

N° 1251/R.S./11 Jan. 901

B243377

~~4002 B~~

N. RĂDULESCU-NIGER

~~Tr. 1461~~

Străin în Ţara lui...

616701

BUCURESCÎ

—
TIPOGRAFIA ŞI FABRICA DE PUNGI THOMA BASILESCU
89. STRADA CASĂRNEI, 89.

1900.

953

Biblioteca Centrală Universitară
BUCHUREȘTI
Cota 81 220
Inventar C107919

RC 90/02

B.C.U. Bucuresti

C107919

Strein în Țara lui...

Domnului

Constantin Chiricescu

Doctor în Teologie, Profesor universitar,

închină

Autorul.

Iubite amice,

Bar'că era de primăvară, șiua aceea de 20 Ianuarie... In trăsură largă în care ne simțiam foarte la îndemână, aci apucam la depănat firul câtor-va cestiuni de interes public, aci, tăcuși, ne pierdeam privirile asupra frumóselor priveliști d'aprópe și dintre depărtatele sări...

Răspusă multămize străbătea în sufletele noastre dorite de libertate...

Din aerul curat și din nemărginirea albastră picura o mai dulce și mai simșită plăcere d'a trăi.

Ne-am înșeles că sintem poeți, d-la prin aceea că vrăjile marelui Firi te întinziuă, prin aceea că redeveniai copilul ei; eu, prin aceea că obicinuișă mă făcea să pot prinde impresiunile în măsura câte unui vers.

In acea și de atunci ne-am înșeles și mai de aprópe ca ómeni de ideal; ne-am simșit și mai de aprópe legași ca amici.

Și fiind-că ne aflam în cuprinzul Moldovei, am ajuns a'și amănunși și cuprinzul romanului meu abia terminat.

Acest roman avea un titlu: „Victor Cosmîq“, care, nu mă multămia. Numele personagiului principal nu-mi

infășișa și ideea desfășurată în scrierea mea. 'Și-am cerut
dar să fii nazul, să o boleși cu un titlu care să sinte-
tizeze cuprinsul.

Grăi adînc mișcat de cele ce-ți povestisem. Dar'că te ved
cum 'ți-ai întins privirile în depărtări, ca din largul
Fizei să prinzi un nume, o inspirațiune ce nu avusesem.

Și 'mi-ai dat după câte-va clipe «titlul»: era o întregă
poemă de dureros adevăr: „Străin în țara lui...”

Da, era titlul ce-'mă trebuia!

El rezuma și complecta, în patru cuvinte, tot ce scri-
sesem în sute de pagini: de fărăn era vorba în romanul
meu, și, ce e drept, așa cum este fărănul în țilele noastre,
apropo uitat și necunoscut, este: Străin în țara lui....

D-tale dar își închin această scriere și te rog s'o primești
ca dovadă de bun și trăinic prietăzug.

Niger.

PARTEA I-a

I

Pe-o cóstă de deal înalt sunt așezate casele satului Măinești-Plopilor. Printre ele și pe de marginea lor șerpuesc vr'o opt drumuri. Unele duc peste deal; două în pădurile între care se răsfață satul; — cele-l'alte, în vr'o trei direcțiuni ale văei. Unul singur se îmbucă în șoseaua județiană.

Măinești-Plopilor par o grădină, priviți din vale; — numai plopî, salcâmi și sălcii.

În mijlocul satului se vęd trei clădiri mai deosebite: primăria, într'o parte, — de alta șcôla și între ele, ceva mai sus, biserica.

Unul din drumuri purcede de la biserică în jos și vine până pe malul iazului, printre două rinduri de plopî.

Pe malul iazului e un rateș, de-o-parte a drumului, și o móră, de cea-l'altă parte.

Scrânciobul, își înalță lângă han, pe o bătătură destul de largă, brațele fără polițe.

Dă în tómnă.

Pădurile au început să-și învrîsteze frunzișul. E diminéță ; cerul senin.

Cele din urmă pluguri pornesc din ograda proprietarului, cu grijă ca până în séră să dea gata un singur lan ce a mai rămas nearat.

Casa moșiei Măinești e de curând clădită. În locul celei de odinioară, mare și fără nici un gust, se ridică o vilă foarte drăgălașă, cu două rînduri, care domină aripa stîngă a satului.

O pârțicică din pădurea ce se întindea până la spatele vechei case, alcătuește astă-zi grădina, frumos împrejmuită

O altă parte, acum tăiată și curățată, este, după chibzuéla proprietarului, aci lan de grâu, aci lan de porumb.

În aripa dréptă a satului, un logofét bătrîn al moșiei, 'și-a clădit, din economiile lui, un rînd de case pentru familia lui, — case modeste dar foarte încăpétóre și curat ținute.

Cu vr'o două ani înainte de a se începe povestirea nóstră, logofétul se pomeni c'un orășan, — Dumneđeú știe de pe unde, — că-i cere să-i vîndă lui o parte din ograda cea mare, și anume, partea cea mai din deal, mai plină de pomi și mai retrasă.

Prețul bun ce-i da orășanul, făcu pe logofét să se învoiască.

Acuma, între copaci, pe locul acela, abia se ivia, ca un cuib alb, o căsuță, și pe deasupra pomilor, cumpëna unei fântâni.

La început, după ce orășanul se așezase în

căsuță, curiositatea logofătului și a sătenilor, n'a fost mică.

Toți se întrebară cu drept cuvînt: cine era? De ce se așezase în satul acesta? Cu ce trăia?

Multe săptămâni dăduseră târcóle «*casei de sus*», — cum îi ziceau toți, — pe înserate mai ales, și ascultaseră c'un tel de mirare adîncă, dar și cu plăcere, duiósele cântece din vióră ce străbăteau din cuprinsul ogrăzei cu gard înalt, ori din căsuță.

Multe săptămâni, femeile, sub chip de prieteșug, căutaseră să afle «*ceva*», de la o bătrână, când acésta venia la biserică, ori când se ducea să cumpere unele lucruri de la dugheana din sat.

Însă dacă bătrîna se arăta fórte puțin mîndră și se da bucuros în vorbă cu femeile ce-î căutaú cuvîntul, — în privința ei și a orășanului se feria de ori-ce lămurire.

În cele din urmă, și orășanul începuse să vie la biserică și să-și dea bună-ziua cu preotul și cu învățătorul, ba chiar ascultase de câte-va ori și la lecțiile acestuia, în clasă.

De împrietenire cu dînșii, ca și cu logofétul, — nici vorbă însă.

Acuma se obicînuise lumea cu orășanul tainic și nu mai căuta să afle cine e și cum trăește la el acasă.

Din o rēcélă cumplită, se întêmplă ca învățătorul să móră, după vr'o câte-va zile de zăcere.

La înmormîntare se vëzu și «*orășanul*», iar în biserică, — spre mirarea tuturor, — acesta ținu

2 / o scurtă cuvîntare în care arată rolul învățătorului în sat, și, întru cât privia pe cel răposat, cât era de bun învățător și că, pentru săteni, era o adevărată pierdere.

În așa chip grăise, orășanul tainic, în cât sătenii plinseseră, iar proprietarul se apropiase de el arătându-i dorința de a-l cunoște.

— Puțin lucru o să însemne pentru dumné-vóstră, domnule, cunoștința cu mine; cu tóte, acestea, vă mulțamesc de interesul ce-mi purtați.

— Păreți un om cu cunoștinți și cu creștere îngrijită, diise proprietarul, privindu-l cu pătrundere și curiozitate.

Orășanul zîmbi cu tristețe.

— Am fost, răspuse el.

Apoi, după o clipă, pe când proprietarul se pregătea să-i facă o nouă întrebare:

— Ar depinde de d-vóstră să mai pot fi ceva, — zise el, puțin sfios.

— Anume ce?

— Aș voi să nu sufere șcôla. Până se va găsi un titular care să ocupe catedra, v'aș ruga să mijlociți a o suplini eú, — fără plată, adaose repede.

Surprins de așa neașteptată propunere, proprietarul îl privi de sus până jos, fórte cercetător.

— Propunerea d-tale nu e greú de împlinit; e nevoie însă de óre-care lămuriri.

— Firește, curiozitatea omenéscă... diise orășanul, încet.

— Sint împrejurări când ea trebuie mulțămită, răspuse proprietarul cu blândețe.

— In marginile posibile, da; vă rog dar să bine-voiți a mă primi mai pe séră, acasă la d-vóstră...

— Cu plăcere, răspuse proprietarul și i întinse mâna bucuros.

Așa dar era să afle, cel puțin dânsul, cine era omul acesta cu înfățișarea cuviincioasă, cu grai ales, doveditor de óre-care cultură. Póte era s'ajungă să cunóscă și motivul unei depărtări de lume, așa de ciudată, pentru etatea lui.

Orășanul nu-i părea să fi avut mai mult de patru-zeci de ani.

Vestea acésta o și spuse copilei lui, de îndată ce proprietarul ajunsese acasă.

Orî cum, era o mică întâmplare menită să le întrerupă monotonia vieței lor d'acasă.

II

4 / Iacob Avenian era armean de origină. Măineștii-Plopilor, moșie frumoasă de vr'o zece mii de fălci, trecuse neștirbită și neînstrăinată din generațiune în generațiune și tot în neamul Avenienilor, prin alianță între ei, ca rude.

Singurul, Iacob, se căsătorise cu o româncă, depărtându-se de tradițiune.

Singurul, el, din aprópe întréga familie în vieță, era generos din fire, suflet de artist, fórte puțin egoist, îndestul de filantrop în cât să caute adese-orî, el chiar, ocasiunea de a face bine, pentru plăcerea de a'l face.

De aceea satul Măineștii-Ilopilor, cu cătunele lui propășiseră, se ridicaseră întru cât-va prin buna lui stare, d'asupra celor-l'aite sate de pe moșiile megieșe.

Tot ce se vedea mai de sémă în Măinești ca lucru public, se datora domnului Iacob.

Țeranii jurau în numele lui și se rugau să 'l norociască Dumneđeū cu sănătate și cu rodire îmbelșugată în tóte.

Rodirea, chip, nici odată nu lipsise. Mai multă ori mai puțină, — vorba e, că tot-d'auna o avusesse în cale.

Sănătatea însă nu 'i rídea de vr'o câți-va ani, în casă.

Nevasta lui, Mărgărinta, aceea pe care o iubise statornic și dulce, ajunsese paralică de pe urma unei cumplite nașteri.

De atunci, — și nu erau mai puțin de cincispre zece ani, — veselie adevărată nu mai fusese în casă.

Intr'un rînd medicii din Viena îi dăduseră încredințarea că peste un an Mărgărinta era să umble, pe deplin restabilită.

Nebun de bucurie, pusese numai de cât de dărîmase casa veche și clădise vila, ca, la întórcerea iubitei lui neveste, acésta să găsiască un cuib nou în care vieța cea nouă să uite suferințele vieței de mai înainte.

Nenorocita martiră se întorsese însă, dacă nu tot atât de suferindă, dar în destul de neputincióasă.

Atât doar că o puteau plimba într'un cărucior drăguț, prin casă ori prin grădină.

6/ O rază de sóre a vieței lor întunecate, rămăsese fără doar și póte, — Marioara.

Blondă ca mumă-sa, cu ochii negri ai tatălui ei, copila era de o drăgălășie rară, dacă nu tocmai de o frumusețe de acelea care orbesc la moment.

Silită de împrejurări să înțelégă fórté de timpuriu ce însémná a suferi, și a fi în acelaș timp neschimbată mângâiere a mumei bolnave și a tatălui mâhnit adînc, — Marioara crescuse fórté plăpândă fizicește, dar de o energie sufletéscă de uimit.

Mai s'ar fi putut zice că ea n'a avut copilărie.

Rar om străin s'o fi vëzut rîdënd saũ jucându-se sgomotos cum e în firea copiilor.

Lângă mumă sa însă nu găsia destule cuvinte prin care să 'i arate iubirea și cu care s'o desmerde; era de o veselie liniștită și dulce ca biata mumă-sa să nu o bănuiască de fel că ar suferi. Căuta să învețe povești de la un om bătrân al curței, pentru a le povesti a doua zi bolnavei; — era dar nelipsită de lângă dînsa, gata la fie-ce clipă să 'i împliniască o dorință.

Învățase cele patru clase primare cu învățatorul satului, iar patru clase de gimnaziu, în oraș, tot acasă, cu profesóre; în acest timp bolnava trebuise să stea în Fálticeni.

Marioara nu voise cu nici un chip să se ducă în pension, să se despartă de mumă-sa.

Pianul și vióra îi erau fórté dragi; — pianul pentru plăcerea mume-si care găsia o dulce alinare în musica ce se făcea pe acest instrument.

odată favorit al ei; vióra, plăcerea intimă a sa, care răspundea mai bine firei sale plăpânde, de o sensibilitate deosebită.

Nu 'și putea împlini însă de cât fórte rar dorința de a cânta cu vióra, căci nu avea cine să 'i mai arate, și s'o însoțiască și la piano.

Tată-sëu îi propusese o guvernantă, într'o zi; ea nu primise.

O guvernantă par'că 'i-ar fi mai răpit din timpul ce trebuia să dea bolnavei sale scumpe, și ar fi împiedicat-o de a 'și avea acele puține ore de singurătate când îi plăcea să viseze ori să citiască.

De la venirea ciudatului «orășan», în Măinești, Marioara împărtășise curiozitatea tatălui ei; era un eveniment, față cu uniformitatea vieței lor.

De aceea când Iacob îi spuse cererea «*orășanului*», și 'i vestise venirea lui la ei, o surprindere și o curiozitate, cu mult mai mari, o cuprinseseră.

Nu de puține ori se interesase Marioara de acel «orășan», a căruia vieță retrasă, aci într'un sat depărtat, era pentru dënса o enigmă.

Logofëtul îi povestise cât de frumos cântă din vióra, și acesta hotărâse numai de cât un fel de simpatie pentru el.

Insoțită de logofët, ascultase pe aprópe, cu drag, mișcătóarele bucăți cunoscute și de ea, executate cu măestrie, de tainicul «orășan».

Dorința de a 'l cunoște nu 'și-o arătase însă, ori cât se simția de atrasă la acest lucru.

O opria un simțimînt intim de rușine și téma

că «orășanul» ar fi refuzat să renunțe la singurătate, al căreia farmec îl cunoștea și dînsa. Aștepta dar cu o vedită nerăbdare ca séra să vie...

Vezi că... avea și dînsa să-i facă o propunere, când îl va cunoște mai bine.

III

Sórele se lasă după dealul din față, roș de obosélă, pornit pe gânduri..

Par'că știa că n'o să mai străluciască multe zile d'asupra acestei văi frumoșe și pe dealul de pe care, doi ochi cu privirea melancolică îl întâmpinau tot-d'auna la răsăritu-i, cu o dulce expresiune de bucurie.

Tonurile roșii-bronzate ale pădurilor păreau mult mai roșii sub privirile lui de rémas-bun; tonurile galbene păreau de aur, fórte ușor nuanțate de roșul apusului.

Peste tóte colorile dealurilor și văei acest asfințit liniștit întindea o melancolie simțitóre.

Pe unele drumuri vitele urcau spre sat, doritóre de odihnă, — iar câte un dangăt de teléncă rêsuna din când în când scurt și aspru față cu dulcea liniște a acestor clipe.

Din deal, iazul se vedea ca o oglindă aburită, căci îl întunecaú deja rêsfrângerea în el a umbrelor serei.

Puțin încă, și lătrături numeróse furară din

farmecul asfințitului, de și erau vesele, ca la apropiatul vitelor de fie-care casă.

Din locuința din drépta satului, ieși, pe din deal, un om îmbrăcat orășenește, fórte curat, dar și fără nici o pretențiune de «eleganță».

Purta un saco cenușiu-închis, vechiū dar bine păstrat, o jiletcă la fel cu pantalonii, de un albastru-închis. Pălăria cu margini late, umbria un chip brun palid, încadrat de o barbă lungă puțin îngrijită.

Privirea ochilor de un albastru închis, era întunecósă în clipele acestea, când omul se ducea cu capul aplecat ca sub povara unor gânduri mâhnitóre.

Indestul de înalt, potrivit de gros, vădia óre-care mlădiere în mișcări.

Se lămurea ceva deosebit din întréga lui înfățișare; însă pricepeai îndată că numai prea multa obicinuință de a gândi îl făcea să nu se ocupe îndestul cu îngrijirea de sine.

Se opri o clipă, — când se văzu aprópe de a intra în una din liniile satului, pe unde trebuia să se ducă la casa proprietarului, — căci acolo părea că voia să ajungă, după direcțiunea ce luase.

Par'că se întreba dacă nu era mai bine să se întórcă...

Aruncă o privire lungă, întunecósă, asupra casei ce 'și înălța, liniștită, vêrfurile acoperemîntului roșu, — ridică apoi din umeri, avu un zîmbet ciudat, și punênd iarăș capul în jos, purcese mai departe cu pași înceți.

Din lăuntru o grăzilor câte un dulău, ori-câte un coteiă alergău cu gândul să 'l latre; îl priviaū mârâind și se întorceaū, ca și cum trecătorul nu le insufla interes, nu plătia cinstea unui lătrat al lor. 18

— Ei! «orășanul»! își șoptiaū țeranii uitându-se după el, cu mirare.

— Unde naiba s'o fi ducend?...

— Să vede că a început să se mai ome-niască.

— N'ar fi o minune, după cuvîntul lui de la mort...

Pentru «orășan», nici par'că putea să întîmpine vîntul asemenea șópte...

Eată'l în dreptul curței proprietărești.

Tresări și se uită în lăuntru. I se părea vrednică de privit mișcarea din fundul ogrăzei unde unele slugi mulgeaū vacile, altele țineaū vițeii, — altele duceaū boii și plugurile la locurile lor.

Logofêtul, fostul proprietar al locului casei lui, — da porunci, cu ochii în patru la tóte. Niște săteni strîngeaū vr'o câte-va țoluri mari de pânză grósă; alții duceaū oile într'un alt fund de ogradă; duoi, trei inși alergău să prindă niște păsəri.

Felurite glasuri, felurite strigări și mișcări, în timp ce séra se lăsa din ce în ce, iar la asfîntit era numai o dungă roșie, ușor încondeiată de vr'o rază ce întărziase să'si urmeze stăpânul.

Logofêtul zări pe «orășanul» stând înfipt în dreptul porței, și dádu fuga, salutându-l cu prietenie respectuósă.

— Ai venit la boeru? Poftim.

— Cred că o să mă primiască... răspunse «orășanul» c'un ușor zîmbet ironic.

— Da cum nu; poftim. 'Mî-a și spus că te așteptă, și până la masă mai e timp.

După câte-va clipe «orășanul», înșfioșat puțin, aștepta într'o odae din rîndul de jos, în care, o lampă și câte-va lumânări împrăștiau lumină prea multă.

Iacob Avenian intră cu niște ziare în mână pe care le aruncă pe masă, și întinse cu bună-voință mâna, musafirului său așteptat.

— Ia poftim ședî, domnule..., începu Iacob.

Să opri o clipă zîmbind și urmă: asta e curios. Noi ne-am vorbit astă zi fără să ne fi prezentat, după obicei.

— Curiozitatea în cazul de față e mai mult, în faptul că, pe când eă vă cunosc numele și știu cine sînteți, d-vóstră nu mi-l cunoșteți, d-vóstră nu știți cine sînt, zise orășanul c'un zîmbet ușor ironic ce părea a-i fi tórte firesc, și care l prindea, de altmintrelea. Mă numesc Victor Cozmin, — un nume care nu spune nimic, urmă «orășanul», după o clipă. Povestea vieții mele a ajuns acum o banalitate, în această epocă de nervositate în tóte. N'am învățat nimic, după, rînduiala stabilită; știu ceva din ceea ce sufletul meu a ales, potrivit cu gusturile lui. Am vrut să lupt așa, în lumea iubitoare de fumuri și de aparențe, am vrut să lupt cu dorul de muncă cinstită și conștientă, mândru fără a fi țanțoș și vanitos, ne primind sub nici un cuvînt ce era

nedrept și fățarnic, și am fost unilit, biruit, aruncat, insultat. Am căzut în o adîncă melancolie; m'am șters din rîndul sgomotóselor viețuitoare ale orașului și am venit să trăesc aci, din puținul meu agonisit cu greutate, atîta timp cât voi putea trăi din el. Am o mamă domnule... Ea m'a înțeles pe deplin; mă iubește pînă la cea mai negândită jertfă; a primit cu bucurie renunțarea mea la lume. Ducem amînduoi o viață plăcută, respectându-ne momentele de tristețe, — firești unei asemenea vieți, — știind apoi să ne mîngâiăm și să ne simțim mulțămii unul lângă altul. Vi se va părea, pôte, și mai curios, ca de la întăea vorbă între noi, să me desvăluesc aprópe în întregime; însă mie îmi place stările de lucruri limpezite dintr'o dată, ca nu în urmă, prin fel de fel de întrebări, să fiu silit a mă întórce la amintiri supărátore, la descrițiuni deșarte.

Mișcat, Iacob Avenian se ridică și întinse mîna lui Cosmin.

— Iți mulțănesc, domnule, de sinceritatea d-tale. Te cunosc și eú aprópe pe deplin și te rog să primești prietenia mea, a unui om care știe ce însemnă a suferi și a fi resemnat.

— Primesc prietenia acésta cu o singură condițiune, domnule Avenian, adecă să nu mă smulgă din felul de viață ce 'm-am hotărît.

— In chipul cum trăesc și eú aci, la țară, între copila mea și între soția de ani îndelungați bolnavă, am sperat o clipă să găsec în

prietenia d-tale și o tovărășie sufletescă de toate zilele... Cu toate acestea îți voi respecta voința...

— Sinteți o inimă alésă; vă mulțamesc.

— Ori cum, urmă după un moment Iacob, dorești să fii învățătorul copiilor satului... Tot e o depărtare de la singurătatea obicinuită.

— Este, în adevăr, și nu este. În lumea această mică și mai ales simplă, a copiilor de țară, mă voi simți tot atât de singur. În loc să vorbesc gândurilor mele, voi vorbi unor minți tinere care să mă înțelégă fără să răscoliască în pulbera subț care mi s'ascund alte gânduri. Când mă vor întreba, va fi ca să învețe, nu ca să mă cunoscă pe mine. Iar eu, mai nici nu voi simți deosebire, între singur cu mine și singur cu ei.

Iacob Avenian nu-și putea ascunde că, cu cât asculta pe omul acesta, cu atât mai multă simpatie dobândia pentru el; totuși el urma să-i rămăie încă îndestul de necunoscut. Simția că are a face cu o natură cu mult mai bine înzestrată de cât cum se descriesese ea însăși mai adineauri... 'I-o spuneau acesta fruntea lui largă și curată, privirile acelea pătrunzătoare, ori cât păreau ele învăluite de melancolie; 'i-o spuneau mlădierile foarte dulci ale glasului și căldura cu care sinceritatea lui se făcea să fie văzută; 'i-o spunea, în cele de pe urmă, chipul ales în care se exprima cu ușurință, părînd iarăș ceva firesc al lui.

— Văd că ai dreptate la toate, din felul cum judeci, îi di se Iacob, privindul simpatie. Pentru împlinirea dorinței d-tale, mă voi duce astăzi chiar, la oraș, să vorbesc cu Prefectul.

— Și cu Revizorul școlar, împlini Victor.

— Da, bine zici. Și, cine știe, — urmă Iacob — dacă nu'ți vei schimba vre o-dată chipul de-a vedea. Póte să rămâi luminătorul acestui sat...

— Lasă că n'aș voi acésta, dar nu ar fi moral să iaú dreptul unui normalist care s'a luptat cu absurditățile unui program, atâția ani, pentru a'și asigura o bucată de pâine. Pe urmă, să suplinesc o viață întrégă catedra acésta, chiar de s'ar putea, iarăș nu aș voi, fiind-că nu m'aș duce la concurs: învățații noștri oficiali nu m'ar găsi bun nici pentru o catedră de sat..

— Cu tóte acestea, și pentru suplinința ce ceri, nu crezi că va fi nevoie de óre-care acte pe care să le alături vre unei petițiuni în regulă?

— A! da... eternele formalități... murmură Victor, încruntând sprâncenile. Apoi, după o clipă: vei vedea, domnule Avenian, dacă nu le ajunge cumva un certificat de șapte clase.. La nevoie, le-aș putea da, cel mult dovadă... că sunt și *bacalaureat*, termină el, apăsând cu ironie asupra titlului din urmă.

Lui Iacob îi veni pe vârful limbei să mai întrebe ceva încă, dar se opri. Incepuse a bănui că pretinsul neînvățat avea și alt titlu de studii mai înalte. Lăsă viitorului însă a-i desvălui treptat ciudata complexitate, ce avea înaintea lui, sub numele de Victor Cosmin.

Se auzi atunci o bătae ușurică în ușă.

— Intră, strigă Iacob.

Drăgălașa copilă a casei se ivi c'un aer foarte sfios.

— Domnul Victor Cosmin, Marioaro. — Copila mea, singura mea bucurie, adoase apoi, sărutând-o cu căldură pe amândoi obrajiți.

— Imi pare bine, domnule, zise ea c'un glas ușor tremurător, care păru că impresionează pe Victor prin curăția și dulceta timbrului.

— Nu mai puțin, domnișoră, răspuse el, abia atingându-i mâna, cu o rătăcă vădită, fără să se ridice de pe scaun.

Acăsta surprinse pe Iacob, iar copilei îi făcu o impresiune rea.

— O să 'mi dați voe să vă las, zise de odată Cosmin, ridicându-se.

Dar Marioara venise cu o hotărîre: să vorbiască «orășanului», de vioră. Biruindu'si impresiunea neplăcută de adineauri, îl privi în chip prietenos, de vreme ce era să vorbească artistului, și grăi:

— Cântați pe vioră cu o expresiune admirabilă, domnule... Am avut plăcerea să vă ascult de câte-va ori, pe când mă plimbam pe lângă locuința d-vóstră.

Cosmin nu'si schimbă chipul, nu'si mlădiă glasul.

— Nu știam că sunetul viorei mele strébătea atât de departe, în cât să aibă ascultători, răspuse el tot atât de rece.

Apoi, fără să priviască la tînăra copilă care pălise, atinsă de acea lipsă de politeță, salută

16 | cu rēcělă pe Avenian, și mai surprins, abia se înclină fetei și eși, condus de Iacob până la scară.

Nici un cuvânt, la plecarea de aci, nici un nou salut.

Avenian îl privi cum își luă drumul, cu capul plecat, întunecos la chip, și murmură :

— Ciudat om! foarte ciudat..

Când se întorse să intre, văzu pe Marioara la spatele lui.

Copila, și el, se priviră o clipă...

— De ce-a fost așa cu mine, tată? întrebă ea, cu tristețe.

— Trebuie să fim iertători față c'un om pe care l'am silit într-o cât-va să ni se facă cunoscut, răspunse Iacob, strângându-și la sîn pe drăgălașa «Senzitivă», cum o numia el.

— Dar cine e? întrebă Marioara cu puțină aprindere, care arăta ciuda că fusese, ori cum, nesocotită.

— Un om care trebuie să fi suterit foarte mult, răspunse Iacob, gânditor. Apoi, adăose repede: asta nu trebuie să te impresioneze de fel, copila mea. Rămâie singuratecei vieți ce 'și-a dat, și pentru noi, acelaș necunoscut de până eri.

IV

Pădurile, în mare parte, rămăseseră numai crângi góle, pe care, ici colo mai mijia câte o frunză galbenă și scorojită.

Acum, de diminéță, păreaū suflăte cu argint. Așa toți copacii satului, așa acoperemînturile

caselor; așa întrégă înfățișarea dealurilor și văiei până departe, era sură.

Dupe mai mult de două săptămâni de ploi mărunte și reci, cerul se limpezise în timpul nopții și bruma căzuse grosă.

La ivirea celor d'intăi raze, deluri și vale se păreau numai o scânteiere.

Era un ris alb, de bucurie, al acestor locuri bătute atâta timp de vînturi și de ploi.

Ploi bine-făcătoare de altmintrelea, pentru grâul care se așeza bine în sînul lanurilor, talar al muncii ce avea să dea înzecit de mult.

Clopoțele bisericeii începură să grăiască dealurilor, care le răspundeau cu propriul lor sunet, mai înăbușit, vestindu-le ziua Domnului.

Calea bisericeii se semăna deja de sătenii și de sătencele doritori a mulțami Domnului pentru cele văzute și pentru cele în așteptare.

Și-i mîna iarăși către Sfîntul locaș curiozitatea să vadă pe «orășanul», pe domnul Cosmin; îi știau acuma numele.

Domnul Cosmin era doar învățătorul școlii.

Copiii deja spusese ră pe acasă că «domnu» ăsta îi învață mai bine de cât rēposatul; mai spusese apoi, c'un fel de respect și de uimire, că le grăia așa de lămurit și așa de blând, în cât nu le venia nici de fel să'și mai dea ghionturi pe sub bancă, ori să mai arunce, pe furiș, unul în altul cu gogolóșe de hârtie.

Adevărul era, că de vr'o zece zile, fără voea

lor luaseră sēma și părinții, că pe acasă copiii învățau mai mult acum.

Orî cât de nepăsător încă, întru ce privește școlă, țeranul simte deosebirea repede și prînde gust și interes de carte pentru copiii lui.

Acēsta era întāea Duminică pentru care domnul Cosmin vestise pe copii să vie la școlă, să se ducă cu dînsul la biserică, lucru care plăcuse preotului.

De răposatul avusese să se plângă adese-ori în privința acēsta.

De aceea, preotul pregăti o predică, în care aduse laude noului învățator; în care, sfătui pe sătenî să aibă mai multă grijă de copii și să dea mai multă luare aminte bisericeî și școlēi, singurele isvōre de folos vieței.

După biserică Cosmin se întōrse la școlă urmat de mai toți părinții copiilor.

Iacob și copila lui se amestecară printre ei, înțeleși amāndouî să se feriască a fi vėzuți de Cosmin.

Eraū curioși de ceace avea să se petrecă la școlă.

Fetele eraū conduse de învățatōre, soția celui răposat.

Cosmin pofti pe copii să se așeze prin bănci: părinții cari pe lângă ei, cari în piciōre, între pāreți și bănci, își făcură loc cum putură.

Iacob și Mariōra se strecurară, șoptind sătenilor că vor să stea între dînșii, neluați în sēmă.

Cosmin, orî că-i vėzuse, orî că nu, se urcă pe

catedră, după ce își dădu séma că toți sînt la locul lor.

Se făcu numai de cât tăcere.

— Copii, începu el, cu fața luminósă, cu ochii blânzi, c'un zîmbet plin de bunătate, — închipuiți-vă c'ați fi acasă de 'naintea vetrei, ori la vr'o șezétóre. Nu-î așa că vi-î dor atuncea de câte-o poveste? Afară-î frig; de 'naintea vetrei călduț. Cu ce drag s'ascultă povestea pornită din o gură sfătósă...

Uite, cam un fel de poveste am și eũ de gînd să vă spuiũ, in fie care duminică, după ce-om eși de la biserică.

Așa, de pildă, a fost ci-că de-demult o țară care se chema Moldova; și țara asta era vecină cu alta care se chema Valahia. Care cum s'ar prinde, străinii îi ziceau Valahia, dar ómenii dintr'insa apucaseră numele de Țara Românescă ori Muntenia. Pasă-mi-te, copii, și ómenii din Moldova și ómenii din Muntenia grăiau tot la un fel; se potriveau la port și se mai potriveau și la gînd. Luptaseră ei, pe vremuri, cu Turcii, cu Tătarii, cu Leșii, cu Ungurii, — cu tot felu de liote; ba să luptaseră împreună, fiind-că vrăjmașii de care am pomenit, viraũ zîzanie între cei din Moldova și cei din Țara Românescă. Ce să vedeți, copii, și d-vóstră ómeni buni? Iacă începurã să și deschidă ochii Moldovenii și cu Muntenii că sînt frați de-un tată și de-o mamă, Unora le era dragă Moldova și celor-l'alți Muntenia. Dar dacă erau frați, de ce să nu le fie dragă Muntenilor Moldova și Moldovenilor Mun-

26
985

tenia? Nu-i așa? Și într'o bună dimineță, după ce se socotiră, după ce se chibzuiră, făcură tot o apă amândouă țările. Asta s'a întemplat la 1859, cum ar veni astă zi două-zeci și șese de ani; șiși botezară țara asta mare, făcută din două: *România*. In ziua de 24 Ianuarie 1859, adică 18 zile după Bobotéză, se porni svon în lume de așa faptă care se chiamă *Unire*, adecă *înfrățire*. Să țineți minte, copii, ziua asta, fiind-că e sărbătore mare pentru neamul nostru; să țineți minte că Vodă al Țerei a fost atunci Cuza, domn bun, inimă românească cu dragoste de Țara noastră.

Astă-zi, copii, voi trăiți în România. In România v'ați născut, sînteți Români.

O Țară se mai chiamă și *Patrie*, adecă loc părintesc, unde părinții noștri au trăit din neam in neam.

Patria noastră România are un târg mare care se chiamă *Capitală*, adică târgul de frunte, în care locuește Domnul Țării, întâiul târg din țară și târgul ăsta e *Bucureștii*.

Pe urmă vin alte târguri, mari și mai mici, de care o să fie vorbă altă dată.

Țara noastră e împărțită în *judete*. Da adecă de ce e împărțită așa, — vă întrebați pôte în gând?

Uite de ce: să luăm ca pildă moșia boerului. Ca să pótă fi semănată la timp, nu-i așa că e împărțită moșia în lanuri? Pe unele se sémână popușoiu, pe altele grâu? Fie-care loc de pe moșie are câte un nume, nu-i așa? Colea se

chiamă valea Boului, dincóce dealu Șuvița, ici la Plopî, mai dincolo Gâtu... Și aũ nume fie-care ca să cunóscă ómenii mai bine fie-care loc și să'l deosebiască pe unul de altul.

Tot așa și țara s'a împărțit în locuri mari, care s'aũ numit, cum v'am spus, *judete* și fie-cărui județ s'a dat câte un nume.

Județul nostru, bună-órá, se chiamă, — cum ?

— Sucéva! strigară copiii.

— Sucéva, așa se chiamă județul nostru, copii, iar capitala lui, adecă târgul de frunte al județului nostru, se chiamă...

— *Fălticenț*, strigară copiii.

— Așa, se chiamă *Fălticenț*. Dar nu tótă lumea póte să stea în târg. Părinții voștri cari muncesc la câmp, puteaũ ei să 'și aibă căsuțele în târg? Nu. S'aũ așezat unde munciaũ; — și, fiind-că s'aũ făcut mai multe case la un loc, se chiamă că s'a alcătuit un *sat*, și satului îi mai zice și *comună*. Fie-care sat are și el numele lui, și satului nostru îi zice...

— *Măinești-Plopilor*... strigară copiii.

— Și-i zice așa, ca să se deosebiască de satul Măinești-de-peste-deal. Tot așa și în sat nu puteaũ să stea toți. S'aũ strins pe aprópe de el alți români, și casele mai puține la număr, aũ alcătuit *cătune*, cum buniórá avem noi cătunele *Meriț* și *Lasca*. Și cătunele astea se chiamă că sînt tot din comuna Măinești-Plopilor.

Care va să zică, copii, avem cătunul, satul, târgul, județul, Țara saũ Patria.

Mă rog, vi-i drag vouă satul vostru Măineștii-Plopilor? Vi-i drag?

— Da, da...

— De ce vi-i drag? Fiind că v'ați născut în el, fiind-că în el vi-i casa părintească și în el o să trăiți cum ați trăit părinții voștri. Trebuie să vă fie dragi și cele-l'alte sate, fiind-că sînt tóte în Țara vóstră; trebuie să vă fie dragă Patria, *România*, fiind-că în ea să cuprind aceste sate și târguri în care toți ómenii sînt români.

Dar cum o să arătați, e vorba, dragostea asta a vóstră? Fiind că vi-i drag ogorul vostru, îl arăți, îl semănați la timp; fiind-că vi-i dragă casa părintească, ajutați părinților s'o lipiască, s'o văruiască, să fie totdeauna curată.

Pentru că vi-i dragă *Patria*, trebuie să vă siliți să învățați, trebuie să ascultați pe părinții voștri, să le țineți în sémă staturile, și tot ce veți face, cu dragă inimă să faceți.

Așa o să ajungeți mari și, toți la un loc, să trăiți în bună pace; și toți la un loc să vă dați mână de ajutor ca să aveți drumuri bune în sat și în județ; să aveți caré bune și să învățați chiar voi să vi le faceți; să aveți case luminoase și curate, să aveți vite pe care să le îngrijiți bine, pe care să nu le chinuiți.

Așa, o să vă duceți la óste nu cu frică, ci cu inima tótă, ca să învățați cum să vă apărați Țara, în timp de război; iar la óste să fiți ascultători și cu mintea deschisă la tóte povețile și învățăturile ostășești, și cuminti să vă întorceți pe-acasă, după trei ani de militarie, ca tot

cu aceeași tragere de inimă să îngrijești de casă, de ogor, de vite, de satul vostru și de voi.

Dacă le faceți toate acestea cu răbdare, cu bunătațe de suflet, cu cuminție, — însemneză că v'ați făcut datoria către Patrie, că vi-î dragă Patria, — și toți, mari și mici, trebuie să vă iubiți Patria, fiind-că sînteți *Români*.

Asta mi-î povestea pentru ziua de azi, copii. Duceți-vă pe-acasă și în gândul vostru să rămăe ce v'am povestit, cum rămăne firul de grău în ogorul bun, ca să rodiască mai apoi cu ajutorul lui Dumnezeu.

— Să trăești! Să trăești, strigară săteni, pe chipul cărora strălucia mulțămirea că au ascultat și au înțeles.

Iacob Avenian și Marióra voiră să-î mulțămiască pentru asemenea lecție. Dar deja Cosmin se strecurase.

Când luară sēma, îl vėzură urcând la deal, cu acelaș umblet, cu capul plecat ca sub o povară.

V

În seara acelei Dumineci, Marioara, vėzēnd că mumă-sa ațipise, se retrăsese în odaea ei pentru câte-va momente.

Cu fruntea rezemată pe o mână, într'un fotoliu, dincolo de róta de lumină ce făcea lampa de pe masă, — copila sta pe gânduri...

La urechile ei ajungeau, ca din depărtare,

cuvinte auzite, cuvinte spuse cu o simplitate și c'un grai plăcut care mergea la inimă.

Erau lucruri cunoscute ei și, totuși, îi păreau nouă, căci erau însuflețite de anume însușiri.

Cuvintele apoi se adunau par'că într'un chip ciudat, înaintea ochilor ei, și alcătuiau o făptură omenescă, cunoscută și acesta, — alta însă pă-rându-i.

Vedea bine pe Cosmin, aflându-se în casă la dînșii, — și pe Cosmin cuvintând de pe catedră, însuflețit de dorul de a fi folositor.

Cine, la urma urmei, era omul acesta?

Intilnise puținii ómeni, tineri și mai în etate, de la cari prinsese în treacăt cuvinte măgulitoare dar care nu i se lipiseră de inimă. Le uitase odată cu chipurile celor ce i le spusese.

De ce nu putea să uite pe acestea auzite de la Cosmin, și care, cătuși de puțin nu'i fusese adresate?

Pentru ce, cu o stăruință de mirat, chipul lui luminos i se așeza înaintea mării?

Când ridică fruntea, ca să se scuture par'că de asemenea ivire, tresări: lângă ușă era tatăl ei; o privia cu curiozitate și îngrijire.

— Adormiseși? o întrebă el, sau nu 'ți e bine, drăguța tati?

Și se apropiă de dînsa, luându-i mâinele într'ale lui.

Ea se roși, plecă o clipă fruntea, apoi, cu sinceritatea firei sale, răspuse:

— Nu tată; mă gândiam la lecția de astăzi

și la domnul Cosmin. Eă nu pot pricepe de fel pe omul acesta.

— Pentru ce ai voi să 'l pricepi, drăguța tati, când el voește să rămăe necunoscut?

— E fără voea mea, o recunosc, tată; cu tóte acéstea nu 'mă pot birui curiositatea.

— O! Senzitiva mea drăgălașă! Cum te impresionează pe tine, măi mult de cât trebuie, unele lucruri! Să admit că am ști, și tu, și eă, cine este? La ce ne-ar folosi?... Să ne mulțămim a ni 'l închipui după cele ce vedem că face pentru sat, și să 'i dăm importanța acestor fapte, totuși fără a ni 'l aprăpia măi mult de cât vrea el.

— Ai dreptate, tată, răspunse copila....

Misterios lucru e însă că, un gând umblă să rămăe în noi, după ce 'și-a făcut loc.

Iacob zîmbi.

— Și măi misterios lucru îmi pare că prea mult te preocupă un om așa de puțin sociabil, așa de puțin politicos.

Marioara înțelese aluziunea și se roși; apoi se anină de brațul lui tată-său și eși cu el.

— În adevăr, gândi copila, fórté puțin politicos s'a purtat cu mine atunci, — și se simți inciudată.

Acésta nu o opri ca în Dumineca următoare, după biserică, să róge pe tată-său să o ducă la școlă.

— Zău, ca distrațiune tată dragă, — își sprijini ea rugăciunea. Omul nu mă măi preocupă.

— Adevărat e, drăguță? întrebă Iacob, privind-o lung.

— Vai, tată, să te fi îndoind ore? Atunci nu mai merg.

— Ba da, ba da... să mergem. Mărturisesc și eu că 'mi-e drag s'ascult pe sêlbatecul ăsta.

Sala deja era aprópe plină, pe de laturile băncilor. Mulți săteni se grăbiseră să iasă mai degrabă din biserică, îndată ce preotul terminase leturghia.

Era de mirat cum așa de curînd să 'și schimbe sătenii obiceiul de a umple cârciuma, după biserică.

Ce putere avusese cuvîntarea lui Cosmin, de născuse în săteni interesul acesta?

Intâi, nici vorbă, fusese curiozitatea, nu atît pentru ce puteau s'audă, cât pentru omul de la care era să audă ceva.

Iar când le-a ajuns la urechi nu numai așa de lămurit, ce spunea, — dar și cu înfățișarea aceea, cu privirea, cu glasul mai ales, cu care dînsul spunea, — fără voea lor să simțiră prinși de inimă.

În Dumineca asta îi aducea dorul. Înriurirea, pînă la puterea de vrajă, a omului acestuia, îi aducea.

Eată sala plină. Copiii, băeți și fete, cum îl văzură întrînd, cu pornire de dragoste, fără să se fi înțeles între ei, îi strigară: să trăești! Le venise momentan în minte strigătul părinților, de la capetul povestei din rîndul trecut.

Până se urcă Cosmin pe catedră, chipul i se și schimbă senin, blând, dulce...

Tăcerea se așază într'o clipă: copii și ómeni mari se făcură numai ochi și urechi.

Da, da, Iacob Avenian putu să 'l surprindă pe Cosmin, emoționat. Și era, în adevăr, în prima clipă când începu să grăiască; il arăta glasul. Ce e drept, luarea aminte, interesul, strigătul copiilor ce'l ghicise a fi isvorit atunci, cald și sincer, — il mișcase.

Cosmin, le grăi în ziua aceea de neamul românesc întreg, de purcedarea lui: de cine aũ fost strămoșii Daci și Romani; de chipul cum a putut să se ție pe lume neamul nostru, — tóte avënd ca motiv: dragostea de țară. Le vorbi de Transilvania, Bucovina, Basarabia, — de frații cari suferă; le lămuri cari ne sunt vrăjmașii cei mai primejdioși ai vieței nóstre ca națiune, și termină, dovedindu-le că numai prin noi, vom putea trăi, că numai noi ne putem ridica țara, sprijinindu-ne unul pe altul, luptând cu adevărată frăție om lângă om, sat lângă sat, județ lângă județ.

Se oprise chiar, când, un copil mai mărișor, întrebă cu curaj:

— Domnule, da adecă n'am putea să luăm de la vrăjmași țerișórele celea care sînt ale nóstre?

Cosmin zîmbi și începu a vorbi din nou arătându-le *idealul național*, lămurindu-li-l și ajungënd la încheierea: când își vor da osteneala să le fie înfloritóre tóte cele de aprópe vieței lor, — toți știind carte și rēmânënd la plug, —

toți săritori pentru unul și fie-care cu gând bun pentru toți, — atunci se va putea ajunge ca visul să fie aievea: *toți românii într'o singură țară mare și puternică.*

O! ce însuflețire era în înfățișarea tuturor!..

Totă ziua aceea n'a fost altă vorbă în sat, pe-acasă, ori în cetele de pe lini, între copii, cât și între cei mai bătrâni, — de cât de vrăjmașii cari trebuiau mâncăți fripți, și de-o singură Țară, mare și mândră, care să le fie tuturora spre bine.

Către seară, pe când sórele era numai de-o suliță la asfințit, Marióra își aninâ brațele de un braț al lui Iacob și, cu una din acele priviri care mișca adînc inima lui de tată, îi zise fără turburare:

— Haide să ne plimbăm. Vrei?.. Mama 'mă-a dat voe.

— Pe unde să ne plimbăm, drăguță?

— Pe unde! Vezi că ești curios? vin-o cu mine... Cu cât ne-om sui mai tare, la deal, cu atît o să vedem mai bine cum apune de frumos sórele.

Iacob se lăsă a fi dus.

Intâiu, în adevăr i se păru că acésta era intențiunea curată a Mariórei: urcară spre culmea dealului aprópe în linie dréptă.

Pe nesimțite însă tot vorbindu-i și făcendu'l să priviască apusul, Marióra cobora spre partea dréptă a satului.

Când i se păru ei locul potrivit pentru îm-

plinirea gândului ascuns, se opri și rămase în așteptare, cu privirea pierdută în zarea asfințitului...

Era negrăit de frumoasă, în atitudinea ei, luminată de viua roșată cu care apusul semăna această culme; era frumos acest capăt de zi, în liniștea ce picura din înălțimile senine și pe care pământul nu o turbura prin nimica străin.

De odată, Marióra apucă brațul lui Iacob.

— Ascultă, tată, ascultă... și cu degetul îi arată o direcțiune..

Din casa cea din urmă, căreia încă nu-i luase Iacob sēma, purcedeaū niște melancolice și dulci sunete de vióră.

Atunci Iacob înțelese, dar nu grăi și rămase să asculte ca și fie-sa, totuși observând-o pe furiș.

Cântecul se auzia din ce în ce mai bine, plin de căldură, executat cu măestria ce purcede din inimă, și era așa de duios, în cât te făcea să te uiți în ascultarea lui și să nu 'ți simți nici lacrimile, — niște lacrimi de ușurare par'că, de dulce mulțămire, care dacă 'ți pun un vël privirei, te fac să vezi în lăuntruț tēu priveliști fermecătóre.

Era un cântec din acelea care ți se pare cunoscut fără să 'ți spue vr'un nume; — o bizară înlănțuire de note care s'nt idei ce'ți vorbesc, idei într'aripate care 'ți iaū sufletul și ți 'l pórta cu el printr'o anume lume de imagini și de simțiri.

Intr'un moment, ajunse o adevărată exaltare,

un torent luminos de la o înălțime care amețește, o revărsare puternică de simțiri peste un stăvilar sfărîmat, și de-odată se pierdu într'un ușor suspin al corderi subțiri, că trebuia să te pleci mereu ca să poți urmări acea notă care părea sleirea puterilor, oprirea apei în albia sa, — ultimul suspin al poetului care móre în timpul visului și are numai o clipă cunoștință de visul său delicios.

Cântecul se terminase...

— Ah! tată, tată, ce frumusețe! șopti Marióra, cu ochii înrouați, ușor tremurătoare.

— În adevăr e un artist... Ciudat om, — ciudat..!

— Hai la el, zise ea fără chibzuire.

— Dar nu-î cu puțință, draga tati... 'I-am pricinui cea mai mare neplăcere, sînt sigur...

Marióra oftă, — apoi, după o clipă, șopti:

— Ce fericită trebuie să fie mumă-sa!

— Să ne întórcem, grăi Iacob. S'a făcut prea frig.

Ea îi luă brațul și nu mai vorbi mult timp.

Iacob o observa cu îngrijare: pentru întăea óră se simția cuprins de o temere ce nu îndrăzni însă a 'și-o formula.

Eraū aprópe de casă.

24. — Știi tată, grăi Marióra, că începusem bi-
nișor și eū, cu vióra... Ce pécac că nu am un profesor!.. Cât m'ar ocupa de bine grija de a învăța și dragostea de viórá!..

Iacob ghici dorința copilei în aceste cuvinte, spuse, de alt-fel, cu intențiunea de-a aréta acea dorință.

— Voești să ți cauț o profesórá? trebuie să se afle undeva vre-o *virtuosă*, vre-un talent care sa te pótă mulțami.

Marióra nu răspunse. Iacob, — cu tóte că era destul de întuneric deja, — putu să zăriască pe chipul copilei nemulțămirea că nu-í fusese pētruns gândul.

Acésta îi întări teama...

— O! închipuirea tinereței! gândi el. S'a-prinde într'un chip fatal, une ori. — Am să scriu mâine în Iași, zise tare.

— Tată dragă, ar trece prea mult timp, și la urmă, așteptarea îndelungată ar pūtea să ne rămāe înșelată... Adevērații artiști nu vin ei să se închidă într'o casă, la țară, pentru plăcerea de-a da lecțiuni.

— Ai spus un adevēr, copila mea... Adevērații artiști nu pot primi așa lucru.

— Când sînt departe, firește, răspunse ea cu hotărîre, de óre-ce se simți ghicită acum.

Iacob nu mai răspunse. Dorința Mariórei era lămurită și categorică.

De alt-fel și intraseră în curte.

VI

Este pe la deuce dimineață. Iacob aude de-odată un sunet de vióră, tresare și dă fuga în odaea nevetei lui, de unde pornia sunetul.

De câte ori nu auzise el, mai de mult, asemenea lucru și nici nu se mișcase. Acum îi trecuse însă prin minte nebuna idee că Victor

Cosmin cedase póte unei rugăciuni a Măriórei și că venise, fără știrea lui, să cânte...

Fără să-și dea séma dacă acésta s'ar fi putut și mai ales în camera bolnavei, — intră încet de tot și se opri pe prag:

În patu-î de suferință, dómna Avenian sta rezemată de perine.

Chipul său e lungăreț, slăbit de atâția ani de bólă, iar acum în urmă a rămas așa, mai mult din cauza gândului nelipsit că ast-fel își va termina vieța.

Se vede că a fost fórte frumósă în tinerețea ei, după ochii ce 'și-aũ păstrat o privire negrăit de dulce, după zîmbetul care-î dă numai de cât o vie lumină de seninătate și de blândețe.

Marióra îi povestise tot, până acum în urmă, despre «orășanul».

Se deșteptase auzind par'că acea bucată de muzică din ajun, încercase în camera ei, s'o fure din memorie și s'o pue pe vióră; îi păruse că «merge» și alergase la mumă-sa, plină de-o bucurie copilărească, să 'i-o cânte și ei.

Memoria, fórte credincióasă, părea dispusă să nu o trădeze; dar arcușul în mâna puțin experimentată, da greș, — distona.

Marióra se supéra, începea iar, se ajuta cu vocea, — iar muma făcea haz, totu-și încuragiând-o.

D nul Avenian împărtășia de câte-va momente bune, plăcerea soției lui, nevăzut de Marióra, — când, acésta se opri, privi la mumă-sa lung, se apropiă și se așeză lângă ea.

— O! dragă mamă, când ar voi tata să-î

convingă pe «artistul-urs», pe ăst Victor Cosmin, să mă perfecționeze la vióră, — cât. ași fi de fericită! Zău așa, mamico!

D-na Avenian arătă cu degetul spre ușă; Marióra se întorse, privi și rămase foarte rușinată, cu capul în jos.

— In adevăr că ai fi așa de fericită, copil răsfațat? ți se tatăl, înaintând, c'un zîmbet care spunea tótă dragostea lui pentru dînsa.

— Da tată, răspuse ea, cu simplitate, în emoțiunea ei, privindu-l drept, privindu'l cu drag.

— Dar nu te gîndești copil ce ești, începu Iacob, cât de greu e să ți pot îndeplini dorința, față c'un om care fuge de semenii lui?

— Ce fel, Iacob, grăi muma, e așa de sălbatec Cosmin acesta?

— Dragă Mărgărinto, e mai rea o sălbătăcie voită pînă la încăpăținarea cea mai hotărîtă.

— Cu tóte aceste, observă Mărióra, s'a făcut învățător, stă între copii; Dumineca vine la biserică și pe urmă grăește în fața satului întreg.

— Dragă Mărióra, sălbătăcia lui nu trebuie înțeleasă așa. El fuge de legături de prietenie. Nimeni nu pătrunde în casa lui; la nimeni nu se duce. A mai venit pe la noi de când 'i-am fost trebuitor pentru ocuparea catedrei?

— 'I-ai facut un bine, trebuie să-ți răspundă printr'un serviciu, zise Mărióra.

— Nu te-ai gîndit de-ajuns drăguță, îi observă Iacob. Serviciul e 'i-am făcut, nu 'l-a cerut pentru el. Ca să-i cer o îndatorire, în numele

acelui serviciu, ar fi ca și cum 'i-aș impune o răsplată ce mi s'ar cuveni.

26 — Cu toate acestea, nu e mai puțin adevărat zise Mărgărinta, că trebuie să fi având și el o mulțămire de pe urma mijlocirei tale. S'a făcut folositor satului, — așa e; însă, pentru viața lui, ocupațiunea acésta cată să fie ca un fel de mângâere, ca un fel de rupere priinciosă de la cine știe ce gânduri amare, — pe cât se pare că-i pricep starea. De ce n'ar primi încă o ocupațiune, — să fie profesorul copilei noastre? Ai putea să-l asiguri că nu-l vom sili la o prietenie care să-i turbure tăcerea ce vrea să-i înveluiască persóna și viața... Cearcă dragă Iacobe. Sîntem datorî față cu Marióra să-i dăm o distrațiune plăcută, căci destul, scumpa copilă, a fost înțercată de mulțămiri..

Și o strînse la sînul ei cu o dragoste nebună.

— Nu zice așa, mamico. Eū am fost tot-deauna mulțămită pentru mine... O! dacă ai fi pe deplin sănătósă !.

— Copila mea, eū 'mî-am trăit viața. Tu de aci înainte ai să ți-o trăești. Noi pentru tine trebuie să ne gândim; ai deja șapte-spre-zece ani...

27 — Cum se póte! sînt așa de bătrână? rîse Mărióra. Pentru d-vóstră, dragă mamă și dragă tată, voiū să am tot-deauna zece ani... A dar ia stai, să vedem, — necurmat o să fie arcușul ăsta, nesupus?

Dimineăța trecu în chipul cel mai plăcut și cel mai vesel, căci Mărióra își aminti de micul ei

«repertoriu» și arcușul nu se arată tocmai așa de nesupus.

Iacob Avenian se hotărîse să convingă pe «*artistul-urs*», cum îl botezase Mărióra.

VII

Era pe la orele patru după amiază când Avenian, coborînd spre școlă, văzu pe băeți și pe fete că ieșiau în rînduială deplină, cete-cete, după linia pe care aveau să apuce.

— Tocmai bine am nemerit, gîndi Iacob.

La școlă însă, i se spusé de învățătore, că d-nul Cosmin e cu fetele și cu băeții din clasele a. III-a și a IV, cu care face muzică.

— Cred că aș putea să intru și eu? zise Iacob.

— Știu eu, domnule Avenian? Pe mine cel puțin nu vrea cu nici un chip să mă primiască.

În acel timp se auziră vióra dînd un ton și îndată câte va glasuri.

Avenian ascultă puțin, apoi se așeză pe prispă, scrise câte-va rînduri pe o cartă și o dădu învățătorei.

— Te rog, îi zise, să 'i-o înmînezi d-lui Cosmin.

Apoi își luă drumul spre casă.

Aproape de biserică întîlni o femeie îmbrăcată foarte modest orășănește, — o figură care a trebuit să fi fost frumoasă odată, bîntuită însă de cine știe ce suferinți care-i lăsaseră urme adînci.

Expresiunea unei bunătați fără margini, rămăse singură, și da o înfățișare plăcută acestui chip ofilit.

29 O cunosc numai de cât, căci o văzuse la biserică lângă Cosmin.

O salutâ și se opri să-i vorbiască.

— Dómna Cosmin, nu e așa ?

— Da, domnule, răspuse dinsa.

— Am fi fórte bucuroși, eă și nevasta, să vedem pe la noi, mai ales că biata mea Mărgărinta e paralisată de aprópe cinci-spre-zece ani, și nimeni de la oraș nu ne vine de cât pe la zile mari... Ce mult 'i-ar prii prietenia dumin-tale, d-nă...

— Noi ne-am luat de mult rămas bun de la prietenia omenescă, domnule. Nu bănuim să nu mai fie ómeni buni, să ne feriască Dumneđeă, însă, — adaoase ea, ostând, — e mai bine să fim singuri și departe de alții, în starea nóstră...

— Oamenii sînt făcuți să se întîlniască, dómna, — și cei buni să se apropie. Cât despre durerea sufletească, orî cât de mare și orî cât ne-ar părea că nu va mai trece, o micșorează timpul fără voe-ne. iar o prietenie desinteresată, sinceră, nu se póte să nu aducă o uitare deplină a celor pătimite.

— Póte că ai dreptate, domnule. Inșă trebuie să ținem la voința celor ce aă mai rămas pe lângă noi și ne sînt scumpi..

— Domnul Cosmin va să zică...

— El ca mine și eă ca dînsul, domnule... Rămas bun...

Bêtrâna i se plecâ și porni fără să mai aștepte răspuns...

Iacob, privi mult timp pe urma dómnei Cosmin; acelaș umblet, — aceeași liniște în o neînfrîntă mâhnire.

— N'am să isbutesc, își zise Iacob. Trebuie să încerc însă.

Cum trecu pragul porței, dómna Cosmin par'că se mai însenină.

Se vedea numai de cât ce dragă îi era ograda care, în timpul verei, era o grădină simplă dar foarte plăcută.

O rînduială de mirat domnia în tot acest cuprins dintre gardul înalt și bine închis pretutindenea.

Cu atât mai de mirat, că nici un picior străin nu-i trecuse pragul.

Prin urmare tótă rînduiala o țineaŭ acești două ómeni: muma și fiul.

Casa, simplă de tot, ca ori-ce casă de țară — însă neîntrecut de bine îngrijită pe afară, cu o prispă largă așternută cu scândri, — iar pe timp bun, cu velințe peste ele.

De lângă prispă începea grădina și se ducea până devale, pe cóstă, unde se mărginia cu gardul curței logofetului.

Gardul era pe jumătate vëzut. Un șir de tufșuri de lemn câinesc, ce se făcuseră mari, îi ascundea cea-l'altă jumătate. Acum rămăseseră numai crăngile.

În dreapta curței, un gârduleț de ostrete des-

părția grădina de locul legumelor de tot felul, de curticica păsărilor, de magazia de lemne și de bucătăria de vară.

30. Dvoui câini frumoși, cu chip foarte deștept întîmpinară pe d-na Cosmin cu sărituri și cu lătrături de bucurie.

Ea îi desmierdă, le porunci apoi să se astîmpere și descuiă ușa casei.

O tindă foarte curată și largă, se ivi, așternută cu rogojină bune, cu pereții acoperiți de străchini, linguri, fluere, cimpoiașe, urciore mici și plosci de diferite mărimi.

Duoă uși în stînga, — duoă în dreapta.

Dómna Cosmin deschise pe întăea din dreapta, și căută dacă era destul de cald.

O masă în mijlocul odăiei, plină cu cărți foarte bine rînduite, servia de biuroū. Un pat simplu țărănesc cu perini lungi de părete și acoperit cu o velință colorată, ocupa păretele din fundul odăiei.

Șase scaune de lemn alb, foarte curate, prindeau loc ici, colo.

Pe niște poliți de lemn de brad, tot atît de curate, se aflau cărți și note de muzică.

Vr'o cincî tablouri, pictură pe lemn și pe pânză, îți surprindeau privirea prin valórea lor artistică și prin contrastul cu simplitatea acestei odăi.

Anumitul picior pentru ținut caetele de muzică, împlinia mobila.

După ce d-na Cosmin aruncă în sobă încă

vr'o patru bucăți de lemne, trecu peste sală, în odăea ei.

Simplă ca și cea-l'altă, se asemăna cu dînsa numai prin trei tablouri și un număr bunicele de cărți.

Fôrte cu multă îndemânare începu să pue masa, — căci odăea ei făcea serviciul și de sofragerie în timpul iernei.

Aduse dintr'o odăiță din fund, — în rînd cu odăea lui Cosmin, — două ulcele cu mîncare gătită de dimineată și le puse în gura sobei; mai așeză pe masă două farfuriore acoperite cu căpăcele de lemn, — și, după ce aruncă o privire să se încredințeze că le orînduise tôte, după trebuință, — luă o carte de pe una din poliți și se puse pe citit.

Era plăcut să privești în mijlocul unei așa de mari curății, chipul acesta liniștit și blând, adîncit în citire, — însă, ca să zic așa, cu inima la pîndă, gata să tresară la sgomotul obicinuit care i-ar fi vestit întorcerea acasă a fiului negrăit de drag.

Une-ori ridica ochii de pe carte și-i ațintia în vr'un punct al odăiței, cu aceeași lumină de veselie în ei ca și pe buze. Urmăria, de sigur, pe Victor, în ocupațiunea lui; și-și șoptia launtric: «bine că se mai distrează»!

Incepuse a se însera când Victor Cosmin dădu drumul copiilor aleși pentru alcătuirea unui cor.

Ca unul care pricepea înriurirea artelor, și mai ales a muzicei, asupra moravurilor, își pusese în gînd să însufle copiilor gustul pentru ea;—

iar mai târziu, după ce vor fi terminat școla, chiar de nu ar mai fi fost el învățător, să urmeze cu foștii lui elevi cursul de muzică. Când vor ajunge mari, satul să aibă un «*cor de pluggari*» atât pentru biserică, cât și pentru buna lor plăcere de a cânta la sărbători.

31 | Mare îi fu mirarea când învățătorea, care-l pândia, îi dădu carta proprietarului.

Cuprins de frigurile nerăbdărei de-a face cât mai mult cu puțință, într'un timp scurt, și în chipul cel mai metodic, pentru a nu obosi mințile tinere, — Victor uitase cu totul pe proprietar; îl vedea Duminicile la biserică, îl zărise printre săteni, în școlă, — însă gândul de a urma cu el prietenia, nu fusese timp când să-i vie.

«Am venit eū la d-ta, însă erai ocupat și nu am voit să te turbur. Te rog, fii bun, vino și d-ta la mine, iubite domnule Cosmin, după ce vei termina, — astă-séră».

Cetind rîndurile acestea, încruntă sprincenile.

— Ce are cu mine, frate! își zise.

Se uită la cutia de sub-subțioră.

— Să mă duc cu vióra? — Nu. Fac apoi și pe mama să se neliniștiască de-o întârziere neobicinuită.

Salută pe învățătore și porni spre casă, cu pași repezi.

Pe când cei doi câini îl întâmpinau cu lătrături de nespūsă bucurie și dragoste, în cadrul ușei se ivi muma cu zîmbetul pe buze.

Se inserase bine; într'o odae era lumină.

32 — Inchipuește-ți, mamă, că trebuie să mă duc

la Avenian. Grozav mă supără omul acesta, cu prietenia lui.

— Să mănânci întâi, Victore; pe urmă t'ei duce.

Intrând în casă, îi povesti întâlnirea cu Avenian, fără să-și dea vre-o părere. Ea îi lăsa în tot-deauna, cuvintul din urmă.

— Ce ȳici d-ta, mamă, asupra stăruinței acestui om, de a ne apropia cu orî ce chip de casa lui? întrebă Victor, pe cînd se așeza la masă.

— Nu pot să zic, drăguță dacă stăruința lui față cu noi pôte fi un rău sau un bine. Pentru dînsul însă, destul de singuratec și el, în pozițiunea în care se află, prietenia unui om ca tine însemnăză mult. Aceasta ar putea să te încredințeze de prețul ce dă el prieteniei cu tine.

După o clipă, Victor răsponse privind cu drag la mamă-sa:

— Ai dori, mamă, o asemenea prietenie?

— Nu știu ce să răspond, Victore. Cînd mă uit în urmă, mă cutremur. Iarăși imi zic însă adesea: în orî ce colț de lume te-ai afla, de îndată ce vei găsi un al doilea om, pare cu neputință să nu te apropii de el, orî cât n'ai dori acêsta. E în firea omenească apropierea...

— Dragă mamă, răsponse Victor rîzînd, d-ta pledezi pentru apropiere..

— Nu, zău nu, Victore; trag o închiăere din chipul cum tot-deauna se înfățișază împrejurările.

— Ai dreptate mamă.

— Tu condu-te după cum crezi. Am luat

seama că e în noi un instinct care ne spune dacă un pas proiectat o să iasă bine

— Presimțirea, răspuse Victor. Și când nu e în joc amorul propriu, care orbește, putem auzi glasul instinctului acesta. Ei, vrei să-ți spun, mamă? Presimt par'că, în chiar clipa asta, că prea multa apropiere de familia Avenian, o să 'mi fie isvor.. a cine știe ce nemulțămiri.

D-na Cosmin privi la fu sevă cuprinsă de teamă.

— O! atunci... șopti ea...

— Și cu toate acestea, urmă Victor, mai întunecat la chip, e par'că o fatalitate, care ne îndeamnă într'un moment, să facem pe necugetate un prim pas. De ce m'am adresat lui să mijlociască pentru catedră? 'Mi-a venit așa, — și zis a fost. Eată-mă acum legat fără voe de pasul acela, și când legătura tinde să se mai strângă, vine și presimțirea să'și spue cuvântul.

— Stai pe loc, dragă Victore.

— Cu drept e însă să recunosc, dragă mamă, că primul pas, aduce pe al douilea. Asta e răul sociabilităței, al apropierei: ai cerut saū ai primit un serviciu, — trebuie să'l întorci prin ceva. Rămâi întru cât-va sclavul aceluși serviciu primit. Legea sociabilităței te obligă să nu dai înapoi; și eată cum treci peste glasul instinctului care, ți-a vorbit, așa e, însă numai cu o clipă prea târziu.

— Cam ce rău ar putea să purceadă însă din prietenia cu Avenian?

— Știu eu, mamă? Une ori poți prevedea. Când zărești un noraș în depărtare, poți bănu

că dintr'acolo o să vie plóe. Dar când vezi numai un fulger din senin, poți bănuî din care anume parte o să vie?

Ridicându-se de la masă, rămase locului, o clipă, nehotărît.

— Nu e prea târziu pentru astă-séră? întrebă d-na Cosmin, ghicind chibzuința lui Victor.

Acesta se uită la orar.

— Abia șapte. El mănâncă mai țârziu. Mă duc; sper să nu fiu silit să staŭ mult.

VIII

In salonaș: d-na Avenian, gătită pentru a primi, — stă pe o canapea, învelită până peste mijloc, cu un tartan; Iacob, lângă ea, vorbește din când în când cu dînsa, încet; în dreptul lămpei din tavan, Mărióra face exerciții pe vióra, pentru a'și mlădia mâinile.

— Intârzie, șopti într'un rînd, Mărgărînta.

— E în stare să nu vie, răspunse Iacob.

Se auziră lătrături puternice.

Mărióra se opri și ascultă.

— Mi se pare că vine artistul-urs... zise copila, rîzînd, în timp ce uşóra roșeță a obrazilor sîi se mai întări.

Iacob ieși afară în sală..

— Nu mai scapă artistul-urs, în astă-séră, zise Mărióra.

Glumeț îi era tonul; se vedea însă că era emoționată, ceea ce observă muma.

Atribui emoțiunea acésta împrejurărei că Mă-

rióra avea să se producă înaintea unui «mare artist», după cum îl considera dînsa, — și zimbi.

În clipa aceea Cosmin intră.

— Dragă Mărgărinto, grăi Iacob, îmi dai voie să ți prezint pe d. Victor Cosmin, de care am vorbit de atâtea ori.

34 | Dintr'o forțe repede aruncătură de ochi, Cosmin își dădu seama de adîncă suferință ce trecuse peste corpul și sufletul acestei femei.

• Mai ales, îl împresionă seninătatea bunătăței sufletești, rămasă neatinsă în privirile și în zimbetul acestei femei.

Respecta suferința dusă până la așa grad de resemnare.

De aceea, — ori-cât de îndărătnic venise, hotărît să închee repede cu pretențiunile acestor ómenî la prietenia lui, — ca printr'o vrajă se schimbă: chipul lui se însenină într'o clipă, — amical, respectuos, înduioșat, sărută mîna slabă și delicată ce-i întinsese d-na Avenian.

O dulce înțelegere sufletéscă, fără nici un cuvînt, se și stabilise între acești două mari suferinzi ai vieței.

D-na Avenian pricepu pe om și își închpui pe artistul pentru el; Victor judecă într'o singură clipă tótă starea acestor trei ființi, la un loc, și a fie-căreea în parte, față cu cele-l'alte.

Simpatia lui pornise.

Ast-fel, salută cu o politețe dulce pe Marióra care sta forțe surprinsă și cu atît mai emoționată dar, față cu asemenea neașteptată schimare a «*artistului-urs*»; apoi, întinse mîna lui

Iacob strângându-i-o într'un chip care arăta că se dăduse de acum acelei prietenii dorite de el.

— Cum, domnișora e artistă la vióră? întrebă el cu acel zîmbet bun și dulce, aprópe părintesc.

— O! artistă!... răspuse copila adînc mișcată și făcându-se foc de roșie...

— Are o mare dragoste de vióră, dîse muma. De când însă, din cauza bólei mele sîntem siliți să stăm retrași la țară, biata copilă nu a mai avut cu cine să se ocupe. Pe urmă, o profesóră bună, înțelegeți d-vóstră, domnule Cosmin, cu fórte mare greutate o poți găsi, când e vorba să se isoleze pentru un timp îndelungat...

— Aveți fórte multă dreptate, răspuse el. Voința omului, cu tóte acestea, biruește greutatea

— In artă, domnule Cosmin, le biruești numai cu știința, și știința numai un artist 'ți-o póte da, zise Mărióra, cu ochii în jos, puțin mai stăpână pe sine.

— Știi d-ta domnișóră, că «focul sacru», după cum se obicînueste a se zice talentului natural și plăcerei pentru muzică, 'ți dá acea știință pe nesimțite? Iubirea de artă și stăruința hrănesc acel foc sacru și, dacă în cazul cel mai rău, nu-í daú artistului tótă cunoștința teoretică a subtilităților artei, îi daú însă, neapărat, printr'o excelentă practică, limpezimea, justețea și sentimentul. Unui artist singuratec, pentru a'și mulțumi setea de muzică, îi ajung asemenea însușiri naturale.

— Trebuie însă, trebuie și mijlocirea artistului complet, — stărui copila, cu o privire rugătoare chiar.

Victor zîmbi...

— Acesta e cazul cel mai fericit, d-șoră, zise dînsul...

— Cât 'mî-ar fi de drag să fie cazul meu, șopti dînsa mișcată.

— Biata copilă! dîse muma, învîluind o cu o negrăită privire de dragoste.

Iacob nu voi însă ca prea de odată să vie stăruința, așa cum pornise Marióra, cu nerăbdarea ei.

— Haide, draga tati, luâ el cuvîntul, arată domnului Cosmin pînă unde ai ajuns cu cunoștințele tale, și pe urmă vom vedea ce va mai fi...

— Dacă domnul Cosmin permite, zise ea, și-î furișă o privire și un zîmbet.

— Mai ales, mai ales. Ascultându-te, voiu ține și pianul.

O! cum îi băt看 de tare inima.

Ajunsese dar aci!...

Numai de ar avea destul curagiu!

Cosmin se și ridicase, apropiindu-se de pupitrul pe care se afla cîte-va caete.

— A! Sonata în F.-major de Beethoven, zise el...

— O știu, o știu binișor, — se grăbi Marióra să răspundă, și cu mâinele ușor tremurătoare pregăti în cîte-va clipe, la piano, și la pupitrul ei.

Erau mai bine de doi ani de cînd Cosmin nu atinsese clapele unui pian.

Le încercă pe acestea: sunetul era bun.

Străbătu cu o privire repede filele caetului, în timp ce Marióra schimba cu părinții priviri

de-o nedescrisă mulțămire; apoi, întorcând capul la Marióra, îi dădu tonul.

Marióra cu multă îndemânare își potrivea repede córdele viórei.

— Bine, zise Cosmin, și începu.

Cu óre-care stînjinare întăiú, Marióra începu și dînsa, — apoi, din ce în ce mai sigură pe arcuș, din ce în ce încordându'și luarea aminte, înainta cu execuțiunea, însemnând «intrările» cu precizie: iubirea ei de muzică, mulțămirea că-și ajunsese întru cât-va scopul, speranța că 'și-l va ajunge pe deplin, împliniră restul.

Era o adevărată plăcere pentru părinți, mai ales că, după chipul lui Cosmin, judecau în bine felul de execuțiune al copilei lor.

Când se termină bucata, Marióra plecâ arcușul și așteptâ, cu ochii în jos, cuvîntul lui Cosmin.

Acesta se apropiâ de dînsa.

— Bine, domnișóră, bine, îi zise cu căldură. Te-ai înfrățit cu arta; ești în taina multor amănunte ale tehnicei. Puțin lucru 'ți lipsește și acela îl vei dobîndi..

— Ești prea indulgent, domnule Cosmin, răspunse ea, mișcată.

— Nici de cum, — o întrerupse el cu óre care gravitate. Nu laudele măgulitoare ci adevărul, formeză pe artist.

De aci se încinse o discuțiune asupra metodei și a condițiunilor favorabile pentru desvoltarea simțimîntului artistic, la care Marióra luâ parte așa de bine cu spiritul ei intuitiv, în cât Cosmin

prinse o adevărată plăcere în a-î da motive să vorbească.

Li se aduse ceaiul: era băutura alésă și obicî-nuită a lui Cosmin. Nu se lăsă să fie rugat în a face tóta cinstea unui samovar generos.

— Domnule Cosmin, cu riscul de a mă găsi pururea exigentă, o să te rog să nu-mi refuzi o rugăciune...

— Fiind-că nimeni nu póte cere imposibilul, eū cred că tóte cererile se pot împlini, între artiști, răsponse el cu bună-voință.

Incurajată, Marióra se grăbi să-și formuleze rugăciunea :

— 'Mi-a rămas în minte, domnule Cosmin, o bucată muzicală, care, pentru mine n'are nume. Am ascultat-o, împreună cu tata, din deal de locuința d-tale, într'o Duminică séra, în fața unui splendid apus de sóre... 'Mi-ar face cea mai mare plăcere dacă ai cânta-o... Era mișcătóre până la lacrimi; vorbea sufletului c'un farmec atát de misterios și atát de dulce, că nu mi se părea că mai sînt în lume...

— Ce bucată va fi fost? șopti Cosmin pe gânduri...

Copila apucă repede vióra și începu ceea ce încercase de atâtea ori.

Cosmin tresări, se făcu roș, privi la copilă uimit, cuprins de o ciudată senzațiune fórte plăcută și, în acelaș timp, de nemulțămire par'că.

— A! d-șóră, díse el, ai o memorie muzicală surprinzétóre...

Apoi, deveni melancolic.

— În adevăr că această bucată nu are un nume, grăi Cosmin. E un fel de vis; e una din acele porniri ale unei inimi artiste, care, nu se pot fixa pe hârtia liniată prin semnele muzicale convenite. Și nu atât pentru că un compozitor nu ar putea-o fixa: ci pentru că un artist e gelos el singur de producțiunea acésta pe care o vrea păstrată numai pentru sufletul lui, pe care o vrea să rămâe în memoria lui.

— Ei, te rog, nu mai fii gelos și cântă-ne o... se rugă Marióra c'o adorabilă simplitate copilărească...

Cosmin o privi, zîmbind o clipă.

— Oare să mă cunóscă vióra d-tale?

— Sînt sigur că te aude, te vede, te simte, că tremură deja de emoțiune, zise copila cu entusiasm, și-i prezintă vióra, cu mâinele tremurătore.

Cosmin o potrivi din córde, se plimbâ câte-va momente prin casă, și, oprindu-se lângă pian, într'un loc mai cu puțină lumină, începu.

Aprópe ghemuită într'un fotoliu, cu bărbia sprijinită într'o mână, cu ochii pironiți în umbra unde acum artistul începuse a-și trăi fermecătorul vis muzical, — Mărióra nu mișca, nu mai vedea nimic, nu mai vedea pe nimeni în préjmă-î.

O! nimic alt ca muzica nu-ți póte da emoțiuni mai rěsvrătítore, mai negrăit de dulci, care să te nimiciască cu totul ca materie și să te facă să vibrezî de plăceri'e unei lumî nemuritor de ideală!

Nemișcată, d-na Avenian plîngea fără să simtă, cu ochii pe jumătate închiși, cu capul puțin pe spate, cu mâinele încrucișate...

Avenian, cu atențiunea foarte încordată, pentru a judeca valoarea muzicală a acelei melopee, o gusta cu o negrăită satisfacțiune a spiritului său critic.

Când artistul trecu de la melancolia visului la puternica exaltare a poetului ce pare că și vede idealul ajuns, — acel bizar amestec de sunete ale tuturor córdelor se deslănțui ca o furtună de bucurie, — iar chipul lui Victor luă o înfățișare ideală care-l făcea frumos.

Marioara se ridică electrizată. D-na Avenian părea că găsisese puteri de mult pierdute care erau gata s'o pue în picioare; Avenian, cu capul plecat înainte, sorbia acel torent de note cu o voluptate de adînc cunoscător.

Dar eată acea parte când sufletul pare sdrobit de prea multă emoțiune; eată acel suspin dulce și ușor al córdei subțiri, suspin de ușurare care se pierde în amortela plăcută ce premerge somnului..

Artistul lăsă arcușul: terminase. Nu se mișcă însă din loc; părea în adevăr sdrobit.

D-nul Avenian aplaudă.

Când Victor se ivi la lumină era palid, tremura; — avea pe buze un zîmbet trist.

— O! ești un mare artist! îi strigă d-na Avenian, întinzându-i mâinele.

Victor i le strînse și se lăsă într'un fotoliu ca părăsit de puteri.

— În cântecul acesta îmi retrăesc viața și la urmă rămâiū obosit, după cum am rămas și

de pe urma ei... zise el, lăsându'și capul într'o mână.

Marioara rămăsese locului, încă subț impresiunea acelei beții sufletești, și de acolo privia la artist lung, lung... cu o expresiune greu de definit.

— Amice, zise Avenian, punind o mână pe umărul lui Victor, când ai o asemenea Divinitate ca Muzica, să te inspire și să te facă să uiți lumea, consideră-te ca cel mai fericit dintre oameni... Vieța nu te va putea dobori.

Victor se ridică stăpân pe sine, cu zîmbetul liniștit.

— Arta singură nu e ingrătă, răspuse el și trecu să pue de-oparte vióra ce i rămăsese subțioră.

Marióra se grăbi să'i-o ia.

— Mulțămesc din suflet, îi șopti dinsa cu căldură.

La sunetul acestui glas, nervii săi deja destinși, îl făcură să tresară.

El aprópe uitase pe frumósa copilă.

Ii zîmbi, și-i răspuse:

— O să măi cântăm împreună.

După câte-va momente Cosmin plecă.

Afară începuse a ninge.

IX.

Când se sculă Cosmin, aduoa-zi dimineată, zăpada ca de vr'o jumătate metru, liniștit ninsă, așternea bine pământul pretutindenea.

Alb și cenușiu era întreaga Fire. Cerul părea tot o pânză de zăpadă, trasă pe d'asupra, și arătând cenușie din cauza imensei depărtări.

39 Imbrăcat c'o haină scurtă, căptușită cu blană de miel, cu căciulă, cu cisme în picioare, Cosmin eși din casă și începu a face cărări prin curte.

40 Ingrijii apoi de păsări și se apucă de tăiat lemne cu ferestrăul, spărgându-le după aceea cu toporul.

Cine l'ar fi socotit atunci artistul din séra trecută ?

Chipul lui era posomorit, căutătura aspră ; imbrăcămintea aceea și neorînduiala marei lui bărbî, îi dădeau înfățișarea de rînd a unui sătean la casa lui.

După ce și termină obicînuita lui primă ocupațiune de dimineată, intră în casă cu un braț bun de lemne, umplu soba de la el și de la mumă-sa, se spălă, se îngrijii, și se așeză la masa de lucru.

Străbătu repede cu ochii mai multe file de hârtie scrise, le puse număr de ordine și le așeză la urma unui teanc destul de gros de asemenea file.

De sigur că Victor și scria ceva ; pôte memoriile lui, începute de mult, de ôrece până la o pătrime aprópe din acel teanc, filele erau îngălbenite și carneala rîndurilor învechită.

D-na Cosmin îi aduse ceaiul într'un mic samovar de alamă fórte curat.

După ce i turnă lui, își turnă sie, și așteptă ca el să deschidă vorba.

Cel puțin o jumătate de oră în timpul ceaiului de dimineață, stăteau amândoi la sfat.

Cosmin găsia totdeauna ce să spue.

În dimineața acésta, mestecând ceaiul, se uita melancolic într'un punct al mesei și întârzia.

De cu séra, când se întorsese de la Avenian, și ea îi deschisese ușa, Victor, îi sărutase mâna ca de obicei, însă nu-i vorbise nimic.

Tăcerea lui de-atunci, tăcerea lui de-acum o făceau să cugete că i se întâmplase ceva neobișnuit.

De odată simți privirea lui Cosmin asupra-î. Se uită; el îi zîmbia.

— Ai crede mamă, dacă ți-aș spune, începu el, că gróza ce am de femeii, că ura ce am pe ele, a căzut asérá în fața unei martire? Mă dusesem, hotărît să rup cu o stăruință care-mi dispăcea. Am rămas incredințat însă că mai pot fi prietenii bune, de óre ce există și suferinți mai grele, póte, de cât ale nóstre.

Cele trei ore și mai bine cât am stat acolo, aũ fost o plăcere cum de ani îndelungați nu mai gustasem în casă străină. Ne-am îmbetat de muzică, fiind că cu toții o înțelegeam de o potrivă; ne-am plăcut unii altora în discuțiuni inteligente și ne-am despărțit, înțeleși prin o tăcere și mai semnificativă, că rămâneam prietenii. Cu toate acestea, vezi d-ta mamă? Nu rupi așa de ușor o deprindere ce pornește din o hotărîre bine definită și judecată. În nóptea asta m'am revoltat împotriva'mi. Acum, de dimineață, m'am pus înainte viitorul acestei prietenii față

cu viitorul traiului nostru aci. Am rămas surprins, căci puterea mea de prevedere, în legătură cu presimțirea mea de dăunăzi, a stat mută și orbă. Să-ți spun drept, acésta m'a înfricoșat. Chipul lui își reluase umbrele melancoliei.

— Ai suferit destul, dragă Victore. De ce te-ai gândi că ai putea să mai suferi? Condițiunile de viață ni s'au schimbat. Lege chiar de-ar fi să suferim mereu,—anume condițiunii de traiu, o modifică.)

— Așa 'mi zic și eu mamă;—'mi-o zic acuma însă când, fără voea mea, ved că acești ómeni îmi sunt simpatici. Să vezi pe d-na Avenian, mamă, și să rămâi mut de respect și admirațiune pentru chipul cum își rabdă starea, pentru chipul cum caută cei din jurul ei să nu se simtă cu totul nenorociți din cauza acelei stări. C'o singură privire am înțeles acésta și din acea clipă am pornit să fiu prietenul ce doriau ei. De aceea, în una din zilele acestea, o să mergem împreună acolo.

— O! cu plăcere, Victore, cu plăcere.

Dacă însă d na Cosmin, ar fi întrebat pe fiuseu ceva privitor la Marioara, de sigur că ar fi surprins adevărata cauză a revoltei de care-i vorbise.

Da, Victor Cosmin avea un gând ce nu-l spunea mume-si.

Acest gând îi răpise o mare parte din odihna nopței.

Cu o energie puțin comună, îl alungase din

minte, dar nu e mai puțin adevărat că suferise o mare potopire din parte-i.

Îl impresionase multa senzibilitate a copilei, dragostea ei de muzică și cu deosebire acea memorie care putuse să fure și să reție, din o singură dată, o parte din visul lui muzical.

Ori cât de puțin vanitoși am fi, nu ne putem feri de o plăcere dulce când vedem admirată cu o emoțiune sinceră, o lucrare a noastră.

Persóna ce ne admiră e, fără voea noastră, obiect de observațiune mai de aproape, și însușirile ei aū asupra-ne o tăcută înriurire, ce, pe nesimțite, se accentuează și ne aprinde gândirea.

Acéstă înriurire lucrase și asupra acestui suflet de artist.

Era de ajuns însă, pentru ca omul să se înspăimînte și să se revolte împotriva-i.

Dacă starea d-nei Avenian îi însuflase prietenie, și-l smulsese acelei singurătăți ce și impusesese,—pentru d-șóra Avenian, trebuia să rămâie un străin în marginile strictei politeți.

Acéstă hotărîre ce, simția el bine că nu o să se desmintă, îl liniștise.

La opt fără un pătrar porni la școlă.

În aceeași dimineață, întăea grijă a Mariórei Avenian a fost să ia vióra la lucru.

Adormise sub farmecul unei sublime bucăți muzicale, fără ca artistul ce-o executase să se amestece în visul ei.

Se deșteptase sub îmboldul de-a se deprinde cu execuțiunea acelei bucăți.

Artistul rămânea tot de oparte.

Cu o bucurie de ne-descriș văzu că, de astă dată, memoria o servia de minune.

Dacă execuțiunea lăsa încă de dorit, bucata întregă cel puțin era învățată.

Îi rămânea să se exerciteze câte-va zile, cu stăruință, și să promitea să o cânte apoi artistului, cu justețe dacă nu cu căldura lui sufletească...

Chipul artistului urma să nu i se arate.

Pe când însă, după vr'o două ore, repeta bucata înaintea mume-si, și o termina cu acel suspin admirabil, în aplauzele d-nei Avenian, răpită,—Marióra văzu par'că ivindu-se din umbră chipul palid al lui Cosmin și inima-i bătutu pu-ternic...

Brațele-i căzură, cu arcușul și cu vióra în jos, și își plecă pe pept capul îngreuiat de-o gândire nouă.

— Suferise foarte mult, în viața lui,—se vedea bine. *Dar pentru ce suferise? Din cauza cui?*

D-na Avenian socoti că fie-sa imitează, în glumă, oboseala din seara trecută, a artistului, și zîmbind i se adresă:

— Fôrte bine executată, până și oboseala. Dacă te-ar vedea domnul Cosmin însă, teamă 'mî-e că s'ar simți rău impresionat de această parte din urmă.

Marióra privi fôrte surprinsă la mumă-sa.

— Nu înțeleg, mamico, ce vrei să zici... răspunse ea și se apropiă de pat.

D-na Avenian trebui să se explice pentru ca

să pótă avea și ea lămurirea acelei infățișări de mai adineauri, a Mariórei.

Copila îi spuse gândul ei, fără nici un înconjur.

D-na Avenian atunci căută numai de cât să-î vorbiască asupra acestui punct, pentru ca gândirea ei să nu se frământa în zadar.

Îi fu frică apoi ca, din o pricepere prea timpurie, mai mult din instinct pornită, Marióra să nu găsiască cum-va, aprópe de adevěr, motivele suferințelor lui Cosmin,—lucruri ce nu trebuiau ghicite de dînsa.

D-na Avenian cunoștea viața; își închipuise deja că din cauza unei femei suferiseră, o natură artistică, o inimă alésă ca a lui Cosmin; ea știa că o femeie póte da fericirea, dar și cea mai adîncă durere care rămâne pecetea vieței întregi.

Marióra citise în adevěr câte-va romane, bine alese de ea, ca *mumă*, în care se vorbise de *iubire*, de puținele plăceri ce dă și de multele nenorociri ce cauzează când acest simțimînt este rău înțeles. Cu tóte acestea, pentru ce frageda simțire a Mariórei să ajungă a bănuí, că tocmai iubirea era adevěratul izvor de suferinți al acestui nou amic al lor?

De aceea, i'l înfățișă fie-si numai ca artist, și-î descrie luptele ce trebuie să ducă un talent mare față cu o societate, care, chiar dacă'l înțelege, caută să'l umiliască și să'l înfrîngă din invidie și din alte patimi.

Unele naturi energice pot învinge și'și gustă izbânda în viață, încheiă d-na Avenian; altele,

aū numai spiritul dreptăţei şi al mândriei, fără să aibă şi tăria de-a lupta. Pe acestea le doboară asprimile vieţii. Singurul lor curaj atunci e să sufere cu demnitate, dar departe de lume, şi acesta, cu siguranţă, e cazul d-lui Cosmin.

— Adevărat, mamă, răspunse copila, aşa trebuie să fie... E dureros însă, e dureros...

D-na Avenian privi o clipă la tristeţea ce se arăta pe chipul Mariórei şi, ca să-i risipiască această pornire generoasă de compătimire, de care nu voia s'o vadă prea cuprinsă, — îi ceru să-i cânte ceva din repertoriul ei.

X.

Se apropiaseră sărbătorile Crăciunului.

Cu câte-va zile înainte de-a le da vacanţa copiilor, pentru aceste sărbători, într'o Sâmbătă, pe când ieşiau de la şcolă, Cosmin şi şcolarii lui se opriră să priviască la o scenă ce se petrecea chiar în faţa şcolei.

Un sătean se întorcea acasă cu carul cu lemne. Ca să nu facă de două ori drumul până la poalele dealului unde un parchet din pădure era în tăiere, încarcase carul prea peste puterea celor două boi.

Şi aşa chiar, în loc să ocoliască pe unde costa nu era prea aplecată, voise să dea mai de-a dreptul.

Pe-acelea însă, prin faţa şcolei, costa era grea de suit şi boii trăgeau din răputeri.

Aburul le ieşia pe nări, şalele li se băteau ;

încordaău gâturile în jug șiși încovoiaău spinărilor
în zadar.

Săteanul, și un fiă al acestuia, băețandru, în
loc să împingă din urmă carul, tăbărîseră cu
câte-o despicătură de lemn pe bieții boi și-i bă-
teaău fără milă.

— Faceți rău, bade, le grăi Cosmin. Impin-
geți carul de dinapoă că vē ajut și eă... Ia veniți
și voi băeți, vr'o câți-va, colea, la rôte...

— Lasă cucoane, zise săteanul, că așa's ha-
ramurile astea de boi: nărăviți, nu că nu pot
trage.

Cosmin și cu copii ridicară carul. Săteanul
porni mulțămînd învેțătorului.

A doua zi, după biserică, — odaeă cea mare
a școlei gema de săteni.

Din cuvîntărilor de Duminică tot satul își fă-
cuse acum o petrecere sufletească dorită.

Multe auzise, multe învેțase; dar de auzit și
de învેțat încă, nu fugea, odată ce-i dăduse de
gust.

E fôrte adevērat că trebuie omul să știe să
se impue și cu persóna, pe lângă știința lui; să
mai cunoscă apoă și taăna de-a se apropia min-
teăi ascultătorilor sēi pentru a-i putea folosi cu
ce știe dănsul.

Când intră Cosmin în sală, cu greă se stre-
cură printre săteniă grămădiți în ușă.

Ce tăcere se făcu îndată!... Ce priviri de respect
și de dragoste pironiră toți asupra-ă!...

— Copiii mei și, dumneavoastră dragi săteni, începu el, — astăzi o să grăim împreună de niște tovarăși buni ai traiului plugăresc. E vorba de boi. Și știți de unde 'mă-a dat asta prin gând? Uite, din o întâmplare de ieri, nu mai departe. Pe când ieșiam de la școlă, pentru ameză, un sătean de-ai noștri voia să sue dealul cu un car cu lemne. Carul era foc de încărcat. Părechea de boi se rupea trăgând, fiind-că e prea dreaptă cósta aici, în fața școlei. Nu-î pară rău lui badea care era cu carul, — că grăiesc de așa lucru. — Eū nu vreaū să-l daū în gura satului, cum s'ar prinde adecă. Dar rău mai croia pe bieții boi în latul spinărei cu niște jărghiū, știi, mai-mai cât mâna de gróse.

Ia să vedem, mare ómenī buni, dacā boii eraū de vr'o vină. Suī tu, un om singur, pe-o cóstă dréptă, și par'că nu știū ce te trage înapoi; dar mi-te un car cu o jumătate stângen, — că era o jumătate, cum vė vėd și mă vedeți!... Badea cel cu musca pe căciulă, dacā vėzu că boii umblă să se opriască, în loc să pue umărul și dumnealui la códa carului, — cum v'am spus, prinse a da în ei ca la bătut popoșoiu. Așa-ī, să inciudéză omul când nu'și dă bine seama de-o treabă. Dar om cu rîndueală e cela care chibzuește. Și mai bine-ī de-o mie de ori să te cunoști tu că ai greșit, de cât să pedepsești. de cât să-ți descarci ciuda pe făpturi ce nu's de vină.

Că, ia să ne gândim o lécă: în viața plugarului cine-ī stă lui mână de ajutor? Boul, ori calul. Mai ales boul însă, fiind-că duce mai bine greul

și e mai cu putere și mai cu răbdare de cât un cal. Boul, fiind că după toate cele-l'alte îți mai dă și carnea, îți dăruiește și pielea pentru multe feluri de trebuinți.

În copilăria lui e gingaș, sburdalnic, e drăgăstos ca un copil; tot ca și copilul știe numai să mănânce și să se jöce.

Dar lunile trec; eacã'l juncan. Dacă a scăpat să nu treacă la târg pentru a'și repune de tîner viața în cuțitul casapului,—firea începe a'l pregăti pentru întovărășirea lui cu omul la munca țarinilor.

Pielea i se face mai grösă, përul mai des mușchii i se întăresc.

Românul însă apröpe pretutindenea, în țară la noi, lasă numai pe Dumnezeu să facă ce e de făcut. De și boii lui i's dragi, nu vrea ori nu știe să le cumpăniască puterile după cum li-i etatea și să le dea nutreț și îngrijire cum se cade.

Abia i se pare românului că juncanul s'a făcut pentru jug, și mi'l trânteste dintr'odată la greu. Nu odată am văzut juncani stricați la ceafă. Unde mai puneți că, multa greutate, de la începutul începutului, nu'i mai lasă pe juncani să crească așa după cum li-i felul, și vorba ceea, să chircesc.

Cei căroră le dă mâna să crească un juncan ori doi pe lângă casă, dacă nău la ce lucru ușor să-i pue, mai bine să-i lase să-și ajungă în pace timpul jugului. Două, trei luni, să-i pue să ducă numai carul, așa cu câte-va ceva: un săculeț doi de popușoiu până colea la möră; mai apoi, să

tragă câte o jumătate zi la plug, ori câte o zi la grapă.

Așa să 'nvață și copilul: întâiu să pliviască, să care nuele la cei de îngrădesc, câte-o lecuță la cuibărit popușoiul, la prășilă, și pe urmă la muncă mai grea.

Să nu zică omul nici odată: «i!.. da unde am timp să le chibzuesc eū aistea tóte!»

Uite, trebuie să și găsiască omul timp de chibzuit, fiind-că, numai cu bună chibzuială, ieși la bună socotelă.

Să nu-i vie românului în gând că prea mult timp mănâncă juncanul până să facă și el treabă.

Nu mănâncă și nu face umbră pământului de geaba, nu, fiind-că, la trebuință, o să'l aibă odată cu tótă puterea firească întru bun ajutor la muncă.

Cât îi trebuie grâului după ce dă colț și până ce'l vezi pe arie? Apoi a fost în deșert timpul ce-a trecut și munca ce a pus românul până după treeriș? Nu.

Pom bine îngrijit, ródă bună și cu belșug o să dea

Dar eacă'l la urma urmei, pe juncan, c'a ajuns boū în tot locul. De-ăcu, muncă și iar muncă, fel de fel și de tot felul, de cum se desprimăvërează și până ce dă bruma grósă; ba de multe ori și iarna, ba la una ba la alta.

Să ne închipuim că tot românul, vorba ceea, aprópe își ia lui de la gură, ca să dea boilor lui.

Este óre de ajuns atâta?

Numai la mâncare să mărginește tótă grija pentru dînșii?

După o zi întreagă de muncă, pe arșiță și din greu, te întorci sara acasă. Ești și tu, prăpădit de ostenelă, și boii tăi. Așa-i?

Vrei însă să le dai nu numai mâncare și odihnă, ci și altă îngrijire care ajută mult trupului lor bătut de muncă?..

Ia o țesală, ca pentru cai, țesală-i bine, ca tot colbul strâns între pěr să se curățe; aruncă câte o cofă douë de apă pe dînșii, șterge i bine cu câte un smoc de pae și mai dă-le odată cu țesala. 'I-ai curățit, 'i-ai rėcorit; le-ai dat o parte din puteri, prin îngrijire, mâncarea și odihna o să le împliniască cea'l-altă parte de puteri în timpul nopței. Pielea lor care rabdă tótă ziua fel de fel de pișcături de lighiône, se îndreptă prin îngrijirea asta; iar în timpul zilei chiar, boii nu o să mai simtă tot atât de mult greutatea muncei.

Dar o să zică unii: «uite, n'am auzit până astă-zî așa minunăție!» alții: «sărac de mama mea, d'apoî când mă întorc eũ sara prăpădit, de țesăleala boilor o să'mi ardă sufletul?»

Măre ómeni buni, în viața asta omenească, nimic nu e cu neputință; toate se fac cu timpul și la sorocul lor. N'ai mai făcut un lucru și ți se pare nu știũ cum, peste mână, să'l faci... Dar, după ce te-ai pus să'l faci, par'că l'ai știut de când lumea.

Vezi-că deprinderea este mare lucru; deprinderea te face să știi să rabzi, să poți munci,

s'o ducă cu necazurile și cu sărăcia; și tot deprinderea te face, când dai de belșug, să nu scurmi în el ca găina, ci să'l strângi ca furnica.

În țeri streine, ómeni buni, să îndeplinesc minuni, cu tragere de inimă și cu ascultare. Unii pe alții să îndemnă cum să facă să trăiască și ei bine, ca oameni, și vitele de pe lângă ei,— aști tovarăși buni ai vieței omenestii!

Toți se leagă între ei și fac tovarășii: pun la un loc, care după cum poate, un ban, o ducă, un leu, care în loc să fie date pe bătură, se string zi cu zi, lună cu lună. Iar după un timp toți acei bani ai tuturor, ajung să stea în ajutor la câte o cumpănă. Toți din tovarășie trebuie să îngrijiască la un fel de vite; nimeni nu are voie să le silească a duce mai mult de cât se poate; nimeni nu are voie să le bată...

Eacă o mare vină iarăși a românului nostru: *să bată vitele!*

Măre oameni buni, să nu socotiți că boul, fiind-că despre el am grăit mai mult, n'are pricepere, n'are minte.

'I-a ieșit săracului de dînsul nume rău, cum și omului îi iese adese ori.

Blândețea lui cea mare, răbdarea lui fără margini, au făcut pe oameni să'l socotiască prost; de aceea, auzim nu odată zicîndu-se unor oameni: *prostă ca boul*.

Oameni învățați însă au dovedit că boul e ager la minte, — nu cum e calul, în adevăr,— dar îndestul de ager.

Uitați-vă în ochii lui: câtă blândețe! Desmierdați'l! O să vă înțeleagă numai de cât.

Dacă vă pare îndărătnic adese ori, vina este că'l deprindeți să fie așa.

Ce aude el de cât înjurături? Ce vede, de cât bătăi? Ce face de cât muncește, fără să simtă din partea omului nici un fel de dragoste?

Dragostea ce se pare că aveți pentru bou, e numai interes, fiind-că fără bou n'ați putea munci; puterea brațelor nu v'ar fi de ajuns.

Gândiți-vă însă că este făptură de carne și de oase, ca și făptura omenească; în vinele lui e sânge, ca și în vinele omului; cum simte omul o durere, o simte și bou.

Dacă ar avea grai v'ar spune ce neomenoasă e purtarea omului față cu el!

Dacă v'ați da seamă și ați căta în ochii lui, ați pricepe repede când suferă și că vă roagă să-i mai ușurați sarcina, ori să nu'l bateți.

De câte ori am văzut lacrimi că se rotesc în ochii lui: de câte ori l'am auzit răgând de durere!

Când vreți să dați într'un bou, ori în calul ce aveți, închipuiți-vă în clipa aceea că dați în dumneavoastră ..

Voi, copii, să nu chinuiți nici un dobitoc, nici o pasere, nici o vietate. Apărați-vă daca se dă la voi; încunjurați-o dac'o știți năravită; căutați s'o îmblânziți cu încetul; faceți-o să simtă prietenia voastră, și ea o să vă ghiciască repede că vi-i gândul curat.

D-vóstră, ómeni bunî, dați pilde de blândețe și de înțelepciune copiilor ce-aveți; creșteți-i cu grijă și cu dragostea d-vóstră pentru vitele ce Dumnezeu le-a lăsat omenirei de folos.

Vita, ca și omul, se póte cârmui cu glasul. Vorba e, să știi cum să-i grăești acasă, să știi cum să grăești la muncă.

Incercați, cu răbdare și cu tragere de inimă, și să vedeți ce mulțămire o să aveți în suflet, când ó să vedeți că ați isbutit.

Cu bine, pe sêptămâna viitóre...

Sătenii plecară pe gânduri. Le spunea inima că așa trebuia să fie cum a grăit «domnu».

Tótă ziua aceea și multe zile apoi, n'avură alta de vorbit, de cât asupra poveșilor «domnului».

Puțini prinseseră ideea tovărășiei; bine le sunase la ureche, însă inima le cerea lămurire mai cu temeiu.

De-aceea, un sfátos al satului își pusese în gând să 'l întrebe pe «domnu», și el să le grăiască «mai alt-fel».

XI

XI 30/3/17

42/ Cosmin ar fi voit ca de Crăciun să fi învățat pe copii cântece de stea, colinde și să-i facă să cânte și'n biserică măcar «Heruvicul» și vr'un «axion».

Însă începuse de prea puțin timp. Spera ca de Paște să aducă Satului și bucuria acésta, la

biserică; iar din ziua premiilor să facă o adevărată sărbătoare.

Îi aducea o mare mulțămire aplecarea copiilor, a băeților ca și a fetelor, către muzică.

De aceea își împărțise copiii în două cete: întâea, copiii din clasa II-a și a III-a, învățau din ureche; cei d'a IV-a, cari trebuiau să urmeze și mai pe urmă cu el muzica, învățau pe note.

Făcea apoi și cor general cu ei toți.

Ocupat pe deplin cu această lume ce i se făcuse dragă; ocupat cu lecțiile ce da d-șorei Marióra Avenian, — timpul trecuse pe nesimțite și-i promitea să treacă în chip plăcut și liniștit.

În ziua de Crăciun care pica într'o Sâmbătă, era un viscol de nu se mai vedea cerul și pământul.

Câte-va din liniile satului erau cu totul înămețite.

Sătenii trebuiră să-și facă loc cu lopețile, și să se ducă la biserică cu ele, ca să aibă cum răsbi acasă, la întorcere.

Avenian veni singur, cu mare greutate; Cosmin, de asemenea singur.

Ori cât doriseră de mult și tînăra Marióra și bătrâna d-nă Cosmin să nu lipsiască la o zi ca asta, de la biserică, pe una nu o lăsase tatăl, — pe alta, fiul.

Cu toate acestea dómna Cosmin trebuia să iasă d'acasă mai târziu: promisese familiei Avenian să vie cu fiul ei acolo la masă.

Rămasă acasă, Marióra începu să se ocupe,

cu o mare luare aminte și cu grabă, de pregătirea mesei pentru ziua aceea.

Cât îi era de dragă dómna Cosmin!.. Nu se mai deslipise de dînsa, în cele trei, patru rînduri când venise pe la ei; i se părea o bunicuță bună și blîndă, care, la rîndul ei, o pierdea din ochi de dragă pe Marióra.

Și apoi pentru acea zi a Crăciunului, domnul Cosmin îi promisese execuțiunea a trei bucăți de mare valóre muzicală.

O! dómne, ce mai sărbătóre!

Căută farfuriile cele mai bune, care nu serviseră de mult: tacámurile de argint massiv, paharele cele mai de preț.

Dădu șervetelor o formă fórté ciudată, pe care, se necăji mult pîná să o nemeriască dupe gustul ei.

Ba încă, ceea ce de mult timp nu făcuse cu atâta stăruință, orânduise cu bucătarul felurile de bucate, supraveghiând momentul punerii lor la foc.

Cu o zi înainte deja făcuse «turte» pentru Ajun, torte și prăjituri.

Voise, cu orî-ce preț, să se recomande dómnei Cosmin și ca domnișórá casnică...

Dómnei Cosmin!..

Numai ei óre?

Dacă 'i-ai fi întrebat cum-va gîndul ascuns, ce nici ea singură nu 'și-l lămurise bine încă, s'ar fi roșit, de sigur,—dar 'și-ar fi mărturisit că... și pentru Cosmin, — ba póte numai pentru dînsul erau tóte acele pregătiri...

În adevăr, bucuria că Victor primise fără nici o codire să i dea lecții de vioară; plăcerea ce-i aducea fie-care venire a lui și petrecere cu el, — adese ori singuri; — prietenia, saŭ mai bine zis un simțimînt aprópe părintesc al lui pentru dînsa, — toate acestea schimbaŭ pe Marioara.

Avea șapte-spre-zece ani trecuți.

La etatea aceasta închipuirea se aprinde ușor; evoluțiunea fecioarei către viața de femeie se face îndestul de repede, pe nesimțite, în chip normal. 71

Dar când mijlocesc și anume împrejurări în care bărbatul se ivește subț o lumină cu totul excepțională, senzațiunile sînt cu mult mai vii, evoluțiunea se face și mai repede.

Apropierea lui Cosmin de Marioara nu avea nimic provocător, întru cât îl privia pe dînsul, învinsul vieței.

Totuși, acele tainice dorinți ale cărnei, ori cât de curată era inima acestei fecioare, începeau să vorbiască în ființa ei.

Când era el alături cu dînsa, ființa ei să făcea pojar; avea sfeli neînțelese, și, aprópe fără tranzițiune, îndemn de vorbă, veselie nespūsă, — o dragoste și mai accentuată de lecțiunile ei, pentru vioara ei.

După ce pleca dînsul, rămânea dusă pe gânduri; — mumăsa o surprindea distrată, o vedea roșind saŭ pălind fără cauze aparente bine hotărîte. Indemnul ei la vorbă se făcea greŭ; singurătatea îi devenia mai plăcută și o căuta mai des. Numai muzica o mai înviora, și acesta la

gândul că era să o asculte *el*. Trebuia să învețe bine ce-i dăduse *el*.

Când știa că timpul venirii lui e aproape, o cuprindea o nerăbdare ciudată, o neliniște, aproape teama că nu va ieși bine póte, cu lecțiunea, așa cum *el*, de sigur, se aștepta și doria. În câte un moment îi părea că i se ducea mintea cu tot ce învățase; simția în brațe o greutate saŭ o láncezeală și rămânea multe clipe cu ochii închiși. Dar un șgomot ușor o făcea să tresară și să se uite speriată... Iși aduna atunci energia și aștepta, nu fără nerăbdare, dar cel puțin cu mai multă aparență de liniște:

Nu știu de ce, aducea așa lucrurile tață cu mumă-sa ca lecțiile să le facă numai cu dînsul, — și apoi, câte o mică producțiune a amândorura să fie în camera mume-si.

Noroc că avea în casă două instrumente: un pianin, într'un salonaș vecin cu biuroul tatălui ei, și pianul din odae mume-si, care fusese altă dată în casa din oraș.

Acéstă întâmplare îi favoriza dorința de-a se găsi și singură cu... *el*.

44 | Încă nu și adresase acel «*pentru ce*» al tuturor acestor mici crize sufletești.

Era nópte încă pe puterea ei de pricepere, o nópte însă pornită către zori.

La răsăritul amorului ce începuse, trebuia o mică rază numai și ziuă deplină era să se facă.

Avenian se întórse acasă cu anafără.

Nici Marioara, nici d-na Avenian nu luaseră

nimic în gură cu dor ca la asemenea zi să guste întâi din pâinea sfințită..

În această familie, credința rămăsese neștirbită, și pentru anume obicinuinți ale practicei religioase.

După ce Mărgărinta și Marioara gustară din anafără și făcură cruce, — se îmbrățișară și se sărutară amândouă și apoi cu Iacob, urându'și cu o duioșie negrăită vieață lungă și bună.

Privirile amânduror părinților se opriră, pe când erau mână în mână, asupra copilei lor.

În acea privire strălucia nețărnumurita lor dragoste pentru dinsa; acea privire iera ideea în-suflețită a jertfei celei mai depline ce erau gata să facă, numai ca fericirea copilei lor să fie o eternă zi cu soare.

— Ei Marioră, casnica tati, ți's gata toate, ia spune? Cosmin s'a dus acasă repede să ia pe mumă-sa.

— O! da, tăticule Ia vino să vezi...

— Și mi te-ai făcut «gigea» de tot, — drăgălașă ca un trandafir înflorit iarna...

Marioara puse ochii în pământ, roșindu-se.

Găteala ei era foarte simplă ca totdeauna, dar și foarte vădită era îngrijirea ei amănunțită ca această găteală să nu păcătuiască prin nimic...

— Hai, mergi cu mine tată, zise copila, ca să scape de stânjinirea ce-o cuprinsese.

— Da, da, firește că merg..

În sala de mâncare era o curăție și o rîndueală minunată.

Dulapurile străluciau, scaunele de stejar, cu spate înalt, de asemenea.

O căldură foarte bine potrivită te puneă de grabă la îndemână.

O! dac'ar fi fost și soare. Asemenea zi merita și o lumină puternică.

Masa, cu orânduieala ei întreagă, cu buchetele de flori, cu înaltul vas-poliță de fructe, avea o înfățișare domnească.

— Bre! bre! bre! strigă Iacob, pe un ton glumeț, asta-î masă din poveste... 'Ți-e frică par'că s'o atingi...

— A! n'o să se facă nevăzută, tată, te asigur, răspunse copila, rîzînd din tótă inima, fôrte mulțămită de această întâia izbândă.

Afară se mai potolise vîful. În coșuri nu mai fluera vîntul. Zăpada începuse a cădea mai liniștită; era un adevărat nor îmbucățit, de fluturi mari.

D-na Cosmin și Victor sosiră în sania curței care, cu mare greutate putu să se lupte cu nămeții.

Amînduror sărbătoarea le sta pe chip. Nici o deosebire de cele l-alte zile, în vestmîntarea lor.

În timp ce dómna Cosmin o mânca din ochi de dragă, pe Mărioara, care mai cu seamă astăzi îi amintia de o fică iubită, mórta fôrte de tinêră,—Cosmin, se adîncise în vorbă cu Avenian asupra ultimei lui cuvîntări de la școlă.

Proprietarul îi înfățișa câteva observațiuni prin care căuta să dovediască neputința de-a se îngriji boii cu acea rigurozitate ce recomandase învățătorul.

47 — De pildă, eă, zicea Avenian, am o mulțime de boi pentru plugurile mele. La noi în Moldova, nu se face căutarea moșilor ca în Muntenia, unde arendașul ori proprietarul poate să nu aibă vite, póte să nu aibă pluguri, de óre-ce fie-care țeran muncitor are pe ale lui, cel puțin o păreche, cel puțin un plug.

Prin excepțiune, locuitorii din Măinești-Plopilor aă vitele lor, fie- care. Dar aprópe în totalitatea satelor din Moldova, locuitorii lucrează cu boii și cu plugurile arendașului ori proprietarului. E cu puțință ca două-sute-optzeci de boi să fie îngrijiți de oamenii mei după chipul d-tale de vedere?

— E cu puțință, dacă 'ți vei da bine seama, răspunse Victor. Locuitorii din Măinești-Plopilor și din cătunele ce țin de comuna acésta, lucrează cu boii lor și cu plugurile d-tale. După ce se întorc acasă, la dînșii, le trebuiește o jumătate oră, până le gătesc nevestele masa, să îngrijiască boii în felul arătat. Ceilalți locuitori, din alte sate, muncitori pe moșia d-tale, cari lucréză cu boii d-tale, când vin séra să-i lase la curte, să piardă o jumătate de oră, și acei ce dorm cari se mai întorc séra p'acasă, și acei ce dorm în curtea proprietăței, și să îngrijiască de boi tot așa.

Ce ți-ar fi d-tale, dacă, de pildă, 'i-ai cinsti pentru tréba acésta c'un rachiú mai mult, ori cu vr'un ban duoí, mai mult, peste învoeală? Nu neputința acestui lucru, ci greutatea pornită din nedeprindere, se înfățișează întâi minței nóstre

când ceva nou vine să revoluționeze, ca să zic așa, deprinderile vechi. De altfel, o să lămuresc și mai amănunțit cestiunea acésta când le voiu grăi locuitorilor, într'o Duminecă, mai spre primăvară, despre producțiunea agricolă la noi, și felul cum o fac agricultura locuitorii, ca răzăși, ca mici proprietari.

— Bine faci, răspunse Avenian. Cuvîntările d-tale sînt fôrte folositoare pentru săteni și pentru noi chiar, ca și muzica ce o faci cu copiii, și la noi; ca tot ce purcede de la d-ta...

Poftirea la masă puse capăt acestor laude care'l stînjiniau pe Victor.

Masa, la început, mai mult din cauza foamei, de sigur, a fost tăcută.

Privirile Mărioarei căutau câte o laudă pentru fie-care fel și dorința ei nu rămânea înșelată: d-na Cosmin, le da, laudele, fără tocmeală.

Puțin câte puțin vinul vechiū și curat mai desmorți vorbele ce stăteaū pitite subț limbă.

Cosmin se simți mai la el acasă; varietatea cunoștinților lui îi dădu repede varietatea subiectelor de convorbire.

Veselia de la urma acelei mese surprinse pe d-na Cosmin în deosebii; cu atît mai mult o surprindea cu cît veselia o vedea împărtășită în mod sgomotos de Mărióra.

Mai apoi d na Cosmin se simți neliniștită chiar, când văzu privirile ce neîncetat schimbaū Mărioara și fiul ei, — cu atît mai neliniștită, căci

48 | d-na Avenian supraveghia fie-ce mișcare, fie-ce privire și de multe ori nu mai zimbăia...

După masă, trecură în salonașul unde era pianinul.

D-na Avenian îi însoți în căruciorul ei; acolo d-nul Avenian și d-na Cosmin o așezară pe o canapea, între perine.

— Acum să vedem surprinderea ce ne-ai promis-o, se adresă Marioara către Cosmin.

— Da, da, răspuse el. Astăzi surprinderea va fi și mai plăcută cred, adăose cu o veselie glumeată, căci vióra mea va avea onórea să se producă înaintea d-tale, d-șórá artistă...

— Vióra d-tale? strigá copila bătând din palme. Unde e? unde e?

— Am dat-o în primirea vizitiului, ca să nu o vezi așa de curând.

— Mă duc s'o caut.

Marioara eși ca o furtună și tot așa se întórse, după câte-va momente abia, cu vióra și c'un sul de note, pe care'l și desfácu cu grabă:

— Al strigá ea: Vieniawschi și Vieuxtemps!...

— Da, răspuse Cosmin: Balada și Poloneza de concert (op. 38) și Fantasia appasionata, (op. 35) de Vieuxtemps,—iar de Wieniawschi: Poloneza, (op. 21) și Legenda (op. 17). Le cunoști, d-șórá?

— Puțin, Poloneza lui Vieniawschi; pe celelalte nu.

-- O să bine-voești să mă însoțești la piano, d-șórá? îi zise Victor, cu o privire încurágiatoare.

— Dar o să pot, la prima vedere? răspuse ea, roșindu-se.

— Ești foarte bine la piano, ca să nu poți. Nu trebuie să fii sfiosă. Uite, de pildă, Balada și Poloneza lui Vieuxtemps. Descifrează-o puțin. Greutățile se biruesc prin muncă, e foarte adevărat, întru cât privește o execuțiune artistică. A cânta la prima vedere e rutina muzicantului, însă și pătrunderea ageră poate înlocui rutina, până la un punct. Agerimea pătrunderii o ai, d-șoră, — deci, la lucru. Privește puțin partițiunea până ce 'mi voiți orându-i vioara.

Marioara se supuse, cu dorul negrăit ce începuse să 'l aibă întru a i se face plăcută cu ori-ce chip.

După ce Victor își șterse cu îngrijire vióra, cu o piele de castor și își sacăzui arcușul, îi cercă coardele.

Nota ce trebuia să 'i-o dea pianul, o avea în ureche: vióra îi fu acordată în o clipă.

Chipul i se făcu serios. Nu arăta emoționat; — cu toate acestea era în el emoțiunea ce totdeauna 'i-o da plăcerea de a cânta.

— Incepem d-șoră... zise el..

Luarea aminte încordată a Marioarei o făcu să poată întovărăși pe Victor în execuțiunea lui artistică, până la urmă, fără să dea greș, ceea ce-i atrase mulțămirea sinceră a artistului.

După aceea îi făcu critica acestei bucăți minunate, lămurind spiritul ei cu acea cunoștință întinsă a literaturii muzicale, cu acel metod bun al lui de a se face înțeles cu ușurință și cu graiul lui dulce și convingător.

Poloneza și apoi admirabila *Legendă* ale lui

Vieniawschi, urmară una altea după o mică pauză, cu aceleași lămuriri.

«Fantazia appassionata» de Vieniawschi, această bucată plină de-o melancolie înduioșătoare vibră, la urmă, pe córdele vioarei artistului, cu deosebita căldură ce punea în execuțiunea bucăților care păreaū rupte din sufletul lui.

Dar și Marioara îi pregătise artistului o surprindere.

După ce se aduse ceaiul, ea se așeză la piano și execută cu îndemănare de uimit *Sonata* neasemănat de delicioasă, «*Lumina Lunei*» a lui Beethoven, — una din cele mai sentimentale opere ale maestrului.

Durerea, mila și mângăerea vorbesc atât de bine în această bucată, în cât pe lângă plăcerea ce ți dă, te face să vibrezi până la lacrimi de toate aceste simțiminte de care a fost agitat compozitorul în momentul creării operei sale.

— Îți mulțănesc, domnișoră, îți mulțănesc ! îi zise el și-i strinse mâna, destul de absorbit în propria lui impresiune, pentru a lua seama cum tremura mâna fetei, în mâna lui.

— Cunoști cu ce anume ocaziune a scris Beethoven această capo-d'operă ? întrebă Victor.

— O ! mă mărturisesc foarte ignorantă, domnule Cosmin, răspuse ea cu simplitate, totuși roșindu-se. Te-aș ruga să 'mi povestești însă acesta.

— Bucuros. — Beethoven fugea de lume. Nu numai locurile cele mai retrase și le alegea, într'un oraș, ci și orașele cele mai puțin sgomo-

tóse. Se afla, într'un rînd, în oraşul Bon, şi se plimba prin împrejurimile lui, într'o séră, pe o lună plină de-acelea, când mai ales la ţară, o aşa de puternică lumină şi o linişte deplină, sînt un farmec negrăit de dulce pentru un suflet singuratec. De-odată se deşteptă din lunga lui visare. De pe aproape, prin ferestrele deschise ale unei case simple, se împrăştiau armonioasele note ale uneea din chiar operele lui. Execuţiunea era aşa de justă şi plină de atîta simţire, — bunioară cum a fost a dumitale mai adineauri, — în cât Beethoven, fără să 'şi dea seamă de ce face, intră în casă. Se văzu într'o încăpere simplă dar fórte curată. La piano cînta o fată. Copila, cum auzi uşa, fără să se întórcă, întrebă dacă e tatăl ei, şi urmă cu cîntecul înainte. Cum termină, copila se ridică... — Tată, vino să te sărut, fiindcă nu pot eu să viü la d-ta... Beethoven rămase dureros impresionat. În faţa lui avea o frumuseţe tîneră, plină de drăgălăşie... dar... órbă... Durerea 'l făcu să aibă un strigăt de grózá şi de milă.

— Cum? nu eşti d-ta, tată? întrebă copila...

— Nu te nelinişti, d-şórá, îi răspunse maestrul cu o blîndeţe dulce... Iţi sînt strëin, dar viü ca prieten să'ţi mulţănesc pentru chipul cum ai executat sonata mea...

— Ah! să fii cumva Beethoven? E cu pu-tinţă? Şi copila începu a plînge de emoţiune, dar şi de durerea că nu putea să'l vadă.

— Dacă nu mă poţi vedea, îi zise maestrul care-î înţelesese gîndul, mă poţi auzi.

Și, Beethoven se așeză la piano, cu lacrimile în ochi. Durerea, mila, mângâierea, simțiri ce-l însuflețeau în acele clipe, genialul artist le trecu clapelor, și ast-fel improviză minunata elegie, care a ajuns celebră sub numele acesta de « *Lumina Lunii* »*).

Ast-fel se termină această zi de Crăciun care trebuia să rămâie Marioarei și lui Victor, ca o amintire plăcută dar și plină de regrete.

XII

A doua zi de Crăciun era Duminică.

Nu le zisese copiilor să vie la școlă; Cosmin era aprópe sigur că nu erau să vie.

Fórté vesel, la deșteptare, începu a glumi cu mumă-sa cum nu făcuse de mult, — ceea ce o miră, fără s'o îndemne a-î și arăta această mirare.

Victor își văzu apoi de obicinuitele ocupațiuni de dimineată: mâncarea pasărilor, tăiatul lemnelor, ducerea brațelor de lemne în casă și apoi ceaiul.

Dómna Cosmin, muncită de un gând nou, îi păru lui Victor ca nu tocmai răspunzând veseliei lui.

— Mamă, îi zise el, zîmbind. D-ta pari să fi având ceva care te nemulțamește, — și m'ar mira mult să fie așa.

— Al nu, drăguță, răspuse ea c'un zîmbet

*) Acéști legendă a Sonatei „*Lumina Lunii*”, am citit-o în revista „*România Muzicală*”.

care risipi lui Victor bănuiala. Atât doar că par'că mă simt obosită și nuștiu de ce.

— Schimbarea felului vieței, mamă, — zise el, cu acelaș zîmbet de mulțămire. Ce mult 'mă-a plăcut ziua de ieri!. Sînt sigur că și d-ta ești mulțămită; însă, orî cum, e o schimbare și așa lucru obosește. Eū chiar, sînt plecat spre lene, totuși, mă simt ușor, vesel. — Asemenea petreceri intelectuale aū fost totdeauna sufletul meū.

Incepu a sorbi din ceaiu cu plăcere și a privi afară, ca într'un fel de visare dulce.

D-na Cosmin își înăbuși un suspîn, privindul pe furîș.

— Aceeași eternă poveste, — își zise ea. Și la o etate mai înaintată, omul póte fi tînêrul supus unor emoțiuni de care nu'si dă seamă, nouă pentru el, și care duc la acelaș desnodămint...

D-na Cosmin începuse a bănuî din ziua ce trecuse, că fiū-sēū sē lăsa pe nesimțite farmecelor fórte ispititoare ale copilei proprietarului. Mai bănuia că Marioara era în întăiul avînt al inimei sale tinere care, nu judecă nici deosebirea de pozițiune, nici cea de etate.

Copila simpatiza pentru artistul, — era lămurit pentru d-na Cosmin. Ii luaū vėzul însușirile artistului și la om nu sē gîndia, nici putea apoi să se gîndiască.

Ce'si da ea seama de viitor și de greutățile unei așa de nepotrivite iubiri!

Să previe oare pe Cosmin? Situațiunea era foarte delicată. Nenorocitul ei de copil! Abia în-

cepusese a găsi vieața mai dulce, și să'l deștepte așa, de curând!

Trebuia însă; alt-fel, ar fi avut mai târziu să lupte și mai cu cruzime împotriva înlăturării unei pasiuni înaintate.

— Haideea! te-aū furat gânduri triste, mamă, după cum vęd, îl auzi zicându-ı, ceea ce o făcu să tresară.

Ea se încercă să rıdă.

— Nu, nu, tot oboseala, zise d-na Cosmin.

Mi se pare că n'o să merg la biserică. La școlă o să vorbești astăzi?

— N'am încă un subiect, — dar dacă copiii și sătenii se vor duce la școlă, — o să găsesc eu ceva de vorbă.

— Azi stăm acasă? întrebă dınsa, fără să'l priviască...

— Azi... răspuse Victor, rămânând puțin pe gânduri... voiesc... Afară numai dacă nu va stărui Avenian...

Ce repede ar fi răspuns altă dată, că rămâne acasă; ba încă ar fi fost surprins de-aseenea întrebare. Acuma se codise puțin. Il trăgea inima la casa proprietarului.

— O să faci și azi lecție cu Marioara, întrebă d-na Cosmin, privindu'l turiș.

Il vėzu tresărind, cuprins încă de-o ușoră roșeață.

— Nu, nu cred... răspuse el, cu privirea în vag...

Se ridică apoi și se îmbracă. O ușoră melancolie îl cuprinsese. Se îmbrăca mai mult meca-

nicește. Nu avea vioiciune în mișcări; cunoștința limpede a stărei lui din acele momente, îi lipsia.

— Mă duc la biserică, mamă.

Se opri o clipă, și adaose:

— Ciudat. Nu mai mă simt așa de vesel, așa de senin ca de dimineață.

D-na Cosmin nu-i răspunse; el plecâ după ce-i sărută mâna.

— E cuprins, cuprins... își zise bătrâna, după plecarea lui.

În dreptul școlii, băieții și fetele, strînși toți, în pěr, se jucau svirlinduși mingi de omët.

Frigul era puternic, dar foarte sănătos; cerul senin și dându'i impresiunea de ceva proaspăt și curat, ca bolta unei biserici de curând zugrăvită. Sorele privia pe d'asupra dealului, ridicându-se și părënd că se învirtește pe loc în ridicarea lui. Era o zi de iarnă, așa cum îi place de multe ori Firei, ca să arate că fie-care ano-timp își are frumusețile proprii lui.

Copiii cum văzură pe Cosmin coborând încet, pe gânduri, tăcură și repede de tot se așezară rînduri, fie-care la locul lui.

Acea tăcere imediată îl făcu să ridice fruntea, să se reculeagă, și să zîmbiască. Îl mulțami faptul că copiii veniseră fără să le fi zis el.

— Buna dimineața, strigară toți într'un glas.

Intr'o singură mișcare căciulele se ridicară și se așezară la loc.

Îți făcea plăcere asemenea regularitate de mișcări, pornită nu din simțirea fricei și a silei, ci

din dragostea și respectul care pecetluia foarte vedit chipul și acele mișcări ale copiilor.

— Bună dimineața copii. Sănătoși?

— Da.

— Ei, ați umblat cu « florile d'albe », « cu steaua ? »
Pe la mine nu v'am văzut.

Un băeat mai mare, monitorul clasei a IV-a, eși din rînd șiși luă căciula.

— Mi-aū spus mie băeții că voiaū să vie la dumneavóstră, dar le era teamă să nu vă supere...

— Dinpotrivă, copii, dinpotrivă, mi-ați fi adus mare mulțămire. Care din voi aveți stea, veniți când o amurgí. Iar la anul nouă să'mi veniți cu colindul. *Simion*

— Venim, venim...

— Acuma, copii, la biserică...

— Domnule, mai zise monitorul, noi ne-am vorbit să venim și la școlă, după biserică..

— Bine, bine...

Incepuse a toca de leturghie... Vibrațiunile clopotelor se opriău par'c'ar fi fost împiedecate de ceva, în aer; nuștiū ce putere le rupea par'că de-odată fără să dea timp ecoului să le pórte pe brațele lui, în depărtare.

După ce copiii se înșiruiră în biserică, Cosmin trecu spre strana dreaptă unde îi era locul.

Un mánunchiū de raze străbătea prin o feréstră a altarului și prin ușa dreptă a lui se așternea pe părete...

În o strană, luminată de aceste raze, Mărioara îi se ivi lui Cosmin atât de frumoasă, în cât se opri locului o clipă, până să îi se astimpere, subt

apăsarea voinței lui, o puternică bătae de inimă.

Privirile lor se întâlneau; se salutară c'un zîmbet, în acelaș timp.

53 Stăpânindu'și această cutremurare lăuntrică, Cosmin, după ce dădu mâna tatălui și copilei, se așeză în strană lângă Avenian, — ceea ce surprinse pe Mărioara.

Locul lui era până atunci lângă dînsa, — iară ea, ca o trăsura de unire între tatăl ei și artistul.

Pentru ce asemenea schimbare?

54 De nenumărate ori se priviră, în timpul serviciului, și se putură mult mai bine privi, de cât dacă ar fi fost alături.

Iși găsiau vre-un înțeles óre aceluï graiú mut?

Măriórei îi părea că Victor nu'și avea seninătatea din timpul din urmă. Era preocupat... Urmăria par'că, cu privirile, un anume șir de idei.

Privirile ei se luminau și de câte-un zîmbet, când se opriau asupra lui; ale lui când se opriau asupra ei, păreau umbrite de melancolia unui regret.

Ce avea óre Victor Cosmin?

Sufletul copilei vedea bine efectul fără să potă ghici cauza.

Cauza acésta exista, și pentru întăea óră se înfățișa cu imagini în gândirea lui Victor.

Din clipa când Mărióra i se ivise acum, în biserică, așa de neînchipuit de drăgălașă, pe acel fond luminos roșatec-auriú al mănunchiului

de raze, Victor începu a simți în adâncul său împunsăturile unei nedefinite suferinți.

Fără de voe mintea lui făcu un salt în urmă peste prăpastea ce'l despărția de trecut, în o epocă asupra căreia nu'și mai aruncase lórtte de mult privirile.

Și după o plimbare de câte-va minute printre ruinile acelei epoce, un gând neted îi sclipi, ca pe un cer noros, întâiul fulger premergător furtunei: — Cum de nu mi s'a ivit în prima mea tinerețe, asemenea perfecțiune de fință, atunci când aveam credința, atunci când mă călăuzia inima plină de adevărata putere de viață a unui organism bine alcătuit!

Acest gând da privirei lui melancolia regretului.

Însă ca să i se fi putut naște gândul acesta, trebuia să se fi petrecut mai 'nainte ceva în sufletul artistului.

De ce *acest ceva* nu'și da sémă însă. Simpatia lui Victor pentru Mărióra săpa pe ascuns, fără să se formuleze în cugetul lui prin o conștiință netedă a existenței sale.

Ca efect se arătase deja; cauză, ea rămânea nepătrunsă încă, și numai o întâmplare putea să-i limpeziască fințarea.

Orî cum, Victor pornise pe calea bătută încă odată, — atunci, departe în trecut, cu știința și cu vrerea lui; acum ca unul ce se credea pierdut pentru tot-d'auna pentru un așa sentiment, pornia în afară de știința și de vrerea lui.

Acest simțimînt era pîriul liniștit și curat ce

vine din adîncătura unui munte, necunoscut cu totul, șiși face loc pe subt iarbă, curgînd în taină deplină.

Numai un pas neprevăzut, în umbletul firesc de alt-fel, pôte să descopere existența acestui pîrîu singuratic, când sub greutatea piciorului ochiul surprins va vedea țîșnind de sub iarbă stropii lui strălucitori.

La eșirea din biserică, Marioara șopti repede câte-va cuvinte lui Avenian.

Copiii tocmai se îndreptău spre școlă, unde mulți săteni se vedeau deja stînd pe prispă ori în fața clădirei, cete-cete. — Azi ne vedem amice Cosmin? grăi Avenian lui Victor. Mărioara zice că ar fi zi de lecție.

Victor zîmbi.

— Vom face să fie zi de lecție, răspuse el. Pe la trei voi veni.

Voi să plece.

— Te însoțim și noi la școlă, zise Mărioara.

Victor trebui să mîergă alătura cu dînșii.

Puțin în urma lor, bărbați și femei, cum eșiau din biserică, se îndreptău spre școlă.

— Despre ce o să ne vorbești astăzi? întrebă Mărioara.

— Mărturisesc, d-șoră, că nu am încă un subiect. Nu eram sigur că vor mai veni și astăzi, copiii și sătenii... Dă'mi d-ta un subiect, adaose după o clipă.

Marioara se roși...

— Așa că ai pățit-o, Mărioara? rise Iacob,

de și surprins întru câțva de cererea prietenului lor.

— În adevăr că am pățit-o, răspuse ea, rîzînd, fiind că... nu am în gând nimic...

— Să 'ți vii eu în ajutor Mărioaro, zise Iacob. Domnule conferențiar, vorbește-ne despre răul băuturii...

— Bun subiect, mai ales că în sărbători băutura e foarte șugubeață, răspuse Victor.

XIII.

Eată'l pe catedră.

Tăcere, luare aminte, nerăbdare.

Marioara era în culmea curiozității. Cum era să vorbiască, nepregătit?... Ii era teamă par'că. Pe urmă zîmbi. Căldura încrederei o însufleți numai de cât.

— A fost odată într'o țară foarte depărtată, — începu Cosmin, — un muncitor. Era cu atâta dare de mână în cât să'și pótă înșira zilele cu câte puțin belșug din tóte. Casa lui era curată, muerea lui harnică și cu spor la hărnicie. Ducea bună înțelegere unul cu altul, că, vedeți, când zicea el că'i albă, muerea răspundea cu credință că albă era. Când zicea muerea: bărbate, da știți dumneata că e fum colo? — Fum, nevastă, răspundea și el. Chibzuiau de cu iarnă ce-aveau de făcut pentru la primăvară, până la capătul tómnai, și bine le eșia la chibzueală, fiindcă o porniseră cu înțelegere între ei și cu cu-minție la muncă. Aveau ochi numai pentru ța-

rina lor, pentru casa lor și pentru două găgălici de copii cari creșteau rotofei și veseli ca niște pușori de ciocârlii.

Știți cum erau aști doi copii pentru casa părintescă? Uite, ca două lumini de la sóre care pătrund într'o odaie, diminéța, după faptul zilei.

Ce să vă mai spui de oamenii aștia?

Dacă mulțămirea sufletului ar lua trup și s'ar ivi pe lume, ar fi, fără doar și póte, trupul și chipul ástor doi.

Inșă ómeni buni, să știți aceasta :

În firea omului trăește pofta pentru alte lucruri de cât acelea ce are; iar dacă în sufletul lui e pofta, în lume se află ispita, care dă ghiez sufletului să se înfrupte și cu din cele ce nu are omul.

Și rău mai e, Dómne, când omul se plécă ispitei!

Eaca așa pățiră cei doi români ai noștri din cea țară depărtată.

Un nuștiu care neam de om strein greși într'o bună diminéța a călca prin satul în care trăiau cei doi.

În cotiguța lui d'un cal, ducea o balercuță; iar el striga cât îi lua gura: *poftiți că n'a mai rămas, poftiți că n'a mai rămas!*...

Să știe omul ce nu știe încă, iar este în firea lui.

Tot satul se grămădi împrejurul străinului.

— Măre, se întrebau toți, ce vinde românu ásta de strigă că n'a mai rămas? și'l întrebară și pe strein, ce vinde?

— Leac pentru necazuri! răspuse străinul.

Leac pentru necazuri! Câți dintre românii satului n'aveau necazuri!

Ia să vadă și ei cum era leacul cela pentru necazuri. Și cerură, — ba cerură încă și cei cari n'aveau necazuri așa de mari, încât să le trebuiască leac numai de cât.

Negustorul desfundă balercuța și c'un fel de tinichea, — cum ar fi bunióră la noi *cinzeaca*, — începu să le dea, pe câte-o para tinicheluța, un fel de apă cu miros, așa cum nu mai gustaseră.

— Luați, beți, ómeni buni, îndemna negustorul. Cu cât îți bea mai mult, cu atâta leacul are să fie mai cu putere de tămăduire.

Și unde mi se puseră badeo, pe gustat și iar pe gustat, românii noștri din cea țară depărtată, — că de la un timp par'că începu să li se cam învâluie pe dinaintea ochilor.

Nuștiu ce căldură li se făcea în pântice și pornia de-acolo prin tot trupul, știți, cum pornește sângele prin tóte vinele.

Negustorul dăduse gata balercuța și se gătia de ducă.

— Ba nu, ia să nu mai dai, începură a striga românii.

Nu mai am, dar dacă vreți, mă întorc peste o zi două...

Negustorul se porni, iar în urma lui, românii, pentru întâea óră se văzură cu pofta de sfadă între ei. Ba unii, mai arțăgoși, se și încinseră la pãrueală...

Românul cela al nostru, cum ajunsese acasă cu

nevasta, s'apucă și el la sfadă; mai mai să se bată, și alta nu.

— Mă, ce dracul de leac pentru necazuri a fost apa celuia? grăi un bătrân, — că în loc să tămăduiască necazurile cari nu erau cu zurbă, a adus necazuri cu șfădărie și cu încăerături!

A doua zi lumea se trezi la locul ei. Dar vedeți lucru de mirare, poftia de nu mai putea, după apa străinului celuia.

A treia zi cam pe la tócă, negustorul blăștămat veni în sat cu vr'o două harabale pline cu lucruri de-ale casei și cu alte două pline cu polobóce, care mai mari, care mai mici.

Pasă-mi-te ómeni buni, negustorul venia să se așeze în satul lor.

Ce să vedeți! Nu trecu o lună de la așezarea străinului, și nu mai puteai cunoște satul dacă mai era tot acela de mai 'nainte.

«*Leacul pentru necazuri*», al străinului, era curat rachiū; iar necazurile începură să sporiască, mare, ca ciupercile după ploile de primăvară: mai toți din sat se făcură bețivi.

Știți cum erau, bărbatul și nevasta cu cei două copii, cu cari am început povestea?..

Ispita însă le eșise în calea traiului lor și nu s'ar putea stăpâni.

Azi o lécă de rachiū, mâni mai mult, poimâni și mai mult, eacă începură să nu mai poată chibzui ca mai 'nainte.

Dacă le lipsi chibzueala, nu mai putură munci cu spor, nu mai fură în stare, săracii, să și îngrijiască de casă și de copii. Țarina lor nemuncită

bine și la timp, le dădu mai puțină roadă; de-o parte nu mai avură cum să pue; — sărăcia începu să le rînjiască la ușă, — și de spaimă mai e, Dómnne, sărăcia, când apucă odată să și facă drum în casa românului!

Ce s'a mai întîmplat, vă puteți lesne închipui, oameni buni, — și voi, copiilor.

Nevasta muri într'o bună dimineată de aprinderea mațelor, din pricina băturii de rachiū mult; bărbatul, când se mai văzu și fără nevastă apucă și mai rău calea crâșmei, iar bieții copii începură un traiū ca vai de el, la îndurarea vecinilor și a rudelor.

Așa ia capăt povestea, dar nu și vorba, — că, dacă ați căuta bine cum se întîmplă lucrurile și pe la noi, o să aflați potrivire cu povestea.

Duminicile și sărbătorile de peste an, ca și în multele zile de iarnă, dumneavóstră, ómeni buni, vă cam strîngeți colo jos, la rateș, pe malul iazului, ori în sat la crâșma lui kir Nasta.

La crâșmă vă întîlniți unul cu altul ia, ca să mai zică unul una, altul alta, — că om ești și cată să dai ochi cu ómenii.

Vorba e că, litrele de rachiū se cam plimbă des pe mese, par'că cuvîntul ar avea nevoie de udeală ca să poată ieși din gură.

Eaca, vedeți, aci e lucrul deochiat.

Dumnezeū, oameni buni, a lăsat de toate pe pămîntul ăsta bine cuvîntat.

Dar de-aceea a dat și minte omului, ca din toate să guste cu măsură.

Unele lucruri sunt pentru hrană; din acelea

omul mănâncă mai mult, fiind-că hrana ține trupul ; iar trupul sănătos ține și sufletul sănătos.

Alte lucruri sînt numai așa, de-un gust: ca pometurile, de pildă.

Le mănâncă omul nu ca să se sature din ele.

Ca băutura, apa e cea mai sănătoasă, cea mai priitoare, e vinul cel mai vechiū din lume pe care'l calcă broaștele; umflă pânțele, dar nu îmbată, nu amețește, nu perde mintea.

Vinul a fost născocit de om, târziū de tot. Vinul are în el niște substanțe, adică niște feluri de lucruri care fac bine trupului; mai ales când e slăbit de muncă, îi dă puțină tărie, îl înviorează.

Va să zică, fiind-că vinul este în lume, să se folosiască omul de el, dar nu cum ar bea apa, orî când îi e sete, — ci câte puțin, după câte-o osteneală mare, orî când e vr'o veselie, cum e nunta, cumetria, șezătoarea...

Ce 'i-a mai venit însă omului în minte ?

Pe de o parte nu era atîta vin în lume cît era lăcomia omenească; pe de altă parte a vrut și alt-ceva mai tare.

Așa, din drojdiile vinului a născocit spirtul și l'a îndoit cu apă ca să facă rachiū.

Ce-a ieșit din vin, a eșit mai tare, mai amețitor de cît vinul.

De unde dar puteai să bei o litră de vin și să fie de ajuns, — din rachiul de vin, adică din spirtul amestecat cu apă, trebuie să bei un păhărel și nici acela plin cu vîrf.

Pe urmă lăcomia după câștig a negustorilor nu s'a mulțămît cu rachiul care eșia din vin: a

început să născociască rachiuri de tot felul, scóse din grâne, adecă rachiurile de pâne, cum se zic pe la noi; le-a pus miróse felurite, le-a dat boiuri felurite ca să ia ochii și nasul, și să ispitiască pe om în tóte felurile.

În rachiurile astea, — ca să coaste mai puțin și să-î facă să câștige mai mult, negustorii au început să pue vitrion *), — și vitrionul arde mațele și îmbolnăvește pânțele.

De unde puteai dar să bei câte puțin de tot ca de-un gust, din rachiul de vin, — acuma ca om cu minte, nu trebuie nici vârful limbei să ți-l înmói în blěstămățiile de rachiuri stricate și stricăciose, care se vînd în tóte crășmele.

Hei, luați bine seama, oameni buni! Fiind-că, dacă ar fi vorba numai de dumneavóstră, calea-valea.... Cum v'ați așterne, așa ați dormi.

Dar sînt copiii.

Că, să vedeți ce se mai întîmplă :

Beția de vin și de rachiú, când a apucat odată să se facă obiceiú, strică fórte rău sângele omului.

Dumneavóstră știți că sângele e vieața; sângele hrănește trupul, fiind-că din ce mănâncă omul, în sânge se grămădește tot ce trebuie trupului pentru ca să pótă trăi.

Apoi dacă sângele se strică din cauza beției, cum vreți să mai pótă hrăni bine trupul?

Mațele, se strică și ele: nu mai mistue bine mîncarea; dacă n'o mistue bine, sângele nu poate să tragă nici el bine tot ce-i trebuie.

*) Vitriol.

Va să zică pânțele e în legătură cu toate celelalte părți ale trupului, prin sângele care le hrănește pe toate

Dacă se strică una, se strică toate.

Din oameni stricați de beție, or să iasă copii betegi, bolnăvicioși, fără minte multă.

De-aceea vă spuneam adineaori, că dacă ar fi vorba numai de om, calea-valea; dar e vorba și de copiii ce-o să porniască din el, — și eacă pe acești copii că vin pe lume nenorociți din cauza năravurilor părintești.

Și ce sînt vinovați, nu e așa, să pătimiască copiii, săracii, de pe urma păcatelor părinților?

Să fie românul bețiv, e ca și cum ar omori pe cine-va, — fiind-că își lasă neoaameni pe copiii lui.

O vieață de om fără minte, fără dor de muncă, fără tragere de inimă la lucruri bune, e mai rea de cât mórtea!

Sărăcia își face vad în bătătura casei lui; boalele își fac loc în casa lui; chinurile cele mai aprige îi dihoacă trupu și-i slăbesc și mai tare mintea lui destul de slăbită de beție.

Nu mai beți rachiuri, oameni buni, — ascultați-mă, — că multe am văzut; multe vedeți și dumneavóstră dar fără să vă dați socoteală.

Luați aminte, spre binele dumneavóstră, că nu e rău mai mare de cât răul ce singur omul 'și-l face.

Călcați-vă pe poftele vinovate, cu hotătire, cu chibzuință...

Gustați vinul numai cu măsură la veselie, ori când vă strîngeți la crâșmă ca să mai stați la

sfat; iar rachiul să vă stea în față ca focul iadului; să vă oțărâți ca de fiere la gândul numai că v'ar îndemna cine va să-l beți.

Fugiți de rachiuri, ca de vrăjmașul și tâlharul care stă la pândă să vă ia nu numai punga, dar și vieța!

Cei ce-or asculta glasul meu, bine le va fi, și Dumnezeu le va ajuta.

Așa să ne ajute Dumnezeu tuturor!

Atâta înrîurire avu asupra sufletelor această cuvîntare, că sătenii rămăseră toți în tăcere, chiar după plecarea învățătorului lor.

— E mai presus de orî-ce laudă truda d-tale amice, — îi șopti Iacob strîngîndu-i mîna...

— O! domnule Cosmin, îi zise Măriora cu o adîncă privire de recunoștință, care'l mișcă — ce putere de improvizațiune ai! Cît bine le faci țeranilor noștri!

XIV

Alături cu odaea în care dormia d-na Cosmin, nu am pătruns încă.

De când își c'adiseră căsuța și terminaseră cu orînduiala ei, Victor nu intrase nici odată în odaea aceea, — «cuibul amintirilor» cum o numise el.

Singură d'omna Cosmin, în timp de vară, mai des, în timp de iarnă mai rar se ducea în acel «cuib» pentru a'l mai aera și a'l mai șterge

de vëlul fórte subțire de praf ce se așeza pe mobile.

Era în ajunul anului nou de diminéță.

Culmile dealului păreaū frunți încărunțite, într'o nópte, de cine știe ce spaimă, — așa promoroacă deasă acoperea fie-ce creangă, fie-ce rămurică.

Copacii singurateci, ca într'o zi de bal mascat, păreaū că se îmbrăcaseră cu lungi șube întórse pe dos, ale căroră căptușală era de blană sură, la toți.

Soarele, ca o bombă atunci asvîrlită din cup-torul Adîncurilor, părea că se învirtește împre-juru-i pe zarea dealului, căutând să spargă o perdea de ceață ce i se pusese pîedică în cale.

Era un ger care urzica rău.

Cu toate acestea dómna Cosmin trebuia să se ducă în sat pentru óre-care târgueli, acum că fiu-séu, după ce 'și rînduise treburile casei, își sorbia ceaiul, — dus pe gânduri.

Purcesese pe gânduri, în adevăr, dar nu de mâhnire, de nemulțămire: nici nu se afla într'o stare de nehotărîre și de lîncezeală.

Mintea lui, dinpotrivă, părea în faptul unei urziri; privirea lui era însufletită; pe chipul lui se răsfrângea lumina unei inspirațiuni.

De sigur că, după cum poetul își vede par'că versurile, ce în curând se vor așterne pe fila de hârtie. — Victor vedea în acele clipe notele cine știe cărei compozițiuni și asculta ca venind din depărtare, melodiósa apropiere a unora de altele.

Intr'un anume moment se ridică și cu pas

56

repede trecu în sală. Avu o clipă de codire în fața ușei de la «*cuibul amintirilor*». — apoi intră.

Era călduț înăuntru, ceea ce l suprinse. In-crunță sprincenile, rotindu-și o privire aspră asupra acestei încăperi și se așază repede la piano.

Soarele biruise ceața și o risipise. Năvălind pe fereastra de alături cu pianul, da încăperei o înfățișare, nu de veselie, — ci de liniște, de oboseală, de reînvierea puterilor, cum ar fi în camera unui convalescent după o grea bătă.

Acéstă încăpere destul de mare, cuprinde orîndueala unui salonaș fórte cu gust împodobit, dar în care tóte mobilele par'că pórta pecetea unei melancolii, rămasă din o vie mahnire de altă dată, la care ar fi fost martore. În mare parte pereții dispar sub covóre alese.

Pe pǎretele din fund trei portrete mari așezate unul mai sus, și cele-l'alte două, de o parte și de alta, de la jumătatea celui-l'alt în jos. Sînt acoperite cu câte un vël de tifon de un albastru aprópe negru.

Portretele își aũ punctele de fixare aprópe de tavan, de unde se țin prin șnur de mătase.

Câte-va tablouri și portrete de familie, prea bine așezate, împodobește cei-l'alți pereți.

Pe două polițe-coltare, mărunțișuri de artă și portrete.

O păpușă mare, acoperită c'un vël alb, pare că dórme într'un colț al canapelei din fund.

La mijloc, o masă rotundă cu acoperitóre de pluș cărămiziũ. are pe ea două candelabre de

argint frumos lucrate, — și două albumuri, legate cu pluș trandafiriu.

Pe bronzul foarte curat al micului policandru de d'asupra mesei, se jocă razele sórelui; iar oglinzile lungi, sprijinite pe mescióre, rësfrâng aceste sclipiri de aur.

Victor, aci cu privirile spre culmea dealului, aci ațintite pe piano, dă ființă muzicală inspirațiunii sale lirice: note vesele, rîd, un ris armonios și sonor, plin de nevinovăția copilăriei, devin apoi visătoare, trec la un dulce freamăt și gîngurit de primăvară, ca al frunzelor și al păsărelor, când vieța Firei reîncepe, — apoi puțin câte puțin s'aprind, își dau mâna, să incing într'un danț de sêrbătorire a plăcerei d'a trăi, și isbucnesc într'o chemare pasionată a unei supreme dorinți. — E copilăria, prima tinerețe, primul dor, primul avînt către ceea ce trebuie să fie odată măcar în vieța: *amorul adevărat*, marele simțimînt.

Invăpăiat, cu totul cuprins de inspirațiunea deja memorizată, Victor trecu repede în odaea lui de lucru și începu să aștearnă pe hârtia liniată noua compozițiune.

Cînd se întorse mumă-sa, dînsul o înfiripa deja pe vioară.

D-na Cosmin se ivi în ușă, el îi zîmbi plin de mulțămire și urmă înainte cu execuțiunea, îndreptînd partițiunea prin câte-o ștergere ori prin câte un adaos de note, ici, colo: îi da din ce în ce forma artistică ce o ceră simțul lui muzical și cunoștințele de armonie.

În acea zi nu se duse la lecțiunea de la Avenian.

Către séră primi un bilet de la Iacob:

«M'am întors acum chiar de la Iași. Te putem aștepta pentru a sărbători sosirea noului an? Spune și d-nei Cosmin dorința noastră. La revedere. Iacob.

După ce se sfătui cu mumă-sa, Cosmin răspunse că vor veni, — însă ceva mai târziu.

Victor se așeză apoi, cu o aprindere neobicită, să prescrie partițiunea.

În acelaș salonaș îi regăsim pe toți, într'o dulce și liniștită convorbire prietenească.

Așteptau să vie miezul nopței, pentru a trece în sala de mâncare, unde trebuia să primiască pe noul an, cu paharele în mână.

Fie-care păstra câte o surprindere pentru momentul de apoi.

La două-spre-zece fără cinci, toți se ridicară, îndrumându-se către salonaș.

Numai o lumînărică pâlpaia întru colț al încăperei, pusă și aceea după un mic paravan ce înfățișa un fluture cu aripile întinse.

Când cea din urmă bătaie a orologiului, răsună, patru servitori intrară cu candelabre cu lumînările aprinse; lampa de d'asupra mesei fu repede aprinsă și ea, — în timp ce dopurile de la sticlele de șampanie săriau cu sgomot.

Atunci și în curte se auziră pocnind pistole, biciuri, iar buhaiul și glas de colind se porniră sub ferestre.

Era mișcător momentul acela. Mirarea și plăcerea luminară chipurile, în mijlocul acelor lumini din casă și a sgomotelor de afară.

Avenian ridică cupa cu vin spumos:

— Dragă dómná Cosmin, amice Cosmin, scumpă nevestă și scumpă copilă, începu Iacob cu glas învăluit de emoțiune, de mulți ani nu m'am simțit așa de mulțămît ca în timpul din urmă. O alinare mai simțitoare a durerilor tale Mărgărinto, veselia ta mai dulce, Marióro, prietenia d-vóstră bine-făcătoare, dómná și domnule Cosmin, aú înseninat acest capăt de an al nostru. Noul an ne găsește la un loc, în această plăcută intimitate a sufletelor ce se înțeleg și se simt legate prin o prietenie statornică; — să închinăm paharele cu voe bună acestui nou an, cu dorința de mai bine pentru fie-care din noi..

Ciocniră cu toții și apoi se așezară la masă.

Pe farfuria fie-căruia se afla o mică listă de carton ce arăta felurile de bucate.

Victor ceti:

- 1) «*Pot-pouri*» internațional de mezeluri.
- 2) «*Sonată*» de epure cu masline, în „*Fa-major*”.
- 2) Curcan, «*tenor de operă-Serie*», pe «*solfegiuri*» de varză călită.
- 4) Plăcintă de nucă cu «*librete de operă bufă*».
- 5) «*Cor*» de fructe.
- 6) «*Solo*» de Cotnar.
- 7) «*Pizzicato*» roș de Nicoresci.
- 8) «*Allegro*» din Șampania.
- 9) Un «*andante*» de înghețată.
- 10) «*Finale vivace*» de liqueururi.

— Frumos concert, zise Victor, după ce făcuse hâz, împreună cu cei-l'alți, de fie-care număr în parte...

— Să nu mă rîdeți de asemenea listă puțin muzicală, zise Marioara...

— Dimpotrivă, e atît de muzicală, grăi Iacob, că or să jöce fălcile nöstre după dînsa... Ia poștiți de luați din «pot-pouri».

«Sonata» de epure, o gäsiră delicioasă; curcanul, li se păru un tenor «di primo cartello», iar «Solfegiurile», förte bine călite.

Când ajunseră la «libretele de operă bufă» ce se afla în plăcintă, se încinse un rîs förte vesel bine susținut de «solo» Cotnar și apoi de «pizzicato» Nicorești.

«Corul» de fructe stropit cu acel «alegro» spumos din Șampania, deschise zări și mai tran-dafirii veseliei.

«Andantele» mai răci puțin însuflețirea spiri-telor, pregătindu-le pentru a doua parte a «revelionului», — pentru adevărata muzică ce era să urmeze.

De aceea «Finale vivace» al liqueururilor avu cel mai mare succes al mesei.

— Am să vă cînt ceva mai nou, — de öre ce și anul e nou, — zise Victor, după ce se vözură în salon. E o fantazie pe care am scris-o azi chiar, căreia 'i-am dat un nume: «zimbete de primă-vară» și pe care, cer voe dömnei și dom-nului Avenian, să o dedic acelea ce înfățișează

Primăvara între noi, — domnişorei Marióra, distinsa mea elevă...

Cu multă stăpânire de sine, pentru ca glasul să nu pară emoţionat după cum îşi simţia inima grăi Victor aceste cuvinte.

— Primum cu plăcere, răspunse Iacob, căci pentru noi e o mărturisire a meritelor muzicale ale dragei noastre copile.

— Şi cel mai frumos dar de anul nou, domnule Cosmin, — zise muma, întinzându-i mâna.

Iar în timpul acesta Marióra, cu ochii în jos, roşie de plăcere şi de o dulce emoţiune care-i sălta drăgăstosul sîn, nu ştia ce să zică.

D-na Cosmin zîmbia, căci trebuia să zîmbiască de faţă cu asemenea bucurie a prieteniei măgulită; însă în inima ei avea o presimţire şi mai limpede a unei apropiate suferinţi pentru fiul ei.

Să scrie cu aprinderea ce văzuse la el în timpul zilei, şi să dedice acea «*fantazie*» Marioarei, era un semn şi mai hotărâtor că Victor îşi apropia inima de copila familiei Avenian.

— Tu nu mulţameşti domnului Cosmin, întrebă Iacob, desmierdând capul Marioarei.

— Ba da, răspunse fata, aprinzându-se la chip şi întinse mâna lui Cosmin. Mulţamesc domnule Cosmin, adaoase ea, aţintindu-l cu o privire dulce, înrouată de lacrimi.

D-na Avenian câtă lung la Cosmin, — apoi privirile ei se întâlniră cu ale dómnei Cosmin.

Ca şi cum s'ar fi ghicit, amândouă mamele că au înţeles apropiata situaţiune a copiilor lor. —

atitudinea lor deveni stîjinită una față de cealaltă și-și pleacă repede ochii în jos.

Dar în curînd măeăstra «fantazie» începă să se resfire pe córdele fermecate ale viórei, și toți se lăsară înrîurirei înveselitóre a acestei bucăți în adevér deliciósă.

Pe la patru dimineată se despărțiră cu urări călduróse.

Orî cât de mulțămite, d-na Avenian rêmânea cu o grijă în suflet, d-na Cosmin se ducea cuprinsă de o teamă cu mult mai întemeiată de cât grija celei-lalte mame.

XV

4 21/3/1978
 În ziua de anul noú, Cosmin căută să vadă la biserică pe Avenian și pe Marioara.

Așteptarea până la urmă, îi fu în deșert.

Se simți cuprins de mâhnire și de îngrijire, iar gîndul nu-i mai fu la cele Dumnezești.

D-na Cosmin hotărî să-i deschidă ochii, după biserică chiar. Cu orî ce preț, Victor trebuia să-și vie în fire și bine să judece împrejurările în care lua naștere un amor cu totul nepotrivit.

La eșirea din biserică, el și ea să vëzură înconjurați de odată de toți sătenii... Cu căciulile în mâini, toți scóseră fire de grâu orî de orez și aruncându-le asupra amândurora, strigară într'un glas:

— La mulți ani să trăiți!

Atât de degrabă se făcu acésta, că Victor

tresări, nemulțămît întâi de ce voia să însemne așa sgomot în juru-i.

Iși dădu repede seama însă și-'și scóse și el căciula, gata să le mulțâmiască.

Dar un bătrân, eși din cerc puțin mai spre el și grăi :

57 | — Să ne iertați, domnule dascăl, da așa-i din străbuni obiceiul ca la Sân-Vasile să semănăm pe cine ni-i drag și să-i urăm viață lungă și sănătate. Ai făcut pentru satul nostru ce n'a făcut părinții noștrii, din neam, că, uite, pîrdalnicii de copii ni's alt-fel, — ba încă de la flăcăi și până la alde noi bătrânii, toți ne prindem de învățătura dumitale și ne alegem cu folóse. Uite, de Dumineca ce-a trecut, socoți c'a mai pus cine-va rachiú în gură? Mai trecutu-s'a cine-va cu de-deochiul la vin? Dómné păzește! Sîntem ómenii, cucóne, și cunoștem cine binele ni'l vrea... Uite, și... să ne ertați de faptă nepotrivită poate, — de! știú eú? Da te rugăm, să nu ne isgonești cu rușine și să primești cu inimă bună un dar de la noi toți, să'l primești în ochii noștri ai tuturor și Dumnezeú să'ți ajute, că mare ni-i bucuria și tare ne ești drag...

Moșneagul se dădu de-oparte; cercul se desfăcu. Atunci se iviră doui flăcăi gătiți ca la nuntă, — ținênd o văcuță cu vițel; ea tinêră, grăsuță, curată, — el, mititeluț, blând, drăgălaș, — el și ea gătiți cu cordele.

Fu un moment de nedescris, în simplitatea și frumusețea lui: țeranii căutând în ochii învățătorului, gata să isbucniască într'o veselie sgomo-

tosă; învățătorul, mișcat adînc și stăpînindu-se pe cât putea, ca să pótă zice ceva. — ca să nu plîngă.

D-na Cosmin era deja în lacrimi, înduioșată, fericită că fiu-sëu era atît de iubit.

— Dragii mei, începu Cosmin, darul săracului e cel mai bine primit de Dumnezeu. Cum să nu'l primiască un om, când asemenea dar pornește din dragoste curată, din adevărată mulțămire a sufletului vostru?... Poate trebuia să mai așteptați încă ródele învățătorei mele; poate că era mai bine, nu prin daruri făcute mie să arătați róda învățăturilor mele, ci prin faptele vóstre bune, unii față de cei-l-ațli. Or cum, vă mulțămesc din suflet și vă urez ani buni, ani mulți cu sănătate, fapte bune folositoare vouë și plăcute lui lui Dumnezeu. Să trăiți, dragii mei!

— Să trăiți! isbucniră țaranii. Să trăiți!

Dómne, ce bucurie sinceră!.. Femeile plîngeau, sătenii tineri își svirleau cãciulele în sus..

Cosmin voia s'o ia la deal spre casă... Iși aruncă ochii la școlă, și rămase o clipă surprins.

Copiii ședeau șir, — cu ștégul școlei în mijloc, — de-o parte fetele, de altă parte băeții.

Coborî dar spre școlă urmat de tot satul care striga mereu: să trăiți! La mulți ani!

Iar sórele strălucea în adîncimea cerurilor curate și razele lui se rësfrîngeau pe tótă întinderea albă a pãmîntului acesta. în milionimea stelelor de zăpadă...

Primarul, încins cu brăul tricolor, însoțit de

consilierii, îi eși înainte și-i ură anii mulți, mulțămindu-i de tot ce face pentru copiii lor.

Când ajunse în dreptul copiilor, băeți și fete îl semănară strigându-i într'un singur glas:

- *Sănătatea nouă și la mulți ani!*

Cosmin mulțami și copiilor în câte-va cuvinte, căci se simția obosit de emoțiunea adincă ce-i dase manifestațiunea acésta, și porni spre casă, după ce-i pofti pe toți la școlă, pentru Dumineca de a doua zi.

Cine orînduise manifestațiunea acésta? Cine dăduse ideea darului acela? Nimeni nu putu afla. Porniseră par'că de-odată din inimile tuturor, și gândul și fapta.

Acasă când ajunseră, d-na Cosmin și Victor, aflară pe un om de la curte, așteptând înaintea porții.

Acesta le dădu un mic pachet și se depărtă repede.

După ce amânduoii făcură loc vacei și puiului ei, intrară în casă și rămaseră o clipă în tăcere, pe câte-un scaun, privindu-se cu aceeași căutătură care spune tot, în locul graiului pe care o mare emoțiune îl înăbușă.

— Ei, ce zici mamă? întrebă în cele de pe urmă Victor, zîmbind printre lacrimile ce nu 'și le mai putu opri.

D-na Cosmin veni de 'l strînse în brațele ei și 'l sărută de nenumărate ori.

— Zic, Victore, că țeranii, pe care orașele îi ved numai cu ochii nemiloși ai exploatatorilor, sînt cei mai cu inimă ómeni din lume... Zic,

Victore, că e fericit cine le dobândește iubirea și recunoștința și sînt nespuse de mulțămire că ești tu acela!... Să trăești, fătul meu! Să trăești dragul meu!

După o îndelungată îmbrățișare a acestor două ființe care se iubiau până la jertfă, d-na Cosmin, cea întâi, se gândi la pachetul de la Curte.

Il desfăcu repede și scose trei portrete, mărimă cabinet, puse în trei rame de argint, foarte frumos legate și care trebuia să fi fost într'ordin comandate.

Iacob Avenian și Mărgărinta, erau mai de mult fotografiați, de sigur în anii întâi ai însoțirii lor; Marioara, de curând, zîmbitoare, nespuse de drăgălașă.

Fie-care portret purta în dos semnătura persoanei, cu dedicațiunea: «Amicilor noștri scumpi, d-nei și d-lui Cosmin»—din partea părinților Marioarei; iar din partea ei: «d-nei Cosmin și *iubitului* meu profesor și maestru».

În fața unor asemenea emoțiuni, d-na Cosmin amână și pentru ziua aceea cele ce doria să spue fiului ei.

Avenian, indispus din cauza mesei prea «muzicale» de la revelion, nu se putuse duce la biserică.

Logofetul povestindu-i cele întâmplăte după biserică, Iacob simți o mare mulțămire; acesta îl și puse pe gânduri însă, căutând încă odată, să pătrundă taina sub care se ascundea trecutul lui Cosmin.

În timpul acesta, Marioara, după ce descifrase la piano, înaintea mume-si, fantazia «*zîmbete de primăvară*», se apropiase de Mărgărinta, gânditoare, și 'și culcase capul pe brațele ei.

— Mamă dragă, ia ghicește ce am să te întreb eu acum? zise Marioara, privind tórtte cu drag la Mărgărinta.

Mama tresări; își adînci privirea în ochii copilei și rîspunse cu un ton, care, Marioarei i se păru ciudat.

— Nu pot ghici.

— Atunci, îmi dă voe mamica, să 'i spui ce gând 'mi-a venit, așa, fără să fi căutat eu?

— Spune, drăguță, spune.

Ochii mumei arătau îngrijare.

— Nu e gazetă, în care, când o desfaci, să nu vezi în anume timpuri vești de-acestea, de pildă: «d-șóra.... cutare, s'a logodit orî se mărită cu domnul... cutare». În orî ce roman apoi numai de căsătorii e vorba... Azi dimineță chiar, în romanul ce 'mi-ai dat voe să 'l citesc de a-l-altă-ieri, după multe, și după multe, eroii romanului ajung la căsătorie. Și atunci, într'un moment, 'mi-a venit să mă întreb: tóte fetele trebuie să se căsătoriască? D-ta ce zici, dragă mamă?

D-na Avenian se gândi o clipă, neputînd să nu zîmbiască de naiva întrebare a fie-si.

Totuși, naivitatea acésta îi păru ei că ascunde un alt gând, o cugetare nu din întîmplare venită în mintea copilei, ci provocată de-o chibzure cu ea însăși, mai îndelungată.

Dar pentru că din convorbirea acésta putea să iasă firul lucrului de care deja se temea, hotărî degrabă să conducă așa convorbirea în cât să smulgă copilei sale taina ce bănuia.

— Da, firește, Mărioara mea; fie-care domnișoră trebuie să se mărite.

— Dar pentru ce mamă? Ce este căsătoria? întrebă copila cu un accent deja de seriozitate.

— Ceea ce vezi la noi, răspuse dna Avenian, după o clipă de gândire. Iși mărturisia acum că lămuririle, asupra acestei cestiuni, erau foarte grele.

✱ Mărioara aștepta însă ceva mai mult. Ochiușii deveniseră adevărate puncte de întrebare.

— O casă, ca s'o ridici, urmă muma, are nevoie de o temelie; societatea, ca să poți trăi, are nevoie de familie. Familia o alcătuește un bărbat și o femeie.—pentru a trăi, așa cum eu trăiesc cu tatăl tău.—nu în suferințele ce m'au lovit și de care pătimiți și voi amânduoî, ci în legătura acésta de dulce prietenie care ne face să ne interesăm unul de altul, tot-deauna, să ne vedem cu plăcere și să ne spunem tot ce gândim, tot ce simțim, tot ce sperăm pentru viitor, fără ca să ne ascundem vr'odată ceva.

Mărioara se gândi puțin.

— Dar cum se face căsătoria asta? Cine aduce lucrurile așa, în cât doi inși, un bărbat și o femeie, să se pótă lua?

— Părinții au grija acésta pentru copiii lor. Dacă ar fi trăit Alexandru, un mic frățior ce ai avut și pe care l'am pierdut de mic, când

ar fi fost tînăr, cu studiile terminate, 'i-am fi căutat o fată de care am fi fost noi siguri că se potrivește cu el la fire și la etate. Ne-am fi înțeles cu părinții fetei și eată cum l'am fi căsătorit pe Alexandru.

Marioara privi lung la mumă-sa. Intrebarea ce voia să facă era atît de bine lămurită de acea privire, că d-na Avenian nu se putu opri să nu zîmbiască.

Nu voi însă a răspunde.

— Dar pe-o fată, cum o mărită părinții, întrebă ea în cele de pe urmă, modificând întrebarea precum îi venise întâi: «dar pe mine cum o să mă măritați?»

— A! pe-o fată o mărită cu mult mai greu, părinții, răspuse d-na Avenian, neputîndu-se opri să nu ofteze. Fata crește mai lipită de casă, subt o priveghere mai de aproape, fiind-că mai multe pericole de afară o pîndesc pe dînsa de cât pe băiat. Lipsită cu totul de experiență ca fată, o dobîndește mult mai curînd de cât băiatul, de îndată ce copila s'a măritat. Dar tocmai pentru că nu are experiența, ca fată, de aceea pôte foarte ușor să se lase unor visuri care să-i aducă mai târziu suferinți. Ca să și mărite părinții fata, trebuie prin urmare să cerceteze cu multă grijă și cu multă pătrundere pe omul care s'ar părea că pune stăruință pe lângă dînsa, pentru a i se face plăcut. De aceea și copila, de partea ei, trebuie să înțelégă că dorul părinților ei este s'o vadă fericită; trebuie să-i secundeze neascunzîndu-le din im-

presiunile și din preferința ce ar avea față cu stăruințele vr'unuia din tineri.

Marioara, foarte îmbujorată la chip, ascultase cu capul plecat.

Inteligentă, pricepu numai de cât că mămică-sa îi făcuse mai mult o morală, de cât îi lămurise cestiunea în sine.

— Dar pentru ce dorul acesta Marioara mamei? o întrebă dupe puțin, dacă o văzu că se gândește.

— Zău, nu știu. 'Mi-a venit așa, să cunosc și eu un lucru de care se vorbește atât de mult, și la care, știu eu?... o să fiu póte... și eu supusă... cândva?

— Te-ai gândit, va să zică, drăguță, că 'ți-ar putea veni și ție rîndul?

Marioara se aprinse mult mai tare la obraji.

— Da, răspunse ea cu glas năbușit.

D-na Avenian o privi îngrijată: era óre mărturisirea atât de aprópe? Ajunsese pân'aci; trebuia să se ducă până la capăt.

— Atunci, drăguța mamei, nu avem de cât să ne mutăm în Falticeni, orașul nostru, și să 'ți dăm ocasiunea să întâlnești tinerime, iar cu experiența noastră să te călăuzim în alegerea acelu' ce 'ți va fi tovarăș de viață.

— A! nu mămico, nu,—strigă ea, tresărind, ca dintr'un vis;—cu întrebările mele n'am vrut să arăt graba ce-ași avea de măritiș. O! nu, repetă ea, dupe o clipă... Imi e destul de bine lângă d-ta și lângă tata...

Dintr'un simțimînt de pudóre, ușor de înțe-

les, d-na Avenian se opri aici. În strigătul Marioarei citise lămurit însă că scumpa ei copilă intrase deja în primele momente când, sub aprinderea închipuirii, ființa dibue să se cunoscă pe sine și caută să 'și dea séma de împrejurările de dinafară în legătură cu starea ei sufletescă.

Și fiind-că omul ce o înrîurise îi era cunoscut, trebuia să se sfătuiască cu soțul ei.

— Bine, draga mamei, bine, vom face, eu și tatăl tău, după vrerea ta. Te rog numai să nu ascunzi nimic din ce vei crede că ai început să ghicești.

Marióra plecă fruntea. Înțelegea avertismentul.

+

XVI

Trecuseră două săptămâni.

Acum Marióra își urma lecțiile numai în salonașul unde sta mumă-sa.

Nimic deosebit nu mai observase Mărgărinta în acest timp, în atitudinea lui Cosmin față cu fiie-sa.

Doar că profesorul i se părea trist, mai puțin vorbitor; de asemenea, în afară de orele de lecții, nu mai venea ca mai 'nainte.

Dómna Cosmin i se arătase aceeași; dar pe fiu-său nu'l mai însoția.

Vizitele ei erau cu totul la alte ore de cât cele rînduite pentru lecțiuni.

La capătul acestor două săptămâni, Avenian primi o scrisóre din Fălticeni de la o mătușă

a lui, prin care bătrâna cerea pe Marióra, «ca să se mai distreze, în oraş, la seratele de familie».

De sigur că această cerere a bătrânei era de mai nainte orînduită de d-na și d-nul Avenian, de óre ce, când acesta arătă scrisóra soției lui, dînsa zise :

— Să vedem acum în ce chip o să primiască Marióra vestea...

Când intră copila, părinții se priviră o clipă.

Iși comunicaū aceeași impresiune: copila lor nu mai avea chipul relativ vesel de mai nainte.

Privirile ei, orî cât se făceaū de duióse, când se afla lângă Mărgărînta mai ales, vădeaū în unele clipe preocupățiunea sufletului cu un anume gând tăinuit lor.

— Nu știi Marióro, grăi Iacob, că mătușă-ta Elisaveta te cere la Fălticeni ca să mai petreci și tu pe la seratele d'acolo?

Marióra cătă surprinsă la el, apoi la mumă-sa.

— Să petrec departe de d-v.,—mai ales când te știū pe d-ta, mamă, suferindă? Mulțămesc mătușicăi, dar nu-i pot primi invitarea.—răspunse Marióra cu hotărîre.

— Pentru două, trei săptămâni, draga mamei!... Uite, eū și Iacob am primit. De ce să fim atât de egoiști, în cât să refuzăm bătrânei mulțămirea de-a te avea lângă dînsa, o parte din carnaval?

— Ați primit d-vs?

Grăi și puse ochii în pămînt, făcîndu-se palidă.

Părinții se priviră din nou. Nu trebuiau să cedeze voinței fetei.

O luară deci cu vorbă bună, dulce, convingătoare, spuindu-i că o schimbare de orizont, de aer, de obiceiuri e o necesitate a organismului. Apoi, făcură ca Marioara să aibă înaintea ochilor priveliștea din lăuntru și din afară a bucuriei ce simte omul când, după o lipsă de cât-va timp, se revede în mijlocul alor săi.

Impresionabilă, precum am mai spus, Marioara se depărtă pentru acele momente de *gândul ei* și gustă, cu drăgălașe manifestațiuni copilăroase, ideea părinților și mai ales partea din urmă, a întorcerei acasă.

Când se văzu însă în odăița ei, în mijlocul atâtor lucruri ce-i ajunseseră dragi, stătu mult timp melancolică.

Pe urmă începu să socotiască ce ar putea să ia cu dinsa în oraș, pentru a nu-și părea tocmai înstrăinată: alese o cutie în care păstra mărunțișuri pentru lucru, câte-va cărți, niște fâșii pentru masă, ce începuse a broda cu flori, portretele părinților, și... se opri înaintea viorei.

I se năluci că vióra se uita cu mâhnire la dinsa, sprijinită, ca fără puteri, de pupitru.

— O! da, am să te iaș pe tine, îi zise aprópe cu glas; dar după o clipă, plecând capul, adaose: nu! ce folos! dacă n'o să fie și *el!*

Se lăsă într'un fotoliu lângă vióra,—și, tot ce simțise pân'acum la vederea maestrului și lângă el, se deslănțui în sufletul ei cu atâta putere de sbucium, în cât, ideea că «n'o să'l mai vadă»

ii porni lacrimi, și pentru întâea órá plânse, pentru întâea órá își spuse că Victor Cosmin îi era drag!..

Tocmai din spre ziuă adormi un somn greu și turburat de vederi înfricoșate.

Când o vëzură a-doua zi părinții, trasă pe la ochi, palidă, obosită, se speriară. Zimbetul ei începuse deja să fie al unei suferinți stăpânite, dar stăruitóre.

Pericolul li se ivi și mai lămurit; de-aceea plecarea fu hotărîtă pentru acea zi chiar, după masă.

Muma s'aștepta la niscare-va lacrimi, la o despărțire mai mișcătoare.

Cu durere simți însă că în inima copilei sale iubite își făcuse deja loc o mâhnire mai adîncă, și aceasta micșora duiosia și tristețea, firești unei prime depărtări de casa părintească.

Când se urcară în cupeu, Marióra vëzu cutia cu vióra.

— Nu! nu, — zise ea, cu violență aprópe, femeiei ce atunci chiar pusese cutia, — ia-o... ia-o degrabă; nu'mi trebuie!..

Femeea o luâ, nu fără să arate mirare.

Cupeul tras de patru cai porni. Copila, abia avu timp să trimită o ultimă sărutare mamei, care, în capul scărei, din căruciorul ei, privia zîbind, dar sfâșiată de o neliniște îngrozitoare.

«Iubite domnule Cosmin.

«O întâmplare în familie m'a silit să plec azi la Fălticeni cu fiică-mea. Imi pare rău că nu ne-am putut vedea. «Cordiale salutări, Avenian».

Victor citi rîndurile acestea care tremurau în mîna lui, întinse apoi mume-si scrisoarea și-și răsturnă capul pe spatele scaunului.

Intr'un moment par'că nu putu să respire. Se ridică și-și duse mîna la inimă.

D-na Cosmin, îndoi cu liniște aparentă, scrisoarea, și o puse pe masă, gata să grăiască lui Victor. Dar în acea clipă, prin o mișcare de reacțiune ce-și impuse Victor, luă înfățișarea aprópe obicinuită și glasul rece și limpede al judecăței.

61 | — Ai avut dreptate, mamă, când 'mî-ai deschis ochii. M'am lăsat unei periculoase ispite, nu pentru liniștea mea, care însemnează puțin, în urma atâtor furtuni trecute, dar pentru liniștea casei aceleea. Dacă nu mă furam realității, ași fi rămas sălbatecul și inchipuirea copilei nu s'ar mai fi aprins, chiar dacă m'ași fi mlădiat a'i fi profesor.. Da, trebuia să fiu scump la vorbă, avar la prietenie, ursuz.. Ce să fac însă dacă pe de o parte muzica mă transfigura în ochii ei, iar pe altă parte neasemñata ei drăgălășie contribuia la transfigurarea acésta, fără să'mi fi dat eu seama!.. De ce mai rămâne, în cenușa grămădită de suferinți, cărbuni ascunși cari să mai scânteieze! Trebuie oare să rămânem oameni de carne și de oase, chiar când cugetarea nóstră pare că s'a ridicat deja și a acoperit materia? A! sînt un mișel că nu 'mî-am dat seama! Sînt bun de țintuit pe cruce, de lăsat prada fiarelor ca în dureri fizice îngrozitoare să'mi ispășesc vinovăția! O! mamă, mamă, pentru ce par pre-

ursit să fac rău oamenilor, când gândirea mea numai binele lor îl visează!

Cosmin căzu ghem pe canapea, prădă unei disperări care da cutremur de gróză.

-- Nu disperare, voiú să vęd la tine, Victore, grâi muma; acestea îmi dovedesc că de și condamnă ispita care te-a rătăcit, cuvintele tale pornesc din pasiunea care a rămas după ispită. Adă'ți aminte de ziua de gróză când, învinovățindu-te, prietenul tģu cel mai bun s'a omorít, socotind că-í sedusesesi soția... Aí jurat atunci că nu te vei mai încrede nici în prietenie, nici în amor, și te-ai ținut de vorbă până când fatalitatea, sub forma unei trebuinți, te-a aruncat în calea familiei Avenian. Rechiamá-ți euergia bărbătească de care aí dat dovezi uimitóre; calcă'ți în picióre, ca pe un șarpe veninos, acéstă pasiune ne-la locul ei; devotează-te cu înverșunare numai ideei și faptei ce-ai pus pe cale de împlinire: să faci din satul acesta modelul de viață omenească la care se póte ajunge prin muncă inteligentă și prin voință de fier! Haide, Victore; e ora să te duci la școlă. Dovedește-mi că poți să rămâi mai presus de tot ce e trecător. În loc de a te fi mărğinit la numele de «*om fericit*», dacă am fi admis ca putincióasă însoțirea ta cu fata proprietarului, — lasă după tine numele unui om care a putut face ceva pentru omenire. Auzi tu, Victore? Voiú să am mândria acésta: voiú să vęd, peste un an cel mult, Măineștii-Plopilor ca un centru al împrejurimilor unde înțelepciunea ta a putut să biruiască tóte greutățile.

Îți cunosc programul: împlinește-l, căci se poate. Ațintește-ți toate privirile asupra satului și rămâe-ți Curtea proprietarului ca o priveliște depărtată, până la care, ca să te duci, pierzi un timp prețios fără de nici un folos.

XVII

Ivirea domnișoarei Maria Aveniian, în Fălticeni, și anume la unul din balurile cele mai frumoase ale Carnavalului, cauză o adevărată revoluțiune printre bărbați, ca și printre fete.

Părul ei de-un galben auriu foarte curat, pielea albă, îmbujorată, ochii ceia mari și negri, poate prea melancolici, — corpul destul de nalt și potrivit de subțiratec; întreaga-i înfățișare de o negrăită dragălășie, glasul acela dulce, muzical, firesc. — lipise inimile toate de urma pașilor ei.

Rar se vede, în adevăr, un asemenea entusiasm care să înconjoare de la prima ivire, pe ființa ce l'a iscat.

Dar tot pe atât de rar se întâmplă ca, ființa care se vede obiectul unui asemenea entusiasm, să nu se simtă măgulită, să nu-și piardă aproape mintea, amețită de șoptele celei mai depline admirări.

Marióra, de o răceală foarte politică, c'un tact minunat, pentru o copilă ce pentru întâea oară se ivia în lume, — impuse bărbaților.

Cu fetele se arată în totă curăția firei sale, blândă, plină de atențiuni delicate. — În același timp însă, dintr'un instinct al naturilor alese, ea

se feri a străluci prin spirit ori prin cele-l'alte anume însușiri ce se cer astă-zî domnișórelor «mondene», pe care, Marióra le observâ repede.

Ea nu venise să dispute nici unei domnișóre, succesele ce fie-care căuta.

Adusă să petrecă cu ori ce preț, ea petrecea în felul ei, observând; — iar în anume momente, privind peste câmpii și dealuri, cu mintea, uita unde se afla.

Succesul ei totuși era cel mai mare, cel mai curios, cel mai vrednic de luat în seamă: nici un tînăr nu îndrăsnise a se obrăsnici pe lângă ea; mai nici o fată sau femeie nu i era vrăjmașă.

Fîind-că nu-i plăcuse nici o dată danțul, ceea ce o și spuse fără rușine, — Marióra primi de politețe numai, să ia parte la «cadril» și la «lanciers».

Acésta îndemnară însă pe tineri să jóce mai multe cadriluri ca de obicei.

Cu gusturile prea puțin «moderne» ce vedeau la dînsa, Marióra nu li se înfățișa fetelor ca o rivală: de ce cavalerii să nu o facă și pe dînsa să petreacă după gusturile ei?

Pentru altă dată totuși, rămânea acésta, o cestiune de discutat.

Un lucru a ajuns acum banal și în realitatea vieței de salon ca și în roman: în fața unei frumuseți deosebite ca a Marioarei, nu se póte să nu se găsiască un tînăr, care să nu pice la moment pierdut de înnamorat de acésta frumusețe.

Mihail Ropniță fu acel preursit al fatalității. Bine înzestrat de natură ca exterior; mărgi-

niț, sufletește și moralicește, la cunoștințele superficiale ce-ți dă un titlu, numai fiind-că «trebuie» dobândit, — și la sentimentele ce nu trec de nivelul comun al unei societăți ușuratice, — neapărat ca tînărul Ropniță era om cu succese, ba încă cu succese mari de multe feluri.

În câmpul însurătoarei era pândit ca un vînat de calitate; în al convorbirilor, ca un om de haz, ba chiar de spirit; în al activității sociale ca om cu vederi largi; în al luptelor politice ca om statornic, cu principii «solide».

Cu alte cuvinte «perfectiunea» pentru cei interesați; om de îndestulă valoare, pentru vrăjmași.

Și erau momente, ce e drept, când naivii rămăneau încredințați de valoarea acestui tînăr, în fața cuvintelor lui, de și nu reprezintău idei, în fața «aerelor» ce-și da, de și ele trădaū pe îngâmfatul de sine.

La această tréptă, — unde nimeni încă nu-l apucase din scurt să-l scuture bine, — îl ținea și starea de acasă pentru care nu muncise ca s'o câștige, și la care nu adăoga nimic prin munca sa personală.

Un asemenea om trebuia fatalmente să placă lui Avenian, de și acesta era un om d'asupra nivelului comun, prin cultură, prin o cinste deplină și prin simț deosebit.

Puterea curentului e mare însă: duce pe cei ușori, d'asupra; dar duce și pe cei grei; ba încă pe aceștia, prin o altă fatalitate, îi duce și mai la fund când curentul izbutește să-i apuce.

Putea mai târziu un om ca Avenian să-și drămuiască scula, însă nu mai puțin adevărat că curentul îi impusese mai de mult credința în valoarea lui Mihaiu Ropniță.

Acesta, cum se simți prins de frumusețea Mariórei, se și repezi să prindă, la rîndul lui, pe tatăl.

Pe copilă o socotia ca pe o mică sălbatecă crescută la țară, foarte frumoasă pentru a-i măguli vanitatea de bărbat, foarte prețioasă, ca unic copil la părinți foarte bogați.

Era timp destul s'o prindă și pe «mititica» după ce va fi cucerit pe «tatăl Avenian».

În adevăr, la urma balului, Avenian era cucerit pe deplin. Aparențele lucraseră de minune.

De partea lui, Ropniță se crezu stăpân pe «tatăl Avenian», ba încă și pe cale bună spre inima «mititelei».

Se întâmplă că și cel ce amăgește prin aparențe, se lasă de bună credință a fi amăgit de ele.

Aci însă, față cu politețea dulce a Mariórei, —purtare de opotrivă pentru toți,—îngâmfatul se înșela prin propria închipuire de sine.

«Dragă mamă», scrisese Marióra a doua zi după bal: «Când ai ști ce lucru neros îmi pare mie «o petrecere în așa zisa *lume mare*, m'ai aduce mai repede acasă.»

Îi descria apoi, cu mult umor, unele figurî de bărbați și de femei, în raporturile lor «mondene» și ajungea la încheierea că mai bine se petrece

acasă cu îndeletniciri liniștite, într'un mic cerc de prieteni «aleși».

Nu'și închipuia că tocmai încheierea acésta era să ție pe părinți și mai mult în hotărîrea de a i prelungi șederea la dómna Hudici, mătușa lor.

După plecarea tatălui său, Marióra se simți și mai singură. Bêtrâna mătușă era bună și blândă, însă judeca pe ómeni și împrejurările, după orizontul fôrte restrîns în care îmbêtrânise.

Pentru dinsa, muzica era bună fiind-că tóte «demoazelele» o învățau în «pansion».

Balurile erau frumóse, — numai cele «la modă» însă.

Vizitele erau de rigóre, numai în casele «aristocratice».

«Demoazelele» trebuiau să se mărite din «amor», însă nu după calici. *! A bău și maulicari!*

Marióra îi ascultă articolele acestui «Crez» cu surprindere, întâi, pe urmă cu indiferență.

Să tacă și să asculte, sau să răspundă fără a contrazice, îi păru mijlocul cel mai bun.

Dómna Hudici avea un piano, — cam hodorogit, nu-i vorbă. — dar Marióra putea să găsiască și 'n el óre-care mulțămire.

Cânta «Fantazia» amicului ei de la Măinești, acea bogăție fără nume, de melancolie și de regrete; cânta «zîmbetele de primăvară», acea bucată de rêcoritóre veselie, — și timpul trecea.

Făcea vizite cu mătușa, se ducea pe la mici serate «fără pretențiune» unde se simțea însă că pretențiunile sînt și mai vädite; primia vizite

acasă, ale nouelor ei prietene care căutaŭ s'o «orășăniască», și timpul trecea.

Trecea timpul făcându-i și mai mare dorul de casă, și mai simțită dragostea de acel prieten bun, de acel suflet mare, de acel om care se schimbase numai pentru că și el o îndrăgise pe ea.

Din mâhnit, din aprópe sálbatec, nu'l înseniase, nu'l făcuse să se lege de casa lor?

Inima ei îi spunea, mai ales acuma, că Victor Cosmin o iubia.

Ea cunoștea cuvintul acesta din citit ca un termen străin din o limbă mórtă; acum, ca dintr'un instinct, îl simțea și îl înțelegea, iar limba din care făcea parte, îi apărea numai ca dintr'un dialect al unei limbi cunoscute.

Era de trei săptămâni numai, în Fálticeni, și i se uríse cu totul.

Scrisese la câte două zile acasă și în fie-care scrisóre vorbise de dna Cosmin, amintise de maestrul.

Luase însă séma că muma ei, care de obicei îi răspundea, de la întâea scrisóre chiar nu-i pomenise nimic de bătrână și de fiul său.

Trecuse acesta odată. Pe urmă se făcuse sistem: prin urmăre dna Avenian cu voință nu-i scria de acești duoí ómeni.

Pricina o ghicise deja de la capétul săptămânei întâea și așa ajunsese și la depártarea ei de la Măinești.

Prin o îndemánatecă adusătură din vorbă, Ma-

rióra prinse pe d-na Hudici, că nepotu-său Iacob îi scrisese și o rugase să ție cât-va timp la dînsa pe Marióra, — «ca să mai petrecă și ea, biata copilă».

— Și când ai ști ce fericire e pe sufletul meu, Marióra, drăguța mea, îi zicea d-na Hudici, după mărturisirea adevărului. Tu 'mi-ai adus tinerețea ta în casă; iar eu unde mă duc, duc cu mine o primăvară către care mulțime de fluturași să îndeamnă la sbor. Și, dacă-i vrea să mă ascuți pe mine, Marióra, fată mai cu noroc n'o să se mai afle alta pe lume. N'ai luat tu séma adică la ochii dulci ca de miere ce'ți face Ropniță? I-hai, fata mătușichi! câte nu l'aū ochit, câte n'aū vrut să-l îmbrobodiască! Așa! De unde! Iar acu, drăguță, cum mi te-a văduț, luntre și punte se face pe lângă tine... Și cine, mă rog, dumitale e Ropniță? Unul în țara Moldovei, ca el! He-hei! zău, mare noroc ai avut! De aceea uite, cum o veni Iacob la Fălticeni, puiū de vorbă cu el, să tăiem pofta tuturor fetelor din târg,—și să te vedem pe tine fericită, draga mătușicăi..

Bătrâna Hudici sărutase cu tótă dulcea ei dragoste pe Marióra.

Firește! Oare n'avea drept? De unde rămăsese între boerime ca o rublă ștersă, eac'o acuma înconjurată, întîmpinată cu zîmbete și cu sărutările de mână care sunău fórte plăcut pe rogojina mâinei dumisale.

Tóte erau pentru Marióra, așa e; vorba, eșise la preț dumneaei, cocóna Elisaveta Hudici?.

Era dumneaei curtenită cu vorbe foarte delicate, de către tineri?

— Putea, cucóna Elisaveta Hudici, să se răţoiască faţă cu toţi, așa, cum numai domnia-sa ştia, când era la adecă?

Aici era aici!

— Mătuşică, îi răspunse Marióra, cu prudentă, e timp pentru împlinirea dorinţei d-tale, dacă va fi şi a tati!

— Să nu fie şi-a lui Iacov? Vai de mine, Marióră, nu fii copilă de întărcat! Dar Iacov îl pierde din ochi pe Ropniţă!... Cine nu-l pierde, te-aşi întreba!

Incredinţată apoi că fata era prea «prostuţă» ca să înţeleagă, ea, cum merg asemenea lucruri «de inimă», nu-i mai zisese nimic.

Acésta n'o oprise însă a da speranţe tainice lui Mihaí Ropniţă, pe care l întâlnia ori unde se ducea cu Marióra.

Nu e vorbă, speranţele cucónei Hudici nu se prea îmbucau cu neschimbata atitudine a d-şórei Avenian faţă cu dînsul; se potriviau însă cu ideea bétrânei, care devenise şi a lui Ropniţă, că Marióra, așa cum crescuse, era prea nevinovată şi că nu avea de unde şi cum să înţeleagă prea de odată pornirile inimii.

64 Stăruinţele lui Mihaiú Ropniţă o obosiau atât de mult pe Marióra, — ori cât de îndemánatec erau înfăţişate, — în cât, când se vedea singură în oada ei de «exil», se simţia nespuse de mulţămítă şi se gândia la Cosmin şi cu mai mare drag.

Nici odată un sentiment nu se întărește mai bine în noi, orî nu se sdrobește cu mai multă grabă, ca prin comparațiune.

Și mai tērâm ce avea Marióra, acum, când Mihaiũ Ropniță i se înfățișa cu pretențiuni de om deosebit, precum îl cânta și lumea

Orî cât de necunoscătore în ale lumei vicleni, avea în inima ei un simțimînt puternic, — și acesta e ca o lumină la care fôrte repede să forméză maturitatea gândirei.

Prin comparațiune, Mihaiũ Ropniță, i se ivia ca un fel de amăgit al lui însuși prin falșa valóre ce lumea i'o da ca reală; iar Cosmin se ridica la înălțimi și mai mari, cu vieța lui care, de și obscură, era utilă.

Nici un sgomot în jurul lui, și era un artist mare.

Nici o considerațiune pentru el, și era un caracter.

Dacă nici părinții săi nu'l socotiseră destul de vrednic pentru dinșii, în cât să-i pótă încredința copila, — ce să mai zică de lumea care ar fi căutat să'l sdrobescă, numai pentru că lupta să scótă din ignoranță o clasă de ómeni pururea apăsată!

Nu e nimic, își zise Marióra, îl voiũ iubi, îl voiũ stima, îl voiũ prețui eũ, contra tuturor și în fața tuturor; și, să vedem, mă vor sili părinții să iaũ pe cine nu'mi póte inspira aceleași simțiri ca Victor Cosmin?

Acı ajunsese Marióra în aceste trei sēptămâni de «exil».

XVIII

Intr'o Joi după amiază, — la mijlocul săptămânei a patra, — Marióra cânta la piano «fantazia» maestrului ei. Era înconjurată și ascultată de vr'o cincî dómne cu domnişórele lor și de vr'o patru cavaleri,—între cari se afla, fără dór și póte,—Mihaiü Ropniță.

— Admirabilă bucată, exclamă Ropniță, în adevăr impresionat. Trebuie să fie inspirațiunea unui mare compozitor.

— De cine-o fi? Nu ai partițiunea? întrebare din domnişóre.

— Nu, răspuse Marióra, abia stăpânindu-și emoțiunea. Am învățat-o de la însuși compozitorul, de la însuși maestrul.. care, nici el nu a scris-o, ci o execută din memorie.

— In străinătate, dudue, de sigur, zise Ropniță.

— Da, în străinătate, răspuse ea, după o clipă, în care judecase că era înțelept să nu-și dea pe față taina, numind pe maestru.

— Ah! Străinătatea acésta, declamă Ropniță, ce bogăție de ómenî mari în arte!

Cum 'i-ar mai fi replicat Marióra!

— Dar acésta, ascultați-o, vă rog, zise ea repede, și începu «*Zimbetele de primăvară*», după ce o vesti.

Expresiunea cu care execută la piano, pentru întâea óră, bucata acésta, o făcu să i se pară și ei, cu mult mai frumósă.

— Dar e un geniü compozitorul acesta!

Cum se numește? întrebă Ropniță; vă rog, dudue, spuneți-mi'l, ca să mă duc să'l ved, când voi călători.

— Rostopschi, profesor de muzică la conservatorul din Viena, răspuse repede Marióra, bucurósă că i-a venit în minte un nume...

— Ah! nemții ăștia! declamă Ropniță. Ce nenorocire că numai țara noastră nu produce ómeni de geniù!

— Nu mai vorbiți așa, vă rog, domnule Ropniță, răspuse una din domnişóre, mai mult pentru a'l contraria, de cât din simțimînt de mândrie patriotică. Are și țara noastră...

— Unde's, ca Rostopschi, de pildă, și să-î admirăm în genuchî, declamă dênsul c'un lirism fórte înfocat.

— Vă cer voe, domnule, să fiù de părerea domnişórei Galu. Dacă ar fi un asemenea geniù,— și de unde știm că nu e? — nu numai că nu ar fi admirat în genuchî, dar s'ar vedea călcat și sdrobit de indiferența unora și de invidia altora! zise Marióra

— Ne judecați prea aspru, dudue, răspuse el aruncându-i o privire extra-dulce.

— Dar drept! răspuse ea, cu gândul la scumpul ei maestru, pe care îl vedea acum trist și póte descurajat în tristețea lui.

— Orî cum ar fi, schimbă Ropniță vorba,— mirat de deșteptăciunea seriósă a Mariórei,— Rostopschi rămâne un geniù al omenirei, prin urmare și al nostru, și bucata «*Zîmbete de primăvară*», un capo-d'operă.

— Dar încă s'o ascultați la vióră, însoțită de piano, esclamă cu pasiune Marióra...

— Da, da, nepótă-mea cântă și cu vióra, strigă dna Hudici...

— A! duđue, și să nu ne spuneți, zise Ropniță c'un ton amical de imputare... Unde-am găsi noi o vióră?

— De ce nu 'ți-ai adus vióra? o întrebare fetele.

Privirile ei se învéluiră o clipă. Pentru ce, în adevăr, nu voise s'o ia, la plecare?

Ce simțire o făcuse s'o îndepărteze, cu asprimea de care 'și-amintea?

— Am uitat-o în momentul plecării, răspunse ea.

— Lasă că știu eú mijlocul de a ne procura o vióră, răspunse Ropniță care, în acele clipe, mai făurise ceva.

Atunci intră Iacob Avenian. Ce surprindere pe Marióra! Par'că-i lipsia graiul. Cu ce dor se repezi însă de i se anină de gât! Ce sărutări! Ce întrebări de mumă-sa.

— Ah! o să fiú și eú când-va în locul tatălui tēú, gândi Ropniță, care rîmnia de foc la sărutările copilei.

— E și mamă ta în tîrg, răspunse Iacob, după ce salută pe fie-care în parte.

— Cum? când a venit? Unde-i? întrebă Marióra, uimită.

— O să 'ți lămuresc, nerăbdătórea mea drăgălașă! O să 'ți lămuresc.

Societatea, găsi de cuiință să lase loc fa-

miliei și, după puține laude la adresa Mariorei ca artistă, plecă.

Atunci Marióra află ceea ce nici prin vis nu gândise.

De-o săptămână deja, sub îngrijirea logofetului, se aduseseră în Fălticeni multe lucruri de-ale casei, iar casa familiei de atâta timp părăsită, fusese orînduită în întregime spre a'și găzdui stăpânii pentru mai mult timp.

Dómna Avenian voise cu orî ce preț să rămâe acéastă pregătire ca o taină, pentru ca surprinderea Mariorei să fie pe atît de plăcută cu cât va fi mai neașteptată.

— Mumă-ta, de astă-diminéță a sosit, și pentru că era încă obosită de drum, nu am voit să aibă tot-o-dată și emoțiunea vederei cu tine, grăi tatăl.

— Haide repede, tată, haide,— strigă ea,— nu mai pot aștepta nici o clipă...

— Și eă rămân iar singură, se plânse bătrâna.

Iși vèzu rolul numai de cât, mai mult de jumètate șters.

— Acuma o să fii cu noi toți, îi răspunse Avenian, și plecă degrabă cu Marióra.

O! cu ce bătae de inimă se revèzu în casa lor din oraș, în care nu pășise de ani îndelungați, de când nu mai venise nici prin Fălticeni.

Cu ce dragoste negrăită își strînse pe mămă-sa în brațe și de ce dulce bucurie plânse la sînul ei!

Par'că nu o văzuse tot de atâția ani de când nu văzuse și casa.

În cele din urmă, era acasă la ea, lângă părinți!

În ziua aceea nu găsi loc în inima ei nici chiar pentru amintirea de Cosmin.

Dar către séră, pe un timp ce se făcu vijelios, când convorbirea intimă de după masă îi strinse pe câte trei împrejurul samovarului, mintea Mariórei mai văzu un chip care, nu de mult, se afla lângă ei în asemenea momente.

Și nu-i vorbise nimica de *el*, nici mumă-sa, nici tatăl. O! dómne, așa de mare iera dar prăpastia ce iubirea ei săpase între alesul ei și părinți?

Aceștia văzură tristețea ce acoperise privirea copilei, și 'și arătară din ochi părerea de rău.

Ei crezuseră, după veselie Mariórei din ziua aceea, că se făcuse o schimbare îmbucurătoare, pentru ei, în sufletul copilei.

Și acum, eată că 'și înțelegeau amăgirea.

Aveau dar de luptat cu o putere de închiuire lăsată prea mult în voea ei.

Oare și părinții, cei mai buni chiar, au încăpăținarea de a nu acorda fetelor lor o pasiune sinceră, socotind-o ca pe-o aprindere a închiuirii, ca pe o rătăcire care nu poate să treacă peste voința lor?

În acea séră, prima și de rea augur, în casa lor din oraș, Marióra se despărți de părinți cu o rēcělă ce nici dinsa nu o voise.

În camera ei, o! bucurie, găsi toate lucrurile ei de la țară și... *vióra!*

Bine că se gândiseră a 'i-o aduce, ba încă cu toate notele, între care și « *Zimbetele de primăvară* »!

Sărută acele rînduri scrise de *mâna lui* și, apucând *vióra*, cu patimă, cântă această bucată, în timp ce lacrimile îi curgeau înbielșugate, ca contrast al veseliei nevinovate ce respira opera maestrului.

— O auđi? șopti muma, ascultând acele accente cunoscute.

— Da, răspuse tatăl.

Apoi, după o clipă, adaoase:

— Ce neprevăzătorî am fost!

— Vinovatul e Cosmin, căci prin purtarea lui și-a apropiat-o ast-lel.

— Să fim dreptî, Mărgărînto: vinovații sîntem noi. Dar de unde să ne închipuim că un om sdrobit moralmente, mai putea fi capabil de iubire! De unde apoi să credem că fata noastră, crescută atît de departe de lume, putea fi impresionată de un om în etate!

— Ea a pornit de la artist și a ajuns la om, răspuse muma; și tocmai crescerea prea retrasă, a făcut ca singurul om pe care l'a văđut, s'o înriurască așa!

— Asta-î fatal, zise Iacob. Judecăm minunat de bine, după ce s'a ivit pericolul, iar înainte nici prin vis nu'l presimțim...

Acum că părinții săi se aflau în oraș, *Marióra*, între două rele, alegea pe cel mai puțin

rău: a sta acasă, cu gândurile ei, cu vióra ei care i se făcuse neprețuit de scumpă.

Pe de-o parte însă lumea nu voia s'o lase; iar pe de altă parte nu așa era scopul părinților.

Înalta societate fálticenenă găsia un loc ales pentru petrecere, un loc mai mult, — la Avenieni; aceștia trebuia să dea serate dese pentru a distra pe Marióra de la «amorașul ei» și prin sgomot și prin pregătirile ce urma să facă.

Mai mult ca ajutor pentru aceste pregătiri, în mai puțin de zece zile le veni din Viena o «domnișoră pentru a ținea de urît», — bună violonistă, vorbind binișor franțuzește.

În ziua întâia, Marióra primi și privi cu puțină încredere pe noua venită.

Fu un moment când, în privirile amândurora apăru un fel de sfidare, scânteiere reciprocă aprinsă de-o mândrie tainică.

Mai ales când Marióra apucă vióra și execută «*Zimbetele de primăvară*» cu acea căldură ce părea că maestrul 'i-o transmisese odată cu bucata dedicată, *Fräulein* Wilhelmina se simți umilită, în primul moment: nu avea o elevă, ci o «egală» ei, — și primu-i gând fu: să se întorcă la Viena. Minunata fantazie însă, felul execuțiunei, înfățișarea distinsă a Mariórei, îi smulseră apoi o admirațiune sinceră.

Când Marióra termină, Wilhelmina îi întinse mâinele cu o pornire de prietenie foarte vie.

— Domnișoră, eă nu am ce-ți arăta; d-ta imi ești aprópe superióra.

— Vrei să fim două prietene. Ț-șoră Wilhel-

mino? două prietene devotate una alteea, care se vor simți fericite când își vor petrece amândouă timpul într'un chip intelectual plăcut?

— O! da, cu mulțumire deplină, răspunse vieneză, cu căldură.

Marióra o cucerise.

Förte blondă, cu ochi de un albastru șters, *Fräulein* Wilhelmina avea o inimă bună și o creștere serioasă.

Peste două zile, par'că se cunoscuse cu Marióra de ani întregi.

Pentru o mare parte din zi, Wilhelmina îi era Mariórei în adevăr o bună și priinciosă tovarășă.

Marióra era cu atât mai mulțumită căci, său dinsa la piano, său dinsa cu vióra și cea-l'altă însoțind-o la piano, putea să cânte, așa cum îi plăcea ei, cele două compozițiuni ale neuitatului ei «amic».

Părinții se amăgiau și de astă dată, socotind că fiica lor era să se prefacă în tovarășia acésta care-i mulțumia și pe dînșii.

Acum, părea că suferă cu mai puțină repulsiune pe Mihaiū Ropniță.

El, de altmintrelea, îndesia vizitele, bine primit de d-na și de d-nul Avenian.

— Dudue, îi dīse într'o dī, când se afla și el la masa familiei, iar masa la capăt; cunósceți nenorocirea ce-a lovit pe sătenii din comuna Bourenii-de-Jos, din județul nostru. Un foc îngrozitor i-a lăsat fără locuință și, pe mulți, și fără vite. S'au deschis deja liste de subscrițiune. Mie

însă mi-a venit în gând un concert-teatru dat chiar de unii din societatea alésă fálticeneană, și vă propui să'mi dați concursul.

— Dar ce pot să fac eu? întrebă Marióra cu sfială, în primul moment.

— Ce puteți? Dar veți fi sufletul seratei, dudue, cu măestria arcușului d-vóstră..., strigă Mihaiú cu exaltarea lui declamatóre.

— Vă promit, răspuse ea cu simplitate.

— Vă mulțumesc de mii de ori, în numele nenorociților! o! dudue. O s'avem și un succes bănesc «admirabil»! Vă asigur. Astă-đi mă voiú și pune pe lucru pentru alcátuirea unui mic comitet.

Iar după o clipă de meditare:

— Nu ați primi, dudue, să jucați și în o comedióra, «une petite bluettes» fórte drágálașă?..

— Nu, domnule, acésta, cu părere de rău, nu. răspuse Marióra.

Să cânte înaintea unei societăți mari, da, — căci avea să facă cunoscute doué produțiuni románesci ale iubitului ei; însă să jóce, pentru a rápi unora din amicele ei o parte de succes, nu.

De-aceea, cu o rívnă neaseménată, în đilele urmátóre, Marióra repetă cu Wilhelmina cele doué bucăți, ca întregul execuțiunei la vióra și piano să iasă în perfectiune.

XIX

Era ceva, dacá nu tocmai noú, dar fórte dorit pentru societatea fálticenenă.

Aprópe se uitase scopul, în egoismul general de a gusta o asemenea petrecere.

Sală potrivită însă, nu era. Mihaiu propuse atunci un salon foarte mare, singurul în acel oraş, din casa unor bătrâni bogaţi, cari trăiau singuri cuc, în vasta lor locuinţă boeréscă.

Bătrânii primiră, iar Mihaiu, cu o activitate exemplară, o potrive pentru reprezentaţiunea vestită întregului oraş, — cu un gust deosebit, — luându'si asupra'i totă cheltuiala sereii, cu bufet cu tot, comandat la laşi.

Cucónele își făcură anume gătelii pentru acel teatru-concert, care era să fie urmat de danţ.

Laude nenumărate curgeau la adresa distinsului concetăţean Mihaiu Ropniţa, care, «în asemenea împrejurare, dădea dovezi de o neîntrecută compătimire pentru nenorocirea aprópelui, «o dragoste sinceră pentru ţerani,—aceşti păstrători ai némului şi numelui românesc».

Aşa scria ziarul «*Gazeta Fălticenilor*», despre Ropniţa, pomenind apoi, în trecét, de «gentilele» domnişóre ce primiseră a da graţiosul lor concurs.

— Ce-o să cânţi tu, Mariórá? își întrebă d-na Avenian copila.

Fără să se turbure de fel,—cu un fel de hotărîre rece care nu învoeşte discuţiune, răspunse:

— «Fantazia» şi «*Zîmbetele de primăvară*», ale d-lui Cosmin.

Nu dădu lămurire, pentru ce;—nici muma nu întrebă.

Tonul cu care vorbise fie-sa păruse a fi al indiferenței față cu autorul bucăților.

Când apăru programul afișat pe uliți și tipărit în «*Gazeta Fălțicencilor*», d-na Avenian, c'un zîmbet ciudat, arătă lui Iacob cele două numere ce avea să execute copila lor.

— Veđi? bucățile sunt ale lui Cosmin. Marióra însă le-a pus în program cu nume străin: *Rostopschi*. Ce ăici?

— Imi pare foarte curios. De unde o fi luat numele ăsta?

— Un nume se găsesce ușor. Motivul pentru noi, valoréză. Il ghicești?

— Mărturisesc că nu, răspuse Iacob, pe gânduri.

— Eă aș bănui c'a început copilei nóstre să-i fie rușine de condițiunea inferióra a compozitorului și a preferat un nume străin, care ori cum, ridică valórea compozițiunilor.

— Póte fi așa, răspuse tatăl; nu mai puțin adevérat e însă că mă surprinde foarte mult puterea ei de născocire și atitudinea ei în salóne.

— Copila se forméză repede, răspuse muma.

— Mie 'mí-e témă, ăise tatăl, că tocmai prefacerea acésta atât de repede, arată o hotărîre a ei, luată cu deplină cunóștere a situațiunei. Mai 'mí-ar veni să cred că s'a învățat să ne ascundă bine dragostea ei, iar nu, după cum ne pare nouă, că acea dragoste i s'ar fi micșorat.

— M'am gândit și eă. Acuma, nu e departe momentul când o s'o putem cunóște și noi pe

dinsa, răspuse muma oftând. Tu ai hotărit, va să ȳică, s'o dăm lui Ropniță ?

— E un om de valóre, răspuse Iacob, și e unica soluțiune ca s'o putem scăpa de « amorașul » ei nepotrivit.

— Mie nu 'mă e cu totul simpatic, ȳise d-na Avenian.

— Cine? Ropniță? O! te înșeli, drăguță; puțină simpatie pentru el îți vine din aceea că nu ȳi-ai dat séma de însemnătatea lui în societate.

Aci se oprise convorbirea soșilor, îngrijați în adâncul lor mai mult de cât voiaș să 'și-o spue.

Séra mult așteptată veni. Era un timp admirabil din Februarie, pe la început.

Ger uscat și sănătos; un cer plin de stele fôrte luminoșe.

Dealurile localității se încondeiaș fôrte lămurit pe zarea senină.

Lume, pe jos, în trăsuri, în cupeuri, se îndrepta cu grabă spre sala improvizată Teatru.

Mihaiș Ropniță și încă vr'o cincă domni, magistrați și profesori, cu un semn distinctiv la cheutoare, primiaș publicul.

Intrarea în sală era 10 lei de personă, fără deosebire, ca să nu se dea naștere la nemulțumiri, ceea ce se întâmplă cu clasarea locurilor în staluri cu prețuri deosebite.

Toți vor să aibă stal I; toți erau acum într'un singur fel de staluri.

Programul era:

1) «*Rochița*», monolog..... zis de d-nul Stănescu.

2) «*Simfonie de Beethoven*», esecutată la piano de d-șora Verideanu.

3) «*Cocasse*» monolog zis în franțuzește de Riga.

Orchestra

4) «*Paracliserul fără slujbă*» canțonetă comică jucată de Străiniu.

Orchestra

5) «*Fantazie*» de Rostopschi, esecutată de d-șora Maria Avenian, pe vióră, însoțită la piano de d-șora Wilhelmina Rainer.

Orchestra

6) «*Mon chat*» comedie într'un act jucată în franțuzește de d-șorele Grigoriu și Smirnea și, de d-nii Ropniță și Riga.

Orchestra

7) «*Musca*» monolog zis de d-nul Stănescu.

8) «*Zîmbete de primăvară*» de Rostopschi, esecutată pe vióră de d-șora Maria Avenian însoțită la piano de d-șora Rainer.

Danț

În societatea noastră aleasă din tóte orașele, muzica e plăcută.

Maî nimeni nu are însă pentru acéstă artă acea dragoste deosebită, care să alcătuiască o societate mare de «*artiști*», nu numai de cât ca executanți, dar ca ascultători până la religiositate.

Superficialitatea, în tóte aprópe, e pecetea societăței noastre moderne.

Totuși, spre lauda ei, când o raritate artistică vine să-î atingă urechea, bunul simț muzical ce există, se arată numai de cât și entuziasmul nu lipsește.

Să răspândise vorba de virtuositatea d-șórei Avenian; însă lumea o primesce ca un compliment exagerat la adresa unei frumuseți bogate ca Marióra.

Așa și era dispusă lumea să o întâmpine pe executantă, în seara acésta.

De cum se ivi însă, după ce aplauzele de încurajare se liniștiră, deja lumea rămase nu puțin surprinsă de atitudinea ei simplă, dar o atitudine de «artist», pentru care muzica e un cult.

Când începu acea divină «fantazie»,—acel vis al unei vieți nenorocite de artist,—tăcerea și ascultarea fură în adevăr religiose.

Execuțiunea amânduror fetelor, era de o potrivire neasemănat de bună și cu atât mai grea, căci nici una nici altă nu avea notele.

În deosebî simțirea Mariórei ajunse culmea execuțiunei perfecte.

O clipă, după ce termină «artista», lumea stătu cufundată în admirațiune, și apoi izbucni în aplauze și strigăte entusiaste.

Marióra fu cuprinsă de tremur,—și, cine știe, s'ar fi simțit rău, dacă, într'un colț ar fi zărit pe Cosmin, transfigurat, neaplaudând, cufundat în cea mai deplină emoțiune a admirațiunei—tăcerea extazului.

De nenumărate ori chemate, ea și prietena ei, primiră o mulțime de buchete.

Cosmin, eși din sală de îndată ce lumea, care începea să se ridice, îl deșteptă din extazul lui.

O singură lămurire îi lipsia: ideea Mariórei, de sigur, de a-i pune pe afiș compozițiunile sub un nume străin.

Plimbându-se pe de'naintea curței, cu gulerul ridicat, cu căciula trasă pe ochi, se gândia mereu la acésta și se simția măhnit.

Măhnirea acésta îl silia să se ducă.

Il birui însă dorința de-a asculta mai departe, și a doua bucată, — aceea dedicată «ei».

Ori cât îi era de eroică hotărîrea să se martirizeze, să nu mai apară în calea ei, — îi era dulce totuși să se gândiască la acest amor pearsit să piară neimplinit; îi fu peste putință, astfel, să nu vie în Fálticeni, și să nu asculte pe scumpa lui elevă și artistă.

Pe urmă și un mic simțimînt de amor-propiu, îl pișcase: cum era să primească lumea compozițiunile unui necunoscut?

Amorul propriu îi era pe deplin mulțămit; măhnirea că un nume străin îi acoperea operele, stăruia în sufletul lui, și era chinuitoare fiind că nu putea înțelege motivul.

«Zîmbetele de primăvară», fu ascultată cu puțină răceală sub impresiunea bucăței dintâi; dar originalitatea modului în care simțimintele erau exprimate, în acésta din urmă, și superioritatea

execuțiunei. însufleți repede pe ascultători și cu aceiași pornire sufletească mulțumiră artistei făl-ticenece, — mândria orașului.

O corónă de lauri, cu mari panglice trico-lore, — purtând carta de vizită a lui Ropniță, — înăbuși mulțimea buchetelor de flori naturale și artificiale cu care Marióra fu răsplătită.

Obosită însă de o emoțiune așa de mare în public, — aprópe să plîngă la gîndul că «iubi-tul ei artist», acela ce dobândise adevăratul succes, — era departe, — o făcu să plece, îna-nte de danț, spre marea nemulțumire a lui Ropniță.

Acasă, în odaea ei, căzu în brațele Wilhel-minei și plînsese atât, că sperîa pe tovarășa suc-cesului ei.

Adevărata cauză însă a acestei revărsări îm-bielșugată de lacrimi, rămase adâncită în sufle-tul ei.

XX

44/907
Xaru

Numărul de peste două zile al «Gazetei Făl-ticenilor» cuprindea o lungă dare de sémă des-pre frumoșa reprezentațiune în folosul incendia-ților din comuna Bourenii-de-Jos.

Autorul articolului trecea, cu îndestule laude, cu destulă delicatețe, pe lîngă d-șórele cele-l-alte, pentru a se opri la «eroina» serei, d-șóra Ma-ria Avenian.

După ce analiza cu oare-care pricepere muzicală «*Fantazia*» și «*Zîmbetele de primăvară*»; după ce aducea laude foarte aprinse d-lui Rostopschi «profesor la conservatorul din Viena», și se cam risca să facă comparațiuni exagerate între muzica franceză, germană și italiană; după ce, în cele de pe urmă, pișca «arta română», care cine știe peste câte zecimi de ani putea să ajungă la un «Rostopschi», începu ași da drumul condeiului, ca un călăreț calului, pe care nu mai e stăpân, și care, în góna aceea fantastică, nu mai alege și nu mai deosebește privilegiile și imaginile ce să desfășórá înaintea privirelor lui ameteite și în mintea lui exaltată.

Acestea, privitoare la adresa Mariórei, «imcomparabila artistă și glorie» a Fálticeniilor.

Termina apoi prin o biografie a părinților «eroinei».

Un pseudonim era în josul articolului: «Miropp», — destul de transparent pentru a nu trăda pe Mihaiú Ropniță.

Acésta și făcu pe un tîner să zică, la micul club local:

— O reprezintațiune pentru incendiați, trebuia să se termine... printr'un incendiú.

Imediat după răspândirea «gazetei» în oraș, nu mai fu vorbă, între cei ceși dau vizite, de cât de apropiata căsătorie a lui Mihaiú Ropniță cu Marióra Avenian.

Ba încă vr'o două domnișóre alergară s'o și felicite pe Marióra.

Ea le răspunse însă fără codire, că nici nu să g ndise, ceea ce ajunsese în chip f rte neplăcut la  rechile lui Mihai .

Așa, se deslănțuie o adevărată furtună de ironii, unele chiar f rte urzic tore, pentru Ropniță, din partea duducilor care'l visaseră ca bărbat al lor.

Ac sta îl hotărî să aibă o convorbire serioasă cu Iacob Avenian.

A patra zi după concert, veni la Iacob, în scopul acesta; dar fiind-că el lipsia, dus la țară pentru c te-va zile, — să mulțumi să lase carta.

Marióra nu voise a'l primi, cu t t  bună voința mume-si.

 n timpul acesta însă o dare de s m  dintr'un mare ziar din București, asupra concertului f lticenean, aruncă în o ciudată nedumerire pe Ropniță, mai ales.

Eată ce zicea, între altele, misteriosul «correspondent» din F lticeni:

«*Fantazia*» și «*Zimbetele de primăvară*» cele două bucăți pentru vioară, cu acompaniament de piano, sînt compozițiunile unui maestru român.

«Așa-i că surprinderea e cu at t mai mare, cu c t e mai neașteptată?»

«Cronicarul de la «*Gazeta Fălticenilor*», iubitor de nume străine necunoscute, dar care i se par mari mai mult prin împrejurarea că sînt «străine», — s'a păcălit, dar și-a făcut plăcerea să loviască în mișcarea nóstră muzicală.

«Nu ne trebuie decenii, domnule *Miroș*, pentru a avea un *Rostopschi*, — de  re-ce, acest

Rostopschi,—care nu există nici ca nume, nici ca profesor la conservatorul din Viena,— trăește deja, cu adevăratul său nume și geniū muzical, în țara românească.

«Nu i s'a pus numele pe afiș, căci, dacă nu tot publicul, dar niște *Miropi* óre-cari, de sigur că ar fi întâmpinat cu cunoscutele zeflemele ale junilor «high liffe», niște producțiuni semnate de un nume românesc.

«Orî cât de geniale, asemenea producțiuni nu'și aũ tot efectul asigurat, când șopte rău-voitóre trec pe la urechea celor mai indulgenți chiar.

«Maestrul român, un modest profesor, do-resce să rămână necunoscut încă.

«Mulțumirea sufletului său va fi însă deplină, când va afla marele succes dobândit de amândouă producțiunile sale atât de valoróse».

De astă dată, mai ales femeile, merseră până la cruzime cu ironiile la adresa lui Ropnița, și'l atacară de-a dreptul, cu vorba și cu rîsul.

În deșert se scuza el că d-șóra Avenian i-a spus acel nume străin; în deșert lua de martore pe cinci ducaci care fuseseră de față când, la d-na Hudici acasă, d-șóra Avenian rostise pentru întâea óră acel nume de compozitor străin,—nimenea nu voia să'l creadă.

Cele cinci domnișóre se făceau că nu'și aduc aminte.

Intr'un timp fórte scurt, tótă acea aureolă cu

care'l împodobiseră înseși femeile, pieri ca o lumină de fulger.

Ca om de lume, — cavaler perfect de salon, — Mihaiu Ropniță era în agonie.

Timp de cinci zile Marióra primi, sub bandă, vr'o zece exemplare de ale ziarului din București, — și în toate, subliniate erau cu creion roșu ori albastru, rindurile în cestiune.

E gróznică mânia și răzbunarea femeiască. +

Firește, își ziceau toate, când se întâlneau: una numai era să'l ia de bărbat. Dar ca dumnealui aprópe să treacă cu vederea pe cele l-alte, cu intențiunea de a lovi în ele, pentru a ridica în înnaltul cerului pe aceea de care are interes. — acésta nu e de iertat.

Și nu'l iertau.

L'ar fi voit compromis cu totul și în ochii d-șorei Avenian, ca, pe urmă, și mai mare să le fie rîsul.

Marióra rîdea și ea, în tăcere însă, în intimitatea ei cu *Friulein* Wilhelmina, cu care plănuise acésta păcăleală la adresa «persecutorului ei».

Ori cât' căutase Ropniță să i se spue, de la București, cine era «autorul» corespondent al «panfletului» contra lui, — nu putuse afla.

Eată'l, în cele de pe urmă, în convorbire fórte seriósă și hotărîtoare cu d-nul Avenian; apoi cu dînsul și cu soția lui.

Amânduoii îi promisera tot sprijinul lor; în

acelaş timp îi recomandară însă multă dibăcie pentru a plăcea ficei lor, care era prea tânără încă şi cu totul absorbită mai numai de iubirea ei pentru muzică.

Manifestaţiunile sgomotóse n'o farmecă de fel, adăogase muma, făcînd de sigur aluziune la coróna şi la articolul lui.

În acea zi nu putu să vadă pe Marióra.

În acea zi însă d-na şi d-nul Avenian îi deschiseră Mariórei vorbă.

— Mă întrebaî de felul cum se mărită fetele, îi zise d-na Avenian, zîbind şi privind-o cu duioşie. Ți-am spus atunci, iar acum voim, eă şi tatăl tēu, să'ți şi arătăm: pretendentul tēu e Mihaiú Ropniță.

— Un tînăr eminent, adaoase Avenian, şi ca bună creştere, şi ca valóre socială.

— Nu cumva vė înşelați, tată, şi d-ta, mamă, răspunse Marióra, cu ochii în jos, îmbujorată, dar cu un ton care mirâ pe părinți.

— Iți poți tu închipui una ca asta, Marióra, zise Iacob c'un blând ton de imputare. Atunci, ce-ar mai fi până la închipuirea că nu ți-am voi fericirea?

— O! nu, tată, te rog nu fii așa de crud! strigă ea împreunând mâinele, în timp ce în ochi începură a i se roti lacrimi. Ar fi cu puțință să cred vr'odată că d-v. mi-ați voi rēul? Nu e mai puțin adevărat însă, că greşoala e ceva omenesc, iar aparențele, înşelătóre-

— Ai avut tu însă timpul şi puterea de ob-

servațiune ca să'ți dai séma de omul acesta, pe care abia îl cunoști?

— Da, tată.

— Ne pui în uimire, zise muma.

— O! dragă mamă, e ceva în sufletul nostru care ne arată adevărul. Și pe urmă, dați'mi voe să vă spun: greșala d-vs. e că mă credeți prea copilă.

Părinții se priviră cu neliniște, pe lângă uimire.

— Imprejurările dureroase ale vieții noastre la un loc, urmă Marióra cu tristețe, m'aũ făcut să judec unele lucruri, de timpuriu. Când apoi, mai este și comparațiunea, înțelegeți că nu e nevoie de îndelungată observațiune.

— De care comparațiune voești a vorbi, draguță? întrebă d-na Avenian cu palpațiune abia stăpânită.

Marióra tăcu.

— Bine, Mariórá. — zise Avenian, care părea că nu auzise ultimele cuvinte ale fetei și întrebarea soției lui. Iți vom lăsa timpul să observi mai bine pe Mihaïu și să te încredezi de însușirile lui.

— Tată, te rog, e de prisos. M'ai face să sufer, dacă i-ai permite să'mi țină calea.

— Dragă Mariórá, ce fel vorbești tu? zise Iacob cu ore-care asprime.

— Sînt o fire sinceră, tată, — nu pot suferi vicleniile subt ori ce formă s'ar înfățișa. Deci, e mai bine pentru noi toți, ca acum, când s'a deschis vorba de acéstă persecuțiune a d-lui Rop-

niță, să se și limpeziască adevărata noastră situațiune. Dacă voiți cu ori ce preț să mă măritati, mă supuii voinței d vs. dar cu timpul, până ce se va găsi un om care să se potriviască cu firea mea. Pe d-nul Ropniță însă, dați-mi voe să vă declar cu hotărîre neschimbată, — nu'l pot lua.

— Dar nu înțelegi, nepriceput copil ce ești, că pe Cosmin nu'l poți lua, zise Avenian, imprudent în nervozitatea ce'l cuprindea.

Marióra păli și șovăi; își duse mâinile la obraji, apoi căzu într'un fotoliu, izbucnind în plîns.

D-na Avenian ar fi voit să sară la dînsa și s'o cuprindă în brațe.

— Ce-ai făcut, Iacob! strigă ea cu durere.

El se apropiă de Marióra și era gata să i vorbiască.

Copila se ridică însă, își șterse lacrimile, și cu o tristețe liniștită, zise:

— Nu eă am vorbit de singurul om ce prețuesc pe lume, după d-vóstră... Nu știu pentru ce nu se póte să 'l am tovarăș de viață. — dar am simțit de mult împotrivirea cea fără cuvinte a d-vóstră, și ați văđut, că m'am supus. Nu voesc a vă mähni, martor 'mă-e Dumnezeu; primesc pe ori cine se va ivi, afară de Ropniță; — însă, vă rog, mai târziu, cât mai târziu, până să pot să-'mă sugrum bine inima; până să pot primi un altul cu prietenie, — căci de altă iubire nu voiău mai fi capabilă, — de acésta v'asigur, pentru acésta vă jur...

Lacrimile îi curgeau în liniște, cu bielșug; dar

glasul îi era ferm, cald, sincer, — nu al copilei caprițioase și încăpăținate, — ci al femeiei care suferă și se jeftește.

Se făcu o tăcere durerósă. Se auziau tic-tacul monoton al orariului și glasuri aspre de pe la cuhnie, care par'că insultau această sdrobire a trei suflete ce se iubiau.

Ce era să zică mama, care simția picându-i ca plumbul pe inimă acele mișcătoare cuvinte!

Ce era să zică tatăl, care, cu capul în jos, măsura, în cugetu-î posomorit, tótă realitatea acelei situațiuni?

Nici lui, nici ei nu-î venia nici un cuvint de mângăere, nici o rază de speranță ca leac pentru rana din inima copilei lor.

Încăpăținarea era la ei, căci motive puternice, afară de etatea lui Cosmin, nu aveau nici unul împotrivă.

Și cu tóte acestea la Cosmin nu se gândiau.

De odată Avenian ridică fruntea încrețită.

— Du-te și te liniștește, Marióră; gândește-te la greaua pozițiune ce ne creezi față cu Ropniță, căruia 'i-am dat speranțe; gândește-te că la țară nu ne putem întorce, cât timp va fi acolo Cosmin, iar tu nemăritată; gândește-te că în Făl-ticeni nu putem rămânea dacă refuzi pe Ropniță...
 Și, unde să ne ducem cu mamă-ta bolnavă cum e? Gândește-te...

XXI

În Dăminea de 25 Februarie, cu tot vișorul care acoperise dealurile și valea Măineștilor, cu

o nouă și îmbelșugată cătime de omăt, cu totă
spulberătura care mai pornia din când în când,
de ici colo, ca un nour, — bărbați și femei se
grămădiau de la biserică la școlă. Erau și din
cătunele de peste deal, ale comunei. De pe la
Bobotează începuseră a veni și dînșii.

— Are ceva domnu Cosmin, grăiaă în-de-ei,
vr'o câți-va sătenii, cu îngrijorare în căutături...

— Apoi are, — răspuse un altul, clătinand
din cap...; Dumnedeu știe ce-o fi avënd...

— Nu vedeți că s'o mai schimbat și la glas
o lecută.

— 'I-o fi de răceală, mă băeți, unde-o fost
acuma câte-va zile la Fălticeni, nu 'ș-ce să târ-
guiască pentru școlă...

Sătenii tăcură, dar, după chip și căutătură,
par'că li se mai făcea un gând, dar nu cutează
să și'l spue...

— Hei! Dumnezeu să-i dea bine, zise unul,
pe când s'apropiaă de școlă...

Tocmai atunci eșia din biserică Cosmin, aple-
cat de umeri, greoiu la umblet, — așa cum îl
cunoscără sătenii pe când venise în Măinești.

Era palid, tras pe sub pleoape, cu barba foarte
neîngrijită.

D-na Cosmin se ivi între preot și logofet.

— Ar trebui să chemăm noi pe doctoru de
plasă, grăia preotul. Nu-i de șaguit c'o răceală
care ține prea din cale afară de mult.

D-na Cosmin avu un zîmbet trist, își luă ziua
bună de la amândouă și porni spre casă.

— Mă duc înainte să-î mai pregătesc câte un leac...

Logofătul, cătând pe urma ei, c'un oftat șopti:

— Săracă femeie!

Apoi după câte-va clipe:

— Știu eu ce leac 'i-ar trebui lui fecioru-său.

Preotu cătâ la el întrebător.

— Haidem la școlă să-l ascultăm, că o fi început.

— Haidem, răspuse preotul, îngândurat. Mă mir cum de mai póte grăi...

Preotul Iancu Duhovnicul, era dintre *Grămăticii*, adecă fără seminariu. Toată știința lui se mărginea la serviciile bisericești, pe care, de altmintrelea, le făcea cu mare vrednicie, pătruns de datoriile lui.

Nu pricepea în de-ajuns tot ce făcea și mai ales ce-avea de gând Cosmin.

Dar simția în sufletul lui mulțămire pentru stăruințele acestuia, și avea presimțirea că erau să iasă bine.

De aceea, nu puțin ajutase pe Cosmin prin sfaturile ce dăduse sătenilor, la început, să fie cu crezare în învățător și în învățăturile lui.

Sătenii nu feriră într'o parte de la acele sfaturi, fiind-că, dacă pentru nimica nouă nu se trudise Sfinția-Sa, dar cel puțin, de peste trei-șeci de ani de când era în comuna lor, nu dase nimănui vorbă de nemulțămire.

Săritor cu grabă când trebuia, muncitor și mai ales cu bună înfățișare în sfânta biserică, —

toți îl vredniciseră cu dragostea și cu ascultarea lor.

Când aveau câte un păcat de mărturisit, se duceau îngrijați, la biserică, și cu sfială i se înfățișau ca să se mărturisiască, așteptându-și cu frică apoi canonul.

Nalt de statură, clădit din plin, părintele Iancu Stratomir avea ochii prea mici, dar foarte plini de blândețe; nasul cam măricel, gura cam buzătică.

Dar barba cea mare albă și cu luciri de mătase, în care se pierdea mustățile ca două riuțe într'un iaz. — și mai ales nu ș-ce «vino'n-cóce» al chipului întreg, îi dădea o înfățișare de adevărată cucernicie bisericască, cu care degrabă și se împăcau ochii și sufletul.

Multe supărări cu toate acestea îi brazdaseră vieța.

Pusese în pământ dece feciori, pe care nu i putuse trece de șapte ani: pe al unsprezecelea, cu o bucurie fără sémăn îl crescuse, îl învățase la târg, în Fălticeni și apoi în Seminariul Socolei.

Era în sufletu lui mulțămirea statornică unde și știa feciorul «om mare» la București, dar alăturea creștea burueana nemângâierei că băeatul se prea depărtase de tulpină. — uitase satul și pe părinții cari se topiau în dorul de dînsul.

Intr'un fel, bine că-l știa cu vieță!

Ceea ce rămăsese românilor mai mult în minte din o cuvîntare de de'naintea Crăciunului, era «tovărășia».

Asupra acestei tovărășii voiseră ei lămuriri limpezî și, de mai multe ori, când unii întâlniseră pe Cosmin, îl rugaseră să-i pue pe cale.

«Tovărășia, «Casa de Economii» — o mică «Bancă» populară, acesta fusese subiectul dezvoltat de Victor în Dumineca de la 25 Făurar.

— Și, uite, dacă voiți, astăzi chiar, pe la tócă, înțelegeți-vă între dumnévóstră și 'mi trimiteți patru ori cinci fruntași, la primărie. Să fie acolo domnul primar, consilierii, părintele și d-nul logofêt, și le voiú arêta cu socoteli cum se face tovărășia de care vă vorbiu.

— Dă, da, trimitem, venim... strigară sătenii, cu bucurie. Să trăești!

Victor se întórse acasă, mai înviorat puțin.

Inflăcărarea sătenilor pentru câte-o idee a lui, îl mulțumia așa de tare, că putea să-și uite de boala inimei lui.

D-na Coșmin simți schimbarea numai de cât și'l sărută cu bucurie. Masa le-a fost veselă chiar. Victor îi povesti pe scurt de cele spuse la școlă.

— O! dragă Victore, grăi dinsa, vezi tu câtă mulțămire reală e în munca ta pentru sătenii tîi? De aceea nu contenesc a-ți tot zice: strânge-ți tótă puterea sufletului și a gândirei numai întru împlinirea idealului acesta.

— Așa și fac, mamă; încredințază-te. Dă'mi voe să fiú și al meu în unele momente, căci nu mē pot cu totul desvesmînta de anume porniri omenești.

— Dar acele porniri omenești îți răpesc din

energie, Victore mamă; îți îmbolnăvesc corpul. Va mai putea sufletul lupta, într'un corp slăbit?

— Toate aũ o margine, mamă. Va lupta sufletul, cât îl va ține îngrăditura trupească. Mai mult nu se pôte cere unei făpturi pieritoare prin însăși alcătuirea ei.

Se auziră atunci lătrând cu putere cei două câini ai ogrăzei.

-- Lasă, mamă, te rog; lasă că mă duc eu.

Pe d'asupra porței, o mână întindea un ziar și o scrisore pusă în încingătorea ziarului.

Cosmin deschise pórta și mulțami străjarului primăriei.

— Acuma le-a adus postașul de la tact, zise străjarul salutând, apoi se depărtă repede.

Cosmin privi cu mirare banda gazetei, care se deosebea de cea obicnuită sub care un ziar e expedit de administrațiunea lui.

Mâna care scrisese adresa pe bandă, scrisese și adresa pe plicul scrisorei.

Era o scriitură cunoscută, subțire și măruntă.

De odată inima i se bătu mai tare, — iar o grămădire de sânge spre cap, îi aprinse obrajii.

— De la dînsa! își zise, în timp ce câinii, înaintea lui, îi cereau o desmerdare.

Cosmin intră repede în sală. — și, dacă nu se văzu întâmpinat de mumă-sa, trecu în odaea lui, unde, cu mâna tremurătoare, rupse plicul cu neîndemânare.

De cât timp nu mai ținuse în mâini o scrisore!

Privi semnătura: Marióra Avenian Sărută aceste două cuvinte care-ı zugrăvia chipul încântătoarei

copile, și citi, — după ce încercă să-și mai astîmpere bătaile furtunoase ale inimei:

« Scump și neuitat amic al inimei mele,

«Iartă-mă dacă ți turbur, — nu pacea care cu greu se dobândește când suferinți aspre ți-o pierd, — ci felul de amorteală a gândului și a inimei care te adâncește în o descurajare tăcută, în o energetică resemnare chiar.

«Povestea noastră e scurtă și dureroasă: ne-am cunoscut, ne-am potrivit în simțiri și în idealuri, ne-am iubit. Voinți discutabile, dar de respectat, ne-aū despărțit; datoriī aspre, dar de ținut în seamă, ne fac să suferim, — eū mai ași zice chiar, să așteptăm cu încredere timpuri mai bune...

«Da, scump amic, pentru ce ne-am descuraja? Un bun sufletesc se dobândește oare fără de jertfe? Nu.

«Eū m'am împotrivit dorinței părintești de-a mă supune legēi de rînd a căsătoriei; m'am împotrivit cu toată deferența ce o datoroz părinților pe care-ī iubesc, dar cu tōtă energia și hotărîrea unei inimi ce 'și-a ales un ideal.

«Acēsta a făcut pe părinții mei însă a pune și o mai mare depărtare între noi.

«Peste șase zile, plecăm la Nissa, de unde, după ce mama se va mai odihni, ne vom duce în vr'o stațiune de vară ce vor alege-o medicii.

«Intențiunea tatei și a mamei, este să petrecem departe de țară vr'o trei ani, timp în care dumnealor speră că voiū uita pe Victor Cosmin.

«Se p^ote uita *însă*, ce este de neuitat?

«Amice dragă, *îmi* tot zic dumnealor că sînt încă o copilă.

«Cu alte cuvinte, continuă a'mi refusa o vedere limpede, un simțimînt plin de viață, o hotărîre puternic întemeiată și prin urmare cît viața neschimbătoare.

«Nu știu pentru ce atît de îndărătnică închipuire la niște părinți culți și de fire bună.

«D-ta fii mai bine încredințat de cît dînșii, scumpe amice, etern ales al inimei; nu te voiu uita, nu mă voiu îndepărta de idealul frumos și simplu ce'l v^{ed} la capătul acestor trei ani, ca și implinit de pe acum: *voiū fi a dumatiale saū a nim^{en}ui*.

«Inima 'mⁱ spune *însă*, și inima nu minte: *voiū fi a dumatiale!*

«P^ote *iți* va fi ajuns la ureche un oare care concert de la Fălticeni.

«*Iți* trimit «*Gazeta Fălticenilor*» și un ziar din București.

«Oprește-te aci, te rog, în cititul scrisorei mele, — aruncă-ți ochii pe aceste două ziare, și apoi termină cū scrisórea mea.

«Vei fi atunci bine dumerit asupra celor *întimplate*».

Cosmin urmâ cu curiozitate adâncă celor ce-i recomandă copila; *iși* dădu séma de stăruitoarea curtenie a cronicarului «*Mirop*», care nu era altul de cît orânduitorul concertului, Ropniță, aprinsul

după Marióra; citi cronică din ziarul bucureştean, şi bănuî, nu fără mirare, că mâna ce scrisese acea «replică» era chiar a Mariórei, care polemiza cu Mirop; în cele din urmă reluă cititul scrisórei.

«Pentru ce nu 'ţi-am spus numele, iubite amice?

«Pentru că un simţimînt tainic m'a îndemnat la acésta: de ce lumea, — care-şi pune ochelari ca să vadă mai bine în ograda al'tuia, — să fi bănuît iubirea mea care mă face negrăit de fericită?

Era apoi şi o pornire de teamă, care ai găsit-o lămurită în articolul meu din ziarul bucureştean: cei ce dau óre-cum tonul în societatea noastră capriţiosă, sînt atît de răutăcioşi, din multe motive, care le cunoşti mai bine de cât mine, de sigur în cât păcăleala ce 'i-am făcut să păţiască era necesară, şi, mai aşî crede că le-a rēmas ca învăţatură.

«La revedere, scumpul meu Victor, nepreţuitul meu amic şi maestru».

«Rēmâi cu bine, — rēmâi o provedinţă pururea bine-făcétore pentru prietenii noştri sătenî şi, lucrând pentru dînşii, aşteaptă-mē cu dragoste, cu credinţă şi cu răbdare.

«Promisa dumitale:

«Marióra Avenian»

Delicios vis vrăji gāndirea lui Cosmin, lung timp după citirea acestei scrisóri...

Nu i se păru de fel ca fără nici o tranzițiune, scrisórea acésta.

Marióra era atât de sigură că și el o iubia, — în cât deplina înțelegere a inimilor lor urmase și în lipsă; iar scrisórea ei împlinia, la timp, acéstă lipsă.

Și apoi, ce firească și dulce sinceritate!

Nici un cuvînt care să arate o modestie deșartă, rușine sau codire.

Orî cât de drăgălaș spuse, asemenea «scuze» strică par'că armonia generală dintre iubire și sinceritatea cu care e mărturisită.

Când intră dómna Cosmin, curiósă a ști ce'l ține în așa nemișcare pe Victor, mai ales că era ora când să se ducă la primărie, — Victor îi întinse scrisórea și ziarele.

Atunci se și auđi clopotul de la biserică.

— Mă duc, mamă. Dumneata citește. Sînt fericit! sînt fericit!

O sărută și porni repede.

În sala cea mare a Primăriei, bine măturată, aerată și ușor încălzită, cu dulapuri pline cu dosare și cu colecțiuni de ale Monitorului Oficial, curat ținute, cu părății vâpsiți albastru, împodobiti cu harta județului, a țării, cu portretele suveranilor frumos înrămate, cu portretul lui Vodă-Cuza și al lui Vodă-Ghica de la 1777, și cu'n orologiū, — primarul, consilierii, preotul, logofătul și șase fruntași așteptaū pe Cosmin.

Între acești șase era și Neagu Topală, cu o

dăosebită înfățișare de deșteptăciune, dar foarte slab; se cunoștea că pătimise de vr'o boală.

Când intră Cosmin, chipul tuturora se deschise, par'că 'i-ar fi ajuns, la locul lor până atunci în umbră, lumină de soare.

— Eî, ce mai faci moș-Topală? îl întrebă Cosmin, strângându-i mâna, lui întâi. Te-ai întors de la spital din tîrg?

— M'am. Și cu voea lui Dumnezeu mi-a trecut patima.

— Ia să ședem, fraților... Așa-î, moș-Topală, vrerea lui Dumnezeu; e sfântă și de folos, grăi Cosmin, — și cu mare credință să ne înălțăm gândurile la Cel-a Tóte vězător. Dar Dumnezeu a lăsat, din marea lui bunătate, și oamenilor putere de viudecare. Doctorii, cari te aũ căutat, moș-Topală, învață să cunóscă bólele care umblă să ne slăbiască până ce ne ridică viața. Să avem dar și într'inșii o parte din credința ce dăm lui Dumnezeu. M'am ținut mult de d-ta până să te fac să te duci la spital; m'ai ascultat și eacă-te însănătoșit...

Uite, țineți bine în seamă, fraților, acestea: sîntem datori, între cele dintâi grijî, să ávem pe a curăției în casă, apoi pe a curăției trupului nostru.

Casele să ni le văruim la câte trei luni chiar, primăvara, vara și tóamna; iarna nu, fiind-că nu putem sta în odaea văruiță próspăt, până nu se usucă și până nu se aerisește bine. Iarna și vara însă trebuie să deschidem feréstra, măcar o jumătate de oră, până se așează colbul după

măturat; apoi să se șteargă încetișor lucrurile pe care s'a mai așternut o leacă de colb,—și, dacă e iarnă, ferestra poate sta deschisă, în timp ce arde focul în sobă.

Pentru trup, spălăturile cu apă rece sînt de mare bine...

Eū am în cap să facem, pentru cât ne-o da mîna, o casă cu bae care să vă serviască tuturora din sat; și bun e Dumnezeu, o s'o facem și pe asta.

De-aceea, tovărășia de care am să vă vorvesc, e fôrte de folos: prin ea, o să ajungem a ne face toate cele de trebuință.

Dar apoi, cât să se feriască omul, eacă se întîmplă une ori să dea de câte-o boală... Așa, de cea mai aprópe trebuință iarăș, este spitalul, unde poți alerga degrabă, sigur să gasești ajutor și căutare bună, — cum ai găsit d-ta, moș-Topală.

Imi e în gând, pentru când om fi în putință, să facem un spital în chiar comuna noastră, ținut cu mijloacele noastre. Și să nu vă speriați că sînt cum-va lucruri grele de făcut. Când le veți vedea gata, nici o să simțiți când și cum le-ați făcut.

Vorba e, că pînă atunci, voi de câte ori veți prinde de veste că v'a ajuns vr'o bólă, să dați fuga la medicul plășei, care este om cu știință de carte și dragoste de meșteșugul lui. Când vine el în comună, nu'l ocoliți; arătați-vă copii mici, cereți-i sfaturi cum să i îngrijiți, cum să pre-

întâmpinați unele bóle de care copiii mici suferă de obicei...

Să nu vă sfiți, vă rog chiar, să veniți la mine ori la mama, când vedeți că par'că nu vi-i la îndemână. Mulțămită primarului bun ce avem, mica spițerie a comunei are doctorii pe care, dacă 'mi veți spune ce vă doare, să vă învêț și eă a le lua și a le păzi apoi.

— O să facem, zise Topală, o să facem: la spital am făcut proba că ce va să zică căutarea doftorului și doftoriile...

— Uite, muerea mea nu'ș ce are de eri, zise unul din consilierii...

— S'o trimiți la mama să-i spue; dar numai de cât, până în seară...

— De!... nu cutezam...

— Să nu te sfiștii, frate Niculae.

— Bine, domnule învêțator... O s'o mân la cucoana...

— Și băețașul cel de vr'o trei anișori, al lui Păruș, domnule învêțator, cam bolește, de vr'o două zile...

— Ia trimițe, domnule Primar, să vie muma cu copilul, încoace.

— Iaca, trimit numai de cât...

Primarul eși să trimită un strejar; apoi, după întórcerea lui, Cosmin luă cuvîntul și începu, cu limpezime și în chipul cel mai amănunțit și mai apropiat puterei de pricepere a celor de față, să le lămuriască cestiunea «tovărășiei».

XXII

A doua zi, Cosmin, se sculă dintr'un somn foarte liniștit, cu o nouă idee, care, de almintrelea o văzuse de mult, ca împlinită, dar într'un viitor mai depărtat.

Faptul că Avenian pleca în străinătate pe timp de trei ani, îi înfățișă ca posibilă împlinirea de pe acum chiar, a acelei idei.

Cu toate că sătenii nu erau pregătiți, dar până să se începă lucrul de primăvară, putea, cu o stăruință mai puternică, să-i convingă și să-i învețe...

Se hotărî să vorbiască lui Avenian, care, înainte de plecare, trebuia să vie ca să 'și așeze afacerile moșiei.

Cu mare bucurie alergă îndată după școlă, la curte, surprins óre-cum că Avenian îl pofti și la masă.

— Nu te superi că te-am întrerupt de la scumpele d-tale ocupațiuni, îi zise Iacob, întâmpinându-l cu mâna întinsă, dar cu un zîmbet trist..

— O! nu; îți mulțumesc, din potrivă, că m'ai chemat, fiind-că doriaam să-ți vorbesc.

Iacob îl privi o clipă, întrebător, surprins; îl văzu ca într'un timp de care 'și amintea acum cu mâhnire; repede apropiă această seninătate a lui de acum, cu starea de apăsare sufletească în care îl zărise după plecarea Mariórei la oraș, și se întrebă: ce putea fi? despre ce avea el să-i vorbiască?

— Pe cât se pare și d-ta, domnule Avenian, ai de vorbit cu mine, îi zise Cosmin, pe când se așeza la masă.

— Da, domnule Cosmin. Să ne împlinim mai întâi însă, o parte măcar, din cerințele stomahului.

Până la aducerea fripturei abia schimbară câteva cuvinte banale asupra timpului, asupra semnelor bune sub care noul an agricol se prevestea.

— Nu mai am nevoie de nimeni, zise Iacob servitorilor. Duceți-vă. Când voi suna, s'aduceți cafeaua.

— Domnule Cosmin, — începu Iacob, de cum se văzură singuri, peste câte-va zile plec cu familia în străinătate, pe timp de cel puțin trei ani.

Cătă la Victor. Nici un semn de surprindere.

— Sănătatea soției mele e din nou amenințată, urmă Iacob; pe urmă o dispozițiune foarte supărătoare a sufletului copilei noastre, cere această depărtare.

Victor nu clipi mai viu ca de obicei.

— Domnule Cosmin, începu Iacob, după ce iarăși îl privi, etatea noastră și experiența vieții ne fac, de sigur, să vedem mai drept și mai cu-minte de cât copiii cari deja să cred maturi, de îndată ce au trecut de pragul copilăriei. Nu trebuie să-ți ascund un fapt, de care, de altminterlea, cred că ai cunoștință. Mărioara, copila noastră, a trecut, fără să prindem de veste nici noi, nici d-ta, de la admirațiunea pentru artist, la afecțiunea pentru om.

Cosmin nu se clinti. Doar că se făcu mai roșu.

— D-ta, ca și noi, ai înțeles însă foarte degrabă nepotrivirea de etate, singura la care ne-am gândit, 'ți o jur, domnule Cosmin. Dă-mi voe, făr' a 'ți atinge vr'o susceptibilitate, să judecăm împreună: vieța d-tale, orî câtă energie arată, intelectualicește, — nu se pôte să nu fi suferit fizicește, nici o atingere, în luptele ce-ai dus, pe care nu le cunosc, dar care le-am bănuț a fi fost foarte dureróse, foarte sdrobitoare.

— Domnule Avenian, fiind-că ai zis să judecăm împreună, dă-mi voe să 'ți intrerup o foarte grea sarcină, — peste puterile d-tale de părinte.

Dacă etatea e singurul motiv, eũ ași găsi o sută de argumente să 'ți l sfărîme în chip hotărîtor. Să lăsăm dar de o-parte etatea, întru cât mă privește. De partea mea, domnule Avenian, află că n'am făcut nimic cu voea mea, care să fi încuragiat afecțiunea d-șórii Avenian. Eũ m'am lăsat numai farmecului de a avea o tovarășă la muzică, mai presus mult de nivelul comun. Recunosc însă greșala mea că eũ, acel ce aveam contra femeii o ură îngrozítóre, am primit să fiũ profesorul unei femei. Era însă prea curată, prea drăgálașă, prea iubitoare de arta mea, și m'am plecat, fiind-că am socotit-o prea puțin femeie și prea mult copil. Când am prins de veste însă adevărata situațiune, am rēmas sdrobit, și de gróză, și de o dulce emoțiune de care nu mă mai socotiam primitor. Totuși, am dat înapoi, dupē cum știi, și m'am închis iarăși până la sălbătăcie în vizuina ticăloasei mele vieți.

Da, domnule Avenian, e trist să se lege un încântător răsărit de primăvară de un amurg în-norat de toamnă, care prevestește iarna. Nu ași avea eu curagiul să iau asupra'mi răspunderea unei ast-fel de însoțiri, când prea bine sînt în-credințat că deziluziunea fecioarei visătoare ar bate numai de cât la ușa traiului abia început cu un învins al vieții. Prin urmare, domnule Avenian, care sînt pretențiunile d-tale? Spune-le cu sinceritatea firei d-tale drepte, fără nici o codire, — și eu la moment mă voiî supune...

Să făcu tăcere. Avenian se simțea înduioșat de jertfa pentru care era gata omul acesta.

După vorbele lui, — orî cât erau de potrivite cu situațiunea voită de Iacob, — se vedea că iubia, și cu tóte acestea nu încerca să lupte contra unei voinți părintești hotărîtă.

— Iți mulțumesc, amice Cosmin, îi răspuse Iacob întinzându-i mâna. Nu am a'ți dicta, a'ți impune nici o condițiune. Știi hotărîrea mea de-a sta trei ani în străinătate. Ești un om superior de util acestei comune, — fă în timpul acesta tot ce vei crede pentru săteni. Iar dacă vei socoti că mai trebuie să rămâi aci, după trecerea acestui timp, mă voiî strămuta la altă moșie ce voiî cumpăra... și...

— Nu e nevoie să te pronunți de pe acum, domnule Avenian, ce vei face cu moșia Măineștii. Când vei asculta ceea ce avém și eu să 'ți spui, poate că vei chibzui cu totul alt-fel. Cât despre nerămânerea mea în Măinești, poți fi sigur. Peste trei ani cel mult o să i părăsesc. Pen-

tru mine trebuie un cuib de munte, nu un sat locuit de lume. Unde sînt ómenî, fel de fel de patimi rêsar.

— Ascult ce-aveai sã 'mî spui.— Un moment numai, ca sã ni se aducã cafeaua.

Dupã ce furã iar singuri, Cosmin începu a grãi. Par'cã nu era tot acelaș de mai nainte cu câte-va clipe, — amãrãtul în rostirea cuvintelor, disperatul care nicãirea nu aflã pace.

În fața luptei pentru un anume țel, omul acesta își impunea tãrie și tot ce era omenesc în el, tãcea, — lãsãnd locul energiei sufletești. Atunci mintea i se fãcea cu totul limpede, glasul așezat, cumpãnit, convingãtor de neîmpotrivit.

Așa, îi lãmuri el începutul casei de economii; așa începu pe urmã a-i lãmuri cã, dacã 'și-ar lãsa moșia sã o cultive sãtenii, pe rãspunderea lui, — el s'ar lupta sã-i învețe a fi bunî agricultori, și, departe de-a pierde, va avea aprópe acelaș câștig de o cam datã, ca cel avut de cãnd o cultiva el ca proprietar-plugar.

— Ai fost însã și d-ta plugar, orî numai în mod teoretic îți închipui puțința unei așa isbãndi?...

— Am fost plugar opt ani și moșia care am lãsãt-o eũ, și azi e datã cu arendã tot țeranilor, cari aũ devenit niște plugari tórtie îndemãnateci.

Iacob privi lung la el.

— Din ce în ce mai necunoscut imî rãmãi, orî cãt îți vëd faptele și speranțele...

— Nu e vorba de mine, domnule Avenian.

— Nu mă îndoiesc de opera d-tale. Ca cestiune de drept însă: cu ce 'mi garantează sătenii venitul meu, în cazul unui an rău?

— Cu propriul lor avut: case, vite, pământ ce fie-care posedă. Să admit că nu vor avea câștig: munca însă care le-o plătia d-ta, intră în cheltuelile moșiei; iar venitul aproape tot atât cât îl aveai d-ta, nu se poate să nu'l ai și acum. Din cinci ani, după observațiuni îndelungate, un an e socotit rău, două de mijloc, și două foarte buni; din șapte, — unul rău, trei de mijloc, și trei buni. Un an împlinește pe altul. Dar când cultura e sistematic făcută, câștigul dacă nu poate fi prea mare, precum îl visează exploatatorii vrăjmași pământului, ori cât de rău ar fi anul, pierdere absolută nu poate fi. — În cazul nostru în acești trei ani, viitori, socotindu-i din toamna trecută, eu m'ași bizui să cred că voiți întrece așteptările d-tale. Logofătul ce ai, nu se va amesteca de fel la cultivarea moșiei, la conducerea ei. El va fi numai un supraveghietor al d-tale, — său mai bine, receptorul la timp al arenzei. Dacă primești, mâine îți voiți prezinta o ciornă de contract; poimâni mă voiți înțelege cu locuitorii și apoi, împuterniciții lor vor merge la tribunal, împreună cu mine, pentru întărirea lui. Mă pricep în acte de notariat; un avocat al d-tale va avea osteneala numai să te asigure de buna întocmire a lucrurilor.

— Dar dacă după acești trei ani, sătenii, văzând că le-au mers bine, vor căuta să mă si liască a le-o lăsa tot lor?

— Nu vei avea de cât să le-o lași. Ce rău ar fi în asta? D-ta, sau mai mulți, proprietatea rămâne una și nedespărțită.

— Să presupui că ași voi s'o caut iarăș eă... Voiu mai găsi în ei aceeași ómeni săritori, ca mai 'nainte? Prin faptele că se vor fi mai îmbogățit, nu vor căuta să 'mī pue condițiunī mai ușóre pentru ei?

— Nu; afară numai dacă contestezi unei a-nume educațiunii ori ce temeiu... Vor lucra tot ca și mai înainte; dar față c'un exploatator fără suflet, vor ști, neapărat, să 'și apere dreptul lor de muncă. Față cu d-ta, care le-ai respectat acest drept, nici odată nu vor fi niște ingrați.

— Bine, zise Iacob, primesc ca acéstă experiență să se facă pe moșia mea. Vom stabili prețul semânței pusă în tómnă și al semânței ce se va pune în primă-vară, de óre-ce pentru acum sătenii nu vor fi avind-o destul de bună; vom stabili un preț omenesc pentru materialul ce le voiu lăsa: vite, pluguri și mașini, cât și pentru arenda moșiei, în afară de pădure.

— Bine; d-ta fă'ți tóte socotelile. Inșă te rog să 'mī pui de-séră la dispozițiune bilanțurile d-tale pe timp de trei ani, cel puțin..

— Voiu da ordin logofătului să 'ți lase la dispozițiune cancelaria și să 'ți dea și ori-ce alte lămuriri vei cere.

— Iți mulțumesc, domnule Avenian, cu adâncă recunoștință, în numele sătenilor. Sînt sigur că te vei simți mândru de opera acésta, la care vei fi lucrat și d-ta.

— O să mai vorbim de acesta, fiindcă o să staă încă vr'o trei zile.

După plecarea lui Cosmin de a dreptul la școlă, — Avenian rămase pe gânduri.

Voia să îndepărteze pe omul acesta din calea lui și se simția subjugat de marile lui însușiri.

De ce nu era mai tânăr, măcar cu zece ani?

La urma urmei... va vedea.

Acești trei ani erau să fie o ultimă încercare.

Marioara va fi majoră, la capetul lor, și va hotărî cum va voi de sôrta ei.

El va fi făcut tot ce i va fi stat prin putință.

XXIII

X y.

Pentru întâea ôră săteniî din Măinești ascultară cu frică o propunere a învățătorului lor.

Să se arunce ei la moșia proprietarului?

Să ia asupra lor zece miî de fâlci?..

Așa, după ce Victor le lămuri tôte ale acestei trebi, ei rămaseră tăcuți, întrebându-se din ochi, necutezând să-i ridice asupra lui Victor.

— Dragii mei, le grăi mai departe. Eă pricep teama sufletului dumneavôstră. Nu uitați însă că sînt eă aici, că știu ce fac, că d-nul Avenian a primit chiar așa lucru.

— A primit? strigară ei într'un glas, în culmea minunărei.

— M'am pus eă chezaș pentru dumneavoastră, față cu dînsul. Lăsați să vă arêt eă drumul. Nu ieșiți din cuvîntul meu și, la tòmna viitoare, inima o să vă bată în pept de bucurie,

ca un pui de vrabie, la sóre, după ce a scăpat din vr'o primejdie. La munca moșiei o să puneți toți puterile, din sat și cei din cătunele comunei, — care cum am zice: trei sute de familii ale satului, și o sută două-zeci și patru ale cătunelor, — adică, patru sute două-zeci și patru de capi de familie, cu sat cu cătune.

Moșia are 10,000 fălci. Așa e!

— Așa, așa.

— Din 10,000 fălci astăzi 1,000 sînt pădure netăiată, 2,000 ogóre sterpe și 700 fălci, fânețuri și islazuri. Rămân bune de arat 6,200 de fălci. Vine dar, de fie-care familie câte 14 fălci și ceva.

Asta nu însemnează că o să ia fie-care fălcile lui și o să le munciască de-oparte cu ai lui de acasă. Nu. O să munciți ca și unu, toți veți fi o singură familie, toate aste 6,200 de fălci.

Pentru anul acesta, proprietarul a sămănat cu grâu de toamnă 2,500 de fălci și cu rapiță cinci sute. Pentru popușoi a hotărît să pue 1 200 de fălci; pentru secară, 500 de fălci; pentru ovéz 900 și pentru orz 600, — care fac, tóte la un loc, — 6,200 de fălci sămăntură, — și 2,200 fălci a lăsat ogóre sterpe, după cum v'am spus, în locurile care aveau nevoie de odihnă. Mai spun o dată dar că vine, la urma urmei, câte 14 fălci și ceva de sămăntură, de fie-care cap de familie. — Ați înțeles?

— Am înțeles, strigară sătenii, care erau numai ochi și urechi.

— La toamnă..., după ce om vinde o parte

din pâne pentru care ni s'a ivi preț bun, facem socotelile, omenește, plătim boerului câștiul, sēmînța și pentru mașini, pluguri și boi, iar ce-a rămânea o să se împărțiască până la para, între dumneavoastră toți capi de familie. După socotelile mele, o să vă vie bune părăluțe de fiecare, — și Dumnezeu o să ne ajute. Am mai făcut și în altă parte așa, și azi sătenii sînt omeni cu dare de mână, trăesc ca frații și muncesc la o-l-altă o moșie mai cât și asta de mare, de sînt acuma cinci, șase ani de zile...

Frica tuturor se topise ca un bulgăre de ceară înaintea focului.

Dacă nu le intrase cu totul în cap socotelile învățătorului, — dar aveau credință în el.

Mai ales vorba lui, că și în altă parte isbutise, îi încălzise nevoe mare de mult.

În ultima zi a lui Făurar, fu întărit la tribunal contractul prin care Iacob Avenian își arenda moșia, pe timp de cinci ani, țăranilor comunei Măineștii-Plopilor, pe prețul de 160,000 lei anual.

Vestea acésta lăsă cu gura căscată pe proprietarii și pe arendașii locului.

Niște evrei și alergară, cu fruntea plină de sudori, la Iacob acasă, pentru a'i mai da *ceva* peste suma aceea, numai să le-o lase lor...

Era atît de peste fire de rar cazul acesta, că Iacob, de și pornise a-doua-zi în străinătate, zile întregi fu vorba de «nebunia» acestui om socotit înțelept.

Se interesară evreii să vadă nu era vr'o clauză

în contract, prin care să se prevadă sub-arendarea?

Vai, ce gheșeft le scăpase printre degete!

Dar pentru ce, mă rog, taina acésta?

Auzi d-ta, să nu spue niměnui «nebunu» de Avenian?

Pe urmă, ce soiū de țėrani eraū, ba nu zėū, aceia din Măinești, ca să cuteze așa ceva, ne mai pomenit?

Cu deosebire fu lovit Mihaiū Ropniță.

De astă-dată cruzimea cucoanelor găsi rėsunet și în tinerimea *prietenă* lui Mihaiū.

Situațiunea lui se făcuse de ne-suferit.

Avu bunul simț însă a nu fugi, a ține pept sarcasmelor și a încredința aprópe pe toți, prin atitudinea lui hotărîtă, că însoțirea lui cu Marióra era numai un lucru amănat, din cauza bólei grave a d-nei Avenian.

Până la un punct, își făcu repede credit acéstă siguranță a lui Ropniță, — de óre-ce, la gară, în momentul despărțirei, d-na și d-nul Avenian fuseseră fórte amicali cu dînsul.

Chiar Marióra Avenian, păruse, celor ce eraū de față, destul de prietenósă cu Mihaiū.

Fusese, în adevěr, — dar de bucurie că scăpa de «persecuțiunile» lui.

Cu venirea lui Martie, omėtul începu să se ridice încetul cu încetul.

Pe locurile înalte se ivia, ici colea, ca niște insule de verdeată, grăul bine înfrățit.

Cosmin suspendase cursurile de după amează;

și, însoțit de zece săteni fruntași și de logofetul, în fie care zi se ducea călare să și dea seama de toate colțurile moșiei.

Acestor zece le lămuria el, cât mai amănunțit, felul de-a plugări bine și cu folos după firea fie-cărei părți din moșie.

Intors acasă, de față cu cei zece inși, cari aduceau cu ei pământ luat de ici și de colo, Cosmin făcea proba aceluși pământ.

Punea pe vârful unui cuțit o părticică din o grămăgioră, și îl încălzia la flacăra unei lumânări.

Materia organică ce se cuprindea în acea cătime, se ardea și se făcea cenușă; cea care cuprindea minerale, sau materia anorganică, rămânea nearsă, în boiul cărămidei.

Apoi le lămuria ce însemna acesta și le spunea bunătatea pământului și puterea lui de rodire.

Așa, de-o pildă, pătura de pământ cât o răsește plugul, le zicea el, trebuie să aibă: 50 părți din o sută, nisip foarte mărunț, 30 părți var, 15 părți lut și aproape 5 părți humă.

Punea deci o cătime de pământ într'o farfurie adâncă, și două părți de apă. Le amesteca bine și le lăsa să se așeze.

Pietrișul, mai greu, se așternea la fund; nisipul de-asupra, apoi lutul, și tocmai de-asupra de tot, huma sau partea gunioasă.

Iși făcea apoi o fâșie de hârtie de felul celea cu care ciobotarii iaă măsura, -- o împărția în despărțituri foarte mici, bine socotite de el,

și când chibzuia că se făcuse așezarea pământului, infigea hărtiuța și lămuria cătimea fiecărui soi de țărână care alcătuia acel pământ.

Așa, le spunea, în cele din urmă, că în cutare loc țarinele mai trebuiaș gunoite, fiindcă nu da tocmai cătimea de atâta la sută, cât trebuia pentru o rodire bună de tot.

Mintea omului e făcută să se deștepte și să cuprindă.

Sătenii să pătrundeau cu încetul și adunau, în chip intuitiv, cunoștinți pe care le simțiau trebuitoare.

Pe urmă, Cosmin așa de metodic le da lămuririle, că nu era chip să nu învețe omul.

Iși păstra apoi alte amănunte, pe care să le aducă lor la cunoștință la timpul fiecărui fel de muncă, așa ca, văzând și făcând, ei să se pătrundă și mai bine, și mai cu temei.

Tóte erau așa de matematic socotite de dînsul, în cât, când se începu arătura pentru popșoiu, pentru secară, orz, pentru ověz,—munca mergea cu o rîndueală de uimit.

Nici odată până acum nu li se păruse sătenilor așa de mândră și așa de ușoră plugăria.

Și nu o făceau cu acel, «*cum o ieși, să iasă*» al țeranului, stare purceasă pe de o parte din necunoștință, și pe de altă parte din felul apăsător de a trata pe țeran, al proprietarului și al arendașului.

Măineștenii plugăriaș acum cu tragere de inimă, dându'și sémă pe deplin de o muncă inteligentă, minunat de bine orînduită.

Și felul acesta de muncă se lipia de sufletul lor și le rămânea ca o lumină de călăuzire pentru viitor; li se așeza ca știință a vieții lor întregi.

Logofătul chiar, care privise cu ochi răi din taina sufletului lui, la pasul acesta ne mai auzit,—începuse a se lăsa și el pe costișă, a prinde dragoste și a aștepta cu nerăbdare capătul urzelei.

Ast-fel, ca vechiul om al moșiei, îi fu lui Cosmin braț drept, la multe lucruri,—de aceea Cosmin îl și vrednici cu cunoștința câtor-va scopuri ale lui, întru împlinirea cărora îi păstra partea lui de hărnicie.

Niște ploii cam cu deasa, deasa, venite pe la începutul lui April, cam neliniști pe Cosmin.

Dar apoi, se așeză o pânză de timp bună, deși era mai mare dragul să-i simți bunătatea.

Grâul creștea mândru și lucios, par'că era uns cu cine știe ce alifie cerească; popușoiul, văzând cu ochii se făcea de prășilă; rapița, cam tânjise din pricina gângăniilor ei de viermi, dar o scăpară românii, la timp; orzul, secara și ovézul, se fuduliau nevoe mare pe lanurile lor.

Anul se vestia din cei mai buni.

Iar pe când fie-care sătean își avea ochii în patru pentru fie-ce stadiu al muncii,—Cosmin și-și avea în opt, ca s'o ducă la bun capăt și cu școlă.

Se apropia Paștele, timpul când corul școlii era să 'și arate vrednicia.

În Vinerea Patimilor, o parte din băeți își arătară îndemânarea, la cântarea prohodului.

Cosmin îi împărțise în trei partizi,— alte două partizi le ținură strănile dascălilor.

Cu o bucurie dulce ascultară părinții cum cântau copiii lor și serviciul dumnezeesc li se ivi cu mult mai frumos de cât în trecut.

Eată însă noaptea Invierei.

Pe un timp minunat de limpede, după o ploie bine-făcătoare de de-cuseară, clopotele începură a răsuna pentru deșteptare.

Era un miros plăcut, dătător de-o viață nouă, în totă firea.

Tăcerea deplină, da fiori de credință, de dor după cele sufletești.

În întunericul bisericeii pregătită pentru marea sărbătoare a creștinătății, sclipiau cu témă par-că, niște candelă, ici colo, și câte o luminare la străni.

Lumea începea să se strângă, atât din sat și de prin cătunele lui, cât și din vr'o trei sate mai apropiate, doritoare de-a fi față la ceva nou și mândru.

Din școla luminată, gătită cu verdéță, Cosmin ieși cu băeții și cu fetele ce alcătuiau corul, și cu care mai repetase puțin.

Cu mare fereală, ca tăcerea aceea tainică să nu se turbure, Cosmin îi rîndui lângă intrarea bisericeii, unde era așezată o masă.

Puțin încă, și clopotele răsunară pentru a doua oră,—iar glasul preotului se auzi, mișcat, zicând: «*veniți de primiți lumină*».

Indată începu o mișcare, ca un freamăt al frunzelor unei păduri când suflă vântul, și licăriri de luminări, ca niște stele, întinzându-se din ce în ce mai multe, în tot cuprinsul lăcașului sfânt, 'l înveliseră.

În curând licăririle trecură în tindă, apoi afară, și preotul se ivi în vestminte de sərbătore, cu evanghelia în mâini, urmat de un alt preot și de un diacon.

Mulțimea, în bună rînduială se porni după preoți, și puțin după aceea, curtea bisericeii era o mare de ființi purtătoare de lumină.

Cosmin ridică brațul în sus: fu un moment de nedescris al emoțiunii ce începe, în fața necunoscutului.

«*Hristos a înviat din morți!*» porni corul într'o puternică și armonioasă împreunare de glasuri limpezii, de glasuri dulci, - și cântarea acésta de prea mărire a Mântuitorului înviat, aduse lacrimi în ochii tuturor, lacrimi de o negrăită mulțămire sufletescă.

Cosmin era frumos, în acele clipe, când urechea lui era așa de bine mângâiată de deplîntatea armonică a operei lui.

După citirea evangheliei, întorcerea în biserică se făcu în mijlocul unor tainice șoptiri de laudă pentru învțător, și de dulce mândrie a părinților.

Cosmin își rîndui corul în cafas, îi șopti cuvinte de încurajare și așteptă apoi momentele când avea să'l mai pue în mișcare.

«*Heruvicul*» fu cântat cum nu mai auziseră

încă Măineștenii. Preoții cei două, ca mai tineri, cu lacrimi în ochi își aduseră aminte timpul seminariului; bătrânul mulțami lui Dumnezeu, că nu murise până a nu vedea și această sfântă minune.

Peste fire de mișcătoare însă a fost partea de la urmă: «*Ângerul a strigat*».

Ecoul bisericeii, uimit, repeta negrăit de dulce prelungitele finituri ale frazelor, iar glasurile păreau sătenilor ca pornite din cer pentru a le aduce mângâiere și a le aminti de bucuria cea fără de început și fără de finit a unei alte vieți.

Zorii începeau să mijiască în zarea dealului, când, după o cuvîntare scurtă dar foarte la locul ei, a preotului, cuvîntare care merse rumânilor la inimă, căci de iubitul lor învățător și de copiii lor fusese vorba,—toți ieșiră din biserică, fericiți,—da, cu adevărat fericiți!

Pe școlă tâlfăia un steag, la ușora batere de vînt a dimineții răcoróse.

În școlă era lumină.

— Fraților, le grăi învățătorul, veniți de vă bucurați de bucuria copiilor dumnévóstră și ai mei.

În pragul școléii se ivi chipul blând și bun al dómnei Cosmin.

În sala cea mare, era o masă lungă și pe ea așezate pentru toți școlarii, ouă roșii, pască și cozonaci.

O sêptemână muncise dómna Cosmin, pentru a pregăti copiilor aséstă neasăménată mulțămire,

dar neasemănat de dulce fu și mulțămirea ei, când văzu surprinderea și bucuria copiilor; când auzi șoptele părinților.

Preotul bine-cuvîntă, iar copiii apucară ouăle și veniră pe rînd să ciocniască cu învățătorul lor, care-i săruta pe frunte, mișcat pînă la lacrimi.

Póte óre mintea cea mai bine înzestrată să arate prin cuvintele cele mai bine împerechiate, emoțiunea atît de felurită a unor asemenea momente?

Simtă, acei ce pot simți cu poporul; înalțe'și inima pînă unde 'și-o póte el înălța în fața unei asemenea priveliști peste fire de frumósă; dea 'și tot sborul, închipuirei lor, și înlocuiască prin o adevărată emoțiune, descrițiunea prin cuvinte, care, va rămănea tot-d'auna mai pe jos de realitatea acelei divine înfiorări sufletești!

După ce copiii ciocniră și între ei, — căci dómna Cosmin avea multe, multe oușóre în panerul de-acasă, — la un semn al lui Cosmin, cei din cor se făcură ceată și începură a cânta « *Trăiască Patria!* », un imn fórte bărbătesc, scris asemenea de Cosmin pentru sărbătórea Premiilor.

Abia se terminase corul, când, în mijlocul tăcerii ce se făcu de o dată ca prin o vrajă, — un bătrân, cel mai bătrân din sat, înaintă spre Cosmin.

— Domnule, începu a grăi el, — rumâni noștri ci-că, să ciocnesc un ou roș cu d-ta, pentru ei toți.

— Bucuros, moș Pală, bucuros, răspunse Cosmin și luă un ou.

Moșneagul scose din sîn un ou boit în trei colorî și grăi:

— Hristos a înviat, domnule, și la mulți ani cu bine! M'a învrednicit Dumnezeu să văd cu ochii, ce n'am mai văzut; Dumnezeu să te ție în bună pace și sănătate pentru tótă viața.

În mijlocul unei tăceri, în care însă frémătul unei adînci emoțiuni se simția ca o dulce suflare de primăvară, — ciocniră.

— Adevărat a înviat, zise Cosmin.

— Adevărat a înviat, — strigară sătenii și copiii.

— Și cu d-ta, cucónă, grăi moșneagul apoi: Mare-a fost îndurarea lui Dumnezeu de te-a dăruit cu așa fecior. Să 'ți trăiască și să trăești întru mulți ani!

— Să trăiți! Să trăiți! isbucni atunci o furtună de strigăte entusiaste, în timp ce sórele 'și-arăta, pe culmea dealului, chipul vesel și purtător de lumină.

Pe când Cosmin și mumă-sa se depărtau, unul la brațul altuia, urmăriți de-atâtea sute de priviri recunoscătore, copiii pornind încet la vale, în șir, cântară încă o dată, plini de vioiciune: « *Trăiască Patria!* »

Ei își vor urma, neturburați de nici un gând rău, veselia celor trei zile de sêrbătore...

Dar Cosmin?

O! de-ar fi străbătut sătenii, măcar o clipă, în tainica ascunzătore a inimei lui!...

XXIV

O lună și două-zeci de zile de când plecase Marióra, — și nici un rînd de la dînsa !

Acum era hotărît lucru, mai ales că promisese lui Iacob : pe acea ființă încântătoare ce lăsase în el urmele de neșters ale însușirilor ei rare, — nu trebuia s'o mai revadă !

Totuși, un rînd ce 'i-ar fi scris, cât 'i-ar fi ușurat de mult sarcina unor anume gânduri pline de amărăciune !

'I-ar fi ușurat-o ? Doar pentru moment. Și pentru care bine, chiar ușurarea acésta ? —

Nu cum-va își făcuse loc în el simțirea deșertă a bucuriei că tot mai era iubit ?

Nu ca deșertăciune, — căci une-orî tocmai ideea că « mai era iubit », îl făcea să sufere.

Din suflet doria atunci ca Marioara să 'și fi schimbat firea, să fi putut găsi în acele depărțări vrăji nouă pentru sufletul ei tîner ; iar sfaturile părintești să fi isbutit a-i întorce gândurile de la tomnatecă ființă, pentru care, în ea vibrase de sigur, numai artistul !

Adese orî în mijlocul celor mai seriose chibzuirî, firul gândirei se întrerupea, tăiat de o dată par'că de o mână nevăzută ; i se făcea un gol de câte-va clipe sub ochii lui, par'că s'ar fi aflat d'asupra unei prăpastii, — și cele mai fantastice visuri începeau apoi să i se desfășore în privilegii minunate, prin care Marióra trecea, de-o

frumusețe idealizată, ca un înger, în apoteoza unei feerii.

Alte dăți, în mintea lui foarte deșteptă, visa realități,—scene cu totul trăite, în care se auzia vorbind cu Marioara, se simția plimbându-se cu dînsa, gustând negrăitul farmec al acelei întimități singuratece, când sufletele a două ce se iubesc, par a se confuuda în unul și acelaș.

De câte ori n'o vedea ivindu-i-se gătită ca mirésă,—și atunci zăria în jurul lui fel de fel de pregătiri pentru nuntă, care-i învălmășiau mintea. Pe urmă, tóte par'că dispăreau, și în tăcerea mai mult de cât religioasă a unui amurg tainic, ea se apropia, transfigurată de fericire, și încântătorul ei cap se rezema de umărul lui, c'un suprem suspin al îndelung așteptatei împliniri a visului ei.

Nici o imagină sensuală, în această dulce apropiere, nu-i scădea curăția visului..

Orî cât de dulce, visul acesta îi plăcea însă mai puțin, fiind-că deșteptarea din el, era tot-d'auna mai bruscă, și trebuia să facă o silință asupra-i pentru ca firul gândurilor lui să se înnođe și depănarea să se pócă urma liniștită, cu folos pentru scopul lui.

Nespus de frumósă era ziua de Dumineca Tomei.

Lasă că pomi toți erau numai ninsóre de flori albe, ceea ce da zilei o față și mai sër-bătorească, dar primăvara ținuse par'că să se arate în tótă puterea ei de vrajă: cerul era

de-o curăție strevezătoare care-i făcea și mai adîncă bolta; sórele strălucia fără să ardă, părănd că pune în întréga lui împrăștiere de raze drăgălășia bunătăței părăntești când împarte din o dărănicie nesilită; o adiere ce se părea că pornește liniștită, din tóte părțile de odată, se făcea simțită în chipul cel mai plăcut, dulce desmierdând cu suflarea ei îmbălsămată.

În timp ce hora se învîrtia de 'ți era mai mare dragul s'o privești, de 'ți era mai mare pofta să te faci și tu verigă în lanțul ei; — în timp ce scrânciobul cu opt polițe, gema în repedeai rotire, plin de părechii voioase înfiorate de înălțare, înfiorate de pogorîre,—pe măidanul școlei toți băeții claselor făceau exercițiului militar.

Cu pușci de lemn bine închipuite și curat date la strung, cu înfățișare deja îndestul de soldătescă, copiii dovedeau tragerea de inimă care o puneau la carte și la muzică.

Incepuseră de puțin timp, după îndemnul lui Cosmin și sub comanda, pe rînd, a unor sergenți, unii dorobanți cu schimbul, alții liberați de curând.

Cosmin medita să alcătuiască pentru mai târziu o anume bucată muzicală, cu cuvinte, care să le serviască copiilor ca marș militar.

După ce privi ca vr'o jumătate de oră la diferitele mișcări ale școlei de companie, se îndrumă spre iaz la horă.

Nu trecu mult și prin mulțimea acolo strînsă

trecu de odată ca un fior, apoi ca un frémăt : hora se sparse, scrânciobul se opri.

Sunetul unei gorne se auzi lămurit și compania școlară începu să trecă în «marș» regulat, cu puștile la umăr, cu pasul bine măsurat după gornă, pe două colóne.

În fața rateșului se opri, la comandă, ca un singur om, făcu front, duse pușca la picior și după ce execută câte-va mișcări, spre bucuria sătenilor ce-i mâncau de drag, cu ochii zîmbitori, pe micii ostași,— compania plecă să lase puștile și să se risipiască.

— Soldați, nu șagă, își ziceau sătenii și cu aceeași dragoste cătau la Cosmin, întemeetorul tuturor celor de folos lor.

A doua zi, după amiază, când Victor se întorcea de pe moșie cu cei zece aghiotanți ai lui,— îl întâmpină străjarul primăriei, de rînd în acea zi, și-i întinse o scrisóre.

Se făcu palid, mâna-i tremură. Scrisórea purta timbru străin, — scrierea era... cea cunoscută, cea dorită.

Se scăpâni repede ; c'un zîmbet de mulțămire își luă rămas bun de la săteni și dădu pinteni calului, care sbură.

— Era ceva, că s'a schimbat la față, grăi unul, cu grijă.

— Dumnezeu să-l feriască de rău... răspunseră cei-l'alți.

— Mai bine nouă de cât lui, că el ni-i cap și suflet...

Și se uitară după el până ce coti pe-o linie din deal care ducea la «Casa de sus».

Milano, 22 April 188 —

«Iubit și neuitat amic,

«Ce-ți vei fi zis de ingrata care 'ți dă-torește atâtea bucurii și mulțămiri?»

«O! când ai ști prin ce dureri și temeri am trecut!

«Abia ajunserăm în Milano și începură pentru mama niște chinuri, de-î plîngeam de jale.

«De îndată tata a alergat la ajutorul medicilor, — cari, dacă văzură că sîntem străini, — se grăbiră mai întâi a-și asigura pentru cât-va timp un mic izvor de venituri.

«Noroc pe tata să întîlniască pe un antreprenor de lucrări, cu care se cunoscuse la Iași, — de locul lui din Milano.

«Venise la o soră a lui pentru câte-va zile; ne duse acolo, — o! o femeie pe care nu o voi uita viața întreagă; — ne așeză în vr'o trei odăi din casa ei și ne aduse un medic bătrîn de valóre.

«Acesta, după ce se sfătui mult cu tata, își luă greaua sarcină d'a o vindeca pe scumpa noastră bolnavă, d'a o vindeca pe deplin.

«Era și timpul, căci durerile ce-î pricinise călătoria, de sigur o omorău cu zile.

«Dómnne, iubite Victore, timp de o lună și mai bine, am crezut că o pierdem...

«Nu ne mai știam capul...

«Incetul cu încetul însă, și mai ales acum, de-o săptămână, neprețuitul nostru odor a început să fie bine, bine de tot, și ieri, — închipuește-ți, — uite că plîng și acum de bucurie, — ieri, auzi d-ta, dragă Victore, mamița a putut face întâii pași, — întâii pași după aproape șaisprezece ani!

«Nu ne venia să credem — și totuși... rideam și plîngeam...

«Mi s'ă părea că v'ed un copilaș mare, slăbuț și drăguț, care se învăța să umble... copăcel, copăcel...

«Eată de ce nu am putut lua condeiuil în mână, de și gândul, îndată ce se mai simția la el acasă, îți da partea de afectuósă amintire.

«Să nu crezi amice scump, că nu m'am gândit și 'n ziua de Paște, și mai ales atunci când la Măinești trebuie să fi fost neșpus de frumos...

«Par' c'am v'ezut într'un anume moment biserica luminósă, luminósă, gem'end de lume, și ca prin vis, de departe, auziam corul, întâiul cor al satului nostru! Și cânta fórte dulce, dumnezeeste, în timp ce chipul d-tale, — așa cum știe el să fie în clipele de exaltare muzicală, — părea al Mântuitorului însuși; iar un braț îți era ridicat în sus, con-

ducând și par'că bine-cuvîntând pe fericiții copii!

«Era să-ți scriu în acea zi chiar, însă a trebuit să fac tati plăcerea să vizităm mărețul *Dom* și câte-va din stradele mai principale din Milano.

«Și 'n adevăr că până în acea zi nici nu știam ce fel de oraș e această capitală de Nord a Italiei

«Frumoșe strade, — frumoșe galeriile «*Vittorio Emanuele*»; minunat e *Domul*; plin de opere de artă mărețul cimitir «*Campo-Santo*».

«Dar toate le vedem cu adevărată mulțămire, când totul în noi e liniștit, când ești întregit cu acela ce-ți are inima și gustul cu el adevăratul farmec al impresiunilor...

«O! și încă ce m'aș face dacă n'aș avea cu cine vorbi de d-ta!...

«Ești surprins nu e așa?

«Am totuși o prietenă cu care am plecat din Fălticeni, o germană încântătoare ca fizic și ca inimă, o artistă de valoare, — și ia ghici în ce? — la vióră, scumpe amice, la vióră.

«Póte că n'aș fi iubit-o până într'atâta dacă era pianistă.

«Amândouă însă, dragă Victore, cântăm operele d-tale, care ne sînt ca un «Crez» muzical; amândouă ne întrebăm ce vei fi făcînd...?

«Și ne închipuim repede ce faci: școla,

cuvîntările, lupta d-tale necurmară de-a face din Măinești idealul satelor noastre, așa cum ar trebui să fie tóte, dacă pretutindenî, orî măcar pentru câte două, trei, ar fi câte un Victor Cosmin!

«Dar, mare e Dumnezeu și viitorul Țărei noastre.

«D-ta sădești întâii trandafirî ai regenerării poporului românesc; și alți grădinari, de nu'ți vor avea geniul, vor avea pildă de la d-ta și vor continua cu răspîndirea acestei splendide regenerări.

«Spune scumpei mele mame Cosmin, cât îi sînt de recunoscătoare că te are, cât o doresc și că-i sărut mâinele cu o adevărată dragoste de fiică.

«La Milano, locuința ne e: «*Via Passarello*» No. 15, parte liniștită a acestui oraș mare și sgomotos.

«Eū, în adevăr, nu primesc scrisori; însă Freülein Wilhelmina Reiner primește de-acasă și se poate duce singură să ia unele scrisori de la «*posta restante*».

«Cu bună sémă că până pe la 15 Maiū o să mai stăm în Milano; iar, după chibzuința noastră, o scrisóre de-acî, și până în țară, — până la Măinești socotînd, — póte pune vr'o șase zile ca să ajungă.

«Câte nu socotim și câte nu sperăm, — eū și Wilhelmina!

«La revedere amice scump și neuitat.

«Freülein te rógă să primești simțimîn-

tele ei de admirațiune pentru maestru și de prietenie pentru prieten.

«Și acum, eată ne gătim a cânta «Zim-betele de primăvară», liniștite, căci, de ore-ce scrisórea e terminată, mai ni se pare și ajunsă.

«Să semnez tot «promisa» d-tale?

«De ce nu?

«Cu tótă inima dar:

„Marióra Avenian“.

Eată, dorul îi era împlinit: Marióra îi scrisese.

De ce însă în locul bucuriei și al unei plăcute visări, — o grea mâhnire i se lăsă pe suflet, apăsătoare, mai să'l sugrume?

Vezi-că Marióra nu-i spunea nici un cuvînt de suferința ce de sigur 'i-o cauza indiferența părinților ei față de dînsul; nici un cuvînt de ostărire și póte de multele momente de descurajare, când își privia viitorul.

Poate că Avenian îi vorbise de ultima lui întrevedere cu dînsul, ca să ia copilei și mai cu temeiú orî-ce speranță.

Iar dînsa, — inimósa copilă, — departe de-a'și innăbuși un amor nenorocit, — își urma visul, ba încă cu speranța că și «el», îi va scri...

De sigur. Nu se arăta oare destul de vie dorința acésta acolo unde, c'un fel de dulce și nevinovată viclenie spunea că: «Freülein se póte duce și singură să ia *unele* scrisori de la posta-
«restante ?...»

Pe urmă socoteala timpului în care putea s'ajungă scrisórea ei în țară, *până la Măinești*, —

cumpănită cu data probabilă a plecării lor din Milano,—nu era o nouă încercare a drăgălașei lui «promise»?...

Nu voia să 'l oblige a 'i scri; și totuși, după aceste două îndemnuri, termina înfocata ei dorință cu fraza :

«Câte nu socotim și câte nu sperăm,—eu și Wilhelmina»...

Par'că n'o lăsa inima să nu-i mai repete, încă odată, înainte de a termina, cât de fericită s'ar fi simțit să aibă măcar un rînd de la dînsul!

Și ast-fel, frază cu frază gusta din nou scrisoarea,—cum ai fi gustat încetul cu încetul o băutură peste fire de plăcută,—de care totuși te-ai fi mirat că 'ți lasă ca un fel de amărăciune pe cerul gurei.

Să simți numai plăcere sau durere numai, ești, ori în vr'o culme a mulțămirei, ori în vr'o adîncime a apăsătoarei mâhniri.

Dar să ai în acelaș timp îndoita senzațiune a unui bine ce 'ți îmbălsămează ființa și a unei dureri chinuitoare,—să zîmbești și zîmbetul să 'ți fie întunecat de ploaia ce deja se grămădește în ochi; să 'ți fie dulce par'că a spera și să știi că tu însuți ai tăiat calea speranței,—e culmea ori cărei culmi,—e contrastul, iar acesta arată și mai lămurit mizeria vieței omenești.

Zicala: «Nu da, Dómnne, omului cât póte să sufere», s'ar putea prea la locul ei pune aici,—și Cosmin purta crucea celei mai neînchipuite suferinți, cea mai stricătoare buneii cumpăniri a hărniciei sufletești și trupesti.

Să î scrie ? sau nu, — a fost pentru Cosmin o luptă de câte-va zile.

D-na Cosmin n'ar mai fi dorit asemenea scrisori, — dovezi deșarte ale unei deșarte iubiri, — care erau mult mai periculoase pentru fiul ei de cât lipsa lor, — orî cât de grea i s'ar fi părut lui, o asemenea lipsă.

— Ascultă, Victore, îi zise bătrâna într'o zi, când îl surprinse aplecat asupra unei hârtii pentru scrisori. Scrie-i Marioarei ; te sfătuesc. Scrie-i însă în așa chip în cât nenorocita copilă să vadă limpede că trebuie să'și ia orî-ce speranță ; că visul trebuie să înceteze, ca vis chiar. O ! Dómne, cum le mai șterge timpul toate aceste învăpăierî, orî cât de mult ne-ar fi cuprins inimile ! Vezi tu, Victore, «Uitarea» e binele cel mai mare al vieței ; silește-o să uite ; dă-i tu puțința ; timpul o să împliniască partea urmei.

Cosmin o prîvi lung, lung, cu acel nemărginit avînt tăcut al iubirei și al respectului pentru ea. — dar și cu durerea ce-i da sfatul ei. Lacrimile începură a-i păenjeni ochii, a-i curge apoi pe brazdele chipului trase de chinul cel mai amar.

— Voiam să mai trăesc câte-va clipe de dulce visare, în rîndurile ce mintea'mi deja alcătuiseră. Dar d-ta ești însăși Judecata, mamă, — Judecata care ține dreapta cumpănă, în care, nimic deșert nu trebuie să ocupe loc mult și să tragă ușor... — Bine, am să-î scriu ; am s'o fac să sufere lovituri de sabie care fac tăieturi adînci sufletului și scurg tot sângele fierbinte și generos. Vindecarea o să

vie, dar sufletul o să rămâe așa de lipsit de vi-
goare, atât de palid, atât de greu la mișcare, în
cât nici pentru viață n'o să mai aibă destulă
rezistență. Fie! am s'o fac și aceasta. De ce
n'aș fi și călău?

Deja de mult Cosmin, pe când vorbea, nu mai
vedea pe mumă-sa.

După ultima frază, în care era o îngrozitoare
amărăciune, un dureros sarcasm, d-na Cosmin se
strecură din odae ca o umbră, căci nu-și ma-
putea stăpâni plânsul.

Capul lui Cosmin căzu pe brațele lui întinse
pe masă.

Această făptură de o voință de fier, de o hăr-
nicie fără pereche, era în acele momente numai
al lui, și era omul care suferă și pe care dure-
rea îl doboară fără nici o îndurare.

XXV

(Suceava)

Măinești-Plopilor, 29 Aprilie

Domnișoră,

«Firește că sentimentele nu se impun. E
mult până s'adună apele; loc își fac repede
pentru a se alcătui isvor și pîrău.

«După cum nu se cere logică unui torent,
nu poți cere nici simțimîntului, în prima lui
pornire.

«Dar după ce 'și-a săpat albia și începe
a fi cunoscut, și a dobândit un nume,—to-

torent al inimei mele, ce-am făcut eu insumi alt, de cât aceea ce zici d-ta că fac ómenii, unui rîu: 'mî-am înălțat malurile inimei, 'i-am orînduit în ea o albie statornică, 'i-am îndreptat cursul spre d-ta, singurul teren pe unde putea să'și ducă apele liniștite și limpezi.

«Logica cea mai firească a lucrat asupra ființei mele: te-am văzut, te-am plăcut și te am iubit.

«Intru cât însă logica aceasta ar putea sta în legătură cu vr'e o altă logică de din afară, a unor anume rîndueli omenești, — nu știu, nici nu voesc să știu.

«Bănuesc însă că două logice contrarii nu pot încăpea în firea iubirei.

«Sînt pe deplin încredințat că, orî ce legî omenești păcătuesc prin defecte fórte mari, când pe măsura lor vii să judeci o iubire.

«Iubirea se judecă prin ea însăși: este, sau nu este.

«Criminal sau nu, om de geniù sau inteligentă de rînd, — trebuie să aibă însușiri de acelea prin care să atragă și să placă.

«E adevărat ce spuî că artistul a putut să mă îndrumeze pe calea iubirei; dar în artist e omul, — ei prin nimic nu sînt despărțiți; să lămuresc unul pe altul, se completează unul prin altul.

«Poți să fii criminal. Unde e réul?

«Imprejurări independente de voință, te pot face criminal.

«Intru cât ești mai puțin vrednic de iubire de cât un cinstit din viața căruia ai lipsit acele împrejurări care l'ar fi făcut și pe dînsul să păcătuiască?

«Ești criminal, știu eu, prin moștenirea sângelui?

«Intru cât ești vinovat de ceea ce 'ți-au transmis alții?

«Orî ce vei fi făptuit, amice scump, și din orî ce împrejurări, — faptele d-tale din urmă și, cu siguranță și faptele d-tale de mai 'nainte, — rămân mai presus de greșelile ce 'ți atribuî.

«Iar dacă binele ce faci, îl dai ca un rău voit, cu roade dezastruóse, — atunci 'mî-e drag și mie acest Rău care prețuește înmiit mai mult de cât acel Bine pe care vanitoșii îl strigă pe tóte tonurile și din care iese numai rău, — adevăratul rău.

«Incă odată 'ți spui, dragă amice, ași fi suferit și mai tare, poate până la deplina mea desființare, — dacă nu era Wilhemina.

«Orî cât presimțimînt, orî câtă prevedere, — când nu-î și puțină cunoștință despre câte-va lucruri, — poți fi amăgită ușor.

«Așa, de pildă, eu ași fi luat scrisórea d-tale aprópe «à la lettre», — vorba Wilhelminei, — dar dînsa mai în etate ca mine, mai lovită de pragurile lumii, 'mî-a deschis ochii :

«Un simțimînt póte să ție cât și viața celor ce se iubesc, dacă ei se iubesc tot

atât de mult și dacă din potrivirea deplină a naturilor lor, pornește o inteligentă rânduire a vieții lor sufletești de toate zilele.

«Dacă această potrivire nu-î, orî dacă,— și mai rău,— iubirea a pornit la unul din ei, dintr'o ușurință de impresionabilitate, din ceva superficial cu totul, atunci iubirea cade ca o legătură de pe ochi, viața se desface, credința se surpă; fața întregii firî se schimbă în acela ce pătimește de pe urma iubirei amăgite, — cea mai crudă dintre suferinți.

«Totuși, amice scump, «iubirea», acest Bun Etern, această flacără ce ține Vieța aprinsă, poate să se întorcă în o inimă nenorocită de o femeie.

«Femeea nu pôte fi confundată cu însăși *Iubirea*; — și ea e supusă acestei înrîuriri firești, care-î pôte fi martiriu sau fericire.

«Femeea pôte sdrobi o inimă, dar nu Iubirea în sine, marele simțimînt care rămîne pururea curat și frumos.

«Așa am înțeles, dragă amice, că d-ta ai iubit, că ai pătimit de pe urma primei d-tale iubiri care a trebuit să fie o adevărată iubire, profundă și neschimbătoare ca și înalta d-tale natură de artist.

«Așa 'mî-au venit în minte unele pagini foarte dureroase din cărțile ce-am citit, pe care numai acum le-am înțeles în deplina lor grozăvie, când m'am gândit ce-a trebuit d-ta să suferi pentru a nu mai crede în iubirea unei alte finți.

«Așa am înțeles că scrisoarea d-tale plină de neîncrederea ajunsă la exaltare, era un rezultat al luptei ce-ai dus de mult cu d-ta însuși, — de când m'ai iubit.

«Totuși par'că nu 'i aș fi găsit un îndestul de puternic motiv.

«Dar, într'o zi, pe când mama și tata, după o plimbare la braț, — cum încă nu-i văzusem, — se așezaseră sub un copac, într'un loc retras al superbeii grădini a Milanului, — au început să vorbească de mine, și prin urmare și de d-ta, — am înțeles atunci, și de astă dată fără nici o rezervă, motivul ce te a silit să-ți faci scrisoarea atât de crudă.

«Ei nu bănuiau că eram aprópe, gata să citesc, dusă însă pe gânduri...

«Și 'i-am ascultat...

«Și am aflat de convorbirea d-tale cu tata, înainte d'a 'și lua ziua bună de la d-ta...

«'I-ai promis, — și d-ta ești în stare a 'ți păstra pe deplin cuvântul dat; — 'i-ai promis că însoțirea noastră nu va fi nici odată cu putință, fiind-că nu vei avea nici o dată curajul să ieși asupra 'ți greaua răspundere de-a fi soțul meu.

«'I-ai mai promis că peste trei ani vei părăsi Măinești, — înainte dar de întórcearea noastră în țară și tocmai pentru înlăturarea reîntîlnirei noastre.

«Ai hotărît dar sfărîmarea visului meu celui mai scump; ai hotărît desorientarea întregii mele vieți.

«Facă-se voea d-tale, scumpe amice, facă-se voea d-tale...

«Din clipele acelea însă când am aflat de acea înțelegere între părinții mei și de neîncrederea d-tale într'o nouă iubire,—din acele clipe, zic, am șters pentru tot-d'auna din numărul cuvintelor ce știu,—cuvintul de «bărbat».

«Pentru mine vei urma numai d-ta să trăești în amintirile mele ca un fel de ideal depărtat, pe care o minte nebună îl dorește cu înflăcărare, pe care o vieță nu-l poate ajunge nici o dată.

«Mi-am hotărit d'acum calea zilelor, cu energia judecăței care nu șovăe cu nici un chip și cu liniștea descurajărei,—pe deplin convinsă că, orî ce voi căuta ca plăcere, nu va fi nici o dată plăcerea adevărată și dulce, ci numai o silință deșartă și batjocoritoare pentru a înlesni timpului sborul...

«Un singur lucru am a'ți cere, iubite amice, în numele scumpei Arte ce ne este soră:

«Să-mi dai voe să'ți scriu și să nu-mi scrii nici odată.

«Îți voi scri numai atunci când voi simți că mă sugrumă dorul de d-ta...

«Și aceasta cât va ține?

«Trei ani!..

«Adio, îți zic și eă, pentru d-ta; la revedere... pentru mine.

XXVII

Revizorul școlar al județului Suceava își pusesese de mult în minte să inspecteze și școla din Măineștii-Plopilor.

O lăsase, în cele din urmă, pentru epoca examenelor acestui capăt de an școlar.

Îi ajunseseră la ureche șoptele că suplinatorul de la școla Măinești ar fi un om ciudat în felul lui de-a trăi, dar că școlarii au făcut progrese mari.

Pe la începutul lui Iunie, porni dar de-a drepul la Măinești.

Mândruleanu, revizor de aproape cincisprezece ani, purtat prin mai multe județe, — e din numărul acelor care când apucă revizoratul, rămân cu această funcțiune.

Miniștrii vin și se duc; care vine, cel mult îl mută în alt județ dar nu'l îndepărtează din funcțiune.

În potriva lui Mândruleanu nu se trimisese de altminterlea nici odată, la Minister, vre o plîngere.

El avea darul de-a împăca pe toți: pe învățători prin observațiuni blânde care nu puteau să răniască amorul propriu; pe ómenii politici ai partidelor, prin mlădiere.

«*Capul plecat, sabia nu'l taie,*» era proverbul devenit Crez al său.

Dacă cei mari îi cereau concursul pentru făptuirea oare-căror nedreptăți, ce era el vinovat?

Destul că de la dînsul nu pornia nici una.

În rapórtle lui la Minister, nu'și permitea nici odată «modeste păreri» în ce privia reforma învățămîntului.

«Aū ei grija, cei mari» își zicea dînsul.

Pentru aplicarea legii și regulamentelor în vigóre era însă omul rînduelei și al executării lor întocmai.

Fie-care școlă o inspecta odată pe an, ca cestiune de datorie. La școlele pe unde erau prin apropiere și ómeni «de-ai zilei», se ducea de câte-va orî chiar, căci, zicea el: «e bine să ne recomandăm totdeauna ca zeloși».

Nu se insufla de nici un spirit de inițiativă, ca, potrivit unor anume localități, — fără să urniască din loc «litera legii», — să sfătuiască și el pe învățători a se da la óre-care aplicațiuni folositoare pentru mai târziu vieții sătenești.

El își făcea datoria și nimic mai mult de cât datoria, în chipul cum o înțelegea dînsul.

De obicei, când ajungea într'un sat, trăgea la primarul comunei, dacă nu cunoștea pe proprietar sau dacă'l știa puțin primitor.

Trimitea apoi pe strejăr să dea de veste învățătorului, fiind-că nu-i plăcea să surprindă nici un fel de neglijență sau neorînduială în clasă.

Îi plăcea însă cu deosebire să fie primit, ca persónă importantă, cu óre-care plecaciuni și măguliri.

Când veni și vesti pe Cosmin de sosirea domnului revizor în comună, strejêrul, om cu frica

lui Dumnezeu față cu «cei de la Stăpânire,» rămase cam nedumerit, căci învățătorul nu se turbură de fel, ci-i răspuse cu obicinuita lui blândețe, dar scurt: să poftiască.

Și domnul revizor pofti, mirat că învățătorul nu-l întâmpina; și mirarea se simția și mai tare, cu cât dómna învățătoare se grăbise a i se ivi c'un respectuos zîmbet și cu urări de bună-venire.

Domnul revizor o salută cu bună-voință și intră în clasa lui Cosmin.

Copiii se ridicară, ca unul, cu singurul sgomot al mișcării din loc.

Cosmin coborî de pe catedră, i se prezintă, cu atitudinea demnă a omului pe deplin bine crescut, îi înaintă un scaun, îi dădu óre-care lămuriri și se urcă pe catedră făcând semn copiilor să se așeze.

Domnul revizor, pentru întâea óră în viața lui, se văzu înrîurit așa, de-o asemenea primire, în cât «ifosul» să-i rămâe ascuns.

Iar în timp ce Cosmin urma să examineze pe școlarii lui, cu o seninătate deplină, cu acea blândețe și bunătate părintească, ce'l făceaú nespus de simpatic,—revizorul îl privia uimit și mai să nu'si creadă vèzului și auzului.

Timp de o óră ascultă răspunsurile fără de nici o sfială și încurcătură ale școlarilor clasei a IV-a, aprópe uitând din ce în ce că el este «autoritate» în învățămînt; din ce în ce cucerit de felul de examinare, al învățătorului, ceea ce

arăta un metod de predare cu totul nou pentru el.

Nici Cosmin nu'l poftise a pune și el întrebări copiilor, nici lui nu'i trecuse acesta prin gând; se simția mișcat în chip neobicinuit până acum; se simția atras, biruit, mulțămit.

La douăsprezece ore, când clopoțelul sună încetarea, Cosmin se ridică.

Revizorul mai rămase jos o clipă, două: se gândia cu «*ce fel de învățător*» avea a face?

Se ridică apoi și întinse lui Cosmin mâna dintr'o pornire sinceră de mulțămire.

— Bine, foarte bine, domnule Cosmin, îi zise.

— Dacă veți voi a'mi face plăcerea, domnule revizor, să fiți de față și după amiază, îi grăi Cosmin, veți putea să vă faceți o idee completă, cum poate munci și copilul săteanului..

— Voiu veni, voiu veni, domnule Cosmin...

La un semn al acestuia, copiii începură a ieși în rîndueala cea mai deplină și a se împărți în rînduri; apoi, fie-care rînd a apuca tot în tăcere și rîndueală, în osebite direcțiuni.

— Bine e, bine, și ca purtare... murmură revizorul... Cum ai izbutit atât de bine, domnule învățător?

— Cu trei mijloce, domnule revizor: cu hărnicie, cu blândețe și cu metoda de-a le face ușor priceperea.

— Dar d-ta cum ai ajuns la o sistematizare așa de perfectă în predare?

— Prin cunoștinți, prin bun simț și prin voință. Ca să'mi cunosc bine datoria, era ușor;

ca să fac bine ce se cuprinde în acest cuvînt *datorie*, era în mijlócele mele. Am trecut însă peste marginile datoriei și am ajuns la iubirea de apostolatul acesta și la jertfa orî căror alte griji ale vieței, pentru grija cea mare: bunul finit al operei întreprinse.

Revizorul nu mai făcu nici o întrebare: omul acesta începea să-î stea înaintea ca un *rebus* viu, pentru a căruia deslegare îi trebuia multă bătaie de cap.

— Atunci, la revedere pentru după prânz, murmură revizorul.

— La orele trei, împlini Cosmin și se depărtă.

Maî încolo ceva de ei, se afla primarul, doi consilieri și învățătoarea.

— Măine o să vii și'n clasa d-tale, i se adresă revizorul.

Plecând, însoțit de ómenii primăriei, revizorul nu mai curma cu gândurile asupra lui Cosmin.

Pe urmă, începu a cere lămuriri primarului în privința lui.

Dacă vre odată a putut să se spue mai bine admirațiunea săteanului deștept, prin cuvinte mai calde și mai drepte, pentru vre un om, — apoi de sigur că acesta s'a întîmplat acum, în cuvintele primarului din Măinești cu privire la învățătorul școlei.

Cuvîntările de Duminecă, în urma cărora săteni se lăsaseră de beătură, în urma cărora 'și căuta de casă și de vite cu mai multă îngrijire; cartea care o vîra cu meșteșug în capul copiilor;

cântecele mândre care îi învăța; casa de economie ce era aproape să începă; moșia boerului arendată sătenilor și chipul cum îi învăța el s'o plugăriască;—tôte fură spuse de primarul căruia consilierii cei doui îi țineau ison, luminați la chip de aceeași dragoste pentru învățător.

— Român cum nu ne-a mai văzut ochii cu cône, — termină primarul. Cu el să trăești, nu o vieată de om, ci o mie, și nici să prinzi de veste cum ai călcat pe nevoi și pe ispite, nici cum ai înșirat an după an cu spor și cu bună pricepere de ce-ai făcut.

După prânz era finitul examenului.

Școlarii din tôte clasele trebuiau să arăte caetele de scris și de desemn, să cânte împreună cu fetele și apoi să jöce hora.

Revizorul se minună de curăția caetelor și de chipul pe deplin îngrijit cum fie-care 'și le scrisese.

Când auzi însă corul executând «heruvicul», surprinderea îi fu nespus de mare.

Așezați în rînd militărește, după ce făcură câte-va exerciții, comandați de un sergent rezervist, copiii cântară apoi:

Ram-ta-ta: sînt trîmbițaș ..

Trîmbița a luptă sună...

Nu am pușcă, patronțaș,

Insă trîmbița 'mî-e bună...

Ram-ta-ta! In pas ușor

Oastea 'n luptă se avîntă:

Glasul meü resunător

La asalt o înfierbîntă.

Ram-ta-ta! Ti-ram-ta-ta!
 Fug de 'și perd curmeiul minții,
 Fug dușmanii, — și așa
 Eă sun vestea biruinții.

După aceea cântară :

Țara noastră e frumoasă,
 Are riuri, munți, câmpii,
 Și păduri, orașe, sate:
 Ce-ar mai vrea? Și bunii copii!

Țara noastră are școle...
 Pentru ce, copii? — Să știm:
 —Ca prin bună învățătură
 Scumpei țeri să folosim...

Țara noastră óste are,
 Dar știți pentru ce, copii?
 Ca s'o apere'n primejdii
 De răsboi, cu vitejii.

Țara noastră e bogată...
 Ce-ați voi în ea să fim?
 — Muncitori deștepți și harnici
 Ca prin muncă s'o cinstim!

După aceste bucăți de muzică drăgălașă, ușoră, cântate cu zîmbetul pe buze, urmară câte-va clipe de tăcere.

Cosmin le șopti: « *Trăiască Patria* », și dădu tonul. Copiii se mai strinseră, ca de un fior, — chipurile lor deveniră serioase. Ideea, din poezia ce aveau să zică, și muzica plină de măreție ce da o și mai mare frumusețe acelei idei, i încâl-

ziau de mai înainte. Pentru ei imnul acesta era ceva sfânt.

Sînt mic, dar Patria străbună
O înțeleg, e draga mea...
Voiu fi bărbat, —cu voe bună
Să lupt în viață pentru ea...

Sînt mic, dar marea vitejie
A înțelepților străbuni
O înțeleg : O Românie
Prin ei avem, ca prin minuni !

Sînt mic, dar când m'oiu face mare
Voiu înțelege și mai mult,
Și din a Patriei 'nălțare
Voiu face singurul meu cult !

Trăiască Patria ! Trăiască	} bis.
In neștirbitul ei cuprins,	
Căci este <i>Țară românească</i>	
Pe unde-î graiū român nestins !	

Strofa din urmă o repetară, de astă dată cu o mult mai puternică însuflețire, cu privirile scîlpitoare, adînc păturuși de înțelesul ei și din totă inima dorind Patria lor să trăiască ! — Muzica acestei din urmă strofe și era, în adevăr, de o coloratură vie, de un avînt minunat, de o admirabilă putere de înrîurire și de înălțare.

Cînd corul se opri, pe chipurile elevilor tot se mai putea observa o înfiorare și ca un fel de lumină a mândriei că 'și preamăriseră Patria...

Pe obrajii revizorului era o îmbujorare ca de

răsărit; în priviri îi sclipia cea mai duiosă mulțămire. Câte-va momente nu putu rosti nici un cuvânt.

Înainte de a-l mai apărea lăcașul unei școle de sat, un învățător mărginit la banalitățile unui examen în fața revizorului, niște copii de sat sfioși, neîngrijiți, abia răspunzând muncii unui învățor conștiincios chiar.

Lui i se părea că se află în altă țară, pe unde, auzise că se fac minuni de acestea.

Pielea de revizor îndestul de îngâmfat, căzuse de pe întreaga lui ființă: era omul care se entusiasmează, e mândru că e român în fața unui așa progres românesc; se lipește cu inima de cadrul în care se petrece acest progres, pentru a-i asculta bine, bine de tot, toate mișcările, toate sgomotele ce 'l arată că trăesc.

Cosmin cu vióra în mână, însuflețit de plăcerea intimă a isbândeii sale, — îl mișca pe revizor, îi da îndemnuri de a 'l lua în brațe și de a 'l săruta.

Copiii, nu cântau ca niște mașini pe care le ar fi alcătuit frica și sila; cântau dimpotrivă cu simțire, cu plăcere; trăiau, cu sufletul, frumósele cântece ale școlei lor, părând că le înțeleg far mecul pe deplin.

Iar când trecură în dosul școlei, la umbră, și când încinseră hora împrejurul profesorului lor, mișcându-se în tactul viórei, — îți era mai mare dragul să privești, simțiai fiorii dorului de-a te prinde și tu la joc.

După ce copiii, sparseră hora, revizorul le spuse

vr'o câte-va cuvinte prin care le lăudă hărnicia și cumiția și le promise să vie de împărțirea premiilor, ca să se bucure împreună cu dînșii, de mândrețea acelei zile.

După împărștierea copiilor, revizorul se luă de vorbă cu Cosmin, arătându-i mirarea și mulțămirea pentru câte i se spusese că a împlinit el de când se află în Măinești.

— Țelul meu e pe de o parte școla de adulți, pe de altă parte banca populară. Pentru acésta din urmă, îmi trebuie cea d'întâiu, din care să scot pe băețandrii sătenilor cu noțiuni de comptabilitate, de finanțe, de economie politică, de drept administrativ, de notariat, de plugărie sistematică, de mecanică agricolă. Am și făcut împărșirea materiilor pe ani școlari...

— Dar bine, când o să le faci astea tóte? întrebă revizorul uimit.

— O să le fac tot în timpul anului, séra însă; — serile de iarnă sînt destul de lungi.

— D-ta, cum pricep eú, posezi tóte aceste cunoștinți ce voești a preda școlarilor în clasele de adulți?

— Le posed. Le-am dobândit prin propria mea voință, instruindu-mă si perfecționându-mă prin o practică de câți-va ani. In comuna Vadu-Lung din Teleorman, se află cred, și acum, ródele acestei practici a mea.

— Ai mai lucrat va să zică în sensul acesta?

— O! da, domnule revizor.

— Și nu se știe nimica de acésta?

— Nu, din felurite motive, a căror expunere,

îmi veți da voie să nu v'o fac. Fiind-că aceleași cauze aduc aceleași efecte, 'mă-e teamă că și aci o să întîmpin neajunsurile de pe acolo. Cât voiû putea însă voiû lupra, vă asigur.

— Domnule Cosmin, — zise revizorul după câte-va clipe de gândire, ne vom vedea la împărțirea premiilor... Plec încântat de d-ta, pe deplin încântat.

Îi strînse mâna și porni la casa primarului.

În acea nópte revizorul își schiță raportul ce voia să facă la Minister, în privința școlii din Măinești-plopilor.

Medită apoi să dea sərbătore împărțirii premiilor un caracter fórte solemn de oficialitate.

XXVIII

De două trei ori Mihaiû Ropniță se hotărîse a pleca în străinătate după Avenian.

D-na Hudici însă, pe care o tot vizitase mereu, îi spusese de bóla d-nei Avenian, citîndu-i părți din unele scrisori ale lui Iacob saû ale Măriórei.

În asemenea stare nenorocită, ducerea lui la Milano, n'ar fi avut nici un rezultat practic imediat.

Preferase dar să mai aștepte, și'n chipul cel mai plăcut să-și petreacă timpul acesta prin Iași și București.

De și nu mai era deputat, fiind-că, cu partid cu tot suspina în opozițiune, atracțiunea mai mare tot Bucureștiu o aveau asupra-i.

Orî cât ținuse piept coalițiunei femeesti din

Falticenî, într'un moment se simți atât de obosit și rău impresionat de asemenea capriciū «mueresc». În cât spălă putina la București pe la vr'o 15 Martie, fără să spuie cuiva încotro apucă.

Intr'una din serî se afla, după teatru, la Capșa cu câți-va prietenî, pentru o gustare.

Unul din ei, nu știu în cinstea cărui sfânt, comandase șampanie la capătul micei gustări de nópte.

Eată că intră atunci un domn însoțit de o femeie, care iscă între toți cei de la masa lui Ropniță, un murmur de admirațiune și de mirare.

— De unde a eșit Zozo? șopti unul.

— Zozo să fie? zise altul.

— Numai Zozo are umbletul ăsta..

Dómna în cestiune își rîdică vëlul.. și aruncă o privire la masa tinerilor.

— E tot dînsa, — nu vă spuneam eū?, șopti cel ce vorbise întăi, — și trimise frumósei ființi o salutare discretă.

Ea răspunse c'un zîmbet tot discret, apoi se plecâ să vorbiască însoțitorului ei care cerceta o listă.

— Mă rog, cine e frumúșețea asta fără pă-reche? întrebă Ropniță fórte plăcut impresionat.

— O! provincial nenorocit, nu știi cine e Zozo? șopti cel ce da șampanie. E cea mai perfectă dintre bachante... par'c'ar fi citit întreaga «*ars amandi*», a lui Ovidiū. E și cea mai originală dintre femeile plăcerilor. Bogată, ea nu-și împarte grațiile numai de cât bogătașilor, pentru

nevoea de a găsi și bani pe lângă petreceri. Destul să-î placă prin ceva; destul s'o impresionezi prin o purtare delicată, și 'ți va dăruia o noapte de beție, — căci în adevăr va fi o beție plăcerea gustată lângă acel corp perfect, lângă întreaga ei ființă plină de spirit, de farmec, de voluptate. Totuși, cine 'și-a pus în gând să o iubiască pentru plăcerea de-a o iubi și de a fi mai mult cu dînsa, 'și-a cheltuit în deșert silința, de-a fost un student sărac, ori banii de-a fost vr'un mână largă Zozo e însăși *Nestatornicia* intrupată în cea mai răpitoare dintre femeii... Un singur om 'i-ar face gróză dacă l'ar primi în trei nopți de-a rîndul.

Varietatea, la înfinit, e unica ei plăcere...

— Cum însă de nu am putut-o zări atîta timp? întrebă un altul, tăind vorba panegiristului.

— Asta mă miră și pe mine...

— Trebuie lămurit misterul..

— Cunoșteți vre-unul pe onorabilul cu care Zozo reappare ochilor noștri?

— Nu. Pare străin. Nu e dintre obicinuiții trotuarelor și cluburilor noastre.

— Mă rog, în calitatea mea de nenorocit provincial, zise Ropniță, nu ași putea să vă întreb cum m'aș putea apropia de steaua care 'mă-a ars ochii?

— Dacă n'ar fi lipsit atîta timp, ți-am spune cum. Nu-î cunoștem însă, pentru moment, dispozițiunile. Dar îi cunoștem locuința și de óre-ce a reapărut, probabil că o s'o vedem iarăși pe unde se petrece. — Atunci...

— Am înțeles amice... În sănătatea încântă-

toarei Zozo... zise Ropniță, destul de tare și ridică paharul, privind la dînsa.

Zozo îl fixă o clipă, păru a-i mulțami c'un zîmbet și-'și văzu de gustare.

Insoțitorul ei se arăta a nu înțelege, a nu vedea nimic.

— Bucură-te și te veselește Ropniță de la Fălticeni: Zozo a bine-voit să-'ți facă cu ochiul, șopti cel ce vorbise întâi.

— De va fi să fie, răspunse el, — vă daŭ un chef să țipați, nu glumă...

Nu trecu mult și frumoșa păcătuitoare se ridică și, înainte d'a-și lăsa vëlul aruncă încă o privire la masa tinerilor, — apoi eși urmată de căruntul și seriosul ei însoțitor.

— Urmărește-mă, Ropniță, — asta 'ți-a spus cu privirea, zise unul.

— Bine zici, dragă... La revedere...

Se ridică, și plecâ în timp ce prietenii rămași începură a rîde și apoi a bârfi pe séma lui.

Pe una din stradele suburbiei Lucaci, între două locuri virane, era o casă cu înfățișare de bătrână plină de reumatism.

Curtea, curată de almintrelea. Ușa principală, bine lustruită, părea nouă și schimba întru cât-va aerul trist al casei.

Ușile celor patru camere ce da în sală, erau deschise, ca multa căldură a sobei de fier, — de óre-ce Martie era fórte friguros, — să se împartă de o potrivă în încăperi.

Lumină însă era numai în odăea din fund, un biuroū-salonaş fôrte plăcut.

De-oparte a acestuia, era camera de culcare, pe care lumina de la o veghetóre trandafirie o arăta numai de cât ca culcuş al unei cochete cu dare de mână: de cea-l'altă parte, salonul, destul de luminat, şi el, de lampa din salonaş.

Un miros uşor de parfum pe lângă căldura aceea potrivită, te făcea să-ţi placă a trăi în casa aceasta.

La micul biuroū de lemn negru, cu câte-va mici acuarele pe el, — scria o femeie.

O rochie de casă, de un albastru şters, îi pune în relief minunatele forme ale corpului cu adevărat sculptural.

Părul ei negru cu luciri, cu meşteşug ridicat la spate, lasă a i se vedea ispititoarea albeaţă a pielitei gâtului, care se pierde în danțela gulerului.

Profilul îi e fôrte frumos; mâna mică, cu degete lungi; piciorul mic într'un pantofior alb de atlaz.

Ghiceşti pe femeea amorului, pe ființa care ştie a-şi valora prin o deosebită îngrijire fie-care farmec al ei, care, trebuie să fie o seducțiune.

Orî ce mişcare, orî ce zîmbet, e rezultatul unui studiū şi totuşi tôte se par fireşti, fiind-că şi arta, la culmea ei, ajunge firescul, pentru a fi ceea ce trebuie: frumósă şi adevărată.

E singură, — scrie.

Chipul cum stă pe scaun, cum ține condeiul, cum mişcă piciorul, cum aduce mâna pentru a

fixa hârtia, — sînt tot atâtea grațiozități care o prind.

Fila albă și lucioasă se acopere iute cu rînduri subțiri și mărunte la litere...

O clipă de gândire apoi, cu degetul la tîmplă; o frumoasă aruncătură de ochi la orariul din față-î și mâna foarte drăguță începe iarăși a scri, în timp ce un zîmbet șiret trece tainic pe buzele bune de mușcat ale acelei gurii, ce de sigur e un arzător focar de dragoste.

S'aude numai tic-tacul orariului și ușora grințare a peniței; iar din depărtare duruitul confuz al trăsurilor.

Din când în când soba de fier are câte o trosnitură; vre o mobilă din salon sau ferestrele, câte o tresărire...

E tăcerea singurătății, — aceeași tot-d'auna: și numai sufletului nostru îi pare plăcută ori mai apăsătoare, după dispozițiunea sa anume.

Domna lasă condeiul...

— Și nu știu ce să-î mai scriu... zice, cu glas tare.. Băețaii sînt ciudați; trebuie să le scrii în limba lor, când îi lași să móră după tine și când ai fantazia să simți puțină slăbiciune de ei..., — gândi dînsa apoi, ridicându-se...

O! era negrăit de frumoasă acum, vîzută în față, naltă, grăsulie, albă și roză, cu ochii mari negri a căroră privire era răscolitoare de patimi, subt ale căroră gene era văpae și voluptate. Și ce figură de o deplină regularitate a trăsurilor; ce admirabilă proporționalitate în întreaga-î înfățișare!

Nu-i dădeaî mai mult de 25 de ani; și i-i dăruiaî și pe aceștia fiind-că bănuiaî în urma lor un trecut care nu putea fi tocmai aproape.

În adevăr că părea creată pentru a turbura până în adîncuri ființa ta și a te subjuga până a-ți pierde cu totul cărma.

Abia se ridicase și făcuse câți-va pași spre ieșirea în sală, când, o ușoră lovitură de timbru zîngăni în o sală alăturată

Zozo aruncă o privire spre ușa cea mare, apoi se duse și își strînse scrisórea rămasă ne-terminată.

O fetișóră descuiâ în timpul acesta și lăsă loc, să intre, domnului Mihaiú Ropniță, — lui și pachetului ce aducea la subțioară.

Zozo îl întîmpinâ cu zîmbetul pe buze, în chip fórte prietenos, par'că l'ar fi cunoscut de ani îndelungați.

El, înainte d'a-și lepăda paltonul, o cuprinse în brațe și o sărutâ cu o adevărată pornire de dragoste.

— M'ai fermecat cu totul, îi șopti el..

— Așa de curând? rîse ea. Atunci 'mi e teamă că după a treia întîlnire... vei deveni și gelos.

— Zěú că-ți vorbesc sincer, Zozo... Mě simt cu adevărat înnamorat... grăi el.

— Ia desbracă-te de palton și vino încóce. Dar ce-ai adus?

— Duoă sticle de șampanie și niște mezeluri delicate...

— O! te-ai pus pe mari chiăltueli! rîse Zozo iarăși...

— Acésta e nimic pe lângă ce-aș voi eu să chiăltuesc, numai dacă...

— Nu, nu spune tot, amice, fiind-că nu 'ți-aș putea purta credință și recunoștință eterne... Mai am, pînă să mă dau pocăinței și marilor virtuți creștine...

— Lasă, o să mai vorbim noi, dragă Zozo.. Vrei acum să gustăm câte-ceva?

— Să gustăm.

După vr'o două ore aprópe, Zozo e amețită, fără să 'și fi pierdut cumpetul încă. Ochiu îi strălucesc de văpăi ciudate.

Ușile ce dau în sală și în salon sînt închise.

— E curios, zice dînsa. Simt ca un fel de trebuință sufletească de a'ți povesti viața mea,— ceea ce n'am făcut pân'acuma față cu nici unul din toți aceia pe cari vieța mea svînturată mi 'i-a pus în cale.

— Și eu o socot ca o deosebită favoare dorința acésta a ta, scumpă Zozo, răspuse Mihaiū sărutându-i umărul aprópe gol.

Zozo sorbi din cupa de cristal, după ce-i puse în fierbere conținutul, cu un bișcot, și rămase o clipă, două, cu privirile înveluite, așintite într'un colț al odăiei.

— Și vezi ce potrivire apoi? zise dînsa. Azi avem douăzeci și trei Martie... Sînt tocmai șase ani de când m'am despărțit de bietul Victor...

Căci am fost măritată... Am trăit opt ani cu bărbatul...

— Nu se pôte, Zozo; ai pierdut numărul, căci 8 și cu 6 fac 14, și nu arăți să fi avînd nici 20 de ani...

Ea zîmbi melancolic.

— Am treizeci bob numărați, amice; treizeci împliniți din Ianuarie. Aveam numai 16, când am luat pe Victor... Nu i-ai văzut portretul? Vino de îl vezi; Te rog; permite'mi capriciul acesta, când voi să privesc cu d-ta în trecutul ce nimeni altul nu mi l'a cunoscut.

Să ridică, aprinse lumînările la cele cinci brațe ale unui candelabru, și trecu în salon.

De-asupra unei canapele era un portret mare ce înfățișa, în colorii, bustul de mărime naturală al unui bărbat frumos, cu ochi albaștri, cu barbă neagră; chip distins, privire visătoare, — înfățișare simpatică.

— Plăcut bărbat, nu se putu opri d'a nu zice Mihaiu.

— În adevăr că era plăcut— mai ales când l'am luat... Abia avea vr'o duoăzeci și șase de ani... răspunse Zozo, înnăbușindu'si un oftat.

Apoi, de-odată, ca și cum ar fi voit să fugă cât mai curînd din fața portretului, adaose cu ôre care asprime poruncitoare :

— Acuma, haide...

După câte-va momente, erau iarăși unul lângă altul.

Pe chipul ei se așezase însă, ca un vîl subțire, o ușoră melancolie.

Mihaiu începu să nu se simtă la îndemână. Întorcerea ei la trecut, nu avea nimic vesel, și nu pentru o desgropare de amintiri era el bucuros după generoasa șampanie.

Dar nici s'o împiedice de la mărturisirea ce voia să i facă, nu-i venia; de-aceea se hotări să primiască cu răbdare situațiunea, gata să dea el tonul veseliei de îndată ce va vedea momentul.

Zozo îl privi puțin, apoi începu.

— Mă ierți amice, nu-i așa? Dar de șase ani, crede-mă, numai în d-ta vîd pe omul căruia să-i pot spune ce am pe suflet. Toți ceilalți voiau în mine numai pe desfrînata, d-ta singurul 'mi ai vorbit și de iubire, și de-o tovărășie mai îndelungată.

— Cu adevărat așa e, Zozo; eu vîd în d-ta nu numai pe femeea plăcerei, — ci și pe femeea care 'ți pôte da și mulțămiri sufletesti...

— Nu știu încă dacă și crezi ceea ce 'mi spuî, amice; însă eu știu că am fost și asemenea femeie. De aceea bărbatul ce am avut m'a iubit la nebunie... și, din parte'mi, nu pot zice că nu l'am iubit. 'Mi-a plăcut însă prea mult să fiu cochetă; voiam ca adorațiunea lui să o culeg și de pe alte buze, întâi în chip nevinovat, pentru mulțămirea vanității mele. Pe urmă, gelozia lui, ori cât era de discretă, m'a făcut să mă simt lovită óre-cum. Micile lui imputări, — de altmintrelea pline de delicatețe, — au început să mă supere, să mă facă să mă cred umilită de el. Iar când l'am vîzut că s'apucă să mă

lisez le Roman du ... par ...
et voyez la ressemblance
228
(51 d'après) bravo!

smulgă de la viața de salon și să mă ție mai mult la țară, lipită mai mult de traiul lui de agricultor, am început cu revoltele, cu ură împotriva-i și cu răzbunarea: așa am avut pe primul amant; așa am dus-o timp de patru ani, până ce dînsul, care nu mă bănuia nici cum, a prins de veste și ... a dat divorț. După aceea n'am mai voit să cunosc nici o margine... Variațiunea 'mi-a devenit ca o necesitate a organismului... Dar dacă am părut un capriciū la îndemâna orî cui, dar dacă am petrecut numai pentru plăcerea fără sațiu de-a petrece, am avut și ocaziunea să cunosc cât sînt de rēi bărbații și ce putem face dintr'inșii, noi, acestea ce-ajungem păpușele și totuși tiranele lor.

Așa, în acest timp, 'mi-am putut prețui bărbatul ce-am nenorocit, cât era de bun, cât era de deosebit de mai toți cei l-alți; și, adese-ori, în singurătatea acestor încăperi, cugetam la el... și... plîngeam chiar... și nu mai puteam de părere de rēu că, pierzēndu-mē, l'am pierdut pe el. Aduoa zi după asemenea crize, dam drumul desfrăului meu și cu mai multă pornire, pentru a mă pângări cât mai mult, ca o pedeapsă și mai mare a rēului ce făcusem. O! dacă l'aș fi întîlnit măcar odată!... Un singur cuvînt al lui m'ar fi făcut să tremur de rușine, dar și de-o bucurie adîncă și... cine știe... 'mi-aș fi refăcut întreaga viață; așî mai fi putut face fericit vre un om... Dar, orî cât m'am interesat, nu am mai auzit de dînsul... El, și mama lui, sfînta lui mamă, păr'că aū dispărut din viață... De alt-se

am și călătorit vr'o două ani prin străinătate... Cine știe ce s'au făcut amânduoii în timpul acesta! E scurtă, cum vezi, amice, povestirea vieții mele, — dar îngrozitoare; mă apăsa pe inimă; 'ți-am spus-o... mă simt mai ușurată... lartă-mă... și să bem... să bem pentru plăcerea de-a trăi și de-a petrece!...

Ciocni cu Mihaiū și dădu pe gât de-odată cupa cu nectarul spumos.

— Povestirea d-tale, Zozo, zise Mihaiū m'a făcut să mă încredințez pe deplin de firea d-tale cea bună...

— Ce'mi pasă, amice, de ce mai am bun în sufletul meu!

— A! nu zice așa, Zozo...

— Mă rog, dacă vrei să fim amânduoii prieteni, pentru mai mult timp, nu'mi mai zice Zozo... Pentru d-ta voiū să fiū Zefirina, cum îmi e și numele...

— Așa 'ți voiū zice.. Firino.. Firinel...

— Nu, nici așa, după cum îmi zicea *dînsul*... să 'mi zici... să 'mi zici...

— Am să'ți zic *Zefirașule*...

— Primesc... *Dînsul* nu 'm'a zis nici odată așa...

XXIX

Chiămat în Fălticeni și de acolo la moșie, pentru afaceri, Mihaiū Ropniță se mai desmetici puțin din toropeala îndrăgostirei lui de Zozo. O vizită ce făcu d-nei Hudici după întorcerea

de la moșie, îi dădu și mai mult stăpânirea de sine.

D-na Hudici îi povesti că nepoată-sa Mărgărinta Avenian scăpase de bóla ei și că familia se afla în dispozițiunile cele mai bune pentru dînsul.

— Fiind-că gîndul tot mai îi iera la Zozo, — care par'că-i intrase în sânge, — Mihaiü se hotărî să plece la Milano, după Avenieni, cât mai repede.

Acésta o și spuse d-nei Hudici într'o altă vizită și bătrîna îl îndemnă de foc, s'o facă.

În adevăr, Mihaiü se duse iarăși la moșie, își orîndui tot ce avea de orînduit ca pentru o lipsă mai îndelungată, și se porni la București, numai de curiozitate să vadă pe Zozo și apoi să și urmeze mai departe drumul, în străinatate.

Abia ieși pe calea Victoriei după ce să odihni puțin în camera-i de la otel, și se întîlni cu amicul Zorileanu, cel care îi dăduse îndemnul de-a urmări pe Zozo.

— Dar bine, Fălticeneanule, ce-ai făcut din fermecătoarea Zozo? îi zise acesta pe un ton glumeț. Să-i fii amant trecător, am înțeles, dar să te prefaci într'un fel de Mântuitor al păcătoasei mironosițe?

— Ce înseamnă comedia asta de cuvîntare a ta, Zorilene?

— Inseamnă că Zozo, ți-e prea de mult amantă; înseamnă că nu mai primește pe nimeni de când e cu tine, iar că, de când ai

plecat la Fălticeni tîi, tînjește, te-așteaptă și te dorește. Pe onórea mea, provincialule regenerator! Am fost sêptemâna trecută pe la dinsa, — căci eram, toți ai noștri, curioși să vedem ce face, ce are de gînd? Am găsit-o citind; m'a primit ca ori ce femei cum se cade și m'a impus o vorbire adhoc. Imi venia să cad jos de transformată ce urma să fie. Așa cum m'a vorbit de tine, m'a făcut să înțeleg că ai prins-o de inimă și că noi am pierdut-o... Pecat! Fie-i tîrâna ușoră însă... căci plăcute amintiri ne-a lăsat...

Zorileanu termină c'un hohot de ris care făcu rău lui Mihaiu.

Fără a-i zice însă vr'un cuvînt de imputare, îi întinse mîna și se depărtă repede.

— Eacă un nebun care o să refacă cinstea unei cocote, — murmură Zorileanu privind în urma lui Mihaiu.

Mihaiu sună la ușa Zefirinei cu óre-care emoțiune.

Ea însăși îl primi: îi întinse mîna fórte prietenește, îi primi strîngerea în brațe fórte pasionată, pîrînd mișcată, și'l însoți în salonaș, fără a-i face vr'o întrebare asupra întîrzierii.

El se grăbi a-i aduce o mulțime de motive.

Ea zîmbi și-i strînse mîna.

— Imi era atît de dor însă de a te vedea cât mai degrabă, că nu știam cum să m' termin afacerile mai iute. Aséră am plecat din Fălticeni emoționat și acum, nuți închipui cu

câtă dragoste, cu câtă mulțămire te simt lângă mine.

— Eă credeam că n'o să te mai vėd, zise ea c'un zimbet trist.

— Cum? ai crezut asemenea lucru?

— Da, Mihaiă; ce sînt eă pentru d-ta? o dragoste trecėtore, cum și trebuie de altfel să fiă.

— De ce vorbești așa, Zefirașule?

Și mult timp urmară pe tonul acesta.

Mihaiă rėmase în București. Serile începuseră a fi frumoșe; plimbările la șosea le deveniră una din distraționile cele mai plăcute.

Ei amânduoi, în trăsura de casă a Zefirinei, se duceau pe înserate, până la hypodrom.

Ea avea înfățișarea așezată a femeiei care iubește; avea mișcări adorabile, ale amantei pudice, fericită că se simte iubită.

El, încățușat cu totul de asemenea aparențe, se lăsa farmecului adevăratei iubiri, neîntunecată de nici o umbră din trecut.

Pe la vr'o zece Iunie, în cele de pe urmă, într'unul din acele momente de drăgostire, când omul ia hotăriri nechibzuite, îi propuse să mērgă cu dînsul la moșie, unde să petreacă toată vara.

Zefirina primi fōrte degrabă. A doua zi, chiar, porniră.

Nici un gând, la el, de ce va zice lumea, de ce făcea: nici un cuvînt din partea ei, cu privire la pozițiunea-i de amantă în casa lui de la moșie.

La, una din gările de pe linia Pașcani-Fălțiceni, se sui în acelaș vagon cu Mihaiu, revizorul școlar Mândruleanu, care se întorcea la Fălțiceni din inspecțiune.

În coridorul vagonului, se dădură amânduoi în vorbă de una, de alta, până ce ajunseră la școla de pe moșia lui Mihaiu...

— Ei, ce zici, îl întrebă Ropniță, îmi faci plăcerea să fii de împărțirea premiilor, în ziua de 24 Iunie la școla noastră? Știi, ca una ce e școlă mare, model, cu duoi învățători... merită să fie încurajată, în deosebi, de autoritatea școlară. De aceea am și stabilit ziua împărțirii, la 24, în ziua de Sîmzenii *).

— Nu pot veni, cucóne Mihaiu, fiind-că am orînduit deja o mare sêrbătoare școlară la Măinești-Plopilor, tot pe ziua de Sîmzenii. Nu zic că nu sînt destule școle bune rurale, dar îți mărturisesc pe conștiință că, în lunga mea carieră revizorială, nu am întîlnit minune de școlă ca aceea din Măinești-Plopilor.

— Cum se póte? mai bună chiar de cât școla de pe moșia mea?

— Mai bună, nu atâta póte ca local, cât ca învățător, Cucóne Mihaiu. A făcut minuni acela, cucóne Mihaiu.

Și începu a-i povesti ce vîzuse, cu entusiasmul dobândit la fața locului și care nu-i pierise.

— Ce spuî, cucóne! făcu Mihaiu mirat. Care

* Drăgaica.

va să zică Cosmin acela a mlădiat și pe proprietar să dea moșia în posesie,*) țăranilor?

— El, cucóne Mihaiú, el.. De aceea când am fost la București, cu raportul meu asupra celor văzute, am rugat pe d. Ministru chiar să trimită într'adins un delegat al Ministerului la împărțirea premiilor. 'Mi-a promis apoi și d. Prefect că o să fie față... Mă rog, cucóne Mihaiú, îți mai repet, e o minune.

— Dacă-î așa, o să viú și eú, de curiozitate.. Numai, tare 'mi-e teamă că după apucăturile lui, e cumva vr'un Socialist..

— Socialist? crezi, cucóne? întrebâ revizorul aprópe speriat...

— De! casă de economie, orí bancă populară, moșie la țărani... școlă de adulți... tóte câte 'm-ai spus... e curat Socialism..

— Ei, știi că nu m'am gândit la asta, cucóne Mihaiú? zise revizorul, pe gânduri... — Orí cum, adaóse el după o mică pauză, cu sfioșie, dacă ce face el, e socialism, apoi după ródele culese, Socialismul nu pare a fi așa de periculos precum il arată unii și alții.

— Crezi, cucóne? făcu Mihaiú cu ironie... D-ta nu știi că înlocuirea proprietăței mari prin proprietatea colectivă, e visul socialismului popular... și Cosmin al d-tale tocmai la un fel de proprietate colectivă a ajuns, făcând pe țărani posesorii proprietăței mari a lui Avenian.

— Acuma, cucóne Mihaiú, o să vii și o să

* cu arendă.

vezi... Eă nu mă pricep la agricultură; eă sînt omul școlei și m'am minunat de progresul școlarilor lui.

Venise împrejurarea să vorbiască de Avenian.

Câte-va momente se gîndi la Mărioara și o văzu așa cum era în seara faimosului concert, și par'că avu nu știu ce senzațiune de plăcere, de dor și de regret.

Iși întorse însă, fără voe, privirea în despărțirea de vagon în care venise, și când întilni ochii mari ai Zefirinei cari par'că îi așteptau acea privire; și când își dădu sémă de-acéstă frumusețe în deplina ei desvoltare, frumusețe pasionată și împătimitoare care-i aparținea,—senzațiunea mai mult fizică ce avu îl făcu să uite pe Avenieni.

Se apropiă de Zefirina cu atâta pornire de dragoste că mai ar fi sărutat o, de n'ar fi fost revizorul în dreptul lor, în coridor.

Iși strînseră mâna însă și începură a'și vorbi pe șoptite.

XXX.

Acum că vacanța începuse, Cosmin se ocupa ziua întregă numai cu trebile moșiei.

Rapița era aproape tótă secerată și treerată, pe un timp fórte priincios, pentru marea bucurie a sătenilor cari începeau să'și vadă cu ochii o parte din vis.

Trudit, dar adînc mulțămît, cînd séra începea să se lase, Cosmin sî lungia pe rogojina de pe prispă și, la dulcea aburire a vîntului, fuma, gîndindu-se la Mărióra, visa deștept un vis negrăit de frumos pe care 'și-l hotărîse de neîndeplinit.

Marioara nu'i mai scrisese...

Dar cea din urmă a ei scrisoare abia era de la 6 Iunie... Abia o primise de vr'o zece zile și deja i se părea că trecuse timp îndelungat de-atuncea...

Și-i zisese ea, în acea scrisóre, că-i va scri numai cînd va simți că dorul de el o sugrumă...

Oare cînd va fi aceea?

Acum el sî obicînuise cu ideea că n'o să mai revadă pe Mărióra. Incepuse a se încredința că dînsa o să treacă cu încetul, — chiar de nu va mai iubi un alt bărbat, — de la dorul pentru omul drag la acea simțire yagă cu care se deprinde depărtarea, simțire ce nu este uitarea, dar nici amintirea vie și chinuitoare. Insăși suferința lui se făcuse liniștită, — cum după anume rări se face semnul lor care dóre numai dacă'l apeși.

Durerea acésta chiar, nu-i mai era nici dînsa într'atât de supărătóre, pe de o parte fiind că muncia fórté mult, pe de altă parte fiind că era fórté mulțumit de opera lui, ce din ce în ce sî concretiza mai tare.

Simția că domnește în jurul lui un aer de bună înțelegere, de hărnicie inteligentă, mai mai de regenerare deplină a firilor ; sî simția punctul

central în jurul căruia se mișcău adevărate voinți cu conștiința ființei lor; vedea și un început bun al rezultatului material final, promițător a fi la înălțimea stărei morale.

Și acestea toate, într'un timp relativ îndestul de scurt.

Îi părea bine că găsisese în sătenii Măineșteni un pământ primitiv în care s'aŭ răsădit și aŭ crescut așa de degrabă ideile lui; îi părea bine și de energia lui că nu scăzuse nici o clipă, pentru a sămăna alături cu grâul speranței firul neîncrederei.

Cu toate acestea, și o părere de reu se strecura printre aceste simțiri alinătoare.

De ce așa venise lucrul, ca să fie silit să plece prea curând din mijlocul acestui mic raiu al său ?

După trei ani *trebuia* să se ducă, pentru a lăsa pe Avenian să se întoarcă.

A'l face pe dînsul să se depărteze de ce era al lui, pentru ca el să rămăe, buna lui creștere, față cu Avenian, și starea sufletească a lui față cu Marióra, nu 'i-o învoiaŭ.

De unde visase să facă din satul Măinești o cetate puternică de luptă economică, în jurul căreia să se strîngă, pentru a o împuternici și mai tare, județul întreg și pôte chiar Moldova întreagă, era nevoit să'l lase destul de binișor pregătit, nu e vorba, însă ca o insulă izolată pe care valurile oceanului de interese megieșe, o s'o bată în toate zilele, silind-o abia să se ție pe sine, și nici de cum să se pôtă întinde.

Par'că era un fel de fatalitate, ca anume în-

tâmplări să-și facă drum printre planurile lui și să nu-l lase a-și le complectă cu totul.

Îi trebuia dar o desfășurare de energie îndoită.

De partea lui, nu se temea că nu va face-o; însă aceia pentru cari el era gata s'o cheltuiască, vor putea fi atât de tari în cât să'l urmeze fără de șovăire, în cât să facă și ei mult în acest puțin timp?

Incepuse o noapte de vară atât de senină și cu o strălucire de stele atât de vie, cum trebuie ca să nu te mai sature și ca să nu te înduri a te da somnului.

Din spre pădure pornia ușore suflări răcorose, în care se amesteca acea feluritate de miróse plăcute, ce dă unor nopți din Iunie un farmec deosebit.

Pare a fi ora de odihnă pentru întreaga fire, și totuși câte miș de vietăți, cu purcederea nopței, încep a-și răsfăța vieața; și totuși mișcarea lor, glăsuirea lor alcătuesc pentru noi tăcerea universală, priitoare gândurilor ce se doresc visând.

Sta de mult Victor în acea amorțeală dulce, când, câinii să ridicară amândoi de odată, ciulind urechile, gata să latre.

Niște pași se auziau pe drumul bătut ce lungia ograda. Victor simți și ascultă.

Pașii se opriră lângă pörtă; câinii săriră, cu lătrături violente.

— Cine-î? întrebă Victor, și se ridică.

— Om bun... răspuse un glas. M'a trimis primarul c'o hârtie la d-ta. domnule Cosmin.

— Acuma, nóptea?

— Acuma, că acuma a venit poștașul de la târg și s'au strîns toți ai noștri la primărie.

Victor luă hârtia, — iar strējărul ce-o adusese sē depărtă.

Primarul făcea cunoscut formal, învățătorului, că pentru împărțirea premiilor din ziua de 24 ale acelei luni, d-nul Prefect, revizorul și un delegat al Ministerului Instrucțiunei trebuia să fie în comună.

— Asta de la revizor a pornit, își zise Victor...

Apoi, comunicând d-nei Cósmin vestea, își spuse gândul:

— Oficialismul ăsta nu mă încântă de loc. Dacă a plăcut revizorului silințele mele, mă tem că n'or să placă înnaltei Stăpâniri...; mă tem că o să porniască de undeva niscare-va mēsuri care să 'mī zădărnicească munca...

— De unde e bănuiala asta, Victore?

— De unde? Nu din presimțire numai, ci și din cunoștința așa ziselor principii după care se călăuzesc diriguitorii Societăței... Ceva nouă îi înspăimintă tot-deauna. Dar când acest «*ceva nouă*» tinde a schimba oare-cum însăși temelia pe care dînșii își clădesc pozițiunea și averile, atuncī spaima îi face rēsboitori și nu te vor cruța de nici o lovitură care te-ar rēsturna și te-ar nimici cu apucăturile tale de emancipare, cu tot. Adăți aminte de ce întîmpinam dincolo. Inșă, fiind-că eram însumi proprietar, om cu dare de mână, nu mă puteau lovi cu brutalitate.

Aci sînt învățătorul, una din spițele marei roți

a Statului; aci sunt și mai mult încă « *Străinul în țara lui* », omul sărac care abia trăește din puținul agonisit... Lovitura o să le fie aspră și fără multă gândire. O! dar să nu socotești, dragă mamă, că asemenea lovituri mă fac sfios, orî mă îngrijesc... pentru mine. Mă vor amărâ, de vor veni, numai fiind-că n'o să 'mi împlinesc scopul...

— Poate vor fi ómenî cuminți, Victore mamă...

— Iți voiî spune eû, de îndată ce-î voiî vedea, câte parale le face cuminția

În ziua de 24 Iunie, șcôla și primăria erau numai ghirlânzi și steaguri.

În sala cea mare, în locul catedreî, se afla o masă lungă, acoperită cu două mahrame mari fórte frumos țesute și înflorate.

Intr'o parte, premiile pentru băeți, într'alta premiile pentru fete.

La mijloc, două vase de porțelan, de la curte, cu flori tot de acolo.

Părețiî, în mare parte, erau acoperiți cu desenuri și cu lucrări de mână ale băeților și fetelor : pălării de pae și de papură, coșuri, cofe, lopeți, șiștare, etc.

Curat și simplu, ca înfățișare întregă !

Dar câte inimi băteau mai tare întru așteptarea oreî când, față cu ómenii mari de la târg, aveau să'și primiască rêsplata deosebireî la muncă !

Dis-de-dimineața se începu o fierbere și mai neobicinuită, în sat.

Cărările și drumurile spre Măinești sê impe-

strița de puncte mișcătoare, care să tot măriaș cu cât se apropiaș de sat.

Pe jos, în căruțe, în trăsuri, veniaș atâția și atâția de prin sate mai depărtate chiar.

Doar se svonise că era să fie «lucru mare» în Măinești.

Ograda rateșului de pe malul iazului gemu în curând de căruțe și de trăsuri; în curând piața școlei începu să se umple de săteni și de rězăș mai cuprinși.

Consilierii comunei eraș în neastîmpăr cu sfială.

Primarul cu mai mulți fruntași purceseseră călări să întîmpine pe prefect.

În casa proprietarului, de și absent, se făcuseră pregătiri pentru masa de prînz.

D-na Cosmin să ostenia de vr'o două zile deja cu orînduirea tuturor celor trebuincioșe.

Ziua începuse de grabă a fi căldurósă, promițînd înăbușală chiar.

Vîntul par'că nici nu trăia; cerul par'că nici nu cunoștea ce va să zică pată de nor.

Liniște, sus; neastîmpăr, curiozitate și sgomot ca de roiș de albine, în sat.

Pe la orele nouă, patru trăsuri intrară în ograda proprietarului: eraș d. Dănăriciu, prefectul; d. Dinu Stratomir, inspector școlar; d. Laticî, subprefectul; domnul revizor școlar, d. director al prefecturei, d. Mihaiș Ropniță, un senator și un deputat, guvernamental, și medicul plășei.

Sătenii Măineșteni, strinși de laturile drumului ce duce la curte, primiră cu urale pe musafirii comunei.

În capul scării, părintele Stratomir, Victor Cosmin și doamna Cosmin, le urară bună venire.

Părintele Stratomir, mai să pice din picior de bucurie căși vede feciorul, pe d. inspector, trimisul Ministerului.

Era o surprindere foarte neașteptată; era o bucurie negrăit de dulce.

Și când fiul îi întinse mâna, cu óre-care înfățișare de om mare, bătrânul mai se simți pornit să'i sărute el mâna...

— Și să nu mă vestești, Dinușor tată... îi șopti preotul...

Domnul inspector îi răspunse, încet, a scăpare:

— O să vorbim noi, mai târziu, și urmă pe prefect...

Între sătenii din ogradă era și o femeie, mărunțică la statură, cu chip blând, îmbrăcată simplu...

Părintele Statomir se apropia repede de dînsa și o văzu cu lacrimi mari pe obraz.

— Da ce ai, preuteșică?..

— L'ai văzut, părințele?.. Ai vorbit cu el? Este Dinu nostru, nu-i așa? Dómnne, par'că-i sóre așa s'a făcut de falnic..

— Este Dinu nostru, preuteșica suflete.. O să'l vedem mai târziu; haide... dute fugulița acasă și gătește de ale gurei... și gătește-i pat de odihnă... Haide, preoteșică, haide..

— Dómnne, de mult nu l'am mai văzut, Dómnne.

Și, biata mamă, cu inima par'că friptă de bucurie, porni, neputându-și opri lacrimile...

Iar printre sătenii, prinse a sbura din gură în gură vorba că: între «boerii» era și feciorul părintelui Iancu.

— Domnule Prefect și domnule Inspector, vă cer voe cu respect să vă prezint pe d. învățător Cosmin... zicea, în timpul acesta, revizorul...

— Am auzit lucruri mari de dumneata, răspuse prefectul, cu totă importanța înaltului său post.

Inspectorul îl măsura pe Cosmin cu niște priviri nu tocmai prietenoase.

— Domnule Prefect, luă cuvântul Cosmin, ori cât de mult am face, tot puțin este, când ne gândim la mica noastră putere, într'o sferă de activitate de asemenea mică...

— Ori cum, răspuse Prefectul, d-ta ai întins activitatea mai mult de cât se credea posibil, pentru un sat...

— La Minister, se vorbește de d-ta, domnule învățător, cu mult interes, zise inspectorul... privindul de pe înălțimea treptei sale în învățământ.

— Vă mulțănesc pentru bine-voitoarea atențiune ce se dă inteligenței săteanului și hărniciei lui... răspuse Cosmin. Munca mea nu e nimic, în cumpănă cu dorul lui d'a se cunoște, d'a învăța și de-a fi de folos...

După câte-va cuvinte încă din partea prefectului, Cosmin își ceru voe să se ducă la școală.

— Are înfățișarea unui om foarte cum se cade... zise prefectul...

— Mie'mi pare că e mai mult un ambițios care vrea să-și deschidă cale, prin popularitate între săteni, zise inspectorul...

--Mie îmi face efectul unui om care e mai mult de cât ceea ce s'arată a fi... zise Ropniță.

— Mai aș crede și eu una ca asta, grăi deputatul, după felul cum ne-a vorbit.... Cuvintele lui spun foarte mult, dacă le-ai drămui bine...

— Acuma să vedem ce-a făcut, încheiă prefectul.. și se apropiă de senatorul care ceruse dulceață.

— Mă rog, de unde este omul ăsta? întrebă Ropniță, pe revizor.

Revizorul povesti, în scurt, ce știa de la Primar.

— E ceva ascuns în viața lui,—zise inspectorul...

— De alt-fel, ce ne interesază viața lui trecută? grăi deputatul. Mie îmi e simpatic...

— O! prea simpatic, ziseră directorul prefecturei și medicul de plasă.

Părintele Stratomir pândia, pe lângă ușă, doar să pótă vorbi ceva cu fiu-său.

Inspectorul, orî că'l vedea, orî că nu'l vedea, părea foarte ocupat în vorbă când cu deputatul, când cu revizorul, când cu senatorul.

In cele de pe urmă, eată-î pe drumul școlei.

Îi miră pe toți mulțimea de lume ce umplea liniile satului și mai ales piața școlei.

— Venirea d-vs., domnule Prefect, 'i-a atras, zise sub-prefectul.

În piață, mulțimea îi primi cu strigăte căldurose de ura!...

Pe prispa școlii, Cosmin, în mijlocul băeților și fetelor ce-i alcătuiau corul, ridică brațul de cum văzu pe musafiri că s'aũ urcat acolo, și corul începu imnul scris de el, anume pentru sărbătorea premiilor.

În totă acea mulțime se făcu tăcere într'o singură clipă.

Dintr'un pianissimo dulce care părea o șoptă de departe, muzica se făcu treptat puternică, bine curgătoare, de-o întregime minunată ca execuțiune...

La punctul cel mai înalt se suspendă deodată și se pierdu în dulcele pianissimo de la început, pentru a reîncepe și a se termina c'un «allegro vivace» de-o mare frumusețe melodică.

Cei de față, în de-ajuns cunoscători, de la mirare, trecură repede la admirare și la plăcerea de-a asculta cu drag.

Când corul termină și brațul maestrului se lăsă în jos, musafirii orășani aplaudară cu însufletire, — applausele trecură ca un fior în mulțime și se prefăcură într'un ura! prelung plin de vioiciune.

— De cine e muzica? întrebă prefectul pe Cosmin.

— De-un diletant necunoscut, domnule prefect... răspuse Cosmin c'un zimbet.

— E de dînsul, șopti revizorul la urechea

inspectorului, care 'și făcu din sprîncene două accente circumflexe, în semn de mirare ironică.

Înalții musafiri intrară în sală, unde învățătorea le fu prezentată de revizor...

Sala era aproape plină de cei veniți mai din depărtare.

Cosmin își orîndui corul; învățătorea orîndui pe școlarii ce nu erau în cor; din lume mai intră cât se mai putu.

Cosmin începu cuvîntarea, adresându-se către autorități întâi, apoi părinților și în urmă copiilor.

N'a fost un discurs banal; — obicînitul discurs de mîntuială al unor asemenea sărbători.

A fost o lămurită dare de seamă a hărniciei copiilor din anul școlar ce iera la capăt, o ochire aruncată asupra stărei înfloritoare a comunei; un quasi-program a ce sătenii doriau să se facă pe viitor.

El, omul care pusese totul la cale, rămânea în umbră. Totul se datora priceperii și voinței de propășire a Măineștenilor.

Cunoscuta lui simplitate, în înfățișare; obicînuita lui putere de-a strecura în inimă, ce spune; căldura sufletului său mare, isvorită din nemărginita-i dragoste pentru popor, — lumina ce-i înviora chipul și împrăștia raze asupra ascultătorilor, — acestea toate fură farmecul nouității lucrului pentru acei ce nu'l mai auziseră pe Cosmin cuvîntînd.

Prefectul, bună fire de altmîntrelea, răspunse cu însuflețire și aduse laude sincere învățătoru-

lui pe care'l numi: «cu adevărat apostol al culturei naționale».

Inspectorul, făcu critica programului de înuncă pentru viitor, căutând să stabilizească ore-cum că: școla de adulți, banca populară și *maș ales* plugăria la o-laltă a proprietăței mari, snt între prinderi îndrăznețe care nu pot avea izbândă. Adresâ apoi mulțămiri învățătorului «excelent» pentru lucrul manual și pentru muzică, — și le adresâ cu ore-care căldură, pentru a acoperi reaua impresiune ce simți că produsese în mulțime, critica lui.

Corul intonâ «Hora Unirei».

În tot acest timp Mihaiu Ropniță nu-l mai slăbia din ochi pe Cosmin.

Nu știa de ce, — însă vorba revizorului către inspector, că muzica imnului era de Cosmin, — îi făcuse o impresiune ciudată...

Pe urmă, chipul lui Cosmin par'că-i rechemă amintirea vagă a unui chip asemănător ce văzuse când-va... Unde și când?

Aci memoria îi refuza ajutorul, cu încăpăținare.

Se încredința din ce în ce însă că nu-i era cu totul necunoscută figura acésta...

Apoi, subt înfățișarea simplă a învățătorului, — după cum mai observase el în casa proprietarului și după cum întărise și deputatul, — era o personalitate cu totul alta: era o putere..

Cu drept cuvînt zisese inspectorul că: în viața acestui om era ceva ascuns...

Un interes, nelămurit încă, în punctul lui adevărat de purcedere, dar stăruitor, îl făcu a

Exemplu de solitudine

se hotărî să-l poftiască pe Cosmin, pentru séra aceea, la masă, la moșia lui, unde trebuia să mănânce și să dórme toți musafirii cei cari veniseră aci.

După ce corul termină «Hora Unirei», urmâ o mică pauză.

O parte din băeți înaintară cu doi pași și începură pe două voci o fórte drăgălașă bucată :

Sună clopotul. E ceasul
Către școlă să plecăm ;
Iute cartea, iute pasul,
Eată școla : să intrăm.

Bună, banca ne așteaptă ;
Nici simțim când anu-î dus ;
Anul trece și ne'ndreaptă
Către clasa de mai sus...

Eat'al școléi steag... E ceasul
Sărbătorii ce dorim :
Fruntea sus și iute pasul
Premiile să primim...

*

Sună goarna... E momentul,
Câți la sorți acum am tras
Să plecăm, la regimentul
Ce ne chiamă, iute 'n pas !

Pușca, sabia ne-așteaptă :
Unu, doi ! Și pasul rar...
Pentru viață calea-î dreaptă :
Și la plug, și militar !

Uite-al Țărei steag... Cu bine
 .Salutare tricolor!
 Sfînt simbol vedem în tine:
 «Patria și-al ei onor!...»

Corul întreg repetă strofa din urmă, apoi împărțirea premiilor începu.

Premianți erau aproape toți băieții din clasele lui Cosmin, premianți pentru învățatură, pentru aplecare deosebită la muzică, la lucru manual, la desen, la priceperea mai inteligentă în ale plugăritului.

Serbătorea se închiăia cu imnul: «*Trăiască Patria*» care însufleți cu deplinătate pe ómenii stăpînirii.

Toți strinseră lui Cosmin mîna cu prietenie și'l felicitară.

Prefectul îl rugă să vie la masa lor de la curte.

Cînd să iasă inspectorul din clasă, părintele Stratomir îi aținu calea.

— Dinule tată, nu mergi acasă, că tare te mai așteaptă mă-ta... îi zise încet, cu dragoste în priviri, cu glas tremurător de bucurie.

— După masă, tată,—după masă,—răspunse el cu grabă. Să supără prefectul dacă voiți lipsi de la masa de la curte..

— Bine, tată, bine... O să-i pară rău mame-ti, dar o să-i spuî că n'ai putut... Dar după masă, vii dragul tati,—vii?

— Viu, firește.

Și, domnul inspector se depărtă repede, ca să ajungă ceata ómenilor mari din care făcea parte de a dreptul.

XXXI

Din jos de Măineștii-Plopilor, se făcea un drum mare peste deal, prin o pădure seculară de stejari.

Pe-acolo apucară, însoțite de călăreți, trăsurile musafirilor comunei Măinești, afară de medic, chemat la un sat în care anghina făcea vic-time.

Orî cât se silise Cosmin a nu primi postirea lui Ropniță, nu fusese cu puțință să nu cedeze stăruinței acestuia. Ba încă se afla acuma în trăsura lui.

Tot drumul până la conac, lângă un izvor, și de-acolo până la moșie, Ropniță, destul de bun vorbitor și el, o duse într'o necurmată și variată discuțiune cu Cosmin.

În adincul lui, Mihaiu simția imboldul ciudat al unei aversiuni pentru Cosmin; și totuși, din plăcerea convorbirei cu dînsul, îi rămânea din ce în ce și un sentiment de prietenie pentru el.

Descoperia din ce în ce în Cosmin un om cult, foarte serios, mai presus de modesta înfățișare, par'că voită, ce și da.

Și par'că-i venia pe vârful limbei să'l întrebe: cine este, ce trecut s'ascunde subț perii albi de la tîmple, în ușórele încrețituri ce se zăriau ici, colo pe chipul lui?

Își aduse aminte însă că era óre-cum om politic, bucățică de diplomat; prin urmare, că a merge prea repede în unele împrejurări, nu însemna nici dovadă de tact, nici izbândă.

Victor Cosmin îi pricepea însă curiozitatea ce'l chinuia, după unele mișcări, din unele priviri.

Și fiind-că ori-ce încercare pe lângă el, în direcțiunea acésta, nu ar fi avut nici un rezultat, pentru a'și răzbuna óre-cum, Cosmin aduse vorba așa în cât Ropniță să pótă vorbi de el...

Și Ropniță vorbi...

Firul se începu de la plugăria moșiei Măinești în «ciudatele» condițiuni din prezent.

— Ciudate, în adevăr, repetă Mihaiu, și, te-asigur, domnule Cosmin, că eú n'o să urmez calea dumatile pe moșia asta, întru cât privește plugăria. Voiú apela la d-ta, să urmez, și pe viitor, a fi făclie pentru sătení, a-i lumina pentru o viață mai inteligentă, însă economicește să depindă tot de marii agricultori cari sînt și trebuie să fie, individualicește, o forță...

— Nu vi se pare d-vs., domnule Ropniță, că vedeți greșit? Individul póte fi o forță capitalistă, dar nu va fi număr și brațe. Acésta e o parte a lucrului. Altă parte, cea mai adevărată, cea mai practică și cea mai de viață pentru țară și naționalitate, e ridicarea sătenilor cu orice preț. Astă zi sînt cu totul demoralizați atât de strěinii cari caută să'și facă averi în scurt timp, tîmpind pe sătení și scurgênd pămêntul prin o producțiune silită; sînt demoralizați și de

românii cari nu vor să vadă mai departe de obiceiurile trecutului, deprinși cu trista idee de «boer» și de «țeran», care iese aprópe la stăpân și rob pe viață. Eată de ce trebuie să dispară și asemenea idei și exploatatori români sau străini. Să'l redăm pe țeran, țerei lui, și țara, celui ce are mai mult ca orîcine, drept la dînsa. Să facem din țerani mici forțe capitaliste, din sate mici centruri de cultură și de hărnicie economică... Să creăm din ei negustori și industriași, cel puțin în marginea necesităților lor locale... Ei fiind plugăritorii moșilor mari, am avea și pe proprietarii-capitaliști mari și pe țeranii capitaliști mici, iar o spuză întregă de străini n'ar mai da năvală să facă averi și să le treacă peste graniță.

— Dar dacă țeranii, îmbogățindu-se, ar cumpăra moșiile mari și le-ar împărți? Unde ar mai fi proprietatea mare? Capitaliștii mari?

— Eū de-o-cam dată nu vorbesc, domnule Ropniță, de cât de acei ce'si arendează moșiile, fie particulari, fie Stat. Iar dacă am ajunge la vînzarea acelor moșii, produsul vînzării va rămînea capital mare în mîna particularului, care, dacă va voi să trăiască de pe urma lui in lene va putea trăi din el, — va voi să'l măriască, se va apuca de industrie — și nu poți zice că n'avem nevoie de ea. Intru cât privește că proprietatea mare agricolă se va împărți sau va rămînea tot proprietate mare sau colectivă, — unde vezi rēul? Rēul e numai în închipuirea noastră, domnule Ropniță... Ne e frică să vedem liberi

și puternici pe acești țărani și nu ne gândim că ei fiind puternici și liberi, puternic va deveni și Statul. Aș avea multe încă de zis pentru a vă convinge cel puțin, dacă nu și pentru a vă hotărî să lucrați în această direcțiune... Dar o să mai vorbim. Voiesc numai a vă lăsa timp să mai cugetați asupra lucrului...

— Eū mă mir cum ai putut convinge pe Avenian? zise Ropniță.

— Cum sper că v'aș convinge și pe d-vs., o mai repet, — și cum v'ași fi convins deja, dacă ați fi fost proprietar al Măineștilor.

— Sper că n'o să mă poți convinge când voi fi...

— Adevărat. 'Mi-aduc aminte că ați mai zis-o acēsta, subț altă formă, când am început a vorbi de lucrul acesta.

— Aș fi chiar, în ora de față, proprietarul Măineștilor, dacă bóla dómnei Avenian nu ar fi luat caracterul grav care 'i-a și silit să plece în străinătate. D-șóra Marióra Avenian îmi e promisă...

Cosmin nu făcu nici o mișcare; nu zise nici un cuvânt. Ropniță se uită la el.

— Cufundat în utopiile d-tale așa de frumoșe, nu ai avut ocaziune să auzi, póte, de proectul acesta al lui Avenian.

— Nu, domnule Ropniță.

— Dar pe Marióra, ai văzut-o?

— La conferințele mele de la școlă, da; la biserică, de asemenea.

— Nu e așa că e încântătoare?

— Sînt de părerea d-vs.

— Am intențiunea să plec în străinătate după dumnealor. Aștept numai să mi se scrie unde se vor așeza pentru vară...

Ropniță tăcu și rămase gînditor, cu privirea întunecată.

Dacă ar fi avut darul să pătrundă nepăsarea aparentă a lui Cosmin, s'ar fi înspăimîntat și uluit de furtuna ce bîntuia sufletul acestuia.

Să-i vorbiască altul de Marióra, — și cine? tot-mai Ropniță cel nesuferit de dînsa; să-i vorbiască cu acea îngâmfare și încredere în sine; să fie cu puțință ca altul s'o vadă și el nu?..

Asemenea ideii îi răvășiră ființa întregă într'atîta, că bucuros l'ar fi asvîrlit pe domnul Ropniță din trăsură și i'ar fi strigat: nu, imbecilule, nu o vei lua pe Marióra; ea nu va fi a ta.. La mine, mă înțelegi tu, — la mine, învățătorul satului Măinești, dacă ași zice un cuvînt, acea copilă încântătoare ar veni tremurînd de bucurie, fericită cum n'ar fi alta, să mi se arunce în brațe!

Și o licărire de triumf trecu în privirile lui..

În timpul acesta, Ropniță, dintr'o necugetată pornire deșartă, pentru a'și da ifos față cu Cosmin, își suflase singur în spuză și își descoperise situațiunea: pe de o parte legat prin cuvînt de Avenian, pe de altă parte cu amantă în casă.. și unde? la moșie unde poftise atîția ochi cari puteau să vadă, atâtea capete cari puteau bănuși, atâtea guri care puteau să bată toba.. sub pecetea tainei.

Cum de nu-î trecuse lui prin mînte acésta, în momentul când îşi luase hotărîrea de-a face petrecere la moşie la el?

Intr'o anume clipă când trăsura se săltă la un hop, Ropniță se întorse la starea de față și urmâ convorbirea cu Cosmin.

Convorbirea fu însă fórte fără chef din partea lui Cosmin, căruia încă nu-î trecuse ciuda pe Mihaiū.

Începuse a da în-deseară când trăsurile intrară în satul Hoiseni, așezat la pólele unui deal fórte înnált.

Se mai rēcorise puțin; sórele ajunsesse după niște nori negri ale căroră margini păreaū tivite cu fir de aur.

Nóptea sē vestia frumósă.

Casa lui Ropniță fórte mare, 'naltă, cu un singur cat, îşi avea fața acoperită în întregime de verdeața plantelor agățátóre.

De la intrarea cea mare, o sală largă strēbătea casa d'a lungul pēnă la încāperea din fund care era sala de māncare pentru musafiri.

— Va să zică, sîntem la tine, între băeți, cum am zice, grāi prefectul,

— Aprópe ca între băeți, rēspunse Ropniță.

— Cum aprópe, blestematule? Ai vr'o bibică cu tine? rîse senatorul trāgēndu-se de barbișon.

— St... zise Ropniță. E o vară a mea din București, al căreea bărbat se întórce mîne ori poimāne din Iași, unde are un proces.

— Asta nu ne p \acute{o} te \acute{i} mpedeca s \acute{a} - \acute{i} ciupim pu \acute{t} in \acute{a} curte... \acute{i} n mod f \acute{o} rte respectuos... zise prefectul.

— Mai ales, sus \acute{i} nu senatorul..., clipind din ochi.

Ropni \acute{t} ă \acute{i} i pof \acute{i} \acute{i} n salonul mare, vechi \acute{u} ca mobilare, dar f \acute{o} rte curat..., \acute{s} i se duse pentru a 's \acute{i} \acute{i} mplini datoriile de gazd \acute{a} .

Salonul acesta, cu portrete care \acute{i} nf \acute{a} ti \acute{s} au b \acute{e} -tr \acute{a} ni \acute{i} nvestm \acute{i} nta \acute{i} oriental; — cu oglinzi bogate \acute{s} i grele, cu sofale pe care erau aruncate \acute{s} aluri scumpe de \acute{T} arigrad, cu cov \acute{o} rele de Persia pe p \acute{a} re \acute{i} , — \acute{i} ti rechi \acute{a} ma \acute{u} vremuri c \acute{a} nd Fanario \acute{i} ti dictau \acute{s} i schimbau vechiurile obiceiuri rom \acute{a} ne \acute{s} ti; c \acute{a} nd \acute{i} n locul vredniciei \acute{s} i demnit \acute{a} tei personale, \acute{i} ntrona \acute{u} slug \acute{a} rnicia \acute{s} i lingu \acute{s} irea; c \acute{a} nd \acute{i} n locul dragostei de \acute{t} ar \acute{a} , de popor \acute{s} i de limb \acute{a} , f \acute{a} ceau s \acute{a} se desf \acute{a} sure ca un fel de fal \acute{a} : grecizarea numelor \acute{s} i dragostea de limba greceasc \acute{a} , ura de cele rom \acute{a} ne \acute{s} ti, setea dup \acute{a} m \acute{a} riri \acute{s} i averi prin josoriri \acute{s} i siluiri de tot felul.

Candelabrul plin cu lum \acute{i} n \acute{a} ri, punea \acute{i} n lumin \acute{a} chipuri aspre cu nasuri aquiline, cu b \acute{a} rbi mari, cu priviri viclene; chipuri feme \acute{e} \acute{s} ti de-o frumuse \acute{t} e plin \acute{a} de cochet \acute{a} rie.

Toate p \acute{a} reau \acute{c} c \acute{a} p \acute{o} rt \acute{a} aceea $\acute{s$ i pecete: desfr \acute{a} ul.

\acute{I} n timp cei-l- \acute{a} l \acute{t} i, s \acute{a} \acute{i} mpr \acute{a} \acute{s} ti \acute{a} \acute{u} prin cele-l'alte inc \acute{a} peri, convorbind, Victor privia cu deam \acute{e} runtul r \acute{o} te ale salonului \acute{s} i p \acute{a} rea c \acute{a} umbl \acute{a} s \acute{a} a \acute{s} eze sp \acute{i} tele neamului al c \acute{a} ruia urma \acute{s} era Mihai \acute{u} Ropni \acute{t} ă.

Se \acute{i} nghesui apoi \acute{i} ntr'un col \acute{t} \acute{s} i se ad \acute{i} nci \acute{i} n

gânduri și cugetări asupra trecutului ce i se ivia par'că în totă uriciósa lui destrăbălare...

Tresări când un servitor intră cu o tavă plină cu cesci.

După dînsul, intrară și cei-l-alți musafiri împreună cu Ropniță.

— Masa e gata, zise el, însă o să fim cu adevărat între noi. Vară-mea e indispusă.

— A! a! a!... asta nu se face strigă senatorul.

— Mă, să nu fie altă drăcie, rîse prefectul.

— Poate să se arate mai târziu dacă i-o trece răspuns Ropniță.

— Atunci... în sănătatea dómnei... cum îi zice? închină Prefectul...

— Zefirina Amăriceanu...

— În sănătatea dómnei Amăriceanu, închină și Senatorul.

Dață s'ar fi luat seama tresăririi și îngălbenelei lui Cosmin, la auzirea aceluî nume, toți l'ar fi privit cu cea mai mare surprindere.

Dar ei ciocniau, în timp ce Victor sta încă cu ceașca în mână... și privia... unde?... se părea că la unul din portrete...

Ropniță prinse de veste după ce umplu încă odată cescile.

— Dar bine, domnule Cosmin, d-ta nu ciocnești cu noi?

Cosmin făcu o silință asupra-i, zîmbi și răspunse, totuși cu glasul puțin înecat:

— Bucuros.

Masa se începu și se urmă cu veselie sgo-

motoasă, mai ales că și făcură aparițiunea și niște lăutari destul de buniceî.

— D-ta nu prea petreci, domnule Cosmin, îi șopti într'un rînd Kopniță, și 'mi pare rău. Mi-ai devenit simpatic. Cum ași face ca să petreci și d-ta?... Parî trist...

— Mulțămesc de bună-voință. Nu sînt trist, domnule Ropniță, dar firea mea nu este prea comunicativă, în afară de obiceiurile mele ocupațiunii.

— Voiești să ordonăm lăutarilor vr'un cântec mai pe placul d-tale?

— O! nu, de ce? La veselie trebuie cîntece vesele... zise Cosmin.

Totuși Mihaiu făcu semn lăutarilor să tacă.

— Ia ascultați, măi; știți voi să cântați ceva frumos, vr'o romanță? Dar bine s'o cântați, că uite, domnul știe muzica...

— Apoi, boerule, sărut mîna, cum știe dumnealui, nu știm noi, răspuse țiganul. Am fost și noi pe la Măinești și, de! am auzit și noi că dumnealui cântă, nu șăguese... cântă din vióră ca un cela... meșter...

— Ce spui? cânti cu vióra, domnule învătător? întrebă Prefectul.

— Admirabil, zise revizorul.

— Atunci, fă-ne plăcerea și ne cântă ceva... Orî cât să fie de ordinară o vioară, un maestru trece peste defectele ei... zise prefectul.

— D'apoi că vióra mea e bună, boerule, sărut mîna... grăi țiganul, fudul.

— Plăcerea pot să v'o fac, domnule Prefect,

dacă, după cum spune confratele, vióra e bună... zise Cosmin...

— Uite-o, cucóne... uite-o... Să te porți cinstit Zinco... se adresă țiganul viórei lui, și o dete lui Cosmin.

Acesta, o luă, o cercă, o acordă și stătu o clipă ca pentru a'și aminti.

Toți se așezară întru ascultare...

Cosmin își închipui pe Marióra Avenian și nóptea spre anul nou, zîmbi melancolic și se ridică luându'și pozițiune, apoi începu « *Zimbetele de primă-vară* ».

Tăcere, luare-aminte, admirațiune, însuflețire. la toți.

Lăutarii sorbiau dumnezeasca muzică și numai din când în când mișcau din cap, aci unul, aci altul, în semn de minunare și de plăcere negrăită.

Când arcușul maestrului se lăsă în jos, toți isbucniră în aplauze și căldurose strigăte de: bravo!

— O dar ești un «virtuos» d-ta, domnule Cosmin, strigă prefectul.. Am mai auzit bucata acésta... dar unde? Stai să 'mă aduc aminte...

— La concertul dat astă-iarnă în folosul incendiștilor din Boureni, zise Ropniță. A executat-o d-ra Avenian...

— Da... s'a și urmat par'că un fel de polemică relativ la numele autorului, zise deputatul.

Ropniță se roși puțin...

— Ai auzit-o de la d-șóra Avenian, nu-i așa? întrebă Mihaiu pe Cosmin.

— Da, răspunse scurt, Cosmin.

— Eū ași bănui că e compozițiunea d-lui Cosmin, zise revizorul...

— A! da... se pôte.. Cele două bucăți de astă-zī ne-ar îndreptăți să credem. De ce nu ne încredințezi, d-le Cosmin? zise prefectul... D-ta ești un artist...

Ropniță, întors cu mintea la acel răspuns din gazeta din București, privia ciudat la Cosmin, subt îmboldirea unui gând nou...

— Da, domnule prefect, e compozițiunea mea... răspunse Cosmin cu simplitate.

— Și nu o tipăriți?

— Nu m'am gândit încă...

— Domnul Cosmin ni se înfățișează din ce în ce cu calități surprinzătoare, una mai mult de cât alta, zise deputatul.

— Și cu asemenea mari calități, zise prefectul, stai d-ta într'un sat, domnule Cosmin? Alt câmp de activitate se cuvine unor asemenea calități... Am să mă gândesc, domnule Cosmin, să'ți deschidem o cale mai largă...

— Trebuie, zise deputatul.

— Să facem, întări Senatorul.

— Vă mulțămesc, tuturor, domnilor, pentru marea bună-voință ce'mi arătați, însă vă rog să'mi dați voie să nu primesc, — nu ajutorul d-v, ci schimbarea pozițiunei mele de astă-zī..

— Pentru ce? întrebă prefectul, cu adevărat mirat.

— Pentru cuvinte ce nu pot fi spuse nimănui, cu tótă părerea mea de rău că trebuie să vă las în nedumerire și în cine știe ce bănueli...

Ropniță nu'și mai lua ochii de la el...

Polemica de odinioară, numele Mariórei Avenian, ideea ei d'a cânta bucățile sub un nume de autor strein, — atmosfera de taină care acoperia pe Cosmin, dorința lui d'a rămânea cum iera, — toate acestea se amestecau în gândul lui fără să-î răsară nimic hotărît.

Să făcu o tăcere de câte-va clipe, când privirile tuturor stătură ațintite asupra lui Cosmin, cu mirare și cu uimire.

— S'a mai cântat atunci o bucată domnule Cosmin, care ne-a entusiasmat pe toți... Trebuie să fie tot de d-ta... Te rog cântă-ne-o și pe aceea... zise Ropniță.

— Bucuros, răspuse scurt, Cosmin, și începu acel delicios vis, acea «fantazie» de-o originalitate puternică și de-o duioșie de negrăit.

Prefectul se ridică, la capătul ei, și întinse mâna maestrului, strângându-i-o cu căldură...

— Voiü păstra o amintire nespuse de frumoasă de d-ta, domnule Cosmin și, te rog să nu uiți, că vei găsi în mine, când vei crede că e nevoe, un protector și un amic.

— Mulțămesc, domnule prefect...

Inspectorul, singurul nu zisese nimic, singurul ascultase și privise pe Cosmin cu un fel de vrăjmășie tăcută, de invidie ascunsă.

Revizorul nu mai putea de bucurie și de mândrie : el descoperise doar asemenea odor de preț.

Veselia se urmâ, — dar Cosmin găsi momentul să se strecóre și să iasă în grădină.

Cântase, auzise laude, se bucurase de efectul compozițiunilor ce-i erau scumpe, se gândise la Marióra și la momente ce-și însemnaseră pentru tot-deauna ființa în viața lui.

Totuși o altă simțire îi stăpâna inima și cugetarea.

Se pronunțase un nume de femei și acela răscolise totă cenușa din vatra unui trecut și frumos și dureros...

Era cu puțință însă ca numele acela să fie tocmai al *femeii*, al căreia chip i se înfățișa în lumina de apoteoză a visurilor trăite odinioară?

De era o realitate în adevăr, sau numai o potrivire, ori-cum... îl auzise după 6 ani, după o eternitate de suferinți, după ce cântase prohodul adevăratei plăceri d'a trăi; ori-cum... femeia era aproape, îl văzuse pôte... îl pândia pôte... pentru a-i vorbi...

Se opri din mers, puternic înflorat din adîncimea ființei sale și până în firele capului ce-și le simți vilvoiū.

Privi în juru-i cu o adevărată spaimă...

Luna plutia nepăsătoare în adîncurile seninului înstelat, iar pe pământ da casei o strălucire ciudată ca de cadavru pus în fața unei lumini mari.

Scria umbrele frunzelor pe marginea aleelor, făcându-le să pară dantelate; crea luminișuri în care lumina părea a unor fețe bolnave; făcea și mai întunecóse fundurile drumurilor, unde tăcerea părea de mormînt.

Nu mai din casă se auziau din când în când sgomotul rîsetelor și țîriiturile arcușilor pe viori...

Cosmin se lăsă pe o bancă din dreptul lui și și plecâ fruntea în mâini...

Simția că-i vine să plîngă; simția că'l năpădește nu știu ce mâhnire grea... Iși doria par'că neființa în acele clipe de vălmășag sufletesc...

Scârțîitul nisipului subt niște pași ușori, nu'l deșteptară din acea nimicire a conștiinței de sine...

De după un tufiș se ivi înfățișarea unei femei.

Lumina lunii bătea în Cosmin făcând să străluciască firele de păr ce atunci par'că înnălbiau pe capul lui plecat de suferință.

Femeea se opri cu o tresărire, și chipul ei îngândurat se făcu palid...

Voi să se întorcă, dându-se c'un pas în urmă...

O putere fatală o îmboldi să treacă înainte, cu pași grei...

Cosmin ridică repede capul, văzu pe femeie, se ridică și rămase de piatră, în timp ce în gâtlej i se opri șuerătura unui nume...

— Dómné!... strigă înnăbușit femeea. Dînsul!.

Apoi, după o clipă numai de uimire, se aruncă în genuchî înaintea lui și cu mâinile împreunate șopti:

— Victore... iartă-mă cel puțin acum...

El păru că se desmeticește puțin, privi la dînsa, scóse un hohot de rîs, ca de nebun, — și începu a fugi pe alee, — nimeri o portiță, trecu în ogradă și de-acolo o luâ pe șosea în gónă de lunatec...

PARTEA A DOUA

I

În comuna Brăhășeștii-Mari din Gorj, e curte și tot satul e vesel, și tot satul umple curtea cea mare a lui Iosif Pinteș din Făget.

Vezi că lui Iosif «din Făget», — cum îi ziceau toți, — îi dăduse Dumnezeu de curând o fată; o fată fusese și dorul «lelei» Agrișa.

Ulcelele treceau din mână în mână, pe unde nu s'ajungeau; lăutarii îi ziceau «călușarii» ori «bătuta»; fetele și flăcăii jucau cu inimă și frumos; gluma deșteaptă trecea vie și cu haz, printre cei în etate.

Sorele de septembrie lumina priveliștea de-acum și munții depărtați numai la o palmă de loc; lumina casa cea albă cu prispă ridicată, clădire înflorită din mistrie și cu chenaruri albastre și roșii.

Septembrie era pe la cele două zile din urmă; recolta de castane și de prune era minunată; mai-mai nici vița nu se lăsase prea pe jos.

Cei din Brăhășești erau mulțămiiți, — afară de

câți-va cărcotași cari cârtiaș cu jumătate de gură, știi, ca să și facă obiceiul.

Neica Iosif e 'nalt, voinic par'că'l cioplise firea dintr'un brad. Ii dase mlădierea nuelei de alun, tăria cornului și sumeția stejarului.

Eraș așa mai toți în sat; ca dînsul, nici unul însă, când era vorba de grăit în pilde, de povestit una și alta, multe și de tóte. Citia și scria lămurit: ai lui îl bănuiaș de cărturar cu două dramuri de mînte subt căciulă.

Leica Agrișa, cânta ca o priveghiătore și era frumósă la chip ca. o icónă de împărăteasă.

Innebunise după ea proprietarul care-i și boțezase pe Victor, un băețăș acuma de vr'o șapte ani; dar ea mi'l lăsase la urma urei să innebuniască de-al binelea și nu știu pe unde să fie dus ca să-i pue mîntea la loc,—cu tóte că mîntea nu-i căciulă, s'o pui și s'o scoți când vrei.

Ei îi era drag Iosif și nu l'ar fi schimbat nici pe Fêt-Frumos din poveste.

Ea, chip, se trăgea dintr'un neam mai bun ca Iosif, dacă e vorba să vorbim după cum așează ómenii lucrurile.

Neamul ei se orășenise, se mai subțiasse órecum la gusturi și în traiu.

Agrișa învățase carte chiar, și carte bună; vorba ei era aleasă ca și portul; era fórté cu judecată și deprinsă a gândi, a ciurui bine ce auzia și citia.

Ar fi fost s'o ia de nevastă cine știe ce orășan mai spălat, mai ales că era și cu îndestulă dare de mână.

Dar când se duse cu părinții în Brăhășești, unde aveau vie și livezi de pruni, văzu pe Iosif și inima-i spuse că cu dînsul avea să ducă viață și traiu, patruzeci de ai.

Părinții cam cârmiră ceală, cam cârmiră hoisa, dar față cu hotărîrea Agrișei nu mai avură încotro și o dădură după Iosif «din Făget».

Și ce-i drept, nu-i păcat, trăiră; și trăiau de 9 ani într'o bună înțelegere și o dragoste, de'ți venia să te uiți numai în calea lor și cu drag să le intri în casă.

Pentru sat, ducea viață de sateancă;—în casă o viață deosebită : citia, cânta, vedea de căsnicia ei cu hărnicie și cu deșteptăciune.

Micul Victor de cum începu să fie mai măricel, lăsa cartea și jocul, și se făcea ghem lângă ușa odăei în care muma-sa cânta, de îndată ce-i auzia glasul.

În orele când muma avea treabă, începea copilul să cânte, de făcea Iosif mare haz de el.

Către șase ani, nu rare ori îl prinse Agrișa cu notele în mână uitându-se lung la ele, adîncit pe gânduri, par'că voia să le deslege și să le înțeleagă.

Intr'o bună zi, se pomeniră părinții cu uimire că Victorel citește pe o carte...

Muma îi arătase mai mult în glumă literile, azi două, trei, mâine două trei..

Copilul le ținea minte și, când era singur, alerga la câte-o carte și începea să aleagă cuvintele care-i dădeau lui un înțeles. Așa învăță a citi...

Acuma avea șapte ani și era dat la școlă. Dar ce se învăța în clasa I-a era o jucărie pentru el.

De i s'ar fi dat ceva mai greu, 'și-ar fi pus mîntea numai de cât la lucru.

Părinții nu voiaŭ însă a'l sili. Totuși, la povestiri, la unele discuțiuni și sfătuirii dintre părinți lua seama cu stăruință, cu nesațiu.

Nu zicea nimic, nu vorbea nici odată neîntrebat, de și une-ori îl îmboldiaŭ curiozitatea și dorul d'a afla,—dar strîngea tot ce auzia, gîndia tot ce se spunea.

Cu câte-va zile înainte d'a naște Agrișa pe fetița, al căreia botez fusese acum, — pe când sta culcată, văzu pe Victor că se apropie de piano și că începe a cerca să prindă sunetele unei octave.

Fie că mai cercase saŭ nu, octava ieși întreagă, fără greș. 2

Agrișa zîmbi și nu zise nimic, pentru a nu'însfioșa,—căci de sfios, era sfios copilul.

— Cine știe ce talent o să iasă din el, gîndi muma și'l cuprinse în raza privirei sale plină de iubire.

Pe când cheful era în toiul lui, Iosif, nu știu din ce îmbold, se uită de-o dată în juru-i ca să vadă ce i se făcuse Victor.

— Ia vezi, nevastă, unde-i cocoșelul nostru?

— Unde să fie? De când ne-a venit Florica, se mai deslipește de lângă dînsa? O leagănă și

o desmiardă cu glas dulce, de cum o vede că mișcă...

— Eă nuștiu ce fel de băeat aveți, zise o femeie din sat, cam rubedenie. Victor al dumneavóstră nu sě jócă, nu aleargă, nu face și el nebunii, — vorba vine, — ca cei-l-alți copii din sat, — ca toți copiii, de!...

— Fie-care copil cu firea lui, cu apucături după fire, leică Nușo, răspunse Iosif.

— Păi firește... nu zic ba... Dar și-așa...

Atunci Victor ieși fuga pe prispă.

— Mamă, mamă... Florica te chiamă, fiind-că plinge strigă el.

E aprópe bălan, cu ochii de un albastru închis; nu frumos, dar cu trăsuri potrivite; nu vioiu, dar vėdind deșteptăciune. Prea 'nalt pentru etatea lui.

Numai urmărit de aprópe în aplecările lui, își da ideea că era însemnat să ajungă un om deosebit.

II

În curtea unei case de înfățișare simplă se plimbă o femeie investmîntată cu negru.

Colórea acésta a hănelor face să iasă și mai bine la ivire frumusețea mare a chipului, pe care întrù nimic n'ó strică vėlul de mahnire ce-o acopere.

O fetiță de vr'o patru ani, nespus de drăgălașă, cu bucelele ei blonde ce-i făceau capului

aureolă, alerga de colo, colo și venia să se a-
gațe de rochia mume-si.

Muma îi zîmbia, îndurerată, o desmierda pe
părul mătăsos; iar copila, mulțămită, da iar
fuga, rîzînd.

După puțin intră pe portiță un băețaș ca de
vr'o unsprezece ani, cu chip serios, cu înfățișare
așezată, îmbrăcat și el cu negru.

Sărutâ mâna mumei, primi o îndoită sărutare
din parte-i și intră în casă.

După câte-va momente se auzi niște exerciții
la piano.

Muma intră repede în casă, în o odae cu mo-
bilă și orînduire ca la țară. Doar pianul era o
notă nepotrivită.

— Dragă Victorel, abia ai venit de la școlă
și iar te pui la lucru? îi zise ea cu blîndețe,
cu o imputare în care străbătea grija și iubirea.

— Tocmai că mă distrez, mamă... Muzica nu
e grea ca aritmetica.

— Nu, orî-cum, drăguță, te ocupi prea mult
pentru etatea ta... Ascultă-mă, Victorel... Și'l să-
rută cu aprîndere.

— Ascult mamă...

Se așeză lângă ea și începu a-i spune de pe
la școlă, cari băeți au făcut nebunii, cari n'au
știut lecțiile și cum 'i-a pedepsit profesorul.

Din una în alta ajunseră cu vorba să amin-
tiască de Brăhășești și numele tatălui fu pro-
nunțat.

Atunci Victor se opri de-odată, ochii i se um-

plură de lacrimi, și, ca să nu vadă muma, se aplecă, par'că pentru a căuta ceva.

O! dar muma îl înțelesese deja și, cu totă stăpânirea de sine, nu-și putu opri un hohot înăbușit de plins...

Victor se ridică repede, o privi o clipă cu durere și i se aruncă de gât cu șopte de mângâere, cu cuvinte ferbinți de dragoste.

Atunci se auzi Florica plângând afară. Căzuse și se lovise...—Ah! mamă am lăsat pe Floricel singură, strigă cu grijă Victor și dădu fuga afară, ștergându-și ochii.

In curând îi făcea copilei jucării, de rîdea, nebunataca drăgălașă din totă inima.

Iosif «din Făget» murise de un an de zile, în urma unui glonț primit din greșală la o vînatore de urs.

Dacă Agrișa nu s'ar fi gândit că trebuia să dea lui Victor și o instrucțiune deosebită, ar fi rămas la țară să ia dînsa în mână firul treburilor.

Însă, de oare-ce vedea în băeat însușiri și aplecări anume, voia să jertfiască numai intereselor creșterii acestui copil ce era să-i fie odată sprijin și mândrie.

Pe urmă trebuia să vie rîndul și Flórei...

Pentru copii dar, totul!

Mulțamită tatălui ei, Agrișa se putu desface cu preț bun de casă și arendă liveștile și viile, iarăși cât se putu mai bine.

Trăia acuma în Craiova fórte de-oparte, cu totul dată creșterii celor două copii.

Peste câți-va ani o vedem pe dómna Făgețeanu,—cum își zicea după pronumele de școlă al băeatulni și al fetei,—în București.

Aceeași frumusețe, — acum doar în deplină maturitate: fórte fericită că Victor și Florica erau niște copii buni și harnici.

Victor, era în clasa a VII de liceu și urmând vióra la conservator; Florica, în clasa I-a de gimnaziu, într'un pension, jumătate internă.

Séra, Victor, cum ieșia de la liceu ori de la conservator, se ducea cu plăcere să ia pe soră-sa de la pension, și se întorceau împreună acasă.

Intre mumă și el, era o legătură sufletescă rară, care nu era să se desmintă în tótă viața lor de-apoi, o potrivire de gusturi și de aspirațiuni, o înțelegere de tótă clipa, o iubire plină de duioșie, de-un negrăit farmec.

În asemenea fel de viață își strinsese ea, — frumoșa și cumintea mumă, — tótă puterea inimii și a judecăței. Ea nu mai exista de mult ca femeie; urma să fie muma și numai muma cea mai devotată, dar și cea mai răsplătită pentru jertfa ei.

Cea mai deosebită plăcere a lor era să facă séră, muzică împreună: Agrișa ținea pianul, Victor cânta pe vióra; Florica îi asculta și lua aminte. Une-ori se încerca să însoțiască ea, pe frățior, la piano.

Și serile treceau în acel aer dulce de intimitate, până la care rar strébătea un singur prie-

ten al lui Victor, și muma acestuia, singura prietenă a Agrișei.

Și nu puține ispite, cu totă viața lor retrasă, a avut de îndepărtat dăma Făgețeanu.

Frumusețea ei veselă și fericită atrăgea cu înverșunare.

Ce-i trebuia ei însă un alt bărbat, care n'ar fi fost Iosif al ei, pururea neuitat?

Pentru plăcerea de-a-l avea? Dar toate plăcerile din lume nu ar fi putut plăti pe aceea a iubirei și îngrijirei ce le putea da întregii copiilor ei, — pe aceea că prinia fără nici o știrbire dragostea, încrederea și cugetul copiilor ei.

Dintre colegii de școlă ai lui Victor, Nicu Baran isbutise a dobândi prietenia greu de dobândit a lui.

Nicu era o natură delicată și ca fizic, și sufletește: se putuse lipi repede de natura puternică fizicește, și tot atât de delicată ca suflet, a lui Victor.

Nicu adora muzica fără a i se da cât de puțin ei, cu atât mai mult iubia dar pe Victor, în care se desfășura deja puternicia viitoare a talentului de artist.

Era totuși o deosebire între firile acestor două prieteni de inimă; pe când Victor întâmpina cu încredere și sinceritate ceea ce-i părea bine într'un om, Nicu, întâmpina cu îndoială, pururea fiind bănuitor.

Era capabil de a fi bun prieten, dovadă sentimentul lui pentru Victor; dar era singurul că-

ruia îi dase această iubire fără nici o gândire ascunsă.

Victor era poetul care simte și dinaintea căruia viața exista, fiind-că exista și un ideal care era ținta acestei vieți.

Nicu era omul care admira, care putea să se însuflețiască; dar dinaintea căruia viața era bună numai întru cât îi da cheazășia pentru bunătățile la care aspira într'insa.

Seriozitate, dor de muncă, energie, activitate era în amândouă.

În acestea numai se asemăna, ca și în iubirea unul pentru altul.—Póte de aceea și prietenia lor ținea și din ce în ce se întăria cu cât devenia mai bărbați.

Terminară odată clasa a VII-a; luară odată bacalaureatul.

Victor nu voi să facă vr'o facultate, la început, alegându-și numai cariera de artist, în care doria să se perfecționeze.

Să plecâ însă stăruinței mume-si și să hotări să urmeze dreptul, ca să aibă o diplomă, ca să fie tovarăș de școlă și pe băncile universității, cu Nicu.

Dar părinții lui Nicu își îndemnară băeatul să se ducă în străinătate...

Victor se întristă de apropiata lipsă a prietenului său unic.

Atunci d-na Făgețeanu îi zise:

— Nimic nu mă ține legată de țară, dragul mami. Mult-puțin, avem cu ce: haidem la Paris,

și vom sta la un loc cu prietenul tău care va găsi în mine o mamă.

Și plecară la Paris.

III.

În Paris începe pentru Victor o activitate fără cel mai mic astîmp.

De și în acelaș apartament, la al duoilea, în strada Gay-Lussac, cei duoi prieteni se întîlnesc numai séra, la masă, și une-orî la cursul de Drept.

Nicu Baran își vede numai de studiul Drep-
tului: la curs și acasă.

În primele câte-va luni însoțește prin Muzeuri pe dómna Făgețeanu.

Victor se împarte cât póte mai mult: la Drept și la Conservator; la câte-va cursuri speciale unde ascultă cu luare aminte și cu nesațiú; în unele serî la conferinți.

«La Bodinière» nu-i scapă nici odată.

De duoă ori pe săptămână împreună cu mu-
mă-sa, cu Florica și cu Nicu se duc la un teatru; Duminecile, ziua, în împrejurimi, — la Sèvres, la Saint-Cloud, la Asnières, la Fontainebleau, — mai ales pe unde e pădure, ca la Meudon, la Vincennes.

D-na Făgețeanu, înconjurată de acéstă hăr-
nicie tînără și vigurosă, se simte în nevoea de-
ași chiáltui și ea din puterea nervilor, dorește
și ea să dobândiască cunoștinți nouă. Ast-fel își
împarte timpul între grija de casă și audierea

unor cursuri de la Sorbona, cât și la citirea cărților de Filosofie, de Istorie și de Drept.

Florica, singură între toți, se ocupă mai puțin. Ea, cu cât crește, se face mai slabă, mai fără energie. Învață, pentru a'și împlini o datorie; încolo, visează, stă într'un fel de moleșeală aproape bolnăvicioasă. Nu suferă de alt-fel, din cauza vre unui neajuns fizic al organismului său. E numai o fire lipsită de vigóre, și par'că de voință.

Nu are aplecare nici măcar pentru muzica, de și are un glas care surprinde prin frumusețea timbrului. Cântă, dar nu pune căldură, nu pune nimic din simțirea inimei.

Să face din zi în zi mai frumoasă,—de-o frumusețe însă ce nu pare a avea nimic lumesc în ea. De aceea, poate, nimic din lume nu o impresionează așa în cât să se simtă și vibrarea energiei sale în suma de vibrații a mediului.

Nu odată d-na Făgețeanu, s'a îngrijit de-ase-menea stare ciudată, alergând și la știință, cerând medicilor lămuriri și ajutorul lor pentru o îndreptare.

Însă ce era de făcut unei organizațiuni foarte completă, fizicește?

Unul singur o bănuie candidată la ftizie... dar nu spuse numei.

Putea s'o ducă însă foarte mult timp și poate totă viața, chezașă de traiu îndelungat fiindu-i însă-și această indiferență, această lipsă de emoțiuni.

Putea însă cine-va să prevadă ce anume împrejurări ar fi putut să hotărască o schimbare

în modul de a fi al acestei frumoase și atât de străni ființi ?

O întreba adese ori muma la ce se gândește ? ce anume porniri o fac de visază ?

Ea zîmbia nespus de dulce și de frumos, și răspundea cu o blândețe îngerească :

— Nu 'ți-aș putea spune dragă mamă; îmi place însă negrăit de mult să staū așa...

Cu tóte acestea, în anume momente, când se încingea câte o discuțiune între d-na Făgețeanu, Nicu Baran și Victor, asupra muzicei saū a vre unor cestiuni sociale,—nu odată numai își spu-nea cuvîntul ei, și atunci uîmia, fiind că iera cel lămuritor, cel care încheia discuțiunea ori o pune pe adevăratul ei tērâm.

În afară de óre-care romane fórte morale ce găsia în biblioteca pensionului, Florica nu citia nimic alt; totuși cu un bun simț admirabil, cu o intuițiune minunată, pricepea și știa ce să spuie; acésta dovedia că avea ca și cei'alți inteligența.

Într'o zi i se păru d-nei Făgețeanu că între Victor și Nicu era óre-care răceală.

Mai ales în o duminică, zi hotărîtă pentru o plimbare și un prânz pe iarbă în frumoasa pădure de la Meudon, luâ seama că mai nu schimbară nici o vorbă amînduoī, cât ținu drumul.

— Ce este între voi? îi întrebă în cele de pe urmă, d-na Făgețeanu, ne mai putënd ține.

Și Nicu, și Victor se roșiră și nu răspuseră, încurcați de întrebarea prea fără de veste.

Florica orînduia ale prânzului, pe verdeață, încet, cu luare aminte la ce făcea.

— Vedeți că aveți ceva? Și nu știu ce-ar putea fi între voi, căci mai nu vă petreceți viața împreună, departe de mine... Nu cer numai de cât să'mi spuneți cauza, dar dacă e ceva care se pôte spune, nu întârziați a mă face părtașa voastră și împăciuitoarea între voi.

— Nu e nimic grav, mamă, răspunse Victor și deja 'i-am hotărît lui Nicu că se pôte bucura el de lucrul ce s'ar părea că ar voi să ne învrăjmășească. El însă, cam bănuitor cum e, nu'mi crede sinceritatea, cu tóte că 'i-am dat dovezii de dezinteresarea mea de acel lucru.

— O! copii, copii... mi se pare că vă înțeleg... zise muma, încet... Luați bine séma la micile vóstre legături ca să nu vă răpiască prea mult timp și să nu vă facă pătimași...

Băteții nu mai ziseră nimic, rușinați. Masa însă se făcu în curând veselă, iar apoi discuțiunea asupra unei conferinți, îi puseră pe toți în bună înțelegere.

Pe când muma strîngea masa, iar Florica se plimba pe o alee, părînd mai mult o aparițiune,— Nicu șopti lui Victor.

— Vrei ca nici tu, nici eú să nu mai răspundem privirilor Norettei?

— Dar de ce, urîciosule! Ne place amândurora, — și ne-a plăcut fără să știm de la început că ea cocheta cu fie-care din noi, în parte; tu însă pari mai aprins. Rămâi cu dînsa. Ce? nu se mai găsesc fete frumoase în Paris?

— Dacă 'mi promiți pe onórea ta, Victore, că renunți la dînsa fără să rămâi cu vr'o ciudă pe mine...

— Dar firește, Nicule! Pe urmă află un lucru. Eū când voiū iubi, voiū iubi la nebunie și voiū ști să aleg cui să'mi închin simțimîntul! În legăturile ușóre n'ó să'mi pun nici odată inima...

— Bine, atunci rămâne hotărît... Pentru tine, nu mai există Noretta...

— Nu, nu mai există...

— Iți mulțănesc Victore...

Iși dară mâna, — în timp ce d-na Făgețeanu zimbăia, trăgînd cu códa ochiului la împăcarea lor.

Intr'o séră Victor veni acasă mai de timpuriū ca de obiceiū, hotărît să citiască pentru examenul care se apropia.

D-na Făgețeanu lipsia.

Găsi un bilet al lui Nicu, în care îi zicea: «Sînt disperat; nu știū ce să fac. Am dovezi că Noretta mă înșeală. Cunosc și pe individul. Deseară să nu mă așteptați; spune i mamei tale ce vei crede tu pentru a'mi justifica lipsa. Am s'o omor pe Noretta... și, cine știe... Dar... La revedere,

Nicu.

Victor rămase ca de marmoră.

Nicu era în adevăr capabil să facă vre o nebunie, cu firea lui aprinsă și nestatornică.

Umblă prin câte-va cafenele din cartier, se duse la Noretta chiar: nu dădu însă nici de el, nici de Noretta

Se întorse târziu acasă și, fiind-că văzu pe mumă-sa foarte neliniștită de întârzierea lui, îi spuse taina și grija lui cea mare.

D-na Făgețeanu rămase o clipă pe gânduri apoi zise:

— E pasionat și ușuratec... Am să-l fac să mi mărturisească singur și ceea ce-am să vorbesc apoi cu el, cred că o să-l îndrepte...

— Cred și eu, mamă, căci de alt-fel are inimă.

— O să mă silesc a-i da și judecată pe lângă prea multa inimă ce are.

A doua-zi pe la prânz, Nicu se întorse palid, nervos și întunecat.

Bătuse pe «individul» Norettei, stătuse închis la un post de poliție până pe la ora aceea; rupsese însă dragostea cu Noretta, și, zicea el, și cu amorul cu asemenea fete.

Și, în adevăr, sfătuit de d-na Făgețeanu, se ținu de vorbă.

Fire aprinsă însă, lui Nicu îi trebuia iubirea unei femei.

Și pe această femeie o visa neîncetat, o aștepta să i se iviască în cale.

Intr'o Sâmbătă seara când și Florica se afla acasă, d-na Făgețeanu le zise în timpul mesei:

— Copii, voiți să vă întreb dacă vreți să faceți cunoștința unei familii vecină cu noi. O d-nă, Camerolles, mă tot privia de cât-va timp cu multă prietenie. Ajunserăm ast-fel a ne saluta, a schimba câte va cuvinte, iar ieri am făcut împreună drumul pentru cumpărături la Beau-

marchais. E foarte cum se cade, foarte prietenosă. Are și ea copii; după cât am înțeles, destul de mari. În timpul cumpărăturilor și până când ne-am întors, mi s'a făcut și mai simpatică. Același lucru i s'a întâmplat presemne și ei, față cu mine; atâta deosebire numai, că ea 'și-a arătat simpatia și prin dorința de-a ne vizita unii pe alții. Ast-fel, pe astă-seră sîntem invitați la ea acasă.

— Fiind-că e una din serile noastre de petrecere, ne putem duce, răspunse Victor. Noi sîntem destul de ocupați; d-tale, mamă, îți trebuie o asemenea prietenie.

Dar tu, Nicule, ce zici?

— Eă, zic că merg bucuros.

— Dar tu Florico? întrebă muma.

— Fiind-că vă duceți toți, ar fi o lipsă de politetă să nu merg și eă. Merg cu plăcere însă, fiind-că în pensionul nostru e o d-șoră Camerolles, în clasa a VI-a și ași dori să-i fac cunoștința. E foarte iubită de fete și nu e prea mândră ca cele mici ca de-al de noi...

— Auzi Nicule? zice Victor zîbind..

Fă te «gigea,» ca să fii la înălțimea clasei a VI-a.

Nicu Baran bine-voi să se simtă încurcat și să se roșiască: era de față Florica.

De și era intimitate frățiască între el și copilă, une ori se simția sfios când ochii ei mari visători se opriau asupra-î.

Era o frumusețe deosebită, Florica; totuși nu era idealul dorit de el, nu-î însuflase iubirea

aceea de care își simția sufletul însetat. Póte unde nu avea copila acésta vioiciune și energie.

De-ar fi întreat-o acum cine-va și pe Florica de simțimîntul ei pentru Nicu, de sigur că ar fi răspuns: îmi e ca și frate...

De cât nevinovăție și sinceritate nu puteai alt-ceva bănuî în inima acestei ființi prea puțin par'că legată de pămînt.

Dacă ai fi întreat pe d-na Făgețeanu ce a-nume gând își pórtă une-orî prin minte, privitor la Florica față de Nicu, póte că ai fi aflat o óre-care intențiune pentru viitor.

Victor, fórte ócupat, nu ar fi rămas surprins de intențiunea acésta, dar, întreat, ar fi răspuns de sigur că nu se gândise nici odată la asemenea lucru.

D-na Camerolles, vėduva unui înalt funcționar trăia aprópe aceeași viață retrasă ca și d-na Făgețeanu.

Energică, întru cât privia afacerile, duiósă și prevězétóre întru cât privia iubirea ei pentru copii, trebuia să ghiciască pe d-na Făgețeanu și să se împrieteniască cu dînsa.

Ea luase séma traiului vecinei, îi plăcuse, vėzuse în copiii ei ființi liniștite și studioase și voise a-î cunóște pe toți.

De óre-ce însă ea era în Paris acasă la ea, și vecina musafir, crezu că e bine să facă ea pasul întâi, și'l făcuse.

D-na Camerolles ocupa catul întâi al casei

d'alături. Incăperile celor-l'alte două caturi le dase cu chirie unor familii fără copii.

Ea avea trei fete și un băiat și nu voise alți copii în acea casă.

Băiatul era locotenent de marină și se afla cu serviciul în ministerul Coloniilor.

Copila cea mai mare, Angela, — de care vorbise Florica, — era în clasa VI; cele-l'alte două, mult mai mici, urmau la școlă ca jumătate interne.

Angela e o brună de-o frumusețe împătimitoare: are o frunte largă pe care, șuvițe crețe de-un negru lucitor, pun umbre neastâmpărate. Ochiul nu tocmai mari, dar de un albastru ca cerul de primă-vară, vioi, reuțacioși fără reuțate, rizători fără ironie. Gura așa de mică și cu buze așa de roșii, că pare o cireasă ce'ți dă o poftă nebună s'o privești, dar și mai mare s'o guști... Rîsul îi e copilăros, de-o sonoritate dulce, vesel și sincer. Zimbetul une-orî fură din acea reuțate nesupărătoare a ochilor. Vorbește mult, vorbește frumos și e de spirit.

Pas de'ți ține inima în frîu față cu așa ispită de șaptesprezece ani aprópe!

Locotenentul Iulian Camerolles, e nalt, subțiratec, destul de frumos, dar tăcut, observator, greu la prietenie.

E fórt puternic și fórt cuminte.

Primirea d-nei Făgețeanu și a copiilor ei, fu fórt cordială.

— Uite, și eu credeam că și d-nul Baran e copilul d-vs., zise d-na Camerolles.

— E ca și copilul meu, răspuse d-na Făgețeanu. Intre el, Victor și Florica, nu fac nici o deosebire...

— Par'că 'mi ești cunoscută, domnișoară, zise d-ra Angela, Floricăi...

Și vorbiră mult asupra pensionului în care erau amândouă.

Victor se potrive repede la gusturi cu locotenentul.

Nicu Baran vorbi cu d-na Camerolles și cu d-na Făgețeanu, cât timp Florica și Angela de-oparte, Victor și locotenentul de altă parte, stătură prinși în vorba lor.

Privirea lui Nicu se furișă des însă către locul unde erau fetele.

Iar când toți făcură un cerc, Nicu nostru, cu o putere de vervă ce rare ori i se întâmpla, conduse convorbirea și începu a rivaliza în trăsături de veselie și de spirit cu Angela.

Nici nu prinseră de veste când se făcu miez de noapte...

Asupra despărțirii, Nicu propuse pe a doua zi o plimbare la Meudon sau la Auteuil.

D-na Camerolles primi.

Rămânea cestiunea prânzului, lucru cam greu, de ore-ce nu era timp destul.

D-na Făgețeanu își luă asupra și însă a rindui așa, în cât să iasă bine și cu prânzul.

Când Nicu și Victor să văzură în odăile lor ce dau una în alta, Victor se uită lung la Nicu.

— Ei? cum îți pare d-șóra Angela, prietene?

— Divină! strigă Nicu. Dar ție?

- Mie? periculósă pentru inima ta.
- De ce periculósă, Victore?
- Fiind-că, după cât am putut vedea, mintea ta 'și-a pus deja speteze și până să se facă móră, nu-î mai trebuie de cât prânzul de mâine...
- Uite să'ți spun drept, Victore, zise Nicu, fórte cu căldură, dacă Angela mă va plăcea, eu simt că așa iubi-o la nebulie...
- Și urma?
- Urma? zise el, întunecându-se la chip... Dacă o vrea să vie în țară, o iaú de nevastă...
- Ce spui?
- Pe viața mea.
- Dar dacă n'oi să'și lase țara?
- Rămân eu aci... și cred că n'oi să pier...
- O! Nicule, Nicule... ce repede ieși tu hotărîri mari...
- Le iaú repede Victore, dar le știu...
- Uite, simt că e ceva preursit: orî Angela, orî nici odată alta... Mă, e și încântătoare!
- Fii prudent, Nicule, să nu jignești familia fetei... să nu pari fetei om puțin serios... Lasă cel puțin ca lucrurile să meargă mai cu încetul... și numai când vei fi sigur de o înclinare a fetei pentru tine, —atunci să începi, —totuși și atunci cu seriozitate, consultând și pe cei de acasă din țară...
- Bine, Victore, bine. Uite, în asta o să te ascult.

IX

Patru ani și jumătate trecură ca patru frumoase nopți de vară pline de visuri bune.

E prin Ianuarie, pe la capătul lui.

Parisul e în toiul petrecerilor; cele două familii, în ajunul d'a sărbători doctoratele tinerilor Victor Făgețeanu și Nicu Baran, dobândite cu vr'o două zile înainte.

Micul banchet e hotărît la unul din restaurantele mari din Palais-Royal, la care a fost invitat și maestrul profesor de vióră al lui Victor.

Nicu Baran e foarte vesel dar și foarte nervos: așteptă de-acasă învoirea familiei pentru căsătoria lui cu Angela Camerolles.

Căci, în acești trei ani trecuți de când a cunoscut pe Angela, dragostea lui a mers crescând, primită de frumoasa fată, încurajată și primită de d-na Camerolles și de băiatul ei cel mare.

Angela a pus deplină stăpânire pe inima și spiritul lui Nicu; pare că'l iubește îndestul, dar ceea-ce e curios pentru firea ei neastîmpărată și arzătoare, a făcut ca iubirea acesta să fie împresurată de o seriozitate și de un respect de ómeni maturi.

Așa, foarte vioiul Nicu nu a putut-o nici odată săruta: de câte ori îl imbrâncise inima s'o facă, întîlnise ochii Angelei, deja imputători, și încurcat, își amânase dorul.

Maî curios iera, pentru cine ar fi luat de aprópe seama Angelei, unei plecări la melan-

colie în unele momente de singurătate. Atunci se opria adese ori în fața portretului lui Victor Făgețeanu și sta nemișcată, ațintindu-l cu priviri pierdute. Ce se petrecea în sufletul ei? Nu se putea ghici.

De asemenea se făcuse o schimbare și în Florica. Chipul ei nu arătase nici odată că suferă. Nimeni nu putuse vre odată surprinde mâhnirea în acele trăsuri delicate, pururea liniștite.

D-na Făgețenu singură își dăduse seama și simțise că schimbarea începuse de îndată ce fusese hotărâtă căsătoria între Nicu Baran și Angela Camerolles.

Ingrijată, chiamnă și luarea aminte a lui Victor :

— 'Mi-e teamă că-i este drag Nicu, zise Victor... Dar cum să bănuim, când nimica în înfățișarea ei, nu a spus vre-odată ce se ascundea în sufletul ei?

— În adevăr, Victore, că n'am observat nici un semn, — și doar nu odată 'i-am vorbit de Nicu în așa fel, ca tocmai pentru a-i încerca inima... Tu știi că am hrănit cândva speranța de-a' l avea pe Nicu ginere. Florica însă, nici odată nu 'mi-a părut că'mi înțelege intențiunea. Liniștită și cu aparența celei mai depline seninătăți, ascultându-mă și răspunzându'mi, mă făcea să cred că nu iera nici pentru iubire, dupe cum nu iera pentru nici un entusiasm. Dacă'l iubia, pentru ce 'mi-ar fi ascuns?

— Dragă mamă, Florica este una din acele firi enigmatice care trăiește numai în lumea

gândurilor ei. Simte, dar îi lipsește energia de-a arăta. Cu totă nevinovăția ei, pricepe în mod intuitiv lumea și se vede pe sine atât de presus de dînsa, în cât nu vrea să-i spue nimic, tocmai fiind-că și lumea nu-i spune ei nimic, de óre ce nu o póte înțelege. Sînt sigur că iubia pe Nicu, și 'mî pare rău că nu m'am putut gîndi la acésta, cu ocupațiunile prea multe ale spiritului meu. Il iubia; dar unde'l vedea nestatornic, suferia de acésta. Când a simțit că el iubia pe Angela, mîhnirea a cuprins-o căci l'a vîzut pe deplin pierdut pentru ea. Prea mîndră, ca să-i fi chiămat luarea aminte asupra iubirei ei, a rămas tot atât de mîndră, și a judecat ca de prisos a se tîngui, pe urmă. Biata surióră! o plîng...

— Dar e un pericol pentru viața ei, Victore mamă, o asemenea suferință tăcută... Dacă 'i-aș vorbi, ca s'o mîngâi, ca s'o încuragez?..

— Eū cred că ai face rău... Așa cum o cunoștem, și d-ta, și eū, ne putem da seama că am face o să sufere și mai mult, fiind-că 'i-am silui taína...

— Ce e de făcut atunci? o putem pierde, cât e de slabă... zise cu durere, biata mumă, frîngîndu'și mâinele...

— Eū cred, mamă, că și slăbiciunea acésta e aparentă. Nu'ți vine să crezi că este energie în a tăcea și a suferi?

— Dar asemenea suferință omóră, îți mai spun odată...

— Nu, când prin o superioritate de inteli-

gență și de voință, te simți prea puțin legat de lume.

Cu totă analiza, dreaptă poate, a fiului său, d-na Făgețeanu, foarte îngrijată, căută să stea de vorbă cu Florica, asupra stărei lucrurilor.

Tinera copilă păru surprinsă de tot ce-i spuse mumă-sa și răspuse atât numai:

— Eu sînt cu totul mulțămită, dragă mamă, că Nicu a dat de-o fată așa de bună ca Angela, care 'mi-e dragă.

Și chipul ei iera luminat de-un zîmbet dulce și curat, — expresiune a celei mai depline de zînteresări de tot ce iera lumesc.

— Bine, Florico dragă, ideea de-a te mărita c'un om ales de inima ta, nu ți s'a ivit nici odată în minte?

— Crezi d-ta, dragă mamă, că toate fetele trebuie să tindă la asemenea legătură?...

— E firească, drăguță, și e o fericire...

— Fericirea unora cred că este numai în cele sufletești. Pentru mine lumea simț că are un farmec numai când sînt departe de acele legi ce le numim cu toții firești.. Imi place să fiu numai cu tine, dragă mamă și cu Victor, — singurii pe care vă aflu buni, — și numai cu visurile, singurele legi ale vieții mele...

Liniștită, cu privirea adîncită în acea lume ascunsă pe care o vedea numai dînsa, frumoasă peste măsură în simplitatea curăției sufletului său, rămase multă vreme în contemplare, — în timp ce d-na Făgețeanu, se plimba de colo pîna

colo fără s'o pótă înțelege, cuprinsă de o chinuitoare mâhnire.

Intre acestea d-na Făgețeanu primi o scrisore de la familia lui Nicu.

Atât de mare iera încrederea ei în d-na Făgețeanu, în cât lăsa buneii sale cumpăniri dacă Angela Camerolles iera potrivită cu Nicu. In urma cuvîntului seii, va trimite lui Nicu tóte actele trebuincioase.

Far'a-i trece o singură clișă prin gând că rupea pentru totdeauna Flórei sale, cele din urmă frunze ale speranței, răspunse familiei lui Nicu în așa chip, — după cum de altmintrelea iera și drept, — în cât după zece zile Nicu primi toate hârtiile și se grăbi a împlini la Legațiune și la Capela Românească tóte formalitățile.

Banchetul pentru sărbătorirea doctoratelor, amânat puțin, fu în acelaș timp și masa de nuntă a lui Nicu Baran.

In aceeași séră trebuia să plece cu fermecătoarea lui tovarășă, la Nissa, apoi să se întorcă în Paris după o lună și să porniască în țară împreună cu Făgețenii.

Nicu iera prins cu pregătirile plecării. Angela se apropiă de Victor și-i șopti:

— Toastul d-tale la banchet m'a mișcat profund. Iți mulțamesc... Numai de-aș fi într'adevăr fericită.

Și pentru întăea órá, Victor văzu cu surprindere o ușoră umbră de melancolie acoperind

ca un vël, chipul acesta totdeauna de spirit și voios.

— Pentru ce, dómná, tocmai într'un asemenea moment, o asemenea pornire de îndoială?

— Sfătuiește călduros pe amicul d-tale să nu fie gelos... Deja 'mi-a făcut o mică scenă... și gelozia duce la o nenorocire sigură.

Îi strînse mâna și se depărtă, nici prin vis trecându-le că Nicu îi privia de câte-va clipe, c'o uitătură întunecósă...

Porniră însă și Victor nu avu timp să-i zică ceva lui Nicu.

V

Intâiul dor al Făgețenilor, pe calea către Țară, fu să se opriască în iubitul Gorj nevăzut de atâta timp, la Brăhășești plini de atâtea amintiri pentru Agrișa.

Mulți din cei bătrâni se duseseră pe cel din urmă drum, cei tineri își aduceau aminte numai de numele lor. «Iosif din Făget» trăia în chip de legendă în poveștile tuturor.

Și la mormintul lui «Iosif din Făget» se făcu un mare și înduioșător parastas, cu sobor de preoți, iar Brăhășești văzură înghenuchiate la căpătâiul crucei trei tulpini răsărite acolo și înălțate trandafiri și stejari, pe tărâmurî streine: Florica o adevărată Ileana Cosinzeană, Victor un trupeș răsad de stejar, c'un vino-'n-cóce fără greș, și Agrișa un trandafir de tómnă nurlîu

nevoie mare, părindu-se mai de grabă sora voinicului și-a Cosinzenei.

Și nu cu bocete le-a fost dat sătenilor să-i vadă în jurul aceluï mormînt, dar cu lacrimi liniștite ce izvoraū din amintiri pioase și le înfrumuseța par'că chipurile înduioșate...

Așa înfățișare ca de sfinți se săpă adînc în mintea sătenilor uimiți, ceea ce iera să mai dea pornire unei legende, degrabă după ducerea dintre ei a «Făgețenilor» lui Iosif..

Și Făgețeniū lui Iosif plecară în capitala țării pentru a nu mai pune nici odată piciorul în cuprinsul Brăhășeștilor.

Părinții lui Baran îi primiră cu o nespūsă dragoste mirându-se însă că se întorseseră fără Nicu.

Iera ușor de iertat lui Nicu întârzierea întorcerei, odată ce prelungia luna de miere într'un așa de minunat ținut strălucitor de soare, îmbălsămat de flori, ca Nissa.

Până să 'și găsiască o locuință și până să împliniască puținele lucruri de casă, ce le lăsase la Baran, stătură în locuința acestuia. Mulțămită acestei împrejurări, Victor avu ocaziune să 'și puie numai de cât în evidență strălucitele însușiri de om cult și de artist la vioară.

Baran primia în salónele sale odată pe sēp tēmână; aristocrația de naștere și a negoțului se grăbia să vie la petrecerile acestui om care avea o mare situațiune politică și o bună situațiune materială ca avocat de întăea mână.

Fusese ministru și avea să mai fie; iera plă-

cut ca om și, la etatea lui, un cavaler perfect cu cucónele, ceea ce nu împiedica pe d-na Baran de-a'l iubi, pe lângă însușiri și cu defectele lui.

Baran stăruia dar ca Victor Făgețeanu să se înscrie numai de cât în barou și începu a'l lua ca ajutor în procesele de seamă.

Așezat într'o locuință frumușică, cu o mamă ca Agrișa, de o distincțiune vădită, cu o suri-óră ca Florica, de o frumusețe care atrăgea, cu tot vëlul ușor de melancolie ce o acoperia,— el însuși deosebit ca inteligență și ca fel de a se înfățișa în lume,— purcese de grabă pe calea greu străbătută de atâți alții, a izbândeii.

Pe la finele lui Martie, la o serată a lui Baran, Victor făcu cunoștința d-nei Amăriceanu și a fiicei sale Zefirina, de vre-o câte-va zile numai întórse de pe cósta de Azur.

Ele aduseseră familiei Baran știrea că Nicu și soția lui se duseseră la Paris și că aveau de gând să petrecă acolo până în tómna, după dorința tinerei d-ne Baran.

În acea séră d-șóra Zefirina se împrietenii fórte mult cu Victor.

— Imi ierați atât de cunoscut din spusele d-lui Nicu Baran și ale soției sale, în cât vă mărturisesc că doriaam să vă cunosc și 'n ființă.

— Mulțămesc prietenilor mei că au fost atât de bine-voitori pentru mine; dar cu atât mai mult vă mulțămesc d-vóstră, d-șóra, că ați dat credință prea prieteneștilor lor laude..

— Și sînt încântată că aprecierile lor sînt mai mult de cât îndreptățite...

— A! d-șoră, vă rog... Mă faceți sfios în cât să nu mai găsesc cuvinte cu care să răspund amabilității d-vóstră...

Dșoara Zefirina Amăriceanu, naltă, sveltă, de-o frumusețe brună împătimitóre, numai vioiciune și sinceritate în ochii săi negri, în graiū și în mișcări, vădia o fire arzétóre, îndestul de îndrăsnétă, sigură de sine, grabnică la prieteșug cu cine-î plăcea ei.

În acea séră Victor, fără voea lui, luă séma cât de sus vorbia unora, cu ce ironie răspundea măgulítórelor curteniri ale altora și cum nu părea că dă vre-o preferință cui-va.

Faptul că în rînduri repetate se apropia de el și-î căuta subiect de vorbă, îl făcea să nu se simtă la îndemână: par'că-î trecea prin inimă o neliniște vagă ce se asemăna unei temeri.

Simția că 'l înrîurește acéstă frumusețe deștéptă, acéstă fire în care ghicia energie și o prea repede aplecare către dinsul.

Când în urma stăruinților d-nei Baran, el primí a cânta la vióră, însoțit de un distins maestru pianist, întilni nu numai odată privirile fórte atente și sclipitóre ale d-șórei Amăriceanu, ațintite asupra lui.

Admirabila expresiune cu care 'și colorase execuțiunea, făcu o puternică impresiune și, cea d'întăea care se grăbi să 'l felicite, după maestrul adînc cunoscător, fu Zefirina.

Mâna ei ferbinte și strîngerea puternică, îl

înfloră și-i înfloriră obrajii mai mult de cât i-î înfloriseră pasiunea lui de muzică. Trebui să mai cânte, rugat de dînsa, și cântă mai cu aprindere în învăpăierea ce-i punea în inimă ochii ei.

D-na Făgețeanu luă aminte la începutul acestei înfiripări sentimentale și, în restul serei, căută să se pătrundă, cu finețea ei de femeie și cu dragostea ei de mamă, de firea d-șórei Amăriceanu.

De la serata acésta Victor plecă pe gânduri iar d-na Făgețeanu îngrijată: îi plăcea Zefirina, dar n'o voia pentru Victor.

Temerea ce tainic agita inima lui Victor, părea că avea un răsunset tainic în inima ei.

VI

În vara aceluî an Victor nu putu lipsi mult din București, de óre-ce se înfipsese bine în afaceri și fiind-că Baran, plecat la Paris cu d-na, îi lăsase grija proceselor lui.

Din când în când da câte o fugă pentru două trei zile la Sinaia unde își dusesese muma și surióra.

Acolo întilnia pe d-șóra Amăriceanu, care se făcuse tovarășa nelipsită a surorei lui, mai suferindă ca ori când.

D-na Făgețeanu îi arăta cât de mult prietenia Zefirinei ajuta Florichiî; iar din alte spuse ale sale, Victor vedea că frumoșa fată cuceria treptat pe mumă-sa, pentru a ajunge la el pe calea acésta.

Intru cât îl privia, de și se simția cu inima prinsă, lupta să se biruiască pentru a încerca statornicia d-șorei Amăricianu și a dobândi încredințarea sigură că iera iubit cu adevărat.

Așezase între el și Zefirina mai mult un prieteșug de băeat la băeat; își dădea unu altuia seamă de tot ce făceau în răstimpul când nu se vedeau, dar fără să 'și spue nici un cuvânt care să fi trădat iubirea lor.

Zefirina îl înțelegea pe Victor: simția în el o mare virtute bărbătească; își da séma că iubirea lui odată mărturisită iera să fie cuvânt hotărîtor pentru totă viața; îi plăcea, îl iubia și aștepta, fără să 'l siliască prin vr'o cochetărie, prin vr'o surprindere, acea mărturisire, când ea avea să-i întindă mâna, fericită.

Înă atunci avea încrederea și iubirea surorii lui Florica, a acestui suflet călător, — și-i da ei toate desmierdările ce se conveniau lui Victor.

Dobândia, pe zi ce merge, serioasa prietenie a inteligentei lui mame și-i da ei cea-l'altă parte de suflet, care se convenia tot lui Victor.

Tómna veni, cu dînsa un frig timpuriu; veniră Nicu Baran și Angela, și cu el veni pentru Florica și cel din urmă sbucium: par'că așteptase să'l mai vadă odată, — fericit, — și apoi să se desfacă și de legăturile slabe ce o mai țineau în destul de depărtata ei atingere cu lumea.

Când îl văzu în casa mumei sale, — pironită cum iera de câte-va zile în pat, — un dulce zîm-

bet îi lumină chipul de ceară pe care mórtea întipărise forma cóseii sale.

Atunci și Nicu Baran, împreună cu cei-l'alți ai casei, înțeleseseră simțimîntul nici odată măr-turisit, al sfintei copile, și ochii tuturor se um-plură de lacrimi.

Florica îi strînse mîna, suspină adînc și po-trivindu-și ușor capul între perine, închise pentru tot-deauna ferestrele privirei și ale cunoștinței.

A fost un moment îngrozitor de emoțiune: toți simțiră că se finise și nimeni nu îndrăznea încă să dea țipătul de durere: îi țintuise téma realității.

Cea d'întâi, muma, îngenunchiă lângă patul alb ca neaua apucând mîinele deja răcite ale scumpei ființe și izbucnind într'un plîns înnă-bușit; apoi Victor plecă greu capul pe umărul lui Nicu, care tremura și îngăima cuvinte neîn-țelese.

După ducerea la eterna locuință, a sărmanei florii care numai în grădina Dumnezeirei avea un loc potrivit, — D-șóra Amăriceanu și muma ei, cât și d-na Angela Baran nu lipsiră o zi, în totă iarna aceea, să nu dea ore întregi, mân-gâierile lor, mamei nespuse de îndurerată.

Intr'o zi când d-na Angela Baran veni de di-mineată, găsi și pe Victor acasă.

Fórte atins de pierderea ființei care ținea de cele mai adînci simțiri ale lui, Victor nu se mai arătase în lumea în care se petrecea.

Se cufundase în studii sociale și în exercitarea profesiunii lui cu o aprindere prin care voia, nu

at fii un
sore
doux que
ta vie...

Musset

să uite pe Florica, ci durerea lui și a iubitei lui mame.

D na Angela Baran voi să'l vadă și intră în biuroul lui..., unde stătu mulțișor de vorbă cu el; iar când să plece, îi zise:

— Bine iera să fi trăit Florica, dar mai bine în lumea păcei eterne, amice, de cât să fi fost soția lui Baran...

— Mă surprinzi, dómná...

— E adevărat însă că sufer: Baran este aproape un calău cu gelozia lui...

— Te iubește prea mult...

— Poate; sigur e însă că 'și iubește prea mult patima lui...

— Am să i vorbesc. Imi dai voie?

— N'aș voi să creadă că eă m'am plîns.

— Am să viă pe la d-vs mai des și o să am ocaziunea...

— O! vino, te rog, vino cât mai des... exclamă Angela cu pornire și-i strînse mâna, mai luminată la chip...

Victor, preocupat de ale lui, mișcat pentru moment de cele ce auzise, nu dădu o de aproape atențiune pornirei luminóse a Angelei; căci de-o vėzu întru cât-va, 'o atribui mulțămirei că el avea să intervie și speranței că va aduce o îndreptare.

Vizitele lui la Nicu Baran, une orî seara, alte orî după ce termina mai curând cu procesele, dădeaă Angelei o bucurie ce nu 'și-o stăpânia de cât dacā iera Nicu de față.

Când el se afla acasă, Victor prelungia vizita,

sta de vorbă cu el asupra mișcării politice și asupra încremenirii inteligențelor cu privire la reformele trebuincioase; apoi aducea cuvântul asupra vieții de casă și atingea cu prudență, prin pilde luate din traiul altora, cestiunea geloziei.

La punctul acesta Nicu abătea tot-de-auna vorba din cale și da semne că convorbirea se făcuse prea lungă...

Victor înțelegea și pleca, schimbând adese ori câte-o privire de părere de rău cu Angela.

Aceste priviri începu a le surprinde Nicu și a arăta din ce în ce mai multă răceală lui Victor; iar într-o zi, după plecarea lui, izbucni într-o furioasă mânie contra Angelei, învinovățind-o de prea multă simpatie pentru amicul lui.

— Să nu crezi că am uitat momentul, când chiar în séra cununiei noastre, vorbiai foarte desmierdător cu dînsul, la Paris...

— O! Nicule, Nicule,— răspunse biata femeie pîlînd, cu lacrimile în ochi, eată pentru ce te-am iubit!...

— Firește.. Era mai bine dacă Victor ar fi fost în locul meu...

— D-nul Făgețeanu este, o știi prea bine, un adevărat prieten... și dacă și de dînsul ești gelos, atunci nu 'mi mai rămâne...

— De cât ce, mă rog?

— De cât să mă întorc lângă mama.

Angela izbucni în plîns, iar el, emoționat, îi dădu în genuchi, se rugă să'l ierte, o sărută cu aprindere, — o imbună, promițîndu-i tot ce-i ceru dînsa pentru îndreptare.

Trecuseră deja vr'o șase luni de la mórtea Florichi și d-șóra Amăriceanu începuse a se simți nerăbdătoare că prieteșugul lui Victor nu lua forma pronunțată a iubirei.

Prinzând apoi, din gura lunei care, n'are frîu când e vorba de a isca patimi, — că Victor se ducea mai des pe la Baran de cât ar fi trebuit să vie pe la dînsa, începu a se simți și geloasă, — a bănuî încă.

Entusiasmul cu care Angela Baran îi făcuse cunoscut pe Victor, anume observațiunii ale ei, pe urmă, când se întîmpla să fie amândouă la d-na Făgeteanu, că de îndată ce Angela vedea pe Victor că intră, se făcea cu totul alta, — o duseră la ideea că franceza iubia pe Victor.

Gelozia lui Baran începea a se îndreptăți în ochii ei.

Fără acea cultură a inimei, care în iubire dă *Nu e bine să* încredere absolută, — Zefirina purcese a se întreba dacă nu cum-va întârzierea ce punea Victor în manifestarea sentimentului lui pentru ea, avea drept cauză vre-o întórcere a lui la Angela, pentru care avusese, la Paris, primele emoțiuni.

Nu se întreba ce l'ar fi făcut pe Victor, să nu ia pe Angela, el, dacă ar fi iubit-o și dacă fusese iubit de Angela.

Pentru dînsa iera numai faptul că nu o luase și că acuma se vedeaă prea des, și când iera Nicu Baran acasă, și când nu iera.

Alătura cu sentimentul ei pentru Victor, se ridica dar amorul propriu și ambițiunea: îi plăcea Victor, trebuia să l'ia; avea prieteșugul lui,

trebuia să-î aibă și iubirea, — trebuia să doboare pe aceea ce 'și-o socotia rivală.

Din îndemnul ei dómna Amăriceanu dădu a înțelege dómnei Făgețeanu că ar primi cu plăcere și cu mândrie încuscrirea între ele.

— Și de partea mea este acelaș sentiment dómnă, îi răspuse dómna Făgețeanu; însă pierderea Florichi încă ne mai turbură inimile...

— Este și rămâne durerósă, într'adevăr; intrarea copilei mele însă, în casa dumitale, ar fi o mângâere, aprópe o iluziune că 'ți-ai redobândit copila pierdută.

— Eü tiü, ce e dreptul, la Zefirina dumitale și cred că dorința nóstră o să se împliniască la expirarea doliului...

Răspunsul mamei lui Victor nu prea avu darul să mulțamiască pe deplin pe Zefirina; de aceea își luă asupra să grăbiască ea desnodămîntul.

Cu o adresă minunată, la cea d'intâi vizită ce le făcu Victor, Zefirina aduse vorba asupra vieței dulci de casă, încercându'și de astă dată și tária de seducțiune.

Ieraü singuri, iar Victor mulțămit de un mare succes de oratorie juridică. Simți mai bine dar frumusețea subiectului convorbirei; avu înaintea ochilor lui priveliștea vieței de iubire și de devotament ce ieraü în natura lui și pe care le urmăria ca ideal; se pătrunse de vraja ce împărăștiaü cei doi ochi în cari se părea că viază iubirea adevărată a sufletului. — și, — fără totuși a'și prinde cuvîntul pe deplin, — își lăsă inima

intr'un avînt mai liber, care dovedi Zefirinei că momentul suprem nu mai iera departe.

Încă un asalt, două de felul acestuia, și Victor de sigur că trebuia să o ceară.

VII

10/11/1907

p
X
ain

Dintr'o cădere primejdioasă de pe cal, la moșie, unde Nicu Baran se dusese pentru afaceri, rămase greu bolnav.

Adus în București, trebuia acum să nu părăsiască timp îndelungat patul.

Prea nervos de fire, se descuragiă degrabă, când știu că o să stea mult în casă, și începu să devie ipohondru.

Când rămânea singur cu Victor, i se plîngea că o să rămâie infirm, că o să móră în scurt timp, — și-i arunca priviri adînci de pîtrundere, ca să surprindă vre o bucurie a prietenului său...

Prin gând îi trecea ideea că Angela, liberă, va fi a altuia, — și a cui? dacă nu a lui Victor...

Un sentiment viu de ură fierbea în el în acele clipe de nervositate și simția par'că îndemnul de-a da cu ceva în Victor.

Acesta, fără să-i străbată în cuget, căuta să-l înlătoreze de la absurdele lui gânduri de infirmitate și de mórte, și pleca trist...

În sală sta de vorbă cu Angela, în ale căreea priviri credea că vede recunoștința; iar în aceste câte-va momente, Nicu Baran se svîrcolia în sbuciumul geloziei și striga pe Angela cu mânia neputinței.

Violent la culme, îi arunca cele mai aspre cuvinte, iar de lacrimile ei nu se mai înduioşa ca altă dată.

Devotamentul Angelei revărsat în îngrijirile și în încurajările cele mai căldurose, îi părea lui Nicu Baran expresiunea celei mai depline ipocrizii.

Intr'o zi îi strigă:

— Știu că abia aștepți să închid ochii ca să te arunci în brațele vrăjmașului meu care te pândește...

Ea ieși, sugrumată de durere; el începu a scriși în urma ei...

Și nu se plîngea, nenorocita femeie, nici părinților lui, nici d-nei Făgețeanu...

Ea tot spera într'o îmbunătățire...

Intr'altă zi, după o scenă tot atât de uricîosă, — după ce trecu în camera ei și plînse, se gândi pentru întâea oară la puțința morței lui Baran...

Cine știe, pôte că Dumnezeu voia aceasta, ca pe urmă să aibă parte de-o adevărată viață...

Nu-și spuse nici un nume însă, căci la moment se și cutremurâ de asemenea idee, care semăna unei dorinți ca bărbatul ei să móră.

Totuși ideea rămase și în zilele următoare. începu să primiască accesele lui Nicu Baran, cu resemnare.

In inima generosă a lui Victor Făgețeanu, tot-deauna vibra cu o nespusă tărie suferința celor de aprópe lui. Starea lui Nicu, pe care-l iubia

cu tótă duioşia, de care'l lega amintiri ce nu se mai perd din cadrul vieţii, — îl făcea să nu se gândească la căsătoria cu Zefirina, tot cu aceeaşi stăruinţă.

Pentru fericire iera timp, de óre-ce iubirea statornică póte să aştepte; a se grăbi să fie fericit, când după un doliu îl lovia şi nenorocirea celui mai bun amic, i se părea că iera un egoism prea fără ruşine.

Nu tot ast-fel înţelegea lucrul frumósa Zefirina, ale căreoa gânduri le împărtăşia muma ei, întărindu-i-le cu propriile ei bănueli.

Bóla lui Nicu Baran apropiând prea mult pe Victor de casa acestuia, îndepărta căsătoria Zefirinei deja hotărîtă în principiū. Franceza era dar un pericol pentru dorinţile familiei Amăriceanu.

Şi d-na Amăriceanu găsi de cuviinţă să strecore acéstă cunoştinţă la urechile d-nei Făgeţeanu.

Dînsa rămase surprînsă, ne-venindu-i să creadă în putinţa unei ast-fel de bănueli uriciose, şi încercă să o convingă pe d-na Amăriceanu, care, ruşinată óre-cum în faţa argumentelor mamei lui Victor, păru că recunoşte.

În sufletul ei rămase bine încredinţată că d-na Făgeţeanu iera prea naivă.

Căută dar să facă să ajungă bănuela lor la urechile d-nei şi d-lui Baran, părinţii.

Aceştia ridicară din umeri, întâiu. Pe urmă, chibzuindu-se între ei, dacă nu găsiră nimic de zis asupra corectitudinii lui Victor, în care aveaū

o încredere neclintită, părură a șovăii din partea Francezei.

D-na Baran se hotărî să-și îndrepteze luarea aminte asupra nurorei sale.

Fiind de mai multe ori acolo când veni și Victor, putu în adevăr a-și da seama de o înșeninare a Angelei, dar nu văzu nimic bătător la ochi care să motiveze vre-o relațiune vinovată între ea și Victor.

Îi lăsă și singurî sub pretext de a vedea ce mai face Nicu și ascultă la ușă: așa putu să audă ce nu cunoștea încă, — vieța tristă ce fiul ei făcea Angelei și încurajările lui Victor care duceau la speranța însănătoșirei și a schimbării în bine a lui Nicu.

Vizitele lui Victor ierau dar comentate în chip defăimător: lumea își da arama pe față cu obicînitul-î nărav nerușinat de a pângări, pentru plăcerea de a coborî până la lipsa ei de virtute, pe puținii ómeni de caracter pe cari nu voia să-î înțeleagă.

Nu se putea să nu audă și Victor de cele ce lumea punea în socoteala lui și a Angelei.

Iera într'o zi la tribunal, întru pregătirea unor acte de notariat, când un confrate, un tînăr cu reputațiunea de cam smintit, îi adresă cu ironie întrebarea:

— Ei? pe cînd cu succesiunea Baran?

Victor îl privi cu ochii mari de nedumerire.

— Nu te înțeleg.

— Adecă nu vrei să înțelegi. La urma urmei,

treaba d-tale: ce am eu să mă amestec, nu-i așa?

Acesta își văzu, și el, de atacarea ce-l adusesese aci, — apoi, tot fără nici un îndemn din partea lui Victor, se apropiâ de dînsul și-i zise:

— Eterna și invariabila cauză a prietenului casei. Sînt ecoul celor ce vorbesc alții...

De astă dată Victor pricepu și în obraz i se urcă o puternică roșeață...

— Ești un ecoî îndrăzneț, domnule, al unor calomnii veninoase...

Confratele ridică din umeri și se depărtă repede, iar Victor rămase într-o adîncă și foarte durerósă înmărmurire.

Baran, bătrînul, îl întilni la eșirea din aceea secție și se speria de gălbeneala feței și de mâinele lui reci...

— Ce ai dragă Victore? îl întrebă. Ești bolnav?

— Da, răspuse el, și se depărtă repede căci i se păru că și Baran, avea par'că în tonul și în privirile lui, bănuieala aceea rușinoasă.

Negrăit de îngrijată fu însă biata-i mamă când îl văzu atît de trist și cu înfățișarea bolnavului de friguri.

— Ce ai dragul mamei? Ce ți s'a întîmplat?

— Ce să am, mamă, răspuse el cutremurându-se, — am pe suflet o povară la încărcarea căreia nu am pus mâinele, pe care lumea însă mi-o aruncă pe spate c'o batjocură zdrobitoare...

— Nu te înțeleg, Victore dragă...

Și-i căută cu mai mare îngrijurare în ochi, ne mai știindu-și locul de teama vre unei bóle grele...

— Mamă, te rog să-mi spuî un lucru, dar

fără nici o părtinire: cum 'mi-a fost până acum purtarea față de Angela Baran?

D-na Făgețeanu se lămuri și cuprinzându-i capul cu brațele îl sărută:

— Acésta iera mâhnirea ta, dragul mamei? Ai auzit și tu vorbele lumei?

El îi povesti tot, cu cea mai aprinsă revoltă a inimei, ce 'și o putea arăta acum, în tótă izbucnirea ei.

— Purtarea ta, dragul mamei, a fost din acelea cum nu e lumea obicínuită să vadă. Lipsită de educațiunea inimei, lumea noastră nu poate primi ca posibilă prietenia curată între un bărbat tînăr și o femeie tînără. Chiar dac'ai fi iubit-o pe Angela, lumea nu 'ți-ar fi socotit ca sfînt prieteșugul cu Nicu... Dar pentru ce, Victore dragă, să te îmbolnăviască defaima altora? Oamenii de firea noastră trebuie să se mulțămiască în tot-deauna că nu le impută nimic conștiința și cu fruntea sus să-și mERGă drumul fără șovăire... Mie, când 'mi-aū ajuns la urechi, șoptele acestea, am zîmbit cu liniște și seninătatea sufletului meu a impus tăcere. Fă ca mine...

— O! dragă mamă, eū nu mai știū care e morala lumei acestea? Om, cu facultăți întocmite pentru superiorizarea ființei lui, și să bată tot în lături, mereū depărtându-se de la scopul firesc! Cât mă scârbește de mult voința acésta de-a face rău, ușurința acésta cu care se aruncă defaima! Imi ridică par'că tot dorul de muncă odată ce mi se înfățișeză ca zadarnică față de imbecilitatea omenească.

— D'impotrivă, dragul mami, nici o clipă de descurajare, nici o clipă de oprire din cale. În viață nu e timp nici loc pentru slăbiciune; numai cei puternici triumfă, și fiind-că ești înzestrat cu cunoștinți și cu energie, fiind-că ești un om de ideal, nimica să nu te turbure; trebuie să arăți că și omul bun biruește..

— Bine, mamă dragă, am să lupt fără șovăire...

— Ascultă Victore, ia să vorbim de un plan al nostru rămas de-oparte din cauza pierderii Flórei nóstre. Iubești îndestul pe Zefirina?

— Da, mamă, și d-ta știi ce va să zică un : «da» al meu.

— Atunci, mă duc și o cer pentru tine. Mai ales în fața șóptelor defăimătoare, e de nevoie răspunsul tău prin o căsătorie.

— Așa e, trăim în lume, trebuie să dăm satisfacțiune acestui curent ce se chiamă : opiniune publică... N'aș fi voit să am față cu mine chiar motivul acesta, pentru a trece peste suferințele prietenului meu iubit, — dar fiind-că trebuie un răspuns lunei, fie : voiü grăbi împlinirea dorului meu.

În séra acelei zile d-na Făgețeanu se duse cu Victor la d-na Amăriceanu, și pe când tinerii făceau muzică în salon, mumele luaü înțelegere asupra căsătoriei copiilor lor și hotărau data logodnei.

Victor, de partea lui, însufletit de muzică, de iubirea lui pentru acéstă ființă fermecătoare, îi

mărturisi că-i e dragă și gustă din bucuria ce-i pricinui ei asemenea destăinuire mult așteptată.

Nimic nu te face să uiți mai degrabă și mai deplin timpul, spațiul și locul, ca această revărsare a întregului suflet.

Pictorul nu ar putea prinde pe pânza lui extazul divin al perechei fericite ; poetul, în cele mai nemuritoare versuri, va isbuti să divinizeze iubirea, dar nu să dea întocmai simțimîntul îndumnezeitor.

Va rămânea dară celor ce ar privi pânza măeastră și celor ce ar citi poema iubirei să le trăiască prin propriile lor simțiri și impresiuni, pentru a perfecționa operele acestor artiști...

VIII

În ziua următoare, Nicu Baran, după o noapte de chin îngrozitor, care părea că-i dă presimțimîntul finitului, — văzu cu ochii posomorîți lumina zilei.

Și iera o zi frumoasă, ca o batjocură aruncată stărei lui fizice și sufletești : raze strălucitoare pătrundeau în camera lui și i-o făceau voioasă iar ciripitul vrăbiilor, adunate pe un copac din dreptul ferestrei, revărsa viața marelui infinit, în cuprinsul celor patru pereți ce-i ascultaseră gemetele.

Angela veghiase totă noaptea la căpătâiul lui și-l îmbărbătase cu graiul ei de înger păzitor ; acum, biruită de oboseală, ațipia într'un fotoliu.

Nicu Baran, mai lăsat de dureri, o privia c'un îndoit simțimînt de duioșie și de părere de rău: iera să móră și ea să rămăe, frumoasă, tînără, în putință de a mai urma vieața... fără el.

O! dacă ar fi putut și el să trăiască! cum ar fi căutat să fie bun cu totul, să-i facă viața liniștită și dulce!...

Dar nu se putea, era condamnat la infirmitate și poezia vieții nu i-ar fi mai fost înnoită, chiar de-ar fi mai viețuit!

Iphondria începu să-i aprindă închipuirea cu sclipiri sinistre și să-i dea fiori de turbare: pentru ce nenorocirea acésta de neîndreptat, a căderei de pe cal? Pentru ce suferința acésta, când el prin nimica nu o meritase?...

Si nici un ajutor de la medicină? Iera dar Știința atât de neputincioasă în cât să nu i găsiască leacul? Știința? o minciună, — o înfumurare a unor anume soiuri de ómeni «pentru a exploata frica, credința saú ignoranța de rînd»!

Și așa mergea, în sbuciumările lui sufletești, până la negarea totului în tot, ceea-ce da firei lui iuți o iritare continuă, privirei lui, licăriri sêlbatice, figurei lui slăbită, rezezi treceri de la îmbujorare la gălbeneală bolnăvicioasă.

Feciorul intrând să aducă ziarele, deșteptă pe Angela...

— O! iartă-mă, Nicule... Am adormit, zise ea zimbînd și apropiîndu-se repede de căpătâiul lui... Veți fi avut trebuință de ceva și n'ai sunat ca să nu mă deștepți...

El nu răspunse, cu ochii înfiți asupra mîi-

nelor lui, ca și cum ar fi fost adâncit în a le examina tresăriturile.

Angela, obicinuită cu asemenea amuțire îndărătnică, luă ziarele de la fecior și i le puse pe măsută.

— E și o scrisoare... zise feciorul... și o scose din buzunar.

— Pentru cine? întrebă Nicu răstit... Adă s'o vedă eu... și privirea i se duse bănuitoare, la Angela.

— Pentru d-vs. domnule, răspuse feciorul și i-o înmână, apoi ieși.

— Mie dă-mi voie să te las puțin, dragă Nicule, ca să-ți citești ziarele și corespondența.

— Dacă vine Victor, să nu'l primești; nu voi să'l vedă astăzi.

— O să creadă că ți-e mai rău și o să se ducă să neliniștiască pe părinții tăi...

— Facă ce-o vrea: nu voi să'l vedă,—asta e!

— Bine, Nicule...

Angela ieși, oftând; el o privi cu mânie și ură; apoi răsuci în mână scrisoarea și o puse pe masă, fără interes.

După câte-va momente de codire fără motiv, se apucă de citi unul din ziare.

Părându-i-se mai apoi că s'ar fi șoptind în sală, întinse gâtul și ascultă, dar nelămurindu-i-se bine de era în adevăr, șoptă saă părere numai,—sună.

Feciorul se înfățișă îndată:

— Tu vorbeai cu cine-va în sală?

— Ba nu, cucóna mare. A trecut p'aci și s'a urcat să întrebe de d vs...

— De ce n'a intrat să mă vadă? întrebă el posomorît.

— A zis că se întórce după prânz, să ședă mai mult.

Și, răspunzând, feciorul se tot apropia de măsuță.

— A! domnul n'a cetit încă scrisórea... zise el c'un rîs prostesc.

— N'am citit'o; da ce poștești cu ea?

— Eă?... nimic.. nimic... Numai.. întrebam așa..

— Hai, cară-te d'aci..

După ieșirea feciorului, Nicu apucă repede scrisórea....

— Adecă ce l'o fi interesând scrisórea pe măgarul asta? și rupse plicul cu violență.

Nu începu a ceti și feciorul intră pe furiș, tainic.

— Domnule, domnul Victor a intrat la cuconița...

— Cum? strigă el cu putere... Du-te și-l chiamă încua! Dar numai de cât să vie...

Feciorul eși c'un rîs ciudat, iar Nicu desfăcu scrisórea și ceti:

«Domnule Baran,

«Nenorocire este bóla d-vs. fără îndoială, dar mai mare nenorocire este prieteșugul falș și o soție care insultă până și durerile d-vs... Dacă vă puteți ridica din pat, treceți pe negândite în camera soției Dv. și vă veți convinge.

«Un amic»

Trăsnetul dacă ar fi căzut pe casa aceasta, nu ar fi dat o lovitură mai puternică nenorocitului gelos, de cât această mișească scrisoare.

Intr'o clipă i se grămădiră în minte toate bănuelile și i se arată acel moment din seara nunței lui care nu i se mai putea șterge din amintiri, când surprinsese pe Angela vorbind cu Victor; de atunci pornise criminala lor înțelegere.

Da, lui Victor nu-i convenise Angela ca soție, ba se făcuse înlături pentru a-l lăsa pe el să cadă în mreșile ei de cochetă; iar după ce nu mai putea avea răspunderea bărbatului, se grăbise să aibă numai plăcerile și situațiunea fără nici o sarcină, a amantului.

Cu ochii sângerăți de mânie, cu mâinele tremurătoare, în neputință de-a sdrobi pe amândoi făptașii blestemați, părându-i-se prea lung timpul de când trimisese pe fecior după Victor, începu a bate în sonetă cu o furie nespusă...

Acastă mișcare începu a-i isca niște dureri cumplite, ceea ce-i mai înrăi furia.

Angela intră repede; speriată de sgomotul acela, și mai speriată de figura sălbatecă a lui Nicu, se apropie de el, palidă.

— Unde-i Victor? sbieră nenorocitul. Nu ți-am spus să nu'l mai primești?

— Nu am știut că vine... și...

— Minți!.. Minți, nerușinato!

Cu o putere îndărjită o apucă de mâini și o atrase la el.

— Ești amanta lui, ticăloaso!

— Nicule... Pentru Dumnezeu!.. Ajutor!

Turbat cu totul, îi încleștase mâinele după gât și începuse a o strînge așa, că cuvintele i se năbușiră degrabă; ochii îi ieșiseră din orbite...

Când îi dădu drumul, sărmana femeie căzu grămadă, în nesimțire, iar el, în dureri teribile și sleit de puteri, cu capul pe perină.

Și nimeni nu intra să dea ajutorul nenorocitei care ar mai fi putut fi adusă la viață; iar Baran gemea, se văeta, se mișca pierdut de suferință...

De-odată i se năluci că Angela se ridica amenințătoare cu gândul de-a'l ucide și, smucindu se cu o ultimă silință, apucă un revolver mare dintre armele ce împodobiau covorul de la capul lui și trase în corpul care nu se mai mișca...

Dar în acel moment intră feciorul c'un strigăt de gróză.

Nicu se deșteptă puțin din mânia lui și se uită la servitorul încremenit. Acestuia, părându-i că stăpănu-său o să tragă în el, fugi și începu a striga după ajutor.

În timpul acesta, Nicu își dădu sémă de grózăvia faptei lui și, pentru a-și pune capăt durerilor și unei repezi muștrări de cuget, își duse revolverul la timplă și trase.

Când intrară slugile și sergentul de stradă, îl găsiră cu fața în sus, cu capul zdrobit și plin de sânge.

Ridicără pe Angela: iera mórtă...

Când veni un servitor de la bătrânul Baran să vestiască Făgețenilor durerosul finit al lui

Nicu și al Angelei, — Victor, care tocmai lucra, rămase ca de piatră. Apoi, o jale de ne-descriș îi cuprinse sufletul. Când se uită în juru-i, ca deșteptat dintr'un vis, d-na Făgețeanu plîngea tăcută și îndurerată.

— Mamă! mamă dragă! pentru ce am judecat situațiunea mai puțin periculoasă de câțîera! zise Victor, frîngîndu'și mâinele... Trebuia să nu mă mai duc în casa nenorocitului... Eū sînt vinovat de mórtea lor!...

Și plecîndu'și capul pe piept, în timp ce lacrimile îi păinjiniau privirile, se lăsă pe un scaun și își acoperi fața cu mâinile.

— Mai degrabă m'aș fi așteptat la mórtea mea de cât la asemenea grozăvie!... șopti d-na Făgețeanu... Sărmanii părinți!

— Ce e de făcut? zise Victor, ridicîndu-se palid... Cine știe dacă nu mă va învinovăți tótă lumea!

— A! cât e vorba despre asta, Victore, fruntea sus, răspunse d-na Făgețeanu cu energie...

— Ori cât ași ține-o de sus... rămâiū vinovat de neprevvedere, mamă. Azi dimineață abia, Angela 'mî-a spus tótă bănueala bietului Nicu; de azi dimineață abia luasem hotărîrea de-a nu mă mai duce pe la dinșii pînă la însănătoșirea lui Nicu.

— Dar și ea, sărmana, pentru ce nu ne spunea mai de mult?... A fost să fie, — adăose după o clipă.

— Pesemne, — șopti Victor...

— Cu toate acestea e de datoria noastră să ne ducem numai de cât acolo.

— Par'că nu am curajul; mă cutremur...

— Victore dragă, mai multă bărbăție... Nu zic să ne stîrpim durerea, dar trebuie să ne arătăm tari, căci avem de mîngăiat, de susținut dureri și mai mari ca ale noastre... Să mergem... Haide, silește-ți nervii la ascultare și să plecăm...

Înainte porței și în curte iera o mulțime de lume și de trăsuri: vestea se răspândise cu o repeziune de uimit.

Medicul legist și magistrații făcuseră constataările legale și acuma, în totă casa, iera numai jalea și încremenirea durerii.

Baran, adînc stăpân pe sine, își da toate silințele să îmbărbăteze pe biata lui soție; dar când intrară Victor și Agrișa, nici el nu se mai putu stăpâni, și isbucni în plîns la peptul lui Victor, în timp ce d-na Baran leșina, în brațele d-nei Făgețeanu.

Amândouă corpurile neînsuflețite, al lui Nicu și al Angelei, par'că dormia, în acelaș pat, în liniștea unui somn neturburat. El tot mai iera schimbat; pe dînsa, frumoasă încă, în gălbeneala morței, par'că o aștepta să deschidă ochii și să zîmbiască.

Când Victor află de la cei dimprejur de scrisoarea anonimă care adusese nenorocirea și mai ales când o citi, se cutremură de grozăvia mișeliei omenești.

Cine oare iera mâna criminală și cărui suflet,

atât de josnic, îi păruse că boala lui Nicu nu țera destulă suferință?

Și, durerea lui că pierduse în așa chip îngrozitor doi prieteni iubiți, se mai mări cu desgustul de omenirea într'atât de păcătoasă!

Privi lung corpurile neînsuflețite, adâncit în gândurile cele mai amare și plecă adînc sguduit, aproape bolnav, — zdrobit.

IX

Moșia Vadu-lung din Teleorman își întinde țarinele pe o câmpie ce pare a nu avea margini. Colo și colo pădurici, par niște mănunchiuri de verdeață, iar în preajma lor undește albul cetelor de case ce alcătuesc sate și cătune. Colo și colo iarăși șiruri de copaci singuratici îți dă în chip vag ideea hotarelor între moșii.

Vadu-lung este un sat așezat de marginile unei largi șosele, plantată cu arbori cât ține lungimea satului. Are case frumușele, curate, adăpostite de salcâmi și de pomi roditori. În curtea fie-cărui sătean vezi boi sau cai, o căsnicie agricolă mică dar fără lipsă de ceva.

E în ziua de Innălțare și locul dudue, iar leagănul se învîrtește pe bătătura din fața unui han mare, plin cu toate afară de rachiuri.

Subt un umbrar larg de frunze de stejar prospete, cei bătrâni trag cu unghia în capul lulelelor, sfătuesc și sorb din când în când din pahăruțe c'un profir slipitor.

Hangiul, român cât de colo, nu se prea bucura de la vin, că mare câștig nu avea: Lungeni nu mai aveau de patru ani încóce pofta băuturii. Venitul lui iera de la prăvălia cu de toate pentru ale casei și plugăritului, — și iera mulțămîit.

În zile de sărbători doar, sătenii cari veniaū să-și petreacă ziua în Vadu-lung, ce-î mai făceau dever la bătură, și se întîmpla să vie mulți, fiind-că Vadu-lung ajunsese de pomină cu minunățiile ce scornise proprietarul moșiei, — om tîner dar cu multă minte și priceput la fel de fel de lucruri în folosul statului.

Unde pomenise Vadu-lung de cîntece la școlă, de cuvîntări la biserică, de alt-fel de școlă pentru băeții cari, chip, terminaseră o învățatură? Unde pomenise să vadă pînă și pe flăcăi în tot locul, că se duc cu tragere de inimă să ia aminte la ce-î povățuia proprietarul?

Uite, pomenia acuma, și iera mîndru de vrednicia tuturora, orî încotro se uita, în cuprinsul lui, plin de curăție și de rîndueală.

Proprietarul iera proprietar fiind-că luase doar moșia zestre de la nevastă; încolo, proprietarii parcă ieraū și sătenii toți; firește, odată ce munciaū moșia de-avalma și împărțiaū ródele la timpul lor, — adecă mai la dreptul vorbind, paralele prinse de pe roade.

Și de unde mai nainte când ținea un grec moșia cu arendă, era vai de maica și a acelora cari aveau, chip, plug și doi boi, — că nimica

nu li se alegea de muncă, — eacă vezi acuma să schimbase cântecul.

Ba nici pământul, — sărac de inima lui, — nu mai rodia cu rost, că'l storsese grecu, ca să'și facă mai repede bogăție, îl storsese ca pe o lămâe de prin ale țări de pe unde să pripășise p'aci...

Acuma, Dómne, iera și cu pământul altă noimă: ăst român bine-cuvîntat de Dumnezeu, născocise îngrășarea țarinilor, odihnă pentru parte din ele, — câștig mai puțin, dar de-ajuns și mai sigur,

Și, mulțamită Domnului, trăia și el, în bielșug, și săteniî...

Iera mare bunătate de om, iera un noroc întreg, cu chip omenesc.

D'apoi mămucă-sa... Frumósă, și, mai să-i zici țerancă, așa se pricepea, și dînsa, la ale casei...

Suveică de muiere, tropotia pe la tóte casele și unde'ți lua pe neveste și pe fete cu graiū blând însă, știi, de primăreasă lângă care nu te sfințești, — și, märe, nevestele și fetele mi se așternuseră pe rözboiū și pe pânză!

Și pieri lenea în fața ei, ca necuratul în fața Sfintei Crucii!

Chip, cucóna proprietarului iera mai boeroaică și nu se prea pierdea cu firea, ea, pentru te miri și ori-ce. Ii cam plăcea mult la oglindă și să se facă păpușă; sta mai mult colo, la al București unde ci-că, avea șir de cai și fel de fel de träsuri; iar când da pe la moșie, hur! o droaie întrégă de musafirî pe urma ei.

Atunci la moșie, ierau numai chefuri și jocuri d'alea boierești, plimbări călare și cu trăsurile,— ba și cu carerele ómenilor; mă rog, tot soiul de născociri, care nu se loviau, da știi, neam! cu născocirile boierului...

Și el, bietul, îndrăgostit de dînsa, i le răbda; se cam da pe lângă ele, câte-o clipă, două, de ochii musafirilor, iar încolo își vedea de mândrețile cu care voia să împodobiască vieța sătenilor.

Săteni! ăștia ierau sufletul lui!...

Cam în așa chip povestiau Lungeni de stăpânii moșiei.

Victor Făgețeanu,—acum cu o barbă frumoasă care-i înrăma chipul și i'l făcea serios fără asprime,—se ivi din spre curte.

Se și făcu mișcare între săteni. Glumele între flăcăi și fete conteniră, fără ca hora să se spargă. Toți se căutară să vadă: sint în de-ajuns de curați?

Betrânii scuturără lulele și le puseră la brâu, iar cu privirile ațintite în spre Victor care înainta, însoțit de soția și de mama lui,—așteptau să'l vadă în mijlocul lor, ca pe-o dulce bucurie.

Pân'la cel din urmă se ridicară și'l întîmpinară cu chipurile luminoase și cu vorba zilei: «Hristos s'a înălțat!»

Dómna Zefirina iera învestmîntată țărănește și, Dómne, bine-i mai ședeal!

Se cunoștea, la cusutul vestmintelor ei, mâna Agrișei!

Și se prinseră câte-trei în horă, și hora se lărgia, se lărgia mereu, ca tot satul să se bucure de-a fi tras danțul cu ai Curței!

Pé urmă cucóna avu dorul să se dea în légăn c'un flăcău, apoi cu alți doi, trei, care-î păruseră ei mai de sémă; pe urmă cu câte-va din fete, ca să nu le pară rău și fetelor, firește!

Și așa se petrecu ziua aceea a «Innălțării».

Lucru de mirare, cucóna boerului nu mai lipsi de la moșie cam vr'o lună; pe urmă purcese nu știu pe unde, la băi, în alte țeri, cu mama dumneaei, care trăia la București și care, rar se vedea pe la țară.

În viața lui de-acasă, în care nu putea să străbată nici o privire netainică, Victor avea mâhniri duios împărtășite numai de mama lui.

Zefirina, pe care o iubise cu tótă puterea sufletului său mare, îi făcuse vr'o doi ani vieața pe deplin fericită.

Dar apoi începuse a se depărta de inima lui, lăsându-se vieței prea încărcată de deșertăciunile salónelor.

În asemenea traiu iera întovărășită de mama ei,—și amândurora le păreau Victor și mama lui, bunī ómenī, dar prea legați de casă, de afaceri, de vieața liniștită fără nici un fel de varietate și de emoțiuni nouă.

Stăruința delicată a lui Victor, pentru a-î

schimba năzuința către sgomot și banalități, — rămânea neroditoare.

Victor petrecea o parte din iarnă la București, ca s'o însoțiască în viața de lume; dar acesta nu-i mai făcea Zefirinei impresiune și nu-i mai părea d'ajuns.

Ba începuse a se simți stînjinită alătura cu el, de ore ce șoptele de admirațiune tăceau în fața omului care impunea prin simpatica sa înfățișare, simplă, serioasă, bine-voitoare; prin talentul și prin cuvîntul său de seamă.

Cu pătrunderea ce dobândise, mai înaintînd în etate, își da foarte bine socotélă de firea Zefirinei și mai ales de lipsa de seriozitate a dómnei Amăriceanu, destul de cochetă și la bătrînețea ei. De aceea, periculoasă cu adevărat îi părea muma: ea favoriza vieța prea liberă a ficei sale, sub cuvîntul că: de ce se măritase? ca să 'și închidă tinerețea? Nu se gândia că dacă și ginerele ar fi petrecut fără șir și rost, ca Zefirina, nu s'ar fi ales nimic de moșie... Mai nainte iera chiu și vai pînă să ia arenda de la grecul cărcotaș și hrăpaciu; acuma, de când Victor își jertfise cariera de avocat, plugăritului sistematic, aveaú îndoit venit, la timp tot-deauna: atît numai că prea închideau ochii chiăltuind.

Nici Zefirina nici muma ei nu se mai ostentiaú să înțeleagă pe Victor și idealul frumos ce urmăria:

Ce le păsa lor de sórta țeranilor?

Ce le interesa munca lui inteligentă?

După plecarea la băi a soției lui, acum după acești doi din urmă ani de viață nepotrivită cu idealul lui de căsnicie, — după ce luptase în destul să o convingă a nu pleca fără el, — începuseră să se gândească și a se sfătui serios cu Agrișa ce iera de făcut?

Prea multa lui iubire și delicatețe, ea le luase drept slăbiciune de caracter și abuzase; trebuia să puie rîndueală în exagerarea capriciurilor ei și mai ales să o îndepărteze de muma rău sfătuitoare.

Gelozie nu surprindea în sufletul lui; avea numai dorința de-a o face să-l înțeleagă, de-a-i păstra iubirea, de-a o feri de tristul finit al femeilor cochete.

El îi cunoștea calitățile; vanitatea și cochetăria erau îndestul de puternice pentru a le înnăbuși: să o convingă de netrebnicia unor asemenea defecte mari și să o facă a-și pricepe propriile bunuri, își lua acum ca sarcină și chibzui un anume program sistematic, după cum chibzuisese pentru învățătura sătenilor.

X

Fatală noapte!

La ce-i folosise mórtea d-nei Amáriceanu și anul de doliu al Zefirinei, în care timp se părea că Victor izbutise să schimbe toate relele ei porniri?

La ce-i folosise că nu se mai dusesese în acești alți patru ani, nicăiurea fără el, mulțămîn-

du-se par'că cu felul de vieață ce-i orînduise Victor?

Să-i puie doar pe buze tot-dea-una zîmbete amăgitoare, căci subț ele se ascundea necazul, nemulțămirea până chiar la ură, împotriva lui Victor.

În acea nópte fatală când el trebuise să se ducă într'un sat din apropiere unde'l chiămasese învેțătorul care iera pe mórte, — iera să se înceapă pentru Victor marea suferință a vieței lui...

La acest învેțător, om de inimă ce-i urmase sfaturile, pornise de cu-seră, pe un timp viforos din Noembrie.

Luase el séma că Zefirina iera într'o agitațiune neobicinuită, — dar, — cât de mare să fie pētrunderea unui bărbat, când iubește, este și naiv, — în naivitatea lui socoti că Zefirina îi purta grija pornirei pe-aseenea timp.

Dupē ce mângăiă pe bietul suflet călător, incredințându'l că numerosa-i familie va avea în el un spijin de aprópe, învેțătorul închisese ochii c'un zîmbet.

Cât de pētruns de jalea soției, a copiilor și a părinților lui, bētrâni neputincioși, — gândul lui Victor iera necurmat acasă. Ceva tainic și îngrijitor îl îndemna să plece, și către miezul nopței nu'și mai putu stăpâni ațățătorul îndemn d'a să întórce acasă.

Nu-i da pace acea agitațiune ce observase la Zefirina; o avea mereu înaintea ochilor și nu se simția la îndemână.

Cât iera timpul de urît, depărtarea nu iera așa

de mare ca să'l împiedece de-a porni și, după ce îngriji cu primarul și cu preotul de cele trebuitoare, plecâ pentru a se întorce în cealaltă zi, la înmormântare.

Viforul, în deplina lui deslănțuire, făcea val-virtej fulgii de zăpadă, singurii cari, despiciând întunecimea deasă a nopței, înnălbiau în spațiu.

Drumul iera nămețit și numai a minune vizitiul putea ghici încotro să mâne, mai ales că mergea și'n bătea vântului. Fața i se făcuse o cójă de ghiață, iar printre genele încărcate de fulgi, abia își putea strecura privirile.

Caii răsufiau cu greu și înnaintau trăgând din răsputeri, pe unde zăpada stătea morman.

Înlăuntrul cupeului, Victor, învăluit în blană, sta ghemuit într'un colț, pradă neodihnei celei mai îngrozitoare: par'că s'ar fi dus la o nenorocire.

În viața lui de până atunci nu i se păruse nici odată încă un drum așa de lung, cu pedeapsa așa de mare de a nu putea să vadă în lături: geamurile cupeului ierau, unul bătăturit de zăpadă, cel-l-alt aburit și înghețat.

Simția doar greutatea cu care înnainta cupeul; auzia adese ori strigătele de încurajare ale vizitiului și clopoței fără răsunset, — ceea ce-i măria neodihna și nerăbdarea de-a ajunge. Dacă ar fi luat-o pe jos, i se părea că ar fi mers mai repede și ar fi sosit mai curând.

Să întrebâ apoi care putea fi cauza unei asemenea ciudate mișcări sufletești și un gând îi șopti: Zefirina!

Anume lucruri începură a i se ivi, ca de subț un vël întunecos, într'o rînduială fôrte lămuri-toare.

Fiul proprietarului vecin, un fel de păpușă nostimă, nu mai părăsia moșia de un timp în-côce cu tôte că se zicea student la nu mai știa care facultate.

Il vizitase pe Victor sub deosebite pretexte, dar mai ales cu acela că se interesa de pro-gresul împlinit la Vadu-lung.

De multe ori Zefirina pornise călare însoțită de acea figurină de zahăr...

Pentru ce, în momentele acestea, gândul lui apropia de Zefirina, pe sclivisitul tîner?

Pentru ce o bănuială uriciôsă îi strebătea înima, pentru întăea oară?

Nu aprins de gelozie își înfățișa pericolul, ca împlinit poate, — ci dureros mișcat de suferința cea mai adincă ce l'ar fi lovit și simțind ca un haos în viitor, peste puțință de a mai fi umplut cu dulcile iluziuni ale tineretei.

Agitațiunea în care lăsase pe Zefirina i se arătă și mai vie acum, ca pentru a-i întări bă-nueala: cine știe, pôte că dînsa așteptase o o-caziune pentru a săpa ultima prăpaste între el și dînsa, — și ocaziunea i se ivise acum.

— Mai este mult? strigă el, în culmea ne-răbdărei, împuns de gândul acela.

Dar glasul îi rămase înlăuntrul cupeului, în timp ce vîntul trecea șuerător.

Simți de-odată însă o sguduitură puternică și și cupeul se plecâ pe o cöstă, iar caii stătură...

Vizitiul sări în omăt până la genuchi. Victor deschise cu mare greutate ușa înțepenită de ger...

— Boerule, ne-am înnomolit la podișcă. Sintem însă la marginea satului.

— Poți tu singur să scoți cupeul?

— Nu, boerule; o să vă rog să'mi ajutați.

Cu mare trudă izbutiră să'l salte și să'l împingă la mijlocul podișcei...

— Scóte clopoței, porunci Victor...

Vizitiul se miră, dar ascultă; și lui Victor pârindu-i-se că umblă prea încet vizitiul, îi ajută și el.

— Acuma dă o gónă bună până la curte și să nu strigi să deschidă pórtă. O să mă cobor eú s'o deschid.

Casa proprietăreașcă se vedea de pe șosea cufundată în întunerec. Din dreptul porței se zăria însă o luminiță, la una din ferestre. Victor se cutremură: licărirea iera la camera conjugală...

Lăsă cupeul să treacă și el stătu câte-va clipe încremenit; apoi se îndreptă către camera în care dormia muma lui și începu a bate în geam, din ce în ce mai tare.

Perdeaua să dădu la o parte în cele de pe urmă, și chipul speriat al Agrișei, se ivi: recunoscú numai de cât pe Victor și se făcu nevăzut.

— Te-ai întors pe-așa timp și la ora asta așa de târzie, dragul mami?

— Da, mamă. Ce face Zefirina?

— Dórme, de sigur.

— Nopte bună, mamă..

Și trecu repede, făcându'și pașii ușori, în timp ce muma se uita după el nedumerită: de ce ore glasul băeiatului părea așa de schimbat?

De frig, de sigur, de neodihnă, — și intră în camera ei, înfrigurată.

Ajuns în fața ușei, cu inima în bătăi puternice, Victor ascultă: nici o mișcare. Apăsă clanța: ușa se deschise.

Intră înlăuntru, — odaea goală, patul neatins. Să opri înmărmurit.

— Zefirino! strigă el cu glas înnăbușit.

Nici un răspuns, — nici o mișcare în odaea de-alături; în camera de spălat și de găteală, iarăși nimic.

Un bilet 'i-atrase luarea aminte în cele din urmă, și se repezi de'l apucă, cu mâinele tremurătoare..

«Fiind-că vieața nu putea să mai urmeze cu înțelegere între noi, îmi iați rămas bun și plec.. pentru tot-dea-una..

»Zefirina»...

Victor încremeni cu fila de hârtie în mână. Ochiul i se pierdură pe acele rânduri scrise în grabă, -- ca și cum le-ar fi avut dinainte, la mare depărtare, izvorînd una câte una dintr'un adînc necunoscut și înșirându-se una lângă alta pentru a alcătui un blestem al destinului.

Viforul iera și mai în putere, de par'că se clătina clădirea din temelii; une-orî îi da senzațiunea că se ridica în sus dusă de-o izbucnire

mai violentă a vântului, care în coșul sobei aci duduia, aci șuera c'un răsunset ca în pustiū.

În locul nerăbdărei de-a ajunge, al neliniștei al temerei de ceva neprevăzut,—î se așternu pe suflet, ca un munte în prăbușire, cu totă greutatea și dând o nouă conformațiune terenului,—durerea calmă prin care nu'și mai pôte face drum nici o speranță, nici o credință: iera finitul inimei sale.

Femeea îi flutura pe d'innainte ca un fulg căruia trebuie să-i dai raze de sôre ca să pară în strălucire de aur și căruia îi trebuie vânt pentru a 'și putea arêta grațiozitatea sborului.

O minciună drăgălașă, care, trăiește pentru a înșela, înșelându-se pe sine, — crezută și împătimind, la tinerețe, — alungată și disprețuită, la bătrânețe, ca tot ce rămâne, mai târziu, în goliciunea uriciunei sale.

În urmă dacă privi, se înfioră de drama înfricoșată a neuitatului său prieten; în viitor căutând să străbată se vèzu sdrobit sufletește, fără putință de întremare.

Și par'că-i trecu o suflare de ură peste suflet, împotriva acestui neam de om, «femeea», ce nu este nici odată complet.

Dar de odată i se ivi deslășurarea vieței sfinte ca iubire și devotare, a mamei sale:

— Iartă-mă, mamă... șopti el, cu ochii înrouați...

Exista și femeea cu adevărat soție și mamă: iera triumful ideei în ținta către un ideal...

Va adora pe muma lui și cu mai multă în-

tregime de simțire și-î va închina pentru totdeauna viața, hotărît să nu mai trăiască după dînsa...

Ghemuindu-se într'un fotoliu, își lăsă mintea să se îmbete din amintirile vieții lângă mama lui și din licăririle vieții viitoare, departe undeva, șters ca om pentru lume, existând numai ca fiu al acestei mame ideale.

Și așa adormi sub căderea de lumină a lampei, care-î făcea ca o aureolă capului: în somnu-î pe buzele lui treceau sclipirile ușore ale unor zîmbete de mulțămire...

Durerea se așezase la fund.

A doua-zi dimineața Agrișa se ivi cu zîmbetul ei bun și dulce, în mână cu vasul cu lapte atuncea muls, cum iera deprinsă a le da *copiiilor* ei pe cari îi prindea adese ori încă adormiți.

Când văzu pe Victor strîns în fotoliu, lampa arzînd și patul neatins, se opri în prag încrîmenită.

Curentul de aer rece isbi pe Victor și-l făcu să se deștepte amorțit, cu mintea întunecată.

Puțin după aceea, în cercetare cu muma, își dădu sémă de îndelunga pregătire a fugei Zefirinei: de la albituri și până la cel mai mic giuvaer, toate fuseseră luate și trimise pe rînd, și cu atîta pază, că nu putuse prinde nimenea de veste.

Totă această pregătire cu atîta sînge rece, în timp ce pentru el urma să fie de-o dragă-lășie ademenitoare, — il scârbi și mai mult pe

Victor: viclenia acestei femei iera prea de tot revoltătoare.

Dar când, într'unul din sărtarele biuroului ei, dădu peste o hârtie învechită, într'un pachet de scrisori uitat,—revolta lui nu mai avu margini: pe hârtia aceea găsi cuprinsul scrisorei mișelești care fusese cauza dramei din casa prietenului său.

Ținea minte, vorbă cu vorbă, scrisoarea ce citise atunci,—și eată acum dădea peste prima ei alcătuire,—iar scrierea iera a Zefrinei.

Ea dar, în nerăbdarea că dânsul nu se mai hotăra la căsătorie, mersese până acolo cu gelozia, în cât să comită crima de-a'l înegri în ochii lui Baran, de-a'l face să-i închidă casa,—fără să se gândiască o clipă, de sigur, că putea să și strice căsnicia lor.

Ce suflet josnic sub aparențele frumoșe care'l subjugaseră! Și el iubise asemenea femeie!

Descoperirea acésta îl făcu să nu mai regrete fuga ei,—dar nu mai puțin amărit rămase, învinovățindu-se încă odată de mórtea prietenilor lui iubiți.

Dovedi apoi ca părtașă tainică pe fata din casă care fugise și ea întovărășindu'și stăpâna, și pe un băețandru din cancelaria moșiei, crescut de milă de Victor și anume deprins a ține registrele și acesta se făcuse nevăzut.

Până în tómnă următoare, când și termină cu divorțul, Victor orîndui tóte socotelile cu acte în regulă și le dădu în primirea avocatului ei.

Mica avere ce-i rămânea din munca proprie i-ajungea ca să pótă trăi retras în vre un colț depărtat al țerei.

O jale cu greú de stăpânit iera în întregul sat când sosi ziua plecării lui Victor Făgețeanu din Vadu-Lung.

Din zori, mulțimea umplea șoseaua și arunca priviri ostenite de nesomn și de mâhnire, în curtea în care nu mișca nimenea încă.

Patru caré încărcate cu lucruri împachetate și acoperite cu pânze mari de cauciuc, stăteau posomorîte, cu tot argintul ce nóptea pusese pe ele.

Strejarii de rînd, cu capetele plecate, înghemuiți între caré, făceau o impresiune ciudată: par' c'ar fi păzit într'o lature de curte străină niscareva harabale de băjenari.

Casa, în alte timpuri, când întâiele lumini ale răsăritului băteaú în geamuri, își deschidea mai tóte feres rele, chiar în toiul tórnei, și Agrisa se arăta pornită pe hărnicie, pururea voiósă și îndemnând la lucru cu graiú blând și glumeț.

Le iera tuturora drag s'o asculte și pe întrecute să caute care mai de care a fi vrednic de lauda și de mulțămirile ei.

Acuma nimenea din ai casei nu îndrăznia par'că să se iviască înainte de-a simți o mișcare în odăile stăpânilor, ce nu iera să le mai fie stăpâni.

Victor se deșteptă cel întâiú în camera lui, în care, pentru cea din urmă dată dormise, un somn agitat: doar avea să zică rămas bun unei locuințe ce îndrăgise, unei vieți petrecută printre atât de multe emoțiuni.

Agrișa, foarte bătută cu gândurile întréga nópte, tocmai dispre ziuă fusese furată de somn și dormia încă, fără să simtă umbletul fiului ei în camera d'alături.

Tocmai când caréle ieșiau pe pórtă, sări speriată. Nu avea nimica însă de făcut și se liniști. Trebuia să se arate fără nici o emoțiune ca Victor să 'și găsiască energia în energia ei.

Cu cât timpul înainta, cu atât mulțimea se făcea mai mare: acuma și femeile cu copiii toți veniseră.

Invěțătorul își înșiruiuse elevii în fața Curței și steagul școlei filfia la adierea dimineței, în mijlocul șirului.

Când trăsura fu gata, Victor păși, emoționat, și le ținu cea din urmă cuvěntare, cu sfatul de-a nu se mai depărta de la hărnicia și de la invěțăturile dobândite.

— Vě va veni un proprietar saű vr'un arendaș nou care, póte, nu va face cum am făcut eű. Dați-i totuși munca vóstră, dragii mei, cu bunătate și cu pricepere, arătându-i că vє cunoșteți drepturile și datoria vóstră față cu el și față cu datoria și cu drepturile lui către voi. Veți avea buní sfátuitori pe domnul invěțător și pe părintele: ascultați-i ca pe mine, și nu veți greși. Vě dic rėmas bun, dragii mei frați și dea Dumneđeű să aud tot bine de voi; imi voiű aminti cu dragă inimă de voi și singura bucurie cu care plec din mijlocul vostru, este iubirea ce mi-ați arėtat și speranța că în bine și 'n sănătate o să vє duceți vieața...

Imbrățișă și sărută pe învățător și pe preot, cu lacrimile în ochi, după ce le ascultă urările, și, în mijlocul strigătelor sătenilor, porni urmat de foarte mulți, călări...

Puțin... și începu a se depărta de Vadu-Lung, în timp ce mulțimea sta tot în marginea șoselei privind în tăcere de jale trăsura care se ducea, se ducea mereu...

Victor Făgețeanu înceta de-a fi...

Intr'un fund al Moldovei unde și alesese locul de viațuire iera să fie Victor «*Cosmin*».

Acest nume îl avusese odată pentru micile lui încercări literare de pe când încă se afla pe băncile liceului.

De-atunci ierau mulți ani; încercările literare rămăseseră încercări, dar numele uitat reînvia pentru o nouă existență, pe care, o vedea adâncită în studiū, — înmormintată pentru viața de'nafară.

Acum, în trăsura ce'l îndepărta de Vadu-Lung, se gândia la acest nume cu oare-care mulțămire și, cu totă emoțiunea durerósă a despărțirii de sătenii lui, zîmbia acelei vieți în care iera să fie altul...

Când se urcă în tren și își luă cel din urmă rămas-bun de la sătenii ce'l petrecuseră, — simți ca o părăsire de puteri...

Și când nu mai putu zări casele albe ale frumosului sat, își lăsă capul în mâini și începu a plânge: finise cu trecutul; iera al unui viitor necunoscut.

PARTEA A TREIA

I

Era pe la capătul lui Septembrie.

Dealurile și văile Măineștilor începuseră a'și pune vestimîntul arăturilor de toamnă, după niște ploți foarte la timp.

Pădurile prindeaă a bate în boiul roșatec-gălbuiă al bronzului, ceea-ce punea pete, pete pe întinderea lor de-un verde-închis.

Miriștele, pe care nu le răsturnase încă plugul, arse de sórele unei veri întregi, aveaă o înfățișare bolnăviciósă, cu toate că firele grăului scuturat înverziaă printre firele de paie tăiate de secere.

Pe ici colo însă, rapița acoperia fâlcii întregi și varia priveriștea, ivindu-se ca un covor de-un verde strălucitor.

Ea era începutul unei vieți nouă în acéstă pornire a capătului unui an agricol.

Plugurile furnicaă în multe părți și boii trăgeaă voiniceste, îndemnați de glasurile țeranilor ;

și aceste glasuri răsunaū din când în când făcând să tresară pădurile și însuflețind priveliștea.

În sat, față cu biserica, se ridicase din roșu o clădire de cărămidă, de înfățișare simplă, care avea să împliniască însă o mare menire.

Se lucra acum la acoperemîntul ei și pe dinlăuntru la tencuit.

În fața clădirei se aflaū, înainte de ameză, părintele Iancu Stratomir, primarul și Victor Cosmin.

— Eac'o pe gata, zicea tocmai atunci primarul...

— Minunile domnului Cosmin încep să ia trup, împlini părintele Iancu.

— Sînt minunile voinței obștești, părinte Stratomire... răspuse Victor Cosmin. Ce-aș fi putut eu fără bunătatea firei sătenilor?

— Dar, mă întorc și zic: ce-ar fi fost de bunătatea asta, dacă nu ieraī d-ta, fiule? grăi părintele. Anul acestă s'a încheiat, cu îndurarea lui Dumnezeu și cu înțelepciunea d-tale, așa cum omenește nu socotiam cu puțință. Tot creștinul are în casa lui grâu și o să aibă nu peste multe zile, popușoiū,— are nutreț pentru vite și o să aibă și parale la chimir... Nu ved eu ce bucurie și ce dor sănătos de muncă e pe chipul lor, în sufletul lor, în brațele lor? Astea toate, d-tale se cuvîn ca laudă, căci de la d-ta purced...

— Mulțămesc, părinte Iancule, răspuse Victor,

mişcat. Fuține s'au făcut însă și multe sînt de făcut. Când le-om vedea mai pe toate cuprinse, adecă pe cele mai de seamă, atunci numai ni se va limpezi înaintea ochilor... De aceea, să fim cu toții în veghere și la muncă fără preget... Uite, de pildă, domnule primar, d-ta ca om foarte ager la minte și priceput în ale prețurilor grânelor, trebuie s'o pornești la tîrg cât mai neîntârziat, ca să'mi aduci știre de-acolo, cum mai stă prețul porumbului? E nevoie să facem prin noi; să nu ne dăm pe mîna ovreilor ca să ne ia pielea.

— Că adevărat spui, domnule învățator.

Uite că mă și pornesc după ce-o amurgii...

— Pentru la anul, o să rînduiesc eu alt-fel vînzarea grânelor: am să aflu ómeni la Galați, ca să vînd acolo de-a dreptul, cu bună chibzuire, tótă recolta noastră. Chiar est-timp pentru popușoiu, o să fac tot așa. Aștept chiar o scrisóre de la o casă mare de grâne, de-acolo... Greul este pîná să înșurupăm în Măinești toată mașina administrațiunei. Imi trebuie băeți deprinși cu meșteșugul ăsta și o să-i am, dintre flăcăiandrii satului...

— Da care n'o să învețe de la d-ta, domnule Cosmin, vai de mine! exclamă Primarul... Hei! ce-o să iasă din casa asta a noastră! și arată, cu mândrie, clădirea cea nouă...

— Acuma, cu bine,—zise Cosmin. Cum t'eî întorce de la tîrg, ori ce oră va fi, să vii să mă găsești, domnule Primar...

-- Cât îi clipi... Cu bine...

Victor Cosmin, o luă încet la deal, urmărit de privirile pline de dragoste ale părintelui și primarului.

— Mare ne-a fost norocul cu el... zise părintele...

— Mare, părintele... Ne-a avut Dumnezeu de grijă... Eă mă duc...

— Du-te, fiule; eă mai rămâi pe lângă casa asta, să mă mai uie la meșteri...

Victor, se opri la școlă ca să se odihniască câte-va clipe.

Școlă, nu se odihnia ore și dînsa, din Iunie?

Se odihnia, închisă, așteptând noul an, — în timp ce copiii ei, împrăștiați pe câmp, ajutați părinților la munca obștească.

Victor, e mai slab la chip, cu barba și mai neingrijită, cu părul cărunțit.

Din Iunie, par' c'a trebuit peste ființa lui un vifor care a lăsat acest fel de zăpadă ce nu se poate topi: părul alb.

Așezat pe prispă, cuprinde cu privirea întrégă priveliștea dealului și văiei din față iar acea mișcare de furnici harnice, a sătenilor, îl face să zîmbiască și să se simtă odihnit.

Anul agricol era peste așteptările lui de mulțămitor și acest început punea în inimile sătenilor curagiă pentru noua lor întreprindere și încrederea, de-acum deplină, în el.

Un an rău, ar fi sădit îndoință și descurajare.

Toată vara, din zori, se ocupase cu câți-va băeți din aceia ce terminaseră clasa a IV-a, timp

de câte trei ore pe fie-care zi, pentru a-î în-vêta comptabilitate, pe unii pregătindu-î pentru viitorea casă de bancă populară, pe alții pentru administrațiunea moșiei.

În tot rēstul zilei sē împărția apoi tuturor cerinților, în cuprinderea și rîndueala lor, cu o limpezime și o exactitate de negrăit.

La propriile lui suferinți nu avea când să se gândiască, de cât fôrte puține momente, înainte de-a se da odihnei, și somnul îl fura degrabă, de ôre-ce corpul se lăsa ostenit în brațele acestui mântuitor.

Cu tôte acestea, vr'o câte-va zile căzuse sdrobit, după acea nôpte îngrozitoare de la moșia lui Ropniță.

Fugise ca nebun și tocmai departe, departe mult, sē desmetici și pică la capêtul pădurei, sleit de puteri; nu'l mai puteau ține picioarele.

Noroc de-un sătean că trecu după vr'o oră, cu carul, la môra din Măinești.

Acesta îl cunoscă și îl luă; iar Cosmin putu să se stăpâniască și să spue săteanului cu glas firesc, că sē rătăcise.

Ajuns în sat, dinspre ziuă, abia se putu duce până acasă și fu apucat de friguri, spre marea spaimă a bietei mume.

Voința însă, pe lângă îngrijirile bătrânei, îl pusese pe picioare după cinci zile, când satul întreg tremurase de grija lui.

Să se fi întîmplat nuștiu cine, străin de loc și de împrejurări, ar fi rămas fôrte surprins să vadă în acele zile, cete de femei, de bătrâni și

de copii, presărate din loc în loc, pe diferitele linii ale satului, până la «*casa-de-sus*».

În timp ce vrednicii de muncă erau la câmp, iar grija de domnul învățător le străbătea din când în când sufletul, printre anevoințele zilei, — cei rămași în sat, nu se puteau stăpâni, cu totă arșița zilelor, d'a nu se mișca să afle cum «îi mergea bóla domnului învățător».

Dómna Cosmin fusese repede încredințată că iera mai mult o criză morală, și așteptase cu nerăbdare momentul când să afle ce'l putuse atât de greu lovi, chiar în ziua cea d'întăea a întăiului triumf în public.

Induioșată de semnele de îngrijurare ale sătenilor față cu Victor al ei, căutase a-i liniști mai mult de câtă liniște se afla în inima ei.

A cincea zi, în cele din urmă, Victor părăsise patul, stăpân pe nervii încă ațâțați, posomorît încă, dar hotărît să se ție puternic, ori ce complicațiune s'ar fi ivit.

Când dómna Cosmin știu, în séra acelei zile, cauza crizei neașteptată, rămase de piatră.

Era cu puțință ca în acest fund al Moldovei, să-i răsară în cale femeea nefastă, aprópe cu totul uitată?

Ce-o adusese în casa lui Ropniță?

Era în adevăr, remăritată și înrudită cu dînsul, precum o spusese?

În bunătatea lor firească, ori cât le fusese de mult încercată, se opriseră amândoi la părerea acésta: tot mai dăruiau acelei finți pierdute o reîntórcere pe calea binelui prin pocăință.

De-odată însă Cosmin 'și-aduse aminte de numele ei întreg, pronunțat de Ropniță: *Zefirina Amăriceanu...*

Dar acesta fusese numele ei ca domnișoră!.. Să afla prin urmare, în casa lui Ropniță, ca întreținută a acestuia..

Cum o întâlnește? De unde nebunia acesta a lui Ropniță, mai ales în calitatea lui de pretendent al Mariórei Avenian?

I se lămuria ast-fel, că nenorocita ce-i fusese nevastă, își urma viața de rătăcită, și că Ropniță, ca un afemeiat ce iera, o întâlnește și se legase cu ea.

În această ciudată întâlnire a ei cu dinsul și în apropierea ei de locul lui de viațuire, Victor începu să vadă o nouă înnodare a firului de împrejurări care amenința să-i zădărniciască opera.

De sigur că Ropniță avea să-i devie vrăjmaș: ura lui se va porni când va afla că el, Cosmin, a fost bărbat al amantei lui actuale, — și va crește, și se va face răzbunătoare când se va încredința că el a fost iubit de Marióra Avenian.

Vieța urma dar să'l prigoniască, lovind în lupta lui pentru umanitate, prin slăbiciunile lui omenești.

Să ridică de pe prispa școlei, înnegurat la chip, dar hotărît să meargă până la capăt în acești doi ani și jumătate cât mai avea de stat în Măinești.

II

După fuga nebunească a lui Cosmin, în noaptea de 24 Iunie, din grădina lui Ropniță, — misterioasa femeie, cuprinsă de-o sleire a puterilor, nu se mai putuse ridica, din așa cum îi căzuse lui Cosmin în genuchi.

Indreptase doar brațele către dînsul și căzuse pe nisipul aleei fără nici un strigăt, cu fața în jos, între brațele rămase întinse.

Luna cădea de mult deja, palidă, asupra aceluși minunat corp ce părea lipsit de viață, când Ropniță, luând cel d'întăiu seama că învătătorul nu se mai arăta, ieși să-i dea de urmă.

Intrebă pe servitori, în sală; nici unul nu știu ce să-i răspundă, fiind-că nu'l văzuse.

Prin minte îi trecu atunci că era înfundat, de sigur, în vre-un colț al grădinei.

Il strigă: nici un răspuns.

De la o cotitură a unei alee, i se păru lucru ciudat acea formă omenească culcată de-a curmezișul aleei ce venia în dreptul aceleia unde se oprise, și înaintă cu pași repezi, desmeticindu-se puțin din ameteala chefului.

Când își dădu seama că Zefrina eră leșinată în fața lui, se cutremură și se plecâ, c'un strigăt, de-o cuprinse în brațele lui.

Ea scóse un gemet slab...

— Zefirino! Zefrașule!... ce ai? ce ți s'a întâmplat? începu el s'o întrebe cu glas afectuos și îngrijat...

Ea deschise ochii c'un zîmbet, socotind în

prima clipă a deșteptărei că era Victor: la el se oprise amintirea ei.

Când privi mai cu deplină cunoștință și văzu pe Mihaiu, privirea i se întunecă: i se înfățișară în acel moment chipul îngrozit a lui Victor și apoi fuga lui.

Când auzi iarăș glasul lui Mihaiu, întrebând-o de cauza unei asemenea întâmplări, ea izbucni în plîns, cu obrazul în mâini...

Cu mare greutate, lăsând lămurirea pentru altă-dată, Mihaiu o putu duce în odăea ei, — și fu zărit de Prefect.

Când se întorse între comesenii lui, acesta îl și întâmpină repede:

— Mă Ropniță, mi s'ă pare că tu ne trădezi: verișora ta are alt nume mai drăgălaș...

— Nu, z'eu, nu, răspunse el, neput'ndu'și stăpâni tristețea: e mai bolnavă de cât credeam: am găsit-o leșinată, în grădină...

— A! — îmi pare rău, zise Prefectul.

— Poți să ne trimiți la culcare dar, mormoi Senatorul...

— Firește, ca să poți da t'ote îngrijirile, d'omneii... zise și deputatul.

— Ba să ne mai c'ante d. Cosmin, ceru Prefectul. Tu, poți să te retragi, Ropniță...

— Da unde-î Cosmin, întrebă deputatul?

— Tocmai pe d'insul îl căutam, când am dat de vară-mea... zise Ropniță... Nuștiu ce s'o fi făcut...

Atunci intră un servitor, căruia Mihaiu îi zise să vadă unde se află Cosmin.

— Cucóne Mihuță, nuștiu de-o fi văzut bine unul din vizitiil boerilor, da cî-că l'ar fi văzut pe domnul Cosmin rupênd-o de fugă pe pórta curței, ca un lunatec...

— Cum așa ? întrebă Prefectul...

— S'ar putea ? zise deputatul...

— Se vede că l'a înfierbîntat prea tare vinul, obiectă cu ironie, inspectorul.

— Imi dați voe să caut eū, zise revizorul, c'un aer óre-cum îngrijat.

Leșiră cu toții în curte și chiămară pe vizitiul în cauză.

— Am văzut pe nuștiu cine sbughind-o pe portița cea mare... M'am repezit pe urma lui, până la pórta, dar cum n'aiba să'l ajung că fugea de-î stiriiaū călcâile!

— Cum era ? întrebă Ropniță.

— Cu barbă și destul de 'nalt...

— Și zici că din grădină a luat-o la fugă ?

— Din.

Ropniță plecâ ochii în pămînt, cugetător. Fără voe făcea o apropiere între acéstă fugă și faptul că găsisse pe Zefirina, leșinată, tot în grădină...

— Ce-a însemnat asta ? întrebă Prefectul, privind la Ropniță...

— Eū cred că omul acesta nu i în tóte mințile lui, zise inspectorul.

Și urmâ, în timp ce intraū în casă :

— Ori cât ni s'aū părut de vrednice de admirare faptele lui, ele pornesc dintr'un spirit dezechilibrat...

Pe tema acesta se începu o discuțiune vie

între prefect, deputat și inspector, — în timp ce Ropniță căuta să apuce un fir oare-care din apropierea de mai adineauri, în timp ce senatorul dormita și mai bea câte un pahar printre moțaeli, iar revizorul și Directorul Prefecturii ascultau cu interes fără să ia cuvântul.

La urmă ieși pentru Prefect convingerea că Cosmin era un om superior, iar că fuga lui avea un motiv serios; pentru inspector, hotărîrea de-a'l înlocui c'un alt învățător, — ceea-ce Prefectul îl rugă să nu o facă, cel puțin un an încă; pentru deputat, că fuga aceea putea prea bine fi o plecare cam după moda englezească și că vizitiul văzuse turbure.

Pe Ropniță, vorba Prefectului că: fuga lui Cosmin putea să aibă un motiv serios, — îl pusese și mai mult pe gânduri.

Revizorul nu obiectase nimic, — era însă de părerea deputatului. Directorul Prefecturii nu mai avea curagiul să cugete, ca și Senatorul.

Ziua începuse a se ivi.

Prefectul puse cuvânt de plecare la târg, fără să mai dea somnului pas.

Toți primiră, -- și, până să se pregătiască trăsurile, se mai cinstiră «la botul calului», cu vinul vechi și bun al lui Ropniță.

Dacă toți aceștia, după plecare, nu se mai gândiră la incidentul cu Cosmin, — Mihaiu, din ziua aceea chiar, voi să cerceteze.

Trimise deci pe logofetul lui, la Mănești-Plopilor, ca în chip nu prea pe față să iscodiască cum se întorsese în sat învățătorul; — și află de la

omul lui că învățătorul era bolnav, că tot satul îi purta grija nevoie mare de mult.

Cum ajunsese în sat, de ce era bolnav, nimeni nu știuse a-i spune.

După trei zile trimise iar la Măinești și logofetul îi aduse știrea că Cosmin era tot bolnav și că satul nu mai putea de jale.

În timpul acesta, d-na Amăriceanu, îndestul de indispusă, începuse a se simți mai bine, dar nu-i da lui Mihaiu adevăratul motiv: că se dusese în grădină să ia aer și că de-odată îi venise ameteală,— probabil din cauza unei indigestiuni,— pentru Mihaiu rămânea numai ca pre-texte.

Mihaiu nu putea nimic să lămuriască, dar de câte ori se gândia la Cosmin, vedea în sufletul lui începutul unei urî inexplicabile.. Și cu cât zilele treceau, și cu cât Zefirina începea să i se arate afectuoasă și să împliniască cu multă pricepere și dragălașie rolul unei femei tinere la casa ei,— cu atât Mihaiu se răcia de dînsa,— iar în privința lui Cosmin, simția că i se făcea mai urît.

84
Cu încetul ajunsese să așeze întru cât-va ce putea fi Cosmin acesta: vr'un desfrînat care pierduse averea totă odată cu onórea,— în care însă, nu amuțise cu totul ambițiunea. Era cu însușiri anume, prin care însă, cu dibăcia vicleanului, subt o mască de suferind care tot-deauna atrage simpatia prin milă, voia să 'și retacă o viață, exploatând încrederea unei clase și a unei familii în vederea unei înălțări din doué

părți: popularitatea între țărani și o avere a cuiva.

Pe țărani îi găsisese în Măineșteni; averea, la familia Avenian. Cu siguranță că d-șóra Avenian îl refuzase pe dînsul, numai fiind-că prinsese simpatie, pôte iubire chiar de acest înșelător. Cum s'ar fi putut lămuri alt-fel, refuzul acesta, mascat de plecarea Avenienilor în străinătate ?

Cum se putea lămuri alt-fel că muzica acestui om, făcuse o înriurire atît de mare asupra Marioarei, în cât dînsa să 'și ia asupra de-a' păcăli, pentru a'și bate joc de el?... Fără doar și poate Cosmin scrisese acel articol în ziarul din București și rîsesese împreună cu d-șóra Avenian de importanta lui persónă. D nul Avenian prinsese de veste și, rămîindu-i favorabil, căutase să plece pentru a'și smulge copila de sub fatala înriurire a mizerabilului.

Cum însă primise a'și da moșia pe mîna țeranilor?...

Aci se cam încurca Mihaiu în socoteală, dar urma cu așezarea logică a împrejurărilor...

Așa ajunse a prinde și firul că între Cosmin și amanta sa Zefirina, putea fi vr'o legătură...

La ideea acésta îi și răsări în minte un incident uitat: una din noptile petrecute cu Zefirina, la ea acasă, când, încălzită de șampanie, ea își povestise lui vieța...

Și par'că o văzu ducendu'l în dreptul unui portret... Asemnarea chipului din acel portret

cu chipul lui Cosmin, i se făcu vădită și par'că se simți înfiorat...

Când îl văzuse întâi pe Cosmin, nu i se păruse óre că nu-i iera cu totul necunoscută figura lui ?

Hotărî dar să smulgă cu orî ce preț Zefirinei taîna.

Trebuia dar să cunóscă pe omul acesta în care avea un adversar periculos, pentru a ști în viitor cum să se măsóre cu dînsul.

Căci, dacă în adevěr era iubit de Marioara și dacă, la etatea lui, o iubia, saũ își pusese în gînd a se folosi de sentimentul naiv al fetei pentru a'și împlini scopurile,—apoi de sigur că avea de luptat cu dînsul: să 'l cunóscă ce-a fost, îi era de nevoea cea mai mare.

90 / De partea ei Zefirina, după ce 'și venise bine în fire, își judecase limpede situațiunea: simția că i se redeșteptase în suflet vechea iubire de Victor; dar a'l mai face pe el să se întórcă la trecut, vedea cu tărie că nu era cu putință: îi cunoștea firea, iar fuga de dînsa îi dăduse cea mai îngrozitoare dovadă...

Singura cale pentru a fini și ea c'un trecut, iera să 'și alipiască pe Mihaiũ pentru tot-deauna.

Cu îndemânarea și cu priceperea cu care era inzestrată, își dădu repede séma de preocuparea lui Mihaiũ și-i căută izvorul.

Așa află că fuga lui Victor fusese știută și comentată; prin logofet află de pozițiunea lui Victor... *Cosmin* (de ce Cosmin, când el se

numia Făgețeanu?), de bóla lui, după acea fugă.

Iar când văzu că Mihaiū umblă să o cum-pere, înțelese că el bănuia ceva în privința vre unei óre-care legături, cu rădăcinele în trecut, între ea și Victor.

Trebuia dar să se stăpâniască, cel puțin pentru un timp, ca Mihaiū să pótă rămânea numai cu bănuiala.

Ea presimția un pericol din faptul că Mihaiū ar fi dobândit o siguranță de existența în trecutul ei a acelei legături,—fără să 'și pótă încă limpezi felul aceluī pericol.

Era mai nemerit dar să tacă.

Dacă Mihaiū își dădu seama că nu era chip să o facă să vorbiască, cu tóte că-i deschisese adese orī vorba de «minunatul» Victor Cosmin, se hotărî să se ducă cu ea în Măinești-Plopilor, fără să o pregătiască.

Era cu vr'o trei zile înainte de Octobree.

Sub cuvânt că voieste s'o facă a-i cunoște moșia, porni într'o diminéță la Măinești, după ce în câte-va rîndurī o mai purtase pe ici pe colo, ca să n'o surprindă un drum mai lung.

III

In cele trei odăi de la curtea proprietarului, ce serviaū de cancelarie a moșiei, Cosmin se ocupă a trece în registrele de partizi cu tineriī lui comptabili, munca fie-cărui sătean și partea din venit, în natură, grâul ce a luat fie-care, în

afară de cel lăsat în magazia de rezervă tot pentru ei.

În ograda cea mare în care se află magaziile pentru grâu și pătulele pentru porumb,— din unele se încarcă grâu în saci și sacii în cară; în altele se așează porumbul nou cules.

Grâul, frumos la bob, de-o plăcută colóre roșatecă, se tot prăvale din grămada cea mare a despărțituri, intră în banița de măsură, rasă cu meșteșug de măsurători, și trece în saci.

Sacii, unul peste altul, se fac movilă sub cerul liber, strîns legați la gură, par'că ar fi fost opriți de-a spune ce cuprind; și apoi, rînd pe rînd își fac pod din spinările sătenilor pentru a se urca în car.

Carële, cu boii dejugați, umplu curtea: boii mănâncă ori rumegă, carële se încarcă, unul după altul, se acoper cu velințe de pânză și trec în altă curte unde 'și așteaptă pornirea...

Regulat, ca o mașinărie de orariu, în care fie-ce unealtă își are rostul anume spre bunul mers general,— așa mașinăria acestei munci se mișcă fără greș, printre glume, printre strigăte ce 'și aū și ele rostul.

Sórele călduț și strălucitor, poleește privileștea și-o însuflețește mai mult; un alt sóre, lăuntric, al fie-cărui sătean,— bucuria că grâul a fost vîndut cu preț bun,— pune pe chipul fie-cărui lumina lui osebită: în munca aceea de roiū de albine, e mulțămirea muncii pentru sine.

Când Cosmin se ivește printre săteni, ca să observe regularitatea, toți tac, însă în privirea

lor lucește o nouă pornire sufletească: dragostea curată de «omul» lor.

Și când 'și-l arată,—pe când el se depărtează,— în chipul cum pronunță ei cuvântul acesta: «omul nostru» este acea poezie a îndumnezeirii, ce se simte fără să se pótă bine înfățișa cu graiul,

Cosmin, mulțămít de felul cum ciracii lui împlinesc munca aici, se duce acum devale la casa de la care s'a dat jos șchelele și care se înfățișază curată și mândră.

Aci, găsește sosit mobilierul, lucrat parte în tîrg; îl primia un consilier al primăriei și cu părintele Iancu.

Parte din mobilier, îl lucrau vr'o trei inși, în sat, meșteșugari buniciei, cărora le dase sfaturi Victor Cosmin.

Pe când acesta examina bucățile, un vătăjel îi aduse o scrisóre.

Obrajii i se îmbujorară: iera scrisóre de la Marioara.

O puse în buzunar, stăpânindu-și emoțiunea, și urmă mai departe cu lucrul început.

Abia terminase, și da ordin ómenilor să ducă și să așeze mobilierul la Curte, până ce se va usca bine casa,—când o trăsura cu patru cai prinse a se ivi din sus de rateș.

— Cine-o fi, că spre noi vine? grăi părintele.

— Par' c'ar fi trăsura lui cuconu Mihuța Ropnița de la Hoiseni, zise consilierul.

Victor privi și tresări.. Femeea de-alături cu Mihaiú îi aduse o neașteptată nemulțămire: fără

să 'și dea seamă de chipul ei, o recunoștea cu mintea și cu amintirile.

Să se furișeze nu era chip, de óre-ce trăsura urca deja costișa; și apoi, de sigur că pentru dînsul veniaŭ Ropniță... și *dînsa!*

— Dar cu ce cucónă o fi? zise părintele.

Nimeni nu-i răspunse; fie-care aștepta cu curiozitate.

Trăsura se opri mai în jos de casă, unde iera mai mult loc drept, bun de întors, — și Ropniță sări cu ușurință, apoi întinse mâna să ajute Zefirinei la coborît.

Cu tóte că dînsa întrebuse, încă de pe cósta dealului opus, ce sat iera, marele și frumosul sat ce vedea, Ropniță se făcuse a-i uita numele, iar vizitiului îi dăduse deja de acasă porunca să nu răspundă la orî-ce l'ar fi întrebat cucóna.

Incântată de plimbarea acésta, de priveliștile minunate ce i se desfășurasera înainte, de frumusețea zilei și de drăgălășiile lui Mihaiŭ, Zefirina coborî cu zîmbetul pe buze...

Părintele Iancu, consilierul, și primarul ce tocmai atunci se ivise, ieșiră întru întîmpinarea musafirilor.

Cosmin, căruia un fior îi dase deja de știre cine iera femeea, trecuse în una din odăile casei ca pentru a vorbi cu meșterul ce așeza ferestrele: voia să impue nervilor lui acea tărie a ostrețelor de fier bine legate, care staŭ nepăsătoare în fața celei mai îngrozitoare furtuni.

Nu avea când și cum să cugete pentru ce

dînsa voise a'l vedea, nici pentru ce el își da în vileag legătura lui cu *dînsa*; avu abia timpul să se îngrădiască așa, în cât adîncul lui să rămâie necunoscut ochilor liberi, ca adîncul mării.

Preotul lămurise în câte-va cuvinte însemnătatea noiei clădiri și acum poftise pe musafiri s'o vadă pe dinlăuntru.

Mihaiū nu întrebuse de Cosmin; cu tóte acestea, Zefirina, din singura lămurire a preotului, ghici unde se afla, ghici intențiunea ascunsă a lui Mihaiū, și se simți într'o clipă ca pe jaratec.

Presimțind apoi că se va găsi pe neașteptate în fața *lui*, alergă și ea la deplina stăpânire de sine, de care dăduse dovezi în vieța-i de femeie.

În adevăr, cum intrară în sala cea mai mare a clădirei, întâiul om ce se înfățișă privirilor ei,— căci cei-l'alți vr'o doi trei, nu se socotiau pentru ea,— fu Victor.

Acesta, înnaintă cu chip prietenos către Mihaiū, întinzându-i mâna și salută cu politețe pe d-na... necunoscută.

— Verișoră, grăi Mihaiū fără nici o turburare, dă'mi voe să'ți prezint pe domnul Victor Cosmin, învțătorul ideal, un enciclopedist incomparabil și un artist de forță... de care 'ți-am vorbit cu entusiasm.

— Vêrul d-vóstră, dómná, e prea bun și-i mulțănesc, răspuse Cosmin, nici măcar înroșit

la față, cu glasul unei politicose indiferențe, ușor înclinându-se dómnei.

— Incântată, domnule, răspuse Zefirina c'un zîmbet liniștit, cu glasul ei dulce firesc, într'o atitudine de óre-care mândrie aristocratică ce venia bine frumósei sale ființe.

Mihaiũ rămase uimit în fața unei asemenea scene ce s'ar fi întîmplat între orî și carî ómeni ce se vîd pentru întîea óră, într'o situațiune la fel.

Nu cum-va tot ce i se pãruse că descoperise, era numai o nãscocire a nervilor sîi iritați, a închipuirei lui destul de rãtãcitóre?

Sau iera în adevêr așa, sau avea de-a face cu douë naturi de-o tãrie excepțională, cum încă nu le bănuise a fi.

Acestea se petrecură în sufletul lui într'o clipă și, cu destulă prezență de spirit, se reculese și începu o convorbire lungă, cam în struna lui Cosmin, ceea ce dispuse bine și pe Cosmin și pe Zefirina.

Dînsul, își conduse musafirii la curtea boe-rească, le arătã tótã căsnicia moșiei, și le lãmuri felul lui de-a face agriculturã, — cunoscut de altmintrelea de Zefirina, care, par'că retrãia în acele momente, la Vadu-Lung, vieața de odinórá, pe care atunci nu voise s'o înțeleagã.

Orî-cum, era de negrãit plãcerea ce simția de-a asculta vorbind pe omul acesta, care, nu se da înapoi de la împlinirea idealurilor lui. Felul cum o trata el acum, ca pe-o streină, deplina lui stãpânire pe simțirile lui care,—iera

peste putință să fi fost liniștite,—tóte acestea aveau un farmec ciudat ce înrîuria asupra sufletului ei.

În timp de o oră se obicnuise cu emoțiile unei asemenea situațiuni,—și ele îi colorau în așa fel chipul și atitudinea, că Mihaiu ne vîzînd nimic nefiresc, rîmînea cu totul încurcat.

Intr'un asemenea moment îi trecu prin minte o nouă încercare. Scóse orariul și cîtînd ora zise :

— Imi pare rîu cî s'a fîcut timpul de plecare, cîci aș fi rugat pe d. Cosmin sî ne dea și onorurile locuinței sale.

Cosmin avu o scurtă tresîrire, — pe care Mihaiu o prinse,—dar rîspunse cu liniște :

— Imi pare și mie rîu, domnule Ropnița...

Atunci intrarî în curte cinci cîlîreți, cari sîrirî cu îndemînare de pe buestrașii lor și se apropiarî, cu ei de cîpăstru, luîndu'si pîlîriile.

Fe-care dîdu lui Cosmin știința pe ce parte de locuri fusese cîles porumbul și cî mînaserî car_ele la curte..

Cosmin împîrți ordinele necesare, arîtînd în ce coșar sî se așeze porumbul.

— Cum vîd, ai ochii asupra întregii mișcîri zise Mihaiu.

— E de datoria mea, rîspunse Cosmin.

— Dar dacî am admite cî d'ta nu ai mai fi pe aceste locuri ?

— Le vor rîmînea sîtenilor învîțaturile mele și bunul lor simț pregîtit pentru noua lor viață.

— Eū aș dori să 'ți poți pe deplin ajunge scopul, zise Mihaiū și-i întinse mâna.

— Acésta v'o urez și eū, domnule Cosmin, grăi Zefrina și-i întinse și ea mâna, desmănușată.

El își luă pălăria, îi sărută mâna, o strînse prietenește pe-a lui Mihaiū și le mulțami de urări.

— O să mai venim să'ți vedem progresele... zise Ropniță...

— Măineștiū vē vor primi cu tótă cinstea, încheiă Cosmin.

Măineștiū, — nu el, gândi Mihaiū, în acelaș timp cu Zefrina.

Plecară.

— Ce părere 'ți-ai făcut, Zefirașule, de omul acesta? o întrebă Mihaiū, după ce trăsura dădu în drumul mare.

— Nu prea pot a'mi da seama de întregul cuprins al planurilor lui, dar îmi pare că ar fi un om de o extra ordinară pricepere și energie, răspuse ea.

— Intru acésta nu greșești.

Pe tot drumul Mihaiū îi întinse fel de fel de curse, cu întrebări fórte bine aduse, pentru a o putea în cele din urmă prinde în lațul dorit. Zefrina nu se dădu prinsă.

Intr'un rînd îi venise pe limbă să-l întrebe, pentru ce se făcuse a uita numele satului la care o ducea într'adins,—dar se opri: asemenea întrebare 'i-ar fi dat de gândit, lui Mihaiū, și

ea voia să rămâie în ochii lui ca și cum nu 'i-ar fi priceput de fel bănuelile și planul.

Mihaiu conteni, de la un timp, cu vorba, și se adânci în gânduri: fusese ori nu vr'o legătură între *ea* și *el*? De sigur: nu se îndoia; nu nu se putea deslipi de ideea acésta.

Îi pusese Cosmin vre-o piedecă în planul de căsătorie cu Marioara Avenian? Da.

Acum, ce avea de făcut? Să părăsiască pe Zefirina, să isgoniască pe Cosmin, să ia pe d-șóra Avenian.

Să urmeze a trăi cu fosta d-nă Cosmin, să ia ce aruncase omul acesta, nu era de demnitate a lui; să'l lase pe Cosmin în vecinătatea lui, și mai ales în situațiunea ce 'și crease dînsul, ar fi însemnat imposibilitatea de-a mai face acea căsătorie.

Rămânea să aștearnă planul acestei lupte, căci ușor nu era: trebuia voință, îndemânare, chibzuire serioasă.

IV

Cosmin privi mult timp pe urma trăsorii, până ce o pierdu din vedere în josul dealului.

Când ajunse acasă o mai privi cum suia dealul din față...

— E tot frumoasă, nenorocita, își zise, și pare că nici se gândește la ciudata ei pozițiune...

Un oftat lung îi sbuciumă peptul; o lume întregă de amintiri îl făcu să rămâie țintuit pe prispă: cât o iubise!

Când află d-na Cosmin venirea într'adins a Zefirinei, rămase ca trăsniță.

— Bietul meu Victor, suspină mama, nu'ți ierau d'ajuns numai aducerile aminte de trecut... Trebuia s'o mai și revezi...

— A! a trecut și asta, mamă! Ba după chipul cum am putut-o suferi, mă mir de nebunia mea din noaptea de 24 Iunie..? Mă întreb apoi: de ce-aș avea să mă tem?... Nu am, în timpul de față, o suferință mai îngrozitoare pe lângă o plăcere din cele mai dulci?

Și scose scrisoarea încălzită la sînul lui, punând-o lângă talerul pe care mânca.

— Iar 'ți-a scris neastîmpărata copilă? O plîng și nu mă pot opri tot-o-dată s'o admir...

— E de admirat, într'adevăr... și e de plîns... Și un oftat greu îl făcu să 'și pue capul în mâini...

D-na Cosmin se ridică, înconjură cu brațele gâtul lui Victor și-i puse pe frunte o sărutare apăsată, pe când printre gene începea să-i străluciască diamantele unui plîns duios.

El îi apucă mâinele i le sărută, cu pornire, și ochii lor, înrouați, se priviră mai multe clipe.

— Fatalitate! murmură el...

— Energie, dragă băete... și... așteptare...

— Așteptare? de ce? întrebă el, tresărind, și căută înțelesul cuvîntului acesta în privirile mumei...

— Cine știe, mai zise ea... Noi ne îndărăt-nicim în mândria noastră, în suferințele noastre, iar destinul lucrăză în afară de cercul ce ne

pare tras și despărțit cu prăpăstii de-o dorință ce ne temem să ne-o mărturisim ..

— Cum, mamă, d-ta îmi vorbești în chipul acesta, astă-zî?

— Astă-zî mai de grabă și mai mult de cât ori când...

— De ce?

— Când se ivește un lup... te gândești la puțința de-a te afla fără apărare în fața lui...

— Înțeleg... Atât numai că pericol nu mai pôte exista, întru cât mă privește. Femeea acésta care mi s'a ivit acum după atâția ani, nu mai pôte să 'mî redeștepte iubirea; pôte mai de grabă disprețul...

Muma îl privi drept în ochi și teama ce-o turburase câte-va momente, i se risipi.

— Aș fi voit mai curând o deplină nepăsare, în locul disprețului care încă pôte spune ceva...

— O! dragă mamă, răspunse el cu tărie, însemnătatea cuvintelor se pierde une-orî în fața puterniciei simțimîntului adevărat ce 'și-a făcut loc în noi. Imî cunoști firea: e ca a riului care nu se pôte urca spre izvor... Un lucru însă, mamă: ce cuget, neîmpărtășit încă mie, te-a făcut să 'mî cîntremurî inima cu acele vorbe de adineauri, care se asémănă unei adieri a speranței?...

— În adevăr că 'ți-am ascuns pînă acum un cuget cu care am început a mă împăca de-o bucată de timp... Dar citește scrisórea Marioa-

rei... Vrei s'o citești cu mine? Ori vrei s'o guști tu întâi, ca de obicei.

Victor își lăsă pentru câte-va clipe capul în mâini, c'un suspin ușor, dulce, mângâietor, apoi, cu mâinele tremurându-î, desfăcu scrisórea.

— S'o citim împreună, — răspuse el, și, transfigurat, desdoi colile de hârtie, care păreau li-pite una de alta..

Paris, 23 Septembrie 188...
(Avenue Wagram 113 bis.)

«Am zis, în ultima mea scrisóre, iubite și dorite amice, că 'ți voi scri numai când voiú simți că mă sugrumă dorul... de d-ta.

«Sunt douë luni și jumătate d'atunci... Nu'mi pot da seama dacă e mult ori dacă e puțin... Nu am plănuít de multe sau de puține zile, a'ți scri.

Azi m'am întors din o plimbare în orașul cel mai scump civilizațiunei, m'am așezat la mescioara mea și am început acéstă scrisóre.

«Din Milano, cu mama noastră bine întremată, spre mare lauda științei acestúi secol,— ne-am dus în Elveția, într'un mic orașel de pe malul lacului celor-patru-Cantóne.

«Am gustat poezia acestúi lac de safir, înconjurat de aprópe și de departe de munți și de perspective încântátóre. — Mai ales pe cele adíncite în depártările nemésurate, pe acestea le asemănam unui vis al meu de odiniórá...

«Când o ușórá ceață de dimineață, împurpurată de razele sórelui încă nevězut, rápia acelei

depărtări profunditatea și limpezimea, dorul meu de-a visa se opria în cale; întâlnia ca o piedecă, peste care par'că nu putea să trecă și să se ducă adînc, adînc de tot... pe unde'mi închipuiam că ar fi fost drumul Țerei mele.

«Îmi ațintiam atunci privirea în undele albastre și nu cu puțină surprindere vedeam că ele răsfrîng un chip aprópe necunoscut mie... Tresăriam și mă uitam împrejur: nimeni... Tot eú iereram, presemne, și atunci nu știú dacá undele auziaú câte-un discret suspin.

«Mă surprindeam apoi urmáring câte un vapor care trecea pe departe, tácut, lásánd o urmá de fum în aer și o micá dírá scánteietóre în unde... Il asemenam, fárá voe, unui simțimînt care, póte trece și el... dar lasá urmá în afará și lasá urmá și 'nláuntru. Iar fiind-cá e vorba de márginitul omenesc, aceste urme nu se pierd ca în aer și ca pe unde.

«Când turiști voioși începeau a trece, cete, cete, alergam sá gálesc pe Wilhelmina... ca sá fac și eú cu dínsa ceata explorátóre a amintirilor...

«Și cel mái plácut tērám pe care ne plimbam, mái cu seamá máinele, ne era pianul și vióra...

«Ba într'o zi ne-a venit în gând sá descoperim cu orí-ce preț ceva nou, între florile muzicale semenate în juru-ne.

«Și tot cele doué nemurítóre bucáți ale d-tale ne-au mulțámit capriciul: dupá ce le-am executat pe amándoué, am luat párti din «zímbe-

tele de primăvară» și părți din «*Fantazie*» și am alcătuit o nouă compozițiune, care, te asigur că nu-î urită și lipsită de efect; iar eu am numit-o «*zîmbete... ale fantaziei*»... De ce? nu știu. Póte că unde zîmbetele nóstre,—ale mele și ale Wilhelminei,—sînt mai mult în fantazia nóstră...

«O! când ai ști cât sufere biata mea tovarășă! Eu doar cât o mai mîngăiîu...

«Am început a crede că în adevăr este dureros a iubi, a visa ce nu póte fi, adecă: fericirea,—a te încrede iluziunilor... E curios: cum póte omul a'și alcătui asemenea himere?... Este vre o lege, în puterea căreea el trebuie să 'și într'aripeze închipuirea, ca prin acésta să ajungă la suferință? Legea acésta defectuoasă este presemne însăși simțirea nóstră... Ce lege nouă ar trebui, ca să dărîmăm pe cea veche?: Să nu mai simțim.

«Eu, cu Wilhelmina, minți mărginite, nu am găsit asemenea lege nouă. Poate că generațiunile viitoare, în puterea progresului, vor fi în stare s'o afle.

«Și cu tóte acestea nu ași voi par'că să trăiesc în acea epocă... Alt fenomen curios: e ceva dulce și 'n asemenea suferință; e amintirea primelor momente când inima 'și-a spus cuvîntul...

«Cu câtă limpezime de orizon se arată acel sir de zile întrunite în una și aceeași priveliște, iar senzațiunea cât e de puternică! Cele mai mici amănunte se ivesc, rînduindu-se de la sine

într'o minunată ordine, fie-care cu farmecul său deosebit, și așa se alcătuește această lume trăită și se realcătuește adese ori, făcându-se prezent, înălțându-ți-se sub ochi ca un colos de monument pe-a căruia frunte stă scris cu litere nemuritor de sclipitoare: «*Aci e amintirea!*»

«In. marele oraș, scumpei mele mame îi place nespus de mult, cu deosebire gustă «*Comedia Franceză*,» «*Opera*» și «*Opera Comică*» ce s'aũ redeschis de curând.

«Dup'o suferință atât de îndelungată, care-ı ofelise vieața, dînsa pare acum născută și de odata ajunsă la epoca tinereții fericite.

«Tata, pare reîntinerit și dînsul; și, dacă n'aș fi eu să le amintesc câtă cale aũ făcut,— ar crede, cu siguranță, că acum își încep poema conjugală.

«Fără sațiu de-a vedea tot ce este de văzut, cutreer Parisul cu Wilhelmina.

«M'aũ minunat galeriile de tablouri ale «*Luvrului*», din care, timp de-o lună, ieșiam ca să mă duc la masă și în care mă întorceam imediat: am gustat extazul, în fața multor opere de înaltă execuțiune artistică, ce se potriviau mai mult, nu zic priceperei, dar gustului meu; am trăit în acea lume înălțătoare a admirațiunii pentru geniile omenirii

«Am simțit măreția «*Invalizilor*» și a «*Panteonului*», pētrunsă de florii venerațiunii față de acele glorii care nu sînt numai ale Franței și onorate de acesta în chip atât de grandios.

«M'am înfiorat de-o respectuóasă religiositate în marile cetăți «*Père - Lachaise*» și «*Montmartre*», unde, nenumărate opere de artă pecetluiesc locuinți eterne ale aceloră cari, dacă nu s'au ridicat până la înălțimea geniului, și-au însemnat partea lor de muncă, la edificiul civilizațiunei.

«Am putut apuca un singur concert «*Pasdeloup*» și mi s'a încălzit inima la acel flux și reflux de note muzicale pe care le-a putut încheaga și armoniza în chip atât de divin o altă pleiadă de genii.

«Și atunci, în mijlocul însuflețirei mele, mi s'a ivit ca într'o depărtată aureolă de vis, icóna unui geniú modest, mare ca om și mare ca artist, ascuns în încrețiturile păduratece ale unei țeri... ce era țara mea...

«Și 'mă-am zis că de s'ar afla în acest mediú strălucitor, razele ce-ar porni din lumina talentului său, departe de-a se pierde în această scântiere, ar străfulgera și s'ar statornici subț ochii tuturora cu dreapta lor valóre.

«Aci póte fi prea mare și lupta pentru înțâetate, dar mare poate rămânea și izbânda, — și aceasta ar fi partea ce se cuvine măreției însușirilor d-tale.

«O deosebită plăcere dragă amice, a simțit tata când i s'a scris de bunul an agricol care a încoronat începutul noului fel de exploatare a moșiei nóstre.

«Om simplu este intendentul nostru, dar cum

știe de bine să te înțeleagă și să'și arate admirațiunea pentru faptele d-tale!...

«Banca populară va ființa în curând.. El nu-i pricepe «meșteșugul», — vorba lui, — dar crede că trebuie să fie ceva «minunat» ca tot ce cugeți și pui d-ta în practică.

«Ne-a vorbit de frumoasa sărbătoare școlară care a încheiat anul și de cele ce ziceau «boerii» de la târg și din București...; iar pe când tata citea... eu, cu capul sprijinit de-o mână, vedeam întreaga mișcare, simțiam entuziasmul tuturor, gustam din dulcea d-tale bucurie...

«Cât mi s'a întunecat de repede însă totă acea priveliște înălțătoare de suflet, când ni s'a spus că ai căzut bolnav...

Am tresărit, și de sigur că fața mi se schimbă, căci tata s'a oprit și a început să citiască numai pentru el.

«M'am apropiat și l'am privit... știu eu cum? că 'mă-a întins scrisoarea și am citit singură cu acea luare aminte îngrijurată și lacomă, care vrea să pătrundă și ce nu se spune pe deplin.

«Mulțumită lui Dumnezeu, boala ți-a fost trecătoare...

«A suferit cu d-ta o mamă cum nu sînt multe, cu toate că toți avem o mamă, — a suferit o obștie întreagă ale căreia emoțiuni și ale căreia rugăciuni se urcău până la d-ta ca o adiere bine-făcătoare...

O! dragă amice, te ostenești prea mult și sbuciumele sufletului pe lângă necurmata hăr-

nicie a minții, împovărează de multe ori prea cu greutate alcătuirea omenească...

«Ai un ideal, știu, și nu am cuvinte pentru a-l preamări, nici destulă putere de îndemn spre a te încuraja în lupta pentru el... Dar... gândește-te și la d-ta... măcar tot în interesul izbânzii...

«Mai pune câte puțină odihnă sufletească între aceste neîncetate izbucniri impetuose ale minții.

«Nu cred ca puterea de rezistență să pôtă fi tot-de-auna la înălțimea voinței, căci acesta ține de suflet, iar cea-l'altă de corp și corpul e mărginit...

«Gândește-te la scumpa d-tale mamă care dacă tace cu graiul, îți va fi spunând marea ei grijă cu privirile calde și dureroase cu care te urmărește...

«Dă-i acestei mame siguranța că știi a-ți respecta sănătatea, că știi a-i prețui cu adevărat neadormita iubire pentru d-ta...

«Dómne! cum va fi fost, drăguța de dînsa, în acele zile când între cer și pămînt nu vedea de cât suferința d-tale!

«Numai cât mă duc cu mintea la durerea mută dar înfricoșată din asemenea critice momente, și mă simt cuprinsă de cel mai sguditor cutremur

«Ori cât ar fi d-na Cosmin de curagioasă și de prevăzătoare, — o asemenea durere e fără seamăn, e icóna jertfei supreme, — e sfântă!

«Sărută, te rog, din partea mea, pe acea mână dragă, nemărginita ei afecțiune pentru d-ta și recunoștința mea că te-a scăpat.

«Marioara Avenian».

In clipa când termină de citit, Victor se repezi, cu ochii plini de lacrimi, și apucând o mână a mume-si o acoperi cu sărutări înfocate.

— Copila aceasta te va iubi totă viața ei... șopti d-na Cosmin, mișcată adînc.

— Da! oftă Victor...

— Și acuma să-ți spun gândul meu: ea va izbuti să mlădieze voința lui Avenian... Mare lucru dacă el singur nu va veni într'o bună zi să-ți-o facă tovarășă de viață...

— Cine știe!... mai oftă Victor.

— Dragul mami! De ce nu ai mai fi fericit! Și acuma, în adevăr fericit!...

— Imi dai voe să mă leagăn în speranța acésta?

— Da, Victore... fiind-că ved în copila acésta pe adevărata femeie care știe a iubi...

— O! mamă dragă...

— Cu tóte acestea, trebuie să lăsăm lucrurile cum sînt: ai promis lui Avenian, — vei ține ce 'i-ai promis, cu riscul de-a pleca d'aci în suferință, — dar pururea corect... Redă-ți orî cum inimei seninătatea și lucrează d'acum înnainte, cu răbdare și cu liniște.

— Așa voi face...

— Și ține minte cuvîntul meu de astă-zi: nu se va împlini trei ani din termenul moșiei și Avenian se va întoarce...

Din ziua aceea Victor Cosmin fu un alt om și sănătatea ncepu a-i înflori pe chip, după cum în suflet îi înfloria cea mai neașteptată și cea mai dulce speranță.

V

96 | În vecinătatea Măineștilor, de-oparte, spre moșia Hoiseni a lui Ropniță, și de alta, de la Măinești în colo, peste, deal, — se aflau alte două moșii mari.

Una o ținea în posesie evreul Marcu Iuster; cea-l-altă ajunsese proprietate a altui evreu, Duvid Hascal, împământenit.

Nici un sătean nu avea vite, pe vre-una din aceste moșii, de oare ce la *Curte* erau prea multe, de oare-ce acolo se afla întreaga căsnicie agricolă.

Sătenii lucrau cu brațele pe amândouă moșiile și erau ca și cumpărați pe viață, de către cei doi mari agricultori.

2 | De la cel mai mic alergător cu simbrie, până la cei mai de seamă funcționari administrativi, toți erau evrei, în păr, pe amândouă moșiile.

Acestora serviau sătenii, robiți cu totă munca: socoteala «*boerului*» iera așa de bine adusă din condeiu, că săteanul se vedea mereu rămas dator și în față pururea cu nevoea d'a se îndatora pentru viitor.

Hrana lui era neîndestulătoare și păcătoasă; veștmântul pe dînsul, cârpit și murdar; casa care-l odihnea, sărăcăcioasă și amenințând ruina,

8 | Când începură a simți că bate de prin apropiere o suflare bine-făcătoare de înălțare a sufletelor și de îmbunătățire de traiu, robii acestor două moșii megieșe prinseră a ridica fruntea și

a respira acest aer de muncă în libertate și'n bielșug.

Câți-va se osteniră a veni în Măinești și se învredniciră să asculte graiul lui Cosmin.

Ei duseră apoi în satele lor semînța deșeptării și atunci tuturora par'că le pică de pe ochi legătura indobitocitoare a jugului.

Ținură sfat câți-va fruntași de pe moșia Hârtoapele a lui Marcu Iuster, în deosebă și fără înțelegere cu cei de pe moșia Ranomirești a lui Duvid Hascal: cum ar face să aibă și ei boi, să aibă și ei plug, să începă a se scutura de datorii, în care fel nu mai iera de trăit?

— He! dac'ar fi mări, și pe la noi învățator ca la Măineștii-Plopilor!

— Nu ca la noi, — ziceau Hârtopeni: învățatorul își dă în coate cu jupănu Marcu!

— Nu ca la noi, — ziceau Ranomireștenii: învățatorul par'c'ar fi vechilul lui jupân Duvid,

— Ba nu'l auzirăți mai dăunăzi, ziceau Hârtopeni, că ci-că mintosul de Cosmin nu iera în doagele toate? He-he!...

— Nu ne-a spus într'o zi părintele Neculai, ziceau Ranomireștenii, că al nostru căta chiorîș când auzia de Cosmin?

Dar dacă scânteia aprinsese puțină flacără în cunoștința sătenilor acestor moșii, nepriceperea îi ținea pe loc; alt-cineva mai luminat și mai cu voință nu aveau între dinșii...

Nu avuseseră parte măcar de un proprietar ca Avenian, bun și drept... Și de vr'un an aproape de când erau puși pe gânduri...

100 (Cu atâta doar s'aleaseră și unii, și alții, din venirea în întâlnire cu Măineșteni: s'ă făcu-seră mai dârzi; începuseră a se mai lua la clanță cu vechilul și cu vătăjeii; cutezaū s'ă strige cu inimă că erau înșelați!

101 (Marcu Iuster s'ă plînsese deja vecinului s'ău Ropniță de obrăznicia «țărănoilor» și aruncase vorba că numai drăcia de la Măinești era cauza: prostia lui Avenian făcuse un cuib de pericole.

Dar Hascal mersese mai departe: el era proprietar, și în târg bancher. Se duse la Prefect și așternu plîngere în regulă că pe moșia lui nu mai era siguranță: țărănoii mirosiaū a revoluție!

Iar în chip tainic arătă prefectului că un «vagabond» nuștiū de pe unde se făcuse învățător la Măineștii-Plopilor și că de la dînsul pornia suflarea de răzvrătire.

Prefectul ascultă pe domnul Duvid Hascal, cu toată seriozitatea și apoi luă cuvînt și zise:

— Eū am fost la Măineștii-Plopilor, domnule Hascal și am v'ezut că domnul învățător Cosmin e un om excepțional de harnic: un adev'erat învățător așa cum, ar fi o mândrie, s'ă-i putem avea pe toți. De la el nu p'ote porni răzvrătire ci suflare deșteptătoare a conștiinților... D-ta nu umbli după bun traiū? De ce n'ar umbra și țărăni după îmbunătățirea vieței lor?

— Domnule Prefect, strigă Hascal, speriat, așa ideī soțialiste și la d-vs.?

Prefectul începu a ride.

— Ideī de omenie, domnule Hascal... Dar

fiind-că zici că pe moșia d-tale ar fi óre care nemulțămiri, am să deleg pe sub-prefect să cerceteze...

— Așa vă rog, domnu Prefect, așa vă rog...
D-nu Laticî sub-prefectul, e om cu pricepere și o să vă raporteze adevărul...

Indată după plecarea marelui proprietar Duvid Hascal, Prefectul dădu o telegramă lui Laticî să vie în Fálticeni.

A doua zi dimineța acesta se și înfățișă, cam cu puțină teamă de înlocuire: așa chiámare grabnică nu i se prea întîmplase.

— Mă rog, domnule Laticî, cum este starea plășei d-tale? întrebă Prefectul.

Dînsul privi cu nedumerire la Prefect: ce întrebare era acésta?

În plasa lui, de când era de vr'o douăzeci de ani sub-prefect, — fusese liniște, bună pace: arendașii și proprietarii plugăriaū, țeranii argățiaū, bunul Dumnezeū făcea să răsará și să se cócă la timp tot soiul de pâne.

El, ca om cu tabiet, făcea de două ori pe an vizită fie-cărui arendaș și proprietar; nu lipsia când și unde era invitat anume; lăsa pe notari și pe primari în exercițiul funcțiunei lor, ne-superați; tâlhării saū bătăi ori alte întîmplări ce ar fi cerut cercetare, nu i se prea întîmplaseră; era prin urmare o plasă bine-cuvîntată și el un sub-prefect fórte la locul lui.

Ce rost avea dar întrebarea d-lui Prefect?

De aceea îi răspunse fórte limpede:

— Nu vă înțeleg, domnule Prefect...

— Mă rog, ivitu-s'ău pe unde-va turburări socialiste?

— Feriască Dumnezeu, d-le Prefect, strigă el repede, totuși speriat întru cât-va: nu cum-va fără știrea lui să întâmplase așa-ceva?

— Uite ce: 'ți-aduci aminte de sărbătoarea premiilor de la Măinești Ploilor?

— Cum nu, domnule Prefect.

— Mă rog, ce impresiune 'ți-a făcut Victor Cosmin, învățătorul?

— Mie? de!

Și se scărpină pe vârful nasului. Aștepta părerea Prefectului, ca să se grăbiască a fi la fel.

— Nu-i așa că nu seamănă a vagabond, a socialist, a rězvrătitor?...

D-nul Latică cam înlemni: de sigur că la Măinești să întâmplase ceva; nu i prea plăcuse lui atuncia tóte poznele acelea, — frumoșe óre-cum, — dar nepotrivite pentru sate și pentru țeranii...

— Ei, uite, am primit o plîngere de la Duvid Hascal că pe moșia lui țeranii sînt aprópe d'a să rěscula, și asta din cauza lui Victor Cosmin... Cum dai d-ta cu gîndul, d-le Sub-prefect?

— Eū cred că... cred că...

— Că Duvid Hascal nu are dreptate...

— Tocmai asta voiam să zic și eū, d-le Prefect...

— Și tocmai de-aceea te-am chiămat, să te duci la Ranomirești și să faci anchetă seriósă. Dacă în adevěr țeranii sînt ne-nulțămiiți, să'i cercetezi din ce cauză, și, să'mi faci raport confidential...

— Am înțeles domnule Prefect... Dar... dar...

— Dar ce?...

— Voiam să zic...

— Ei, lămurește-te, omule...

— Să ascult și pe Duvid Hascal?

Prefectul aruncă o căutătură ciudată lui Laticî :
îl pricepuse. Cu toate acestea îi zise :

— D-ta să'ți faci datoria.

Laticî porni îngrijurat : era într'o situațiune delicată. Prefectul nu-i dăduse a înțelege cui să ție parte. Adevăratul lui gând nu'l pătrunsesese.

Și fiind-că datoria lui cea mai fruntașă iera să'și păstreze funcțiunea, iera în grea cumpănă : cum să facă ancheta și cum mai ales s'o închee, ca să nu dea de patimă cu Prefectul ?

Cum ajunse la tact, dădu de știre lui Duvid Hascal că vine în anchetă.

Marele proprietar îi trimise trăsura cu patru cai și d-nul Laticî porni, pe capră c'un vătăjel, și cu ajutorul de sub-prefect lângă el.

Satul Ranomirești iera în cea mai deplină liniște. Munca tótă acum iera strînsă la Curte unde se bătea porumbul vîndut,

— Care dracul și unde e răscoala? grăi Laticî către ajutorul lui.

D-nul Duvid Hascal primi pe d-nul sub-prefect, în capul scării, îi strînse mîna fórte cu multă dragoste, apoi ajutorului, și-i duse în salon, iar apoi în sala de mîncare unde-i aștepta un prânz din cele mai îngrijite.

— Ei, care, cum, unde e răscoală? întrebă tocmai la urma mesei, sub-prefectul, bine ghif-

tuit, scobindu-se între dinți și răsturnându-se puțin pe spatele scaunului. D-nul Prefect îmi vorbia ca și cum ar fi cine știe ce grozăvie pe moșia d-tale.

— Să vedeți, domnule sub-prefect, încep Hascal, apropiindu-și scaunul.. De când sînt proprietar al Ranomireștilor, n'am auzit gura nici unui țeran să strige împotriva ómenilor mei și să le zică, cu furie, că eă îi înșel..

— D-ta înșeli pe țeranii făcu sub-prefectul, indignat..

— Auzi, mă rog, dacă se poate! Ce să le fac eă țărănoilor dacă sînt leneși, dacă se fac datori la mine și cu pîlea? Când aă cerut, mă rog, parale pentru nevoile lor, și nu le-am dat? Ce? ori ar vrea să le daă parale și să nu munciască?

— Vezi bine!..

— Ei, să vedeți, d-le sub-prefect; acuma, de-o bucată de timp țipă și mai să bată ba pe vechil, ba pe vătăjei..

— Auzi neobrăzare!..

106 — Eac'așa domnule Latică. Dar știi de unde a pornit asta? De la soțialistul cela de la Măinești.. A făcut, mă rog, blestematul cela, bancă populară! Auzi! bancă populară!.. Cine dracul a mai auzit! Ci-că să dea cu împrumut parale țărănoilor, ca să-și cumpere boi și plug, și să munciască, pe alt soiă de învoială, la proprietari.. Vrea să-i îmbogățiască, par'că se ține bogăția de sumanul țeranului.. O să vezi d-ta, ce re-

voluție o să se facă din asta... Eă mă mir cum de lasă stăpânirea asemenea batjocură!

— Aî dreptate...

— De-aceea, ce-am zis eă: ia să mă plîng la d-nul Prefect; ia să deschid ochii stăpânirii...

— Și ce-a zis d-nul Prefect? întrebă Laticî cu interes.

— Par'că nu-i venia să creadă dumnealui... Ba încă par'că îi place ce face soțialistul acela de la Măinești.

— Ce spuî? Cam așa părea d-nul Prefect? Hm...

— Da pe urmă s'a plecat d-nu Prefect și a zis că să faci d-ta anchetă... Eacă eă ți-am spus tot și ancheta e gata...

— Ancheta... hm... de!... mormoi Laticî și puse nasul în pămînt...

Era fôrte încurcat: să asculte și din țeranî? Să nu? Să alcătuiască raport numai așa, din adusături din condeiî? N'ar fi vrut să se strice cu d-nu Hascal, care nu uita să-i trimită orz, ověz și fân din belșug; dar nici cu d-nul Prefect care putea prea bine să'l... demisioneze.

— Eaca dacă vreți, d-le Sub-prefect, — să trimit pe vechil să aducă și câți-va țeranî..

— Da, da, n'ar fi rău, se grăbi să zică d-nu Laticî. Bine că propusese Hascal singur. Asta-i ușura lui răspunderea.

Vechilul alese dintre țeranî pe cei mai dârji, mai gălăgioși și mai prinși cu datorii în condicele proprietăței.

În cancelaria, murdară, în neorîndueală și

urît mirositoare, d-nu Sub-prefect... anchetează :

— Ia ascultați, mei, aud c'ați fi nemulțamiți de d-nul proprietar...

— Noi, cucóne? răspunseră într'un glas să-tenii. Dómnne ferește!

— Uite-așa a venit svon la d-nul Prefect, la oraș, și am ordin să vă cercetez care ce aveți să spuneți... Haide, eacă v'ascult.

Țeranii se uitară unii la alții... Pace să le vie în gând că era vorba de ce sfātuiaū unii și alții, în sat, că bine-ar fi fost de-ar fi fost și la ei ca la Măinești.

— Care va să zică n'aveți nici o nemulțămire? hai?

— Nici unica, cucóne...

— Nici prin sat nu-i așa, vr'o sfădărie cu ómenii d-lui proprietar, de pildă cu vechilul, cu vătăjeii?

— Del s'or fi luând așa la colț, că cui nu-i sare câte-odată țandăra! grăi unul mai bătrân...

— N'o bătut care-va vr'un om de-al curței?

Țeranii iar se uitară unii la alții și ridicară din umeri.

D-nul Sub-prefect se ridică.

-- Bine bade, vedeți-vă de treabă...

— Sărutăm mâna...

Când se urcă sus, d-nu Hascal il întimpină plin de curiozitate.

— Dar bine, d-le Hascal, țeranii 'mi-aū declarat din toată inima că nu aū nimic împotriva d-tale, că n'aū nici un păs... că sînt mulțamiți. Cum de te-ai speriat așa de tare?

— Sînt şireţi, cucóne, ascultaţi ce vë spun eũ; n'aũ vrut să'şi dea pe faţă gîndurile, fiind-că nu's de tot pregătiţi... Dar aũ să'mi facă mare poznă...

— Ei, ce pot eũ să fac, spune şi d-ta, în faţa declaraţiunei lor?

— Ar trebui să găsim un mijloc ca să-ı speriam măcar, să prindă la cap că de-or fi plămădind ceva, aũ s'o păţiască rău... dacă...

— Bine, te înţeleg, domnule Duvid... Dar cum să-ı speriu? Nu pot să bat, să leg şi să duc la tact nici pe unul, fiind-că nimenui nu am putut afla vr'o vină... Uite, aş vrea din totă inima să te servesc, dar nu pot, n'am cum...

— Cu tóte astea, cucóne Laticí, dacă v'aţi da osteneala să vë duceţi la Măineşti? Măcar pe hoţul cela de învătător să'l măturaţi de-acolo? Că el, pe cinstea mea, zëu cucóne Laticí, el este povăţuitor la rele... O să vedeţi dv. ce «rivoluţie» o să purceadă într'o zi de-acolo... Auzi! moşie pe mîna ţerănoilor! Şcólă de muzică şi alte pozne! Dar mai ales bancă populară! Asta este, cucóne Laticí pe Dumnezeu al meu, primejdia... N'o să mai avem braţe de muncit... şi hoţul cela de Cosmin o să ne facă să jucăm cum o cânta el... Aşa să trăieşti, cucóne Laticí, fă raport de tălhăroiul cela, să putem rësufila de aşa primejdie...

— Bine, eaca'ti fac pe plac să mă duc şi la Măineşti..

— Duceţi-vë zëu, duceţi-vë şi să nu'mi ziceţi

Fideliul zice purceade? Cănd încă zice tălhăroi?

Pe dobit...

Hascal pe nume, de nu v'êți pune pe gânduri...
Dar faceți raport?

— Hm.. da... firește c'o să fac.. Fiind-că e
al dracului raportul aista!

— Las'să fie al dracului, rîse Duvid, numai
Cosmin să se ducă la dracul!

— Măni dimineață mă duc... și.. voiü vedea...

— Trăsura mea vi-i la dispoziție...

Până nóptea târziu stătură de vorbă numai
asupra năsdrăvăniilor lui Cosmin, apoi jucară
pichet și d-nu Lațici după ce câștigă cinci partide,
— câte un napoleon partida, — adormi mulțamit.

VI

Dimineața începu o ninsóre liniștită și cu sorți
de-a ține.

De-o lună și jumătate începuse pentru Victor
Cosmin o viață fără sbucium sufletesc.

Înainte de a se duce la școlă, dimineața,
pornia la Casa Băncei, unde în una din odăi,
anume orînduită, făcea lecții de plugărit sis-
tematic, de comptabilitate și de finanțe, de drept
administrativ și de mecanică agricolă.

Fie-care materie o avea bine împărțită pe
lecțiuni și pentru a fi predată în doi ani cât
mai avea de stat în Măinești.

În clasa acésta erau toți băeții care termi-
naseră clasa a IV-a.

Pentru timpul cât era ocupat cu școlă, le
rînduia acestor elevi anume lucrări; iar séra

după școlă făcea cu ei și cu câți-va flăcăiandri din sat muzică corală.

Intre 1 și 2, după prânz da pe la curte să vadă de-ale moșiei, după clasa de cor, de asemenea.

Tocmai pe aproape de opt seara venia acasă bine dispus și sta cu d-na Cosmin de vorbă, după masă, câte-o oră și-i citea ziarele; apoi trecea în odaia lui de culcare: aci medita cele pentru a doua-zi, rînduia notele lui personale, mai da câte-o privire socotelilor moșiei care trebuia să se încheie pe deplin, în curând, — și se lăsa visărilor.

D-na Cosmin venia de-î aducea ceaiul, pe care-l beau împreună, și adese ori așa se termina noaptea acestui om harnic fără preget.

Pe când, în dimineața acesta cobora la școlă, fu întâmpinat de-un necunoscut, călare. Părea, după înfățișare, a fi vr'un logofăt de curte.

— Bună dimineața. Nu cum va sînteți d-nul învățător Cosmin? îl întrebă călărețul.

— Tocmai. Veniaî la mine?

— Așa. M'a trimis la d-v., cuconul Mihuță Ropniță, c'un răvaș.

— Atunci hai până la școlă, colea lângă biserică; pôte va fi răspuns.

Cosmin coborî repede, urmat de călăreț, și intră în clasă, unde citi scrisoarea, cu curiozitate.

Din Septembrie, de când Ropniță venise pe la Măinești, nu mai dăduse semn de viață.

Acuma îi scria: în ce scop?

Hoiseni, 17 Noembre.

«Iubite d-le Cosmin,

«Fiind-că sînt pe punctul de-a pleca în străinătate, dar bolnav de răcelă, prin urmare în imposibilitate de-a veni eu pe la Măinești, m'ai îndatora daca te-ai osteni până la Hoiseni. Am avea de vorbit ceva, — mă coregez: multe, — căci multe sînt de vorbit cu o inteligență aprigă și cultă ca d-ta. Comunică, te rog, logofătului când să'ți trimit trăsura? Cred că o noapte vei putea-o petrece la mine.

Al d-tale amic

«Ropniță»

Ce să răspundă? Timpu-i era măsurat, scump. Ce avea apoi de vorbit cu el? Pleca în străinătate! De ce pleca? Unde?—De sigur că după Avenieni. Trebuia să jertfiască o Duminecă.. Dómnne! Și ce greu îi venia!

Socoti când să fie însă Dumineca aceea și o găsi alăturată c'o sărbătoare: 20 și 21 Noembrie.. Peste 3 zile dar...

Să dormă însă subț acelaș acoperemînt cu fosta lui nevastă?

Incruntă din sprîncene, în timp ce elevii urmăriaș, în tăcerea de pustiú a clasei, fie-ce mișcare a lui...

Ieși după câte-va clipe și spuse logofătului că Duminecă după amiază va fi gata să plece la Hoiseni...

Tot nu era să lipsiască pe sătenii de obicinuita învățătură de după biserică...

Pe când se afla la curte, unde se strinsese

tot ce era bărbat în comună, ca să mai afle câte-ceva, sub-prefectul își făcea intrarea în Măinești.

Opri la primărie. Vătăjelul de rînd, îi spuse că primarul și consilierii se duseseră cu tótă obștia satului, la curte.

Porunci dar să'l ducă și pe el acolo.

Ninsórea stătuse. Vale și dealuri erau cu totul albe și le sta bine cu acest vestmânt curat, — întâiul al iernei ce începuse.

O impresiune de proaspăt și plăcut se făcea simțită pornindu-se de pretutindenii.

Acoperemînturile caselor, căpițele de fân, șurile de pae, copacii, căpătaseră par'că forme mai regulate sub așezarea liniștită a zăpezei care le mai mărise și le netezise colțurile.

Numai oglinda iazului își păstra neschimbat hoiul plumburiu, și sta nemișcată în privazul alb ce i se pusese de jur-împrejur.

Intrarea în curtea proprietarului, a d-lui Latici, nu aduse nici o mișcare deosebită.

Primarul se grăbi doar a'l întîmpina, surprins mai mult de raritatea ivirei lui de cât de faptul că venise; puse de-î rîndui caii la grajd și'l pofti în cancelaria care gema de plină ce iera de frunțașii satului.

Cosmin îl pofti să șadă și, după ce schimbă două, trei cuvinte cu el, urmă înainte a lămuri sătenilor cum sta prețul porumbului și ce propunerii de cumpărătoare îi veniseră de la Galați.

Le explică ce diferență de prețuri putea fi între acum și primă-vară, în mai bine pentru

un câștig mai mare, dar că era nemerit să vîndă și pe prețul de acum o parte din porumb, pentru a termina cu împlinirea arendei.

Tot ce va rămînea pentru primă-vară, ca grâu și porumb, va fi numai câștigul tuturor și capital cu care trebuia să se înceapă banca populară.

Apoi, după ce i sfătui să se pregătiască de a doua zi chiar pentru bătea porumbului, îi rugă să se ducă pe-acasă și rămase numai cu cei zece, cu mașinistul, cu primarul și cu preotul.

După ce rîndui și cu aghiotanții lui cele mai de aproape pentru lucrul de-a doua-zi, rămase cu d-nul Sub-prefect, cu primarul și cu preotul.

— Cărei împrejurări datorăm, domnule sub-prefect, plăcerea vizitei d-v? îl întrebă Cosmin. De sigur că datoriei de-a inspecta comuna.

— A! da. da... răspuse el, încă sub impresiunea uimirei ce-i cauzase cele văzute până aci.

— Comuna noastră este în cea mai bună stare domnule sub-prefect, grăi primarul. Dacă eă, născut și crescut aici, și une-orî mă întreb, dacă nu cum-va e o poveste din alte timpuri, bielșugul și mândrețea lucrurilor care se înfiripează pe la noi!...

— Și unde o să ajungeți cu toate astea? întrebă Sub-prefectul.

Primarul privi la Cosmin: știa el, domnul învătător ce răspuns să dea aici.

— Imi dați voe, domnule Sub-prefect? cele ce facem noi, dă măsura posibilităței, acolo unde lumea anume interesată se încapăținează a vedea

imposibilitate. Cele ce facem trebuie să rămâie aci ca pildă a hărniciei inteligente, și de la noi să treacă în toate părțile și să nască dorul de progres pe cale pacinică, așa cum s'a făcut la noi...

Sub-prefectul tuși de două, trei ori, surprins că nu găsia ce să răspundă.

— Bine! bine!. putu în cele din urmă să zică și se ridică. Nu mai știa ce să vorbiască...

— Mai stați în comună? îl întrebă Cosmin.

— Peste o oră cel mult, trebuie să mă pornesc la tact. Sînt sôrte ocupat. Am atâtea inspecțiuni, rapôrte... și mai tuși de vr'o două, trei, ori.

Intinse mâna lui Cosmin și ieși urmat de primar.

— Ce ziceai Sfinția-ta, părinte Iancule, să'mi spui, se adresă Cosmin preotului, de cum rămaseră singuri.

— Uite ce, dragul meu, — m'a bucurat Dumnezeu c'un rēvaș de la duduea boerulu'... din străinătate.

— Ce spui? făcu Cosmin, surprins.

— Mē rōgă, între altele, să-î scriu și să-î spui cum mergi d-ta cu sănătatea, la urma urmei cum merg toate lucrurile pe moșie, de la plecarea dumnealor... 'Mi-a scris ca să nuți spui de asta, dar, uite, îmi ești drag, taică, și pe urmă... del..

Părintele se cam rușină și plecă ochii în jos..., ceea-ce miră pe Cosmin.

El nuși închipuia, firește, ce vorbeau adese ori în taină, logofătul boerului cu părintele și cu preuteasa.. Pentru dînșii era un fel de credință că duduea boerului îndrăgise pe Cosmin, că învățătorul avea și el ceva la inimă..

Bănuiau că plecarea boerilor iera cam din cauza asta și se mâhniau că adecă de ce boerului nu'i venia să ia pe Cosmin de ginere?

Oare nu iera un om cum nu's mulți pe lume?

Și câte nu'și spuneau între ei, din care izvora dragostea puternică ce le însuflase Cosmin, prevedința lor!

Acuma scrisoarea duduiei Marióra îi încredințase pe deplin și multe seri de-a rîndul părintele și logofătul plănuseră cum să-i răspundă, fără să îndrăzniască încă a scri.

Cosmin înțelese repede din atitudinea preotului ce putuse Sănția-sa bănuși și nu prea fu mulțămît: nu-i plăcea să-i fie pătunsă taina. Marióra făcuse o imprudență.. Dar, drept gîndi el apoi, nu-i era ore bieteii copile de ertat asemenea pornire?

Și pentru întăea óră se mustră de prea multa lui asprime, de prea cinstita lui supunere unui cuvînt dat...

— Te rog, dragă părințele, — răspunse el, preotului după câte va momente, — să scrii d-șórei Avenian că sînt sănătos și mulțămît de starea Măineștilor.

— Am să-i scriu taică, am să-i scriu...

Și se despărțiră; trecuse ora și băeții lui îl așteptaū mirați, de sigur, de întărziere...

— Cât mă iubește biata copilă! își zicea, pe drumul către școlă... Trebuie să mă sfătuesc cu mama dacă nu ar fi bine să-i scriu și eu Mariórei... Dacă am început să credem în putința fericitei nóstre uniri, — de ce nu 'i-aș scri...? Și

nu de iubirea mea... O! nu... Aș avea eu destule lucruri a-î scri... Vom vedea...

VI

Domnul Latică, după ce ajunse la locuința sa, se încuiă în camera-i de culcare, dând ordin să nu'l supere nimeni și mai totă noaptea scrise și prescrise raportul către Prefect. De așa necaz nu mai dăduse.

Domnule Prefect,

«Conform ordinului verbal al Domniei-Vóstre m'am transportat la Raniomirești, în ziua de 17 ale curentei luni,... pentru a mă încredința *de visu* asupra răscoalei spiritelor ce s'ar fi iscat în numitul sat, pe proprietatea cu acelaș nume a d-lui Duvid Hascal.

«Incepuse a ninge și pôte de aceea intrând în sat am găsit pe fie-care sătean la modesta sa locuință; deci nici umbră de răscolă care să dea de grijă celor în drept.

«Am crezut atunci să încep prin a cerceta de aprópe pe d-nul proprietar și d-sa ni s'a declarat nemulțămít de óre-care sfezi cu caracter amenințător la adresa proprietăței, ivite între sătenii și ómenii săi, iar cauza unor asemenea sus pomenite sfezi că iera în reaua pildă ce luaseră sătenii Ronomireșteni de la sătenii din Măineștii-Plopilor, cari, la rîndul lor, se inspiră de la învățătorul satului, un socialist.

«După ce am ascultat pe d-nul Proprietar, am

chiămat pe mai mulți săteni cari, 'mă aŭ declarat că nu aŭ nici o nemulțămire contra d-nului Proprietar, care se pörtă părințește cu ei și le dă la timp tot ce le trebuie.

«Am crezut că e bine dar, în urma acestei liniști constatate, să mă duc la Măinești, pentru a'mi da seama de ce este pe acolo, și am găsit totă obștia satului strînsă la Curte iar pe învătător în mijlocul ei, arătându-i cum să vîndă popușoiul, — căci, D-le Prefect, proprietatea Măineștii-Plopilor, este luată în posesie de țărani Măineșteni.

«Am cercetat în taină pe Primar și pe Consilierii și aceștia 'mă-aŭ declarat că în comuna lor e bielșug în case și pace peste tot locul.

«Acum, dacă o asemenea stare de lucruri va fi ascunzênd saŭ nu tendințe subversive, de care, cu drept cuvînt ar avea să se teamă d-nul Duvid Hascal, ca proprietar megieș, — rămâne la înalta D-niei-Vóstre apreciere.

«Primiți, etc.

Acéstă alcătuire i se păru cea mai bună. Cu periodul final, se putea prea bine împêca și d-nul Duvid Hascal.

Iar la urma urmei, de nu l'ar fi găsit pe placul lui, — el, cel puțin, își salva funcțiunea, de óre ce arătase exact ce vèzuse.

Când Prefectul citi acest raport confidențial, rîse de șiretenia prostească a Sub-prefectului nă-răvit și hotări să'l înlocuiască cât de curând.

El ar fi voit un raport făcut cu inteligență,

în care să se vadă reaua stare a sătenilor Ranomireșteni din chipul cum aceștia erau exploatați de proprietar: iar de dincolo, de la Măinești, ca un puternic contrast, să se vadă starea înfloritoare ridicată pe temelia unei munci sistematizate și a puterii tuturor locuitorilor uniți și deșteptați la o viață agricolă colectivă.

Un asemenea act l'ar fi voit să rămâie în arhiva Prefecturii.

Oamenii ca Latici însă, îl făcu pe Prefect să se gândiască cu părere de rău la administrațiunea defectuoasă din cauza intereselor politice prea pătimase, și să ia hotărîrea de a remedia răul... dacă nu va fi silit de împrejurări să... demisioneze...

VII

Se făcuse un minunat drum de sanie; o sanie bună îi trimisese și Ropnița lui Cosmin.

După ce grăi sătenilor și școlarilor despre însemnătatea războiului și a Independenței țării, apoi de războiul economic și de independența individuală prin buna stare materială, lămurind toate acestea cu exemple aproape de mintea lor, ~~le~~ Cosmin porni să prânziască.

Sătenii știa că plécă la Hoiseni; de aceea să grăbiră și ei pe acasă, îmbucară repede și coborîră spre iaz.

Așa, când Victor trecu în sania trasă de patru cai, toți îl petrecură cu o călduroasă urare de «bună călătorie», «să vii sănătos»..., — lucru care

miră pe vizitiul lui Ropniță, iar în sufletul lui Cosmin puse câte-va clipe de mulțămire.

Pe Măineșteni îi mândria poftirea ce făcuse cuconul Mihuță, lui Cosmin «al lor»...

Pe Victor îl frământa asemenea «cînste».

Cât-va timp, sórele strălucitor, scânteerea fulgilor de zăpadă cari păreau să fi fost brilante, frigul plăcut, priveliștea văiei și a dealurilor depărtate, îl făcură să se împărtășiască de farmecul acestei frumoșe zi de iarnă. —

Mintea i se duse apoi departe, peste mări și peste țări, unde vedea țermi înfloriți, o nemărginită întindere de safir și închipuirea unei ființi dragălașă ce făcea deplină poezia acelor locuri etern primăvărâtece.

Fixa un punct în spațiu gândindu-se că și *dînsa* putea prea bine privi în acel punct, tot în clipa aceea,—ca un fel de întîlnire sufletească a lor,—și un zîmbet de o negrăită mulțămire sclipia pe buzele lui.

Sunetul zurgalăilor, sborul săniei care părea că'l apropie de acel punct, îi da senzațiunea unei călătorii către iubita ce'l aștepta...

Din multa lumină ce'l împresurase, se făcuse de odată umbră și el privi în lături surprins: intrase în pădure; farmecul visului pîrîse.

Cât ținea drumul drept, printre copacii nalți și bătrâni, înaintea ochilor lui iera numai o zare sură, iar frigul se făcea mai simțit din ce în ce.

Intors la realitate, începu a se gândi la scopul chiamărei din partea lui Ropniță și găsi de o căm dată unul singur, în legătură cu ideea ce +

o mai avusese când Ropniță îl vizitase la Măinești, cu «nenorocita».

Bănuise presemne că dînsa jucase un rol în viața lui și 'i-o adusese pentru a se încredința de adevăr și a-i face sânge rău amintindu-i trecutul.

Atitudinea lui pe de o parte, a ei pe de altă parte, nu-i dăduse rezultatul dorit și acuma voia să mai facă odată încercarea.

Pentru-ce putea Ropniță să ție la asemenea lucru, nu-și da séma încă.

Bănuia iubirea Mariórei Avenian pentru el și voia să pëtrundă în viața lui ca să o povestiască ei crezënd că prin acésta ar întoarce-o de la el?

Poate. De unde să cunóscă Ropniță caracterul Mariórei și profunzimea sentimentului ei?

De unde să știe că ori ce 'i-ar fi spus de dînsul, nu ar fi fost nici odată mai rău de cât ce-î spusese el singur, fără cu tóte acestea să-î fi schimbat iubirea?

La urma urmei, nu mai avea multă cale de făcut și era să se uite în jocul lui Ropniță.

La ieșirea din pădure, drumul trece pe marginea satului, Hârtoapele, cel mai mare din satele de pe moșia cu acest nume.

La rateșul din margine erau adunați mai mulți flăcăi și fete pentru horă; iar în cârciumă, și d'inaintea ei, sătenii mai în etate, cu nevestele.

Șania se opri: era singurul popas.

Flăcăii sparseră hora...

Iar când un sătean șopti: mă, este Cosmin de la Măinești,—betrâni și tineri se apropiară de sanie și cu căciulele în mână, îi dară «bună-vreamea»... cu mulțămire...

— Bună-vreamea, le răspunse Cosmin, scoțându-și și el căciula. Ziua-i frumoasă; horiți, unii, stați la sfat alții.., Bine faceți..

— Binele, la noi, domnule Cosmin, e ca iepuroaica de hotar: când o cauți, nu-î..., zise un sătean.., terminând c'un: e-hei! foarte de multe însemnător.

— N'a ieșit bun anul ăsta pe la d-vóstră?

— A ieșit el bun pentru jupănu Marcu... da pentru noi tot cu datoriî la catastiv... zise un altul.

— Domnule Cosmin, iera să venim mai mulți la d-ta ca pentr'un sfat. că bune mai sînt sfaturile d-tale.. zise un altul.

— Bucuroș moșule dragă. Când îți vrea...

— Cum de nu-î și pe la noi unu ca d-ta... zise un voinic de flăcău, cu ochii scânteietori..

— E-hei! ce-ar fi atuncea!.. ziseră mai mulți..

Evreul care ținea rateșul se apropiă și el să vadă pe «Cosmin acela», iar privind la el, nu știu ce tot zicea din vârful buzelor: par'c'ar fi șoptit un blestem.

— Aista o să vă mănânce capul, lifte spurcate! îi zise la ureche un flăcău și-î dădu brânci..

Evreul îi aruncă o pereche de ochi furioși și se depărtă.

— Oamenî bunî, le grăi Cosmin, nu-î tocmai nevoie de unul ca mine, ca să vă îmbunătățiți

traiful. E destul să luați pildă de la Măineșteni. Cât vi's nevoile de mari, cât vi'i lipsa de mare, lăsați ce-i vătămător, ca, de-o pildă beutura asta pe la crâșmă, că ea înmulțește datoriile, și o să vedeți că ați făcut un pas spre bine. Iar de altele care vă apasă, om mai vorbi când îți veni la Măinești.

— Să trăești! strigară sătenii...

— Haide, vizitiu, zise Cosmin, apoi își luă ziua bună de la Hârtopeni.

— Drum bun! Să te întorci sănătos... să'ți dea Dumnezeu sănătate!.. să auzi câte-va clipe după pornirea săniei, iar după altele câte-va, crâșma se goli și bătătura horei se mută în fața bisericei...

Până târziu fu sfat între Hârtopeni numai de Cosmin și de Măineșteni, și se aleseră vr'o zece inși cari să se ducă la Măinești chiar peste săptămână.

Nu trecu o oră și evreul de la rateș duse stafetă «boerului» Marcu Iuster, că trecuse pe lângă sat «dracul de la Măinești» și noîma sfătuirilor lui s'a arătat repede, căci țărănoii 'i-au lăsat crâșma golă.

Marcu Iuster se înfuriă și se hotărî să se plângă Sub-prefectului, chiar a doua zi...

Ropniță, cu scufă pe cap, în odaea lui caldă, în patul lui curat și môle ca puful, citia un roman nemțesc.

Pe o mescuță, la căpătâiul patului, păreau că

dorm, cuprinse de visuri de sănătate, câte-va sticle cu medicamente.

Pe covorul de la pat, un turc tînăr, frumos, cu barba ca a lui Henric al IV-lea, cânta pe ghtară unei huri ce asculta, cu ochii pe jumătate închiși.

După sobă, un motan mare, ațipia și torcea. Din când în când deschidea ochii mari și rotunzi, galbeni ca niște rubiele de aur, arunca o privire distrată, și-i închidea, în timp ce labelle de dinainte se strîngeau ușor, par' c'ar fi apucat ceva: visa de sigur, cel mai frumos vis pentru o pisică: prinderea vre unui șoricel.

Focul pâlpaia în sobă, luându-se la întrecere în licărire cu niște raze de sôre ce băteau tocmai în el, trăgînd în spațiu o dără aurie în care se jucau mii de atome de pulbere.

De-afară s'auzia ușora picurătură a streșinilor și răsuna în tăcerea odăiei dându-i și mai mult caracteristica pustietății...

Când zornăitul zurgălăilor umplu de-odată curtea, Ropniță se ridică într'o rină, ascultă și închise cartea. Pe buze i se desenă umbra unui zîmbet.

Tăcerea fu întreruptă de glasuri, de deschideri de uși, de pași; după puțin, Cosmin intră, iar motanul ciuli urechile, și par'că se încolăci mai tare, ca sub o senzațiune de frig.

— Bine-ai venit, domnule Cosmin, și ți mulțămesc. Cum vezi, nu te-am mințit: am fost bolnav și încă nu m'am dat jos din pat.

Iși strînseră mâna și Victor se așeză lângă pat.

— In adevăr, arătați. Vr'o răceală, de sigur...

— Și bună încă... Am fost la București de-am condus pe... vară-mea, și am răcit-în tren...

— A! dómna vara D-vóstră a plecat... zise Cosmin fórte cu indiferență... In tren se prind adese orí răceli...

— Și zěu nu iera timpul, căci, dupe cum ți-am scris, trebuia să plec în străinătate pe cât va timp... Cred însă că peste o săptămână o să fiú în stare să 'mi iaú sborul...

Vorbiră mai mult timp de Măinești, de recoltă, —și Ropniță zise apoi:

— Știi, domnule Cosmin, că ai speriat pe unii proprietari și arendași de prin prejur?

— De ce, domnule Ropniță?

— Aú intrat la grijă că nu vor mai putea lucra cu sătenii în condițiunile obicinuite... De pildă, vecinul meu Marcu Iuster, nu se împacă de fel cu starea de lucruri ce ai creat d-ta la Măinești...

— De sigur, cred și eú... li e teamă că n'o să pótă jăcui pe țerani, după pofta inimei... De! ce să-i fac: alte timpuri, alți ómeni și alte apucături!...

— Pare-mi-se că o să încep a mă teme și eú... Zise Ropniță rízënd.

— D-vóstră, orí cum, nu vė exploatați moșia neomenește ca onorabilií Iusteri și Hascalii...

— Firește că nu. Nu e mai puțin adevărat însă că și sătenii mei vor putea rímni la cele de la Măinești.

— Ce v'ar împiedeca să faceți la fel?... Teama

d'a vă pierde proprietatea?... Teamă de câștig mai puțin? Eaca domnul Avenian 'și-a avut câștigul de pe timpul când își căuta singur moșia... 'I-am depus deja arenda pe un an... și nici capul nu l'a durut..

— Tocmai o să discut cu Avenian cestiunea acésta... zise Mihaiu, cu intențiune.

— A! vă duceți unde se află d-nul Avenian?

— 'Mă-a scris că sunt dorit, așteptat și, înțelegi că, în vederea planului ce urmăresc, acésta 'mă-a făcut plăcere.

Fără să pară, zicând acestea, îl fura pe Cosmin cu priviri furișe fórte agere.

Cosmin nu clipi mai des, nu vădi nimic neobicinuit în atitudinea de până atunci.

Aducerea dulcetei și a cafelelor întrerupse convorbirea, schimbându-i apoi subiectul.

De la cartea care o citia Ropniță, asupra căreia își aruncase ochii Cosmin, se încinse vorba asupra progreselor făcute de sociologie. Cosmin dovedi că nu numai citise diferite opere ale învățaților francezi, englezi, și germani, dar că le analizase și stabilise o comparațiune, trăgând concluziuni ce erau proprii ale sale.

— Cunoști aceste trei limbi? întrebă Ropniță după ce'l ascultase vorbind, aprópe o oră, c'un interes vădit.

— Le-am fost vorbit odinióră bine...; le mai știu minte, fiind-că citesc ce se scrie în aceste limbi.

— Ce fel? urmărești tot ce se scrie în aceste trei literaturî?

— Pe cât îmi învoesc mijlocele, da, citesc, însă numai ceea ce mi se potrivește cunoștinților deja dobândite...

— O! atunci citești prea mult și mă mir că mai ai timp.

— Când știi a'ți rîndui activitatea și când nimic din ceea ce se chiamă «a trăi în societate» nu 'ți răpește nici un moment. — timp se găsește.

Ceea ce constata Ropniță încă odată, era o memorie extraordinară pe lângă inteligență, și darul de a spune numai ce trebuie, într'un chip plăcut.

Atât de perfectă ce iera mașinăria creierului său, în cât dupe ce cernuse toate ce i se îndreptase, le orînduise cu uimitoare precizie în căsciorele sale: ce i se mai da nouă, ca să completeze cele știute, la trecea cunoștinților la fel, unde loc avea destul încă.—și de acolo, lăsa graiului, după o cântărire de-o clipă, ce trebuia și nimic mai mult, adăogând doar din propria sa fabricațiune idei și argumente care să statorniciască personalitatea valoroasă a vorbitorului.

Dar dacă Ropniță urma să'l cunoscă din ce în ce mai bine pe Cosmin, îl cunoștea tot și numai în prezent; ca trecut îi rămânea o enigmă și 'n trecut voia stăruitor a'l ști pe deplin.

Orî cu cât meșteșug aducea însă vorba, Cosmin scăpa pe alătura, trecînd cu îndemănare la alte subiecte, fără să pară că silit o face, fiind-că înțelegea curiozitatea lui Ropniță.

Masa li se servi într'o odaie mică de-alături, sofragerie obicinuită a lui Mihaiu, când iera singur.

Bine dispus de altmintrelea, Cosmin dădu cuvenita atențiune bucatelor excelent gătite; în fața unei asemenea poște, Ropniță își regăsi pe a sa și, fără să 'și ia seama, mănca într'atâta, pe cât cu câte-va zile în urmă părea că uitase a mânca...

După vinul obicinuit în fie-care zi, Mihaiu scóse el singur dintr'un dulap două sticle c'un roș ca sângele iepurelui, cu care amândouă începură a stropi fructele.

În câte-va clipe o căldură și o îndemână bine-făcătoare se împrăștiă în tot corpul mesenilor, îndemnându-i la glume de vechi prieteni.

Iera peste puțină ca în liniștea ce înconjura casa, dupe o cină îmbelșugată și cu meșteșug orînduită, vinul ce împlinise o jumătate de secol să nu schimbe atitudinea păstrată până atunci și să nu așeze firele intimității între acești doi ómeni.

Orî câtă deosebire de caracter, de pozițiune socială și de erudițiune se afla între dînșii, erau d'asupra nivelului de rînd și numai o împrejurare îi opria d'a se înțelege, și d'a face cauză comună spre binele obștesc: o femeie.

Să nu fi fost la mijloc Marioara Avenian póte că Ropniță nu ar fi scăpat înrîurirei energice și subjugătoare a lui Cosmin.

Anecdotele pline de umor îi făcea să rîdă până la lacrimi: Mihaiu le povestia cu o dia-

volie ștremgărească, Cosmin cu seriozitatea comicului distins, cu arta de-a ști să facă la timp să reiasă cuvântul care trebuie să provoce ilaritatea.

Totuși dacă Ropniță petrecea, nu 'și uita ținta și aștepta momentul când să vadă pe Cosmin în acele clipe de dulce amețelă când inima de la sine se deschide.

Acest moment păru lui Mihaiu că se ivește când Cosmin povesti o anecdotă, dând-o ca reală din viața lui de student la Paris...

— Bănuiam eu că 'ți-ai făcut acolo studiile, și începu a vorbi de Paris.

Deșteptându-se în Cosmin amintirile frumoșilor anii petrecuți acolo, începu a spune cum a stat cu muma și cu sora lui acolo și în ce chip 'și-a însușit toate cunoștințele, pe care apoi mai târziu, a putut să le aplice în mare parte.

Când într'un anume moment, după o ușoră încrețitură din sprincene, tăcu și rămase gânditor, Mihaiu înțelese că mintea i se oprise în fața acelor împrejurări ce alcătuiau taina vieții lui

Il aduse binișor cu vorba pentru a'l face să-i povestiască trecutul.

Cosmin îl privi cu tristețe:

— De ce ai voi, domnule Ropniță, să răcoleșc într'o cenușă din care ar putea sări încă scânteii care 'mi-ar face arsuri dureroase?... Ia-mă în felul cum mă găsești acuma și lasă 'mi trecutul în negura, după care, nici eu nu caut să'l mai privesc...

— Ai dreptate, dacă e vorba să 'ți faci rău... Cu toate acestea nu pot uita că în București, în salonul unei femei frumoase, am văzut un portret mare de perete... Chipul de bărbat din acel portret în ulei, era foarte asemănător cu al d-tale.

Cosmin avu un zîmbet ciudat..

În Mihaii, vinul bătut, începu să-î răscoliască răutatea firească. Voia acum prin anume lovituri să smulgă lui Cosmin óre-care lămuriri pe care să le pótă complecta mai pe urmă.

— Acea femeie 'mi-a povestit vieața ei... în care, omul din portret avusese rolul cel frumos... Acea femeie m'a însoțit aici, la Hoiseni, iar în nóptea de 24 Iunie am găsit-o leșinată în grădină... Cu dînsa am venit pe la Măinești și m'am putut încredința că în adevăr fuseseră legături între d-ta și dînsa... Și când 'mi-am dat seama cât a trebuit să te faci să suferi acea femeie, am rupt cu dînsa,—fiind-că 'mi ești simpatic. Nu am vrut să mai fie în calea d-tale...; m'am simțit vinovat, că fără voea mea îți împropătasem un trecut dureros.

Orî cât îi examina figura, nici o schimbare, ca și la Măinești, nu putu surprinde; de aceea tăcu, rușinat óre-cum. Vedea că ajunsese la capăt și că Victor Cosmin rămânea de ne-petrans, de neclătinat ca o stîncă.

Să caute a'l mai cerca și 'n iubirea ce-î bănuise pentru Marióra Avenian, ar fi fost de prisos.

Iar ca să 'l împace întru cât-va, cel puțin

pentru timpul de față, umplu paharele și ciocnindu-și pe-al lui de-al lui Cosmin, îi zise cu părere de rău în glas:

— Iartă-mi curiozitatea. Am greșit. Beați în sănătatea d-tale și pentru deplina împlinire a operei d-tale...

— Mulțămesc, răspuse Cosmin și muiă buzele în pahar.

Farmecul intimității de mai înainte, apusese.

Se despărțiră, pentru a se retrage fie-care în oada sa.

— Intr'un fel mai bine că nu s'a lăsat a fi discusut, gândi Mihaiu. Pote c'aș fi descoperit în el și alte însușiri care m'ar fi făcut să nu'l lovesc cu asprimea cerută de interesele mele...

A doua-zi, dupe ce bătură împreună ceaiul, Victor porni, liniștit, zâmbitor, fără nici o aluziune la ce fusese supărător pentru el în séra trecută.

Felul acesta de mărinimie puse în inima lui Ropniță încă un dram de ciudă.

Cel puțin Victor porni cu siguranța acum, că de la Ropniță avea să primiască, într'un viitor apropiat, lovituri simțite de vrăjmășie.

VIII

Avenue Wagram, Paris.

15/27 Noembre 188...

«O! amice bun și scump, sub ce impresiuni îți scriu!»

«In una din acele superbe zile de toamnă, când împrejurimile Parisului tot își mai aduc aminte de frumusețile primăverii, ne-am dus cu toții să vizităm Saint-Cloud și Sèvres, pregătiți să prânzim în chiar splendida grădină a Imperiului.

«Era în ziua de 25 Septembrie, două zile după ce ți-am expediat scrisoarea mea din urmă.

«Tata a închiriat un landoș și ne-am dus cu ei pentru ca să nu obosim pe copilașul nostru iubit: pe mama.

«Ajunși acolo, am căutat un loc bun, între niște tufișuri de copaci și am și început eu și Wilhelmina, să rînduim masa, iar pentru Mamica să așezăm perine ca să n'ajungă vr'o răceală.

«Credeam că ieram singuri cu gustul ăsta: când colo, alături de noi, fără să bănuim, iera altă masă gata; atât numai că păzia un servitor iar stăpânii nu veniseră încă. Să mai plimbați presemne înainte de-a prânzi. Noi lăsasem plimbarea pe după masă.

«Abia începuserăm însă a îmbuca, știți, c'o poftă de căpcăuni, când auzirăm glasuri și pe de'nna-intea noastră trecură după câte-va clipe, o dómna în etate, un militar c'o uniformă de marină, două dómne tinere și cu bărbații lor: se vedea că erau soți.

«Ne-aș salut, — le-am răspuns.

«Și așa, vecini, împărtășiam fie-care în deosebă plăcerea prânzului, înconjurați de-un decor admirabil, al cărui punct de seamă era ruina palatului imperial, pe colina ce domină grădina.

«Din când în când ne auziam vorbind, — noi înțelegându-i pe ei, — dinșii neînțelegându-ne pe noi, căci ne vorbiam limba.

— Sînt români, zise într'un rînd un glas.. probabil al dómnei în etate.

«Eü șoptiü repede mamei :

— Auzi? ne cunóște ce sîntem. Dupé ce óre?

— Vor fi avut a face cu studenți români, răspuse tata.

«Am mai tras cu urechia: nu mai vorbiră de noi..

«Când e să fie ce-va însă, se ivește vr'o potrivire: așa se întîmplă ca ridicarea noastră de la masă și a vecinilor să se facă odată și în acelaș timp pornirea pe alea cea mare din dreptul nostru.

«Tata dădu în franțuzește ordin servitorului ce ne însoțise, să ducă coșurile góle și vasele, la trăsură, și să ne aștepte întórcerea.

«De-odată dómna în etate, după ce mă privi zîmbind, salută pe mama și se apropia :

— Ați venit, ca și noi, pentru o plimbare pe timpul ăsta minunat..

— Da dómnă, îi răspuse mama. Vizităm Saint-Cloud pentru întăea oară.

— Sînteți străini, se vede... Dacă bine-voiți, ne oferim a vă conduce, mai ales dacă aveți intențiunea de-a vedea și Sèvres.

— Tocmai, și vă mulțămim din-suflet pentru amabila d-vs oferire..

«Firește că iera timpul prezintărilor.. Tata se și numi și ne înfățișă; apoi d-na, la rînd:

«De sigur că vei tresări amice drag... E un nume care 'ți va deștepta multe amintiri...

— D-na văduvă Camerolles, d-nul Maior Camerolles, d-na și d-nul de la Taille, d-na și d-nul Bancal, fiul, ficele și ginerii..

«Aū plecat, tată-meū lângă Maiorul și cei doi domni civili; cu deosebire d-na văduva Camerolles cu mine avea ce avea: nu mă mai scotea din «frumosa mea copilă», «mititica mea drăguță» și cu mine vorbea mai mult, acoperindu-mă adese ori cu priviri foarte duiose.

«Ce să'ți mai amănunțesc, dragă amice; am petrecut o zi deliciosă cu această familie extraordinar de prietenoasă și ne-am despărțit, sub seră, după promisiunea formală a tati că o vom vizita în strada Gay-Lussac.

«A doua-zi Maiorul a venit la noi și a lăsat cărțile de vizită ale tuturor, de ore ce lipsiam d'acasă; a treea-zi ne-am dus la d-na Camerolles.

«Era numai bătrâna acasă; ficele sale stătea deosebit, iar dînsa cu fiu-său, Maiorul.

«Ne-a primit în chipul cel mai afectuos, ceea ce ne miră mult dar ne făcu și plăcere.

«De-odată, pe când cu neastîmpărul meu obicinuit, mă uitam pe la fotografiile și tablourile din salon, mă oprii c'un strigăt, în fața unui grup de cinci portrete mari..

«In unul te recunoscui pe d-ta, dragă amice, in altul pe d-na Cosmin, mai mult ca bănuială că putea fi dumnea ei..

— A! da! da.. zise d-na Camerolles, apropiindu-se, pe când arătam mamei potretele... De

1/2 ore
oraș
în tal
par -
Poullan
Teraie

sigur că ați recunoscut, d-șoră, pe acești compatrioți ai d-vs.. E dómna Făgețeano, fiul sėu Victor, fiica sa d-ra Florica, un intim prieten al d-lui Victor, d-nul Baran, și, acėsta.. adaose c'un oftat, e biata mea copilă, cea mai mare, Angela... O! este o istorie fórte tristă, fórte durerósă, după cum a fost finitul..

«O privirăm toți cu stınjenire: în ochii bėtrânei sė rotiaũ lacrimi..

— Sıntem legați de Patria d-vs, zise după câte-va clipe d-na Camerolles, prin fiica mea măritată acolo cu d-nul Baran..

— Așa? făcu Tata, aveți pe fiica d-vs măritată în țara nóstră?

— Da, am avut o acolo.. De aceea când v'am auzit vorbind românește, — căci ne familiarizasem cu multe cuvinte de ale limbei, — ne a făcut o plăcută surprindere.. Mai ales d-ra m'a impresionat, căci 'mi-a amintit pe Angela, cu care se aseamănă mai mult prin tinerețea ei d'atunci și prin drăgălașia întregii sale ființi..

«Tăcu o clipă, privind-mă cu drag și urmă:

— Nuștiu dacă vă fac plăcere, dar ceva de neîmpotrivit mă îndeamnă a vă povesti istoria acėsta..

— Numai să nu vă facă rău, d-nă, zise mama..

— Va fi ceva mahnitor dar și de mângăcre, căci voiũ avea de vorbit de copila mea pe care n'o pot uita..

— Noi cunoștem pe d-na și pe fiul ei, însă subț alt nume: Cosmin; d-vóstră 'i-ați zis: Făgețeanu par'că..

— Da, mamă, Făgețeanu, așa se numiaă odată, — ziseiū eū repede, — ceea ce era o imprudență.

«Tot atât de repede am plecat însă ochiū, roșie de sigur, căci îmi simțiiū obrajiū arzători.

«Tata se uită la mine curios; mama se așeză lângă d-na Camerolles, ca pentru a nu-i lăsa timp să se întrebe asupra însemnătăței acestui incident.

«O! dragă amice, pe ce ghimpī ieram! Iera să aflu dar acuma, măcar o parte din ce se ascundea în trecutul d-tale. 'Mi-ai scris într'un moment de aspră pornire față c'un legămīnt ce luaseși, că ierai... un criminal: iera să aflu poate în ce sta crima acēsta de care te-ai acuzat în ochiū mei și 'n care eū nu am crezut nici o clipă.

«A ținut mult povestirea, pōte prea amănunțită, a d-nei Camerolles, dar cât ai ieșit de mare la suflet, — așa, cum te-am cunoscut și te vĕd continuū!

«De ce să 'ți-o descriū tot pe atâta de amănunțit?

«D-na Camerolles, — de îndată ce i s'a telegrafiat de tragicul finit al fiicei sale, a venit în țară, însoțită de fiul ei Maiorul, pe atunci căpitan, și 'și-au dat bine seama din cercetările lor, cu tōte că d-ta și d-na Cosmin, nu mai ierați în București, — că numai firea extrem de gelōsă a d-lui Baran a fost cauza nenorocirei: te-a bănuit pe d-ta, omul de caracter, amicul de neprețuit, că ai fost în nuștiū ce relațiūni nepermise cu soția lui și a ucis-o, ucigându-se și pe el.

«Pe d-ta te învinovățiau numai niște aparențe false și gura răutăcioasă a lumei..

«O! dacă 'i-ai fi ieșit în cale, în momentul durerósei lui nebunii, de sigur că și d-ta cădeai victimă..

«Și d-na Camerolles îți aducea laudele cele mai mari, întrebându-ne cu viú interes de viața d-tale de acum, și de mama d-tale..

«In privința suriórei d-tale, Florica, ne a spus tot d-na Camerolles că se pierduse puțin timp după întórcerea d-vóstră în țară..

«De dinsa noi n'am știut nimic nici odată; de d-ta și de d-na Cosmin 'i a vorbit însă tata că duceți o viață retrasă, fără să intre în amănunte.

«Cu tóte acestea nu s'a putut opri d'a nu'ți pune în lumina adevărată marile însușiri care 'ți-aú dat pretutindení, pe lângă vrăjmași cumpliți, și amici devotați..

«Așa s'a făcut că am aflat și acésta, că ai fost însurat..

«D-na Camerolles nu știa însă a ne mai spune de ce s'a putut întîmpla și cu vieața d-tale de căsnicie...

Și trebuie să se fi întîmplat ceva dureros, mult încercatul și dragul meú amic, odată ce nu mai crezi în iubire, odată ce porți doliul tuturor iluziunilor...

«Povestirea d-nei Camerolles ne lăsase adinc sgduiți. Venirea însă a fetelor sale și a ginerilor, apoi a Maiorului, — ne-a mai însuflețit. Totuși am plecat triști... Eú mai ales, după cum îți poți închipui..

— Eată ce nenorocire aduce iubirea fără judecată, zise tata, după ce ajunserăm acasă, privind la mine...

— Fără judecată, da... am gândit numai, fără să răspund, și am trecut să povestesc, în odaea mea, și Wilhelminei, descoperirea ce făcusem.

«Din acea zi ne-am întâlnit adese ori cu familia Camerolles și acum, de o potrivă regretăm că, părăsind Parisul, o să părăsim și pe acești prieteni buni.

«Cu toate acestea, coborîndu-ne la Sudul Franței, în Nisa cea poetică, mă simt de o bucurie nespusă: mi se pare că mă mai apropiu de țară, de Măinești...

«E hotărît să plecăm peste o săptămână cel mult, de ore-ce Parisul s'a făcut urîcios cu atîtea ploii și cu umezela lui neplăcută care par'că te pătrunde la ôse.

«Dómnę, când ne vom întórce ore la Măinești de care 'mî-e negrăit de dor!...

«Une ori am nălucirea că n'o să 'l mai revéd și mi se umplu ochii de lacrimi... ca ferestrele odăiei mele de plóia înceată și plicticósă...

«Și acuma să viú, dragă amice, — căci așa se cade, în rîndueală, — asupra unei alte vești ce am de dat.

«Intr'una din zile, pe când familia Camerolles întreagă se afla la noi, am făcut muzică și neapărat că am executat măestrelor d-tale compozițiuni.

«Să 'ți mai spun în ce uimire aū fost ascultate și apoi cu cât entusiasm aū fost lăudate?»

«Mai ales d-nul de la Taille, profesor de vióră la Conservator,— tocmai d-lui a înlocuit la catedra aceasta, pe fostul d-tale profesor de odinórá,— le-a analizat cu priceperea omului de meserie și mi le-a cerut ca să le dea la tipar, promițendu'mi și o audițiune muzicală publică.

«Tata a primit, de sigur.

«După o săptămână a și venit d-nul de la Taille la tata cu editorul, care a tratat cu tata asupra condițiunilor de editare, fórte folositoare pentru d-ta, dragă amice. Acest editor, după ce tata a primit condițiunile, a zis că 'ți va scri și că 'ți va trimite nu știu câtă sumă.

«Plăcere nu 'ți va face póte partea bănească a lucrului, dar de sigur vei putea să te mândrești,—cum mă mândresc eu,— că măestrelle compozițiunii vor fi date lumii pariziene care le va gusta cu deliciu.

«Așa credeam, așa a și fost. De aceea am început scrisóra mea sub niște impresiuni care nu le voi uita cât voi trăi; am vrut însă ca să termin cu triumful d-tale..

«Joa trecută, dragă amice, în ziua de 17/29 Noembrie,— memorabilă dată,— a fost primul concert al «*Societăței foștilor elevi ai Conservatoriului*», în teatrul Châtelet..

«E unul din concertele care aduce pe acel «*Tout-Paris*» care face reputațiunea viitórelor celebrități, îmi spuse d-nul de la Taille, când avu marea gentilețe să ne aducă loja și să ne spue

că cele două bucăți, vor fi «*le clou*» al zilei.

«Am văzut dragă amice pe acest «*Tout-Paris*», fracționat ca să zic așa, — la operă, la o «*premieră*» a Comediei Franceze; l'am văzut prea pierdut în număr la cursele de la Longchamp și Auteuil.

«Nu mi s'a părut însă mai strălucitor, ca figură omenești și ca extraordinară eleganță, de cât în ziua acestui concert.

«Și mi era o frică, ascunsă bine în adâncul meu, de care nu 'mi puteam da seama. Nu se putea să nu aibă succesul dorit, acele două bucăți rupte din inima unui mare artist, — totuși, nu îndrăzniam nici să vorbesc, de teamă și de nerăbdare

«Mama 'mi-a spus acasă, după concert, că mă făcusem într'un rind foarte palidă; îmi închipuiesc când: începuse «*zîmbetele de primăvară*».

«Nu știu ce se mai cântase înainte; atențiunea mea era pentru momentul intrării primei d-tale compozițiuni.

«Acela ce ți executa «*zîmbetele*» era un om deja în etate, — un «*arcuș*» de-o impecabilă justete și de un sentimentalism cu drept cuvânt de uimit.

— *Tiens! Tiens! c'est du nouveau...*

— *Et c'est admirable!*, — auziui în preajma mea, unde erau două dómne și doi domni foarte pleșuvi și cu ochelari...

«Ce să ți spun, dragă amice, a fost măeastra d-tale execuțiune, așa cum am ascultat-o de-

atâtea ori, unită cu meșteșugul artistului ajuns la o recunoscută reputațiune.

«Tunete de aplauze au izbucnit când arcușul maestrului s'a lăsat în jos și cu strigăte entusiaste de «bravo» a fost chiămat... de zece ori cel puțin; zău nu exagerez: am numărat, și memoria nu mă trădează..

«*Fantazia*», încaî, lăsată ca penultimă bucată, 'i-a ridicat pe toți de la locuri, într'un entusiasm cum nu știu de voiă mai vedea..

«Priviam pretutindenî și simțiam cum numele d-tale era pe tôte buzele..

«D-nul de la Taille ne-a prezintat în lojă pe Directorul Conservatorului, Președintele societăței, care, emoționat, ne-a felicitat pentru dumneata.

— «S'il y a de tels artistes chez vous, il n'y a rien a dire sur le bel avenir musical de votre Pays», ne zise el, părăsindu-ne.

«Tata și mama erau mișcați, 'i-am văzut; m'au privit atunci cu o expresiune atât de mult zicătoare, de mulțămire și de iubire, că lacrimile 'mi-au înrouat ochii. Pentru întăea oră am avut ast-fel presimțimintul împlinirei visului meu..

«O! amice bun și scump, numai de inima d-tale rănită atât de greu în trecut, 'mi-e teamă..

«Dumnezeu e mare: tótă speranța îmi este în El.. căci El, în chip preursit ne îndreaptă ast fel pașii, în cât să ni se pară că noi am împlinit tôte câte ne conduc la Binele ce nu mai cutezam a spera.

«Am rugat pe d-nul de la Taille să aibă bu-

nătatea a'mi strînge cîte-va ziare ce vor vorbi, de sigur, de succesul compozițiunilor d-tale și să mi le trimită la Nisa la otelul «Beau-Séjour», unde tata a reținut deja un apartament.

«Arată, te rog, dómnei Cosmin neschimbata mea dragoste și recunoștință.

«Amica d-tale devotată
«Marióra»

Acéstă scrisóre, după întórcerea de la Hoi-seni, fu pentru Cosmin o adevărată fericire și un izvor de inspirațiune.

Camera cu pianul îl vëzu iarăși, cum de mult nu'l vëzuse, în delicioșii fiori ai momentelor de creațiune și, către sëră, noua compozițiune primi numele de: «*Raze de speranță*».

IX

Atât în Hártópe cât și în Ranomirești se aflau școli rurale și aceste școli își aveau în-vățătorul.

Dar și Nimereanu din Hártópe, și Gheorghiu din Ranomirești se mărginiau să însăileze zilele cu orele și cu materia programului, așa neprac-tic cum l'a lăsat Dumnezeu.

Când se împrăștiă vestea de Cosmin, se amestecară și ei de vr'o două ori în mulțimea de Duminecă pentru a'l asculta și se făcuseră repede nevëzuți, par'că ar fi făcut o faptă rea.

De atunci nu mai dăduseră prin Măinești.

Acuma că sătenii de pe aceste două moșii

megieşe cu Măineştii, începuseră a se deştepta şi a ţine sfat, era firesc lucru să asculte şi cuvîntul învăţătorului şcolei din comuna lor.

Hârtopenii se şi legaseră a se duce la Cosmin. Se aleseră nouă inşi, iar pentru al zecelea umblară după învăţătorul lor, Nimereanu.

Acesta, cu chipul blând şi dulceag, ascunzînd subt înfăţişarea lui umilită ura şi invidia pentru curajul, ştiinţa şi energia lui Cosmin, răspunse la stăruinţele sătenilor că el era de prisos, că nu se putea amesteca în nimic alt afară de şcolă şi că, silinţa lor de-a schimba lucrurile avea să le aducă urgia Administraţiunei. Mai cu minte era dar să se astîmpere şi să 'şi vadă de nevoi. Cu răbdarea puteau scăpa de datoriile ce-i apăsaū.

Unul dintre sătenii bătrîni câtă lung la el, îşi potrivi din umeri sucmanul şi clipind din ochi cu înţeles, zise către cei-l'alţi :

— Măre, rău-i când Ńi se pare stanca, Vultur.

Învăţătorul Nimereanu se roşi, înghiţind hapul, iar sătenii lăsară bătătura şcolei.

— Sireacu Cosmin ! nu's doî ca el ! .. grăi unul ! ..

— D'apoi cum socoţi ! ..

— Da lasă că l'ai opărit cu pilda d-tale, moş Terinte, pe ista al nostru.

— Apoi na ! .. Dacă umblă în bobote ..

— Cum o să-i placă, dacă 'şi dă în cote cu jupân Marcu ? ..

— Hai şi ne-om duce numai nouă câţi ne-am ales, că om avea doar minte să pricepem sfatul lui Cosmin ..

— Cum să nu pricepi, mări vere!.. Apoi nu vezi cum îi e graiu? Piatră să fii, și tot îți bagă în cap învățătura lui.

14 || — Dec! știu că nu l'o făcut măsă de geaba pe lume!..

Și iera într'o Duminecă când porniră cei nouă de cu nópte, ca să fie la leturghie în biserica din Măinești și la învățătura de la școlă, la care mai fuseseră ei de două, trei ori.

Pe jos, de la scârțâia omătul sub călcâiele ciobotelor, ori sub opinci, veniaū voinicește, în timp ce luceafărul strălucia vioiū înaintea lor, pe zarea cerului.

Un puișor de ger șăguitor le prindea pe ne băgate 'n seamă promoroacă de plete și de mustăți, după cum o prindea și pe crângile copacilor de-î făcea suri ca pe niște moșnegi.

Tăcuți, făcând o pată mișcătoare pe albul drumului mare, înaintaū cei nouă, câte trei în rind, iar pădurea, în visul ei adînc, repeta sgo-motul pașilor.

— La câte să fie? grăi unul pe când ieșiau din pădure.

— Apoi te uită că mijeste a ziuă, colo, pe sprînceana dealului..

— E-he... tot mai este până 'n Măineși..

— Și cam șuguește o leacă gerul..

— Șuguiască!

— Eaca sē vęd Măineștii pe cósta ceea..

— Dar cât mai este de întins pân'acolo..

— Fie!..

Sprînceana alburie de pe culmea dealului

din față se făcea din ce în ce mai largă și mai deschisă până ce începu a bate în trandafiriu.

De-odată apoi, par'c'ar fi fost vr'un foc dincolo de deal, culmea se făcu roșie de-a lungul ei, iar pe urmă într'un loc răsări o împrăștie-tură de fire luminóse.

Stelele se afundară mai tóte în hăul de sus; câte se mai zăriaū ici, colo, abia licăriaū par'că 'și-ar fi isprăvit lumina, — și numai luceafărul tot mai clipia din gene, făcut mai alb la chip și par'că tot intrând și el mai în adînc.

Când sórele prinse a se ivi, întâiū ca o muche de flacără și apoi tot izvorînd, tot izvorînd până ce se săltă pe culme, mare și cam turtit par'că, — începu din Măinești să porniască glas de clopote.

Și se împrăștia în aer, cu o blândețe de graiū sfătos, care chiamă luarea aminte ca pentru sərbătoare, — și până departe se ducea acest glas, cum se duc undele pe fața unui iaz...

Hârtopeniū își făcură cruce și grăbiră din pas pe-o cărare, lăsând drumul, ca să mai scurteze din cale.

Coboraū acum, iar în jos de ei, fața iazului par'că începuse să ardă, așa de mândru ce se arunca în el lumina soarelui.

Frumoasa zi de iarnă înnainta către ameză, iar școlă Măineștilor se umplea, ca de obiceiū.

Cosmin hotărîse pentru dimineața aceea o producțiune corală a tuturor elevilor lui din-afară de școlă, cu școlarii claselor.

Alcătuise vr'o patru bucăți nouă de muzică, în stil popular, și vrea să vadă ce impresiune iera să facă sătenilor.

Aceștia, nu se așteptau de fel la asemenea bucurie; dar când văzură pe copii și pe flăcăiandri, cu caete în mână rînduindu-se după glasuri, începură a'și rîde unul altuia cu drag de ascultare

Cosmin intră, după ce schimbă câte-va vorbe cu Hârtopenii, le făcu loc în clasă și, scoțându'și vióra, dădu tonul, ridică arcușul... și execuțiunea întăei bucăți începu.

Iar cîntecul zicea:

La plug, la plug ni-î viața
Și plugu-î muncitor,
Iar câmpul rodnic este
Bielșugul tuturor...

Măi plugule, frăține,
Tu ari, noi semănăm:
Cu toții împreună
Mai bine îndemnăm...

Trăi-ne-ar boii, plugul,
Căci este scris așa:
Frăția face munca
Bielșug să pótă da!..

Și așa iera de românească alcătuirea muzicală, iar corul o zicea așa de lămurit, că sătenii să desfătară și cu muzica, și prinseră și pilda cuvintelor.

A doua era de o veselie dulce și curată:

Vine badea cu nutreț;
 Drag mi-î badea că-î istet...
 Ce mai boi și ce mai car
 De bădiță cărturar!..

Și măicuța stă în prag
 Și'l așteaptă, că-î e drag;
 Și zău, cui drag nu'i-ar fi:
 Badea știe a munci!

Foae verde de trifoi
 De vreî bade să fim doi,
 Doi om fi, și pe ogor
 Om culege mai cu spor...

— E-hei! ba bine că nu..

— Ce mai cântec!

— Dómnne, cum îți merge la inimă!..

Și așa șoptiră după terminarea acestui cântec, sătenii, în timp ce Cosmin lăsă corului puțin timp de odihnă.

— Tot d-ta le înjghebi și aistea? îl întrebă o săteancă.

— Tacî, mēi femee, d'apoî cine altu! — o țistui omul ei, dându-i cu cotul. Ca domnu Cosmin, mai priceput la toate, — e-hei!..

Cosmin zîmbi și după ce privi la «băeții» lui, ridică iarăși arcușul..

Cântecul grăi așa acuma:

Frunză verde de răsură
 Drag mi-î codru verde întins
 Căci din frunza lui doînește
 Dorul inimei nestins...

Căci tot codrul înțelege
 Ce te doare, ce ți-'i drag,
 Și la umbra lui te chiamă
 Cum te chiamă maica 'n prag...

Frunză verde de răsură
 Codrule, codruț de neam,
 Am o țară și o lege,
 Și pe tine drag te am!

Scrisă pe motivul duios al doinei, c'un sentiment adînc, și cântată bine de băeții lui, bucata acésta îl împresionă pe Cosmin însuși.

Oftările sătenilor și clătînările lor din cap, în timp ce buzele înfloriau zimbete iar în ochi luciaș lacrimi, arăta lui Cosmin că isbutise în compozițiunea lui.

Arcușul se ridică pentru ultima oară, — iar cântecul suna acum ca un bucium de luptă.

Și zicea cântecul:

Ochii de vultur îi fac rôtă:
 Pretutindenii Țara mea!
 Cât mă uit, în lumea toată
 Eă o vęd numai pe ea!

Mândră-i Țara Românească,
 Mândru, că's român, sunt eă,
 Iar puterea s'o iubească
 Nu încape'n peptul meă.

Sînt plugar cînd vremea cere,
 Sînt ostaș cînd Țara vrea;
 Și mai am și eă o vrere:
 Traiă de veacuri pentru ea.

Sune trâmbetele 'n lume
 Ca să spue tuturor
 Că e vrednic de renume
 Un asemenea popor!

După ce se liniști însuflețirea acelei mulțimi cu adevărat înălțată pe aripi sufletești de-o neînchipuită mulțămire, — Cosmin se urcă pe catedră și-i grăi de Muzică, făcând-o să-i înțeleagă înrîurirea bine-făcătoare; încredințând-o că nu este ceva de prisos în învățătura lucrurilor de toate zilele, ale vieței, și arătându-i foloasele de preț. De la cântecul de leagăn, până la doina alinării necazurilor; de la cântecul de laudă și de mulțămire ce se aduce lui Dumnezeu, până la înfocatul strigăt al iubirei de țară, muzica găsește glas potrivit care să miște inima omenească.

Va fi și mai multă dragoste între Măineșteni și mai multă rodire în toate ale vieței lor, când, cu timpul, totă suflarea satului va ști să cânte după regulă, după carte, așa cum fac astăzi copiii și flăcăiandrii, cari s'aũ deprins cu acest dar mândru pornit de la Dumnezeu.

Și sătenii se depărtară pe la casele lor, unii dintr'înșii cercând să zică cu glas câte o frântură din cântecele ascultate.

Cosmin opri pe Hârtopeni și-i luă cu dînsul până la Curte unde dădu ordin să-i ospăteze, poftindu i să-l aștepte până după masă, când va veni să grăiască cu dînșii de nevoile lor.

Li se făcu, cât ai clipi din ochi, o mămăliguță

de făină de popușoiu nou, mândră la boiū de părea aur, — li se aduse lapte, brânză cu smântână și o fiertură de varză cu slănină, bună de ți lingeai degetele, sătul să fi fost.

Că iera doar mâncare la Curte, pentru săteni de rînd la fel și tel de trebuinți; iar odată ce moșia iera a lor, pentru dînșii se osteniaū și din al lor ospătaū în asemenea zile.

X — Ei, cum vă merge vere? prinse a întreba un Hârtopean... Că spuiū drept, pre legea mea când intră omu în satu vostru, par'că intră în povestea timpurilor de când Făt-Frumos...

— Că bine ai potrivit, vere.. răspunse un Măineștean, rizînd ca omul când îi e bine. Eaca dădu norocul peste noi. Cu cuconul Iacov, și tot nu ne iera a plînge; da de când ne-o adus Dumnezeū pe domnul Cosmin al nostru, ne-o făcut mă rog de nu ne mai încăpem în piele...

— Eū mă mier cum de-o putut, cum de 'i-o venit în minte așa rînduială, zise alt Hârtopean. Cât să chitesc să iaū vrabia din sbor, eaca nu m'ajută vèzul..

— Par'că nouē ne-ajuta, cât ne iera de bin' cu cuconu Iacov? Da uīte că domnul Cosmin cu mintea care 'i-o dat-o Dumnezeū, o început a ne lua încetul cu încetul; a ne spune azi una, mâni alta, de la lucrurile, bre, cele mai mici de casă, până la plugăria așa cum o facem azi... Fără să prindem de veste, mēi, ne-o intrat tôte în cap și-o găsit loc de pricepere. Ne-am trezit într'o bună zi cu moșia boerului pe brațe; așa-ī; da vezi că nu ieram ca niște pripășiți de ieri

printre străini: cam ne da în gând cum s'apucăm vulpea de coadă; și pe urmă, nu iera domnul Cosmin, sireacul, lângă noi, cât pe ici, cât pe colea?

— Dómnne, grăi un Hârtopean, când ne-am învrednici și noi, măcar să ne scăpăm de belele, — c'apoî bun o fi Dumnezeu pe urmă!..

— Uite, luați graiū cu domnul Cosmin al nostru; el vi-i tata!

— Apoî că de-aceea ne-am și abătut într'a-cóce. Când o trecut dumnealui în cee-zi, pe lângă Hârtoape, 'i-am suflat vorba și dumnealui ne o și îmbiiat să venim la sfat..

— Să'l ascultați, măre, grăi un Măineștean, că a bine v'a fi, vă spuiū eū cu jurămînt.

Când se ivi Cosmin, toți așa cum trăgeau din lulea, stând roată, se ridicară ca unul, — în ochii lor cu căutătura aceea de dragoste și de preaomărire, care, nuși are lămuriri în graiū ci numai în sufletul celui care și vede, și simte.

Cosmin se așeză între dinșii, și'i era chipul blând, plin de acea lumină a bunătăței pentru alții și a mulțămirei de el însu'si, care'l făcea fără seamăn de plăcut.

— Ei, ia să vă ascult păsul, dragi prieteni...

Cel mai cu limbă prinse a înșira din fir până'n ață, și păcatele, și nevoile, și dorințele obștiei...

— Mă rog, un lucru este de limpezit întâiū și întâiū, zise Cosmin. La împruprietărire, în 1864, vi s'a dat și d vóstră pămînt... După etatea d-v.

cam toți aprópe ați apucat timpul acela: ce-ați făcut cu pământul dat de atuncea?

— Apoi, ce să fi făcut? Eaca l'am trecut copiilor zestre, la măritiş, la însurătoare... Cei cărorora ne-a dat Dumnezeu mai multe odoară de copii am rămas amú cu ti-miéri ce și mai nimic: care c'o falce, care cu douë..

— Dar în ce chip vă îngrijiți fie-care falcea?

— Ia, cum dá Dumnezeu..

— Mă rog, firește cum dá Dumnezeu, ca rod. Cum o lucrați însă? Aveți pluguri și boi, ori vă înlesniți cu plugurile și cu boii posesărului?

— D'apoi mai să zicem că și falcea noastră întră în ale posesărului.. Noi chip le muncim, dar el ia rodul, fiind-că el ne dá sémînța, și apoi cui ne îndatorăm, dacă nu lui?..

— Eaca vedeți, dragii mei, aci vi-i pasul greșit. Unei fálci, douë, cât aveți fie-care, trebuie să-i știți bine rostul, chiar dacă v'o lucrați cu unelta și cu boii pesèsărului. Mă înțelegeți? Să știți că-i a dumneavóstră sușănița ceea de pământ și că ce iese de pe dînsa este al dumneavóstră. Apoi, după ce strîngeți de pe dînsa, griú și popușoiú, să vă socotiți cu posesărul după prețul ca la tîrg, al pânei. Și ori că-i dați pânea, lui, ori că o vindeți și-i dați în bani ce-i datorati, o să v'o prindă ori o să vă ia atát cât îi datorati, iar nu tot. Pe urmă mai și munciți pe moșia lui.. Ce se face cu munca aceea?.. Luați așa de multe parale de la el, în cât datoria să treacă și peste munca d-vóstră, și peste rodul falcei ce aveți pe seamă?

— Nu, Dómnne ferește: ne încarcă la catativ de ne pierdem tóte socotelile...

— Ia să 'mí aduceți mie socoteala fie căruia din d-vóstră, a întregului sat: adecă ce parale ați luat de la posèsăr, ce muncă ați făcut la el: arătură, secere, cu brațele, tot, — și să vă socotesc eú.

— Hei, domnule Cosmin, d'apoi cine să ne o scrie, că nu știú zéú care este cu atâta carte în sat la noi?

— Bine, cel puțin țineți minte cât a luat fiecare și ce muncă a făcut?

— De asta, de l cum să nu ținem?

— Uite atunci: o să trimet la d-vóstră un băeat de al nostru din sat, bun de condeiu. O să-i spuneți și el o să scrie. Apoi, după ce 'mí-o aduce hârtia scrisă de el, o să vă chîem și o să vă lămuresc. Dar nu care cumva să afle posèsărul?..

— Măre, lasă; când e la adecă, știm noi să ne ferim...

— Dumnezeú să'ți dea sănătate, grăiră toți, vioiși nevoe mare, și se ridicară odată cu Cosmin.

— Mergeți sănătoși dragii mei, le zise el, dând mâna cu toți... Fiți gata, că pe la o Marți vă trimit pe băeat...

Veniseră cum veniseră Hârtopenii; dar acum, la 'ntors în satul lor, par'că nu-i simția pămîntul de ușor ce le iera umbletul, de luminat ce le iera chipul; duceaú cu ei speranța scăpării de păcate.

X

Mihaiu Ropniță, din ziua chiar a plecării lui Cosmin din casa lui, se ridică din pat.

Trebuia să înceapă a lucra.

Cu mare greutate se despărțise de Zefirina Amăriceanu, căreia îi spusese că o lasă în București numai pentru câte-va zile, — dar se despărțise și se cădea să n'o mai întâlnească.

Acum, în singurătatea de la Hoiseni, pe vreme de iarnă, îi simția lipsa, o doria cu împătımire...

Sufletul lui era în lupta între dragostea de dînsa și ambițiunea de-a mlădia pe Marióra Avenian și de-a 'și răzbuna pe toată acea Societate a Fălticenilor care 'și permisesese să'l insulte cu bătaea ei de joc.

Scrisese deja de cât-va timp lui Iacob Avenian în Paris și acesta îi răspusesese în niște termeni prea bine-voitori ca să nu se fi pregătit a pleca la Nisa, unde avea el de petrecut iarna cu ai săi.

D-na Hudici, care urma să'l aibă la inimă, și de la care luase adresa lui Iacob, îl îndemnase cu multă speranță de izbândă, de-a se duce, și acolo, între străini, de-a impresura pe Marioara ei draguță cu toate semnele unei iubiri statornice.

Insă, ca pe timpul lipsei lui din țară să nu fie pace în jurul lui Cosmin, se hotărî să aibă o întrevvedere cu Prefectul.

Nu ierau de aceleași opinii politice, dar ca prieteni puteau să se îndatoreze de o potrivă.

Porni deci la Fălticeni, la capătul acelei luni, după ce'și orîndui trebile moșiei, ca pentru lipsă

mai îndelungată, și cu gândul de-a nu mai da pe la Hoiseni.

Domnul Dănăriciu, Prefectul, se ocupa tocmai cu planul schimbării suprefecțiilor și a măsurilor de luat pentru așezarea unui sistem de adevărată administrațiune.

Teama de a nu mai fi Prefect, peste scurt timp, nu i putea fi motiv de-a sta cu mâinele în sân.

Să simția puternic în județ, cu influență în partid și voia să încerce îmbunătățirea acésta, ce de mult timp îl frământa.

Mihaiu Ropniță îl găsi tocmai în sfătuire intimă asupra acestei organizări, cu directorul lui de Prefectură și c'un deputat, Loza, tot atât de influent, care-i împărtășise vederile și și luase sarcina de-a 'l susține.

Prefectul lăsă lucrul și trecu în salonaș cu prietenul lui, Ropniță.

După ce acesta îi spuse de călătoria lui, îi deschise vorba de scopul vizitei:

— Am a'ți cere un serviciu, dragă Dănăriciule...

— Indrăznești, având în vedere și considerând prăpastia politică ce ne desparte? rise Prefectul.

— Rizi, dar ascultă-mă serios, îi zise Ropniță și începu a-i pune sub ochi pericolul care își lua pornirea de la Măinești.

— Cum? și tu, Mihaiu, în contra bietului Cosmin?

— Nu în contra lui, — nu-i fac atâta onóre; ci în contra molipsitórei lui activități în rău

pentru noi. Am studiat lucrul d'apropo și 'mi dau perfect seama, că de nu vom lua măsuri aspre, o adevărată stare de anarhie se va încuiba în satele noastre. Chiar binele cel mai mare de 'l vom voi sătenilor, nu vor voi ei să'l primiască de la noi, și, înțelegi că ar fi trist, ori cum, să ne dăm chica pe mâna lor... Pe urmă să judecăm și alt-fel. Să zicem că pe cât timp va trăi acest reformator, va merge cum va merge nebunia lui: dar după disparițiunea lui, sătenii, în neputință de-a 'i urma visurile, se vor transforma în răzvrățitori și ne vor cere continuarea cu ori ce preț. Noi nu vom avea, firește, nici timpul d-lui Cosmin, nici ambițiunea lui de popularitate, nici credința în izbânda pe deplin a celor începute de el. De aci, eată revolta gata și de-ar fi vorba numai de Măinești, puțină greutate de astîmpărare, ar fi: dar va fi vorba de toate satele Moldovei-de-sus, și atunci, care partid va avea o situațiune bună, fiind la putere cu asemenea afacere pe brațe?

— Amice Ropniță, zise Prefectul, după puțină gândire, spune ce crezi d-ta că este de făcut?

— Un lucru foarte simplu, acuma când nebunia se află la începutul ei: depărtarea lui Cosmin de la catedră, iar după puțin, isgonirea lui din Măinești.

— Crezi d-ta că este cu putință partea din urmă? E un contract în regulă, pe timp de cinc ani al arendărei Măineștilor pe numele lui și al sătenilor... Și, afară de asta, pe ce motiv să

lovești în libertatea individuală? Făcutu-s'a el «pasibil» de codul penal? Nul...

— Dac'o ieî așa, firește că nu. Sint mijlôce însă de-a face pe un om să'și ia lumea în cap. De pildă, un Sub-prefect isteț, care...

— Iartă-mă, dar acest mijloc nu'l împărtaşesc...

— Ah! că nu suntem noi la putere!..

— Așteaptă până atunci, zise Prefectul.

— Nu, zău nu glumi, Dănăriciule...

— Tocmai că nu glumesc; dac'aș glumi, 'ți-aș spune: fac și te-aș lăsa să pleci cu speranța...

— Bine, atunci voiă căuta eă alte mijloace..

— Ești liber și deplin stăpân pe acțiunile tale, dragă Mihaiă. Dă 'mă voe să'ți spuiă însă că te înșeli asupra caracterului lui Cosmin și asupra faptelor lui...

— Nu, serios, Dănăriciule: ai face tu cu moșia ta, ce-a făcut Iacob Avenian?...

— Voiă face-o bucuros, de îndată ce voiă studia mecanismul afacerii. Ce dracul Doar sintem într'o epocă de progres... Să căutăm să fie real...

— Știu... Prin asemenea cuvinte umblați voi să vă ziceți mai liberali ca noi...

— Nu poți nega că și prin fapte dovedim...

— Acuma, lasă; ne-am depărtat de cestiune; la revedere...

— Călătorie bună... Unde te duci?

— La Nisa...

— În frumos loc: petrecere bună. Sint sigur că o să te întorci mai îmbunat...

— Cine știe!..

Și, c'un zîmbet ciudat, Ropniță părăsi pe Prefect.

— Ingușți, îngușți la minte și reütăcioși... murmură prefectul, cätându-ï pe urmă; apoi reintră în biuroul lui de lucru, și mai însuflețit pentru reorganizațiunea județului său.

Peste câte-va zile, în gazeta septemănală, inspirată de Prefect, apăru un articol de fond, în care, ca cestiune de principii și de aplicarea lor, se arăta fórte limpede deosebirea între cele două mari partide de guvernămînt. Articolul se finia prin a vesti o apropiată schimbare în felul d'a se administra județul, de óre-ce, existentul, nu se mai potrvia nici timpului, nici împrejurărilor deja ivite în județ.

Când se citi ziarul în plăși, Sub-prefecții o băgară pe mănecă și se puseră pe gândurii...

Domnul Duvid Hascal primi vizita domnului Marcu Iuster și amândoi începură a'și da în cote că Prefectul... îi înțelesese.

Ce putea fi «acele împrejurări deja ivite» dacă nu pericolul care pornia de la Măinești?

— Tot noi mai tari! zise Hascal, și-în ochii lui de bróscă îi ríseră trufia și vicleșugul.

În timp ce Mihaiü Ropniță călătoria spre «Cósta-de-Azur», cum îi zic Francezii, — Dănăriciu umbla din comună în comună, în inspecțiune. Pretutindenî se interesa numai de raporturile Agricole dintre sătenî și proprietarii sau arendașii moșiilor.

În unele comune contractele agricole existau și ierau investite cu formele legale, în altele nici nu iera vorba de așa ceva; aprópe pre-

tutindenî însă primarii nici nu ştiaŭ ce anume tocmeli erau între sătenî şi proprietate. Obicinuîti cu starea aceea de aprópe robie a sătenilor, primarii rămâneau de piatră când Prefectul îi muştra, iar chipul cum trebuia ei să'şi dea seama de buna-stare a comunelor, îi uluia.

Dacă notarii ieraŭ mai pricepuţi de cât primarii, în adusăturî de condeiu ce mai ieraŭ; încolo, nici o grijă cel puţin de curăţia dosarelor lor.

— Ce dracu fac Sub-prefecţii? se întreba Prefectul...

O şcolă care da dea notari şi organizarea acestuî corp necesar vieţei comunelor, îi trecu prin gând Prefectului şi însemnă acésta în caetul lui de note.

Tuturor le da poveţe, fără a-i ameninţa, fără a'şi arăta «ifosul» obicinuit Prefecţilor în asemenea ocaziuni.

Dacă vorba lui impresionă, nedumerirea Primarilor rămânea: de ce să se amestece ei în treburile proprietăţii? Ca să se pue rău cu dînsa? Ca să'şi aprindă pae în cap? Mai bine lipsă de primărie, la urma urmei...

Notarii, mai pişcheri, clipiau din ochi şi şoptiau: las'c'am mai văzut Prefecţi d'ăştia noui... La început să făceaŭ foc şi pară şi pe urmă o muiaŭ de nu li se mai vedea piciorul prin plăşi... O să se ducă şi ăsta şi tot cum am apucat o să rămâie...

Convingerea Prefectului, cu cât inspecta mai multe comune, se făcea asupra necesităţii d'a

deștepta conștiința Săteanului., a'l face să pri-ceapă care-î sunt interesele și datoriiile.

Pe unde proprietatea iera în mâinele românești, dacă sistemul de învoeală agricolă, iera acelaș, dacă săteanul, afară de prea puține excepțiuni, muncia numai cu brațele, — exploatarea lui încaî era mai omenoasă.

Datoriiile la proprietate ierau mai puține și nu așa de îngreuietoare; în schimb ierau destul de grele la cârciumi, toate în mâna evreilor.

Cercetând rachiurile, se îngrozia pe fie-ce-zi de otrava pe care nenorocitul de sătean o punea în el...

Și lua probe cu dînsul, incheiând procese-verbale și virînd spaima în otrăvitorii sănătăței publice.

Pe unde proprietatea să afla în mâinele speculatorilor evrei, pe lângă ticăloșia cârciumilor se ridica nerușinată și apăsătoare exploatarea, până la sapa de lemn, a săteanului.

Legea tocmelilor agricole, gîndi prefectul, când a fost făcută, s'a avut în vedere numai interesele proprietarilor față cu săteniî cari, de curînd împrorietăriți și nu îndestul de pregățiți pentru acésta, se arătau ostili proprietarilor. Când s'a refăcut acésta lege, 'i-a îngradit și mai mult pe proprietari, stabilind totuși unele condițiuni de muncă, și pentru săteni. Ori cum, aceștia rămăneau tot fără apărare în fața lezei: de s'ar fi plîns proprietarii sau arendașii că săteniî nu indeplinesc munca după contractul agricol, autoritatea avea cum să-î siliască a'l împlini; de s'ar fi plîns săteniî, că sînt împovărați, cine și

cum ar fi controlat plîngerea lor și respectarea din partea proprietății, a contractului dintre ei și proprietate?

Se impunea, mai gîndi prefectul, o lege nouă a tocmelilor agricole, equitabilă, care să chezășuiască și pe sătenii contra unei exploatări neomenoase.

Până atunci, chiar cu acésta, așa cum iera, forma trebuia împlinită; trebuia chîămată luarea aminte a sătenilor pentru a-și da bine seama asupra prețului fie-cărui fel de muncă ce se lega s'o facă proprietății; trebuia Sub-prefecți buni cari să cerceteze de aprópe dacă proprietatea nu încarcă socotelite sătenilor,—și primarii deștepti cari să ție în curent pe subprefecți de nevoile sătenilor.

Atunci proprietatea, știind că există un asemenea cât de mic control, știind că săteanul își dá seama de el, s'ar mai codi înaite de a pune condeiū apăsător în catastivurile ei.

Trebuia dar răspîndirea cu orii ce preț, a ideilor de emancipare, de la Măinești; trebuia o pregătire a sătenilor și a primarilor ca administratori; trebuia!

Până când țeranul «*strein în țara lui*»? Până când «*strein în țara lui*», un om ca Victor Cosmin, de la care purcedea ideii și faptele atât de folositoare unui neam întreg?

Și se întreba cum și când putea să înceapă prin asemenea locuri îmbunătățirea?

Pe de'naintea ochilor prindea să-i treacă nestabilitatea în funcțiunii administrative, și acea

serie de împrejurări numite politice, care, prin stăruitoare înrîuriri, în numele rațiunei de partid, zădărnicesc mai tot-d'auna începutul unei opere bune.

Parc'ă-l apuca oboseala descuragiărei când se gândia la furtuna ce de sigur avea să stîrniască, și nu pentru teama de a fi lovit în funcțiunea lui, ci pentru eventuala neizbîndă a ce'și pusese în cuget să facă, de vreme ce iera să fie pus în neputința de-a lucra.

Cu toate acestea, urma să treacă din comună în comună și a se apropia de Măinești, în timp ce lăcomia și vrăjmășia evreiască începea să urle în urmă, de o cam dată înnăbușit, pentru a-și pregăti puterea de împotrîvire.

Și eată și oaza dătătoare de dulce odihnă sufletească, — Măineștii-Plopilor, — în mijlocul acestui mare drum pustiitor prin care trecea de două săptămâni!

Prefectul se simți desmorțit, la îndemână, când se văzu în fața marelui figurii a lui Cosmin.

Acuma își da cu adevărat seama de opera acestui om, după ce cutreerese atâtea sate cufundate în jalea mizeriei îndobitocitoare.

Și când acest om de bine, Prefectul, se găsi față în față, de-o parte, cu omul ce-î înfățișa puterea geniului în deplina ei activitate, — se lăsă cu totul firei sale, neotrăvită de politică și de prejudecăți, și așternu lui Cosmin planurile sale de muncă regenerătoare, în sfera sa.

Pentru întâea óră Cosmin aduse un strein în locuința lui, în séra acelei zile.

Impresiunea ce făcu lui Dănăriciu acéstă locuința modestă dar plină de sinceritatea ospitalieră a unor suflete alese, și mai cu seamă înfățișarea d-nei Cosmin, — fu din acele impresiuni ce fac epocă în viață și rămân ca amintiri pline de cea mai bine-făcătoare plăcere.

De mulți, de mulți ani d-na Cosmin nu avusesse óspe și mai ales să petreacă o nópte în casa ei.

Acésta-i făcu o negrăită mulțămire: dacă-i aducea fiú sėu óspe, știa el pe cine aduce.

Șin acea nópte, până târziú, d-na Cosmin stătu de față la petrecerea intelectuală a acestor doui ómeni, ce aveau să rămăe cu adevărat prieteni; puse cuvintul ei înțelept în discuțiunea și în sfátuirea lor, și dădu acesteí șezători de iarnă, farmecul ce tot-d'auna femeea de spirit împrăștie în juru-i, ori care 'i-ar fi etatea.

Dănăriciu iera acum cu totul luminat asupra a tot ce făcuse Cosmin până atunci și a ce avea tras în planul viitórei lui activități.

— Numai de mă vor lăsa să merg până la capăt, termină Cosmin.

Prefectul îl privi lung.

— De ce zici asta?..

— Fiind că cunosc starea Moldovei. Dacă aș fi proprietar eú, nu ar avea ce să'mi facă. Sînt învătător însă, un om nevoiaș, care póte fi asvirlit ori unde, — în mod arbitrar, — dar nu mai puțin, asvirlit...

— Cât voi fi eu prefect, nu se va întâmpla, strigă Dănăriciu cu aprindere...

— Veți fi oare mult și d-ta? Te vor lăsa ore, ai d-tale chiar, când egoismul lor îi face să zică: «ce? am să îndrept eu lumea?» Eu sînt sigur că, de îndată ce sătenii megieși vor începe a se împrumuta la Banca populară a Măineștilor; de îndată ce se vor arăta mai stăpâni pe voința și pe priceperea lor,—tărăboiul va începe... Deja Hârtopenii au alergat la sfatul meu și cu ei am și început pregătirea pentru a-i pune pe cale...

— Înainte, dragă domnule Cosmin, înainte! De partea mea, am să încep și eu, de cum vor trece sărbătorile... A! uite ce iera să te rog: vrei să petreceți, d-ta și d-na Cosmin, sărbătorile, în familia mea? Ar fi cea mai mare mulțămire pentru mine și cu ocaziunea acésta 'ți-ai face în oraș câți-va prieteni cari 'ți-ar folosi, — 'ți-o garantez.

— Tot ce 'mî-ai cere d-le Dănăriciu, cu bucurie mare 'ți-aș face, dar te rog. nu'mi cere să'mi lipsesc pe sătenii mei de mulțămirea d'a face sărbătorile cu ei... 'I-aș mîhni și pe urmă, îți spun drept, aș fi și eu mîhnit...

— Te înțeleg: 'ți's dragi... Bine faci domnule Cosmin...

— Dar dacă d-ta crezi că nu te-ai lipsi. la rîndu'ți, de cine știe ce anume plăceri, poftim, fii-ne óspe pentru acele zile...

— Eată o idee bună; pe care și soția mea o va primi, de sigur... Să iaș parte la bucuria

sătenilor Măineșteni, în felul cum îi faci d-ta să se bucure, va fi în adevăr o petrecere nouă pentru noi... Am să'ți scriu...

— Eă și mama vă vom aștepta cu plăcere...

— Casa mi'î mică, dar încăpătoare pentru cei ce țin la fiul meu., zise d-na Cosmin...

— Dar cine'l poate cunoște de aproape și să nu ție la asemenea om!

Și prefectul îi întinse mâinele cu drag.

După ce Cosmin cântă noua lui compozițiune «*Raze de speranță*», se dădură odihnei cu toții.

Când se deșteptă Dănăriciū, sórele îi umplea odaea. Nici nu simțise când dómna Cosmin făcuse focul.

Privi în acéstă odaie,—salonul misterios care-i vorbi de un trecut cu totul altul, cu mobilele, lui lucsóse, cu portretele artistic lucrate, ce'l trădaū pe Cosmin că fusese însurat, de sigur,— și pentru întâea órá îi veni în gând să se întrebe: ce fusese pe atunci și ce suferise acest om de-o rară inteligență și c'o inimă așa de mare?

Da, trebuia să fi suferit... Și, fără voe, își aminti de fuga lui Cosmin în nóptea de 24 Iunie, fugă fórte mult comentată de toți musafirii lui Ropniță. Ce se putuse întâmpla, căci efect al beției nu fusese?

Repede îi veni în gând vara lui Ropniță găsită de el leșinată, în grădină... în legătură cu fuga lui Cosmin, tot din grădină...

Dar putea fi, în realitate, o legătură între una și alta?

De sigur că fusese o potrivire de împrejurări, totuși rămânea de găsit motivul, — și acesta îi scăpa..

O lovitură ușoră în ușă, îl făcu să tresară și să-și întrerupă firul gândurilor.

Iera Cosmin;—se întorcea de la școlă lui de adulți ca să bea ceaiul și să se ducă la cealaltă școlă.

Prefectul coborî cu el și se despărți pentru a inspecta primăria.

Nu-i fu mică surprinderea când găsi și pe Sub-prefectul Laticî; venise de cu noapte, de cum auzise că Prefectul a trecut spre Măinești, fără să se abată pe la comuna lui de reședință.

— Ce te aduce pe aici, domnule Sub-prefect? îl întrebă, cu răceală.

— Ieram în inspecțiunea reglementară, și..

— A! va să zică te ții de regulamente, d-ta? îi observă cu ironie, Prefectul, închipuindu-și că Laticî minția și că venise într'adins.

Prefectul rămase mulțumit de curăția deosebită a odăilor Primăriei, de buna rînduială a condicelor și de priceperea la lucru a Primarului și a notarului, cărora le aduse laude..

— De ce nu se vede acésta și prin cele-l'alte comune ale d-tale, domnule Sub-prefect?.. Aud?

— De! domnule Prefect... aici.. vezi-că..

— Să-ți spun eu, de ce, domnule Sub-prefect; fiind-că inspecțiunile d-vóstră, ale Sub-prefecților, sînt numai de mântueală... Mi s'a făcut mie vre

un raport de negligența desgustătoare a cancelariilor comunale, ca pe temeiul acelor raporte să destituiesc pe primari și pe notari? Nu! Dar am s'o fac eu... Am să mătur fără milă...

Sub-prefectul Laticî, înghițind cu noduri, tăcu, muștrându-se că mai venise...

Prefectul ceru apoi lămuriri Primarului asupra stărei agricole. Îi era cunoscută în d'ajuns, dar voia să vadă deșteptăciunea primarului; îi plăcea pe urmă să audă mereu și tot să mai audă din minunatele fapte ale lui Cosmin.

Se duse cu primarul și cu consilierii la Curte, urmat de Sub-prefectul care făcea degeaba umbră pămîntului, în preajma Prefectului ce nu-l mai lua în seamă, — și acolo umblă pe la magazii, pe la pătule și cercetă condicile moșiei: mașinăria administrativă era în perfectă regulă și uimă.

Vizită apoi pe preotul Stratomir și stătu cu el de vorbă până la ora când Cosmin să iasă de la școlă, — și se brodi în calea lui...

Rîndueala școlarilor, curăția lor, chipul cum îl salutară, îi împliniră plăcerea acelei dimineți.

Apoi, după masă, plecă mai departe, urmat de Laticî care nu se hotărî să l lase în pace.

XI

Nouă fusese pentru Marioara Avenian privilegiatea lacurilor Elveției; de un efect mult mai nou îi fu nemărginirea Mediteranei sub cerul de o culoare nespus de frumoasă și în cadrul de primă-vară al încântătorului oraș.

Nissa-i vorbia de Paris prin mișcarea ei cea neobosită; iera o mișcare însă ca de zi de sărbătoare: acea mare mulțime de ómeni venise, ca și dînsa, cu familia, pentru a petrece fără grijă, pentru a respira într'o dulce libertate aerul mării parfumat de mirosul belșugului de flori.

De la fereastra camerei sale cu balcon, de cum deschidea ochii dis-de-dimineată, privia în zarea adîncită a mării, pe acea linie vagă ce părea că pune hotar oglinde-i sale sclipitoare,— și o asemăna, în gândul ei, zărei și mai depărtate a unui vis ce n'o părăsia nici un moment.

✕ Părea că une ori stă să numere fie-care val ce venia să se frămînte pe nisipul țermului; părea că umblă să prindă din muzica cu acelaș ritm, a fie-cărui val, o notă mai caldă, mai duiósă care să răspundă muzicei dorului său ascuns.

Iarna iera, departe, în țara care cuprindea un sat scump! Aci dorul său se răsfața în bogăția de frumuseți primăvëratece ale acestei minunate «cóste de azur»...

Să răsfața melancolic însă, înșirînd zi după zi de așteptare... și așteptarea iera să fie îndelungată...

Cu toate acestea lua aminte că muma ei, mai cu seamă, ținea să-i fie mai adese ori ca până atunci, tovarașă de plimbări și de vorbă.

Dînsa căuta anume par'că să-i ție sufletul în drăgălașe mici bucurii de-acelea care apropie mai mult pe om de copil, ca și cum voia să-i dea a înțelege că etatea și pozițiunea ei nu ierau

pentru prea multă gândire, pentru preocupățiuni străine plăcerilor nevinovate.

În ochii ei citia adese ori totuși că avea par'că hotărîrea de a-i spune ceva.

Marioara se uita atunci în așa chip la dînsa ca și cum 'i ar fi răspuns că iera gata să audă...

Mama îi zîmbia și amîna, căutînd s'o distreze de gândul acesta, cu surprinderi nouë:

De obicei, o plimbare favorită a mumei, iera la Beaulieu, cu trăsura, ori cu trenul la Cannes, pentru Antibes, acel colț galben de mimoze, îmbălsămător, simplu și poetic în micul lui cuprins.

Acum, că prinsese putere, d-na Avenian nu se mai da înapoi de la mici osteneți, după care odihna îi iera cu mult mai plăcută și mai priincioasă.

Era în Antibes, de'naintea unei modeste ospătării unde li se pregătia prînzul, într'o zi atît de liniștită, că așa vrajă mulțămitoare nu simțiseră încă.

Marea abia clipia la țerm, din câte-o ușoră sprînceană de val; dincolo de cap, bărci de-ale pescarilor se legănau ușor mai mult de mișcarea oamenilor când își trăgeau plasele.

Marioara adunase o mulțime de mimoze și și împodobise corsagiul, apoi, așa gătită, căuta scoici pe nisipul fin și făcea haz cu Wilhelmina când câte un val șiret îi uda pantofiorii.

Marea iera scînteietoare, sub împrăștierea bogată a razelor soarelui și făcea contrast cu fața posomorită a șirului de munți ce se prelungeau până departe... departe...

Ba une orî dădeaŭ închipuirea că, vëzënd cu ochii së întindeaŭ mai în larg, par'c'ar fi vrut să facă un cerc, o ramură acestei oglinzi safirine.

Iacob Avenian le păstra tuturor o surprindere și pândia momentul : primise de cu-seară o scrisóre pe adresa din Paris și trimisă la Nisa, — o scrisóre de la părintele Stratomir, aceea, multe zile plămădită de Sfinția sa împreună cu logofătul.

Pe la capătul frugalului prânz udat cu bere, pe când Marioara susținea să se facă o plimbare cu barca, Avenian, zimbînd șiret, scóse scrisórea încet, încet...

Marioara și aținti ochi mari asupra acelei mișcări, vădită ca pentru a provoca curiozitatea...

— Din țară, șopti ea, înfiorată de ideea că putea fi de la *el*...

— Din țară, da... Inșă de sigur că nu vë puteți închipui de la cine...

Mărgărinta Avenian mijloci pentru o mai grabnică lămurire :

— Nu vezi, Iacobe, că murim de nerăbdare ? Trebuie să fie de la logofătul nostru...

— Nu... Eaca n'ați ghicit...

Obrajii Marioarei se înbușorară și inima-i bātu mai puternic.

— E de la părintele Stratomir... Firește, trebuia să scrie și Sântia lui... și privi ciudat la Marioara, care se făcuse palidă acum...

— Nicî acum de la *el*... gâdise, ea și'si înăbușise un oftat...

— O citești tu, Marioaro? adaose Iacob, întinzându-î-o.

Ea tresări ca dintr'un vis și zise repede:

— Da, eă...

Scrisórea făcea plăcere prin stilul ei limpede și simplu, de și cam bisericesc: iera oglinda curată a tot ce se făcuse la Măinești, de la plecarea lor; iera apologia cea mai sinceră, în potolita ei desfășurare, a bunătăței lui Victor Cosmin, — o repetire a ce mai scrisese logofătul în scrisorile lui, — însă, la părintele, cu intențiunea de-a sili par'că pe Avenian să'și zică: «Cosmin, și nu altul, 'mă-ar fi cel mai potrivit ginere!»

Părintele îi mai spunea că și sătenii de pe la Hărtoape începuseră a cere sfat lui Cosmin, așa că el se făcea nu numai sufletul Măineștilor ci și al împrejurimilor apăsate.

Il vestia apoi, ca din partea logofătului, că Măineștenii depuseseră arenda toată la bancherul din târg și-i alătura chitanța bancherului.

«Când v'êți întorce cu sănătate, taică, la Măinești, numai atunci o să vi se bucure ochii și sufletul cu temeiă, căci atunci o să vă împărtășiți aievea din vinul și din grâul mulțămirei sătenilor d-vóstră. Da-r-ar Dumnezeu să fie cât mai degrabă vremea asta și atunci bucuria tuturoră că o să vă vadă, va fi și spre bucuria d-vóstră, cum la scriptură stă scris: din bucuria celor mai mici vouë, va crește și va înflori a vóstră, întru lauda Domnului».

După ce isprăvi de citit, Marioara, fără să facă ceva, o întinse lui Iacob c'un ușor zîmbet ce răspundea mai mult unui regret, — și se ridică...

Până să întórseră la Nissa, copila nu 'și mai putu împrăștia melancolia. Cu ochii neîncetat asupra mării, pe care se lăsa încetul cu încetul o ceață subțire ce mai apropia par'că orizontul de țerm, nu mișca din colțul în care se așezase în vagon: îi plăcea să fie numai în lumea ce-i nimicia în afară ființa.

La otel, o surprindere de altă natură, îi aștepta,—amintindu-le și mai puternic țara depărtată: iera Mihaiū Ropniță.

De unde trebuia să fi fost ajuns în Nissa deja de 10 zile, de la Viena o croise la Paris prin Bâle, pe urma unei cântărețe de operă. Acésta 'și terminase o serie de reprezintațiunii în Drezda, coborise la Viena să vadă și acest oraș și acum se întorcea la Paris prin Elveția.

Ropniță o întâlnește la otelul unde trăsese în Viena, pe Ring, îi făcuse cunoștința și se cam aprinsese după dinsa.

Franceza cea drăgălașă își permise până la Paris acest amor de drum-de-fier cu opriri prin câte-va orașe în cale; dar cum se văzu în Capitala ei scumpă, îi zise «amicului» să 'și ia tălpașița, căci «amorul» rămăsese la gară. Nu putea să aducă în casa ei «un așa străin» ca amorul din călătorie.

Și Ropniță înțeleșese, iar după două zile de odihnă în Paris, «P. L. M.» îl coborise la Nissa.

Când le ieși în cale, în vestibulul otelului și-i salută, Iacob și Mărgărinta rămaseră cu adevărat surprinși și se opriră să-i strângă mâna.

Trenul
Paris
Mărgărintă

Marióra, urmată de Wilhelmina, urcă repede treptele primului cat, după ce răspunse ușor la salut, și intră în camera ei unde se lăsă pe dormitoare, gata să plîngă.

— Asta mai trebuia acuma... șopti enervată.

— Adevărat, răspunse Wilhelmina, pentru ce va fi venit?

— Ca să 'mi dovediască lipsa lui de bun simț...

Se făcu tăcere.

— De ce nu 'mi-a scris și el? șopti după câte-va clipe...

— Te-a indispus scrisoarea Părintelui, Marioaro?

— Nu, dragă Wilhelmino. Amintește-ți c'o așteptam. Nu știu cum însă, îmi intrase ca nici odată până acum, în cap, că-o să 'mi scrie și el... O! dómne, cât mi-i de drag și cât e de crud!..

— Eū cred că 'ți va scrii... Nu uita însă dragă Marioaro, că de la el, la tine, chiar pentr'o scrisoară, e pîedeca cuvîntului ce-a dat d-lui Iacob.

— Adevărat, știu, îmi dau seama de delicatetea cestiunei și totuși sînt mai mîhnită ca tot-deauna... Simt o oboseală a sufletului care mă face par'că să nu mai voiesc nimica, să nu mai am conștiința ființei mele și a visului meu zădarnic poate... Mă crezi că, în momentul când am zărit pe Ropniță, am simțit o ură pentru el? par'că 'mi venea să fiu rea, să zic ceva neplăcut,—și mă știu că nu sînt capabilă de vio-

lente... Dómnne, mai zise biata copilă, lăsându'și capul în mâini,—presemne că suferința îndelungată a inimei, înăsprește firea, fără voea omului...

Wilhelmina îngenuchiă lângă ea, începu s'o sărute, s'o mângâe, să-i însufle tária răbdărei înțelepte, s'o redea naturei sale bună, blândă și ținătoare.

În acea seară, Iacob și Mărgărinta ținură sfat. Venirea lui Ropniță, trebuia să hotărască atitudinea lor, a bătrânilor, față de el.

— Ai văzut, dragă Iacob, cu ce chip suferind, de și liniștit, a venit la masă Marióra? Vederea lui Ropniță a impresionat-o rău.

— Da, Mărgărinto, 'mi-am dat séma și nu uit ce 'mi-a spus Marioara în Fălticeni. Hotărîrea ei n'a mai luat schimbare... Prin urmare pentru noi cată să fie ca terminată cestiunea măritişului ei cu Ropniță...

— Nicî nu mai e îndoeală.

— De va aduce el în vorbă lucrul, îi vom răspunde categoric, saú...

— Categoric, dragă Iacob. A-i răspunde cu porțiți de scăpare, ar fi să-i lăsăm câmp deschis pe lângă Marioara și curtea lui ar aduce nemulțămiri copilei...

— Cel puțin de-ar deschide vorba mai degrabă...

— El o să încerce, de sigur, întâi pe lângă copilă și numai după ce atitudinea ei îl va intrigă, ne va cere lămuriri... care, vor trebui să fie și cele din urmă.

— Dar de Victor Cosmin, ce zică, la urma urmei, Mărgărinto ?

— Iera să întreb eă, dragă Iacob... Eă zică că ar trebui să ne deprindem cu ideea să 'i-o dăm. De cât etatea nu avem absolut nimic de zis împotrivă... Iar cel mai mare argument care nimicește oră ce temere, este caracterul lui și iubirea copilei nóstre, decisă și trainică...

— Aceasta îmi și place la Marioara nóstră : energia și statornicia subț înfățișarea ei drăgălașă, care, pare a fi mai mult a unui copil ce trebuie călăuzit.

— E sângele nostru, Iacobe. Asemenea însușiri nu ne lipsesc nici nouă.

— Atunci dar la începutul primăverei ne-am putea întorce în țară ?

— Îmi e și dor chiar... Lui Cosmin nu-i scrii ?

— Ba da, trebuie eă să-i scrii, căci el, după cum vezi, 'și-a ținut cuvântul.

— Și cu atât mai mult e de laudă și energia lui, cu cât suferința lui iera îndoită : Marioara îi scria, și el nu putea să-i răspundă.

— 'I-a scris Marioara ?

— Am surprins aceasta, încă de la Milano, după însănătoșirea mea, dar am lăsat-o să creadă că eă nu știam și nu 'ți-am mai spus nici ție...

— Iera, în adevăr, o suferință,— dar iera și o mângâiere pe care drăguța nóstră copilă nu a putut-o avea. Facă-se voea lui Dumnezeu, mai zise Iacob și nu 'și putu opri un oftat.

— De ce ofstatul acesta, Iacobe? Tot mai ai vr'o temere?

— Nu știu ce să zic.. Par'că m'aș supune mai mult unei necesități de cât aș face pasul cu tragere de inimă.

Mărgărinta îi încunjură gâtul cu brațele și 'l sărută.

— Dimpotrivă, zi din tótă inima: să le dea Dumnezeu viață lungă și sănătate... Incolo, asupra bunului lor traiu, nu am nici cea mai mică neliniște...

In acel moment se opriră și ascultară: Marioara cânta «Fantazia» Maestrului..

— Auzi, dragă Iacobe? Când sufere, alérgă tot la Cosmin al ei..

Iacob zîmbi:

— Ce e drept, e o puternică inteligență, omul acesta... Acum când mă gândesc bine, îmi vine să cred că m'aș fi mirat dacă nu l'ar fi iubit copila noastră.

P.

XII

Mihaiu Ropniță să plimbă până târziu pe «Promenade des Anglais», la lumina lunei.

Departé de-a simți frumusețea acelei nopți minunate, el se gândia la primirea ce-i făcuse d-șóra Avenian...

Ce folos că părinții săi i se arătaseră ca în țară?

Avenienii nu erau ómenii să 'și siliască fata la o căsătorie ne-dorită de dinsa.

critic

*Mugureț
inteligent
dar cum*

*sentimentalismul
a cărei cauza ai*

tot- în

edit

W. Str

Piz

m

Să nu'l voiască ! Să cadă el în lupta acésta !

Și avusese imprudența, într'un moment de mândrie, să răspândiască vorba în Fălticeni, înainte d'a pleca la Nissa, că se ducea învitat de Avenian...

Cu acésta dădea să se înțeleagă că, pentru a termina în fine cu căsătoria, se ducea acolo.

Fără doar și póte că, întorcându-se tot nelogodit, rîsul Fălticenenilor era să se stîrniască din nou.

Trecea apoi de la ciudă, la mânie, când îi venia în minte că 'l refuză pe el, pentru cine ? Pentru Cosmin...

În aceste momente nu-i mai acorda lui Cosmin nici o valóre; uita de simpatia ce-i inspi-rase omul acela, de superioritatea ce, fără voea lui, 'și-o mărturisise.

De odată luarea aminte îi fu atrasă de un splendid corp de femee ce venia de pe cheul Massená, la brațul unui bărbat mai mărunt ca dînsa.

Trecu pe lângă dînsul, lăsând un puternic parfum de micșunele și'l făcu să tresară: îi părea un corp cu forme cunoscute, cu mers ce nu-i era strein...

Să fi fost artista ce 'l părăsise în Paris ? Nu ; nu iera cu puțință. Și apoi, acésta nu-i lăsase o impresiune din acelea care par intrate în sânge ; care, pare-că pun în suflet întipăritura acelor plăceri ce se leagă de carnea omului prin anume fibre ce cutremură tótă ființa la amintirea de ele.

Și numai o femeie îl făcuse atât de împătimit până la nimicirea conștiinței de sine...

Dar pe acesta o lăsase la București cu promisiunea că va veni curând s'o ia; îi scrisese că iera bolnav și apoi că plécă la Viena să se caute c'un medic.

Prea îi arătase multă dragoste și dînsa, ca să nu'l fi așteptând încă...

Prin urmare, era acum numai o asemănare ce-î răsărise în momentele acelea, mai mult ca un dor de dînsa, în urma deziluziunii ce'l lovise.

Și începu de-aci să se gîndiască la frumusețea formată a Zefirinei, la posibilitatea unui traiu bun cu dînsa, dacă ar lua-o de nevastă, — și adecă de ce nu? Pentru că fusese odată soție lui Cosmin?

Soția lui Cosmin, a omului care-î lua logodnica!

Nu, — ar fi rîs și mai mult lumea de dînsul...

Și 'n cercul acesta de nehotărîre și de zăpăceală se învîrta multă vreme până să simți obosit și porni să caute alinare în brațele somnului.

După o ușoră plóie de dimineață, Nissa își reluă, pe la orele zece, obicînuita înfățișare. «Promenade des Anglais» era într'un du-te-vino continuu, — împetrițare plăcută de pălării văratece, de umbreluțe multicolore, de pălării bărbătești de-o colóre deschisă, printre care se deosebiau cele cu câte un fular lung pe spate, ale Englezilor îmbrăcați cu mac-ferlanuri subțiri.

În trăsurile mînate de dădace, se răsfațau

drăgălașe păpuși ce aveau darul de-a trăi; copilași mai măricei își plimbeau păpușile să ia aier ori alergau după cercuri, ceea ce nu împiedeca pe gravii fii ai Britaniei să-și urmeze neturburați măsurătoarea plimbărei lor favorite.

Băețandri cari începeau să se creadă tineri, își fixau în memorie modul de a fi al cavalerilor formați, uitând că pe acest țerm îi aduseseră părinții ca să-i scape de timpuria manifestare a bólei «care nu iartă».

Ici colo se vedea legănându-și umbra și corpul șubred pe picióre subțiate, câte un palid învins al vieței, — și aceștia făceau un trist contrast cu îmbrăcămintea lor grósă și cu înfățișarea lor în colórea mormîntului, lângă atâtea sănătăți și 'n frumusețea zîmbitóre a zilei.

Marioara se coborise cu Wilhelmina și cu d-na Avenian; Iacob avea să le ajungă din urmă.

Ca să evite pe Ropniță pentru dimineața aceea măcar, Marióra propusese mume-si să se urce pe poetica colină cu castelul și de acolo să cobóre în port, iar prânzul să-l ia la Villefranche, ca să vadă escadra franceză «în radă» acolo.

Abia se depărtaseră din otel și Ropniță bātu la ușa lor. Când i se spuse că familia Avenian ieșise, el rămase câte-va clipe, pe gânduri, cu vădită nemulțămire.

Ce să facă? o luă pe bulevard, încercând să-și dea seama de fisionomia lui, când în dreptul teatrului de pe mare, se ridică de pe-o bancă, în fața lui... d-na Amăriceanu...

— A!.. exclamă dînsa c'un ușor hohot de rîs..
Viena s'a mutat la Nissa, dragă Mihaiū?

— Și d-ta ai adus Bucureștii aci?

— Ce vrei, amice, mă plictisiseam așteptându-te. Atunci 'mi-am zis într'o séră: «și el, ca alții», ceea ce însemna: haidem la Nissa... și am plecat... să mă consolez... de plecarea lui Ulise. Ești de mult aci?

— Abia d'aséră...

— Și eū de douē zile... Putem să ne plimbăm prin urmare, ca să ni se pară că am sosit odată, în călătorie... de plăcere... Sau póte ești ocupat...

— Nu, dómná... Sînt la dispozițiunea d-tale..

— C'un braț, de sigur...

— Eată 'l..

Braț la braț porniră prin mulțimea ce nu avea timp să le ia seama.

— De ce m'ai părăsit, Mihaiū? întrebă ea, de odată, c'un ton de mîhnire vădită.

— Vrei adevărul sau ceva convențional, potrivit împrejurărei de față?

— Convenționalul întâi.

— Voiam să mă plimb...

— De ce?

— Ca să te uit.

— Acesta e adevărul?

— Da. Și voiam să te uit, fiind-că începusem a te iubi..

— Curiósă potrivire...

— Firească însă.

— Nu voiai să mai trăești cu mine, ca să nu fii silit s'ajungi la o căsătorie?

— Tocmai.

— Ieram, va să zică, o partidă nepotrivită cu pozițiunea ta socială și cu averea ta?

— Nu.

— Și mai curios atunci. Te-aud și nu 'mi vine a crede. De sigur că nu m'ai iubit cum trebuie, precum eu începusem a te iubi,— o! da, te asigur, zise ea cu acel accent al sincerității, care, pătrunde.

— Te voi lămuri peste două, trei zile cel mult..

— Este atunci o altă cauză mai temeinică, amice.. La urma urmei, e secretul d-tale..

— La ce otel ești?..

— La otelul de Franța pe cheul Massena.

— Vrei să prânzim împreună?

— Nu, fiind-că m'așteaptă Zorileanu..

— Zorileanu? E aci și el?..

— Da, ne-am întâlnit pe drumul de la Viena încóce..

Mihaiu îi lăsă brațul și o privi, înroșindu-se de ciudă.

— Ai venit cu el..

— Poate.. Nu ieram liberă?..

Innaintară puțin în tăcere.

— Ascultă, Mihaiu, începu ea cu seriozitate. Nu am stat eu atâta timp cu tine^a la Hoiseni, ca să nu caut să aflu bine pe omul adevărat ce 'ți poartă numele.. Și l'am aflat din micile mele cercetări, complectându'l cu ce am putut apoi deduce. D-ta aveai în cartoanele sufletului un proiect de căsătorie, iar eu fusesem un ca-

prițiu, — destul de imprudent, față cu numitul proiect. Nu m'am mirat dar când m'ai dus și m'ai lăsat la București. Boala ce'mi vestiseși iera un pretext al întârzierii. Cât p'aci să purced la Hoiseni. M'a oprit mândria: mă părăsiseși, trebuia să te las liber. Pentru ce 'ți aș mai fi stat în cale? Ca să crezi că aș fi voit să'ți zădărnicesc proiectul?.. Nu, dragă Mihaiū.. Imi ești încă drag, fiind-că am văzut în d-ta calități ce 'm'i-aū inspirat iubire și încredere, — însă nu merg până la gelozie și cu atât mai mult până la silă. Ba îmi pare rău că am venit aci; de ore-ce ești și d-ta în Nissa, cu siguranță se va fi găsinđ și d-șóra Avenian cu părinții.. Nu te compromite dar mai mult și dă'mi voe să mă retrag; — îți promit încă să plec la Cannes unde să petrec iarna. Îți doresc împlinirea dorului d-tale... și'ti zic: adio...

Cu pas grăbit se depărtă, fără ca el să aibă timp s'o opriască; iar după ce rămase locului, o privi multe clipe, deosibind-o printre lumea în mișcare, zăpăcit și de întâlńirea neașteptată cu ea, și de cele ce i spusese.

Dezinteresarea ei, cu tótă dragostea ce simția că are pentru el, — apoi priveliștea plăcerilor gustate lângă ea, de-a căroră amintire se înfiorase în chiar seara ce trecuse, — îl atinsese și urma acum să-l impresioneze.

Ciudată înlanțuire de împrejurări: venise pentru o legătură curată și trainică, iar ființa după care dorise, îl întâmpinase cu receală și urma să'l înconjoare.

Părăsise o femeie pentru care avea slăbiciune, o întâlnise și, în loc de imputări, aceasta îi arăta dragostea ei și totuși îi da libertatea...

Fără să mai ție în seamă ce-a fost, ce-a făcut și că umbla să-și refacă o pozițiune acceptată de lume, —iera orî cum femeea care ținea la el, cu care și lui îi plăcea să fie, cu care ar fi putut duce o viață de casă...

Ce iera dar de făcut?

XIII

Avenian ocupa în otelul »Beau-Séjour», un apartament alcătuit din salon, două camere de culcare, o sală care servia pentru masă și o cameră pentru servitor.

Salonul și camera Mariórei dădeaū spre țerm; camera bătrânilor și cele'l-alte veniaū peste sala de intrare.

Iacob, trecuse în salon să citiască ziarele, când servitoarea îi vesti pe Ropniță.

Iera a doua-zi după întâlnirea lui cu Zefirina.

— V'am căutat și ieri, luâ vorba Mihaiū și cu părere de rău nu v'am putut găsi. Ași fi avut ocaziunea să petrec cu d-vóstră...

— Am fost la Villefranche, o împrejurime foarte liniștită și fórte drăguță...

— D-na și d-șóra sînt bine?

— Prea bine.

— O să am plăcerea a le da buna-ziua, care póte va fi urmată și de rămas bun?..

— Cum? părăsești Nissa?..

— Domnule Avenian, venisem aci în trece-rea spre Paris numai pentru a vă întâlni și a mă bucura de împrejurarea fericită că d-na Avenian s'a făcut sănătoasă într'un chip atât de minunat.. V'am văzut și... plec mulțumit...

— Iți sîntem îndatorați, eă și nevasta, de asemenea vizită...

Mihaiu se înclină..

Nici el nu voia să se atingă de adevăratul motiv al unei vizite la așa depărtare, — nici Avenian.

Săria în ochi pe urmă politețea plină de rezervă a lui Avenian.

Tăcerea acésta stîmuitoare o întrerupseră forțe la timp d-na Avenian, Marioara și Wilhelmina.

Ierau îmbrăcate pentru plimbare. D-na Avenian intră și primi zîbind sărutarea de mână a lui Mihaiu. Fetele rămaseră în cadrul ușei, încheindu-și mănușile.

— Noi ne ducem, dragă Iacobe, la Beaulieu, locul meu favorit... Să ne aștepți că venim până la prânz...

— Dragă Mărgărinto, amicul nostru d-nul Ropniță, a venit să și ia ziua bună, fiind-că părăsește Nissa.

— Da? Atât de puțin stați pe la noi?

— Mă urc la Paris, d-nă, zise el luându'și pălăria... Și acum vă cer voe să vă las... Poate că și d-ta, d-le Avenian, voești a'ți însoți familia...

— Am s'o însoțesc...

— E departe Beaulieu? întrebă Ropniță cu

viua dorință de-a fi pentru ultima oară în societatea lor.

— Nu tocmai. E-o împrejurime prea frumoasă a Nisei..

D-na Avenian ieșise deja în sală, unde șoptise Marioarei că Ropniță pleacă din Nissa.

— Vrei să'l invităm cu noi la Beaulieu?

— Fiind-că plecă,—da. Îi datorăm o mulțămire pentru bunul gând că ne slăbește cu dragostea..

Când Ropiță salutâ pe cele două fete, de o potrivă, d-na Avenian îi zise.

— Ne faceți plăcerea să ne însoțiți și d-vóstră, d-le Ropniță?..

El se roși de mulțămire și se grăbi să răspundă că primește.

Porniră în două trăsuri: Iacob cu Ropniță, d-na Avenian cu fetele.

Pe cale, Ropniță deschise vorba de Măinești, pe care-i vizitase și făcu pe uimitul în privința progresului făcut de Măineșteni..

— Ați găsit un intendent admirabil în învățătorul școlei... zise Mihaï.

— Cum intendent? zise Iacob, surprins, privindul lung pentru a-și da seama de iera o intențiune jignitoare pentru Cosmin, orî în adevăr necunoscința lucrului.

— Firește... După cum am fost încredințat, moșia o exploatați tot d-vóstră, însă prin acel învățător..

— Nu se póte domnule Ropniță, d-ta, vecin

cu Măineștii, la o palmă de loc, să nu știi ce se petrece pe acolo... Eū cam înțeleg de ce ai dat lucrurilor întorsătura asta.

Ropniță privi, el acum surprins, la Iacob...

— D-ta ai avut intențiunea să lovești pe Cosmin, dându-i un rol la care un om de valórea lui, nu s'ar putea coborî nici o dată, răspunse Iacob cu puțină aprindere.

— Dar bine domnule Avenian, de când administrarea unei moșii e ceva degradator?

— În felul cum ai bine-voit d-ta s'o interpretezi față cu Cosmin, este ceva degradator. Dacă zici că 'ți-ai dat seama de progresul Măineștilor, acel progres se datorează lui Cosmin și nu pôte fi opera unui intendent, care se mărginește să asculte de ordinele stăpânului. Cosmin a ascultat de inima sa mare și de dragostea pentru sătenii... Acestea sînt fapte și sentimente ale unui om cu totul liber, cu totul stăpân pe voința lui. Măineștii sînt arendați sătenilor, iar Cosmin îi călăuzește și îi învață, ceea ce stabilește cred și pentru d-ta, deosebirea între «intendent» și «învătător...»

— Atunci am fost rău informat, d-le Avenian, răspunse Mihaiū cu răceală...

Căldura ce pusese Avenian în apărarea lui Cosmin, îi dovedia că fiica isbutise a birui pe tată-sēu și că, sufletește, se făcuse apropierea între acesta și Cosmin. Răceala cu care fusese primit se explica; își ajunsese dar scopul, aflând că pentru el partida de odinioară, iera definitiv pierdută.

Acum, pentru ca petrecerea de la Beaulieu,

de care se apropiaă, să nu fie tot sub impresiunea neplăcută de pe drum, Mihaiă aduse cu meșteșug vorba asupra altui subiect, așa ca să îmbuneze pe Avenian.

Acésta nu se putea însă, c'un om ca Avenian, căruia nu-î plăcea vicieșugul, chîiar sub forma cea mai de spirit în care s'ar fi înfățișat,— ceea ce nu iera în cazul de față.

Avenian bănuî că Ropniță își închipuise adevărul și că lovise în Cosmin, pentru a'l umili și pe dînsul.

Cu toate acestea Ropniță avu mulțămirea de a se desdăuna de reaua dispozițiune în care pusesese pe Avenian, prin purtarea Mariórei față cu el.

Copila, bucurósă că se scapă de «persecutorul» ei, fu în tot timpul plimbărei la Beau-lieu, de-o drăgălășie nespusă.

Ba într'un moment, când iera lângă dînsa, pe marginea încântătoareî păduri de portocali,—distanțați în destul de mult de bătrâni,—el avu pe deplin iluziunea unei schimbări a Marioarei, în favoarea lui.

— Cât ești de frumósă, d-șóră, și cât simt de mult că iubirea mea pentru d-ta rămâne statornică... îi zise cu căldură...

Ea îl privi surprinsă.

— A! domnule Ropniță, nu pentru aseme-nea declarațiune sînt gentilă cu d-ta... răspuse ea, c'un rîs de-o drăgălașă ironie... Eă credeam că vorbesc c'un oare-care compatriot, cu care e plăcută întîlnirea în țară streină..., iar nu c'un înfocat suspinător...

— Mihaiu nu'și putu stăpâni roșeața arzătoare ce-i îmbujorâ obrazii ca după o palmă bună.

Inima i se umplu de mânie și hotărî la moment să dea o lovitură, ca răzbuțare, de oare ce nu mai avea nimic de pierdut.

— E mai fericit ca mine un alt compatriot, rămas în Țară... Dacă v'ar fi auzit învățătorul Cosmin!. Ar fi zîmbit, de mulțămirea «lui», întreaga fire, îndestul de zîmbitoare și așa...

Marioara se opri, ridicâ la el privirea de o înduioșătoare sinceritate și răspunse:

— Domnul Victor Cosmin, prin calități ce rar le poate avea un om, are admirațiunea și prietenia mea cea mai sinceră și cea mai devotată... De-o nespusă delicatețâ de suflet, el nu ar fi făcut ce ai făcut d-ta acum d-le Ropnițâ.

Imputarea era puternică dar așa de drăgălaș spusă, cu accentul regretului și al muștrării că nu trebuia să-i siluească taina, în cât Ropnițâ se turburâ și nu mai avu curajul să urmeze...

De altmintrelea înțelesese: copila îi spusese că iubia pe omul din care își făcuse un ideal...

În el se deșteptâ spiritul educațiunei sale de salon și simți că trebuia să rămâe cavalerul.

— Iartă-mă, d-șorâ Marióro; am greșit. Dar scuza mea este în iubirea mea pentru d-ta și în mâhnirea de a vedea pe altul preferat mie...

Ar fi avut ce să-i răspundă și aci, dar Marioara crezu că e mai nemerit să opriască o discuțiune șupărătoare și deșartâ.

Rănit adînc în amorul lui propriu, cu toate

că avusese deja de mai 'nainte siguranța unui asemenea finit, — Ropniță se întorse la Nissa foarte trist și mânios.

Două zile evită să mai întâlnească familia Avenian, umblând să dea însă cu ochii de d-na Amăriceanu.

Dar fiind-că n'o putu întâlni se hotărî să întrebe de ea la otelul de Franța.

Află că plecase. Unde? Nu știaș nici ai otelului.

Se înfățișă dar familiei Avenian, ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat între el și dînșii, își luă ziua bună în termenii cei mai politicoși, apoi plăcă la Cannes.

În aceeași seră întâlni pe bulevardul «Croi-sette» pe Zorileanu.

— Ne urmărești, neam de Otelo, îi zise acesta rîzînd și strîngîndu-i mâna.. Dar ce dracul ai făcut, ce dracul ai dres, 'mi-ai schimbat pe Zozo cu totul.. Vrei să faci din ea o martiră a amorului disprețuit? Crezi că iera nevoe de o «damă cu Camelii» română?

— Dar nici nu știam că ești aici cu dînsa, răspuse Mihaiu, iritat.

— Aierul și tonul îți desminte vorba... Eū sînt băeat bun însă, Ropniță dragă, și evit dramele de salon.. Tu ai față de mine și cu privire la Zozo, dreptul celui mai vechiu.. Mă fac nevăzut, mai ales că n'am dat de mult cu ochii de Paris... Vrei să te călăuzesc pînă la Dona Dolores de România?

— Haide, răspuse scurt Mihaiu..

În demoralizarea lui sufletească primia cu supunere asemenea situațiune. Simția nevoie de ființa unei femei lângă el, și ideea că Zefirina ținea la dînsul, îl mîna cu ochii închiși către dînsa.

Zorileanu îl conduse la o vilă, lângă gară, unde ieraŭ «în pensiune» el și Zozo, apoi îl salută și-i zise:

— Măine o să ai gentilețea să-mi încredințezi lucrurile, unui comisionar ce voiŭ trimete... Nu-i așa? Și fiind-că n'o să ne mai vedem, căci așa înțeleg eu serviciile între prietenii, îți urez petrecere bună, dragă Ropniță...

Mihaiŭ îi întinse mîna distrat, și după ce-l privi pînă se depărtă, sună și întrebă de d-na Amăriceanu.

Servitorul îi spuse numărul odăei, la al doilea cat, și el se urcă cu grabă.

În fața numărului 13 se opri cu bătae de inimă și ascultă. I se păru că se plimbă cine-va prin odăe; lovi ușor în ușă,—pașii se opriră și ușa se deschise.

— Tu ești Zorilene?..

— Nu, sînt eu, zise Mihaiŭ și intră brusc.

Zefirina stătu locului, surprinsă.

— D-ta Mihaiŭ? d-ta? întrebă ea, tot nemișcându-se din loc...

Mihaiŭ veni în dreptul ei și o privi de aproape în ochi.

— Ai plîns; se cunoște. Fața 'ți-e ofelită,—ochii cu cearcăne. De ce?

Ea înaintă spre fereastra deschisă în cadrul căreia marea luminată de lună se pierdea într'un

orizon adânc, se sprijini de perete și îi arată acea întindere în frământare..

— Intreab-o de ce nu se astîmpără, îi răspunde oftând..

— Să lăsăm filozofia și poezia. Marea e inconștientă..

— Dar totuși, are o regulă neschimbătoare. O serie de cauze aduce aceeași serie de efecte... Mișcarea pământului eternă, dă mării o eternă mișcare; o iubire disprețuită, când e sinceră, prin urmare eternă,—dă sufletului o frământare eternă, adecă pe totă viața.

— Suferi în adevăr, Zefirașule?

— Știam oare că ești tu, pentru ca să mă fi pregătit mai de'nainte?

— Acest răspuns îl făcu să tresară: iera plin de adevăr și pe deplin îndreptățitor.

Îi cuprinse talia cu brațul și o strînse la pept, fără ca ea să se apere,—apoi o sărută.

Ea isbucni în lacrimi—și se lăsă pe un scaun.

— Te rog nu plînge Zefirașule... Te rog...

— De ce ai mai venit? Du-te..

— A! da... uitasem, răspunde el cu batjocură. E ora poate să vie cel-l'alt..

D-nă Amăricianu se ridică repede..

— Nu voi să fac pe rușinosa ori pe revoltata... Cât despre cel-l'alt, poate să vie, — 'i-aș arăta ușa; poate să nu vie, — nu 'i-aș regreta disparițiunea..

— Cu adevărat? Incredințează-mă că nu ai avut a face cu el..

— De ce te-aș minți? N'a fost amor, n'a fost

plăcere... Un caprițiu de femeie părăsită : nu-î aparținusem nici o dată și aveam nevoie de un tovarăș de drum și de veligiatură...

Ropniță se uită îndelung la ea, tăcând, dar cugetând; iera vinovat : el o părăsise. Pentru ce părea că cere socoteală unei femeii pe care el o lăsase liberă ?...

Și după cum ceruse iertare Măriorei, fiind-că fusese nepoliticos, se apropie și ceru iertare Zefirinei fiind-că fusese nedrept cu ea.

— O! dragă amice, îi zise ea oftând, voi bărbații, nu vă dați sémă de sentimentul adevărat, ci pururea vă puneți înainte, în egoismul vostru, trecutul unei femei. Aș înțelege când ați fi trăit în acel trecut al ei, ca să aveți dreptul s'o acuzați de necredință; dar viața ei cea nouă începe cu amorul ei pentru voi.. Sinteți în drept a-i cere dar socoteală de la acea dată și a-i număra pașii dacă vi-i firea gelosă. Așa se lămurește că nu puteți fi nici odată fericiți..

— Inc'odată îți cer iertare, Zefirino, și îți mărturisesc că de azi înainte voi fi nedespărțitul tău tovarăș. Mă crezi ?

— Nu te cred, dar voiă avea răbdare să aștept și puterea de a te iubi neîncetat..

— Și vrei să plecăm d'aci ?

— Ori unde vei vrea tu..

— Fără părere de rău ?

— Ca umbra ta. De mă voiă desminți prin ceva, să'mi dai ori ce pedeapsă ți s'ar părea mai îngrozitoare..

— Te iubesc Zefirino și'mi placî așa cum ești!..

XIV

D-na Cosmin este în mare fierbere.

Două țerance pricepute în ale cusutului îi ajută la facerea unor haîne de ierozi, a chivărelor, la poleitura unor speteze de lemn care închipuiesc săbii și sulii...

Cosmin plănuise să facă o nouă minunăție de Crăciun: tradusese și potrivise pentru priceperea sătenilor, alcătuiind un fel de piesă cu cântece, ale căreia persoane să fie Irozii, și ca notă comică introdusese harapul, «Capra», un pui de drac și un jidov nenorocit că nu 'și putea vinde rachiul.

În fie-care sêră, elevii școlii lui de adulți și corul întreg repetau, abia putându-se ține de rîs când harapul, capra și jidovul își făceau rîndul.

O atîta tragere de inimă și o așa de vădită îndemănare în îndeplinirea rolurilor, încânta pe Cosmin; vedea cu ochii izbînda ce iera să aibă între săteni și învățatura ce ierau să tragă din pildele ce dînsul semănase în acêstă alcătuire.

În sat se știa că «o să fie iar ceva», dar ce, nu 'și puteau da seama, fiind-că și elevilor le oprise Cosmin de-a spune, și femeilor ce lucrău acasă.

Cu Hârtopenii orînduise Cosmin în timpul acesta,— după ce le socotise munca făcută și datoriile la Curte,— să le înlesniască Măineșteni, prin Banca lor, cumpărarea de vite și pluguri, și anume, aceleora ce aveau datorii mai

puține, iar celor cu datorii mai multe, plata lor în parte. Cei cu pluguri apoi, să ajute celor fără, pentru a'și putea căuta pe seama lor pământurile și nu a le mai da proprietății.

După un an, putea să-i pue bine pe picioare, și atunci să vie rîndul Ranomireștenilor.

Acestora le recomandase să facă așa, în cât pământurile să 'și le caute singuri, iar Măineștenii să le împrumute plugurile lor și ale moșiei. Vor avea să semene ceva mai târziu, dar vor semena pe socotéla lor și vor putea să 'și mai ușureze nevoile.

Stăruii apoi de primării și de notarii celor două comune să facă locuitorii contracte în regulă pentru munca la proprietari, încredințându-i că mânia acestora nu o să aibă nici o urmare, de óre-ce Prefectul vedea cu ochi buni asemenea măsură.

Când Primarul din Hârtope se înfățișă la d-nul Marcu Iuster și-i ceru facerea contractelor, acesta îi bătui din picior și'l dădu afară.

— Poți să mă dai d-ta afară, îi zise primarul cu curaj, dar am poruncă de la d. Prefect și dacă d-ta nu voești, n'o să-ți vie nici un om la muncă...

— Dar asta nu s'a mai văzut, strigă Marcu.

— Eaca o să se vadă acum, grăi primarul și ieși,—iar după o oră îi trimise hârtie în regulă de la primărie.

D-nul Duvid Hascal, luă lucrurile alt-fel: începu să rîdă și să se tragă de barbă.

— Nu, zău, domnule Hascal, îi zise primarul

Am poruncă de la d-nul Prefect să nu las nici un om fără contract...

— Ei par'că o să vie Prefectul să se uite în condicele d-tale... Noi sîntem prietenî bunî, d-nule primar...

— Prieteşugul până la datoria slujbei, când îi poruncă...

Hascal începu să se supere...

— Pe urmă să mai ştii un lucru, d-le Hascal, nici un român nu 'ţi mai dă pămîntul. O să 'şi lucreze fie-care pe al lui.

— Da cu ce? Par'că aū ţărănoii pluguri?

— Aū găsit la Măineşti...

Duvid sări în sus, şi făcu ochii cât pumnul.

— Ha? S'amestecă şi la mine pe moşie «*cel*» de la Măineşti? O să 'i ia dracul pe blăstămatul cela...

Primarul porni şi trimise şi el, lui Duvid, o hârtie oficială. Când o primi, văzu cu ochii că lucrul iera serios şi se puse pe gânduri.

În ziua de Ajun, Prefectul cu dómna sosiră în Măineşti şi traseră în gazdă la Cosmin.

D-na Dănăriciu este o femee scundă şi grasă, foarte plăcută la chip şi la vorbă.

Cam cu mutre de cucónă mare,—pe care le lăsase însă în Fălticeni, când află de la Dănăriciū că avea să intre în casa unor ómenî de creştere aleasă.

În adevăr, îi fu în de-ajuns să se vadă de câte-va momente numai în faţa d-nei Cosmin, şi să fie prietena ei fără gând ascuns.

Ba încă, prietenosă de altmintrelea în felul ei, îi ceru voe să se considere ca la dînsa acasă și să-i dea mână de ajutor, ca o fată mumei sale.

Prefectul ieși numai de cât să întîlniască pe Cosmin, de care doria cu o adevărată pornire frățiască.

Fiind-că iera în vacanță cu școla, îl descoperi la Casa de Bancă unde lua cele din urmă măsuri pentru apropiata ei funcționare.

De două zile începuse trecerea în registre a sumelor ce fie-care Măineștean trebuia să verse Băncei pentru fructificare.

— Te rog, nu te lăsa de ocupațiune, îi zise Dănăriciu după ce 'l sărută.

— Măineștenii au început să 'și depue economiile., îi zise el cu mulțămire.

— Par'că mi se pare o poveste aceea ce'mi spui, dragă d-nule Cosmin... Săteanul să aibă economii, nu e atît de rar,—dar ca să se priceapă a le depune, dar ca să priceapă rostul unei Bănci, eată minunea...

— Ei, d-nule Prefect, cu ajutorul lui D-zeu tóte se pot..

— Și 's mari economiile fie-căruia?

— Ca să ajungem la ele, să 'mi dai voe să 'ți aștern situațiunea moșiei: au luat-o cu arendă Măineștenii pe prețul de 160.000 lei, pe an, pe timp de cincî ani; pentru unelte, mașini și vite s'au obligat să dea proprietarului 10.000 lei; pentru sēmēnța de tot felul 50.000. Plata materialului și a sēmēnței, spre

uşurinţa sătenilor, va fi repartizată la trei din cei cinci ani, — ceea ce face în total 180.000 lei pentru trei ani şi 160.000 pentru cei-l'alţi doi.

Din grânele vândute până acum, din sfînul vîndut, am încasat 190.000 lei, şi afară de ce am oprit ca sîmînţă pentru anul viitor, mai avem în magazii grâne de desfăcut, pentru suma de cel puţin 15.000 lei... Prin urmare, după ce am depus 180.000 lei, cât se convenia proprie tarului, am rămas cu 10.000 lei cari, împărţiţi la 424 capi de familie, vine câte 23 lei şi câţi-va bani de fie-care. De óre-ce, pe lângă moşie, fie-care sătean îşi are pămîntul lui, micul câştig de aci şi cu cel de pe moşia arendată, trec la economie, aşa că Banca începe cu un capital de cel puţin 15.000 lei...

— Dar e bine de tot... zise Prefectul.

— Iar când la primăvară vom vinde şi restul grânelor şi al fînului, se vor mai adăoga încă vr'o 15—20.000 lei, la capitalul băncei...

— Admirabilă conducere... Iţi spun drept că sînt înmărmurit.

— Unde mai pui, că fie-care sătean are pentru casa lui porumb şi grâu într'o magazie numită de rezervă, proporţional cu trebuinţa lui, de asemenea nutreţul pentru vite, calculat pentru tot anul.

— Iată-i pe Măineşteni la adăpost de nevoe şi în stare de a'şi putea fructifica economiile. În adevăr, este un sistem ne mai grăit de bun, o tovărăşie în felul acesta. Şi când veţi începe operaţiunile casei de economii?

— În curând și întâi cu Hârtopenii. Trebuie să. iaă înțelegere cu vr'un fabricant de pluguri, și apoi să găsească boi buni...

— Am să 'ți recomand boi buni la un prieten al meu din Basarabia, român, mare crescător de vite.

— Mulțămesc, vom mai vorbi de asta.

— Și d-ta, amice neobosit, nu'ți oprești nimic, nimic?

— Când Banca va începe să se simtă că produce, îmi voi fixa un mic salariu ca Director al ei. Atât, și nimic mai mult.

— Duci opera d-tale până la cea mai înaltă abnegațiune...

— Îmi fac o datorie, dragă domnule Dăna-riciu, către Omenire: mă simt bogat, în mijlocul bielsugului sătenilor, din rîndurile cărora am pornit pe valorile lumii.

Departele ierău încă zorii de hotarul dimineții, când începură clopotele să deștepte valea și dealurile din somnul lung al nopții de iarnă.

Biserica strălucia prin toate ferestrele ei curate, în mijlocul frumosului sat.

× Rînd pe rînd sclipiră lumină pe la casele locuitorilor și, foarte degrabă mișcarea începu, pe întunecul într-o cât-va mai puțin des al cuprinsului comunei.

Dămnă, de ce nu iera biserica mai mare! Dar Măineșteni îi măsuraseră îndestul cuprinsul, de la venirea lui Cosmin, și chibzuiau care

din ai casei să meargă pentru ca înghesuiala să nu fie din cale afară.

Sătenii știaū că va fi și domnul Prefect. Iera o cinste. Dar știaū că va fi Cosmin, că vor cânta copiii lor, mai bine ca la crăciunul trecut, și aci iera plăcerea și mândria lor.

Pentru Prefect și mai ales pentru dómna lui, deprinsă cu ale orașului forme, slujba bisericească și mai ales corul, fu ceva cu deosebire plin de evlavie, înnălțător.

Și se afla într'un sat!.

Și într'un sat, după biserică, văzu acea mulțime îndreptându-se la școlă pentru a asculta cuvîntul unui învățător!

Și nespus de subjugător iera cuvîntul acestuia, iar înțeleaptă și folositoare învățătura lui, — în timp ce luarea aminte a mulțimei iera cu totul la ce spunea învățătorul.

Incepënd într'un chip glumeț cu fabula «brósca și boul», ajunse a face psihologia mulțămirei de sine a individului, lărgindu-i cadrul până la aceea a unei colectivități cu interese comune, de o potrivă în desvoltare și deopotrivă în luptă cu contra-curente firești.

Făcu vădite cu totul prin anume istorióre efectele acelei mulțămiri, asupra câtor-va temperamente în diferite mediuri, și statornici ca pildă că: în starea cea bună, omul să nu se îngâmfe, să nu se uite de sus la cei dimprejur, să întindă mână de ajutor, și cu chibzuință, fără încetare, să'și ducă munca înaintea, atât pe cât îi e puterea fără năzuință când-va de prea repede îmbo-

gățire și mai ales cu lăcomia de a lua de la gură bucata altuia.

Veni apoi de le puse subț ochi starea vecinilor, frații lor, Hârtopenii și Ranomireștenii, și le lămuri în ce chip ei le-ar putea da ajutor, făcându-le și mai limpede cunoștința a ce însemna Banca lor, a foloaselor ce le va aduce. Făceaă bine și trăgeaă, de pe urma acestui bine, un folos.

Nu iera destul ca Măineștenii să se încreadă în ce avea de făcut Cosmin, căci «știa el ce face»; trebuia ca și dînșii să'și dea seama de aprópe și lămurit de meșteșugul întreg al lucrului, — și izbuti. De alt-fel era nevoie să mai revie asupra cestiunei, în trăsături din ce în ce mai amănunțite și mai complete.

Termină, iarăș în chip glumeț, cu fabula «racul brósca și știuca» și pofți pe săteni, pe după prânz, la «ceva frumos care avea să le placă», în curtea de la deal a proprietăței.

În una din magaziile golite de grâne, acei ce aveaă să fie «Irozii» să îmbrăcară peste vestimintele lor cu străvestitoarea haină a rolului lor. «Irod Impărat», «Magii», «Îngerul», «în-vęțații» lui Irod, «Moș-Crăciun», «Sutașii împăratului», «Iosif», «Cei patru Evangheliști», apoi «diavolul», «Capra» și «jidovul», rînd pe rînd apar, și așteaptă ca «domnu» să le spue cuvîntul de începere...

Cosmin e cuprins de fiorii ce simte în elevii lui... Surprinde pe «diavolul» cum sperie pe cel ce ține «Steaua» și nu 'și póte opri rîsul. «Capra»

stând nemișcată, clepăe din când în când din falca de jos pe care o trage de un fir, băeatul ascuns în acea «arătare» caraghioază...

Când Victor vede că lumea a umplut curtea până la marginea gardului, așteptând cu luare aminte și curiozitate, ce-o să fie, aruncă o privire tuturor «actorilor» și zice fie-căruia să fie la locul lui...

— N'ați uitat nimic?

— Nu, răspund toți, — și ca un freamăt urmează în clipa aceea, mișcarea lor, după rîndueală...

Cosmin coboră și vine lângă Prefectul, dómna lui, dómna Cosmin, Preotul, preoteasa, Primarul și consilierii, care alcătuesc fruntea spectatorilor.

Ziua e caldă și strălucitoare...

De pe acoperemintul hambarelor, unde atîrnă țurțuri de gheață sclipitori în multe fețe, picură încet, încet, bóbe ce par a fi diamante...

În vale, tótă întinderea este liniștită și fața iazului, înghețată, scapără lumini de oglindă pusă în fața sórelui.

La sunetul clopoțelului ce urmează după un semn al lui Cosmin, se ivește «Moș-Crăciun», bătrân, bătrân, urmat de «Capra» pe care, spune el, a crescut-o ca să'l hrăniască pe lungă cale a veacurilor, în plimbările ce trebuie să le facă în fie ce an pe pămînt.

— Nu-i așa Căprița moșului?

— Cleap! cleap! răspunde Capra mișcând bărbia...

Apoi Moș-Crăciun spune că a dat într'o țară

depărtată peste un împărat, «Irod», necredincios nevoe mare, care nu voia să creadă în Nașterea Mântuitorului... Dar să vedeți cum a crezut și ce-a făcut pe urmă Impăratul acesta...

Aci se ivi purtătorul «Stelei» și cântă cântecul «*Nașterei*» c'un glas dulce și plăcut timbrat...

Ingerul apăru după acésta și vesti cerurilor și pămîntului că în Bethleem, într'o iesle, s'a născut acum în adevăr, Mântuitorul lumii, și că trei învățați porniți din Răsărit vor vedea Steaua și vor ajunge la Bethleem ca să se închine Celui urșit spre scăparea neamurilor.

Irod, înconjurat de sutașii și de învățații lui, se ivește, turburat, căci a auzit ca în vis, vorbele îngerului...

Și începu a se sfătui cu «învățații» dacă e cu putință asemenea lucru. Venirea pe lume a Mântuitorului ar fi scăderea puterii lui și el nu voia să piardă puterea și împărăția lui...

Atunci vin Magii, pe care diavolul îi urmărește ca să le rătăciască pașii.

Irod îi sfătuiește să se întorcă pe la el ca să-i aducă adevărata știre de la Bethleem.

Diavolul încalecă pe spatele scaunului împărătesc și suflă împăratului gândul de-a omori pe toți copiii din împărăție, dacă Magii nu-i vor aduce știrea.

Așa va omori și pe Isus și va scăpa împărăția lui.

Magii pornesc după steaua ce zăresc și se fac nevăzuți...

S'aude atunci corul cântând laudă Celui-de-sus...

Îngerul bate din aripi și zice, când corul se oprește o clipă: Magii aū aflat pe Mântuitorul și se închină lui... Laudă lui Dumnezeu!..

Dracul sare și fuge împiedicându-se și ducându-se de-a dura... El nu poate suferi asemenea cântare.

Atunci ne ivește «Ovreiul» c'o balercă subțioară și se înfățișează lui Irod, zicându-i că dacă va cumpăra doftoria ce are el în balercă, și va bea când este la năcaz, o să aibă numai gânduri care vęd departe, curaj și putere de-a birui pe vrăjmași...

Irod pune pe învățați să guste și aceștia încep după puțin să se certe și să se ia la bătae...

Irod se miră, apoi gonește pe jidov, ca pe-un vrăjitor trimis de diavol și jidovul pleacă vătându-se că l'a lăsat calic, că nu 'i-a plătit bătura.

Diavolul vine din nou, obosit nevoe mare, și spune lui Irod că Magii aū plecat în țările lor să ducă vestea mărirei Cerești, și că acum e momentul să dea porunca omorului copiilor.

Irod se ridică și pornește a da poruncă, iar diavolul îi sare de gât, cântând de bucurie.

Intîea parte se terminase în hazul și în hui-duielile pe șoptite ce dădeau sătenii, diavolului.

Acum se ivește Iosif, c'un măgăruș pe care merge o femeie îmboboljită, c'un prunc în brațe, călăuziți de înger, și'n timp ce aceștia trec încet, încet, ca să dispară după hambar, corul cântă că:— «ori ce vor face vrăjmașii cerului și ai o-

menirei, scris este in cartea Neamurilor să scape pruncul Isus. Mărire lui Dumnezeu, Mărire!»!

Ovreiul vine cu harapul, pe care 'l-a întâlnit pe cale și cearcă să-i vîndă rachiū.

Tocmeala lor e plină de haz. Dar când harapul dă să apropie balerca de gură, eată Capra, — cleap! cleap, — că-i dă una peste mână și balerca se duce de-a rostogolul...

Jidovul începu a plînge, și a cere parale, iar Capra lămurește harapul ce-i rachiul, ce rău face omului și că jidovul e cu dracul în el, de aceea caută să strice lumea, ca să se folosiască el, în dauna celor sărăciți de beție...

Atunci harapul ia pe jidov la trei păzește și numai venirea lui Moș-Crăciun îl scapă.

Moș-Crăciun își caută Capra de care se ră-tăcise într'o clipă când se dusesese la niște copii să le ducă daruri, potolește pe harap, spunându-i că la așa zi mare să cade să iertăm păcă-toșilor greșelile, fiind de ajuns să ne ferim de cursele ce ei ne întind...

Ingerul vine și spune lui Moș-Crăciun gróza ce e pretutindenī cu mórtea copiilor, dar că Isus e la adăpost de ori ce pericol și că acei copii morți pentru el... sînt sfinți...

— Isus e scăpat... Mă duc și eu s'o spuiū acésta lumēi, pretutindenī. Veniți, copii, și'mi fiți óste de sprijin ca lumea să creadă și mai bine când mai mulți 'i-or cuvînta de cele ce au fost și vor fi să fie...

Toți irozii înconjoară pe Moș-Crăciun și un imn final, de o deosebită frumusețe melodică

începe, pe când cortegiul se pune în mișcare.

Diavolul sare în cărca ovreiului care'și ia balerca; iar «Capra» se îmbrățișează cu harapul și apoi se duc braț la braț, jucând, — ceea ce stîrnește un rîs sgomotos.

Cortegiul, în rînduri strînse, veni pe după hambar și se opri în fața cetei fruntașe: Prefectul le mulțami și le urâ sănătate și voe bună pentru chipul cum aū izbutit.

Iar când Prefectul termină c'un:

— Să trăiți, copii!—

Tótă mulțimea isbucni în voióse strigăte: să trăiți! Ura!

Prefectul intră apoi în mijlocul țeranilor, pe când copiii se duceau să se desbrace, însoțiți de Cosmin, și începu a le grăi cu însuflețire de marele lor învățător, la care laude răspundeau toți cu aprobări din adîncul inimilor..

— Și cu nimic nu se folosește omul acesta pentru munca lui, nu i așa?

— Așa, cucóne, cu nimica, răspuse un sătean.

— Apoi ar trebui să vă chibzuiți d-vóstră fără știrea lui și să-i faceți parte, fiind-că el nu-i bogătaș și vă dă viață cu bielșug..

— Așa-i, așa-i... Dumnezeu să-i dea sênătate..

— Că bine ne povățuește domnu Prefect, zise primarul. Să ne chibzuim și să-i facem parte, că fără dumnealui nu învățam cele ce am învățat, nu vedeam câte am văzut și nu huzuriam cum huzurim...

Cosmin se ivi încunjurat de băeți. Locuitorii își luară căciulile și-i strigară ura!

Apoi se despărțiră, pe când iera sôrele de-
suliță, — locuitorii vorbind și făcând haz de năz-
butiile diavolului, harapului și ovreiului, și de
pildele din care le rămăseseră învățătură.

XV

Avu ce să povestiască musafirilor d-na Dă-
năriciu, în ziua ei obicinuită de primire, despre
petrecerea de la Măinești și de extraordinarul
talent la vióră al lui Cosmin, în timp ce Pre-
fectul arăta minunile împlinite pe tărâmul agricol.

İera firesc lucru ca aleșii orașului să doriască
a vedea pe acest om, de care începuse deja a
se svoni de cât-va timp.

— Cred că'l voiă putea face să vie în Făl-
ticenă pentr'o afacere a sătenilor lui. Atunci veți
putea să'l ascultați ca «virtuos» și veți rămânea
uimiți, vă asigur... le zise Prefectul...

Câți-va amici politici îl înconjurară și'l luară
mai de-oparte...

— Ce ne-a ajuns la ureche, frate, îi zise un
proprietar, că vrei să începi o prinenire prin
plăși?

— Da, nici vorbă. Am făcut inspecțiune, tótă
luna lui Decembrie., și am găsit atâta tembe-
lism la d-nii sub-prefecți, prin urmare și o ne-
spusă neregulă, în primării, că m'am crucit. Trebuie
o măsurătură...

— Mă rog, l'ai găsit așa de rău pe Latică?
întrebă un bătrân «tombatera», hatârgiū fără
seamă.

— Tocmai contra lui am a mă plînge mai mult...

— Dar dacă te-aș ruga., începu tombatera...

— Cu rugămîntea, cucóne, cu határurile, rămânem tot în starea de înapoiare de până astăzi... Trebuie să mătur, trebuie...

— O să'ți faci prea mulți vrăjmași, Gheorghieș dragă, îi șopti un prieten...

— Mă rog, orî Prefect, orî de-oparte, să'mi ved de moșie... și pace bună...

— Nu cum-va te ai lăsat să fii ademenit de blăstematul acela de învățător de la Măinești-Plopilor, rîse un respectabil cu respectabilă barbă albă...

— Ce? d-ta ești împotriva îmbunătățirii stărei materiale și morale a sătenilor, cucóne?

— Una-i îmbunătățire și alta-i soțialismu, Gheorghieș dragă... zise respectabilul...

— Ei, așa să trăești, cucóne Radule, lămu-rește-mă și pe mine ce-i «soțialismu» acela de care te înspăimînti așa? întrebă Prefectul cu ironie prietenósă.

— Ce să fie alta de cât desființarea marelui proprietăți... și asta 'i-a intrat în cap nepricopsitului de la Măinești. Am și scris în privința asta, lui Avenian.

— Ia ascultă, cucóne Radule, d-ta 'ți-ai dat în posesia moșia, unui evreu. S'a desființat proprietatea mare a d-tale?

— Firește că nu, răspuse boerul.

— Avenian 'și-a dat-o în posesie Țăranilor Măineșteni, care-i plătesc arenda, ca și d-tale

ovreiul ; — ei seamănă moșia ca și ovreiul d-tale...
S'a desființat proprietatea mare a lui Avenian ?

— Hei! apoi vezi că nu-i tot una. Pe-a mea o ține unul și pe a lui Avenian 2, 3 sute...

— Măre, cucóne Radule, ori că o ține unul, ori că o țin mai mulți în tovărășie, socoteala e aceeași; noi vedem însă rău lucrul, fiind-că e vorba de sătean, fiind-că ne-am deprins a nu'l vedea muncind cu inteligență; fiind-că nu vrem să fim cu el în raporturi omenóse de muncă și de prieteșug...

— Eaca'l vedeți? Soțialismu!.. E-hei! nu-i a bine, oftâ respectabilul...

— Uite ce e, Gheorghieș, îi zise un alt prieten, ia-o mai dămol cu schimbările, fiind că politica are ale ei..

— Știu că are ale ei, și pentru că prea le are, administrațiunea este de o păcătoșie fără seamăn...

— Mă rog, îi zise respectabilul, apucându-l repede de-un braț: de ce nu-ți dai și d-ta țerănilor moșia, cucóne Gheorghieș? Aud?

— Apoi că o daă, n'ai grijă. Numai să studiezi cestiunea...

— O daï? să ved și tot n'oiu crede. Iar când voiu crede, apoi atunci să ne gătim să stăm cu căciulele în mână înaintea domnilor țerani...

— Tare-aș vrea să'l vedem pe omul cela... zise un alt boer. Póte că ne-o putea convinge și pe noi...

— O să'l vedeți; vă promit, răspunse Prefectul cu aprindere...

Până la Bobotează Cosmin avea deja propunerea forte cu folos a unei Case din București pentru șaizeci și cinci de pluguri, pe seama Hârtofenilor.

Acuma, aștepta rezultatul mijlocirei Prefectului la amicul lui din Basarabia, pentru boi.

Dănăriciu îi și trimise un răvaș, pe om anume, vestindu-l că prietenul lui trebuia să vie la Fălțiceni în ziua de 10 Ianuarie, și-l ruga să se repeadă în oraș pentru ziua aceea, ca să se înțeleagă cu prietenul.

El mai ruga să vie cu d-na Cosmin și să-i facă plăcerea de a-și lua și vioara.

Cosmin înțelese planul amicalui său Prefectul...

— Vrea să mă arăte lumii lui, grăi d-nei Cosmin, cu tristețe. Un om inteligent ca el, uite-l că cedează curiozității prietenilor lui... Ce zici, d-ta, mamă?

— Că nu e rău să te duci, dragă Victore. Ai intrat iarăși în luptă, pe tărâmul social, trebuie să faci față tuturor cerințelor... Prefectul n'o face din mândria pentru el, nici ca o fală pentru tine...

— Ori care 'i-ar fi motivul, prea multa mea arătare în societate, nu-mi place...

— Ducerea ta în Fălțiceni are un scop cel puțin: tot interesul sătenilor...

— Dacă Basarabianul s'a ostenit până la Fălțiceni, se poate osteni și până la Măinești.. Ba poate că are mai multe de văzut aici... In cele din urmă, d-ta voești să mă însoțești, mamă?

— Eă?... Numai doar pentru a te hotări pe tine.

— Vom merge dar...
 Și răspunse Prefectului..

De mult timp salónele lui Dănăriciu nu avuseseră atâta lume ca în séra de 9 Ianuarie...

Cosmin rînduise așa că plecase Sâmbătă, de timpuriu, ca seara să pótă fi la serata Prefectului, și Duminecă dimineața să se întórcă, pentru a nu lipsi pe săteni de obicinuita cuvîntare de la școlă.

D-na Dănăriciu la vederea d-nei Cosmin, simți o nespusă plăcere:

— Par'că vęd pe mama, îi zise ea, îmbrățișând-o și sărutând-o.

— Eü mă temeam că n'o să voești a te aręta orășenilor, îi zise Dănăriciu lui Victor, strîngendu-i mâinele cu drag. Iți rămân recunoscętor însă, că nu m'ai refuzat...

— Țineai așa de mult, domnule Dănăriciu, la onórea acęsta pentru mine? îi răspunse el c'o ușórá nuanță de ironie.

— Onórea este pentru ei, cari te vęd cu ochii întunericului... ríse Prefectul... Fă-i să te vadă cu ochii luminei... Vreaü să nu mai fii strein în țara d-tale... Să nu crezi dar că nu va fi un bine și de partea operei d-tale... Vei face pe șovăitori să o admită și chiar s'o imiteze...

— Nu voiesc a'ți micșora optimismul, d-le Dănăriciu... dar știü că nu se vor îndupleca să vadă lucrul subt adevęrata lui lumină...

— Cel puțin vor fi subjugați de cuvîntul și de arta d-tale.. Știi că mă gândesc la o re-

prezentățiune dată de corul d-tale în folosul elevilor săraci din oraș?

— O! nu, te rog să nu stăruiești în ideea acésta...

— Lasă că vom mai vorbi.. Va fi ceva măreț ca copiii sătenilor să dea orașului pilda învățătorei lor și a sentimentelor umanitare.

— O! domnule Prefect... domnule Prefect!..

— Dar nu vezi d-ta, domnule Cosmin, că nu știu cum să mai fac, pentru ca să sguduiesc pe ai noștri din amorțeala deprinderilor vechi? Nu sînt numai un entusiast de o oră al lucrurilor mari; — aș voi să fiu începătorul unei mișcări temeinice și la oraș.. Nu vezi că la românii noștri nu e tocmai lipsă de sentiment: este greutatea de a se urni din bunul lor trai egoist, este grija de ce-o să zică cei-l'alți; este preocuparea de micile interese de partid cărora, aprópe inconștient, jertfesc interese mari ale neamului.

— Și cu tóte acestea, zise Cosmin cu tristețe, se pun piedici puternice în calea celui ce 'și-ar lua sarcina să-i miște..

— Nu asemenea lucruri te-aũ oprit pe d-ta când ai început la țară..

— Am început fără sgomot și într'un mediu care așteaptă tot-d'auna de unde-va să-i vie scăparea de nevoi. Sătenii, plecânduse la ce am voit eũ, știaũ că o fac pentru ei; cești-l'alți de la oraș știu că o fac pentru alții.. Aci e deosebirea.

— Dar o fac în acelaș timp și pentru dînșii!

De la bună-starea celor mai mici, nu depinde o mai bună stare a lor?

— Așa e logica progresului. Orășanii însă s'aû învățat a domni și a vedea în cei mai mici numai supuși cu cari să nu discute. Prin urmare, o nouă deosebire.

— Cu tóte acestea un început trebuie,—nu ești de părere?

— Da, da; e și firesc. Dar mai cu încetul... Incepe d-ta cu prefacerea administrațiunei; fă-i, de vei putea, pe proprietari, să o respecte și va fi începutul adevărat..

— Ai dreptate. Deja am trimis la Minister recomandările pentru nouii sub-prefecți, aleși de mine să facă, în adevăr, administrațiune. Am să cer apoi disolvări de consilii comunale și am să las pe sătenii a'și alege pe cei mai vrednici..

— Vii iar la vorba mea: ce vor face d-nii proprietari? Dumnealor vor ca primarii și consilierii să fie oameni de-ai lor...

— Știu. Fac un început; am spus deja la Club ideile mele. Am și partizani, am și contrarii, după cum mă și așteptam,—dar voința mea va fi lege în cazul acesta..

— Imi place energia acésta și'ți doresc succes.

X
Care cum sosia în casa Prefectului, își pornia ochii la necunoscutul ce iera obiectul curiozității lor.

Mai mult de cât ori când se vorbise de el, în zilele din urmă,—cu pasiunea și cu vrăjmășia ascunse sub zîmbete ironice.

Proprietarii și arendașii evrei, invitați într'adins de Prefect, se grăbiseră a nu lipsi: voia să vadă pe acela ce 'l consideraă ca lovind în ei, de oare-ce opera de deșteptare a sătenilor iera începutul scăderei jafurilor lor.

Fu obositor lucru pentru Cosmin prezintarea lui, tuturor acestor oameni, în cari ar fi voit să vadă prietenii și în cari simția vrăjmășie.

Infățișarea lui modestă, vestmîntarea lui simplă și curată, privirea dreaptă, cuvîntul limpede, accentul sincer și cald, făcu o impresiune bună, nespus de bună... Dar superioritatea asupra tuturor, de și prin nimic pusă în iveală, rodea inimile și ascuția ascunsa pornire a dușmăniei.

Toți simțiaă în el pe omul care știe să domine, pe omul de puternică concepțiune și de nease-mănata energie; îl vedeaă deprîns a da cugetărei forma deplină și fără înconjur, — și nu'și negaă vraja de care ieraă cuprinși și că nu iera cu puțință a se împotrivi ademenitoarei lui înriuriri.

Nimeni nu părea că trăiește în marele salon: bărbați și femei ascultaă cu vădită plăcere, schimbând priviri care spuneau aceasta.

El iera sufletul tuturor acestor corpuri suspendate par'că de suflarea lui, în momentele când arăta cu bărbăteasca lui elocință că ceea ce făcea la Măinești, departe de-a fi un pericol pentru prezent, iera o chezășie de-o mai bună stare și că, numai noutatea lucrului și neobicinuința ieraă tărâmul pe care, acei ce-î făceaă onórea de a-î fi adversari, aruncaă sēmînța stearpă a neîncre-

derei și a teamei, atribuindu-i gânduri de răsvrătire și de răsturnare...

El singur aducea ascultătorilor toate argumentele auzite, pe care le bănuia în acele momente în cugetul lor, și apoi, rînd pe rînd le sfărîma într'un chip atît de strălucit, că toți, dar toți îi dădeau dreptate în gândul lor, ba unii și cu înclinări de cap.

Cînd termină, fără voie isbucniră toți în aplauze ca la o conferință publică, — ceea ce nu-i împiedică, după câte-va momente, să'l sfărîme în șoptele lor din diferite grupuri.

— E tare! E tare de tot... atîta îi dăruiau...

Cu toate acestea câți-va îi rămăseră credincioși din punctul de vedere al «ideei», totuși urmînd a se mai îndoii dacă starea de la Măinești putea să ție cu temei.

În cercul dómnelor, d-na Cosmin cuceria simpatii și laude pentru fiul ei, — toate șoptindu-și că creșterea mumei și fiului vădiau în trecut o pozițiune cu totul alta.

Mai aveau însă o curiozitate: voiau să vadă și pe artistul vestit de Prefect.

După ce se servi ceaiul, o d-șoră, — din prietenele de odinioară ale Mariórei Avenian, care o vizitau la d-na Hudici, — se așeză la piano, ca pentru a deschide serata muzicală.

Cosmin, care se hotărîse a fi și omul de salon de altă-dată și făcuse cucónelor acéstă plăcută surprindere pe tărâmul micilor convorbiri de spirit, stătu lângă pian și întórse foile caetului.

D-șóra duse execuțiunea la bun capăt, cu destulă îndemânare...

— Prea bine, prea bine..., îi grăi Cosmín, dând semnalul aplauzelor...

D-na Dănăriciu mijloci atunci să cânte și el... oferindu-se a'l acompaña, ceea ce făcuse și la Măinești...

Cosmin își desfăcu vióra, cu óre-care emoțiune: se gândia la Marióra Avenian. I se păru că iera în una din acele admirabile serí din casa proprietarului, în intimitatea acelei familii scumpe lui, — și lumea ce se grămădise în salon se șterse pentru el...

Incepu cu o bucată de Vieuxtemps, favorită a Mariórei, și figura i se lumineá de «focul sacru» care 'l făcea cu deosebire plăcut.

De mult, de mult, — de la concertul ce nici acum nu'l uitaseră, Fálticenenii nu mai ascultaseră o execuțiune atât de minunată..., pe care la urmă, o acoperiră cu furtunóse aplauze.

Basarabianul, un om ce izbutise să rămâe român în mijlocul tiraniei rusești, înflăcărat deja pentru Cosmin de acea prietenie care nu mai moare, îl sorbia cu ochii, cu inima.

El îl rugă să cânte ceva național care să'l facă să uite unde avea să se întórcă, — și lacrimi i se rotiră în priviri.

Cosmin zise o doină de la care trecu, după o ușórá întorsătură de arcuș, la vesela «*cio-cârlie*», și de la aceasta la «Olteneasca», — amintire de prin iubitul lui Gorj.

Basarabianul îl sărută cu înflăcărare...

Iar fiind-că se ştia acum că *el* iera compozitorul acelor bucăţi cântate, la Concertul pentru incendiaţi, de d-ra Avenian, — după o pauză le execută şi fu uimitor de bine, par'că mai bine ca nici odată...

D-na Cosmin se retrase a se odihni puţin, până la plecare.

Victor urmă a sta între invitaţii Prefectului...

— O să avem de furcă cu diavolul ăsta, şopti un proprietar din cei ce rămăseseră neconvinşi...

— Dar va trebui să ne scăpăm de el, zise încet, încet de tot, un evreu.

Basarabianul plecă la Măineşti cu d-na Cosmin şi cu Victor: voia să şi vadă ce făcuse «puiul de român», cum iera vorba lui.

Tocmai ieşia lumea de la biserică în momentul când Cosmin trecea spre locuinţa lui.

— A venit! a venit! strigară ţeranii cu avînt de bucurie...

Şi-i traseră, pe urma lui, cu urări de «bine-ai venit» şi cu «ura»!

— Dar d-ta eşti împărat aici, — îi zise Basarabianul...

— Sînt iubit, răspunse Cosmin.

Şi, fără să voiască a se odihni de obositorul drum şi de nesomnul de-o noapte, Basarabianul coborî îndată la şcolă, cu Victor.

Subiectul îl avea gata şi iera mişcător: *Ba-*

sarabia, și de față un român de inimă din acea costă aprópe uitată a Moldovei..

Și 'i-a fost dat Basarabianului să asculte, adînc emoționat, desfășurarea epocilor de mărire ale Moldovei, din timpuri de sfântă bărbăție când Ștefan-Vodă iera sufletul și totă Moldova brațul.

Apoi, priveliștea purcese a se face posomorită și dureroasă, în înșirarea pe firul anilor de apoi, până la anul îngrozitor când, Moldova bolnavă, Turcia îi fu mamă vitregă și Rusia medicul care tăia în carnea ei, — un medic răpitor și pe urmă crud.

Trecînd prin sita sa, cele povestite de Basarabian, Cosmin arată toate momelile rusești pentru a-i trage pe români la viața și la neamul rusc. Cei cu dare de mână se apropiară și primiră harul bunățăților, mai lăsând din obiceiurile mîndre ale Moldovei.

Dar sătenii, se închiseră în ele ca într'o cetățuie, păstrează limba dulce a scumpei mame, cântecele de leagăn și doina, și urmează a se zice: Moldoveni, — adecă Români.

Chiar acolo pe unde 'i-aŭ ridicat Rușii de 'i-aŭ dus în funduri depărtate pe lângă Caucaz, dacă 'și-aŭ împetrișat graiul cu vorbe rusești și tătărești, — cine îi vor întreba ce sînt, îi vor răspunde cu mândrie «sîntem moldoveni»!

În limba strămoșilor ei înnalță rugăciune celui A-tot-Puternic; în cuibul de acasă, unde nu pîtrund năravuri străine, — în această limbă își destăinuiesc suferințele, dorul, speranțele, — cu tóte că nu'și

mai daŭ seama dacă trăește pe unde-va saŭ ba, o țară liberă în care Românii sînt Români!

— De-aceea, termină Cosmin, să trimitem prin fratele nostru de față, fraților dintre Prut și Nistru dorul inimilor noastre, și mîngăierea dragosteii, și credința neuitărei...

Iar cînd o fi și-o fi vr'odată să se porniască în țara aceasta vr'un început de gîndire temeinică la frații de subt alte coróne, să nu rămăie de-oparte cei din Basarabia, să le aducem aminte că sînt români și să le dăm cu fapte dovada iubirei noastre, — orî cât de mari sînt asprimea și paza Rusească.

După prînz, Cosmin și Basarabianul furară câte-o aripă de somn reășezător al puterilor, — și porniră apoi întru vizitarea celor vrednice de vîzut în marea căsnicie a satului.

Pretutindenî se iviaŭ în calea lor sătenii, doritori de-a mai vedea pe cel de peste Prut, — de la care iera să se cumpere boi pentru Hârtopeni, — român rămas român în mijlocul puhoiului rusc.

Insuflețit de marea idee ce urmăria Cosmin, Basarabianul, după ce fixă prețul cel mai mic pentru perechea de boi, hotărî zece perechi pe de-asupra pentru zece familii din orî ce sat le va alege Cosmin.

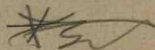
— Cinci familii din Hârtópe și cinci din Ranomirești vor fi cele ce se vor bucura de darul d-tale, îi răspunse Cosmin, mulțămindu-i.

Basarabianul porni din Măinești, cu lacrimile

în ochi, promițând să vie să petrecă «Invierea» între acești ómeni cari i se făcuseră dragi.

Cosmin îi urmări sania mult timp, cu privirea înrourată și cu zîmbetul adincei mulțămiri pe buze: admirațiunea și dragostea acestui om îi merseseră la inimă mai mult de cât tóte manifestările ce întîmpinase până la dînsul.

XVI

Camerele se redeschiseseră după vacanță. Scena vrăjmășiilor din Suceava avea să se mute în Dealul Mitropoliei din București.

Ovreimea proprietară și arendașă din acel județ, după serata de la prefectul, înspăimîntată de «capul» periculos al «diavolului» de la Măinești-Plopilor, se adună pe ascuns în casa lui Duvid Hascal, bancher și proprietar rural.

Iera Oizer Margulies, nalt, botos, cu ochii tiviti pe de marginea genelor cu arniciul roșu al bólei neamului, — proprietar la o margine a județului și călare, ca arendaș, și peste o margine a Botoșanilor. Vorbia încet și cu cumpănire de cuvinte, ca să nu fie prins cu două înțelesuri, când iera vorba de interesele lui; dar știa să prindă cu meșteșug, când iera vorba de interesele altuia.

Era Leibu Penchas zis și Ghebălă, mititel și slab ca un fus, cu ochii cari par'că dormiaů, ca ai unei pisici de pândă, — vioiů în mișcări și la vorbă, iute la fire, cu nasul turtit și aplecat spre gură și cu urechi de-o schiópă. Nu știa

ce etate să-î dai, căci părea bătrân sau tânăr după cum ți se înfățișa umilit sau țănoș. Față cu bucățica de pradă, ovreiu ori creștin să fi fost adversarul,—căuta să 'l înămoliască și să 'l înnece, iar el să iasă d'asupra. Incepuse prin a vinde mere murate la Iași; acum se cocoțase la arendășie.

Iera Iancu Feldea, o figură respectabilă cu barba mare neagră, corp din greu clădit,—chip, botezat și însurat cu o creștină. Dăduse dovezi însă că rămăsese tot evreu, de aceea fusese chemat și venise în grabă.

Ierau Ghidale Froimescu, însemnat printr'un nas mare aprópe vînat; stropit pe obraz,—c'un rîs uricios de destrăbălat;—iera foarte displăcut. Dăduse vr'o cincî falimente, ca negustor de haine, și după cel din urmă, dispăruse din Brăila, ca să rêsară în Suceava arendaș.

Ierau apoi Marcu Iuster și Duvid Hascal, amfitrionul. Vr'o alți trei nu veniseră, fiind mai fricoși, neștiind încă bine dacă se expunea să nu la vr'un neajuns. Aceștia aveau moșiile luate pe nume românești ale unor persoane care se împrumutaseră pentru exploatarea jidovească.

Duvid Hascal arată starea lucrurilor de la Măinești, cu sprijinirea, ca martor, a lui Marcu Iuster.

— Și fiind-că în Prefect nu-î nici o speranță, termină el, trebuie să mergem mai sus.

— Să mergem, zise Margulies... Eū am și pe deputații și senatorii din Botoșani..

— Dar cum să mergem? întrebă Leib Penchas, clipind repede și clătînându-se în loc.

— Hm! cum să mergem,—zise Ghidale Froimescu. Să deslegăm pungile: să împrumutăm cu dobândă mai mică pe termen mai îndelungat...

— La nevoie să dăm și fără dobândă, adecă fără să mai luăm nici capetele..., zise Margulies... Par'că n'avem cui da și par'că n'are cine să ia?

— Toate bune, luă cuvînt Feldea, dar la cine să alergăm? Numai la deputații și senatorii din Suceava și din Botoșani? Nu prea sînt tocmai gureși... Nouă ne trebuie scandal; și scandalul nu'l fac nici odată ai guvernului... Noi, prin urmare, așa să chibzuim: să plătim câtor-va din opoziție, cari sînt în cameră, ca să ia pe guvern numai pe tărâmul opozițiunii cu orî ce preț; să plătim și pe câți-va influenți de-ai partidului, cari să pue stăruință cu binișorul pe lângă guvern. Acésta, este una. Principalul e ce să cerem și sub ce formă să arătăm pericolul?

— Ca revoluție!... strigă Iuster...

— Ei, asta-î!... Nu fii prost, Marcule. Cum a luat lucrurile Cosmin, nu va ieși nici odată o revoluție, adică o răscólă cum ai vrut, de sigur, să zici. Și cu tóte astea nouă ne-ar trebui o răscólă. Eú am și plănuít-o...

— Cum? Ce vrei să zici? întrebă Penchas, óre-cum speriat.

Feldea zîmbi și urmâ:

— Da, ne-ar trebui o răscólă, ca guvernul să întrebuițeze armele și ca opozițiunea să pótă țipa. O răscólă póte pricinui guvernului tot-deauna o situațiune gravă; și atunci am avea noi dreptatea că, din cauza faptelor lui Cosmin a purces... Pentru asta răscóla trebuie să se întimple la tine Marcule și la tine Duvid...

Aceștia săriră cu spaimă:

— Cum? la noi? Și să pătimim ceva? zise Duvid.

— Mă rog, ascultați-mă, nu fiți nerozi... Răscóla trebuie să aibă caracterul anté-semit. Cosmin vrea să cumpere boi și pluguri pentru Hârtopești, iar pentru Ranomireșteni a hotărît ca ei să 'și lucreze pămînturile cu plugurile Măineștenilor. Trebuie să li se spuie că voi nu vreți și că ei trebuie să se răscóle, după ordinul lui Cosmin, în contra vóstră.

— Și să ne dea foc aici? strigă Marcu.

— Nu,— apoi dacă nu mă lăsați să spuiú tot. Nu asupra curților vóstre de la țară, vor fi sfătuiți să se arunce, dar la oraș, înțelegeți? Și vor fi așa îndemnați, să năvăliască asupra evreilor de la marginea tîrgului, ca un fel de răzbunare, până adecă să ajungă la casele vóstre din tîrg... Dar atunci îi vor întîmpina soldații și lupta se va încinge între ei și țeranii îndârjiți... Ce vreți? vor pătimi câți-va evrei din ai noștri, dar trebuie ceva jertfă... Noi pe urmă, vom zice că punem mână de la mână, și așa îi vom despăgubi de ce vor fi stricat țeranii... Cu acésta, compromitem cu totul pe Prefectul care a to-

lerat mișcarea lui Cosmin. Vom merge mai departe: vom da telegrame de disperare, vom scri că s'a făcut răsvrătirea în contra evreilor, cu buna lui știre, și ne vom scăpa de el, de Cosmin, și de mișcarea lui socială. Țăranii, răniți, póte și uciși de soldați, s'e vor înfricoșa și nu vor mai năzui să imiteze pe Măineșteni. Vom mijloci pe lângă Ropniță apoi, care o să ia pe fata lui Avenian, să 'l întórcă pe acesta mai repede din străinătate ca să 'și reia moșia de la țăranii,—și-i vom bate pe tóte potecile.

— O observațiune, cucóne Iancule, întâmpină Froimescu. Cum o să prevenim armata ca să sară la timp în contra țăranilor, știi, să nu facă prea multă stricăciune a-lor noștri?

— E-o observațiune bună și o să mă gândesc. Înțelegeți, acesta-i planul general. Amănuntele, îmi rămâne să le studiez.

— O observațiune aveam și eú de făcut, zise mititelul Leiba Penchas, după ce se mișcă în loc cu vioiuciune: ce ómeni o să pui d-ta să facă rěscóla?

— Pentru asta mă voiú duce la București unde sînt haimanale destule care o fac pe socialiști... Cei mai mulți sînt ovrei d'ai noștri; le dăm parale și instrucțiuni cum să procedeze,— iar treaba o să meargă. Noi să hotărîm sumele de pus în «rizic» și să 'mi dați mână liberă să lucrez pentru noi toți.

— Mă faci pe mine secretar și casier al fondului? întrebă Penchas clipind și rîzînd...

— Casier va fi bancherul nostru Hascal,

om de încredere și destul de interesat în cauză. Ne-am înțeles?

— Eū cred că mai mult de cincī mii de lei de fie-care n'o să trebuiască? zise Iuster.

— Și eū cred. O să mă duc apoi și la ceilalți trei cari n'au venit: cu 45.000 de lei, de la nouă inși, ce dracu! n'o să ridicăm în picioare o ceată întreagă de câini furioși? zise Feldea...

— Mult, cam mult, oftă Margulies...

— Dar scăpăm de-o propagandă prin fapte, care, ne poate aduce pagube de sute de mii de lei, zise Feldea. Inchipuiți-vă că după satele lui Marcu și lui Duvid, trece dorința de emancipare și la cele-lalte sate? Mai putem atunci lua zece piei de pe țeran?... Azi ni-i rob; în scurt timp el va trata cu noi ca om liber întru cât-va,—căci ne mai fiind numai cu brațele ca astăzi, va și să ne pue condițiuni grele pentru munca ce ne-o va face..

— Așa i!

— Așa-i...

— Te admir, Iancule!... strigă Hascal... Păcat că te-ai botezat!

— Am făcut-o ca să prind mai bine pe afurisii de români. Eū le inspir mai multă încredere de cât voi..

— Dar copiii tăi, Iancule? Vor mai fi ovrei óre? întrebă Hascal.

Feldea începu a rîde:

— Am eū grijă să rămâie amici ai ovreismului și ovrei în speculațiuni. Sângele nu se

schimbă, Hascal dragă. Noi sîntem și vom rămînea, în urmași noștri, fie chiar botezați creștinește, următorii statornici ai marelui idei a dominațiunii evreești peste totă creștinătatea,— peste totă lumea! Sîntem poporul ales al lui Iehova și vom rămînea d'asupra ca untdelemnul, cu totă greutatea aurului nostru cuceritor!

— Ah! de ne-am scăpa de Cosmin mai degrabă! oftă Hascal.

— O să ne scăpăm, fiind-că e un om mare, să-i dăm dreptate. Dar acesta e patima creștinilor, folositore nouă: ei singuri își dau în cap, fiind-că pe de o parte nu 'și găsesc timp să 'și aprecieze geniurile, iar pe de altă parte, stricați sufletește, din invidie cât și prin intrigile noastre, ajung să se mănânce între ei: așa ei dă înapoi și noi înaintăm.

Onorabila adunare se sparse după amează. Fie-care porni pe la moșie, iar Feldea de-a dreptul la Fălticeni.

În timp ce ovreimea pornia lupta, pe ascuns, vrăjmașii Prefectului vorbeau cu Ministrul de Interne asupra mișcării subprefectoriale care, lor nu le convenia, căci: «le înstreina multe simpatii. Prefectul prea 'și-o luase în gât că e cu totul independent de orice interese locale», și alte multe argumente de felul acesta.

Ministrul de Interne chiamă telegrafic pe Prefect, tocmai când acesta aștepta să i se comunice confirmarea nouelor numiri ce recomandase.

Dănăriciu fu surprins de chiămarea acésta, dar plecâ, firește, plin de curiositate și întru cât-va atins în chip neplăcut.

Sala de intrare a Ministerului de Interne foia de deputați și de senatori, cari, «regulau» fel de fel de însărcinări cu care veniseră de pe la cuiburile lor, din partea alegătorilor lor...

Dănăriciu dădu cu ochii, cum intrâ, de un senator al județului. Acesta îl salută foarte rece și căutâ să se scape cât mai repede de Prefectul «amenințat»...

Dănăriciu înțelese atunci în ce fel se prezinta cestiunea chiămării lui și avu un zîmbet de mândrie disprețuitoare.

Intrâ la Secretarul General și întrebâ de cererea lui privitoare la schimbarea sub-prefecților.

— Decretele sînt făcute, îi răspunse înaltul funcționar, dar, — zîmbi ciudat, — d-nul Ministru le-a cerut și le-a oprit la d-sa..

— Sînt semnate de Maiestatea Sa?

— Da...

— Pot intra la Ministru?

— Să vîd. Iera cu niște deputați și senatori, dacă nu mă înșel, chiar din Suceava și de prin Botoșani par'că...

Abia după vr'o zece minute Secretarul se ivi.

— Te poți duce, dragă, la d-nul Ministru. E singur acuma.

Ministrul de Interne, albit de ani și de politică, arăta după înfățișare că este sigur de rolul său în partid și de influența sa în Minister. Dându-și pe deplin seama de împrejurări, după

oamenii după oamenii cu cari se servia și de oameni după necesitățile ceși crea partidul, — se ridică și primi în modul cel mai prietenos pe Dănăriciu.

După schimbul de politețe, Ministrul îl făcu să șadă lângă el și începu:

— Dragă Dănăriciule, te-am chemat telegrafic să mă sfătuesc cu d-ta într'o cestiune de seamă pentru acel județ. E vorba de administrațiune, și, ca să fie bună, după cum dorești d-ta și după cum este în vederea noastră a tuturor, trebuie să cunoști bine oamenii pe care-i întrebuițezi. Nu mă îndoesc cât de puțin de pătrunderea d-tale, însă unde se uită mai mulți, se vede mai bine.

Scotând apoi raportul, adaoase: așa de pildă, recomandații d-tale se bucură de toate calitățile necesare postului ce va ocupa fie-care?

— Domnule Ministru, când m'am convins, în urma unei inspecții mai amănunțite, că sub-prefecții actuali sînt lipsiți cu totul de însușirile posturilor lor, — am hotărît înlocuirea; nu am cerut înlocuirea însă până ce nu am căutat oamenii... Sînt pe deplin convins dar că n'am greșit în alegere.

— Nu zic nu, dar e bine să fie văzuți în chip simpatic și de cei-alți bărbați de seamă ai județului...

— D-le Ministru, dați'mi voe, vă rog: decretule făcute dovedește că nu ați avut nici o obiecțiune când v'am trimis raportul meu. S'aă redeschis Camerele însă, aă venit deputații și senatorii printre cari sînt și cei nemulțamiți cu persóna

mea ca Prefect, și aș pus cuvînt, dorind a se amesteca în ce nu-î pôte privi de loc. De administrațiune, sînt eă responsabil, și întru cât am încrederea d-vóstră, cred că nu am nevoie de controlul d lor... Eă nu pun cestiunile personale înaintea interesului public... Sînt, orî nu sint Prefect..

— Nu o lua așa iute, Dănăriciule. Ne ești fôrte folositor: ne ești un credincios inteligent și harnic; dar trebuie, tocmai în interesul partidului, se ținem sémă de părerea tuturor, întru cât e bună, și să veghiăm că între toți amicii noștri să fie armonie... Așa, uite? Eustațiü, nu prea este pentru sub-prefect... E prea tînăr și prea, cum să zic, neobicinuit cu ale administrațiunei..

— Știü.. Nu'l are la inimă domnul deputat Stradolea.

— Cest-l'alt apoi, Atanasiu, are nu știü ce socotelî în trecut..

— Asta va spus'o senatorul Huhulea.. Da, a avut cu d-lui socotelî; iar hoțul de păgubaș a fost tot Atanasiu. Sînt, cum vedeți, d-le Ministru, micî intrigî meschine, și nu îndreptate atâta în contra recomandaților mei, cât în contra mea... Vor să mă desguste, ca să demisionez,— și... am să le fac cheful. O să vă rog chiar să'mî primiți demisiunea..

— Eî! eî! eî!.. nu vreaă așa... Bine, eată, rămâie cei aleși de d-ta...

Și sună. Servitorul intră. Ministrul îi dădu

lucrările să le ducă Secretarului General pentru a le da drumul.

— Acum te-am împăcat?

— D-le Ministru, ați împăcat un județ întreg în care se va face o administrațiune inteligentă, v'asigur...

— Ajunsesse va să zică, în hal rău, județul?

— Nicî o rîndueală, nicî un Dumnezeu!

— Nu mă mir atunci că ideile socialiste au început pe ici, pe colea?

— Idei socialiste? întrebă Prefectul mirat...

— Da, așa aud. Intr'un sat, nu știu cum îi zice, este un învățător care vînează popularitatea, cu mult meșteșug... Se vede că-i sclipește pe de'naintea ochilor deputăția... Asta n'ar fi un mare neajuns, dar aud că se cam observă mișcare printre țărani,—un fel de sîmînță de rîsvrătire...

— Mărturisesc că sînt uimit de cele ce aud...
Învățătorul de la Măinești...

— Da, așa, de la Măinești...

— Este un om de o vastă inteligență.

Și începu a-i amănunți tot ce a făcut în acel sat și din Măinești.

— Fôrte frumos, dar cu tendințe subversive, Dănăriciule. Ia seama, te rog, cu noul d-tale sub-prefect, să cam înceteze minunile acestea care nu duc la bun capăt, — nu!...

Și Ministrul se ridică, ceea ce însemna că terminase cu prefectul.

Dănăriciu se ridică și el, urmînd să aibă însă pe chip semnele nedumerirei.

— Cred c'o să te mai vęd? îi zise, întinzându-i mâna Ministrul.

— Nu, d-le Ministru, afară numai de veți fi la Cameră, pe unde o să mă abat puțin.

— Am să fiu.

Dănăriciu eși pe gânduri. Ușierul îl pofti la Secretarul General.

— Ce e cu Măinești-Plopilor, d-le Prefect? îl întrebă acesta pe un ton familiar. Ierau prieten.

— Dar bine, după cum vęd, Măinești aū pe la d-vóstră o faimă teribilă, zîbind zise Prefectul.

— Mă rog, Deputații și Senatorii d-vóstră 'mi-aū împuiat urechile că de acolo o să izbucniască o revoluție sēlbatecă, de nu vom lua mēsuri.

— Și ierau serioși d-nii mandatarī ai Națiunei, când spuneau parascoveniile astea?

— De-aceea te-a și chiămat Ministrul. Iera îngrijat. Ai vorbit cu el?

— Da, 'i-am lămurit ce este la Măinești și nu 'mi-e greū să'ți spun și ție.

— De! cam aū întru cât-va dreptate, zise Secretarul, după ce termină Prefectul.

— Cum, și tu bādie, umbli cu asemenea idei înapoiate? strigă Prefectul. Ce dracu? Trăim în Patagonia ori în Țara Românească?

— Ba nu zēu, Dănăriciule, nu vezi tu că proprietatea e amenințată a se îmbucăți? Țēranul e mizerabil, dragă: când s'o vedea cu ceva avere, te jócă pe degete de nu mai poți munci cu el...

— Dacă așa vezi tu lucrurile, Secretarule

dragă, nu putem sta de vorbă. Țăraniî nu sînt mizerabili. Sînt oameni cu dreptul la viață și la bun-traiu. Dar ce să mai discut? Vîno odată la Măinești, vezi, judecă bine ce vei vedea și atunci să mai vorbim...

Dănăriciu plecă, enervat. Vedeă bine că tóte acestea țintiau în el. D-nii Mandatari, exageraseră în rău reforma de la Măinești, pentru că el îi luase apărarea.

Că ierau capete strimte și că nu înțelegeau interesele lor chiar, prin o bună stare a țăranelui, o știa el de mai 'nainte; dar nu-i bănuise că puteau merge atît de departe cu răutatea față de el și cu prostia față cu îmbunătățirea de la Măinești.

ρ.

La Cameră, cum îl vėzu Ministrul Instrucțiunei, îl și întîmpină.

— Ia asculă, Dănăriciule. dar ce-i cu învățatorul de la Măinești? Știi că am să-l destituiu?

— Ați face o faptă rea, domnule Ministru. Cereți, vă rog, raportul de acum un an al revizorului, când nu ierați d-vóstră la Instrucțiune, și citiți'l... Dacă veți persista și apoi în ideea ce v'aũ făcut'o *altii*, din răutate, — eũ disperez de dreptate și de vedere justă..

— Ești cam nervos, Dănăriciule...

— Și n'am óre cuvînt? Azi m'am întîlnit cu ministrul de Interne, 'mă-a vorbit ca și d-vóstră, de Măinești. Mă întîlniți, de Măinești îmi vorbiți, și tot alarmat. Dar nu înțelegeți, d-le Ministru, că ar fi o fericire pentru țară să aibă așa în-

vătători, să aibă sate cum au ajuns a fi Măinești? Uite, să vă mai spun și d-voastră, pe scurt...

Trecură lângă o fereastră și Prefectul îi arătă totă cestiunea.

— Ori-ce 'mă-ai spune, Dănăriciule, învățătorul d-tale e un mare ticălos; vinează popularitatea și o să stîrniască între țărani nemulțămiri... O să mă ocup de aprópe de lucrul acesta.

Deputatul Loza, prieten cu Dănăriciu, veni și'l luă de-oparte:

— Știi că antagoniștii noștri s'au pus pe lucru?

— Știu, m'am lovit de opera d-lor...

— Dar nu știi póte de unde și cum, așa de odată, pornirea asta împotriva ta?

— Vor să demisionez.

— Este și aceasta; dar s'a amestecat jidovimea, dragă, și óre-care sume au circulat..

— Ce spui?

— Tu pleci deseară?

— Plec.

— Ia pune-te și află ce face Feldea?

— Feldea? Dar el e botezat.

— Nu fii naiv. Botezat cu pielea. Ia-l din scurt, îți spui.

— Bine că m'ai prevenit.

Dănăriciu porni la Fălticeni adînc mîhnit: da, iera fórte aprópe de adevăr ca jidovimea să se fi pus de-a curmezișul...

— Trist, îngrozitor de trist ca în țara asta să fie români cari să se lase a fi plătiți, pentru a lucra împotriva neamului lor și mîna în mîna

cu ovreii pentru opera lor de distrugere, — își zicea Prefectul, pe când trenul îl depărta de Capitală.

XVII

8 Ianuarie, 188...
Nissa, otelul Beau-Séjour.

Iubite Domnule Cosmin,

«Iera de datoria mea să'ți scriu, întru cât ne despărțisem, la plecarea mea din țară, în anumite condițiuni, care, dacă nu puseseră între noi răceala, dar o stînjinire de sigur.

«Scumpa mea Marioara 'mi-a destăinuit că 'ți-a scris; prin urmare ne cunoști bucuria cea mare: însănătoșirea iubitei noastre Mărgărinta.

«D-ta te-ai ținut de cuvînt, iar dacă ai scris, 'mi-ai scris mie, când de drept se cuvenia să-î răspunzi Mariórei.

«Iți mulțămesc pentru frumoasa d-tale scrisóre în care cu plăcere am recunoscut inima adevăratului prieten și mâna artistului; îți mulțămesc pentru tot ce-ai făcut în Măinești: ved că ai avut dreptate cu teoriile d-tale, care, în practică, s'aũ dovedit minunate și binefăcătoare.

«Mergi înainte, pe deplin încredințat că sînt cu sufletul întreg pentru opera d-tale;

aceasta ți-o voi arăta și prin fapte, la sosirea noastră, căci unui om de fapte ca d-ta, cu fapte să vorbește; numai în sensul acesta se poate da o valoare cuvintelor de aprobare.

«D-na Cosmin, o mumă exemplară în iubirea ei pentru d-ta și în chipul cum te înțelege și te secundează, este adese ori subiectul de seamă al convorbirilor noastre; îi mulțămim din suflet cu toții pentru dulcea dragoste ce ne poartă și pentru salutările ce ne-a trimis.

«Une-orî, în frumusețea acestor țermuri înflorite, ni se ivesc serile de la Măinești când ne desfătam ochii, privindu-vă înțelepți, harnici și mari în prietenia d-vóstră;—sufletul, ascultându-vă; pe d-na Cosmin în partea ce lua la vorba noastră, pe d-ta în desfășurarea măreață a planurilor d-tale și în negrăit de plăcutele accente ale arcusului d-tale măestru.

«De sigur că nu este departe timpul când vom reavea mulțămirea din nu tocmai depărtatul trecut, — și de astă dată, cred, cu totul în alte relațiuni, de óre-ce ne cunoștem pe deplin și ne-am dat dovezi că știm să ne apreciam.

«Rugându-te să arăți d-nei Cosmin respectuósele salutări ale Mărgărintei și ale mele, daú cuvîntul Mariórei, ceea ce înseamnă că aderez la tot ce va scri dînsa.

«Cu tótă afecțiunea

«*Iacob Avenian*»

« *Scump și mult dorit amic,*

«Nu știu cum să încep,—ca în tot-deauna când inima îmi e atât de plină de mulțămire, în cât ași voi să spui de-odată tot ce am de spus, — și acesta, vezi, nu-i cu putință.

«Mai întâi, am avut vizita d-lui Mihaiu Ropniță, care, sub cerul limpede al Nissei a avut nenorocirea să vadă tóte în negru: tata 'i-a tăiat poșta, adecă l'a făcut să înțeleagă că... sînt prea nepotrivită pentru domnia-sa.

»Bietul... copil, a plecat și ne-a lăsat, pe mine mai ales cu lacrimi de bucurie pe obraz, iar marea tot bate țermurile cu valuri, cerul tot limpede este... Nimica nu s'a schimbat în vesela natură...

«Ba nu, mint: s'a schimbat inima mea... căci și ea face parte din natură.

«Se știe pe deplin liberă, se știe învoită, și de scumpii părinți, să'și viseze fără nici o împotrivire visul de odinióră care este de azi și de tot-deauna...

«Adecă „de tot-deauna“ până la întórcerea în țară, când, o păsărică albă 'mă-a spus, că va lua minunata formă a împlinirii...

«Ah! Dómnne cât sînt de necunoscétóre! Ce fel de formă să fie oare aceea?

«Trebuie să fie frumósă însă, judecând după dorul meu de a ajunge până la ea,— după mulțămirea ce mă stăpânește când mă vęd în siguranța de-a ajunge.

«Am primit din Paris de la d-nul de la Taille 10 exemplare de fie-care din compozițiunile d-tale: ce frumos sînt tipărite! Îți trimit cinci din una și cinci din alta... Parte dreaptă.

«Maiorul Camerolles scrie tati că și concertul Lamoureux le va executa.

«Îți trimit de asemenea opt critice din cele mai importante ce 'mă-a trimis d-nul de la Taille. Sînt unanime în a recunoște, dragă amice, valoarea artistică a operelor d-tale și'ți prezic un mare succes ca scriitor de operă...

«Pe cînd dar o operă?

«După ce mă voiî întórce? Nu-î așa?... Ghicești pentru ce?

«O! nu! nu ghici încă, fiind-că mor de bucurie.. Iartă'mi asemenea pornire, dragă amice... Sînt o nebună și jumătate...

«Știi că de cînd sînt așa de veselă, cîntăresc mai mult?... O! n'o să mă mai cunoști, cînd mă vei vedea... Tata rîde de mine că m'am făcut urîtă... Dar ca să nu crezi așa glumă, 'mă-a dat voe să'ți trimit portretul meu... Te rog să'mi spuî cum îți voiî părea?

«Mama zice c'am și îmbetrînit. Se pôte. Mai degrabă îmi vine a crede. Am și găsit trei fire de pěr alb... Trei, dragă amice!.. Dar tot mamica mea cea dragă 'mă-a mai spus că e ninsóre de primă-vară... Eû vreau

să fie a norocului... care ne așteaptă... pe...
pe toți...

«Îți mai trimit și niște vederi din Nissa. Unde vei vedea puncte roșii, să știi că pe acolo m'am plimbat în cea mai scumpă întovărășire: a gândurilor mele pentru d-ta...

«Am fost și la Monte-Carlo... da, vei vedea.. Să nu te sperii însă: acolo am avut... numai emoțiunile altora și pe ale mele proprii în sala de concert.

«Vai, dragă amice, cât este de mare ne-ghiobia omenească: să fiu eu sigur că Banca de joc e făcută în folosul acționarilor ei, și cu toate acestea să dau, să dau tot ce am, cu o patimă care se aseamănă nebuniei! Ba după bani, să mai dau și viața, pe care s'o judec sarcină, fiind-că nu mai am parale! Vezi, asemenea lucruri nu le înțeleg.

«In ziua când ne-am dus, scoteau din mare pe un biet tînăr american care se aruncase în valuri, fiind-că pierduse tot ce ce venise.

«Mormînt de aur este Monte-Carlo acesta. Pentru ce parcul minunat, salele pline de picturi de artă și chiar aceste concerte splendide din fie-care Joi?

«Pentru ca prin ele să atragă la concertul monetelor de aur și al fișuitoarelor hârtii de bancă?

«E frumos și e îngrozitor!

—«Wilhelmina a pus pe numărul 13

și a câștigat 36 de napoleoni... și ăera veselă de isprava asta! Am certat-o și... am iertat-o...

— «Dar nu mă mai prinde pe acolo»

«Măine plecăm la Marsilia și apoi, la întorcere, o să ne oprim la Toulon, la Hyères, la San-Rafaele și la Cannes: aci o să stăm vr'o săptămână, ca să vedem toate împrejurimile și insulele.

«Te rog caută în calendarul de pe anul acesta nou: nu cum-va lunile de iarnă vor fi având mai mult de 31, 30 și 28 de zile? Asemenea lucru nu 'mi-ar plăcea. Ori cum, Aprilie va intra în țară odată cu noi...

«Sărutări de mână scumpei noastre mame Cosmin... O doresc, o doresc, o doresc...

«D-tale inima, cugetul, viața...

«Marióra»...

Cosmin sărută aceste din urmă rînduri, cu lacrimile în ochi...

— De astă dată nu ne mai putem teme de nimica, zise d-na Cosmin, îmbrățișându'și pe Victor și sărutându'l...

— Atâta de mult m'a încălzit și m'a înduioșat scrisoarea asta, mamă, în cât îmi vine să sbor într'acolo...

— Ai face-o, Victore?

— Da, mamă. Sînt întinerit, sînt nebunatic, sînt copil... de fericire... Dar mă oprește datoria... Mă oprește acel: «mergi înainte» al lui Avenian...

Cum se întorse Prefectul Dănăriciu la reședință, chiâmă pe un om al lui de încredere, — un fel de «face de toate» și «nu isprăvește nimic».

Până să'l urnești și să'l pui pe lucru, îți trebuia multă trudă; dar când se înfigea, apoi mai harnic, mai șiret și mai izbânditor, puțin ca el!

Cătinescu trăia cu te-miri-ce și mai nimic: mai mult din dărnicia câtor-va case boerești; iera cinstit însă: nu s'ar fi pus cuiva îndemână pentru vr'o treabă crucișă, dómne ferește!..

— Ascultă, «Tembelaki», îi zise prefectul, — cum îl poreclia el în chip familiar, — să te faci luntre și punte și să'mi afli ce urzește jupân Feldea botezatu. Eă bănuiesc că umblă cu jidovimea cea-l'altă din județ să sfânțuiască pe niște «de-ai noștri», deputați și senatori, pentru a-i face să loviască în Cosmin, — îl știi tu..., și în mine...

v — Așa li-i vorba? răspunse Cătinescu, scărpinându-se după urechi. Apoi lasă că eă li's nașu!

Cinci, șase zile nu mai dădu pe la Prefect.

Intr'o bună dimineață însă își ivi nasul în între deschizătura ușei biuroului prefectoral și prezintă cuvenitele «sărutări de mână», din vorbă, Prefectului care și sări din loc, lacom de vești.

— Ei, Tembelaki, cum e? Albă ori neagră?

— Albă pentru «ceia» că 'și-au uns osia; négră pentru noi că póte ne-or vîri în vr'un chichion...

x — Ce spuî tu, Tembeleo?

— Uite chiar așa. Și șezu. Apoi, dacă 'mi-ai dat poruncă, încep Cătinescu, mi-am făcut de

cale pe urma iepurelui botezat... și l'am prins la hotarul moșiei a doi jidovi... spre cea margine dinspre Neamțu. Ce-am făcut, ce-am dres, eacă aflat-am că Feldea strînge «*mumbașiri*» (așa zicea el banilor de aur) de la jidovimea județului... Și m'am făcut pe urma botezatului până în Făl-ticeni, și l'am văzut că intră la Duvid Hascal, — mă rog dumitale, la bancher. Și l'am așteptat pân'o ieșit și iar m'am ținut de umbra lui... până ce l'am dus la gară, ieri seară, și l'am pornit la București...

— A! va să zică a pornit-o la București?

-- Să numere «*mumbașiri*», firește...

— Să mi te pornești și tu diseară la București...

— Da nu m'oiu rătăci?..

— Ți-oiu da scrisore către Loza.

— Dipotatu? Bine. Și ce să fac la Bucu-rești?..

— Să mi te plimbî pe urma botezatului și să afli cum îi merge sănătatea pe-acolo...

— Am înțeles..

— Să vii pe-acasă să'ți dau parale...

— Și asta am înțeles-o..

La trei zile după plecarea lui Cătinescu, polițaiul veni și aduse Prefectului știrea că un inspector școlar, d-nul Stratomir, sosise la prânz cu trenul și plecase repede, cu sania pregătită de revizor, în județ, să facă o anchetă..

— Bine, răspuse Prefectul și telegrafî imediat sub-prefectului Eustațiu să se ducă la Măinești numai de cât și să-î raporteze, în persoană, ce

anchetă face acolo un inspector școlar. Îi trecuse repede prin minte că ancheta putea fi în contra lui Cosmin.

XVIII

Părintele Stratomir avu de astă-dată fericirea să'și vadă fiul intrând în casă și trăgând la el în gazdă, pe nepoștite.

— Da cum te-ai rătăcit pe la noi, acum în puterea iernei, Dinule mamă, îl întreba mereu preoteasta, sărutându'l și desmierdându'l pe păr.

— Am fost în inspecție prin Fălticeni și m'am abătut să vă ved, fiind-că 'mi iera dor, — răspunse el cu acea silință care caută să îndulciască glasul și să dea cuvîntului căldura unui sentiment ce ar exista.

— Dómnne, cât bine ne-ai făcut, repeta preoteasa, cum iera obiceiul ei, și'și ștergea lacrimile cu dosul mâinilor.

— Ei, ce mai este pe la d-vs, tată, întreabă Dinu, rezemat cu spatele de sobă, în timp ce motanul favorit al casei i se petrecea pe la picióre, răsfațându-se cu torsul.

— Ce să fie, tată? răspunse părintele, cu ochii înnecați în întreaga ființă a fiului, și luminos de bucuria sufletului: întâi și întâi sănătate, din mila Domnului, apoi bielșug, cum n'aũ mai vèzut Măineștii și iară și iară luminósă străduință, spre folosul sufletelor, a omului ce ne-a dăruit Dumnezeu..

— De cine vrei să vorbești, tată? Care-i omul acela? întrebă, încruntând sprâncenile..

— Cum, tată, ai uitat de-atunci de la «premiu» grăi părintele, surprins de mintea scurtă a o-dorului său. Cine l'a văzut pe Cosmin și nu s'a minunat? cine l'a auzit grăind și l'a mai uitat?

Domnul inspector avu un hohot de râs, fals ca pe-o strună rău acordată; apoi, cu un zîmbet foarte disprețuitor, ce se răsfrânse și în priviri, începu:

— Cosmin al d-vs? Un «șarlatan» care vă fură ochii, ca la copii, cu jucărele frumoase dar lesne de rupt; un blestemat care, chip, face de toate și nici pe una cum trebuie, iar cât privește școala, iese din program, încarcă mintea copiilor cu bazaconiș, cu nimicuri, și zice că încalecă pe progres... Ia lasă, tată!

Părintele par'că picase din cer, așa căuta la fiu său, de uluit, de încremenit.

— D-ta, tată, grăești așa? D-ta Dinule tată? putu el să șoptiască: glasul îi iera par'că sugrumat în beregată.

— Tată, eu vă dau dreptate de alt-fel: d-vs sînteți ómeni buni dar naivi, adecă lesne de amăgit. Noi la București, unde se strînge tot ce este mai învățat și mai deosebit în țara asta, judecăm alt-fel, vedem drept, cântărim bine pe acela ce ni s'ar înfățișa cu o idee nouă... Noi deci, l'am văzut, l'am cântărit, l'am judecat și am venit să-i fac o cercetare, de-o să-i meargă fulgii... «Șarlatanul»!

— Veți fi avînd pe acolo multă învățatură

Dinule tată, răspuse bătrânul, mahnit, dar n'aveți inima cu ochi... Aveți vorba mândră, dar nu se lipește; nu scapără din graiul vostru lumina priceperei pentru noi.. Mătincă ați ajuns că nici nu mai ne cunosteți, pe noi de pe la țară: nevoile noastre nu mai sînt și ale d-vs... Noi sîntem proștii care trebuie să rămânem proști și d-vs învățații cari trebuie să ne cârmuiți după poftele d-vs boerești...

Ce-i drept că domnul Dinu Stratomir nu mai stătuse la vorbă cu părintele, cu tatăl lui uitat ca fire. Acuma, fiind că nu iera dobitoc ci numai înfumurat, pricepu pe părintele căruia îi dase calitatea de incult și se rușină pentru câte-va clipe...

— Să nu care cum-va să faci vr'un rău lui Cosmin al nostru, Dinule tată, că 'mi-e teamă să nu te ajungă mânia lui Dumnezeu.

— Eū o să 'mī fac datoria, tată... Am un post însemnat și sînt trimis să cercetez: trebuie să fiū la înălțimea încrederei Ministrului meu...

— Știu că n'o să vezi mai rău ca revizorul d-vóstră...

— Revizorul! un prost... un om care se a-prinde fără să judece adîncul lucrurilor...

— Dacă i prost, de ce'l țineți mai mare peste învățătorii județului?...

— Apoi, adese ori, tată, pe lângă cei buni se strecórá și proștii...

— Dumnezeu să vă înțeleagă și să vă aleagă... Dar cât e vorba pentru Cosmin, de-i vei face vr'un rău, Dinule tată, să știi că o să 'mī lași în inimă un fier ars în foc: gîndul că d-ta, «o-

drasla» mea țărănească, a păsuیت pe țeranī, căci nu le-a mai priceput nevoile și pe un propoveditor inimos al lor..

Și bētrānul preot, clātinānd din capu-i nins de iernile vieței, păși în tindă.

— Da ce ai cu Dinu, părințele, îi șopti preoteasa cu destulă supērare în blāndețea glasului.

— Hei, preoteșică dragă, rēspunse preotul,— a sărit mātincă prea departe așchia de tulpină... Dinu nu mai este al nostru.. Ni l'a instreinat māririle deșarte...

Părintele ieși să se rēcoriască oleacă: 'i-ardea obrajii, 'i-ardea tot trupul, iar māhnirea îi lua puterile.

Preoteasa intră și'l găsi pe Dinu cu capul în mâini...

— Da nu lua seama părintelui, Dinule mamă, că are și Sfinția-sa ale Sfinției-sale câte-odată...

Dinu căută la orariū fără să rēspundă : ieraū $3\frac{1}{2}$.

— Mē duc la școlă, mamă, că am treabă. Să fie gata masa mai din timp că am māncat puțin și rēu, pe drum..

— Dragul mami! câtă osteneală și ce traiū rēu pe suflețelul lui... Lasă mamă, că o să'ți facă mama o masă bună să uiți cele petrecute...

D-nul inspector Stratomir potrivi într'adins așa în cât s'ajungă către capētul orelor de clasă.

Cosmin făcea lecțiune de aritmetică cu clasa a IV, când intră inspectorul. Elevii se ridicară repede ; învățatorul, nerecunoscēndu'l încă și luāndu'l drept sub-prefectul nou, îl pofti să șadă

și urmă mai departe cu ascultarea: pusese o problemă și elevul o făcea, arătând pentru ce lucrează în felul acesta. Se vedea din raționamentul copilului priceperea lui și metoda bună a învățătorului.

— Bine, zise Cosmin, după ce termină copilul.

— Mă rog, domnule învățător, îmi dai voie să întreb și eu? zise inspectorul c'un glas cam aspru, cu óre-care mutră mai să-i zici obraznică.

Cosmin se uită lung și ciudat: atunci își aduse aminte cine putea fi. Nu se turbură însă și-i răspunse să poftiască.

✶ Dinu chiâmă rînd pe rînd mai mulți elevi, puse întrebări în chip pieziș pentru cele mai simple operațiuni, se întinse asupra geografiei, istoriei, religiei, gramaticii, — suci și învîrți pe cât se pricepu, cu o încordare de voință, bună pentru cea mai serioasă cercetare, — și nu avu cum să facă nici cea mai mică observațiune. Când întindea o cursă elevului negându-i exactitatea răspunsului, — elevul căta drept în ochii lui, și ținea cu energie că iera așa cum spunea el, fără să aibă sfiala nesiguranței.

Cei din clasa a III și a IV-a îi și argumentau cu limpezime că nu putea fi alt-fel, — în acele cestiuni în care încăpea argumentarea.

În acești copii iera o putere de viață, o vioiciune inteligentă, o sete de-a ști și o ambițiune de-a fi bine, că orb să fi fost la minte și tot 'ți-ai fi putut da seama că acestea, dacă ierau firești, apoi și profesorul iera, fără doar și poate maestrul care se pricepea să le deștepte, să le

formeze și să dea unor asemenea însușiri avîntul spre plinătatea înfloririi lor.

Totuși d-nul Inspector sta posomorît și rece.

— Dă drumul copiilor că am de vorbit cu d-ta, îi zise după ce se sătură de examinat.

Cosmin le făcu semn, ridicându-se de pe catedră: un copil din clasa II-a spuse rugăciunea rar, cu bună accentuare, — apoi toți ieșiră într'o rîndueală vrednică de laudă.

Nu 'și putea lămuri Cosmin ce putea însemna mutrele d-lui inspector și asprimea glasului, lucru ce nu văzuseră la el, elevii lui.

— Domnule învățător, începu d-nul Stratomir îndată ce trecură în cancelaria școlii, — observ ore-care bună-voință la copiii d-tale, dar nu mă pot opri de-a nu'ți spune că programul e prea încărcat pentru mintea lor încă crudă, așa cum îl faci d-ta...

— Vă pare una ca asta, d-le Inspector?

— Nu'mi pare, răspuse cu asprime, este precum am constatat..

Cosmin tăcu, surprins. Văzu că i se caută vină cu ori ce preț, și așteptă urma.

— La ce oră ai intrat în clasă?

— La două și iera să ies la patru, dacă nu avéam onórea inspecțiunei d-vs, răspuse Cosmin cu liniște...

— De sigur că așa e scris în regulament; cine însă te poate controla?

— Conștiința datoriei mele, de la care nu mă depărtez nici o clipă...

— Ia să ved condica de prezență și dosarele...

— Poftim..

Nimic de obiectat și aci; cu toate acestea sprincenile rămăneau încruntate.

— Condica de inspecțiune?

— Sub cotul d-vs..

Stratomir citi, pe câte-va foi, cu speranța să găsiască ceva.. Nimic, nimic de imputat.. «Do-bitocul» de revizor iera, din contra, prea încântat..

— Mă rog, d-ta mi se pare, ai și alte ocupațiuni în sat..

— Da, domnule Inspector.

— Incompatibile, cu postul d-tale de învățător.

— Incompatibile, nu, dacă 'mi dați voe, întru cât folosesc desvoltării elevilor ce au terminat clasele și nu se mai duc la oraș.. Dăunătoare mersului școlii, nu, — întru cât ele sînt în afară de orele de clasă..

— Susțiu că sînt incompatibile, de ore-ce o faci pe arendașul moșiei proprietărești. Contractul e făcut pe numele d-tale și în numele sătenilor. «Or», un învățător nu poate fi și arendaș. Ai deschis o casă de bancă, poreclită populară.. «Or», un învățător nu poate fi și bancher, director de bancă..

— D-vs susțineți, d le Inspector, fără a dovedi..

— Cum? ce vorbă e asta?

— Eü, — urmă Cosmin cu liniște, susțiu și vă pot dovedi că nu sînt nici arendaș, nici director de bancă.. Dați sfaturile mele sătenilor și ei le urmează..

— Aci am vrut să vii: dai sfaturi.. Știi d-ta domnule, că sfaturile de felul acestora cuprind

idei subversive?.. Știi că d-ta provoci o mișcare periculoasă, de ôre-ce nici peste un secol țeraniî nu vor putea pricepe și pune în practică ideile d-tale? Ei se sprijină pe o umbră; dar fiind-că și o umbră le pare luminósă, în simplitatea lor, că să nu zic mai mult,—aleargă la ea și, de ôre ce ordinea actuală de lucruri nu le pôte ajuta la asemenea năzuință, pentru care nu sînt pregătiți,—eată i gata să strige că sînt năpăstuiți, ba pôte să se și răscole? Apoi, faptă de om cu tótă cumpēna minței, este fápta de-a porni sate întregi spre rēzvrătire și a crea guvernului dificultăți supērătoare?

— Dați'mi voe, vē rog...

— Nici o voe.. Vēd ce faci și sînt sigur unde-o s'ajungi. Ca particular, și guvernul tot pôte să 'ți zică: destul, mē rog, cu utopiile d-tale! Cu atāt mai mult are dreptul să 'ți zică fiind-că ești învētător...

— Cu tóte acestea dacā ați bine-voi să vē osteniți întru a le cerceta de aprópe tóte? zise Cosmin c'un ușor zîmbet ironic.

— E de prisos, domnule și deci, în numele Ministrului, îți ordon să nu te mai ocupi de tóte comediile d-tale de reformator social... Iți dau acest avertisment verbal... și sper că te vei conforma întocmai...

Il salută ușor cu mâna și ieși, lăsând pe Cosmin uimit pentru câte-ve clipe...

Acesta, ridică din umeri și intră iarăși în sală unde 'l aștepta clasa de cor.

D-nul Stratomir, coborî repede, fără să ia seama subprefectului, care, înconjurat de primar și de consilier, privia de pe prispa primăriei, la el...

Sătenii aceștia pricepeau că se petrece ceva neobicinuit, mai ales după întrebările subprefectului, care, venise foarte preocupat; și se întreba din ochi, ce putea fi? Ce iera cu învățătorul lor ore?

Subprefectul se luă pe urma Inspectorului la casa părintelui Stratomir.

— Să mă așteptați aci, le zisese,—și consilierii cu primarul, privind la școla luminată, de la care se auzia glasurile corului,—nu îndrăzniau să 'și spue gândul.

În sat începuse liniștea de seară pe un minunat timp senin și geros.

— Ce-o fi vrînd domnu cela Inspector, cu Cosmin al nostru? grai în cele din urmă primarul.

— Și doar e ficiorul părintelui Stratomir... zise un consilier.

— E-hei! cam departe-i mătincă griva de iepure... oftă un altul.

— Și domnul subprefect apoi, n'ați văzut în ce chip a întrebat de inspector?

— Măre, când îi mult bine pe român, vine uite, așa ca din senin, și nor de pagubă... Cine știe ce le-o fi trăsnit prin minte celor mari, că de la dînșii ne vin nevoile.

— Amù, ce-o fi, om vedea... Ia haideți în intru să așteptăm pe d-nul subprefect.

- Par'că-î mai om ca Laticî cela...
- Arată după chip...
- Numai după gând nu'l ştim încă.
- Aşa-î bre! Il schimbî de rău, pe unul, şi
îei pe altul... mai breaz...

Părintele Stratomir ieşi să vadă cine-î umbreşte la poartă.

— Sînt subprefectul cel nou, Eustaţiu... Aşidori, părinte, să vorbesc cu d-nul inspector şcolar, Stratomir.

— Poftim, poftim taică... Uite, chiar acumaa intrat şi-î gata să stea la masă... Fii binevenit şi la masa noastră...

— Mulţămesc, părinte, mulţămesc Sântîiei tale de bună primire...

D-nul Inspector salutâ cam cu obicinuita-î trufie pe subprefect; părintele, după o clipă de privire, simţi că-î este la inimă băeatul ăsta de subprefect, tîner şi cu chipul deschis, prietenos.

— Am venit în inspecţiune pe la Măineşti şi dacă am auzit că sînteţi şi d-vó:tră aci, d-le Inspector, am dorit să vă cunosc şi să vă prezint omagiile mele... îi zise Eustaţiu, c'o politeţe supusă.

Il cântărise dintr'o aruncătură de ochi şi voia să-î bată în strună, ca să'l pótă cumpëra. Când văzu că e băeatul părintelui, îşi completâ ideea despre acest copil de ţară care, ajungënd la o treaptă anume, se socotia personagiũ ilustru şi trata prea de sus... pe cei mai de jos puţin.

In timpul mesei avu destulă ocaziune apoi

să-l vadă cât era de vanitos, de încrezut în sine și cu ce paradă de seriozitate discuta. Avea cunoștinți, dar le desfășura incomplet și prea în chip pedantesc, impunând cu orî ce preț părerile lui și înlăturând o discuțiune prea întinsă când vedea că-i lipsesc argumentele.

După masă, părintele îi lăsă singuri ca să-și bea cafeaua și să fumeze, — ceea ce prii subprefectului.

Ca subprefect nou, deschise vorba așa în cât să afle lămuriri asupra ómenilor localității.

În chipul acesta făcu pe Stratomir să începă a vorbi de Cosmin ca să ajungă la proprietarul absent, și de proprietar, ca să urmeze numai despre Cosmin, asupra căruia tăbărî cu tótă furia.

— Am să fac raport de destituire, termină teribilul inspector, fiind-că asemenea oameni sînt periculoși, nenorociți, pentru ei, și mai ales pentru cei-l'alți, într'un mediū ca acesta de la țară...

Subprefectul, care cunoștea întru cât-va prietenia Prefectului pentru Cosmin, se păzi să aprobe orî să dezaprobe pe Inspector, — ceea ce făcu pe acesta să-l socoată de prost și să-și zică în gînd că degeaba și pierde vremea cu «secătura» de subprefect.

Așa, căută să-l facă să înțeleagă că l'a plictisit destul cu prezența lui.

Eustațiu înțelese și plecâ imediat la primărie, iar de-acolo la Fălticeni ca să ducă prefectului rezultatul.

XIX

Domnul Iancu Feldea, nu 'și pierdea timpul în zadar la București.

El mai ales umbla să dobândiască sprijinul unui puternic stâlp al partidului, un fost Ministru și acuma deputat.

Acesta, din Muntenia, nu prea se ostenise a cunoște ce însemna «ceștiunea evreiască» mai cu seamă în Moldova și iera, dacă nu amic al evreilor, dar aprópe indiferent față cu neîncetata lor cucerire economică.

El iera «omul» de partid cu pătrundere în sforăria politică, pe care, o trăgea cu îndemănare de meșter; știa să culeagă foloase personale de pe urma pozițiunei lui în partid, iar când zicea un cuvînt, cuvîntul trăgea greu de partea lui, în cumpăna unei ceștiuni.

Știa dar Iancu Feldea la cine să se adreseze și pe cine să măguliască, cu priceperea șiretului ce 'și pune masca umilirei; mai știa apoi cum să strecóre *filonul de aur*, ca să nu semene, a cumpărare și vînzare, favoarea și serviciul.

Lui Melinoreanu îi încredință dar, Feldea, delicata ceștiune a mazilirei Prefectului care, favoriza pe față, periculósa mișcare socială pornită de la Măinești.

Pe de altă parte, în casa unui gazetar evreú, încerca să găsiască pe acei îndrăzneți șmecheri, cari să provóce în adevăr o rěscólă a Hărtopenilor și a Ranomireștenilor, ce-i trebuia cu orí ce preț.

Nicu Stupeanu, — din Natan Schlessel, — iera un «tip» în gazetărie. Incepuse prin a nu termina liceul și a se lipi pe lângă o administrațiune de ziar, ca ajutor la expedițiune. Inzestrat cu voință, dacă nu cu multă și aleasă deșteptăciune, înarmat cu acea pornire josnică la lingușire, umilire și la răbdarea tuturor asprimilor și batjocurilor, năzui a se face trebuincios și izbuti.

Așa, de la expedițiune trecu la corectura unei părți a ziarului; și aci, fiind în pragul redacțiunei, da ajutor și la «redactarea cu foarfecile» a știrilor mărunte. Ba une ori, când unii din redactori, se lăsaū cam pe tânjală, Nicușor Stupeanu se oferia, c'un zîmbet dulce plin de umilință și de «rogu mă», să le facă el azi un articolaș, mâine un «entre-filet», un ecoū și altele.

Dacă văzu că se prinde, începu să aducă în buzunarul modestului său «sacoū» câte un articol, semnat c'un și mai modest pseudonim, — și articolul, tot din cauza lenei d-nilor redactori, iera primit cu «bravo» încă...

Năzuința lui Nicușor însă începu să ia un ton mai accentuat: vorbea mai cu libertate în redacțiune, totuși făcând treaba și pe la administrațiune; discuta chiar cu domnul redactor «en chef» și 'și învoia să 'și spue óre-care modeste păreri asupra cestiunilor la ordinea zilei.

— E deștept, Stupeanu..., zicea un redactor.

— Și aduce bine din condeiu, zicea altul.

Iar urechile lui Nicușor creșteau de bucurie.

Ținta lui se apropia. Dar cum să pătrundă de al binelea în cetatea Redacțiunei, ca egal cu cei-l'alți?

Făcu ce făcu, și, vîrîndu-se bine pe sub cămașa primului redactor, aducîndu-i anume servicii și p'acasă, acesta se supără într'o zi pe un lenevos, cam poet din firea lui, și-i dădu pașaport de la gazetă: intriga lui Nicușor izbutise; iera acum «redactor» și el...

De aci, umilit în față și săpînd pe de-desubt, luâ locul altuia mai bine plătit și în locul ce părăsise putu să vîre pe alt ovreiaș...

Acuma, când îi făcu cunoștință Feldea, iera el,—Nicu Stupeanu,—mai prim-redactor de cât primul-redactor, factotum la un ziar «independent», bine cu deputații și cu senatorii de ori ce partid, rățoindu-se cu o mutră de puternic în statul liber al părerilor,—în Gazetăria Țării.

Unde trebuia, pe unde știa că o să-i pice în gușă ceva, iera tot umilitul; unde ținea să i se treacă, iera îndatoritorul mărinos; unde iera vorba de bârfit, iera teribil la condei.

Așa, într'un ziar fu într'o zi arătat că iera corespondent anonim al unui ziar jidoveșc din străinătate, în care se spuneau defaimele cele mai uricioase la adresa românilor, și mai ales în atitudinea lor față cu evreii.

Nicușor răspuse cu o obrăznicie nerușinată; fără să aducă vre-o dovadă de desvinovățire, înjura pe autorul articolului.

Se făcu tărăboi mare și el fu silit să părăsască gazeta de partid și să treacă la acésta,

independentă. ^{„adevarul?”} Aici fu și iera la largul lui, de ore ce se afla în element aprópe jidovesc; aci îl găsi Iancu Feldea.

În camera-salon a d-lui Nicu Stupeanu, — în care cuconul Iancu, mare proprietar, dădea nici mai mult nici mai puțin de cât șampanie, — se afla :

Zaharia Morîțeanu, ziarist, un prichindel slut și cu ochelari, — cu rîs sgomotos și fals; Ignat Reitman, alt ziarist, coleg al lui Nicușor, — figură plăcută, drăguț la vorbă, bun anecdotist; Alfons Spireanu, reporter-foiletionist, adecă umbla după știri și traducea pentru catul de jos al ziarelor; iera apoi Moise saŭ Mișu Degețeanu, « eminent critic » de ori ce, tot-deauna însă anonim; putea să batjocoriască tóte și să nu sufere nici o atingere. Câți din cei înjurați nu-î strînseseră mâna, lăudați cu viul graiŭ, de față!...

Când îi găsim cu paharele în mână, cestiunea de la Măinești iera deja discutată.

Cei de pe la gazetele partidului guvernamental, își luaseră sarcina să strecóre măcar un articolaș cu privire la « agitatorul contra evreilor » din Suceava, — întorcînd cestiunea pe dos.

Cei de la gazetele opoziționiste, își luară asupra să loviască în guvern, tot pe tema acésta, însă cu privire la prefectul care ținea cu agitatorul.

Nicușor, și făcu îndată scheletul unui articol în care, « ziarul seŭ » ca ziar independent, cerea socoteală Ministrului Instrucțiunei că ține înv-

țător pe un anté-semit «care, vorbește copiilor «de țeran contra evreilor, semănând în frage- «dele lor inimă ura, etc»...

Și pe fețele acestor «ziariști români» se vedea bucuria că puteau să mai sgândăriască cestiunea acésta, al căreia ecoü ajungea și 'n afară, la urechile vrăjmașilor României.

După ce trecu prima înfierbîntare, Feldea, aduse vorba asupra miezului cestiunei așa cum o alcătuiuse el.

Li trebuia ómenii cari să semene sémînța rözvrătirii între țeranii de pe moșiile Hărtopeni și Ranomirești, ca să provóce căderea Prefectului și o supunere, prin forță, a sătenilor. Acésta, 'i-ar înfricoșa și propaganda lui Cosmin, pentru deșteptarea lor, s'ar ucide, înecatã poate și 'n ceva sânge...

Ziariștii români începurã a se gândi la asemenea elemente, și le găsirã; dar prudenta cerea ca ei să nu se amestece de aprópe. Nicușor propuse un mijlocitor,—pe un evreü samsar, și acesta, odatã pus în relațiune cu Feldea, să-i aducã pe cei aleși de dînșii, unul câte unul.

— Iți cerem timp mai mult pentru acésta, conchise Nicușor, căci lucrul e delicat.

Feldea primi și-i pofti pentru a doua zi la un prînz de lux...

Nicușor îi alese ca loc deosebit restaurantul «Broft»,—și se despărțirã.

La Camerã, între acestea, Ministrul de In-

terne iera zilnic asediat de deputați și de senatori cari-i cereau înlocuirea Prefectului.

Ministrul Domeniilor, înrîurit de cei în cauză, aduse în discuțiunea consiliului de Miniștri cesțiunea înlocuirii.

Se discută mult, căci dacă unii deputați și senatori locali ierau contra Prefectului Dănăriciu, acesta avea însă mare trecere în județ, iera un membru de seamă al partidului, îi adusesese servicii însemnate.

— Mă rog, zise Ministrul Instrucțiunii, vè împac eù. Lucrul a pornit de la smintitul de învățator de la Măinești. Am să 'l destituiù căci tot am un raport al Inspectorului, contra lui, și cred atunci că Prefectul o să fie lăsat în pace.

— E ceva, și nu e d'ajuns, zise Ministrul Domeniilor. Învățătorul acela este un agitator de profesiune, vre un căpăținos care vinează popularitate... Cum? și de unde am venit în Măinești? N'o fi vre un strein, ca să 'i facem și vînt de-acolo?... Destituit, póte că va face vr'o rěscólă între săteni...

— Nu se poate să fie un om de pe drumuri, zise Ministrul de Interne, căci, după cele ce 'mi-a povestit Dănăriciu, e, dimpotrivă, o fire liniștită, aleasă, un muncitor onest...

Arată pe scurt ce-a făcut Cosmin în Măinești, totuși recunoscînd că nu ierau lucruri potrivite pentru țerani,—și termină:

— Dacă n'ar fi un om de treabă,— cu toți gărgăunii lui de umanitarism exagerat, Dănăriciu nu ar fi prieten cu el: îl cunoștem toți cine

e și ce pôte Dănăriciu. Să ne oprim de o cam dată dar la destituirea acelu om din postul de învățator...

— Va fi destituit în ziua când voi și trimete un alt învățator, ceea ce se va întâmpla mult peste două, trei zile, zise Ministrul Instrucțiunii, — și discuțiunea se închise...

Cătinescu scrisese, între acestea, Prefectului.

« *Stimate domnule Prefect,*

« Omul botezat are ce are cu gazetarii, toți ovrei. Azi a dat o masă într'un birt mare, la vr'o câți-va, cari, semănau cât de colo a Șloimi. A fost de mai multe ori la Melinoreanu, om mare după câte aud, de-ai «Noștri»; cred că 'l vei fi cunoscând.

« D-nul Loza, prietenul nostru, 'mă-a șoptit că umblă botezatul să te maziliască. Doar nu 'i-o ajuta Dumnezeu. Inșă, fiind-că până la Dumnezeu sînt sfinții, vezi și d-ta cucóne Gheorghieș, ce-i de făcut, — și mai ales de mîni încolo, ia mai multe «gazeturi» de citit...

« Cu sănătate și sărut mîna.

« *Tembelea* »

— Mult trebuie să le fi stînd e în gât, își zise Prefectul rupînd scrisórea. E deștept Tembelea al meu...

Pe la finele lui Ianuarie, primi logofătul lui Ropniță, telegramă, să-i trimită sania ori trăsura, după timp, la Fălticeni, acasă.

În adevăr, în séra de 28, Mihaiu sosise în Fălticeni, pe la Ițcani, străbătând de la Viena, Polonia și Bucovina. Venise cu diferite lucruri de găteală, pentru Zefirina, și cu câte-va mobile de fantazie, ce le găsisese deja sosite la magasia gărei. Se întorsese dar pregătut pentru a pune capăt vieței de flăcău și a duce o viață harnică de agricultor, cum doria Zefirina, departe pentru cât-va timp de politică.

A doua zi, îi veni sania de la Hoiseni, cu logofătul, căruia îi dădu în primire lucrurile să le ducă la moșie, și în aceeași zi porniră și ei amândoi..

Când se văzu alunecând pe șoseaua bine bătută de zăpadă, pe întinsul căreia iera numai strălucire de diamante; când își dădu bine seama că lângă el se afla femeea cu adevărat iubită, la care vedea sentiment și judecată, — se simți nespus de bine, nespus...

Și pentru ultima oară, se întrebă, furând din când în când cu privirea pe tovarășa lui, dacă nu iera mai presus de cât mulți alții, de óre-ce ridicase până la el, o femeie căzută, mântuindu-i sufletul de stricăciunea cea din urmă.

Da, se simția mândru de fapta lui: în căsătoria cu fata lui Avenian iera mai mult ambițiune și socoteală; în căsătoria cu femeea aceasta,

iera generozitatea iubirei adevărate. Așa o chiâma el pornirea ce'l alipise de Zefirina, îmbrăcându-și o slăbiciune cu vestmînt alb și poetizându-și-o.

Orî cum iera lucrul, Ropniță se simția multămit: înmormînta trecutul femeii, în groapa atâtor deșărtăciuni proprii ale lui; iera gata să înfrunte acel «ce va zice lumea» și să trăiască așa cum înțelegea el vieața, — pe deplin sigur că, acea lume care 'l va lua în bătae de joc pe ascuns, îl va primi cu brațele deschise când i se va duce în casă, și va veni la el, când își va deschide casa pentru a o face să petreacă.

Fu foarte vesel când trecu pragul locuinței lui și când zise Zefirinei:

— De acum, dragă Zefirașule ești în casa ta. Ne-om duce, după câte-va zile de odihnă, la București, să expediăm aci tot ce ai tu și la care ții, să regulăm cu moșia ta ce va fi de regulat; și pe urmă, întorși la Hoiseni, îți vei rîndui casa cum vei voi și ne vom căsători, fără sgomot, în satul nostru..

Zefirina îi înlănțui gâtul cu brațele ei voluptoase și, printre lacrimi de dulce mulțămire, îl sărută cu pasiune.

În Măinești, satul întreg era în picioare, într'o sâmbătă după amiază, cam pe la tócă.

Cosmin primise telegrama oficială de destituire, încă de dimineață, iar acum sosise noul învățător.

Sătenii ierau neliniștiți, posomorîți, căci primarul le spusese vestea și de aceea umpleau

piața satului, așteptând să vadă pe Cosmin ieșind de la școlă, — așteptând să dea ochi cu noul învățător, care se afla în școlă cu Cosmin al lor.

În cei mai mulți furnica gândul să primiască pe noul învățător cu huđuieli...

Primarul îi sfătui repede însă a se astîmpăra și a aștepta învățătura iubitului lor îndreptător pe calea binelui.

Cosmin, dăduse drumul școlarilor și chiamase pentru clasa de cor, numai pe cei aleși.

Sta de vorbă de vr'o oră aprópe cu Voiculescu, noul învățător, căruia îi amănunția ce făcuse.

Acesta, fórte tînăr și fără nici o experiență, dar inteligent și stăpân pe învățătura lui, asculta emoționat și cu uimire pe omul acesta contra căruia i se spusese grozăviu, pe omul acesta care îl primise prietenos și care'l subjugase în timpul acesta cu graiul și cu știința lui.

Când Cosmin auzi sgomotul destul de cunoscut lui, al apropierei sătenilor de școlă, îl duse pe Voiculescu în dreptul ferestrei, ținându-se feriți, și i arătă mulțimea.

— Îi vezi? Sînt toți îngrijați și porniți în contra d-tale... Să nu'ți fie teamă însă: un singur cuvînt al meu îi va liniști...

✕ — Cât te-ai făcut de iubit!

— Ești țeran?

— Nu, sînt fiul unui negustor din Tirgoviște. Pe cât știu, neamul nostru a fost tot, negustoresc.

— Și d-ta le-ai părăsit ramura de activitate, pentru învățămînt... Bine, dacă, după cum nu mă

îndoesc, ai avut un ideal... Nu cunoști p^ote pe ț^{er}ani, pe cari 'i-ai v^{ez}ut numai cu treburi în oraș, de cari ți s'a spus că sînt încăpăținați, innărăviți, răi c'un cuvînt... Li vezi? sînt capabili de a primi t^ote îmbunătățirile și de a fi buni și iubitori p^{ân}ă la jertfă, c^ând s'au încredințat că sînt iubiți cu adev^{er}at, c^ând au v^{ez}ut că din inimă se interesează cine-va de dînșii, de viitorul lor. În adîncul lor, dragă domnule Voiculescu, sînt virtuți care ne amintesc pe ale Romanilor și pe ale Dacilor din epoca lor de t^{ar}ie și de eroism... Valuri au trecut peste dînșii în c^{ur}gerea timpurilor, și a pus peste acele virtuți, cenușa tuturor focurilor mari, — din care, cele mai r^{ep}uitoare au fost Turcii, apoi fanarioții și acum ovreii. Cum să nu fie neîncrez^{er}tori, adin^{ci}ți înlăuntrul lor, c^ând de nicăiurea nu le r^{es}are măcar un zîmbet afectuos? C^ând de pretutindenea numai buruiana celei mai storc^{er}toare exploatări, li se întinde ca acoper^{er}mînt umilitelor bordeiuri, ca așternut pașilor îngreuiată de nevoi? Dar, ia r^{es}colește cenușa cu o m^ână m^ângăietoare, ia deșteaptă-le inima și mintea cu băgare de seamă, ca pe l^ângă bolnavii de demult, și vei vedea, cu lacrimi de mulțămire, că acești ț^{er}ani sînt mari în simplitatea sentimentalității lor, sînt hotăriți în a se desb^{ar}a de vițuri, sînt viteji!

Și în ochii lui Cosmin se rotiau lacrimi ale celei mai curate și mai statornice iubiri pentru scumpii lui săteni, pentru cei ce alcătuiau neamul adev^{er}at, Țara adev^{er}ată!

Voiculescu îl privia pătuns de admirațiune și încălzit de dorința vie de a-i călca pe urme.

— Grea îmi e sarcina, după d-ta, domnule Cosmin, în Măinești aceștia așa de bine deșteptați la viața adevărată...

— Nu trebuie să te descurajezi: ai bună-voința, inteligența și cunoștințele. Experiența o vei dobîndi. D-ta te vei mărgini numai la școlă... Eu voi fi ca și mai înainte educatorul practic. Fii blând cu copiii, inspiră-le respectul, nu prin teama de d-ta, ci prin chipul cum te vei apropia de mintea lor, prin o bună predare a lecțiilor. Deja s'a înrădăcinat în ei simțimintele bune; calea d-tale va fi mai ușoară dar. Am să'ți lămuresc metoda mea, în marginile programului școlar, și cu încetul vei ajunge a fi iubit. Acuma, haide să te înfățișez sătenilor.

Cu inima strînsă de o mare neliniște, pași Voiculescu alături cu Cosmin...

Toți sătenii își descoperiră capetele și isbucniră în strigătele:

— Să trăești! Să trăești! Ești tot al nostru... Tot al nostru!

Iera plină de măreție priveliștea acestei mulțimi înseninate, în acel apus de sôre geros și liniștit, care zugrăvia nespus de frumos dealurile și fața înghețată a iazului.

— Mulțămesc, dragilor frați, le grăi Cosmin. Toate sînt și vor fi bune. Eaca-vă noul învățător, d-nul Voiculescu, un tînăr doritor de muncă, cu bună știință de carte și care 'mă place. Va

fi învățător îndemănat; vă promit că vi se va face drag degrabă.

— Să trăiască, dacă-i așa! Să trăiască, isbucniră sătenii.

— Iera și nevoe de-un alt învățător, dragii mei, fiind-că, după cum aveți cunoștință, eu sînt destul de prins cu corul muzical, cu școla cea-l'altă, cu banca și cu moșia. D-nul Voiculescu îmi ușurează sarcinele și vă dă d-vóstră tuturor și mie, mână bună de ajutor. Fiți fără grijă dar; duceți-vă pe-acasă liniștiți, iar mâni după biserică, veniți la școlă ca de obicei și o să vă spun cum o să mérgă lucrurile de acuma încolo.

— Să trăiești! Să trăiți!.. Cu noroc!

Și sătenii se făcură undă liniștită în spre liniile satului, în timp ce Voiculescu privia tăcut, mișcat, încă îngrijat: iera ceva cu totul nou pentru el asemenea desfășurare a sentimentelor poporului.

Seara o petrecu Victor Cosmin cu Voiculescu, pentru a-l pune mai la îndemână față cu noua lui viață și-l găzdui la el, până să-și așeze locuința la școlă, în încăperile ce nu mai fuseseră ocupate de la mórtea învățătorului de altă dată.

A doua-zi, după biserică, școla nu mai putea să încapă pe Măineșteni și pe mai mulți Hârtopeni și Ranomireșteni ce se brodiseră să vie.

Cosmin îi puse în cunoștință că le grăiește pentru cea din urmă dată în școlă căci iera trebuincios și convenit ca numai noul învățător să aibă amestec în școlă, odată ce școla este a Statului;—dar că, le va grăi, pe viitor, în în-

căperea de la Bancă, unde iera școla satului și unde iera el profesor al băeților celor ieșiți din școla Statului.

Îi puse în cunoștință că va urma și mai departe cu corul, tot la Bancă, unde se vor strînge școlarii după orele de școlă,—și că, în cele l'alte îndeletniciri nu va fi nici o schimbare, toate mergend și mai departe pe calea statornicită.

Le mai aduse la cunoștință că boii din Basarabia, pentru Hârtopeni și plugurile de la București aveau să sosiască în saptămâna ce precedea de-a doua-zi, că Măineștenii se vor duce la Fălticeni să ia în primire boi și pluguri, iar Hârtopenii să 'și le ia de la Măinești, după ce vor iscăli contractele la primărie și se vor pune în bună rînduială cu Banca.

Apoi, le vorbi dându le și alte câte-va cunoștinți asupra unei bune plugării, de ore-ce se apropia primă-vara și le ierau trebuincioase.

Nu puțin fură surprinși Miniștrii când li se puse subt ochi, la Ministerul fie-căruia, ziarele din a doua-zi a saptămînei aceleea: de sigur că iera o campanie bine organizată, în care se lua lucrul din deosebite feluri de vedere dar țintind în aceeași persónă: în Prefectul județului Suceava.

Cosmin se văzu tot atâta de mult țintit, el cât și prefectul, și bănuî numai de cât că o izbucnire așa de odată, pe tótă linia, nu putea fi de cât începutul mușcăturii ovreești.

Prefectul, care se aștepta la asemenea răfueală, zîmbi, zicîndu-și cu liniște:

— Să vedem urma: ea alege.

După două zile, gazetele Guvernamentale ziceau: «Aflăm că d-nul Ministru al Instrucțiunii și Cultelor a destituit din postul de învățător al com. Măineștii-Plopilor din jud. Suceava, pe periculosul agitator anti-semit Victor Cosmin. De sigur că d-nul Prefect al Sucevei e *mulțămît*... Informațiunea noastră dar a fost exactă și d-nul Ministru a dat opiniunei publice o satisfacțiune «eclatantă».

Gazetele opoziționiste ziceau:

«Informațiunea noastră asupra favoritului Prefectului Sucevei, iera adevărată dar: periculosul anti-semit și reformator țărănesc de la Măinești-Plopilor, a fost destituit de Ministerul Instrucțiunii, în urma unei furtunoase desbateri în consiliul de Miniștri. Firește, învățătorul iera omul devotat al Prefectului. Ei, ce zice prefectul de palma ce i s'a dat? Mai poate rămânea la postul său, în urma dezaprobării ce i-au dat stăpânișii săi? Așteptăm, — mai ales că toate ziarele partidului îi dau d-lui Prefect cu ardeiu pe la nas»...

Gazeta «independentă» zicea:

«Cu toate că Ministerul Cultelor a destituit pe învățătorul de la Măinești, anti-semit turbat, ar trebui ca și Ministerul de Interne să destitue pe Prefect, dacă vrea să dea deplină satisfacțiune opiniunei Publice»...

Și continua pe tonul acesta de umplea o colónă. Firește, trebuia să spuie mai multe de cât toate, odată ce iera «independentă»...

Cei mai obicinuși cu luarea aminte la inci-

dentele politice, se miraŭ de campania acésta în contra unui prefect; — se miraŭ chiar vrăjmașii lui locali de o asemenea campanie bine organizată.

La gazetele guvernamentale se cercetâ însă cine lovia în Prefectul puternic și nu se putu descoperi: nimeni din redacțiune nu știa; nici chiar culegătorii nu cunoscuseră scrisul al cui țera.

Dar dacă în acestea, se opriră «ciupiturile», în cele opoziționiste și în «independenta» urma fel de fel de știri asupra uneltirilor lui Cosmin, care, voia să-și răsbune și contra Prefectului care-i lăsase mână liberă.

Feldea se întorsese în Fălticeni pentru a-și mai vedea de afaceri și strînse iar pe membrii tovarășiei, spre a le da seama de ce făcuse.

— Ați citit și citiți, le zise el, ce se spune mereu de Cosmin, în gazete. Acuma se pregătesc câte-va interpelări la Cameră, unele contra prefectului, de chiar deputați de-ai partidului între cari este și Melinoreanu, și de doi opozanți, contra agitațiunilor ante-semite ale lui Cosmin. O greutate mare întîmpin cu oamenii cari să semene sêmînța răscolei. Ovrei d'ai noștri s'ar găsi, dar acei cari ar voi să se ofere, nu vorbesc bine românește... și mă tem că țeranii n'o să vrea să-i asculte. Cu tóte acestea plec iar la București peste câte va zile și o să mai caut...

— Și ai dat multe parole, până acum, întrebâ, clipind des, Penchas mititelul..

— Aprópe tot ce am strîns...

Penchas oftâ și privi cu neîncredere la Feldea. Privirea lui îi zicea par'că: «sînt sigur că ai păpat și tu din ele».

— Răscoala va izbucni după darea afară a lui Cosmin din postul de învățător; acésta va fi un semn și mai mult pentru țeranii că cei de la guvern 'și-au dat mâna cu noi în contra lui Cosmin și a lor.

— Adecă n'am putea spune țeranilor, grăi Margulies, că și Prefectul este cu guvernul în contra lui Cosmin? Asta le ar mări furia, cred... Cei de la guvern sînt departe; prefectul e-aprópe. În furia lor, țeranii nu ar trebui să ție socoteală de Prefect, să'l creadă prieten răscolei lor, să-i asculte cuvîntul în caz dacă le-ar ieși înainte și ar voi să-i astîmpere cu vorbă bună...

— De ce să nu le spunem și asta? sprijini Froimescu. Pentru guvern putem striga că e Prefectul de vină; pentru țeranii să le fie și prefectul vrăjmaș...

— Ba s'ar putea, răspuse Feldea... Vom mai chibzui asupra amănuntelor.

— Nu e tocmai amănunt însă, luâ Hascal cuvîntul, asupra vorbeii care a zis o Froimescu, rîndul trecut, și la care eă m'am gândit mereu: cum să prevenim armata? Și ca să o prevenim pe ea, n'o să trebuiască înștiințat și Prefectul?

— Firește c'o să trebuiască... M'am gândit la asta. Și uite cum ar fi planul meu... Va depinde de iuțea voastră. Să vă aflați lângă barieră, voi amândoi, Duvide și Marcule, în tră...

sura voastră fie-care. Când se vor zări țeranii, ca la un pătrar de oră depărtare, să dați gónă la Prefectură, ca și cum ați fi fost urmăriți de țerani și să strigați cu spaimă că vin țeranii răsculați.. Prefectul o să înștiințeze armata, iar eu telegrafiez la București despre rescóla, năvălirea și teroarea ce este în oraș...

— Crezi că va fi destul un pătrar de oră? întrebă Froimescu.

— V'am spus că fără jertfă nu se face nimic. Am pornit pe drumul acesta, trebuie să mergem până la capăt. Greul e să găsesc ómeni.

— Dacă-i așa, găsește-i mai repede... și să nu cóste tóte paralele, zise Penchas, oftând.

XXI

D-na Zefirina Amăriceanu și Mihaiu Ropniță, înaintaseră hărțile, Primăriei din Hoiseni, pentru căsătoria lor.

Ocupați cu acesta și cu orînduirea locuinței lor, în care trebuia să intre și mobilele Zefirinei ce aduseseră din București, nu se mai ținuseră la zi cu știrile din gazete.

Nu știau nimic dar de campania contra Prefectului și de destituirea lui Victor Cosmin.

Abia după ce semnaseră actul de căsătorie în fața Primarului și a martorilor țerani, pentru ca să fie în regulă actul,—când ierau cununați civil, se gândiră la nași, pentru formalitatea religioasă.

— Am să mă duc să-i, propun lui Dănăriciu;

"mă-e prea prieten, ca să mă refuze... zise Zefirinei.

— Bine, dragă Mihaiū, repede-te.

A doua zi, dis de dimineață plecâ, pentru a se întorče până în seară: nu voia să lase singură pe Zefirina, nici pentru o nópte măcar.

Prefectul Dănăriciu, în halat, vorbea cu Cătinescu.

— Iera bine, cucóne Gheorghieș, dacă mă trimiteai și a doua óră după botezatu...

— Ce ieraí să vezi mai mult de cât ai vëzut întâia óră?... Iar ce-a ieșit din ducerea lui de-a doua, am citit: interpelarea lui Gudeanu, din opoziție, că sub guvernul nostru nu e nici o priveghiăre la satele din Moldova... etc., etc... o să le plătesc eū evreilor polița asta, să n'aibă grijă...

— Apoi că rău ai face, cucóne Gheorghieș, dacă le-ai lăsa-o neplătită...

— Du-te, Tembeleo și vezi ce mai poți afla... Atunci intră în ograda Prefectului, sania lui Ropniță.

— Ia vezi, Tembeleo, cine-í cu nóptea 'n cap?

Cătinescu se întorče după o clipă:

— Lume nouă, cucóne Gheorghieș: Mihaiū Ropniță.

— Ia taci? Posteste-l tu... și pleac'o.

După câte-va momente întră Ropniță și, vesel, sgomotos, se sărută cu Prefectul.

Ropniță îi istorisi pe scurt plimbarea lui și apoi veni la vestea căsătoriei.

— Ce spui? cu d-șóra Avenian?

— A! nu... Nici n'am mai cercat, o-dată ce aveam o pasiune...

— Ia taci? Mai puternică de cât pentru d-ra Avenian?

— Pasiunea pentru femeea deja formată și cu care ai gustat plăcerile vieții, este mai puternică de cât dragostea de modă după o fetiță care visează încă...

— Apoi să 'ți dea Dumnezeu viață bună, Mihaiū dragă.

— Mulțumesc, Gheorghieș. Dar înțelegi tu că dacă am picat la tine cu nóptea'n cap, nu de flori de măr am făcut-o. Căsătoria o voiesc simplă, la Hoiseni, și numai pentru a îndeplini cerințele legii și ale bisericii. Cu legea sînt în regulă; cu biserica voiū să fiū cât mai repede. Prin urmare te rog să-mi fii naș. Nevastă-ta nu o să te refuze...

— Dar nici vorbă că primesc și va primi și ea. Uite, vino la masă la prînz, ca să vorbim. Și cine este dómna?

— D-na Zefirina Amăriceanu, o Bucureșteancă..

— Amăriceanu... stai frate, eū am mai auzit numele ăsta...

Mihaiū zîmbi; Prefectul îl vėzu și sări în sus de-odată.

— Mėi diavole, n'o fi *verișóra* d'atunci, de la Hoiseni?..

— Tocmai... Dar asta n'are a face, nu-i așa? Tu n'ai de cât să păstrezi taina față de nevastă-ta.

— E cam delicat lucrul, dar la urma urmei..

— Vezi, Gheorghieș, fă-mi serviciul acesta.

— Bine, eu ți'l fac..

La prânz, abia isbutise Mihaiu a mlădia pe d-na Dănăriciu să primiască și, iată că veni de la Prefectură un servitor cu o telegramă.

— E urgentă, să trăiți, d-le Prefect.

Cum o desfăcu, Dănăriciu sări:

— Ce? răsculați țeranii de la Hărtoape și porniți spre oraș? Cum asta?

— Dar de ce? întrebă și Ropniță.

— Sta! să termin de citit: «Țeranii devastat «curtea lui Marcu Juster și plecat furioși Făl-ticeni!—Suprefect: Eustațiu».

— Dómue! exclamă d-na Dănăriciu..

— Haidem repede la parchet. Ropniță, mă rog ție, du-te la Colonelul și'l înștiințează... Ia telegrama și fugi..

— Cucóne, Marcu Iuster și Hascal vor să'ți vorbiască. Sînt speriați, nevoie mare.. vesti Cătinescu.

Prefectul, d-na Dănăriciu și Ropniță, ieșiră repede în sală.

— Vin țeranii de la Hărtoape.. Abia am scăpat cucóne Gheorghieș, începu a se văicări Marcu Iuster..

— Unde sînt?

— Eacă o să intre în oraș.. Am ocolit mult ca să scap de ei.. și abia am ajuns..

— Așa am pățit și eu, strigă Hascal. Și Ranomireștenii vin... și ei trebuie să fie..

— Haidem la Procuror, degrabă... Sînt de parte încă?

— Or să intre în târg... or să intre acușica...
 Prefectul se urcă în trăsură lui Marcu Iuster
 și porni la tribunal, Ropniță în trăsură lui Hascal
 și porni la Colonel..

Totă grija agenților luați de Feldea, din București, iera să-i pótă aprinde pe țeranii din amândouă satele de odată, fără să le dea timp să se pótă duce pe la Măinești ca să vorbiască lui Cosmin.

În preziua răscoalei, când începuseră a lucra, doi inși la Hărtoape și doi la Ranomirești, tocmai Cosmin înfățișase pe noul învățător...

Instigatorii arătară acest lucru țeranilor sub o față așa de tristă pentru ei, iar pe Marcu Iuster și pe Duvid Hascal atât de vrăjmași lor și că din cauza acestora, Cosmin nu va mai putea să le fie într'ajutor, — în cât sîngele prinse numai de cât a le fierbe.

În alte împrejurări, le-ar fi trebuit mai multe zile instigatorilor și poate că nu ar fi ajuns la izbândire: dar când Cosmin cuprinsese deja mințile lor, când el le iera un sfânt în al căruia nume puteau să se închine și să jure, — le-a fost de-ajuns să le spuie instigatorii că din porunca lui aū venit să-i scóle; că Măineștenii aū pornit deja la tîrg în frunte cu Cosmin, — și furia lor, rece la început cât ținură pregătirile, să se deslănțuiască potop asupra Curților lui Duvid și Marcu.

Servitorii curței și moșiei, toți evrei, avuse-

seră grijă să plece din sat, pe furiș, fiind-că fuseseră înștiințați de stăpânii lor.

Sătenii, neputându-î găsi, se sfătuiră să dea foc caselor,— dar de frică să nu se aprindă și satul, schimbară focul pe dărîmat și pe stricat.

Bercu Hangiul care nu avusese timp să plece, mîncă o chelfăneală bună de la Hârtopeni, și scăpă de mai rău tocmai după niște șire de paie.

Iar când zorii începură a miji pe sprînceană dealurilor de la răsărit, Hârtopenii se revărsară, cu desagiî pe umăr, pe drumul județian și pe cărări, ca să scurteze calea la tîrg..

Iera de îngrozit expresiunea chipurilor lor hotărîte, când dimineța deschise luminei sure a zilei, porțile răsăritului. Glasurile lor se amestecău și se topiaū într'un muget ca de mare torent prăvălit de la înălțime.

Fusese de înflorat mișcarea năvălitoare a acestei mulțimi, în întunerecul nopței; dar nimeni, dacă ar fi privit de pe aproape, nu ar fi putut vedea sclipirea privirilor, roșeața obrazilor înfierbîntați.

Acum, în revărsatul zilei, chipurile ieraū mai toate întunecate și palide: mânia se grămădisă în adîncuri, ca din când în când să izbucniască în blesteme pe evreii nelegiuți și pe Stăpânire.

Dragostea de Cosmin și gîndul că și el pătimia, le punea în glas duiosia pentru el; în priviri, scînteierea dorului de răzbunare, pentru vrăjmași.

Cînd se întîlniră, la o răscruce a șoselei Statului, cu Ranomîreștenii ce izbucniră de-odată de după un cot de deal, se cutremurară îm-

prejurimile de strigăte: își înfrățiră mânia și pașii; vездându-se mai mulți acum și energia li se mări.

După un popas scurt, în care timp, amestecându-se, grăiră de cele întâmplăte, o luară mai repede la drum, căci se mai înfierbîntaseră...

— Dar Măineștenii nu se ved... ziseră unii.

— Ne-aū apucat înaintea... Zor băieți, să facem odată isprava...

— Dómnne sfinte... picior de jidov să nu rămâie...

— Și neam de stăpânire, de nu ne-o da dreptate...

Intilniaū carē cu lemne ducēndu-se la oraș și sătenii se opreaū mirați...

— Da une' vē duceți așa potop, vere?

— Să măsurăm spetele târgoveților că ne-aū prăpădit...

Intîmpinaū carē venind de la târg.

— Intilnit-ați altă ceată, mei bre? întrebaū rēsculați...

— Dómnne ferește! Da ce? nu sînteți destui? și la ce vē duceți?

— Să întrebăm pe jidovi de sănătate.

Și purcedeaū mai departe...

— Să știți că Măineștenii aū dat foc târgului.

— Mare minune de n'om găsi pârjolul la cenușă...

— Mai grăbiți din pași, că nu umblă și pământul...

De s'ar fi uitat cine-va din spre târg, ar fi rămas uimit să-i vadă cum izvoraū ca din adîncul culmei dealului... N'apucaū bine să pășiască

unii spre coboriș și alții se iviaă,—iar șirul se prăvălia pe cóstă și vârful înnegria mereu. Ciudat se mai înfățișa acel șiroiū pestriț, între negru și sur, printre țermiū albi și liniștiți pe unde se scurgea cu repeziciune!... Unii se sprijiniaă pe scurtături de lemne de stîngen, — potrivite din bardă ca pentru purtat; alții le duceaă la umăr, și care din acestea ieraă de fag ori de carpen, sclipiaă la soare.

Iera potrivit de ger, senin fără ceață pe zări și tóte, în calea lor, bine stăteaă acoperite de zăpada care căzuse în mai multe rinduri.

Toate răsufiaă a pace, în deplina înfrățire a cerului cu pămîntul, prin trăsura de unire a razelor de lumină; acest furnicar de oameni răsufia și el, dar răsibunarea, înfrățit prin mânia și ură.

De când începuse răscolă, cei patru nu se mai arătaseră. Țeranii știaă că ei trebuia să alerge cu sania ca să ajungă pe Cosmin.

Când orașul iera subt ochii lor, la o mică depărtare, unul din ei se avântă până la săteni, în gónă de cal, și le spuse că Cosmin și Măineștenii sînt închiși la Gros și că, din toți, numai el scăpase cu fuga.

— Să sfărîmați tot, fiind-că sînteți mulți, le zise el... Eū mă duc în altă parte, c'o poruncă a lui Cosmin. Voi, scăpați'l...

Și porni în gónă.

De aceea, c'un ne mai pomenit de îngrozitor răcnet se năpusti puhoiul pe ulița în care da șoseaua.

Ovreimea rămase ca trăsniță, de óre-ce la mórte s'ar fi așteptat mai degrabă de cât la năvălirea acésta. Și începură sătenii a sparge geamuri, a umple prăvăliile și casele sărăciciose, a sfărîma uși, teșghele... tot. Strigătele lor fioróse se ridicău în aer, strébătute de țipetele bărbaților, femeilor și copiilor cari cădeau loviți printre sfărîmăturile din jurul lor...

Și ceata înainta cu repeziciune, lăsând în urmă rēstriștea unei cumplite pustiiri și împrăștiând groaza... până la o cotitură.

De-odată din douē uliți păși armata: în frunte ieraū procurorul, judecătorul de instrucție, prefectul și colonelul.

— În numele legei, stați; strigă procurorul.

— În lături că vă facem ferfeniță, strigară căți-va.

— Ce lege! Par'că voi aveți lege!

— În numele legei, opriți-vē, mai strigă procurorul. Ori trage armata în voi.

— Tragă... că n'avem o mie de vieți..

— Ascultați, ómeni buni, luâ cuvîntul Prefectul... Sînteți mai mulți ca noi și, așa-î, ne puteți face ferfeniță... Dar să ne înțelegem: ce vreți?... Pentru ce ați venit?... Dacă aveți vr'un pās, nu iera nevoie să intrați în tîrg pe jaf și pe bătae.

Sătenii acoperiră cu strigăte cuvintele din urmă ale Prefectului.

Un Ranomireștean, de curând liberat din armată, nalt, voinic, ridică mâinile și se rēsti la țărani.

— Ia tăceți măi...

Strigătele scăzură în murmure; câți putură din cei mai în față se strînseră în latul uliței și apoi se făcu liniște.

— Cucóne, am pornit după dreptate că ne strînge jidovimea de gât...

— Așa-î, așa-î...

— Tăceți, bre! strigă voinicul..

— la spune, bade, care vi-î păsul... că mai cuminte este să ne înțelegem omenește...

Ranomireșteanul, făcu un pas, făr'ași lua căciula, fără obicinuita înfățișare de umilire a țeranului față de-un surtucar târgoveț.

— Uite ce este, cucóne, începu el cu ațățare treptată: după ce că liftele jidovești ne ia și cenușa din vatră, și noi nu ne-am jeluit, nici le-am făcut impotrivire silnică, eacă dădu Dumnezeu să se iviască un moldovan cu suflet de creștin milos. Ce-o făcut mintea lui, la Măinești, știe o lume întreagă. Noi, de! ca omu în nevoe, am purces de l'am întrebat că, cum să facem și să dregem ca să ne mai înfiripăm și noi?... Săracu de el, cu dragoste ne-o sfătuit să nu mai dăm pe la crâsmă, iar cât îi vorba de muncă la posèsăr, să facem contract cu el la primărie ca să fim în regulă. Ei, trecu asta; dar nu trecu ciuda din inima jidovului. Când o auzit că să facem contract, par'că 'i-o virit un fier roș în carne.

— Dar ce, întrebă procurorul, lucrați la posèsăr fără contract?.

— Fără, că așa se făcuse obiceiū prost. Și cum vă spuneam, cucóne, fiin-că Măineștenii au

bune parale prinse din anu ăsta de pe pânea vîndută, 'i-o sfătuit Cosmin să cumpere și Hârtopenilor pluguri și boi, la vr'o șaizeci și ceva de inși... De, mă rog, vă întrebăm noi acum pe dumneavoastră, făptuisem noi ori Măineșteni vr'un păcat? Dómnne ferește! Eacă numa ce ne-am pomenit cu niște ómenii de ispravă că vin și ne suflă că pe Cosmin l'a dat afară din slujba de la școlă, și că jupânii Marcu Iuster și Duvid Hascal, 'și-o vîrît códa la govern la București pentru acésta, și că n'o să mai vedem nici boi, nici pluguri...

— Da cine ierau oamenii ceia de ispravă? întrebă procurorul.

— Apoi, cine?... cam ca d-vóstră îmbrăcați, nemțește, da fiind-că ne spunea lucru de crezut, cum nu ierau să fie de ispravă?

— Eii, și ce-ați făcut?

— Ce să facem? Am trimis iscódă la Măinești și am aflat că așa iera: Cosmin era dat afară de la școlă. Oamenii ceia, că ierau patru, s'o întors la noi și ne-o spus aseară că și Cosmin a pornit la Fălticeni cu Măineșteni să ceară nu cum-va Stăpânirea să asculte pe jidovi... Și ne mai spuseră aceia că și Hârtopenii or să porniască în zorii zilei la tîrg... Așa, după îndemnul lor, am năvălit la curtea lui jupân Duvid... dar el păcat că spălase putina cu jidovimea lui toată... 'I-am revășit doar olecuță casa și ograda ca să aibă ce mătura pe urmă... Tot cam așa o făcut și Hârtopenii pe la ei, — și ne-am întîlnit la jumătate cale. Când ieram aprópe de tîrg,

eaca unu din cei patru, călare, și ne spune că ați prins pe Cosmin și ni l'ați închis cu toți Măineștenii cu cari venise el.. Atunci n'am mai văzut înaintea ochilor și am început a trage în dreapta și'n stînga... Dacă vreți pace, cucóne, să ne dați pe Cosmin, uite, acum, cât om clipi, și să ne scăpați de jidovime; alt-fel, de-om ști că murim, dar nici tîrgului nu 'i-a fi bine...

— Te-am ascultat, bade; acuma să mă ascuți și d-ta,—iar cu d-ta, toți cei-l-alți... Mă rog d-vóstră, cunóșteți că v'am făcut eú, mai ales, vr'odată rău? Nu. Nici minciună n'am spus vr'odată... Pe legea mea vă jur că nu-i Cosmin în Fálticeni, că ómenii ceia patru v'aú amăgit și v'aú momit.

-- Așa-hai? ne-o momit? că sîntem de la țîță? grăi unu și rîse, cu rîsul întunecat al batjocurei de haiduc.

— Mă rog, dacă 'mi fágăduiți liniște, uite cum putem împéca lucrul. Eú rog pe d-nul Colonel să trimeată pe soldați la casarmă, iar d-vóstră tábărîți colea, în marginea tîrgului, că v'o fi foame. Dacă n'aveți ce, vă trimet eú pâne și ce s'o mai găsi. Iar pînă v'êți odihni, bat telegrafu, lui Cosmin, la Măinești, să vie numai de cât și pân'o da sórele în de séră o să'l vedeți venind...

— Da dacă tocma asta îi momeală, pînă să v'aduceți tótă óstea, hai? zise Ranomireșteanul..

— Nu-i momeală, ómeni buni, răspunse Prefectul cu liniște; e cuvîntul cinstit al omului care vrea să vă scape de încurcătura...

— Să ne credeți, zise procurorul...

— Eaca, eu și dau poruncă soldaților să se întorcă, dacă ascultați...

Preotul de la Ranomirești, om tânăr și plin de inimă, care avea dragostea sătenilor, ieși în frunte...

— Oameni buni, începu el, dau eu cheazășie că d-nul Prefect ne grăește cu cinste și că ne va face dreptate... Să așteptați ascultători, așa să vă ajute Dumnezeu, — și făcu semnul bine-cuvântării..

— Fiind-că povățuești Sfinția-Ta... zise Ranomireșteanul... Apoi, către Prefect: care va să zică.. o să ne faceți dreptate? O să 'l vedem pe Cosmin?

— Da, mă leg pe cinstea mea...

— Hai, înapoi băeți.. Așteptăm coala,... la margine, cucóne... și, bun e Dumnezeu, de n'o fi cum ne-ai spus...

Cu un murmur din ce în ce mai puternic, sătenii începură cei din față a se îndesa în cei din urmă și a-i face să se întorcă, iar încetul cu încetul puhoiul dădu înapoi, și tăbări dincolo de barieră.

Soldații se întoarseră și ei, în timp ce lumea care se grămădise înapoia soldaților rămânea să se uite cu sfială la devastarea capului uliței.

Prefectul se întorse la prefectură cu magistrații pentru a ține sfat, după ce telegrafia subprefectului să porniască numai de cât la Măinești și să róge pe Cosmin să vie cât mai grabnic la Fălticeni.

Apoi, trimise de adunâ pe socoteala lui tótă pâinea câtă o găsi în tîrg și câte-va puținî cu brînză, pe care le trimise sătenilor.

— Dupě ce'și vor liniști fόμεa și cu fόμεa mânia, le zise magistraților, să mergem, și pe cât vom putea mai pe de-departe să începem o anchetă. Neapărat că răscoala este din cauza neomenósei exploatări a jidovimei, dar nu mai puțin adevărat că sînt niscare-va instigatori la mijloc. Și cu atît mai mult mă miră isbucnirea acésta cu cât abia este o lună de când am inspectat tot județul, cu amănunțime. Am văzut cât de mare este mizeria, dar n'am dat de nici o protestare violentă. Totuși eũ am luat măsuri pentru respectarea legēi tocmelilor așa cum e ea, ca să pótă fi un mic control; pentru acésta am schimbat și administrațiunea.

— A sărit presemne tocmai la Suceava sēmînța rěscólelor din Muntenia, zise Judecătorul de Instrucție.

— Acolo s'a dovedit c'a fost anume propagandă în scopul d'a se crea o situațiune grea guvernului, zise Prefectul.

— De unde știți că nu-i și aci, la fel? grăi procurorul... Acei ómeni cari 'i-aũ rěsvrătit, nu ieraũ țeranî; prin urmare...

Prefectul tresări și privi lung la Procuror.

— Se poate, rěspunse el și rěmase pe gînduri... Oare să fi mers vrăjmașii lui pîná la a rěvrăti pe țeranî, numai ca să'l aducă a demisiona? Dar de ce tocmai pe țeranii de pe moșile lui Iuster și Hascal, vecine cu Măinești?

De ce! Tocmai pe acestea, ca să se pară a avea cuvînt că din faptele lui Cosmin a pornit. Iuster se plînsese, Hascal se plînsese și amîndoi se temuseră de răscólă... Dar cum de nu putuse simți el nimic, în trecerea prin aceste sate? Dar cum de nu simțiseră Măineștenii, la cari Hârtoopenii și Ranomireștenii veniau să asculte pe Cosmin?

Atunci veni Dirigintele telegrafului.

— Domnule Prefect, eată ce telegrame mi s'aũ adus pentru expediat la București.. Fiind-că e întîmplarea acésta cu sătenii, am venit să vă consult, dacă trebuie să fie transmise... ori oprite.

— Să vedem, răspuse repede Prefectul.

Una iera așa alcătuită.

Ziarului «Patriotismul».

«Răscólă îngrozitoare a țeranilor Hîrtópe și Ranomirești. Casele proprietarilor devastate. Sătenii veniți Fălticeni. Ciocnire teribilă cu armata. Morți și răniți. O stradă întreagă unde locuiesc evrei, devastată, și multe persóne ucise. Terórea domnește în oraș.

«Corespondent».

Cea-l'altă:

«Țeranii respinși, cu mulți morți. Aũ tábărit afară la barieră. E mare spaímă în oraș. Eată opera ante-semitismului și socialismului tolerat de Prefect».

«Fălticeneanu»

— Să le oprîți. Nu cunóșteți însă cine le-a adus la telegraf?..

— Nu, dar poliția p^ote afla, dac^ă veți ordona s^ă cerceteze.

— V^ă mulțămesc. Lăsați-mi-le.

Dup^ă plecarea Dirigintelui, Prefectul și magistrații se privir^ă.

— T^ot^ă ac^ăst^ă mișelesc^ă uneltire e îndreptat^ă în contra mea; a^u mers^u însă prea departe vrăjmașii.

— Ori cum, mi se pare c^ă Măineștii s^înt cauza. A pornit și de acolo ceva... zise procurorul, care știa ce se șoptia în tîrg, despre Măinești.

— Imposibil, strig^ă prefectul. V'ați luat și d-v^ostr^ă dup^ă campania din ziarele Bucureștene, contra mea?

— A, nu dup^ă ac^ăsta, v^ă rog s^ă credeți, d-le Prefect. Dar c^ă este o deosebit^ă stare de lucruri la Măinești, la care a^u putut jindui vecinii, este și o cred de jinduit.

— Vom cerceta, domnilor, împreună, și v^ă veți încredința c^ă, dac^ă o jindui^ău, iera^u t^orte departe d'a se g^ândi la o revolt^ă. Voiți s^ă mergem în tab^ăra s^ătenilor? E timpul, cred, s^ă începem cercetarea.

Pe drum Prefectul le puse în vedere venirea la el a celor doi agricultori evrei, cari p^ărea^u c^ă sosesc de la țar^ă fugăriți de țeranⁱ, pe c^ând din spusele țeranului, de maⁱ adineauri, ieșia c^ă nici H^ârtopenii, nici Ranomireștenii nu g^ăsiser^ă pe Duvid și pe Marcu la curtea lor. Aceast^ă prim^ă nepotrivire punea în evidență pl^ănuirea r^ăsc^olei în afar^ă de ori ce legătur^ă cu M^ăine-

știi,—în totul cazul, părea că inșiși acești evrei să fi fost amstecați...

Procurorul se privi o clipă cu judecătorul de Instrucție: ideea prefectului ca singurii evrei să își facă răscolă, nu o admiteau: prieten cu Cosmin, Prefectul căuta să își scape prietenul.

Când intrară în mijlocul sătenilor cari atunci își împărțeau pâinea și brânza trimise de Prefect, sătenii aprupe nici nu-i luară în seamă.

Pe când mâncau, cu fâme, le aruncau priviri de neîncredere, arătându-și-i unii altora, cu lovituri de cote și cu ochii...

Prefectul și magistrații începură a se da în vorbă cu deșteptul preot de la Ranomirești și cu vr'c doi, trei de pe lângă el, cari arătau a fi frunțași; între aceștia era și Ranomireșteanul cela voinic.

Cu întrebări puse cu meșteșug, din una în alta, magistrații își formară convingerea că, dacă Ranomireștenii și Hârtopenii aveau a se plînge cu drept de aspra exploatare a proprietarului și arendașilor lor; că dacă luaseră sfaturi de la Cosmin, acestea ierau departe de-a fi fost violente și de-a duce la răscolă.

Cu toate că sătenii povestiseră acum că «cei patru» fuseseră trimiși de Cosmin, cu îndemnul la răscolă, precum «cei patru» le spusese lor,—Magistrații începură a căuta în altă parte firul...

Că iera contra Prefectului și chiar în contra lui Cosmin, pornită această uneltire, iera vădit:

de cine însă chibzuită, odată ce se făcuse și pe spinarea evreilor?

În răstimpul dintre vorba cu sătenii, Prefectul mai da câte un ordin: așa trimise pe polițaiu să cerceteze prin oraș de urma «celor patru»; pe Cătinescu să vadă cine a putut trimite ziarului, «Patriotismul» acele două telegrame; pe directorul Prefecturii să se ocupe de ce făceau Hascal, Iuster și Feldea, în acele momente.

XXII

Victor Cosmin se afla în prada unei mari nedumeriri: unul din cei zece ajutori ai lui, trimis la Hârtoape să înștiințeze pe săteni că le venise plugurile, se întorsese în grabă, speriat, și i adusesese vestea răscólei, a devastării Curții arendașului și a plecării sătenilor la Fălticeni.

Ce putea să însemne asemenea pas și cum de l făcuseră Hârtoapeni fără a-i cere lui sfat?

Acésta îl întristă și l făcu să presimtă o mână vrăjmașă îndreptată asupra-i, de astă dată cu hotărîrea de a lovi greu în sórta Măineștilor.

De sigur că ierau să l facă vinovat pe dînsul de răscóla lor.

Dar în ce chip aú putut să-i răscóle atât de repede, în cât să nu se simtă nimic la Măinești, cu tótă legătura aprópe de tóte zilele a lor cu Măineștii?

Pe când se pregătia a se coborî la Bancă, la ora trei, eată subprefectul, în góna cailor.

Acesta îi arată telegrama.

— Cum? și Ranomireștenii răsculați? întrebă Victor, mai surprins, căci se lucraseră în amândouă părțile.

— Să plecăm la moment, vă rog... Prezența d-vastră e prea trebuincioasă, de sigur, de cere d-nul Prefect atâta grabă...

— Să mergem. Dar vor ține caii d-vastră? Nu ar fi bine să punem doi de-ai Curții?

— Țin! o! țin... Sint învățați cu drum lung și întins.

— Mamă, se adresă Cosmin, bătrânei care ascultase și'l privia îngrijată, o să mă întorc mâine, de sigur, și poate cu trei, patru persoane pentru anchetă. Iar o să te ostenești, dragă mamă, dar te rog să putem primi óspeți.

D-na Cosmin îl sărută fără a răspunde, ca să n'o trădeze emoțiunea ce-o cuprinsese.

După plecarea lui Victor, ea rămase timp îndelung pe gânduri, muncită de grija și de mâhnirea că se pregătiau cine știe ce necazuri pentru dînsul, — prin urmare și pentru ea...

Răutatea omenească avea oare să le stea pururea d'a curmezișul, în calea de bine-faceri pentru cei apăsați?

Când este însă o speranță, îndreptățită de anume împrejurări, se întâmplă că, fără a-și da omul seama, sufletul îi trece de la turburare, către acea lumină încă îndepărtată.

Așa d-na Cosmin, — pe când se da la pregătirile pentru a doua-zi, — începu a vedea ca fiind aievea, întorcerea Avenienilor care, trebuia să pue capăt tuturor greutăților... I se părea că

Marioara iera deja soția fiului ei, copilă scumpă ce înlocuia o ființă de mult dispărută; simția bucuria liniștită și dulce ce izvorăște din starea de armonia inteligentă a unei căsnicii potrivite; trăia din viața frumoasă a copiilor ei și iera fericită de fericirea lor deplină.

În timpul acesta Cosmin ajungea la marginea Fălticenilor...

— Cosmin! Cosmin! strigară sătenii de cum îl recunoscură și se făcură rătă mare în jurul săniei, descoperindu-și capetele.

Prefectul îi întinse amândouă mâinele și i le strinse cu căldură. Magistratii îl cunoșteau de la serata Prefectului: îi dară și ei mâinele.

— Ei, ómenī bunī, așa-i că nu v'am fost amăgit? Eată'l, omul vostru iubit...

— Să trăiască! Să trăiască!..

Prefectul îi lămuri fórte pe scurt și limpede cele întîmplate; iar Cosmin roti privire impuțătoare asupra sătenilor:

— Să poate să porniți dumneavóstră pentru asemenea fapte grele și să nu veniți a'mi spune?

— Dacă «ceia» ne-aũ grăit că d-ta îi trimiseseseși la noi și că porniseși și d-ta cu Măineștenii, la tîrg?..

— Dar nu ați putut să vă chibzuiți că adecă ce-aș fi căutat eu la tîrg cu Măineștenii? Ce dreptate să cer, când nu ni se făcuse vr'un rău nici mie, nici Măineștenilor, cu atât mai mult dumneavóstră?... D-vóstră, Hârtopenilor, chiar azi trimisesem să vă spuie că v'aũ sosit plugu-

rile și că boii sînt pe drum. D-vóstră Ranomi-reștenilor, vr'o douë luni mai sînt, și, cum s'o lua omëtul, o s'aveți plugurile și boii Măineștenilor pentru a vë ara și semëna locurile ohavnice. Că posèsărului și proprietarului d-vóstră nu le-o fi plăcut așa înlesnire, cine le-o fi străbătënd în suflet? Dar ei nu v'au făcut nici o stînjineală.

— Da era vorba să ne facă, grăi Ranomi-reșteanul.

— «Iera» și cu «a făcut» nu-i tot una dragul meü și de-aceea, cunóșteți că v'ați pripit și ați greșit... Eacă, ați dat de belea, că ați stricat casele unor bieți ómeni nevoiași ca și voi și 'i-ați bătut fără vină... Vinovați să fi fost și încã să nu vë fi sculat așa, ci să vë fi plîns d-lui Prefect, căruia cu adevërat îi sînteți dragi...

— Amü dac'am greșit, de ne-o scos «ceia» din mințe... ne cunóstem greșiți... grăi un Hârtopean bêtrân, cu părere de rëü în glas și pe chip.

— Vorba-i să ne dați tóte lămuririle ca să putem prinde pe cei patru care v'o amăgit... zise judecãtorul de instrucțiune, care se sfãtuise cu prefectul și cu procurorul. Duceți-vë pe-acasă în bunã pace și mâni om veni la cercetare în sat la d-vóstră...

— Ne ducem, cucóne, rëspunse bêtrânul. Ne-o dojenit domnu Cosmin și ne crapã obrazu de rușine... D-vóstră sînteți cu îndurare, și nu mai putem de cãință și de inimã rë...

— Bine, moșule, duceți-vë, zise Prefectul și să ne vedem cu sãnătate...

— Să trăiți !...

Par' c'ar fi fost opăriți, orî apăsați de o greutate mare ce le strîngea picioarele și trăgea greu în jos de grumaziî tuturor, așa porniră înapoi, tăcuți, cu pas încet, cu capetele plecate.

S'auzia numai sgomotul înnăbușit al mișcării lor de mulțime deasă, asemănător ridicărei unui stol de sburătoare cu bătăi liniștite din aripe.

După ce Prefectul își dădu întîlnire cu Magistrații pentru acea séră, la el acasă, se despărțiră în timp ce Fălticenenii, plini de curiozitate, se revêrsaū pe ulița devastată.

Medicii, chiâmați de Prefect, dădeau ajutorul lor celor loviți și răniți, bolnavi mai mult de spaimă. Un evreū și o evreică, fură găsiți morți între gard și niște hambare.

Cei mai rău loviți, fură numai de cât trimiși la spital.

Prefectul înainta lângă Cosmin, încet, preocupat de o potrivă, răspunzînd, distrați, la salutări.

Intre acestea Duvid Hascal și Marcu Iuster așteptaū să se întunece bine ca să se ducă la Feldea.

Ieraū fôrte supêrați de cele ce auziseră că, locuințele lor de la țară fuseseră stricate, — și asta, vezi, nu intra în planul rêscolei.

Armata nu trăsese în țêrani ca să omóre câți-va măcar din ei : fuseseră prea de grabă potoliți și întorși pe acasă și asta micșora gravitatea întîmplării.

Vorbind amândoi, acasă la Hascal, începu-
seră a învinovăți pe Feldea că nu plănuise bine
lucrurile,—dar nici nu visaū că aveaū în curând
să fie cu toți învinovățiți de Justiție.

Ei se simțiau în siguranță, fiind-că «cei patru»
plecaseră de mult la moșia lui Oizër Margulies,
ca de-acolo, prin județul Neamțu, să plece la
București.

Ori cum, tărăboiū iera să se facă destul și
fără doar și poate, Prefectul trebuia să demi-
sioneze iar guvernul să ia măsuri în contra lui
Cosmin.

Amândoi ieșiră pe la orele șase, când înnop-
tase bine, și porniră pe jos la Feldea...

Nu putură vedea că sînt urmăriți cu fereală.

La Feldea iera întunec în încăperile din
față; o lampă numai la o mică intrare din ca-
tul de jos, clipia fumegăiosă.

Într'o încăpere cu ferestrele în grădină, se
vedea însă multă lumină, și acolo găsiră pe
Froimescu și pe Leibū Penchas Ghebălă.

— Ei, ce mai știți, îi întrebă repede Feldea
care, se vedea a fi enervat/ nemulțămīt, cu tótă
stăpânirea ce'și impunea.

— Noi? nimic. Ce? iera de ieșit după știri?
zise Marcu Iuster.

— Ei, s'a omorīt mulți țăranoi? grăi c'un rîs
batjocoritor Leibū Penchas, răsucindu-se pe loc,
după obiceiū.

Feldea se făcu a nu auzi.

— Dacă nu știți d-vóstră, să vă spun eu ce
știū și ce-am făcut, luă vorba Feldea, cu liniște

de poruncea. Știu că bine am plănuit noi lucrurile dar slab au ieșit... ca răscolă reușită... Asta, din cauza «*celor patru*», cari dacă ierau evrei, ierau mai deștepți...

— Vorba-i că ne-am ales noi cu locuința stricată, la moșie? zise Hascal.

Marcu Iuster oftă și adăogă :

— Și asta nu iera la program...

— Câtă pagubă acuma!... zise Hascal...

— Intră între sumele în numerar, le răspunse Feldea. Ori cum, la București ne vom ajunge scopul. Am trimes două telegrame la «*Patriotismul*» și am pus pe fiu-meu de-a copiat de patru ori o corespondență, pe care am trimis-o la alte patru gazete. Am scris lui Melinoreanu și încă la doi deputați «*de-ai noștri*»... Va că zică : pe lângă telegramele date de noi Primului Ministru și Ministrului de Interne avem pe aceste-l-alte care vor face gălăgie destulă... în presă și la Cameră; iar mâine sêră plec la București și voi o să mă însoțiți, Duvide și Marcule...

— Dar pentru ce? întrebare amândoi odată.

— Ca unii ce sînteți mai de aproape în cauză, veți da acolo, plîngere la Ministerul de Interne, la Consiliul de Miniștri și la Cameră; veți cere audiență Primului Ministru și, vorba vóstră va fi de Cosmin și de Prefectul care'l protege. Să nu credeți că numai cu cât s'a făcut, e treaba căpătuită: energie și gură multă. Apoi o să ticluim noi și pentru străinătate corespondențe, care să usture pe guvern rău de tot.

Simțind nevoea să se aprindă pe sine, pentru a-și arde nemulțămirea, vorbi mult și făcu și pe cei-lalți să uite reaua impresiune de cele întâmplate, în focul ce le iscă visul izbândeii viitoare.

Mihaiu Ropniță, după ce vestise pe colonel și-l pornise la cazarmă, se dusesse acasă, foarte încredințat că «minunata» operă a lui Cosmin începuse a da råde...

Și fiind-că nu avea curiozitatea să vadă privilegiata unei răscole, se pregăti să plece cât mai de grabă la Hoiseni,—mai ales că trebuia să facă un ocol, ca să nu treacă pe bariera pe unde intraseră țerani.

O luă deci pe șoseaua ce duce la Tîrgu-Neamțu, ca apoi, pe la un sat să sue un deal și să dea în drumul mare spre Hoiseni.

Gândul lui iera la Zefirina care 'l aștepta cu nerăbdare, la apropiata împlinire a ultimei formalități, după care să se ocupe de casă și de moșie...

După vr'o jumătate oră de mers întâlni un călăreț, un băeat tîner cu figură blondă, străină, al căruia cal schiopăta rău.

— Buna ziua, tinere, îi strigă Ropniță. Da de ce 'ți-a schiopat calul?

— Nu știu ce are și mă tem că nu m'a duce până la capăt... răspunse acesta într'o bună românească.

— Apoi nu vezi, cucóne, grăi vizitiul că 'i-o

intrat o piatră la copită... Stai să-î fac eû meş-
teşugul...

Vizitiul opri, scóse din lădăţuia saniei un
ciocan cu botul lungueţ şi, ridicând piciorul ca-
lului, din două, trei lovituri făcu să sară piatra.

— Gata...

— Te duci departe? întrebă Ropniţă pe
tînăr.

— La Vulpoeni...

— A! la moşia lui Margulies... Imî pare rău
că nu merg într'acolo, căci te-aş lua cu mine...

— Vă mulţănesc, domnule; cred că voiă ajunge
şi cu mârţoaga asta...

-- Nu sînteţi de pe la noi?..

— Nu, răspuse tînărul cu oare care sfială
care fu luată în seama de Ropniţă.

— Sînteţi misit de grâne?

— A! nu.. şi se sili să încalece fórte stîn-
gaciū.

Calul începu să se dea înlăturî... şi tîri puţin
pe călăreţ.

— E cu nărav, bată'l focu.. zise vizitiul,

— Te rog, ajută'mi, se adresă tînărul, vi-
zitiului...

Orî cât vru şi vizitiul să'l ţie, calul, par'că i
s'ar fi nălucit ceva, nu voia să stea...

— De unde-ai luat haramu aista? întrebă
vizitiul.

— De la Iancu... răspuse tînărul cu început
de mânie; se opri însă repede..

— Mai bine întórceţi-vă în tîrg, cucóne, zise
vizitiul, că nu-î de dus cu el şi noi întărziem...

Tînerul apucă frêul calului și păru că se gîndește o clipă...

— Vê rog, nu-î nici o gară aprópe unde s'aștept trenul? zise el.

— Pentru unde? întrebă Ropniță...

— Pentru București...

— Pe drumul ăsta nu... Trebuie să te întorci tot în oraș...

— Atunci o să mai încerc să încalec...

Calul se lăsă, blând și ascultător...

— Eaca! 'i-o trecut toanele, rîse vizitiul și s'aruncă pe capră.

Tînerul salută și plecă în gónă.

Cînd se porniască vizitiul, Ropniță îl opri.

— Ia vezi ce 's hârtiórele celea, bre Cosatache. Mi se pare că 'i-o căzut băetanului ăstuia...

Vizitiul sări și i le dede.

— Haide-acuma, că de întors, nu'l mai putem întórce și mare treabă n'or fi de ele...

— Mătincă 'i-o picat cînd l'o tirît oleacă haramu de cal... rîse vizitiul și porni pe șoseaua licăritoare.

Ropniță desfăcu pachețelul strîns de patru părți cu o gumelatică lătișóră și găsi vr'o douë cărți de vizită, 60 lei în trei hârtii de douë-zeci, o scrisóre și o poliță albă.

Pe una din cărțile de vizită citi: «du-te la «boeru, negreșit astă séră, dar ține la preț, ca «să mă folosesc și eü. La revedere».

Urma o iscălitură, începînd cu S... Orî cât se trudi Ropniță, n'o putu descifra.

Pe a doua carte de vizită, la mijloc cu numele

N. Stupeanu, ziarist, — citi: «primește și așa. «Dacă pleci deséră și nu ne vedem, trimite'mi «baniî în plic închis, pe Ignaț».

Scrisórea, închisă, purta ca adresă: «D-lui N. Stupeanu, prim redactor la ziarul «Patriotismul».

Scrisórea n'o desfăcu și începu să se gândiască cine iera blondul de la București și ce afaceri de bani putea să aibă c'un «boer», din Fălticeni— căci din Fălticeni trebuia să fi fost «boerul»?..

Pe Nicu Stupeanu îl cunoștea, de când Ropniță fusese deputat...

— Am să-î scriu lui și să-î trimit scrisóre și hărțile d-lui X... gândi Ropniță și le puse tóte în buzunar.

XXIII

Dimineață, cum făcu ochi, Prefectul primi pe polițaiu. Acesta îi raportă că de «cei patru» nu putuse afla nimic. De la bariera ce da însă pe drumul dinspre Tîrgu-Neamțu a aflat că ieri după prânz trecuse un tîner, străin orașului, călare pe un cal murg care cam schiopăta de-un picior de de'nainte.

— Póte să fi fost unul din cei patru, și anume acela care a ieșit înaintea sătenilor de le-a spus că Cosmin e arestat cu Măineșteni.. gândi Prefectul. De ce nu 'mi-ai raportat de aséră?

— Am aflat târziu, cucóne Gheorghieș..

— Cătinescu nu-î pe-aici?

— Ba da. Așteaptă.

— Chiamă'l..

Çătinescu intră c'un zîmbet care arăta că Tembelea ştiea multe..

— Eî, ce este? Spune repede căci o să pornesc la Hârtoape.

— Atunci nu vë priveşte cum am aflat, ce-am aflat. Destul să ştiţi, cucóne Gheorghieş că telegramele cele douë aũ ca părinte pe Feldea..

— Eşti sigur? strigă Prefectul, vesel.

— Uite hârta pe care aũ fost scrise întâiũ, — şi-î înmână o cólă de hârtie..

In timp ce Prefectul sã uita la cele scrise în ea, Tembelea grăi:

— Nu de geaba fiũ-meũ e prieten cu secretaru lui Feldea..

— Asta e bună. Bravo ţie, Tembeleo.

— Şi pot să vë spuiũ, cucóne Gheorghieş, că Marcu şi Duvid aũ fost asară, dupë ce s'o întunecat, la Feldea, şi s'aũ întors cam târzior acasă.

Pe drum, atâta am putut să le fur din vorbă, că mâne-sară să duc la Bucureşti.

— Cine?

— Apoi socot că ei amândoi... póte şi cu Feldea..

— Aşa? o să vedem noi acuma. Chiamă pe poliţaiũ.

Acesta intră repede:

— Ascultă, îi porunci Prefectul. Goană la Hascal şi la Iuster şi spune-le să plece la moşie fie-care, să fie acolo când om veni noi la cercetare. Inainte de-a mē porni, peste o oră, să am răspunsul.

După ieșirea polițaiului, Prefectul adăose, către Cătinescu :

— Dacă n'or voi să vie, dovadă va fi că vor să plece la București. Tu, ține-î din scurt și poimâni, când mă voiî întorce, să'mi spui...

— Bine, cucóne Gheorghieș...

— Na un bacșiș, și șterge-o...

Pe la orele opt și jumătate, când procurorul și judecătorul de Instrucție sosiseră, polițaiul se întorse cu vestea.

— Ci-că li-î frică de țeranî și nu pot să mérégă la moșie...

— Cine? întrebă judecătorul.

— Hascal și Iuster... Le trimisesem eü vorbă să fie față la cercetare, zise Prefectul.

— Nicî vorbă că trebuie să fie.. zise judecătorul. Du-te d-le Polițaiü și le du ordinul meü că trebuie să vie.

În douë săniî, Prefectul, Judecătorul, Cosmin, Procurorul și subprefectul porniră, pe un timp care amenința a ninsóre.

Trebuia să prânziască la Măinești, repede, și de-acolo să se ducă întâiü la Hârtoape.

Aci, hanul iera închis, de se părea pustiü. La curtea arendașului, ferestrele sparte, ușile în lături dădeaü casei o înfățișare tristă.

Săteniî, cete-cete, pe șosea și la răspântiile liniilor satului, așteptaü cercetarea...

Când se iviră săniile, se făcu o mișcare; și cetele se strînseră, în direcțiunea primăriei unde se opriră cei din târg.

Întâi, Judecătorul întrebă dacă Marcu Iuster venise; aflând că nu se ivise, porni cu cei-l'alți la curte și și dădură seamă de stricăciunile pricinuite.

Apoi, întorși la primărie, luară la cercetat pe primar, pe învățător și pe preot, pentru a stabili răspunderile și rolul lor, ca fruntași ai comunei, în cestiunea acésta.

X Ropnița ajunsese acasă către seară, pe un splendid apus de sóre, în cea mai bună dispozițiune sufletească...

Pentru el nu existaŭ ori par'că uitase de mult turburările de la Fălticeni, răscóla țăranilor chiar în preajma lui. Iera egoistul care știa să guste mulțămirea, picătură cu picătură, fără să amestece în ea nici o esență streină.

X Și numai Zefirina, când îl întâmpinâ cu înfățișarea celei mai mari neliniști, el își aduse aminte de cele de dimineață.

— Dómnne, exclamâ Zefirina, încunjurându-i gâtul cu brațele, cari se desgoliră, — ce frică m'a stăpânit tótă ziua când logofătul 'mă-a adus știrea răscólei de la Hârtoape... Pentru Dumnezeu, ce s'a întâmplat în oraș? N'ai pătimit nimic? S'a dat foc orașului?

El îi cuprinse mijlocul c'un braț și o sărută pe gât, intrând așa în camera lui de lucru unde iera curat, cald, bine...

— Nu știu nimic, răspuse el, aruncându-și blana, lăsându-se într'un fotoliu lângă sobă și așezându-și-o pe brațe. Știu atât că numai tu

'mă-ai stat în minte și numai vieața noastră de acum înainte...

— Adevărat? Da, așa este, zise ea ridicându-î capul de bărbie și privindu-l în ochi. E drept... De când ne-am întors și ne am așezat, și eu sînt alta. Simt o reîntinerire mult mai priincioasă de cât cea firească de la 20 de ani. Sînt fericită, Mihaiū.

Și pe tonul acesta, urmară mult timp, pe când motanul torcea după sobă ca și odinioară când Cosmin îl vizitase pe Mihaiū în camera acésta,— pe când ultimele raze ale sórelui încă mai încondeiaū zarea cu o ușórá trăsătură roșatecă.

Zefirina sē ridică de odată...

— M'am uítat pe brațele tale fermecătorule, și ție 'ți-o fi foame după atâta cale...

✱ Luâ blana s'o puie la loc, îi căută prin buzunare și odată cu mănușile și cu batista scóse și hârtiile... găsite.

— Uite niște cărți de vizită și scrisori, Mihaiū... și trei hârtii de 20.

— A! da... le-am găsit...

— Ce spuî? Atunci nu e un secret și citi... Nu înțeleg nimic... A! Nicu Stupeanu.. Il cunosc. E un ovreiū fórte deștept... dar mare blestemat... Na, c'am desfăcut scrisórea către el.. Nu iera bine lipită... s'o citesc?

— S'o citim... Dar știi, drăguță, că intrăm în secretele altora?

— Nu face nimic, puiule... De ce și pierd gumanii secretele?

— Iți poți închipui că și un om cu minte le p^ote pierde, din multa preocupare..

— Un lucru pierdut dragă, devine proprietatea găsit^oului..

Și, după ce'l sărută, ea citi:

Domnule Stupeanu,

Ți-am trimis și prin poștă o lungă corespondență. Prin omul nostru sigur, îți spui^u însă ce nu puteam adăoga acolo: răsc^ola s'a făcut.. E-vreii noștri au suferit.. Magistratii și Prefectul n'au arestat pe nimeni.. Pe tema ac^esta duceți campanie contra lui Cosmin și a Prefectului. M^aine s^eră cred că voi^u veni și eu cu proprietarii loviți prin răsc^ola ac^esta. Băeții ce 'mi-ai recomandat, ne-au servit bine. Mulțămim. Ne vom arăta recunoștința în mod bine simțit. La revedere. Obligatul d-tale»

«boer Iancu»

— Ce-i asta? întrebă Zafirina..

— Hm!.. făcu Mihai^u.. Eată un document prețios.. Drace! acum ved limpede lucrurile.. și autoritățile își bat capul să descopere, să apuce firul..

— Tot nu înțeleg, dragă Mihai^u..

— Mă rog, hai la masă și-om vorbi..

În mintea lui Ropniță s^e desfășur^ară timp de câte-va minute împrejurările din chiar zilele de când plecase în străinătate..

Lămuri deci Zefirinei cestiunea întreagă și termină:

— Opera lui Cosmin neap^erat că nu ne convine nou^e, proprietarilor în genere, dar mai

ales ovreimei care exploatează neomeneste. Acestei ovreimi, 'i-a trebuit o răscoală, conduși de ideea că: « *S'il n'existait pas Dieu, il faudrait l'inventer* »; — aũ nascocit-o, aũ înjgebat-o și aũ creat o situațiune grea și guvernului, prin urmare Prefectului care susține pe Cosmin, și lui Cosmin.. Eată-mă, fără voea mea, arbitru al acestei situațiuni... Scap pe Prefect, care 'mi va fi naș: 'i-aș datora o asemenea răsplată. Dar scap și pe Cosmin care 'mi-e nesuferit și nu'mi vine la socoteală să servesc nici pe Prefect. Pe urmă sînt și adversarul politic al Prefectului..

— Dar ai zis că nu o să mai faci politică, dragă Mihaiũ ?

— Militantă, nu; rămâiũ însă în partidul meu o forță...

— Bine, îmi place asta, dragă Mihaiũ, dar afară de politică, Prefectul 'ți-e prieten și singur 'mi-ai spus cu ce dragoste a primit să 'ți fie naș... S'ar părea că nu ar fi mare lucru; dar este, daca te-ai gândi bine la motivele care te-aũ dus la el și nu la altul... Nu-i așa că primirea lui rămâne ca un bun serviciũ ?

— Adevărat... și totuși...

— Ascultă dragă Mihaiũ. Să nu'mi iei în nume de rău că aș voi să înrîuresc asupra sentimentelor tale, în afară de cercul nostru intim al amândurora. Tu rămâi cu totul liber pe voia și pe acțiunile tale pe tărâmul politic, în care nu pot să mă amestec. Cu tóte acestea, te rog să 'mi învoești o întrebare: de ce urăști pe Cosmin ?

Ropniță ținti ochii în farfurie, pentru o clipă, apoi, ceva mai aprins la față, se uită lung la Zefirina. Ea îi înfruntă privirea, așteptând cu liniște răspunsul.

— Nu'l urăsc, pentru că nu pot urî: îmi este antipatic...

— Dar ai urî, dacă ai putea? Prin urmare, așa ar veni lucrul, că dacă 'ți este antipatic, ai pentru ce...

— Mă strângi cu logica, dragă Zefirino?

— Nu, dragă Mihaiu; dar îmi place sinceritatea acelor firii care 'și mărturisesc mai întâiu lor un păcat, o patimă, și nu tănuiesc apoi nimic tovarășului de viață, care este un al doilea eu al lor.

— Tu, oare 'mi-ai spus tot, tot ce a fost în trecutul tău?..

— Tot..

— Dar de fel că Cosmin a fost bărbatul tău.

— In întâea parte a relațiunilor noastre, firește că nu, fiind-că nu ieram încă în intimitate deplină. Pe litoral însă, după ce am fost sigură de iubirea și de cuvîntul tău, că mă vei lua, — am tăcut ore ceva? Nimic. Ți-am spus, din contră, că 'mi-a fost bărbat, că 'mi-a făcut o impresiune sguduitoare când l'am revăzut după atâția ani, dar că nu iubirea ce ași mai fi simțit pentru el, iera cauza, ci remușcarea că l'am făcut să sufere, și regretul că nu l'am iubit cum să cade când trebuia... E adevărat? Ți-am spus acestea?

— Da...

— Ți-am mai spus apoi că astă-zî am numai

un sentiment pentru el: respectul pentru omul cult și cinstit? Da? Ți-am spus?

— 'Mi-ai spus... și te cred.

— Dacă mă crezi, pentru ce-ai purta vrăjmășie acestui om? Înțeleg să nu-î adoptezi ideile, să i le combați chiar, dar în mod leal.. Nu cred că de ore-ce 'mi-a fost bărbat odinioară, îți e antipatic?

— Ba da, 'mi-a fost, când am bănuț acésta, pe când tu te feriai să mă încredințezi; 'mi-a fost când am știut că este iubit de Marioara Avenian...

— Va să zică o gelozie postumă, cum s'ar prinde, și o gelozie a prezentului... Dacă însă până la un punct am înțeles-o pe acésta din urmă, pe cea dintâi n'am putut-o înțelege nici odată; iar acum că inimile noastre s'au unit, cred, pentru totă viața, nu le mai înțeleg pe amândouă acele motive...

— Ești de-o argumentare eroică și de-o sinceritate surprinzătoare... De ce ai pus însă pe «cred», — care înseamnă o îndoeală, — când ai vorbit de unirea inimilor noastre pe viață? Oare nu am făcut și nu fac tot ce voiești tu? Acésta ce póte dovedi? Iubirea pe viață!

— Nuți pară rău, Mihaiú dragă... Acel «cred» a fost tocmai pentru a te aduce să'mi dovedești acest sentiment al tău: Iubirea trebuie să fie inteligentă și generósă, pe lângă că din natura ei este încrezătoare. N'am știut-o acésta, odată; am început pe urmă a'mi da seama. Prin urmare, dragă Mihaiú, ca s'o faci să răspundă acestui

întreit caracter al ei, trebuie să mă înțelegi, să fi generos și să te încrezi în anume sfătuiri ale tovarășei tale și nu vei greși, precum eu nu voi greși când mă voi încrede ție. Este de datoria ta să scapi pe Prefectul de încurcătură și pe Cosmin de învinuiri nedrepte. S'a ținut o intrigă mișelească pe seama lor și în dauna a o mulțime de ómeni, de asemenea nevinovați; — trebuie să fii generos... Imi pare rău, pe de o parte, crede-mă, că este Cosmin în cauză. Altul de-ar fi fost însă, în situațiunea acésta, iar tu în pozițiune de a'l scăpa, și, cu siguranță, tot atât te-aș fi rugat de mult.

— M'ai convins dragă, Zefirașule.. m'ai convins.. Voiu să n'am slăbiciuni, pentru a fi la înălțimea inimei tale..

Și, terminând, sună.

— Ce vrei, drăguță?

— O să vezi acușica.

Servitórea intră:

— Chiamă pe logofăt.

Când acesta intră:

— Ascultă, îi zise; să te duci mâine dimineață la Hârtoape și să te înștiințezi de la primar dacă o să fie vr'o cercetare acolo, pentru răscoala sătenilor. M'ai înțeles.

— Înțeles cuconașule..

— Și să vii îndată să'mi aduci știre.

— Bine, cuconașule..

— Ei, ești acum mulțămită? Mă voi duce și eu la Hârtoape cu dovezile ce mi le-a dat în mână întâmplarea..

— Iți mulțămesc Mihaiu, — și, eată ca «deșert»...

Zicând, se ridică și, cuprinzându-i grumazii cu brațele, — așa cum îi plăcea lui, — îl sărută pe gură cu pasiune.

XXIV

Telegramele date de Marcu Iuster și Duvid Hascal Primului Ministru și Ministrului de Interne, nu avuseseră sôrta telegramelor date mai în urmă de Feldea.

Dirigintele poștei și telegrafului nu iera în biurou și funcționarul de serviciu la aparat, le transmisese la București.

A doua zi venind la Minister, Ministrul de Interne desfăcu telegrama adresată lui «personal» și citi: «sătenii noștrii s'au resculat, ne-au dărîmat casele la moșie și ne-au fugărit până la Făl-ticenî, unde răspândesc teroare cu sălbătăcie de-au îngrozit orașul. Prefectul responsabil și «Cosmin, fostul învățător Măinești. Rugăm «dreptate.

Duvid Hascal, Ranomirești,
Marcu Iuster, Hârtoape.

Chiămă imediat pe Secretarul general și-i zise:

— Eată isprăvile Prefectului de Suceava. I-am spus-o eu că rău face de apără socialismul.. Intreabă, te rog, telegrafic, pe Prefect, ce este și să vie grabnic la București...

Președintele Consiliului de Miniștri, primi telegrama acasă și veni repede la Ministrul de

Interne să se sfătuiască ce iera de făcut în privința stărei de la Suceava.

La Cameră Melinoreanu se ridică și întrebă pe Ministrul de Interne dacă știe de grozăviile întâmplate la Hârtoape și Ranomirești, cât și de ciocnirea oștirea cu țeranii veniți în Fălci-ceni, unde au devastat locuințele evreilor.

Ministrul de Interne răspuse că are cunoștință, că Prefectul a putut liniști pe țeranii, că nu iera nici o ciocnire prin urmare între săteni și armată; că, în fine, Prefectul și parchetul începuseră cercetare la cele două comune.

Doi deputați din opoziție formulară imediat interpelări adresate Ministrului de Interne, cu cuprins foarte violent.

Camera iera încă în fierbere când sosi o telegramă, Ministrului de Interne, de la Prefectul Sucevei, chiar din comuna unde ancheta.

Directorul Prefecturii răspusesse Ministrului de Interne, la telegrama acestuia, apoi telegrafiasse prin suprefectură, Prefectului, și acesta răspundea el singur Ministrului: «Sînt în cercetare. Am căpătat dovezi sdrobitoare că răscolă a fost o înscenare. Voi veni eu însuși a vă dovedi. Până atunci, rog, nu dați nimănui nici o știre»...

Acastă telegramă trecu în mâna fie-căruia Ministru.

Cel al Justiției primise și el în acest timp o telegramă tot în cuprinsul telegramei Prefectului și semnată de judecătorul de Instrucție.

Ministrii rămaseră dar convinși de adevărul spuselor Prefectului, ce le întăria magistratul.

Ziarul «Patriotismul» însă și ziarele opozițiunei ieșiră în ediția lor de seamă, cu titluri de-o palmă de mari: «*Răscoala îngrozitoare a sătenilor din Suceava*» și făceau o gălăgie diavolescă, lovind în prefect și 'n guvern, nu mai puțin și 'n fostul învățător Cosmin, care 'și răsunase pe evrei, pentru că fusese dat afară. Guvernul ieșia vinovat și pentru că 'l tolerase, și fiind-că 'l dăduse afară pe învățător.

În aceeași seară se trimiseră de «românii» evrei de pe la gazete, corespondențe în străinătate, în scrisori bine-înțelese.

Prefectul și judecătorii ierau în cercetare, — după preot, învățător și primar, — cu fruntașii satului, când li se vesti Ropniță.

De îndată ce acesta le puse sub ochi hărțile ce găsisese și le dădu lămuriri în privința tînerului care se ducea la Margulies, — judecătorul de instrucție dădu telegrafic mandat de arestare contra lui Duvid Hascal, Marcu Iuster și Iancu Feldea, — iar Prefectul telegrafică polițaiului să execute ordinul judecătorului.

Și 'n timp ce Prefectul cu judecătorul și procurorul, întregeau, — din lămuririle ce le da Prefectul și după copia telegramelor oprite, — intriga evreilor, — Marcu Iuster, Duvid Hascal și Iancu Feldea se văzură arestați spre deplina lor înmărmurire, tocmai când ierau gata să plece la București...

Mai trăsătorie întâmplare nici nu se putea:

pe ce se întemeiaseră judecătorul și prefectul, de ajunseseră la necesitatea arestării lor?

Lui Marcu și lui Duvid le dădură mai pe urmă în gând că unde nu se duseseră la moșie, după cum ceruse Prefectul.

Feldea însă își trudi tótă nóptea mintea să 'și dea socoteală de motivul arestărei, și nu izbuti.. De aceea neodihna lui fu mare și nu 'l lăsă să dórmă.

După ce petrecură cercetătorii séra la Măinești, unde Cosmin 'i-așteptase cu nerăbdare, a doua-zi porniră dis de dimineță la Ranomirești, mai mult pentru a vedea stricăciunile făcute la curtea lui Hascal.

La alte lămuriri nouă nu se așteptău.

Totuși al doilea preot din acea comună, un bătrân, care se întorcea de la Tîrgu-Neamțu, tocmai când prefectul cu magistrații intrau în Ranomirești, le dădu o știre fórté importantă: Margulies, proprietarul de la Vulpeni, de lângă Tîrgu-Neamțu, trecuse pe lângă Sănția-sa într'o trăsură, cu patru tineri fórté cheflii..

— Și ce drum au luat? întrebă judecătorul.

— Tocmai drumul la Pașcani..

— Ca să-i ducă pentru trenul de Iași spre București zise Prefectul, și se înțelese din ochi cu magistrații, că tinerii ierau «cel patru», din cauză.

Lațul se strîngea mereu dar împrejurul periculoșilor intriganți, — mai degrabă și mai lămurit de cum se așteptaseră.

Atât din Hârtoape, cât și din Ranomirești, judecătorul puse în stare de prevențiune pe câți-va, și anume pe aceia cari vorbiseră cu «cei patru», le ascultaseră mai întâiu sfatul și hotărîseră pe cei-l-alți săteni pentru răscolă.

La prânz ieraū în Fălticeni, Prefectul și magistrații,—iar după ameză Duvid Hascal, Marcu Iuster și Feldea fură aduși înaintea judecătorului de instrucție pentru a le lua interogatoriul.

Cel întâiu întră Feldea :

— Buna ziua domnule Feldea, începu judecătorul c'un zîmbet și 'l pofti să șadă...

Acest început făcu pe Feldea să 'și vie în fire.

— Te miri pôte că am dat contra d-tale un mandat de arestare,—nu-î așa?

— Mărturisesc, domnule judecător, că nici acum nu pot ieși din surprindere. De sigur că este la mijloc vr'o încurcătură neînțeleasă...

— A fost încurcătură, în adevăr, însă acum te pot asigura, domnule Feldea, că lumină s'a făcut. Arestarea dumitale e bine potrivită și se va menține.

— Cum asta? întrebă el, cu ochii mari.

— Negreșit... Când justiția întilnește un om cu însemnat talent de-a înjgheba o răscoală periculoasă, îi datorează o răsplată..

— Nu vă înțeleg domnule judecător, zise el ridicând în sus capul cu óre-care sumeție. Ce are a face răscoala cu mine? Eū dintr'un capet al județului și răscoala în alta...

— După aparențe, în adevăr, nu ar avea

a face, domnule Feldea. Din nenorocire pentru d-ta, realitatea e din contra.

Și începă judecătorul a-i așterne atât de limpede rolul ce jucase, în împrejurarea acésta,— că orî câtă voință punea Feldea să se stăpâniască, innădușia vèzënd cu ochii și chipul i se făcea din ce în ce mai roșu...

— Ce ai a răspunde, domnule? termină judecătorul, cu ton aspru.

— Zic că este o poveste fórte bine ticluită, domnule judecător, dar greșit trecută la activul meu, răspunde el cu glasul mai puțin sigur.

— Iți cunoști scrisul? întrebă judecătorul.

— Firește că da.

— Atunci vei recunoaște că mâna dumitale a tras telegramele acestea, ale căror copii, scrise de altă mână, aũ fost oprite la oficiul telegrafic?... Și-i arătă cóla de hârtie.

Feldea îngâlbeni dar răspunde cu óre-care ironie :

— Și ce are a face că le-am conceput eu? Ca cetățean nu sînt liber să dau telegrame la ziare?

— Da, nici vorbă. Justiția însă, după felul cum sînt concepute, vede lămurit că acel care a plănuit rěscóla, a voit să mintă opinia publică arătându-i neadevăruri exagerate, care ieraũ în interesul seũ și după planul general al urzirei unei asemenea crime.

— Justiția e omenească și póte vedea greșit. Cine-o împiedecă? zise Feldea cu același ton ironic.

— Dar scrisoarea d-tale, adresată unui ȋre-care ziarist Stupeanu, din București, și găsită la un tinăr, care, și el a jucat rol, cu alți trei, în pornirea răscoalei? Eat-o,—și judecătorul o citi.

De astă dată Feldea simți că nu iera glumă și 'și pierdu sumeția.

— Cine este acest «boer Iancu» dacă nu d-ta, domnule Iancu Feldea? Băeții recomandați de d-nul Stupeanu, «te-aũ servit bine»,— nu-i așa? «Și 'ți vei aręta recunoștința în mod bine simțit?» Fõrte frumos. Acuma mai negi că nu d-ta ești autorul răscolei, pentru a paraliza printr'ınsa opera cinstită și liniștită a omului de bine de la Măinești? Căci de acesta v'a fost teamă, d-vs. proprietarilor ce puneți grele sarcini pe sãtenii,—ca ei sã nu 'și dobândiască conștiința drepturilor și datoriiilor lor.. Se înțelege, ați fi câștigat mai puțin și mai cinstit, iar sãtenii, sãrmanii, ar fi fost și ei într'o stare mai vrednică de ȋmeni. Și, din calculul acesta, ați ajuns la crimă, d-ta și complicii d-tale. O mai negați dar?

Feldea se ridică, cu o ultimă silință de-a înfrunta adevęrul celor auzite și descoperirea urzirei lui.

— Nu recunosc nimic, fiind-că nu eũ am provocat răscoala...

— E o denegare zãdarnică, de ȋre ce propriile d-tale rinduri scrise o trãdează lãmurit. Te poți retrage, însă rãmâi în prevențiune.

— Dar, domnule judecător...

— Nici un cuvânt... pentru astăzi.

Sună și Feldea se vęzu dus iar la arest.

După el fu adus Marcu Iuster, care întră cuprins de tremur.

Judecătorul îl apucă așa de bine din scurt, că Iuster, înfricoșat, mărturisi tot, așa cum se chibzuiise lucrul, aruncând vina pe Feldea și căutând a se scóte pe sine cât mai puțin fără vină.

Semnându'și depozițiunea, Marcu trecu la arest iarăși, ca și Feldea.

Duvid Hascal, începu întâiu a protesta cu glas tare, dar o muiă încetul cu încetul până ce făcu mărturisirea deplină, denunțând, ca și Iuster, pe Margulies, pe Ghebălă și pe cei-l'alți trei.

După semnarea depozițiunei se retrase și el, în camera de căință.

Arestarea unor asemenea mutre simandicóse, îndată după «rěscóla țărănească», neliniști evreimea din Fálticeni.

Cu ducerea Prefectului însă la București, guvernul se convinse pe deplin de mișelia evreiască și ziarele arătară pe larg, în colóne întregi, cum sta lucrul. În sensul acesta se telegrafiază și 'n străinătate, căci în «Neue Freie Presse» din Viena se arătaseră deja colții jidovești.

O comisiune rogatorie a tribunalului de Ilfov, cită pe Nicu Stupeanu și 'l supuse, cu tótă asprimea, unui prim interogatoriū.

El nu voi să denunțe pe «cei patru», dar sub amenințarea că va fi expulzat, dacă va stăru

în încăpăținarea lui, le spuse numele câtor-patru, — cari și fură arestați, ca din strachină.

Confrunțați cu Nicușor Stupeanu, acesta, c'o sinceritate care, în cazul de față, semăna a nerușinare, le zise celor patru, dacă-i văzu că umblă s'o încurce:

-- Nu mai mințiți, căci sînteți străini ca și mine și o să fim expulzați. Așa, vom ruga/frumos pe d. judecător să fie generos și să mijlociască să rămânem în țara acésta pe care o iubim...

Judecătorul îi aruncă o privire pzezișă, și'l invită să se ție la dispozițiunea parchetului de Suceava.

«Cei patru», declarară că: unul, e ungur dintr'un sat din județul Bacău, — altul, polonez de pe la Lemberg, — altul, grec, — și cel de al patrulea, mai spelat, care pierduse hârtiile, evreū după mamă: făcea «afaceri» pe lângă un avocat mare. Parchetul îi expediă în acea séră chiar, la Fălticeni, unde fură închiși.

Ovreimea, tăcu dacă văzu că e grósă și că i se înfundă; iar la Cameră, luă cuvîntul Loza, amicul Prefectului, și desfășură, c'o însemnată tărie de adevăr, fazele acestei înscenări, iar concluziunile lui pline de căldură, fură acoperite de aplauze entusiaste.

✕ Vrăjmașii Prefectului puseră botul pe labe și influentul Melinoreanu, luat din scurt, în chip amical, de Miniștri, declară că fusese indus în eróre.

— In adevăr, se apără el, așa cum s'a pre-

zintat cestiunea, mărturisiți și d-vs. dacă nu v'a venit să credeți că Iera o izbucnire firească, izvorită din starea de la Măinești...

Prefectul, ce se afla în preajmă, zîmbi a rîde și când prilej se ivi, luă pe Melinoreanu de braț:

— Aș dori să jertfești două, trei zile, să fii oșpetele meu la Fălticeni, să vezi pe Cosmin, ce-a făcut și modul cum a făcut, și dacă vei mai avea ceva de zis, cu tótă tăria prejudecăților, sînt în stare nu știu pe ce să mă prind față cu d-ta...

Melinoreanu îl bătu pe umeri și-i răspunse:

— Ești încă prea tîner, amice Prefectule..

XXV

Acum, gónă din partea evreimei pe stăruinți, pe un cap, pentru a cocoloși afacerea: a scăpa adecă pe «adevărații» evrei: Hascal, Iuster, Margulies, Penchas zis și Ghebălă, Froimescu și pe cei trei: Frenkel, Sichendorf și Gherenberg... Cât pentru Feldea, «renegatul» «prost și mârșav», — cum îl numia «aristocrația» evreească, nimeni nu se interesa de el.

«Scótă-se pe el din încurcătură, cum a putea», — ziceau stăruitorii întru scăparea celor-l-alți. Justiția își urma însă cursul.

Cercă evreimea să schimbe pe judecătorul de instrucțiune care, «prea luase lucrurile în serios», dar rămase buzată căci nu izbuti; — mai făcu o silință să dea încolo pe Prefect, — nu se putu însă: ar fi fost, în împrejurările acestea, ași a-

prinde singur guvernul paie în cap, înstreinându'și pe mulți din partizanii săi buni și sinceri.

Toți evreii implicați fuseseră liberați pe cauțiune și alergați, dar în zadar: întâlniaș ridicări din umeri. Cauza lor iera pierdută.

Se făcură interveniri pe cale diplomatică chiar, din partea unei Puteri vecine, prin Ministrul ei plenipotențiar. Guvernul, spre lauda lui, răspunde politicos dar energetic.

Feldea fu condamnat la un an închisore și la plata stricăciunilor făcute de țărani, lui Iuster și lui Hascal; cei-l-alți evrei, la 6—8 luni închisore; «cei patru», toți de o potrivă la 6 luni închisore și sătenii, la 15 zile fie-care.

Toți făcură apel.

Intre acestea la Hoiseni, în cea mai tăcută întimitate, Prefectul cunună pe Ropniță cu Zefirina.

Fălticenenii fură surprinși de asemenea căsătorie fără sgomot, iar timp de câte-va zile își dădură frâu liber, față de Ropniță, ridiculizărilor de tot felul: cei mai amarnici ieraș părinții cu domnișore care aspiraseră la dînsul și vechile lui victime, mai mult saș puțin nevinovate.

Dar se termină și cu aceasta.

Numai la Măinești nu iera încă și mult timp nu aveaș să fie terminate lucrurile.

Avenian, primise o scrisore de la un anonim care-i descriesese cu colori de sînge starea «mizerabilă» creată de Cosmin la Măinești. Acesta, și cele ce citi, una după alta, în ziarele ce-î veniaș din țară, îl puseră pe gânduri de întorcere.

Primirea unei lungi scrisori de la Cosmin, îl liniști fără a-i schimba dispozițiunea d'a se întorce.

Lupta întreprinsă de vrăjmașii ce, natural iera să-i dobândiască Cosmin, nu'l impresionă atât de mult ca intriga țesută de dinșii pentru a'l doborî.

Trebuia dar să-i dea, acestui om de rară energie și inteligență, o situațiune care să'l scutiască, pe viitor, de orî ce uneltire păcătósă; trebuia să-i dea și puterea materială a averei, prin căsătoria lui cu Marióra.

Sănătatea Mărgărintei lui iera în plinătatea puterilor, putea prin urmare să treacă de la primăvara litoralului la iarna frumósă din regiunea muntelui.

Către capătul lui Februarie Marióra scrisese dar lui Cosmin:

*22 Februarie / 6 Martie
Veneția.*

«Și am părăsit cósta de Azur, dragă și dorite amice... Un pas mai mult către țară! Mama doria să revadă Veneția, după mai bine de cincisprezece ani.

Mie 'mî pare un oraș trist care 'și plînge, cu clipirea și lovirea undelor de palaturile înnegrite de timp, anii gloriei de odinióră. Să fie impresiunile de primăvară de pe litoral, să fie dorul de acasă care mî se face mai viu pe măsură ce mă apropiu? Nuștiu: dar în Veneția mult cântată nu am dat de vraja care te pune pe visat... Pe urmă este și frig, zău este frig.. Mă

ia fiori când trec pe piața San-Marko... Dar mai ales când ne suim pe câte un vaporeș, ca să trecem de la o stradă la alta, pe unde a uitat Dumnezeu câte un petec de pământ!

«Ceva într'adevăr original, este dróea de porumbei care bate din aripi în juru'ți și nu se sfiește a 'ți ciuguli din palmă bóbele de popușoiu.

«Dar vezi odată, de două ori și asta, apoi... par'că'ți vine să zici: de-aș pleca mai repede..

«Cu tóte acestea seara de ieri se va număra între cele plăcute.

«Iera o lună, dragă prietene, cum n'am văzut-o în Elveția, cum nu 'mi-a zîmbit în cuprinsul Parisului, cum n'am admirat-o d'asupra mării și peste Nisa.

«Timpul se făcuse mai cald; cerul fórte limpede, nu avea străvezimea celui mediteraneu, dar nici întunericeimea cerului nostru de iarnă. De la ferestra mea vedeam d'alungul canalul Grande până la Lido, — când de odată eată răsări luna mare și înroșită ca de alergătură multă, și am privit-o până s'a ridicat și a început să se priviască / în oglinda apei ușor învălurată..

«Ce espresiune de dulce melancolie a luat atunci priveliștea acestui oraș tăcut! Mi s'e părea că valurile mititele poleite de lună sînt versurile unei poeme în care vorbesc amintirile și regretele, — amintiri

mângâietóre și regrete ale cărora înăspriri s'aũ netezit.

«Poate că poezia se afla în sufletul meu; ori cum, făcea o potrivire între cele din
 X lăuntrul meu și minunata nópte stăpânită de lună.

«Ieram singură, după vr'o jumătate de oră, și începusem a vedea în locul zărei de la Lido, dealuri acoperite cu zăpadă, locuri cunoscute care 'mi-aũ legănat copilăria, — iar în locul insulei San-Giorgio» *Casa-de-sus..*, de unde par'că porniaũ sentimentale accente...

7. + «Am tresărit de-odată... căci în adevăr auziam aevea un plîngător preludiũ... pe cõrde tremurătoare: peste drum de mine, în fața unei case de înfățișare bătrânească, sta o gondolă cu câți-va tineri... Puțin, și un glas ademenitor de tenorin începu o romanțã plină de sentiment, iar mandolinele îl însoțirã cu o măeastrã potrivire de tonuri calde.

»Mai trecurã câte-va clipe: o perdeã se ridicã și pe fundul întunecos al camerei se ivi, ca o proecțiune pe o pânzã, o formã albã cu contururi grațiose...

«Romanța răsună și mai focósã acuma: ieram de fața la o serenadã, manifestare poeticã a unui simțimînt, — pretutindenĩ acelaș, sub altã formã pretutindenĩ.

Romanța se terminã... Alba ivire trimise un sãrutat cu mãna, perdeaua căzu și gon-

dola purcese ca o nălucă, — în timp ce undele tot par'că mai duceaū pe tremurătura lor argintie răsunsetul ultimelor note...

«Da, în séra de ieri am gustat și eū Veneția...

«Vilhelmina 'mă-a spus, astăzi, că m'a surprins cu lacrimi în priviri... Știu eū? Poate...

«Știu atâta că de astăzi încep a număra zilele... până la sosirea în Măinești...

«De sigur că 'l voiū recunôște cu greū, dragă Prietene, întru atât de mult trebuie să se fi prefăcut...

«Nu voiū vedea palate de piatră ce amintesc un trecut; dar fără îndoială voiū simți mulțămirea tuturor, cel mai mândru palat clădit de d-ta pentru chezășia viitorului sătenilor noștri.

«Prin d-ta am învățat să-i iubesc, de-aceia 'mi-e îndoit de dor să mă revéd în mijlocul lor și să-i admir cum te iubesc și ei pe d-ta.

«M'a făcut tata să înțeleg ce-ai avut a suferi pentru ei, acum de curând; 'mi-a arătat cât de mare a rămas figura d-tale în împrejurările acelea și cât de trainică îți va rămânea opera.

«Iar eū, mititică pe lângă atâta măreție, am căutat în mine o umbră de mândrie măcar și am găsit numai iubirea pe care o aduc neschimbată s'o așez în preajma d-tale.

«La revedere... da, pot să'ți zic acum: «la revedere»...

«Spune și mamei Cosmin cuvîntul acesta în care doresc să vadă, și iubirea mea pentru dînsa.

Marióra Avenian

Cosmin după ce termină de citit, pironi asupra mume-si priviri adîncite în visare. Nu voia să vorbiască, pentru a nu turbura prin sunete liniștita bucurie nespus de dulce care-o dă siguranța apropierei unei împliniri.

Venirea logofătului lui Avenian, îl aduse, fără tresărire neplăcută, în lumea realității, o lume ce nu-i mai iera străină, căci nu se mai deosebia de vis.

— Aduc o bucurie, domnule Cosmin, îi grăi acesta, voios: se'ntorc boierii și am poruncă să mut din tîrg tot ce dusesem mai anul trecut.

— Îți mulțămesc de veste bună, prietene, și'i strînse mîna.

—Nu-i așa că Măineștii or să se pară mai plini de-amù? zise el. Ne lipsia ceva: boerii... Amù o să se întórcă și ce-a fost scris o să fie.

Cu sănătate, domnule Cosmin.

—Cu voe bună, logofete.

După ce ieși acesta, Cosmin stătu o clipă, pe gânduri... O pornire, ce nu se gândia s'o aibă și nu se încercă s'o opriască, îl duse în odaea «Amintirilor»...

Privi, în portret, la aceea care se uita la el, prin tîlul de care era înveluită, cu melancolia unui ultim rămas bun, și se lăsă într'un fotoliu în fața micului portret care, din rama strălucitoare, de argint, zîmbia dulce viitorului.

Cătă drăgălășie, ce tinerețe plină de viață, cătâ inteligență și cătâ simțire pe fruntea și 'n privirile acestui chip iubit!.. Și ierau să fie ale lui tóte aceste bogății; și iera să reîncépă, către tómnă vieței, umbletul reîntineritului flutur care se statornicește la sinul unei flori, de lângă care numai apusul îl va deslipi!

Este minunată, în adîncimea ei necuprinsă, taina Puterei care, în chip preursit ne mână către o anume țintă ce scapă din raza vederei și chiar a presimțimîntului!

Cătând în depărtata zare a trecutului, par'că i se nălucia a fi visat, a fi trecut prin urzeala unei singure nopți, dar se înfiora de hăul întunecos prin care nu mai putea strébate cu mintea.. Visase urît și visul se terminase.. Rēmas bun pe vecie,acestuî trecut!..

Și simțind că din adîncurile lui se urcau vibrând ușor, sunetele înăbușite ale unuî cântec care încerca să ia ființă, se așeză la piano și începu a'și trăi, în cele mai duióse accente, acest rēmas bun ce da trecutului...: tot ce se mișca în năbușit în inima lui, isbucnia acum cu limpeziimea sentimentului și a armoniei muzicale.

Dupē ce mai repetă odată bucata înfiripată, începu s'o scrie, și o lăsă...

Tot mai iera însă «ceva» în el, care voia să ia formă: un imn de primire, pentru cor, cu care să întîmpine venirea familiei așteptate..

Și până să alcătuiască cuvintele, lăsă cale inspirațiunei care-i dădu imnul așa cum sufletul lui doria.

De la acéastă poezie muzicală a vieței, porni la datoria zilnică.

Măineștenii purceseseră de-cuséră la Fălțiceni s'aducă boii ajunși acolo, din Basarabia.

Și când pogrî Cosmin spre Bancă, stătu locului să priviască șirul vitelor frumoșe care, două câte două, înaintaū încet pe șoseaua de pe marginea iazului, în strigătele păzitorilor din preajmă cari, nu le lăsaū a se abate.

Sē urcaū până la el sunetele telincelor cu felurite glasuri, puțin armonios amestec de note, care'și avea însă farmecul lui melancolic, în mijlocul priveliștei albe, subt un cer de-un cenușiu deșchis.

Toate apoi, prinseră a urca și a trece mai cu rindueală prin piața satului, par'că 'și-ar fi dat seama, — îndreptându-se către curtea moșiei, pentr'un scurt adăpost, până să se ducă la Hârtoape.

Éraū tot unul și unul, boii mari și voinici; se vedea că fuseseră aleși pe sprinceană.

Iar în scrisórea ce-i înmână omul de curte al Basarabianului, acesta trimitea lui Cosmin cele mai călduróse cuvinte de dragoste frățiască, bine alcātuindu'și chipul în care își arăta amintirile de petrecerea lui la Măinești.

Sē ținuse apoi de vorbă, fiind-că trimisese și zece perechi de boi pe de-asupra pentru a-i împărți la zece familii ce va alege el.

Din împărțirea acestui dar se gândi Cosmin să facă o sărbătóre care, să cadă în ziua sosirii, în Măinești, a Avenienilor.

XXVI

Până să se termine procesul în care iera implicat, Marcu Juster pusese să-i repare casa...

Ființa lui însă și a ómenilor lui de Curte, mai nu se simția acum dincolo de îngrăditura ogrăzei.

Priviră toți cu multă amărăciune când Hârtopenii primiră cu strigăte de bucurie, intrarea în satul lor, a boilor ce le adusese Cosmin din Basarabia; dar își mâncară necazul amar în tăcere și plini de înțelepciunea fricei.

Își duseră Hârtopenii vitele pe la casele lor, le așezară în coșare de curînd făcute, plini de dorul de-a 'și-le îngriji după sfaturile lui Cosmin, și bucuroși nevoe mare că aveau stogulețele de hlujăni, aduse de la Măinești, pentru hrana lor, cât și urueală de păpușoiu, până la primăvară.

Iera și un fir de măhnire care lega mănuchiul bucuriei lor din acea zi: știința că vr'o câțiva pătimiau de pe urma răscolei prostești. Ori cum, începea însă pentru sat un timp bun de speranță, o pornire către îndreptarea traiului.

Și, numele lui Cosmin, trecea din gură în gură înconjurat de lumina dragostei lor obștești.

Dincolo, la Ranomirești, Duvid Hascal nu se întorsese încă la moșie și casa păstra înfățișarea patimei prin care trecuse.

Doar logofătul jupânului și oamenii de curț mai dădeau din când în când ochi cu lumină

sórelui, pe liniile satului, întâmpinați de câte-o aruncătură de vorbă în rîs..

Atât la Hârtopeni cât și aici, primarii se arătară fórté dârji și isteți cât timp sătenii se socotiră la curte pentru trecut și se legară pentru vară cu munca.

Fiind-că rateșele jidovești nu'i mai puteau ispitii nici la vin, nici la rachiù, vedeau ei singurii cum li se îpușinau nevoile.

Li s'ajungea ce-aveau, pentru gură.

Iar cui îi mai trebuia ceva făină de popușoiù, o cerea de la Curte, pe muncă, dar îi rămânea în casă: nu se mai mărita, ca mai nainte, după rachiul jupânilor de la rateșe.

De câteva zile deschiseseră Măineșteni, în rateșul de lângă iaz, dugheană cu de toate trebuincioasele pentru purtat și cu felurite mărunțișuri pentru casă: iera tot una din bunătățile lui Cosmin.

Stăteaù la vîndut, cu rîndul, băetani din șcòla de la Bancă, anume învățați de Cosmin, — și veste de dugheana asta care vindea ieftin, bun și cu cinste, trecuse numai de cât peste dealuri și peste văi..

În ziua de 40 de Mucenici, Măineștii-Plopilor par'că ieraù un iarmaroc, așa de mulți săteni ce se strînseseră de prin sate depărtate chiar, ca să vadă ce iera, frate, cu atătea minuni de care tot auziseră și mai cu deosebire acuma de dugheana Măineștenilor.

Omëtul se luase pe ici, pe colo, și se tot lua

pe nesimțite; primăvara începea să se arate, cu sfinșia fecioarei încă neieșită la horă.

Iera așa de senin, și sórele așa de căldișor că, mâhnit să fi fost și fără să te simți plecat la veselie, te lua cu încetul o voe bună care 'ți rēpunea întunecimea sufletului...

În biserică ierau cântări deosebite, încă necunoscute multora, și rînd pe rînd ieșiau și intrau din cei de prin alte sate, să asculte și să se minuneze, — până să se deschidă dugheana din vale.

Dar lucru de care se minunau întâi pe neștiute și apoi cu cunoștință, iera podoaba din acea zi de-atuncea, a satului..

Devale, când să dai din șosea în drumul satului, între doi pari înalți, împodobiți cu stegulețe, se întindeau ghirlande de brad. Tot așa, pe cóstă, unde intrai în piața Satului. Incai, aici, ierau ridicați mai mulți pari și de la unul la altul se încrucișau ghirlande cu stegulețe, — și steaguri filfăiau la Primărie, la Bancă, în fața bisericei, la Școlă și pe casa proprietărească..

D'apoi curtea l.. La pórtă și pe la ușile de-afară, ghirlânzi de brad și steaguri; omētul ridicat, și peste tot locul așternut pietriș curat cu nisip..

Firește: se întorceau doar din lungă călătorie, proprietarul cu ai lui, și Măineștenii voiaū să le arate recunoștință, de óre-ce și proprietarii aveau partea lor în faptele lui Cosmin.

Prefectul pus tainic în cunoștință de Cosmin, trimisese steagurile și îngrijise pentru brad.

Iera pe la urmă serviciul religios, când veni

și Prefectul cu dómna. Intrară de a dreptul și aprópe neobservați în biserică, puțin cunoscuți de cei din alte sate. Mișcare se făcu însă când îl văzură Măineștenii: de la întâmplarea din urmă, când, după spusele lui Cosmin, Prefectul arătase sătenilor dragoste nemărginită, și Măineștenii țineaŭ cu deosebire la el: nu iera, pe urmă, prietenul iubit al lui Cosmin al lor?

După ieșirea din biserică, porniră cu toții pe marginea iazului și acolo Cosmin, suit pe o masă, lămuri tuturora însemnătatea dughenii ce deschiseseră Măineștenii, cu puțin câștig pentru ei și cu mult câștig pentru toți cumpărătorii. Pe de o parte se înlătură străinii lacomi cari vînd lucruri próste și scump, pe de altă parte se încuragia mâna acésta de ómeni din Măinești care și punea economiile pentru a fi folositori altora.

— Bune sînt pânzeturile din tîrg, grăi între altelé; se cumperă odată după trebuința casei și nevoea se împlinește, iar fie-căruia îi pare lucru ieften și că a făcut economie de timp. Dar ia închipuiți-vă, fraților, că pe când bărbații sînt la plug încă, tómnă, și până când dă frunza, femeile se îndeletnicesc cu rězboiul ascultător, cu harnicele suveici și cu spetele înțelepte printre care firele se petrec și se prefac în suluri de pânză! Cât timp bine și cu folos petrecut! și ce spor de pe urma cănepei și inului! bumbacului și borangicului! lănei și aței!.. Mai înainte iera mândria fie-cărei casnice să țeasă și să și facă în casă de toate; — până și abaua pentru vest-

mintele bărbatului.. Și cât iera de frumos portul femeiei și al fetei; le împodobia mai nemerit firea și neamul de românce; le făcea să se iviască ochilor mai cu lipiciu la înfățișare, cu adevărat vrednice și pricepute la muncă. Azi aleargă toate la de-a gata: în locul portului românesc neaoș, se fac niște brezae cu împestrițătura vestmintelor de târgoveț; chiăltuesc parale în zadar și nici port frumos nu aū pe trupuri.. Înțeleg să ia ómenii unii de la alții, obiceiuri și îmbrăcăminte, dar să aibă cumiția de-a alege ce-i bun și care se potrivește. Copacii își pierd frunza, tómna; le dă alta, primăvară, dar tot potrivită copacului și la fel cu cea căzută. Românul să facă așa cum este firea lucrurilor, așa cum a lăsat Dumnezeu și cum s'a moștenit de la părinți. Să se înnoiască în apucături ca frunza, să le îmbuneze, să le înfrumusețeze, dar să nu le dea altă prefacere, care, strică ochilor când le privesc. In dugheana ce-aū deschis frații mei din Măinești, se află de toate, dar alese ca pentru portul românesc ce trebuie să fie drag orī cui cu drag își pórtă numele de român. Ieften și bun veți cumpăra, așa e; dar sfatul meu este să începeți cu toții a vē semăna inul și cânepa, a vi le melița, a vi le țese și a vē întoarce la obiceiurile strămoșești..; iar de cumpărat apoi, să vē rămăe numai mărunțișurile pentru înfrumusețare».

După ce le mai grăi asupra chipului cum se fac economii și din puținal agonisit pentru viața de tóte zilele;—asupra frumuseții lucrului simplu

făcut cu meșteșug și cum fie-care trebuie să se pórte după darea lui de mână, — îi lăsă, și porni la Curte să mai arunce ochii asupra pregătirilor de primire orînduite acolo.

Ierau orele două când se iviră călăreții trimiși înaintea familiei Avenian.

Toți, cu cojócele albe înflorite din arniciu, cu pălării cu cordele tricolore și cu ramuri de brad în mână, veneau chiuind, iar pe urma lor două sănii cu câte patru naintași gătiți cu cordele și cu hamurile strălucitoare, de curate ce ierau.

Sătenii, așezați pe două rînduri, primiră cu strigăte voióse de: «bine ați venit»! pe Avenian cu dómna în prima sanie și pe Marióra cu Wilhelmina, în a doua.

În piața plină de săteni, săniile se opriră în fața Băncei. Acolo iera corul, primarul cu consilierii, d-na Cosmin și Victor, Prefectul cu dómna, preotul cu învățătorul.

Și cântă corul, cu insuflețire, frumosul imn ale căruia cuvinte ziceau:

De peste mări,
De peste țări,
Pe-o rază de la sóre
În patrie acum veniți
Și-aduceți, fericiți,

O floare...

Întăea floare de pe plaiu,
Minune mândră, rară,
Ca semn că va veni curând
Și dulcea primăvară...

Cu graiū din suflete pornit
 «Bine-ați venit»,
 E-a tuturor urare :
 Spre-a tuturor îmbucurare.
 «Bine-ați venit»!

— Bine-ați venit! Bine-ați venit sănătoși! izbucni cu învăpăere strigătul mulțimei.

Avenian și Marióra se coborîseră din sanie, îndată după oprire, dar rămăseseră lângă Mărgărinta.

În timp ce Marióra se alipia de mumă-sa, tremurând de-o puternică emoțiune, Iacob înnaintă cu brațele întinse către Victor și'l cuprinse într'o îmbrățișare înduioșătoare.

Apoi, cu mâna în mâna lui, îl duse lângă Mărgărinta și el trecu să salute pe d-na Cosmin și pe cei-l'alți.

Victor sărută mâna d-nei Avenian, uimit de schimbata în bine înfățișare a chipului ei, altă-dată icónă a durerii și resemnării, — apoi întinse mâna Mariórei, sfios, emoționat, aprins pe obraji..

Privirea lui și a Marioarei, aprópe cu totul înrouate, se adînciră una în alta, în extazul supremei mulțămiri, când graiul nu póte fi izvorîtor de cuvinte.

Poezia iubirei, în tot farmecul revederei după timp îndelungat și după puternice lupte sufletești, este într'atâta de înnălțătoare, că în mijlocul unui ocean de ómenî, ea izolează pe deplin, întocmește o lume a clipelor celor mai frumoase și mai sguđuitoare din viață și o face cu totul

deosebită de restul creațiunei; — cuprinde în ea pe cei doi fericiți până la nimicirea cu totul a cunoșterii de sine.

Iar zîmbetul, — această răsărire de lumină asemănătoare primelor raze sfioase care vestesc ivirea sórelui, — dă chipurilor o înviorare peste putință de descris, după cum pictorul, ori cât de măestru, nu pôte fura întocmai delicatul amestec de nuanțe ce alcătuesc aurora.

Numai acum d-na Avenian înțelese pe deplin marea iubire a copilei sale și a omului ales de dînsa; într'o clipă văzu cu mintea cât a putut suferi amândoi dar și cu câtă tărie de credință ierau gata să meargă până la capăt, fără să abată un singur moment din cale statornicul lor simțimînt...

Și acéstă scenă mută dar adînc mișcătoare, o întrerupse apropierea d-nei Cosmin la brațul lui Iacob.

Îmbrățișarea amândoror mumelor fu poema de o clipă a deplinei lor mulțămiri și înțelegeri, pecetluită cu sărutările în care se topia dragostea nețărmută pentru copiii lor.

Marióra își plecă la sînul dómnei Cosmin fruntea ce dînsa acoperi cu sărutări, șoptindu-i :

— Viteză și scumpă copilă! Nu pôte fi răsplată vrednică de fericirea ce ai, căci seamăn pe lume nu pot avea nici una, nici alta!

Prefectul, surprins, înțelese acum taina și, adînc mulțămit, se apropiă cu soția lui să salute pe Mărgărinta și pe Marióra.

Remasă în sania din urmă, drăgălașa tovară-

șă a tuturor momentelor de descurajare și de speranțe ale Mariórei, Vilhelmina, privia adîncită în uitarea de sine și uitată de cei-lalți.. C'un viú zîmbet ce se răsfrîngea prin vîl, ca o rază prin ceața subțiată, sêrbătoria tăcut fericirea iubitei sale «surióre».

Inimă aleasă, o înțelegea cu întregul ei suflet, fără a se gîndi o clipă măcar la starea inimei sale; iera neîncolțită de nici o invidie, iera neturburată de nici un regret.

D-na Cosmin și d-na Prefectului sê urcară în sanie lângă Mărgărinta. Marióra dădu fuga lângă Vilhelmina, pe care o sărută, și săniile porniră la curte, în strigătele de bucurie ale sătenilor...

Avenian, Prefectul și Cosmin, urmați de preot și de învățător, porniră încet, însuflețiți într'o intimă convorbire asupra celor petrecute în Măinești.

Sătenii, cari știaú că iera să mai fie «ceva» la curte, se îndreptară, cete, cete, de vorbă și dinșii asupra familiei întórsă din călătorie.

XXVII

În timp ce la dugheana din vale, care de care târguia cele de nevoie și cu târguiala în desagi porniaú pe acasă ori se revărsaú spre Curte; în timp ce dómna Avenian, gusta câte-va clipe de odihnă, negrăit de mulțămită, în camera ce o privise ani îndelungați, suferind; în timp ce Prefectul și dómna stăteau de vorbă cu Ave-

nian și cu dómna Cosmin,—Marióra și Victor, într'un salonaș în care odinióră petrecuse multe ore, ea elevă și el profesor, se adânciseră acum în cea dintâi dulce convorbire între patru ochi.

Rezemat de piano, luminos la chip, cu privirea plină de acel fluid magnetic al iubirei, neîngrădită acum de nici o priedică, asculta, răpit, drăgălașele ciripituri ale rîndunelei sosită o dată cu întăea zi de primăvară.

Ea, cu roșeața sănătăței pe obrajii plini, înbujorată încă și de fericirea zilei, grațiosă în mișcări, dulce la graii, împătimitóre în întreaga înfățișare de tinerețe, frăgezime și veselie, povestia iubitului dorit tóte emoțiunile apropierei de țară...

Și pieptul, negrăit de frumos, i se sălta sub revărsarea din inimă a mulțămirei, privirile scânteiétóre se ațintiaũ asupra lui și se aninaũ de fie-care zîmbet al lui, ca de o rază, de fie-care privire a lui ca de un fir de aur, de fie-care mișcare a lui, de fie-care fior ce îl simția și care-l dădeaũ un focos îndemn de sărutare.

De câte ori, în neștire își strîngeaũ mâna, uitându-și-le clipe întregi una în alta! dar, ora deplinei revărsări sufletești, într'o destăinuire intimă, încă nu sosise și pe acésta o pregătiaũ, și pe d'nsa o așteptaũ.

Wilhelmina se ivi, sfiosă, pentru a spune Mărioarei că d-na Avenian întreba de d'nsa.

Cosmin o întâmpină și-i întinse mâna.

— Nuștiũ cum să'ți mulțănesc, d-șóră, îi grai el cu prietenie, în limba patriei ei depărtate,—

pentru devotatul d-tale prieteşug atât de folositor «Mariórei» mele...

«Marióra lui»?...

Cu ce privire recunoscătoare îi mulţami Marióra pentru că i zicea pe nume, pentru că zisese : «a lui»...

— Nici o mulţămire, domnule Cosmin, răspunse ea, — roşie de plăcere; — am fost iubită de Marióra, am iubit-o; tovărăşia noastră a fost un bine pentru amândouă de o potrivă... Acuma sînt fericită că vă cunosc, sînt fericită de fericirea suriórei mele.. Şi o sărută cu drag...

Dómna Avenian se ivi şi înaintă către Cosmin, întinzându-i mâna.

— Nu-î așa că Marióra nu 'ți-a spus încă, domnule Cosmin, cât ne iera de dor de d-ta? zise ea, c'un dulce accent de ironie, și o cuprinse cu priviri de negrăită dragoste...

— Acelaş dor îl mânam și eă către d-vóstră dómná, răspunse el, sfios, ca un copil roşindu-se, în timp ce-î sărută mâna...

— 'Ţi-am admirat voinţa, dragă domnule Cosmin; sînt sigură că te voiă admira și'n fericirea ce pe deplin ai meritat-o...

— Din suflet vă mulţănesc dómná, răspunse Victor adînc emoţionat. Nu 'mă preţuesc vieaţa de cât pentru fericirea ce póte da copilei d-vóstră...; sînt fericit pentru dînsa...

Cu capul plecat, dar strălucitoare de emoţiunea ce-î da cuvintele și accentul de adevărată iubire, cu care se rostia Victor, — Marióra asculta, neclintită, pierdută de mulţămire.

— Ne-ai primit ca pe o familie regală, zise Mărgărinta; ce surprindere ne mai rezervi?

— Așteptam să vă iviți pentru ca să puteți fi față la o bucurie pregătită pentru sătenii...

— Atunci, dacă e gata, să vedem ce este...

— Dați-mi voie să mă duc să orînduesc lucrul...

După ce ieși Victor, Marioara se anină de gâtul mume-si și o sărută...

— Mamă dragă, cât sînt de fericită..!

— Sîntem în drept, drăguță, să te vedem așa... Oare n'ai suferit destul?

— Eū? nici odată! Haide să te îmbrac, mamico și să ieșim în ogradă...

În ograda magaziiilor, sătenii să făcuseră o mare de capete. Mijlocul rămăsese gol.

Pe un așternut de paie curate se puseseră velinți și câteva fotoliuri.

D-na Avenjan, d-na Dănăriciu, Marioara și d-na Cosmin, Prefectul, Iacob, învățătorul și preotul se așezaseră; în fruntea rîndului întaiū de sătenii, consilierii cu primarul, învățătorul și câți-va sătenii din Hârtope și din Ranomirești. Mai deoparte corul.

Cosmin, după ce lămuri învoeala Hârtopeștilor pentru pluguri și pentru boi, descrie pe Basarabianul plin de inimă și aduse la cunoștința tuturor, că el dăruise zece perechi spre a fi împărțite la zece capi de familie, cinci din Hârtoape și cinci din Ranomirești...

Acastă împărțire iera să se facă acuma în

ziua întorcerei cu sănătate a familiei Avenian. Arată că tot binele de care se bucură Măineștenii și se vor bucura, peste puțin timp cei ce 'l vor înțelege de prin satele d'aprobe ca și de departe, — se datora numai familiei Avenian. Ea a lăsat moșia pe seama Măineștenilor, de la ea a pornit și va porni mulțămire: în cinstea ei trebuia să se facă împărțirea darului Basarabianului.

— Fraților din Hârtópe și din Ranomirești, adaose Victor, cătând spre mulțime, — să nu fiți mâhniți în inima voastră că cinci dintre voi aũ norocul de-a se bucura de-aseenea dar. Toți sînteți muncitori, cinstiți și cu dor de bună îndreptare a traiului vostru, dar numai cinci trebuia iarăși să ia darul, în numele vostru și pentru obștie. În acești cinci dintr'un sat și din cel-lalt, sînteți cinstiți toți, și pe rînd, după putință și după învoirea timpului, o să vă ajutați cu darul celor cinci. Iar dumneavóstră, cei aleși, aduceți mulțămire românului de inimă ce vă este necunoscut, dar nu străin; îngrijiți ca de viața d-vóstră de boii dobândiți, și stați cu ei în ajutor celor ce vor veni să vi-i ceară la câte-o nevoie, până când va da Dumnezeu ca tot săteanul să'si aibă pe ai lui în bătătura casei.

— Așa o să facem, așa!... Dumnezeu să i dea sănătate! Să trăiți!... grăiră, timp de câte-va clipe, glasurile înduioșate ale sătenilor.

La un semn al lui Cosmin, de după magazii începură a se ivi câți-va Măineșteni aducând câte o pereche de boi, mari, curați, voinici, gă-

tiți cu panglicuțe roșii la córne și 'n pěrul de pe frunte.

Un viũ freamăt de șópte vesele trecu prin mulțime.

Cosmin chiámâ întâiũ pe fie-care din cei cinci din Hârtoape și le încredințâ perechea hotărítă, apoi pe Ranomireșteni.

Care cum lua boiĩ, se da de-oparte, cu rĩsul pe gură, cu înduioșarea în priviri.

Iacob se ridicâ și înaintâ în dreptul mulțimei.

— Fraților, în fața unei asemenea cinste, care se face familiei mele, bucuros cu sufletul că v'am găsit sănătoși și pe calea bielșugului, aduc mulțămiri fratelui nostru din Basarabia, care, dintre străinii răpaci și rěu-voitori, nu a uitat că iese român; și ca să vă mărturisesc dragostea ce tot-deauna 'mi-a încãlzit inima pentru voi, vă promit ușurarea nevoilor, voue celor din Hârtoape și din Ranomirești. Am să dau fie-cărui sãtean popușoiũ și grãũ pentru tótã vara, ca să vă faceți munca fără datorii la Curte, iar pentru tómnã, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să fiți mai la îndemână când vă veți agonisi de pe ogoarele nóstre, căutate de voi, hrana zilelor pentru iarnã. Voue, dragilor noștri Măineșteni, pentru care marele vostru prieten Cosmin s'a străduit spre a vă da lumina minței și darul bielșugului, — vă mulțãmesc de primire și de dragostea ce 'mi-ați arėtat în tóte timpurile. Sã trăiți cu sănãtate și 'n pace!

— Sã trăiți! Sã trăiți!... purceserã a striga toți cu o vie însuflețire.

Cosmin ridică mâna, trecând între băeții lui și corul începu una din mândrele bucăți populare alcătuite de maestru, — apoi termină cu imnul de primire cu care fusese întâmpinată familia Avenian.

— Nu, zău, nu 'mă vine a crede că mă aflu în țară și nici în timpul de față, zise Prefectul, privind cum se scurgea puhoiul vesel al mulțimei. Mi se pare o țară de pe alt tărâm, în timpul poveștilor, — iar faptele, ca un basm spus într'o sêră de șezătoare...

— Eată, cu toate acestea, ce pôte face geniul unui om, zise Avenian, luând brațul lui Cosmin.

— Și eată ce pot fi țëranii noștri sub înrîurirea bine-făcătoare a unui asemenea geniū, zise d-na Avenian... Mai bărfiască-î rëu-voitorii că aū numai deprinderi rele...

Ø — Ori cum ar fi lucrul, deprinderile rele le-aū luat țëranii tot de pe urma celor ce-î despoaie și apoi îi și clevetesc! zise Prefectul. Amice Cosmine, nu am cuvinte destul de vrednice de inima și de măreția faptei d-tale... și nu știū ce rësplată ți-ar putea da țara acêsta, care să tragă în cumpănă, cu deopotrivă greutate, față de binele ce-ai rësândit... și care nu va muri!

— Dumnezeū 'i-a purtat de grijă, zise d-na Cosmin, mișcată: el îi dă rësplata mai pre sus de ori care alta, pornită de-ar fi de la întreağı omenire chiar...

Ajunseseră în salon, vorbind.

— Cu adevărat, este precum zice d-na Cosmin, luă cuvîntul Avenian. În viața noastră, o singură simțire ne întărește, ne înalță, ne susține și ne călăuzește: *iubirea*... Sîntem între noi, prieteni buni și cu dragoste curată unul de altul... Pot dar să 'mi revărs între dumneavoastră bucuria și adîncă mulțămire a sufletului, cu o oră mai înainte, în chiar ziua acésta de mândrie pentru noi toți: Marióra noastră, iubește pe marele nostru prieten Cosmin; ea s'a mărit, în ochii noștrii, părintești, prin acest sentiment pentru care, drăguța copilă, a suferit fără să se descurajeze. D-ta, iubite Cosmine, o iubești cu trăinicia și cu puterea omului de ideal... Cerem dar bine-cuvîntarea d-tale, părinte Stratomire, ca să i cunóștem logodiți în fața lui Dumnezeu și a noastră.

Fu un moment solemn, momentul acesta..

Lacrimile,—acest izvor de mărgăritare negre în zile de durere, și de brilante strălucitoare în zile de duioasă bucurie, — sclipiră în privirile tuturor, — și sclipiră la resfrîngerea în ele a zîmbetelor.

Marióra își plecâ drăgălașul cap, pe umărul mume-si, în timp ce pieptul i se ridica la suflarea puternică a supremei mulțămiri.

Cosmin, putu să se învredniciască de bărbăție, și să rămăie într'o lumină liniștită de bucurie, orî cât iera de sguduitoare situațiunea.

Părintele Stratomir luă graiū și grai:

— Domnul a tóte stăpănitor, drept îndreptând pașii aleșilor Săi, bine-cuvinteze prin sme-

ritul său slujitor logodna celor ce se iubesc, întru numele lui, și urmează poveștilor lui.. Dómnne al Bunătăților, dă-le lor pace și traiu îndelungat, stându-le pururea în ajutor, — căci tu ești Dumnezeuul Luminilor și ție se cuvine cínste și mărire acum și tot-deauna, și în vecii vecilor, amin! Să trăiți feții mei; să vă trăiască!..

D-na Avenian pusese mâna Marioarei în mâna lui Cosmin, în timp ce preotul bine-cuvînta, apoi Sănția-sa, terminând, îi sărută pe amândoi, pe când lacrimile îi diamantau obrajii.

Atunci, pentru întâea óră, mânați de-o neîmpotrivit de mare pornire a inimilor lor, Marioara și Victor își dădură întâiul sărutat care sfinți iubirea lor nețármurită.

XXVIII

Pe când timpul ínnainta către April, mai mult ploios și rece, spălând leșia ométului de pe ogóre; pe când plugurile se gătiau să tragă brazde lúcióse peste dealuri, peste văi, pentru a face cuib seménăturilor de primăvară; pe când mugurií de frunză, mari cât bobul de popușoiu, începeau să nu se mai poată cuprinde în pelița lor de-un roșu-ruginiu, gata să izbucniască pe tótă íntinderea pădurei într'o undă verzie, la cel dintâiú șir de zile calde, — primăvara sufletească a celor doi logodiți, íera mai ínnaintată și desfășura clipe senine ale unei dulci și liniștite íntimități íntre ei.

Ziua, la șcóla lui de adulți avea un elev

mai mult: pe draga lui Marioară; la școlă de cor, o auditore, pe dînsa; la bancă, unde începuse a se lucra și cu alte sate, — Marioara venia ca să se inițieze în asemenea afaceri, și el îi lămuria operațiunile de alt-fel foarte simple, acum la început, — cum o parte din capital se afla în rentă și 'n acțiuni de Credit, ce însemnau acestea și ce produceau; îi arăta ce putea fi mai târziu când cercul operațiunilor se va mări, când economii nouă se vor adăoga la acestea și dobânzile, la capital, — că, în condițiunile în care se afla mica bancă sau casă de economii, ca funcționând la țară, creșterea capitalului trebuia să meargă încet, de ore-ce dobânda cu care se da sătenilor banii, iera mică, dar îndestul, ori cum, pentru Măineșteni carii nu căuta să fie exploatatorii fraților lor.

Și Marioara, doritoare de-a ști, urmăria întreaga această activitate, cu luare aminte, voind să se facă și ea folositore alături cu dragul ei Victor.

— Dar clasele fetelor cum merg? întrebă ea într'o zi.

— Invățătoarea este o femeie foarte mărginită, dar care a ținut în seamă sfaturile mele, răspunse Cosmin. Mama apoi s'a ocupat foarte adese ori cu dînsa, ca fetele să pătă ieși din școlă cu gustul de-a citi și de-a lucra în casă tot ce le trebuie. Mama a dăruit școlii două rezboaie, modeluri de cusură și de țesut cu desene curat românești, și, mulțumită Domnului, cu puțină voință, progrese s'au făcut. Aci

e marea taină, dragă Marioară: să nu se dea copiilor învățatură fără aplicațiune; iar ca aplicațiune, numai ce este trebuincios condițiunei lor. Pe cât e cu putință, cunoștință din tóte, iar cu deosebire, una, după aplecarea fie-cărui copil, pentru a face specialități. Acésta am urmărit-o, pentru băeți și pentru fete. Cu timpul apoi, voiă căuta să se facă în Măinești un mic centru al desvoltărei meșteșugurilor: s'avem dulgheri, tinichigii, ferari, mecanici agricoli, ca să nu mai fim tributari pentru tóte mărunțișurile, ovreilor și altor străini.

Serile, saū Avenienii se duceaū la «casa de sus», saū muma și fiul porniaū la Avenieni.

Nici un cuvînt nu se pomenia despre trecutul lui Victor Cosmin: numai prezentul și viitorul eraū privite și îmbrățișate în sfaturile lor; apoi muzica le cuprindea cea mai mare parte din timp.

De multe orî bătrânii se retrăgeaū pe nesimțite, prin o învoială din ochi, și treceaū în camera Mărgărintei, iar lângă piano rămăneaū amênduoī iubiții..

Când prindeaū de veste că sînt singurī, vióra se culca pe-un scaun, clapele pianului rămăneaū să rîdă în liniștea uitărei,—și Victor cu Marióra, unul lângă altul reînviaū romanța iubirei,—cântată de când lumea, neconținut părăndu se nouă,—tot-deauna dăruitoare de emoțiuni ale cărora vrajă scapă condeiului, rămânênd să fie înțeleasă de suflet.

Ce cuvinte izvoraū óre în acele momente, din inimile lor, de-î făceaū să uite unde sînt,— și ce sfânt înțeles aveaū, de le da chipurilor lor acea liniștită înfățișare a extazului?

Din când în când, în neștire, un braț al lui se strecura pe după mijlocul copilei și calzii fiori ce-î alergaū Mariórei prin corp, la acea atingere, îi ridicau în obraz o roșeață vie. Capul i se apleca încet, încetișor în spre dînsul, și atunci sărutarea ce-î întîmpina obrazul, o făcea să tresară, dându-î un dulce îndemn de-a răspunde: așa gurile lor, care înganaū «'mi-ești drag!» «'mî-ești dragă», își sărutaū aceste cuvinte, întipărindu-le pe buzele înfierbîntate.

Rămâneaū apoi, clipe întregi, fără graiū, cu privile pierdute și numai închipuirea lor într'aripată se ducea, se ducea în zări adîncite, pline de-o lumină ușoară ca aceea ce rămâne mult timp după asfințitul sórelui...

Căldura plăcută a încăperei iera ca temperatura unei serî de primăvară, iar impresiunile isvorîte din mulțămirea inimilor, odihnitóre și negrăit de dulci, într'o varietate de priveliști ideale.

Glasurile mai ridicate une-orî, ale părinților, îi readuceaū la vieața simțită și mâinele lor se întîlniaū într'o caldă strînsóre, apoi șóptele reîncepeaū.

Iubirea are, în comóra ei, cea mai mare bogăție de cuvinte, care, ca mǎrgáritarele, aștepta numai momentele când să se înșire pe un fir,

al căruia capăt nu se pierde, căci inima îl găsește tot-deauna.

Convorbirea se întrerupe, în liniștea acésta de vrajă, dar legătura urmează.

— Eă aveam înaintea ochilor asemenea plăcere dumnezească, zise Marióra într'o seară, dar într'un chip nelămurit... İera în sufletul meu credința că o să ajung la dînsa, dragă Victore, și credința ăceasta îmi da energia așteptărei...

— Ai fost mai presus de împrejurări, scumpă copilă; le-ai înfruntat cu o tărie care mă uimia și mă făcea mëndru de simțimîntul ce'ți înspirasem... Dar dacă energia İera și de partea mea, știi cât mă ținea de încătușat cuvêntul ce dădusem...

— O! da, știu, ni nu'ți fac nici o vină... Iar dacă am biruit, dragă Victore, nu sê datorește tăriei mele cât marilor d-tale însușiri care trebuia să dărîme cea din urmă împotrivire a tati...

— Să-ı dăm dreptate tatălui d-tale, Marioara mea iubită. Când ai ști câtă grijă de viitor e în iubirea unui părinte, cât dor de-a prevedea tóte împrejurările ce copilul nu are cum să le cunóscă... Ai suferit însă și acesta nu 'mi-o İert...

— Dar din suferința acésta nu a mai rămas nimic, Victore dragă...

— Da, îți pëtrund starea sufletului, Marióra; suferința ar fi rămas însă în inima d-tale neîntrecut de hotărîită, ca pecete a vieței întregi, dacă s'ar fi întîmplat saă îndărătnicie părintească, dusă la exces, saă plecarea mea de aci, după cum vrăjmașii începuseră să se sbuciume...

— Cum? ai fi putut pleca?

— Silit, da...

— Și nu ne-ai fi dat de știre?

— Nu, dacă ultima 'ți scrisóre nu ar fi venit la timp...

— O! Dómne! esclamá drăgálașa copilă, cu adevărată spaimă...

— Imi iera dat însă, scumpă copilă, să gust din cupa vieței și adevărata fericire așa cum o visam în prima mea tinerețe... D-ta atribui acésta însușirilor mele; eú o véd în împlinire numai mulțămítă neschimbatei d-tale iubiri... Când ai ști cum ard de dorul de a te vedea pe deplin mulțămítă de iubirea mea, așa ca nimic să nu turbure seninătatea dulcei d-tale încrederi cu care vii la mine.

— Nimic n'o s'o turbure, fiind-că sînt fericită că te pot înțelege și că mă pot înălța până la d-ta... De nu ai fi fost atât de mare și simt că tot atâta de mult te-aș fi iubit... 'Mi-e dragă bună-tatea sufletului d-tale, înainte de orî-ce alte însușiri; 'mî-e drag în d-ta sentimentul binelui în sine, chiar de nu s'ar fi schimbat în fapte; îmi ești drag, în cele din urmă, pentru că ai un ideal, chiar dacă nu l'ai fi putut ajunge.

— Dar ~~d-ta~~ d-ta Marióra mea iubită, — luă Victor cuvîntul, ațintind în ochii ei, o privire pierdută de duioasă dragoste și de admirațiune, — d-ta, care înțelegi binele și idealul și 'ți dai cu atâta deplinătate seama pentru ce iubești și ce 'ți-e drag, — nu ești oare acea înaltă *excepțiune*, pentru care absolutul nu mai este o

taină? Când porți în suflet credința, iubirea și devotamentul, pe care deopotrivă știi să le împarți între ai d-tale, și de aci să le răsfrângi în afară, sub altruistul vestmînt al carității, — nu ești oare vrednică de-acea adorațiune care nu mai cunoște țermuri? Dacă Dumnezeu s'a îndurat să ne puie pașii pe acelaș drum, a voit să dea de sigur o înaltă dovadă că binele există, dar că lumea se îndărătnicește a'l nescoti și a'l ascunde după patimi; la dînsele se ajunge fără jertfa suferinței, ele stăpînesc prin umilirea demnității și a datoriei, de acea binele triumfă mai puțin. Să nu crezi, scumpă copilă, că inima mea, îndelung timp și dureros încercată, s'a lăsat să fie ademenită de drăgălășia ta și de plăcerea vanitoasă de a te subjugă. Nu; inima acesta te-a cunoscut dintr'odată; ea a putut ghici ce adevărată comoră sufletească păstrezi sub o înfățișare trumoașă care nu iera amăgitoare; — 'și-a întregit cu iubirea pentru tine, idealul pentru omenire, — iar de nu ar fi ajuns a'l și împlini, alătura cu tine, ar fi urmat a te avea ca iconă luminosă a perfecțiunii omenești, fericită măcar prin atâta, că s'a învrednicit a întîlni excepțiunea. Draga mea Marioră, cât sînt de fericit, și ce Dumnezeu dar este a iubi!

C'un dulce și ușor suspin, — ca o notă finală de-o expresiune înduioșătoare a unei viori, într'o doină de iubire, — Victor o cuprinse în brațe și o sărută arzător.

După câte-va clipe, mânați de acelaș gând, ea se așeză la piano, el apucă vioara, și, admira-

bilele «zîmbete de primăvară», răsunară cu o măiestrie de execuțiune cum numai puternica pasiune o poate desfășura.

Iera deplina lor însoțire sufletească, pe valuri de armonie; iera poezia iubirei lor divinizată de muzică.

XXIX

Vrăjmașii Prefectului Dănăriciu mai încercară să-i dea un asalt de răsturnare, cu ocaziunea judecării la Curtea de Apel, a procesului inculpaților în răscoala de la Hârtoape și Rano-mirești.

În patima lor, merseră până acolo în cât să arunce defaîma asupra Primului Președinte al Curței și a doi membri, sub cuvînt că fiind înrudiți, unul cu Prefectul de Suceava și cei-l'alți cu Avenian, socrul lui Cosmin, aveau să fie părtinitori sătenilor și contrarii evreilor.

Firește că defaîma acésta făcu ore-care impresiune odată ce fu exploatată de gazetele interesate; pe urmă influența ocultă a finanței evreiești se sili să înnăbușiască dreptatea, cu presiuni care căutaū să loviască în chiar Creditul Statului, după cum e obiceiul bancherimei ovreești.

Nicușor Stupeanu, fu prins cu mâța 'n sac, adecă cu un articol trimis unei gazete din Londra, pe vechiul ison al persecuțiunii religiose contra evreilor. — și, fu expulzat.

Evreimea izbuti între acestea ca sentința

Curței de Apel să fie casată, în urma unor meșteșugite pledări a avocaților tertipari și procesul să fie trimis a se judeca din nou, de Curtea de Apel din Craiova.

Prefectul Dănăriciu rămase însă la locul său, cu totul dat unei administrațiuni sănătoase a județului.

Pe de altă parte, trimisese câți-va băeți din satul de pe moșia lui, la școla de adulți a lui Cosmin, ca să 'și pregătiască ómeni în scopul unei întocmiri de plugărie a moșiei lui ca la Măinești.

Marcu Juster se grăbise a rezilia contractul cu proprietarul său și acesta, dintre amicii Prefectului fiind, luă asupra'și căutarea moșiei Hârtoapele, cu dorul de a răspunde mișcării binefăcătoare de la Măinești.

Il îndemnase pe Marcu Juster să fugă din preajma Măineștilor, spaima ce'l cutremură când află că Victor Cosmin a devenit ginerele lui Avenian și, prin urmare, proprietar de fapt al «focarului revoluționar».

Hascal voi s'o facă pe șiretul și să se apropie de prieteșugul lui Avenian, ca prin acesta să ajungă la Cosmin și să facă un fel de pace cu dînsul, ca și cum Cosmin l'ar fi dușmănit pe dînsul, Hascal, iar nu sistemul lui de exploatare neomenósă.

Ranomireștenii ce e dreptul începură să răsufle și ei: pe de o parte Avenian îi mai scăzuse din datorii față cu Hascal, după cum promisese în ziua întórcerei lui; pe de altă parte

omenii Curței se mai omeniseră și iera speranță să nu mai miroase a încărcătură, condicele lui jupân Duvid.

Suflarea regenerătoare precedea să cuprindă spațiul, zonă cu zonă; socotelii începeau să se facă ici și colo și mințile să se plece a pricepe că nu iera spre paguba marilor plugari, înfripirea celor mici.

Însă după socoteala pricepută, tot mai urma sfieala, codirea, — acel «știu eu?», din cauza năravurilor înrădăcinate și a greutății în urnirea la munca pentru schimbarea vechiului sistem.

Pilda se înălța vie și hotărîtoare, de la Măinești; totuși teama ca de ceva necunoscut, stăruia în sufletele de iepuri ale bogătașilor.

Celor streini nu le venia la îndemână o stare înfloritoare a românilor: dînșii nu se făcuseră exploatare pentru a îmbunătăți starea altora și a pământului, — ci pentru a storce munca sătenilor și rodirea țarinilor; apoi, îmbogățiți și mai mult, să dea cu piciorul și sătenilor și pământului.

Proprietarilor români, le venia bine să și dea moșiile pe seama altora, — iar ei să se ocupe cu politica, cu petrecerile, — cu vanitatea măririlor și a întâietății în partide.

Deja de când Avenian dăduse Măineștenilor moșia, se iscase o mare surprindere în Moldova de sus; dar când căsătoria lui Cosmin cu fiica lui Avenian devenise un fapt împlinit, surprinderea își ajunsese culmea și adusesese înfierbântate discuțiuni.

Lăsând înlăturî partea banală a chipului cum vedeau femeile acest fapt, — rămăneau de însemnat cele ce'și spuneau marea tabără de dincolo de Prefect și micul grup al acestuia.

În afară de vrăjmășia personală a unora față de Dănăriciu și de deosebirea de vederi politice ale opozanților, tema se punea ast-fel: ceea ce s'a făcut la Măinești, pare a fi ceva bine; va putea să ție însă? Lărgindu-se cercul, prin imitațiune, și proprietarii stăruind în *statu quo ante*, nu se vor naște cu adevărat turburări? Primind cu încetul unele din revendicările sătenilor, nu se va pogorî valoarea pămînturilor prin scumpirea muncii?

De adevărata cestiune în fond se feriau însă să se atingă, de ore ce Măineștii, studiați fără anume preconcepere, le-ar fi dat o desmințire strălucitoare.

Despre Avenian ziceau că iera un om care 'și iubise prea mult pe răsfațata lui de fată și nu știuse să o plece voinței lui.

Iera, firește, treaba lui, ca tată,—dar ori cum, să o dea după un om care avea merite contestabile, nu dovedia multă pătrundere și multă tărie de suflet.

În adîncul lui, fie-care păstra o teamă: Cosmin, bogat, la adăpost prin urmare de ori ce lovire, nu iera să mai înainteze cu sfială și numai în cercul ce o să i se pară în curînd, prea strîmt, al Măineștilor; — în adîncul lui, fie-care mărturisia gândurilor lui că Victor Cosmin iera un om de mari concepțiuni și de activitate

unită cu energia; fie-care însă le tăcea acestea.

Sgomotul ce făceau negându-î orî ce merit, se putea asemăna cu fluieratul țiganului fricos când trecea prin pădure, ca să înăbușiască freamătul obicinuit al copacilor și să 'și amăgiască teama; iera o încurajare pe de-asupra, o mască pusă pe grija, pe neștiința lor de-a se împotrivi de fapt.

La Hoiseni, Ropniță, primise cu o ușoră mușcătură de inimă, vestea căsătoriei lui Cosmin cu Marioara.

Om de îndestulă voință și el, de altmintrelea, mai ales în o situațiune care nu-î mai permitea șovăielii, — își impusese stăpânire de sine și nu se mai gândise, cu vr'un regret, la «ce-a fost».

Iar fiind-că mișcarea se apropia de Hoiseni, de óre-ce la Hârtoape prinsese chiag, — se hotărîse să ia înainte, curentului, ca să nu se spue că s'a supus numai unui îndemn de'nafară.

El chiămasese de curând pe toți sătenii la dînsul, și, fără a le pomeni cumva de Măinești, le grăi că le doria binele, că-î voia bunî proprietari pe petecele lor de pămînt și tovarăși cu dînsul în munca trebuinciosă pentru proprietatea lui.

Pentru timpul de față, fiind-că semănăturile de toamnă ierau făcute și cele de primăvară, aprópe terminate, lucrurile rămăneau așa; cu începere de la toamnă însă, vor munci în tovarășie tótă proprietatea.

Le da plugurile și boii lui pentru acum, ca

să 'și are și să 'și semene ogórele lor, cât și sémînța, care 'i-o vor înapoia la tómnă tot în cătimea primită.

Hoisenii se plecară bucuros la asemenea rîndueală, mulțămindu-i; iar între ei, când rēma-seră, își grăiră: «o învățat și boeru nostru ceva de la Cosmin; Dómnē-ajută»!..

Infățîșarea d-nei Ropniță în casa Prefectului, la cea din urmă a lui serată, făcuse o impresiune bună asupra societății Fălticenene,—mai ales că nici o femeie nu se porni să vadă în ea o rivală.

Cu tótă frumusețea ei, Zefirina știuse a'și da cuvenita seriozitate în mișcări și 'n graiū, care s'o, treacă numai de cât în rîndul nepericuloaselor.

Nimic nepotrivit saū exagerat, în atențiunile ce da bărbatului ei; nimic de bănuir în chipul cum ținea la distanță óre-care încercări, de ri-goare, ale curtenitorilor de profesione.

Cu o deosebită delicatețe apoi dădu tuturor a înțelege, că până la iarnă avea să trăiască retrasă, și apoi să aibă plăcerea a face vizite și a primi în salonul ei, din oraș.

Acum, cu totul dată ocupațiunilor de casă, în liniștea de la Hoiseni, cine ar fi putut bă-nui că în adincui se frămînta adese ori dorința de a întilni pe Cosmin?

✱ Nu iera nemulțămire, căci îl știa pe Cosmin fericit, nu iera vr'o întórcere fără voie, măcar cu gândul, la iubirea ei de odinióră pentru el, odată ce își da seama că îndrăgise pe Mihaiū;—

iera un sentiment nedefinit, îndestul de stărui-tor însă, de-a'l vedea însurat, și încă din dra-goste; de-a vedea pe copila care luptase cu atâta hotărîre în iubirea ei pentru Cosmin.

Dar cum să facă pentru a'l duce pe Rop-niță la Măinești? Iși da seama că nu iera la locul lui un asemenea pas din partea lui Mi-haiu, și nu l'ar fi îndemnat, ea, sub nici un cuvînt.

De Paște venise până la Mihaiu știrea că mulți săteni se duceau la Măinești ca să fie acolo la «Inviere», să asculte corul și să vadă nu știu ce petrecere din ziua întîea de Paște.

Mihaiu nu deschisese vorba însă și ea lăsase în tăcere știrea aceasta.

Prefectul cu doamna, veniră de la Măinești, a treea zi de Paște să-i viziteze și pe dînșii.

D-na Dănăriciu, care nu știa nimic din trecut, —afară doar că Mihaiu năzuise când-va la Ma-rioara,—după ce povestise petrecerea admira-bilă de acolo, le zisese că făcuseră rău de nu veniseră și ei.

Mihaiu tăcuse însă; cum să aibă Zefirina cu-rajul să răspundă așa cum ar fi dorit?

Și dorul ei ascuns urma să-i turbure din când în când liniștea și s'o facă a se gândi la fostul ei bărbat și la soția lui.

XXX

În catul de sus al casei proprietății Măine-știlor; nelocuit timp îndelungat, acum este cui-bul fericit al soților Cosmin.

În partea cu vederea spre pădure, de unde sórele trimit cel dintâiu zîmbet, dimineața, Cosmin își are cele două încăperi de lucru, în una pentru ale moșiei și școlei, în cea-laltă pentru muzică.

În partea cu vederea d'asupra satului și peste vale, într'o încăpere largă se află un rězboi de țesut, mașină de cusut, unelte de croitorie femeiască: aci lucrează d-na Cosmin cu Marioara gata să alerge alătura, la cel mai mic țipăt al unui drăgălaș băiețel...

Odăița acestui îngerăș de câte-va lnni, e ca o cutióră pentru zaharicale; leagănul lui, un cuib de păpușă, iar îngrijirile ce i se dă, de mumă și de bunică, sunt exspresiunea unui adevărat cult...

Când Victor și Marióra se întîlnesc lângă acest leagăn, d-na Cosmin se face nevăzută spre a le lăsa întreagă poezia iubirei pentru micuțul lor.

Ninel dórme, cu mânuțele desfășate, una lângă obrăjor și una pe piept.. Pare că suges așa i se mișcă din când în când gurița rumenă.

Genele lui lungi și negre lasă o ușóră umbră pe trandafiria pielită a feței, iar pe fruntea-i largă zîmbesc sănătatea și nevinovăția.

—Dómne cât e de drăgălaș! Nu-i așa Victore? șoptește Marióra, sprijinită pe umărul lui Victor ce șade. Și'ti seamănă... îți seamănă cum nu se mai póte...

— Îmi seamănă, da,—însă 'ți-a luat gurița, ochii și finețea trăsurilor.

— Legea progresului, zice ea rîzînd ușor: Sîntem în el, perfecționați... O! dragă Victore!...

Buzele lor se împreună într'un sărutat nespus de dulce, — iar micuțul rîde, par'c'ar vedea în visul lui...; par'c'ar fi auzit muzica în surdină a sărutărei lor.

— Și eată-mă's, în timp ce tîmplele mi se'arginteză, c'un mugur de primă-vară reîntineritor, șoptește el, pe când Marioara i se așează pe genuchi făcându-i salbă cu brațele.

— Ah! moșu meu, moșu meu iubit... răspunde ea sărutându-i acele fire de argint..

— Până acum n'am cunoscut de cât iubirea de mama mea, la care s'a alipit nemărginita 'mi iubire de tine, scumpă și neprețuită copilă. Acum o cîrdă nouă vibrează în sufletul meu și notele cântecului alcătuit pe dinsa e de un farmec îndumnezeitor... Uită-te la Ninel, Marió-ro... și ascultă bine, bine cântecul acesta care răsună și în inima ta.. Nu'ți înșiră el o mulțime de speranțe pentru viitor, o mulțime de plăceri pentru acum? Nu ne simțim alții par'că prin el în iubirea noastră? Fericire ar fi fost și fără acest odor dragăstos, dar nu deplină în varietatea emoțiunilor. Mare și înțeleaptă e Firea... căci dacă asigură urmarea speciei, dă părinților nu numai de cât mulțămirea de-a nu'și pierde neamul, ci o revărsare a propriilor lor simțiri și a armoniei dintre ei, asupra unei alte ființi.. Vezi tu. Marioară dragă, noi amîndoi sîntem ca o unitate de nedespărțit... Singurătatea noastră, în ori câtă iubire am petrece-o, s'ar resimți, chiar tre-

când-o printre toate ocupațiunile. Cu pușorul nostru, nu ne mai putem îngrija de singurătate : sîntem doi... și peste cât-va timp vom avea un tovarăș de gîndire și de activitate...

— E puțin egoism, Victore... zise ea, rîzînd.

— E mult..., Marióra mea iubită, — dar egoismul e artera principală a vieții. Tot dintr'însul își ia pornire și iubirea de alții, — de omenire. Mă iubesc pe mine, dar iubesc pe cei dintr'un sat cu mine, mai mult de cât pe cei dintr'un altul; mai mult pe județenii mei de cât pe ai altui județ; — mai mult pe românii mei de cât pe nemți și ruși; mai mult pe cei de-o rasă cu românii, de cât pe cei de-o altă rasă... Doar în fața nenorocirei saú a vre unui pericol nu mai fac deosebire de om și om, — deplîng, ajut și scap pe orî cine-a fi. Vezi, pușor, câte trepte într'un acelaș simțimînt ? Dar este de necontestat, că el va începe de la mine și ai mei. Că sînt acuma excluziviști în egoism, aceștia trec de la simțimîntul firesc la patima de-a fi numai ei și pentru ei, cu orî ce preț; aceștia sunt bolnavii omenirei, — și cu cât se vor număra mai mulți, cu atît va fi un semn că specia omenescă degenerază sufletește, pentru a se pierde și ca ființă.

— Cu toate acestea, orî cât ții la mine, de ce simt că pentru Ninel mi-aș da viața, numai s'o scap pe a lui? întrebă ea, aplecându-se d'asupra leagănelui c'o expresiune de neîntrecută emoțiune în iubirea ei.

— E fanatismul simțimîntului, jertfa ființei

inteligente; — e complexul precauțiilor ce-a luat natura ca să pótă asigura creșterea grăa a acestui mic și drăgălaș animal ce se chiamă: om..; a acestui germen răsăditor de bucurii și de emoțiuni ce n'au pereche..

Ninel, după o mișcare repede a mâinilor, deschise ochisorii lui negri, mari, mari, — îi ținu o clipă neclintiți, apoi îi plimbă de la un chip zîmbitor la cel l'alt, și pe mica lui guriță se desenă floarea celui mai de adorat dintre rîsurile dulci.

Pe când muma îl ridica în brațe, în cântecul celor mai drăgălașe nume de desmerdare, Wilhelmina intră cu vioiciune, — iar în cadrul ușei se limpezi statura volnicească a învățătorului Voiculescu.

Victor strînse mîna frumoșei «nemțoiuțe», cum îi zicea el în glumă, și luă brațul lui Voiculescu, de trecură împreună în biuroul de lucru.

— Știi că nu-i frumos din parte'ți, dómna Voiculescu, să nu vii de trei zile p'aici? îi zise Marióra, sărutândo..

— Nu 'mî a fost bine.. răspuse Wilhelmina, făcêndu-se roșie ca flórea de neghină.

— Și mai rău că nu mi-ai trimis vorbă. De și știi că lui Ninel nu-i place să mă găsiască lipsă, când se deșteptă..., dar orî cum, m'ași fi repezit.

— Știu.. știu, — și tocmai de aceea nu am voit să te neliniștesc și să te fac să pleci de la post, — zise ea rîzênd cu rîsul femeii mulțămite de starea ei.

Așezându-se și dând guriței lacome a copilu-

lui, frumosu-î sîn alb și plin, Marióra privi, câteva clipe, lung la Wilhelmina, cu emoțiunea gândului ce-î străbătea mintea:

— Unde și cum ieram acum doi ani? șopti dînsa, unde și cum ne aflăm astăzi, Wilhelmino?

Eă, măritată după scumpul meu Victor și la sîn cu o comóră de copil; tu, măritată c'un om de-ale căruia bune însușiri ți-a dat cheazășie Victor al meu...

— Ba pe calea de-a vedea și eă la sînu'mi o vie bucurie ca a ta, șopti Wilhelmina, rușinosă și fericită...

— Da? vino să te sărut!.. Ogoare bine cuvîntate de Dumnezeu sînt acelea care rodesc... Și ce-ai vrea să fie?

— O fetiță.. Mie mi's mai dragi fetele...

— Fetiță să fie.. Cine știe, póte că ne vom încuscri: doar sîntem flăcăi, noi, ăștia... zise Marióra desmerdându'și odorul c'o dulce mândrie.

Micul puișor lăsă sînul și se întórse rîzînd spre Wilhelmina.

— Uite mama sócra, domnule cavalier: pupă-î mîna îi zise Marióra.

Wilhelmina îngenuchiă, pentru a se coborî la înălțimea domnului cavalier, și'l sărută cu drag.

In biuroul de lucru al lui Victor, acesta și Voiculescu făceau planul campaniei de muncă intelectuală pentu iarna ce venia.

In Măinești se clădise cu cheltuiala lui Cosmin o fórte sistematică școlă cu ateliere și cu internat, în care se primiau pînă la 60 absol-

venți ai școlilor rurale din alte sate. Școla avea trei specialități bine hotărâte: mecanica agricolă, plugăria și lucrul de lemn și o secțiune administrativă, pentru a da notari, — în care trebuia să asculte și elevii din celelalte trei.

Tot personalul de meșteșug iera bine ales de Cosmin și deja sosit și așezat în Măinești; iar atelierelor înzestrate cu toate trebuințele.

Elevii ierați aleși de la Hârtópe, Ranomirești, Hoiseni și de la moșia Prefectului Dănăriciu și aveau să se adune în Măinești o dată cu începutul lui Noembrie.

Cursurile trebuia să ție până la 1-iulie.

Cursurile din secțiunea administrativă le luase asupra-le Cosmin, Voiculescu și notarul Măineștilor, un absolvent al școlii de comerț din București, adus de Cosmin, de vr'un an.

Cheltuelile internatului, a personalului școlii și înzestrarea ei iera în socoteala lui Cosmin.

În toamna ce trecuse se începuseră două lucrări nouă: plantarea cu arbori de tot felul, a tuturor drumurilor de pe moșia Măinești, și castrarea vacilor. Lucrul izbutise: vacile care iera mereu în călduri (nimfomane), cele ce nu se mai îngrășău, cele ce se stârpieu des și cele rele de prăsilă, — după castrare, unele dăduseră până la 4 litri și jumătate de lapte pe zi, celelalte se îngrășaseră în timp foarte scurt și, tăiate, carnea lor fusese fragedă și gustosă, foarte cu preț vândută și bine apreciată pe piața Fălticenilor.

Est-timp iera de vândut peste o sută-opt-zece de vaci de asemenea fel, la curte și în sat

Măineștenii, văzând că este de câștigat bani și cu felul acesta de comerț, începuseră a cumpăra de prin împrejurimi vaci, în condițiuni de a putea fi castrate după puțin timp.

Laptele îl vindeaă la curte unde începuse a funcționa o mică fabrică de unt și de brânză, sub privighiărea dómnei Cosmin;—de la vacile cu vițel, le rămănea vițelul și pe cele îngrășate le trimiteaă în târg pentru căsăpie.

După terminarea muncii câmpului, Măineștenii ieraă acum gata să urmeze cu plantarea drumurilor : aveaă să pue, în tómnă aceasta, cincisprezece mi de copaci, cumpărați din diferite județe și cari deja începuseră a sosi.

După o trecere de cinci ani, întreaga moșie iera să aibă înfățișarea unei grădini, cu mai tóte drumurile mărginite și umbrite de copaci.

Stupăria de la « Casa de sus » se făcuse mai mare și începuse a se răspândi și prin ogrăzile sătenilor cu familie mai numeroasă, de opotrivă cu întinderea cultivărei viermilor de mătase.

« Casa de sus » apoi se transformase,—după mutarea lui Voiculescu în chiar localul școlei,—într'un mic spital cu 10 paturi, a căruia întreținere cădea tot în sarcina lui Cosmin, de o cam dată.

Un tînăr care terminase în Iași studiile medicinei, recomandat de Dănăriciu, primise, după stagiul din armată, să se devoteze sătenilor în acest mic centru de desvoltare în care vedea trăind visurile lui umanitare de pe când iera student.

El avea să se ocupe de starea igienică a celor trei comune : Măinești, Hârtoapele și Ranomirești cu cătunele lor,—și pe sătenii sau copiii lor, cei mai bolnavi, să-i caute în «Casa de sus».

Pentru plata lui comuna Măinești înscrisese în budget 100 lei pe lună; proprietățile Hârtoapele și Ranomirești dăruiră comunei câte 50 lei, fie-care, pentru a contribui și ele la salariul medicului.

Dorul lui Cosmin iera, și de partea aceasta, ca de îndată ce mișcarea se va întinde și se va întări în Moldova de sus cel puțin, un congres al tuturor agricultorilor să se adune în fie-care an pentru consfătuirea asupra sistemului celui mai bun agricol, cât și pentru rînduirea unor anume mici regiuni, în care să se așeze medici pentru o de-aprópe supraveghiere a sănătății sătenilor.

Cât de zelos, un medic de plasă nu poate răspunde pe deplin silințelor ce 'i-ar cere propria lui conștiință.

Pe când, medicii aceștia rînduiți de inițiativa particulară, pentru câte-o întindere mică, plătiți de câte-va comune, ce vor putea-o face, căci starea înfloritoare a sătenilor le-o va permite,—vor răspunde cu prisos menirei lor.

Și se vor găsi, cu siguranță, medici tineri cari să lase orașele prea pline deja de confrăți ce și fac concurență neleală chiar, pentru a se așeza cu corp și suflet între săteni, fără a li se părea obscură pozițiunea: vor avea cu ce

trăi bine, vor avea la îndemână medicamente, instrumentele necesare operațiunilor și mici spitaturi; vor avea cui să se devoteze și timp destul pentru a putea urmări în liniște progresele științei medicale.

Și pe când Cosmin le discuta acestea cu tânărul medic Gheorghe Filip, acesta se simțea încălzit, cuprins de dorul de-a propaga în facultățile de medicină ideea frumoasă a marelui luptător, convins adânc de apropiata ei îndeplinire.

Când intra un străin în Măineștii-Plopilor, privirea lui iera plăcut desmierdată de curăția satului, de liniile drepte ale uliților plantate, de drumurile bine bătute cu pietriș și bine șanțuite, de frumusețea simplă a caselor, bine îngrădite, a ogrăzilor pline de pomi, curate și'n bună rîndueală.

Ceva sănătos și pacinic purcedea din înfățișarea întregă ca și din fie-care colț în parte...

De se uita în fața săteanului, îi vedea chipul ars de sóre ca și al orî-cărui sătean de orî unde, dar din priviri vedea că-i răsare liniștea, de pe obraji sănătatea, din graiú vorba bună și blândă, din umblet, umbra dreaptă.

Și se întreba mirat: iera în țară, la gura unui plaiú? Sătean român iera acesta gata de a rîde, neîncovoiat de nici o grijă par'că, cu mer-sul sigur, curat investmîntat chiar pe urma plugului?

Sat românesc, — se întreba mai ales după ce

afla rostul clădirilor și hărnicia, — iera sat românesc acesta, din care nu-î mai venia să plece, pe care'l lăsa cu părere de rău, întipărit în minte pentru neuitare ?...

Da, iera sat românesc, așternut pe calea propășirei de voința, inteligența, hărnicia și iubirea de neamul lui, ale unui om de bine, — așa cum s'ar putea așterne toate satele românești, cu încetul, dacă ar fi voinți care să se afirme, inteligenți care să se pue pe muncă, hărnicii care să nu se piardă în deșertăciuni, — iubiri călăuzite de un ideal.

Cu totă împotrivirea lui Cosmin, Dănăriciu făcu să se dea deschiderei «*Internatului Agricol*» din Măinești, un caracter sărbătoresc oficial din cele mai strălucite.

Secretarii generali ai Ministerelor Domeniilor și de Interne, prefectii Dorohoiului, Neamțului și Botoșanilor, președintele consiliului județean, primarul Fălticeniilor, Colonelul și o companie de soldați din oraș cu muzica regimentului adusă din Botoșani, toți senatorii și deputații județelor Suceava, Neamțu și Botoșani, — chiar și cei protivnici lui Cosmin, — fură de față în ziua de 1-iu Noembrie.

Potop de săteni, ca în acea zi, nu mai văzuse încă valea Măineștilor și satul nu'l mai putea cuprinde.

Numai piața satului iera străbătută pe d'asupra de ghirlande, iar împododite, numai fațadele Băncei și ale «*Internatului*».

Dar adevărata podoabă sərbătorească strălucia pe chipurile miilor de sătenî.

Oaspeții, sosiți toți din ajun și găsduiți la Cosmin, la preotul, la «Casa de sus» și în câteva locuinți mai de seamă din sat, după ce se adunară la casa proprietarului unde bătură cafeaua, porniră la locul serbărei.

Părintele Stratomir, înconjurat de câți-va preoți din satele vecine, făcu afară, în piață, serviciul aghiazmei, apoi, mișcat adînc, cu lacrimi ce străluciau în privirile lui pline de-o însuflețire sfîntă, rosti o rugăciune fierbinte, către A-Tot-Puternicul, anume alcătuită de el, prin care mulțamia de bunătățile revărsate asupra Măineștilor și a împrejurimilor; prin care, chiăma în cele din urmă asupra lui Cosmin și a familiei lui, tótă îndurarea și dragostea Dumnezească pentru îndeletnicirile creștinești în folosul obștiei.

— Dă-le, Dómnne ! Dă-le, Dómnne, se auzia din când în când șóptele sătenilor, cu totul pētrunși de înfățișarea cucernică și de cuvintele părintelui, izvorîte din smerire, credință și dragoste; și tot pe atît de pētrunși se vedeau a fi și orășănii.

Sînt momente cînd atît de mult rēspunde sufletului nostru sinceritatea simțirilor altora, în cît e peste putință să nu ne ridicăm până la însuflețirea acelora.

Cînd este pe urmă și o zi în care, tótă Firea pare a fi creată pentru a se potrivi unei asemenea porniri sufletești, la care se adaogă podoaba de'n afară orînduită de mîna omului, — nervii vibrează, sîngele alérgă cu vioiucione prin

artere, — lumea fizică și spirituală a ființei se schimbă, tremură, se aprinde, se într'aripează, se revarsă, — trăește vieată apropiată divinizărei.

În fața bisericeii se află rînduit corul, mărit acum îndestul de mult, — cu Cosmin în frunte, cu Voiculescu în mijlocul executanților.

De-o parte, pe cóstă, compania de soldați cu drapel și cu muzică, — de cea-l-altă parte, în fața Internatului, cei 60 de interni, și elevii din Măinești, — toți la fel îmbrăcați, cu cojóce albe înflorite din arniciu negru și cu pălării cu panglici tricolore.

În fața băncei, Dómnele și ospeții străini, cu profesorii și Medicul.

Incolo, tóte colțurile, tóte laturile gemeau de lumea care se revêrsa până devale spre iaz, până în sus de tot pe unde se mai putea ține.

Iera măreață priveliștea!

După ce părintele Stratomir termină ruga, corul începu «Imnul Șcólei» :

Ni-i dragă șcóla căci ne-arată

A vieței cale să umblăm...

Ce bucurie neuitată

În ea, școlari, cât ne aflăm!

S'o ascultăm în tot ce'nvață

Și fericiți să ne simțim

Când un grăunte de povață

Putem în suflet să'l sădim...

Prin școlă știm de-a noastră Țară,
 Cum a fost erî, cum fi-va mîni,
 Că munca nu e o povară; —
 Decî să muncim, să fim Români!

O! școlă, tu ne dai *iubirea*, —
 Țst 'nalt și mîndru simțimînt
 De Neamul nostru, de mărirea
 Acestei Țări cu nume Sfânt!

O! școlă, cât ne ești de dragă!
 Icoană-a vieței noi te-aflăm,
 Căci școlă este viața 'ntreagă
 Când muncei vrem să ne 'nchinăm.

Da, să 'nchinăm a noastră viață
 Acelei școlii de 'nvățămînt
 Ce face Patria măreață
 Prin fapte mari cu 'nalt avînt!

Și imnul acesta, scris pe un admirabil motiv
 ce zugrăvia gloriificarea Școlii, împrăștiă până
 departe puternicile accente ale glasurilor insu-
 flețite. Scăpărau lumină par'că, împărțiau căldură
 ca și razele sórelui acelei zile curat primăvăratică.

Fetele apoi, ieșiră singure dintre coriști și
 ziseră un cântecel, pentru două voci, — intitulat:
 «*Fetele harnice*», de un fórte drăgălaș efect, pe
 un motiv poporal:

Colea cânepă și in,
 Ici e muncă înțeleaptă, --
 De e mult, de e pușin,
 Stă rězboiul și le-așteaptă.

Țesem pânză și 'nvățăm
Să ne facem toate 'n casă..
Când puțin pe multe dăm,
De nevoie nu ne pasă...

Țesem pânza în război,
Că războiul mult cuprinde:
Casa-î plină de nevoi,
Și ce bine pânza prinde!

Noi vrem casnice să fim
Fără boldul sîlnicieî,
Și la toate rost să știm
Ca să rîdem sărăcieî...

Cu ce ochi se uitaî săteniî la fetițele lor care cântaî nespuse de dulce și fără nici o sîială, roșii la față de mulțămirea că și ele puteaî să cânte, — nu numai băeții orî cu băeții la un loc.

Oaspeții le aplaudară cu drag.

În timpul acesta, băeții școleî primare luaseră în mână puști și se rînduiseră, în front, în cea mai mare tăcere; sub comanda unui sergent major, liberat, începură a face exerciții militare, c'un adevărat simțimînt de disciplină, și cu îndemănare curat militărească.

Pe urmă se opriră. Sergentul trecu în flancul drept, iar copiii, întonară, pe motiv de «marș»:

Voiesc să fiî ostaș!
'Mi-e pușcă fôrte dragă
De-aceea ziua 'ntreagă
O port ca un fruntaș!
Ca mine fiți și voi:
Un' doi!

Voesc să 'nvêț de mic...
 Iar țara în nevoie
 Fiind, — de bună voe
 Să plec ca un voinic
 S'o apăr în război:
 Un' doi!

Sînt mândru că 's român!
 'Mi-e Țara foarte dragă
 De-aceea viața 'ntreagă
 Ostaș voiū să rămân!
 Ca mine fiți și voi:
 Un' doi!

C'un mare entusiasm cântară copiii, c'o atitudine de triumfători, și întreaga mulțime le strigă ura! să trăiți! acoperind aplauzele Târgoveților.

La un semn al lui Cosmin înaintară patru flăcăiandri din școla de adulți aducînd un plug tras de boi. Băeții toți, îl înconjurară, și cântecul «Plugarului» începu pe un duios motiv popular:

Cu plăvaniî de la jug
 Port în țarinî mândrul plug;
 Dragi mi's boiî, câmpu-î drag:
 Brazde lungi d'a lungul trag.

Umblă plugul cu doi boi,
 Eū puiū capêt la nevoi;
 Seamăn rodnicul ogor
 Și mă uit în viitor.

Seamăn, ca și frații mei,
Am acelaș dor ca ei;
Sînt plugar și sînt romîn
Și plugar voiü să rămăn.

Iar când țara m'a chema
Plug pe pușcă voiü schimba,
Și voiü trage în vrășmaș
Brazda mea de bun ostaș!

Strofa din urmă, de-o mare frumusețe război-
nică, stîrni iarăși însufețirea tuturora.

Dacă văzu mulțimea că par'că iera să se ter-
mine cu muzica, ceru să se mai cînte ceva, și
Cosmin le sopti, cu zîmbetul pe buze, numele
bucăței și le dădu tonul :

«Imnul cărții»

Carte ici, carte colea
Fuge gândul după ea;
Și rînd negru după rînd
Mintea deapănă curînd.

Carte, cine mi te face,
Aibă'n tótă viața pace;
Carte, cine mi te'nvață,
Aibă numai bine'n viață.

Carte ici, carte colea :
Când îmi spuî de țara mea
Și de mândrul ei popor,
Tremur de iubirea lor.

O! și-atuncea voiū ca parte,
 Carte dragă, dragă carte,
 Să știu tóte' ntr'o clipită
 Pentru țara mea iubită!

După acéstă bucată, părintele Stratomir urmat de doi din preoți și de óspeți, intrară în Institut, sântia sa pentru a stropi cu aghiasmă încăperile, și óspeții pentru a le vizita.

Minunată împărțire aveaū aceste clădiri care isvoriseră într'un an ca prin farmec și, care se împodobiseră cu toate trebuinciósele menirei acestui Așezămînt!

Simplu, solid, folositor, — iera înfățișarea generală și'n amănunt, — ceea ce produse o deplină impresiune de mulțămire.

Atelierele secțiunei de mecanică și de lucrul lemnului, par'că așteptaū numai clipa să începă a funcționa.

Plăcută și neașteptată surprindere a fost tuturora sala în care Cosmin orînduise tot ce se producea în Măinești: grâne, legume, fructe, miere, mătase, brânzeturi, pânzărie și felurite țesături. Intórcerea lor pe piață fu salutată de muzică prin marșul național «Deșteptă-te Române», ale căruia ultime accente se pierdură în uralele Sătenilor.

Și acum, ca de obicei cînd luă Cosmin cuvîntul, mulțimea nu mai mișcă, ațintindu'și miile de priviri asupra-i, — induioșător mănuchiū de raze de iubire.

Acum înțelesesă și cei din București, măcar

pentru clipele acestea, varietatea cunoștințelor acestui om excepțional, și farmecul ce pornia din graiul lui, care știa nespuse de bine să le facă să pătrundă în minți și 'n inimi; acum își dădura seama pe deplin în ce chip glăsuiesc faptele pe calea omului de geniu; acum își ziseră în cugetul lor, cu sinceritate tăinuită, că săteanul român e o comoră de deșteptăciune, voință și energie în mâinile aceluia ce s'ar osteni cu dragoste s'o puie în iveală.

Așa afirmară și Secretarii generali ai celor două ministere, în cuvântările lor pompoase, rămase mai tuturor sătenilor neînțelese, — cuvântări ce aveau să fie curînd înecate în curentul năravurilor Capitalei.

Serbarea se termină după amiază, în mijlocul uralelor mulțimei pentru soldații cari ieșeau din sat în cântecul muzicii. Oaspeții plecară către seară și adevăratul entusiasm rămase în acest sat sucevean, care avea să ducă înainte, -- mică insulă în mijlocul indiferenței Țerei întregi, — sarcina lui de premergător al unei mari reforme sociale.

În seara acelei zile, în o cameră împodobită simplu și drăguț, din casa proprietărească, două ființi nespuse de modeste în înfățișarea lor, își gustau într'o dulce și înfrățitoare intimitate, clipele înainte mergătoare somnului, în preajma unui leagăn tăinut de jumătate-întunecimea unui colț al încăperii.

Lampa cu paravan de sticlă mată, da o lu-

mină ușoră la care se adăoga lumina flăcărilor pâlپătoare în gura sobei.

El și ea, — la mescuța pe care se înălța un samovar de alamă, — sorbiau din ceaiul parfumat : din cesci se ridica aburul ușor al beuturii fierbinți, din inimile lor se ridicau dulci și calde șopte de iubire.

Nu păreau doi viteji ai vieții, al cărora nume se afla purtat, chiar în acele momente, din gură în gură, pe drumurile pe care numeroase suflete se întorceau pe la locuințele lor; nu păreau marii întemeietori ai uneea din cele mai mărețe opere de interes obștesc, — ci o pereche de partiniți ai sorții, tineri și nepăsători de suferința miilor și sutelor de mii de desmoșteniți, răsfațânduși într'un cuib de egoism, mulțămirea de sine și pieritorea lor fință.

Dar în privirea lor ce se întâlnea pe același fir sufletesc, iera atâta curăție de simțire; pe chipul lor înviorat de-o revărsare deplină a unei mari bucurii, iera o lumină atât de idealizatoare; din șoptele lor se împrăștia în liniștitul cuprins inserat, o așa de mare însuflețire pentru mulțămirea altora, în cât însuși întunericul simția că dragostea lor trăia din marea dragoste pentru aceia, a cărora mulțămire o făcuseră și pe care o împărțeau ca pe o bine-facere a Dumnezeirei.

De le iera pieritorea fința, viau într'insa niște suflete ale cătora esență iera într'adevăr nepieritoare...

Samovarul urma cu ușurica lui sfiriceală a

ierberei, ca îngânarea ostenită a unui greere;
 prin sobă trecea din când în când tremurătura
 uflărei vîntului de-afară; din lemne se lungeau
 imbuşore de flacări cu câte un sîsiit şerpesc,
 nsoţite de câte o plesnitură a lemnelor cuprinse
 le foc, şi văpaea roşie se răstrângea tot mai
 are, ca o pată de sânge, pe covorul de lână sură.

Un scâncit uşor îi făcură să tresară şi să se
 idice: un mic braţ se mişca peste îngrăditura
 eagănului.

După câte-va clipe muma îşi ridica odorul
 esteptat din întaiul somn de nópte, şi'l săruta...

— Acesta o să ne urmeze şi o să ne ajungă
 e deplin idealul... zise Victor Cosmin.

— Da, tăticule, eă... răspuse muma, acopē
 nd cu priviri de negrăită iubire pe mica făptură.

Puţin... şi tatăl se adînci în gânduri zîmbi-
 are, cuprinzēnd în raza aceleeaşi căutături pe
 umă şi pe copil, — prezentul şi viitorul.

scrierea fefinivă la să mult se dău şi ca psi'olog
 caracter şi ca jocu un ml mult (în 2 adar
 i mare ca — Fine —
 lina a cărei pîntă e redolă mas
 orno multil.

regia ne nu spui
 o pîntă amice!

